

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

SAMLADE ARBETEN
AF

AUGUST BLANCHE

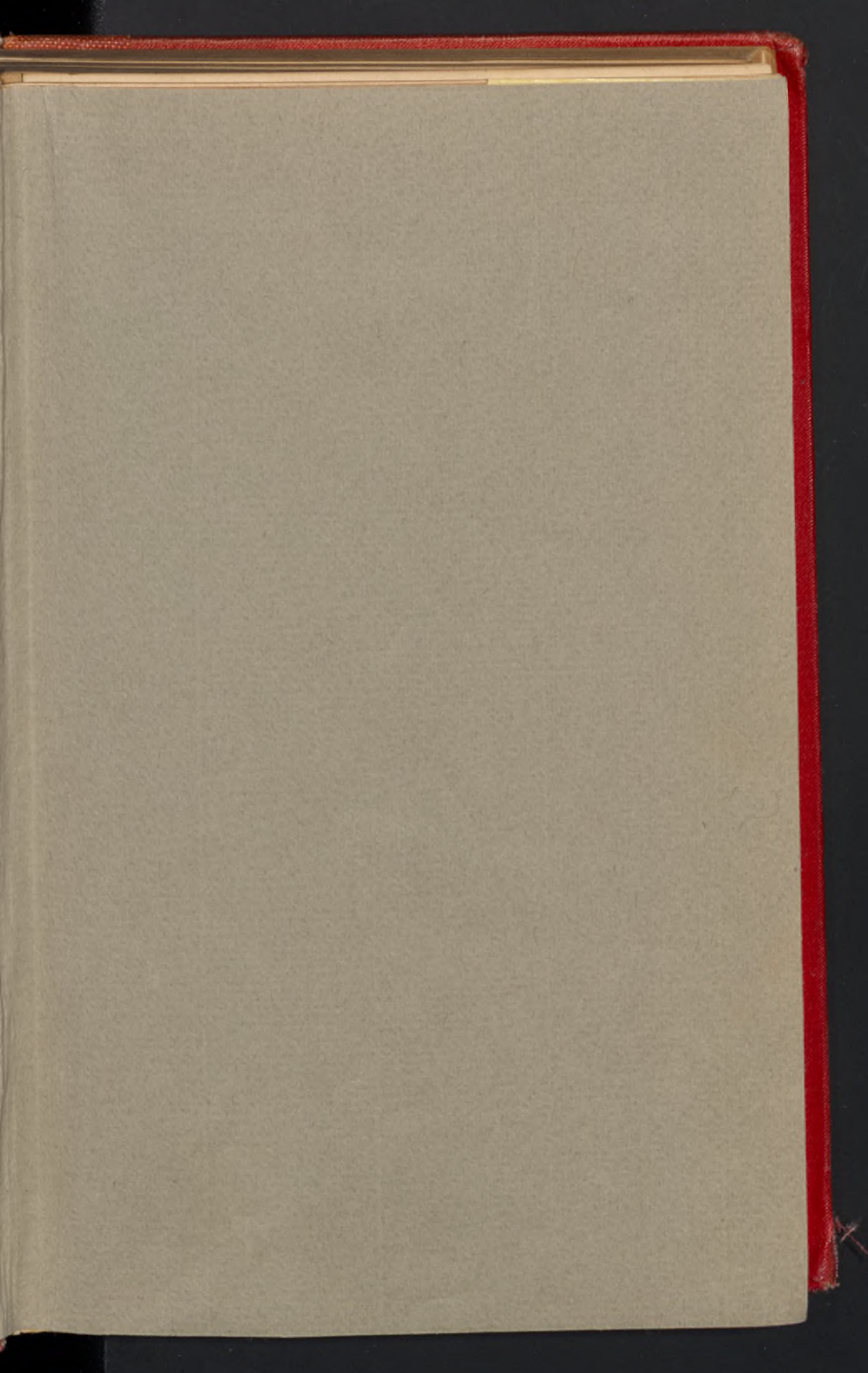
ILLUSTRERADE AF SVENSKA KONSTNÄRER

LEFNADSTECKNING.

Litt.
Sv.

Centralbiblioteket

Litt.
Sv.

SAMLADE ARBETEN

AF

AUGUST BLANCHE.

ILLUSTRERADE AF SVENSKA KONSTNÄRER.

(D. 19)

AUGUST BLANCHE OCH HANS SAMTID.

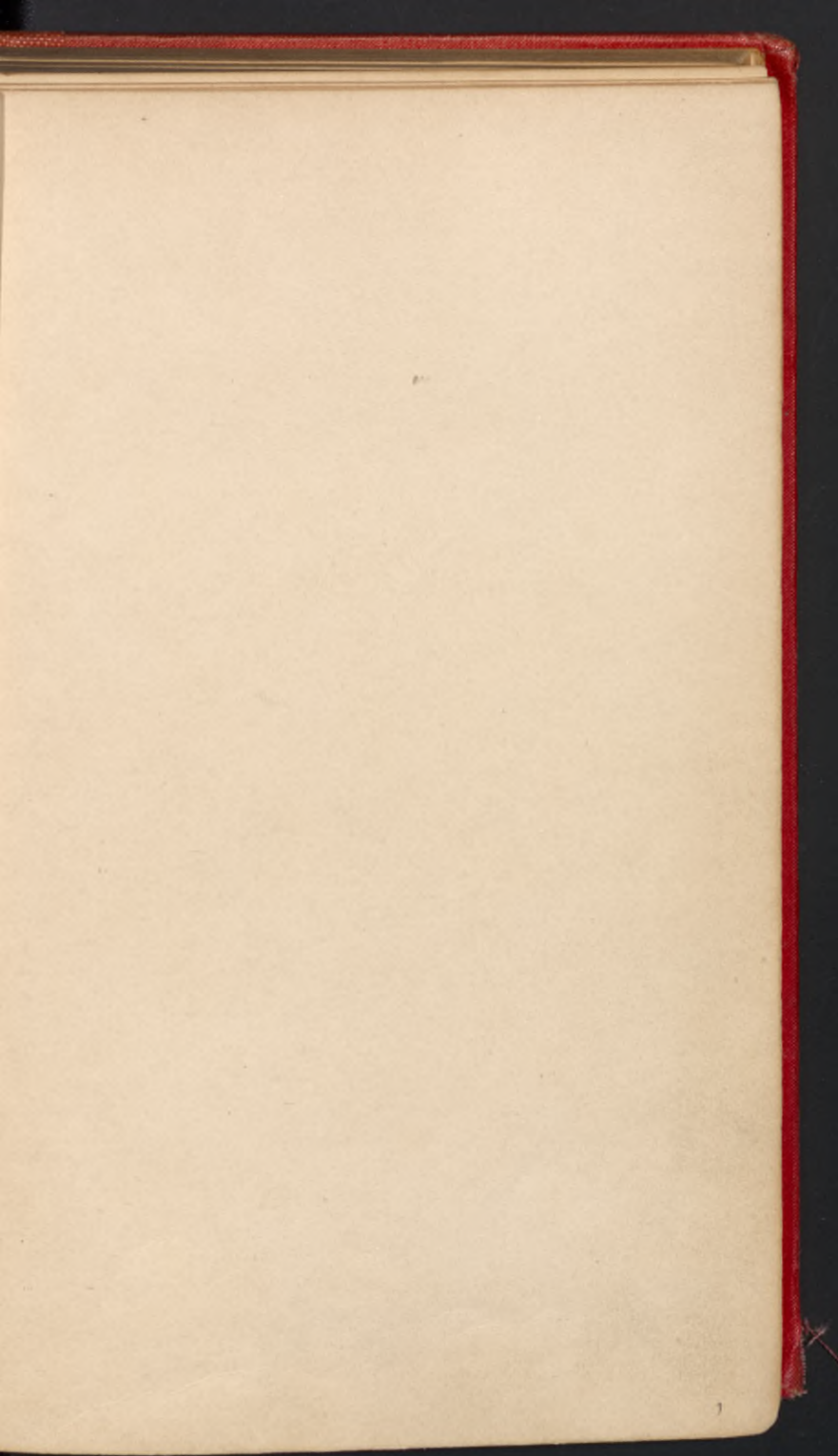
STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1892.

Acq. Blank

AUGUST BLANCHE

OCH

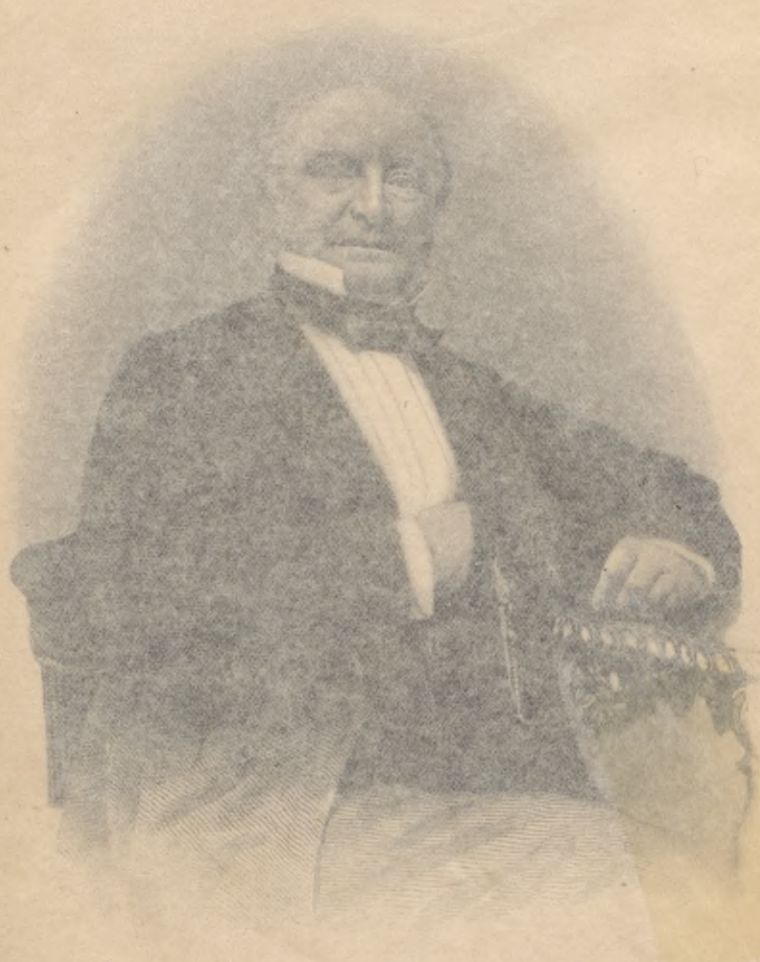
HANS SAMTID

AF
NINA ERDMANN.

MED FÄRRIKA PORTRÄTT OCH TECKNINGAR.

STOCKHOLM

BECKMAN FÖRLAG.

Gen. Hancock

AUGUST BLANCHE

OCH

HANS SAMTID

AF

NILS ERDMANN.

MED TALRIKA PORTRÄTT OCH TECKNINGAR.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

AUGUST BLANCHE

HANS SAMUEL

Barndomsår och Barndomsintryck.

I början af detta sekel anlände till Stockholm en ung qvinna af folket, vid namn Katarina Hedberg, dotter till en grenadier på Sandva torp i Bergslagen. Den vackra, intelligenta och behagliga unga flickan anställdes såsom barnjungfru hos räntmästar Ouchterlony. Ett af dennes barn, major Karl Ouchterlony, skref längre fram i tiden följande verser om henne:

»Uti min barndom kände jag en qvinna,
Så frisk och skön som sommarns juniros.
Jag såg dess kinder blomstra, ögon brinna, —
Hur treflig var hon ej att vara hos!

Hon kallades af alla Lill-Katrina,
Af far och mor, af mig och syskonen;
Och hennes glada stunder voro mina,
Ty hon var min och alla barnens vän.»

Tack vare sin begåfning, sin duglighet och sin sång blef hon hos Ouchterlonys särdeles omhuldad. Der gjorde hon bekantskap med en ung magister Bergvall, prestson från Vernamo och äfven sjelf prest, informator i familjen, kollega i Klara skola och e. o. squadrons predikant vid Lifgardet till häst. Bergvall, som varit erbjuden docentur i Lund, egde mycken begåfning, ärelystnad och viljekraft och förde såsom skollärare ett anspråkslöst lif. Den eldige 25- eller 26-årige mannen tjusades af den vackra och intagande Karin, hvilken äfven skänkte honom sitt oerfarna hjerta. Förlofning lär

hafva skett, man hoppades på framtiden, och kanske skulle den enkla grenadierdottern från Bergslagen verkligen hafva blifvit den unge prestsonens brud, om hon ej i ett ögonblick af ädel resignation sjelf hade trådt tillbaka för den älskades lycka. Hon ville ej stå i vägen för den framtid han drömde om, ville ej med sin fattigdom öka hans eget armod och valde såsom en klok qvinna af folket att lefva lifvet med en man af den samhällsklass, hvilken hon sjelf tillhörde. Hon gifte sig med en hofslagare, Johan Jakob Blanch, tillhörande en släkt, som hade invandrat från Belgien, och medförde i boet en liten gosse, som hette August, född 1811 och frukten af hennes kärlek.

Bergvall blef sedan gift med en ganska rik enka, hvilken egde ett stenhus vid Klara Norra Kyrkogata, steg till regementspastor vid Lifgardet till häst och kyrkoherde i Ladugårdslandet 1822 och förde under en tid den rike mannens lif.*

Paret Blanch inflyttade kort efter sitt giftermål i den Spörrongska gården nere vid Klara sjö, en väldig possession, upptagande ett helt kvarter, inneslutet af Lilla Vattugatan, Klara Vestra Kyrkogata, Karduanmakaregatan och Klara sjö. Från kyrkogatan kom man genom en låg och djup hvalfgång in på sjelfva hufvudgården i August Blanches föräldrahem. Till höger låg en smedja, hofslagarens verkstad, till venster hade värden sjelf uppslagit sina bopålar; värden var vagnmakare och dref sitt yrke i egendomen. Innanför denna gård fanns en annan dylik, bakgården, hvilken var en förrådsplats för vagnmakarens upplag. Der låg en massa timmerstockar och bräder för hans arbeten, der trängde ock en stor puss med tjockt, grumligt vatten in från den strax bredvid liggande Klara sjö.

Öfver porthvalfvet funnos bostäder för gårdens alla inbyggare. Två trappor upp egde den värde hofslagaren Blanch sitt residens, trenne vindskupor, två rum och kök. »Ur dessa tre vindskupor,» säger August Blanche, »har jag såsom mycket liten tittat fram och då mycket förvånat mig öfver

* Martin Christoffer Bergvall var född 1782 i Vernamo. Fadern, bondson från Berga, var vid sin död 1834 prest i Sandseryd. En fransk abbe, som träffat honom på en resa, återopar honom såsom bevis på svenska presterskapets goda bildning under Gustaf III:s tid. Sonen Martin blef filosofie magister i Lund 1805 och prestvigdes 1807. Vid August Blanches födelse var han e. o. squadronspredikant vid Lifgardet till häst. (Meddel. af Birger Schöldström.)

Sporrongska gården.

Efter en aquarell af A. T. Gellerstedt.

allt hvad jag såg, i synnerhet öfver en hop skutvimplar, som öfver taken visade sig, och det dröjde länge, innan jag begrep, hvad det var för ena tingestar, som än oroliga och än lugna oupphörligen bytte plats med hvarann. Somliga af dem voro runda, sågo ut som stora, svarta ögon, och när de stirrade på mig blef jag rädd.»

Här i ett af rummen, det som låg åt gården, fanns ett gammalt klavér, brunmåladt och enkelt. Rummet var ett slags förmak och öppnades blott vid bjudningar, men då och då fick äfven lille August titta in der, slå med sina barnhänder på tangenterna i klavéret, tulta omkring på golvet och blicka ut genom vindskupan, buren på en ung älskande mors kärliga arm. Stundom spratt han till vid ljudet af ett doft buller, hvilket tycktes härleda sig från ena väggen i rummet. »Det är Tomten,» sade pigan, men modern rättade henne. »Bullret kommer från mälthuset här bredvid,» sade hon. Längre fram släpptes han in på bakgården med vattenpussen, barhalsad och barhufvad lekande med små jemnåriga, barn till traktens handverkare eller till någon hjälp nadam. Och här, ute på bakgården mellan brädstaplar

och timmerstockar, såg han den blida solen, speglande sig i vattenpölen.

Så började han läsa för en lärd student, Holm, araben, såsom han kallades, ett original, ett språkgeni, samt för magister Wretberg, en ung lärare i Klara. Så kom han i privatskola hos hofpredikanten Rhodin, som egentligen uppbyggde sina gossar med hebreiska, »Guds och änglarnes språk», hvilket Rhodin föreläste. Derifrån kom han in i församlingens trivialskola för att börja sin vandring till gymnasium och Upsala.

Hofslagaren tyckte väl, att studierna kunde inskränkas och att August ingalunda var för god att blifva handverkare. Dock mötte han hos hustrun ett obetvingligt motstånd. Hon ville icke vika en enda tum från sitt beslut, och detta hade till mål att göra August till en lärd man.

Hofslagaren Blanch var en mycket fin hofslagare. Han egde ganska hvita och väl värdade händer och passade, sade man, mer till embets- än borgersman. Verkstaden skötte hustrun, den ypperliga fru Karin; sjelf lär han icke gerna hafva infunnit sig i smedjan. Dock var han vid sitt giftermål angripen af lungsot, hvilken gjorde hans lynne obehagligt och ojemnt. Särskildt var han ibland mindre välvillig mot August; denne brukade tjena honom till skottafla för hans missnöje. »Så ofta han höjde sin röst, blef jag mycket skrämnd, och mina ögon sökte då min moder,» säger Blanche genom Ekström i *En skådespelares äfventyr*. Hofslagaren kallade honom hänleende *prinsen*, och när den lille parfveln vaknade och blef rädd, svarade han på hustruns förebråelser och tårar: »Jaså, jag väcker prinsen, gubevars — nådig prinsen får inte sofva, när nådig kungen kommer. Opp med prinsen, han skall göra ställningssteg för hans majestät!»

»Nog har jag ofta sökt utgrunda orsaken till min fars motvilja för mig» — säger samme Ekström —; »min mor hade alltid tagit mitt parti mot honom, och som hon genom sin själs öfverlägsenhet något imponerade på honom, så hade hon nästan alltid lyckats i sina bemödanden. Och dock» — fortsätter han — »var jag i hans närvaro ett temligen stilla och lydigt barn, fast mera af fruktan än af kärlek, hvaremot jag mindre lade band på mig inför min mor, som jag mycket älskade men icke fruktade alls.»

Också blef det band, som knöts mellan dessa två, oupplösligt och bindande för hela Blanches lif. Modern var för

August en skyddsgudinna, en genius, en mild och god fé, som hjälpte honom och ledde honom. Hon skaffade pengar till hans böcker, när det felades, ofta med de otroligaste uppoffringar från hennes sida. Hon följde hans studier med ett märkvärdigt intresse, och när hon låg sjuk och gossen läste latin, brukade han få sitta vid hennes säng och läsa högt. »Litet förstod jag och intet förstod min mor, men hon lyssnade till de latinska fraserna med samma uppmärksamhet, som om hon i kyrkan lyssnat till en predikan.» Någon gång upptäckte han en tår i hennes öga, och när gossen frågade hvad hon grät för, svarade hon: »Jag bara tänkte på hvad du, stackars barn, får arbeta för att kunna lära dig alla de der svåra sakerna. Men lycklig den, som kan arbeta och får lära sig något! Jag fick lära intet, jag!»*

Antagligen är det äfven ett minne från barnåren, hvilket ligger till grund för hans lilla skiss *Den 12:te födelsedagen*. Tidigt blef han väckt af en skrällande hornmusik, skyndade ur sin säng, klädde sig och gick ut. I rummet bredvid såg han sin kära mor, blek och mild, »böjande sig öfver ett hvitklädt bord, smyckadt med blommor, som bildade en krans kring den stora saffransbullen, aldrig oftare synlig i mina föräldrars hus än vid jultiden och då min födelsedag firades. Min mor reste sig, gick mot mig, tog mig i famn och gratulerade mig på min 12:te födelsedag, dervid hon med tårar i ögonen tackade gud för det hon fått mig så långt, och satte mig sedan i soffan framför det festliga bordet, hållande kaffe i min kopp, och skar åt mig en mycket stor skifva af saffransbullen.»

Öfverlycklig öppnar han sitt födelsedagspaket, som innehåller en himmelsblå väst med perlemoknappar, »just en sådan som jag under ett helt års tid önskat mig,» säger han. »Jag hade sett gossarne Printzencreutz i skolan bära sådana västar och dagligen bedt min mor om en dylik, utan att tänka på olikheten i statssekreterarens och häboistens (läs: hofslagarens) vilkor.»

Så tager han till skolan, klädd i sin nya väst och lastad med ett par saffransbullar, skolkamraternas andel. I förbifarten gör han en liten påhelsning i hökarboden, der han brukade köpa en fjerndel smör åt modern; men när ingen ser eller låtsar om hans nya väst, säger han till betjenten,

* Aug. Blanche: *Den rödrutiga sjalen* (En skådespel. äfventyr).

slående upp rocken: »Jag tycker det skall vara bra svårt att handskas med sådana der varor, och det är väl för att inte få fläckar på sin väst, som herrn har rocken igenknäppt?» Kommen till Klara kyrkogård möter han der dödgräfvaren, sysselsatt med att uppkasta en graf, och så frågar han: »Tycker herr Svalbom om perlemoknappar i västen?» Då väckes han af klockslagen uppe i Klara kyrkotorn och finner vid sitt inträde i klassen dess tyrann, den af alla fruktade magister Guldbland, som helsar honom genom att bedja kustos taga fram rottingen. Utan att imponeras af denna olycksbådande helsning, fortsätter lille August promenaden till katedern. »Gode herr magister,» säger han frimodigt, »i dag får inte herr magistern slå mig. Jag fyller mina tolf år i dag. Min far har blåst för mig på morgonen, och min mor har gett mig den här vackra västen med perlemoknapparna och den här saffransbullen för att traktera mina kamrater med.» — »Sätt dig!» säger Guldbland, mot sin vilja rörd, och när August helt förnöjd hade intagit sin plats, hviskade en kamrat, mumsande på sin saffransskifva: »Den som gaf dig mod var din beskedliga mor, som tittar fram ur hvarje söm, ur hvarje tråd i det der vackra himmelsblå tyget.»

Antagligen är det äfven ett annat minne från barnåren, hvilket ligger till grund för historien om *Figge Höglund*, när han i Klara kyrka firar sin första nattvardsgång. Utkommen ur kyrkan möttes han af sin mor, hvilken under tårar omfamnade sin gosse, medan hon i en allvarlig och rörd ton yttrade: »Käre Figge, förblif alltid sådan du är i dag och glöm inte, att det är för dig, som jag lefver — — men, kära barn, du skrynklar alldeles till min klädning, och du vet ju, att jag har lånt den af fru Strömquist för att vara fin på den vackraste dagen af ditt lif.» Hofslagarens fru var tillika musikalisk, spelade och sjöng visor och skref litet poesi. Dessa hennes anlag öfvergingo till August.

Rörande är den kärleksfulla tacksamhet, som mötte henne. Gossen var hennes *allt*, och hon var allt för gossen; otaliga bevis skänkte han på sin ömhet. Så till exempel sparade han sina obetydliga frukostpengar, köpte ej under lång tid hvarje dag sin sockerskorpa, blott för att kunna skaffa sig en enda liten tolfskilling, hvilken skulle bereda hans kära mor en glad öfverraskning*. Väpnad med denna

* Blanche fick i frukostpengar 6 styfver till ett franskt bröd och en skorpa.

tolfskilling gick han till herr Mallén, hvilken hade sitt lämbibliotek vid Fredsgatan. Der köpte han en namnsdagsgratulation åt *Katarina*, målad med granna vers, rosor och feta änglar, hvilka af alla krafter tutade i basuner. Längre fram utbytte han de prentade verserna mot en eller annan strof, diktad af honom sjelf. En af dessa namnsdagsgratulationer finnes kvar, daterande sig från 1827, då han var 16 år:

»Mamma, se den dag är inne,
Dagen bär vår moders namn!
Och vi barn med glädje hinne
Till ditt möte, till din famn;
Allt hvad vi dig kunna önska
Det vet du, men det oss lär,
Huru vi barn skola grönska,
Vi, som mogna till besvär.
Snart vi ut i världen träda,
Växa liksom plantor opp;
Må du oss från törnen leda,
Vattna oss med himmelskt hopp.
Ack, hur ofta vi dig smärta!
Nästan hvarje dag Gud ger,
Men ditt goda modershjerta
Säger: jag förlåter er.»

Må du ej ifrån oss ryckas
Uti våra späda dar,
Då vi utaf världen tryckas, —
Verlden ondskan med sig har.
Må du icke nederdigna
Under tyngden af besvär,
Men vår Gud skall nog välsigna
Dessa mödor, som du bär.
Men en gång vid målets möte
Skall du hvila, trygg och nöjd,
Lugn i barnens ömma sköte;
Bort med sorg, i stället fröjd!
Nu vi barn så barnsligt bedje:
Gud, ack Gud! Hör blott vår bön,
Du i himmelen berede
För vår ömma mor sin lön!»

Den kärlek, som uttalar sig i ofvanstående vers, miste icke sin glöd trots år och skiften. Blanche såg i modern städse ett ideal; han älskade henne varmt, beundrade henne högt; modern var för honom qvinnan sådan hon *bör* vara. Längre fram i tiden, då hofslagaren sjuknade, styrde hon hela verkstaden med en kraft, som var beundransvärd, och efter mannens död fortsatte hon yrket, tills hon på 50-talet inflyttade i Malmgården för att blifva värdinna i sin sons hem.

Hon skötte hans hushåll, utredde hans affärer, stod såsom en klok rådgifvarinna vid hans sida; *hon* lärde honom

Katarina Blanche.
Efter ett miniatyrporträtt.

akta, ja, beundra qvinnan; *hon* gjordes ock till föremål för den mest ridderliga hyllning. »Hans sätt mot henne» — heter det — »hade stundom karakteren af en älskares; en älskare kan icke klappa och smeka sin utkorade mera kärleksfullt än han, då han gaf sina känslor för sin gamla mor fritt lopp.»*

Under vistelsen i Paris 1851 skrifver han till sin mor de ömmaste utgjutelser. Han tackar för hennes bref, de kära, älskade raderna; han talar om deras åter-

scendé, klagar öfver sin längtan, skämtar med hennes rimmade små försök, hvilka roa honom. »Mamma behöfver icke många ord från sin förstfödde, ty hon vet nog att hon

* Ridderstad skrifver om fru Blanche: »Hela hennes väsende vittnade om, att hon alltigenom var en hjertegod varelse. Älskvärdhet och vänlighet, helsa och glädje strålade ur hennes ögon.»

helt och hållet bor i mitt hjerta, som aldrig kan hafva en bättre innevärdarinna än henne, ty det eger ju då inom sig allt som är välvilligt, försakande och försonligt. Snart nog kanhända skola vi återse hvarandra och då icke mera åtskiljas. Jag behöfver icke beskrifva min längtan efter denna stund. — — — Hur står det till med det poetiska, mutter lilla? Är det några fler verser till *potatisen och sillen, si det är mitt geni?* Låt mig då för all del höra dem! Få se, om jag icke kan taga med mig från Paris någon vacker bindmössa, att dermed pryda min älskade moders hufvud. — — Helsa alla bekanta och vare du sjelf af hela min själ helsad, du outtömligt rika, ädla och varma modershjerta! Ehuru den bräckligaste af oss alla, är du likväl ett stöd, en trefnad, lycka, förebild och prydnad för oss alla. Gud välsigne och belöne dig, beder hvarje ögonblick din *August.*»

En gång sade Blanche till en vän, som blifvit enkling: »Trösta dig, en fästmö och en hustru kan man få igen — en mor aldrig!» Sjelf hade han för moderns skull försakat en ung qvinna, hvilken han tänkte införa såsom husfru på Malmgården. Denna hade begärt, att modern skulle aflägsnas. Derigenom inkastad mellan två eldar, valde August Blanche att uppoffra sin fästmö.

Hvad synes då naturligare för en man sådan som Blanche, hvilken genom sin mor hade lärt sig att värdera, lärt sig att högakta och beundra qvinnan, än att han skulle blifva det täcka könets riddare! Icke nog dermed, att Blanche i sina berättelser framställer några mödrar, tecknade efter moderns bild; icke nog dermed att samme Blanche säger, på tal om Guizots mor i *Sonen af Söder och Nord*: »När en moder talar till sitt barn, är det Guds röst, som talar genom henne?» Nej, denne beundrare af en god och ädel qvinna gör sig äfven till förkämpe för den ädla qvinnans med-systrar.

Sannt är, att August Blanche 1846 drifver litet med kvinnoemancipationen i en pjes, 1846 och 1946, hvilken dock endast utgör en bearbetning från franskan; der låter han bland annat qvinnan bli den styrande och utnämner madam Joholm till kommandant på Vaxholm, hvaremot alla män sysselsätts i hushållet — men det är, som sagdt, endast ett litet skämt och erhåller sin förklaring, då Blanche säger på riksdagen: »Jag ville dermed framställa en spegel för att

visa den manliga delen af publiken, hvad qvinnan fått uthärda under sitt långa korståg genom tidsåldrarna.»*

År 1858 vid kronprinsessans födelse skrifer han en artikel i *Illustrerad Tidning*, der han söker försvara qvinnans arfsrätt till tronen. Först tager han fram ur historiens galleri ett och annat exempel på utmärkta regentinnor. Historien — fortsätter han — eger väl Messalinor, eger väl en och annan Lucretia Borgia, »men hvad äro väl de mot den mängd Neroner och Caligulor, som vanpryda dess blad?» Regalierna lämpa sig äfven bättre för qvinnan. »Äro koltar och släp af silke och hermelin, äro perlor och diamanter passande prydnader för en lång räkel i byxa och galosch? En karl med krona, är det icke uppåt väggarna? Hvarför icke lika så gerna i stubb eller krinolin? Kronan är uteslutande till för en qvinnas svallande hår och bländhvita panna, och hon skall veta akta sina parfymers för kaserner och stall, furstars vanliga nöjen. — Korteligen, det är drottningar *à la Victoria* vi önska vårt land såsom det starkaste värn mot alla partiers maktbegär och ärelystnad.»

Samma år helsade han med glädje den bestämmelsen, att qvinnan skulle bli myndig redan vid 25 år. Dessutom talade han i *Illustrerad Tidning* varmt för en utvidgning af kvinnokönets rättigheter.

Så till exempel skrifer han i november följande: »Oförmodade utsigter för hennes sak ha nu öppnat sig, sedan magistraten i Upsala tilldelat icke mindre än 81 qvinnor rättighet att deltaga i riksdagsmannaval. Låter det nämligen tänka sig, att ej dessa kvinliga valberättigade skola uppfatta betydelsen af den ställning ett lyckligt öde tilldelat dem, att de ej skola känna sin pligt att för framtiden bilda medelpunkten för det svenska kvinnokönets kamp mot den manliga egoismens inkräktningar? Vi vilja i sammanhang härmed erinra, att i Arboga nyligen blifvit synlig en tidning, som utges af ett fruntimmer. I England har ett annat uppträdt med framgång som predikant. I Amerika finnes en mängd qvinnor, som äro medicine doktorer och utöfva vidsträckt praktik. På många ställen äro qvinnor anställda i egerskap af postmästare. I handelns och yrkenas alla grenar påträffa vi redan qvinnor i bredd med mannen. Männe icke allt detta är tidens tecken? Männe det icke utvisar, att en

* *Borgarst. prot.* 8 febr. 1866.

stor revolution redan i all tysthet är försiggången och att en ännu större måhända snart inträffar? Otvifvelaktigt!*

Ännu mer praktiskt verkar han för sin sak, då han uppträder såsom kvinnans bästa målsman i riksdagen. Der sökte han genomdrifva giftomannarättens afskaffande, hvilket dock rönt motstånd i laguskottets betänkande. »Det förefaller mig nästan,» yttrar han 1860, »som öfverhöljde man kvinnan med rosor endast för att under dessa kunna dölja slafkedjan, vid hvilken vi släpa henne fram till det ena offeraltaret efter det andra, som alla underhållas af dumma fördomar och barbariska lagar, men dem vi hvarken hafva mod eller ädelmod nog att störta.»**

Samma riksdag förekom äfven frågan om att inrätta ett högre seminarium för bildande af lärarinnor. Blanche ordade varmt för detta qvinliga läroverk och gaf följande replik åt dem, som talat om blåstrumpor: »Det är just dessa blåstrumpor, som bidragit att föra svenska namnet till aflägsna delar af verlden och förvärfva detsamma anseende och aktning.» Intet, sade han, är i detta fall öfverflöd. Tänk på Förenta staternas högt bildade kvinna! »Hennes bildning omfattar icke blott de sköna konsterna och det lättare vetandets brancher, utan hela hennes lands politiska rätt. Det torde väl då vara tid på att äfven höja den svenska kvinnan till samma grad af kultur. — — Det blir en ära för Sveriges representanter, om de ändtligen göra något för den del af människoslägtet, som anses för den skönaste och äfven för tjenar att anses för den mest bildade.»***

Slutligen, då det föreslogs 1866 att utvidga hennes medborgerliga rättigheter, sade han: »Somliga anse hennes uppgift vara att hemma styra och ställa till vår trefnad och bekvämlighet, kanske fläktä flugorna från oss, när vi sofva middag; andra att hon skall hålla köket vid makt, ehuru det kan vara tu tal, om ej mannen bättre lämpar sig för denna afdelning, då han onekligen i den vägen eger en mer förfinad smak än hon; och nog möter man ofta män af hög samhällsställning, hvilka röja sådana anlag för ifrågasvarande hushållsdetalj, att man verkligen kunde tro dem ha misstagit sig om sin rätta kallelse på jorden. De bättre anse

* *Ill. Tidning* 1858, N:o 45.

** *Borgarst. prot.* 25 jan. 1860.

*** *Borgarst. prot.* 25 juli 1860.

hennes kall vara att uppfostra våra barn, göra dem till goda människor och nyttiga medborgare — medborgarinnan kommer mera sällan i fråga. Men hon, som skall uppfostra andra, hon får ingen uppfostran själf. Hvilka uppfostringsverk inrätta vi för henne? Hvilka skolhus bygga vi för henne? Inga. — — Att fordra att hon skall uppfostra släktet, på samma gång hon förnekas de behöfliga medlen dertill, det är lika orimligt som att fordra guld ur den grufva man raserar. — — Hon skall med mera tillförsigt egna sig åt sina barns uppfostran, när hon känner sig förmögen att bättre än förut kunna verka för detta mål, och hon skall med mindre oro emotse en möjlig förändring af familjens välstånd, när hon vet, att kretsen för hennes verksamhet är utvidgad och med denna äfven tillgångarna att försörja sig och de sina. Men att förneka den ogifta qvinnan rättigheten att, likasom mannen, ärligt försörja sig i den riktning hennes anlag eller bildning bestämmer, det är himmelskriande, och det blir dessutom en nationalförlust, om man undantränger henne från platser, dem hon mången gång med större skicklighet och med mindre kostnad för det allmänna kan fylla.»*

Blanche började i Klara skola 1819. Han var då åtta år, qvick, djerf och liflig. Här gjorde han bekantskap med en för honom ny värld och infördes i ett friskt, något oroligt kamratlif, deltagande i den tidens skolnöjen och skolputs. Han lekte under fristunderna de mest krigiska lekar ute på Klara kyrkogård, hvars grafvar blefvo fästningar. Han kämpade i det stora krig, som då dagligen pågick mellan lärjungarna i Klara och lärjungarna i Jakob. Han stred under Pauli, klaristernas general, i slaget på Brunkeberg mot sjömän och jakobister. Han tågade under samme kraftige höfding till Söder, till *Sista Styfverns trappor*, och slogs mot en hel armé, sammansatt dels af handverkare och sjömän, dels af gatpojkar, och gick ur striden sårad, sönderrifven och blödande. Och han sjöng vid alla begrafningar, såsom det då brukades, ute på Klara kyrkogård för en eller par tofskillingar.

Då och då följde han sina vänner till Oxtorget, der i ett magasin, som förut varit hökarbod, åtskilliga elever från teatern uppträdde. Man spelade på en scen, som måtte tre alnar i längd, vid tonerna af en flöjt, en violin och en

* *Borgarst. prot.* 2 febr. 1866.

basfiol. Der såg den lille Blanche *Eremiten eller faders-hjertat*, en i sitt slag märkvärdig tragedi, och beundrade primadonnan, en smärt och vacker flicka, hvilken af sin publik hyllades med konfektpäsar. 1826 engagerades hon af Berggren — *hofseker Berggren*, känd från Blanches berättelser — och 1828 återkom hon till Stockholm, där hon gjorde sitt namn, *Emelie Högqvist*, ryktbart.

Eller ock kommo kamraterna till hans hem, Sporrongska gården, tittade på den blifvande dramaturgens dockteater

Parti af Stadsgården och Södra bergen.

Efter Elias Martin.

eller sprungo omkring mellan vedstaplarna på bakgården. »Hvarje onsdags- och lördagseftermiddag var det ett lif och ett støj på densamma, som skallade kring alla stränderna på den lilla sjön» — berättar han i en af sina romaner, *Flickan i Stadsgården*. »Der lektes röfvare och soldater, der firades begrafningar efter hundar och kanariefåglar, på ett eller annat sätt kära för gossarnes minnen, der vältrades stora stenar ned i det mörka vattnet, der brottades, exerceades, byggdes fönster och torn sommar och vinter.»*

* Bland kamraterna i Klara skola märkas C. A. Hagberg, Fredr. Deland, Kiellman-Göransson, Sturzenbecker, Axel Emanuel Holmberg, Öfverström m. fl.

Det är klart, att ett sådant lif nödvändigt måste utveckla en icke så ringa kärlek för rent kroppsliga idrotter. Gosarnes ideal voro äfven krigare. Somliga utvalde Rolf Göttriksson till förebild, andra den från slaget på Brävalla hed bekante Ubbe; flertalet höllo sig till den store Kartaginien- sern, eröfraren Hannibal, känd från Roms historia. Eller ock lekte man rövare — det var rövvarromanernas tid. Man frässade i den underbara Rinaldo Rinaldini. Man drömde om ädle höfdingar, sablar och terzeroler, tuppffjädrar i barretten, öfverfall och äfventyr. Man såg i hvarje polisbetjent en dum, påflig *sbirr*.

Det friska, det glada, det starka, det hurtiga, det blef med andra ord grunddragen hos gossen, och det blef hvad August Blanche fordrade hos en yngling. 1847 tadlar han tidens ungdom, hvilken icke är stark nog, yster och vild nog, utan säflig, stillsam, stadgad, förvekligad. Då voro hans kamrater vida bättre, tycker han. De krigiska lekarna härdade karakteren, utvecklade sjelfförtroendet hos *Odins ättlingar*, lärde dem att i leken få en försmak af allvaret. »Att leka krig och soldat kan aldrig illa anstå barn till ett folk, som städse bör vara beredt på kampen för frihet och fädernesland.» Dessutom har han funnit, att de af hans kamrater, »som med hjerna och hjerta fyllda af de gamla kämpasagorna sökte bilda sig efter de heroiska mönstren samt likna dem i styrka och mod, till största delen blifvit kraftfulle män», då deremot de, som endast voro »beskedliga», utvecklats till krypskyttar eller veklingar för lifvet. »Af morsgrisar blifva inga Göta lejon.» Gossen bör växa fri och fritt leka med jernåriga, med »lifliga, om också något ostyriga kamrater».*

Denna den unge Blanches smak för idrotter och styrka fortlevver hos mannen, diktaren, politikern. Det rent fysiska modet, kroppskraften och smidigheten gör han till karaktersdrag hos nästan alla sina romanhjeltar. Dessutom älskar han ett slags Herkules-typ, menniskor utrustade med jättelika krafter — märk till exempel Stork, Hvita Björnen och Broms** — och till sist realiserar han sin idé i ett nationalförsvar, bygdt ytterst på skolan och barnets fysiska utveckling, der-

* *Flickan i Stadsgården.*

** Bekanta figurer i romanerna *Flickan i Stadsgården*, *Sonen af Söder och Nord* samt *Första älskarinnan*.

efter på den unge mannens vapenlekar och idrott, slutligen på en allmän svensk folkbeväpning — *skarpskyttarne*.

Flera af generalerna i klarist- och jakobist-krigen fingo en sådan smak för det militära yrket, att de såsom vuxne män valde det till sin lifsuppgift. Pauli, Pettersén, Hörner och Häggman ingingo i armén såsom underofficerare. När de ej kunde vinna någon befordran i Sverige, reste de ut i världen, ut i de stora krigen och blefvo der öfverhöljda med ordenstecken och lagrar. Pauli hamnade i S:t Petersburg såsom chef för czarrikets gymnastik och lärare vid kadett-skolan. Pettersén och Häggman utmärkte sig i Belgien, i Spanien, i Portugal, till och med i Turkiet, gjorde under af tapperhet och blefvo öfverstelöjtnanter. Pettersén reste hem, sjuk af sina blessyrer, och sågs här öfver axeln snart sagdt af hvarje löjtnant. Häggman brukade säga om det öde, som väntade dem: »Aldrig bli vi uppburne der hemma, om vi också utföra en Napoleons dater, aldrig så länge vi heta Häggman och Pettersén. Men vore jag en grefve *Hönshjerna* och du en baron *Viftåsvans*, så vore det helt annat.»*

Napoleon, det är slagordet — *han* hade blifvit stor; han hade af sin löjtnantsvärja gjort nästan en verldsspira. Hvad voro hans marskalkar annat än simple män, ofrälse underofficerare, hvilka svingat sig upp? En hade ju till och

* Blanche skildrar dessa kamrater i en skiss, *En general*, der Häggman kallas *Ek* och Pettersén heter *Pettersson*. Den senare har utgifvit en bok om sina äfventyr åren 1831—1842. Han dog vansinnig. När han återkommit till Sverige och Karl Johan läste om hans bragder i tidningarna, lät han kalla honom till slottet, der ett lifligt samtal uppstod om de gamle krigarnes ömsesidiga minnen och äfventyr. Karl Johan sade vid afskedet: »Räkna på mig; den som i Spanien och Portugal gjort sin kung, sitt land och svenska namnet heder, den bör njuta frukten af sina mödor i mina stater. Räkna därför på mig!» Äfven hos Brahe fick P. audiens. Brahe frågade, hur han fann Sverige efter sin långa frånvaro. Pettersén svarade: »Efter trettio års fred borde här se helt annorlunda ut och vida bättre, än jag nu finner det vara.» Han tyckte, att det var för mycket fattigdom i landet. Och felet var — regeringens. Brahe gjorde ett hastigt slut på konversationen, P. gick — och sedan hörde han ej ett ord från slottet. »Hade jag» — brukade P. säga — »hetat Påkensträhle, Hasenskräck eller något ditåt, så hade nog min lycka varit gjord, förutsatt likväl att jag icke talat sanning, ty här vid lag sannas ordspråket, att den som talar sanning i hoftrapporna, den får icke låna hus någonstädes.»

med från sergeant blifvit konung! Det är detta, som ligger bakom, detta som fyller luften, detta som gror i sinnena under August Blanchés barndom. Häraf hans egen och hans kamraters beundran *icke* för militära paradjeltar och examensheltar, utan för det personliga, för kraft, mod och duglighet. När han så längre fram återsåg sina skolkamrater, hvilka ute på slagfältet eröfrat epåletterna, såg hur de här, i brist på examina och därför att de icke hette Hönshjerna eller Vift-påsvans, måste hålla till godo med kadetternas hänlöje, då började han tänka på vår armés underbefäl, dessa stackars män, som icke ens blifva löjtnanter. Han låter i sin berättelse *Den lilla öfverstinnan* en pensionerad öfverste säga om vännen fanjunkaren: »Om någon rättvisa funnits till här i världen, så hade min gamle Palm varit öfverste och jag i stället fanjunkare. Men jag tror knappast att jag dugt till det, och därför var det bäst som det var, emedan ett regemente lättare skulle kunna undvara både öfverste och major, kapten och löjtnant än goda underofficerare och korpraler.»

Längre fram söker han äfven verka för en reform, då han 1859 såsom medlem af borgarståndet inlemnar en motion om prygelstraffets afskaffande. Ja, hans första tal uppe i ståndets plenum gäller just detta missaktade och förbisedda underbefäl. Sedan Hierta yttrat sig, uppträder August Blanche, refererar sin motion och talar om tvänne lagar, hvilka hos militären pakalla en reform. Den ena — säger han — är den rena humanitetslagen, den andra befodringslagen inom Sveriges armé. »Kan man tänka sig» — fortsätter han — »ett mera hopplöst väsende än en soldat, som hela sitt lif måste trampa de lägsta trappstegen af sitt yrke, om han än ådagalägger det ljusaste förstånd, de djupaste insigter, den mest hedrande vandel? Hvertill tjenar det, att man idkeligen ropar i hans öron, att han vandrar ärans väg, när man i evighet nekar honom ärans belöning! Det vore väl billigt ändå att man för den, som till följd af sitt yrke alltid måste tänka sig möjligheten af en blodig graf på stridens fält, framstälde i perspektiv en mera leende bild — bilden af en befodran med större verkningsskrets, högre anseende och heder. Men de ord, jag nu yttrat, tillhöra de fromma önskingarna, de skola behöfva decennier, kanske ett sekel, innan de realiseras.»*

* *Borgarst. prot.* 9 nov. 1859.

I april 1860 uttalar han sig åter till förmån för underbefällets möjlighet att befordras. Blanche säger sig ha hört, att topografiska kårens underbefäl rätt ofta är skickligare än dess yngre officerare. »Öppna därför fältet för en hvar att vinna befordran! Gif dem hoppet att kunna blifva officerare, så tror jag, att det icke skall blifva brist på skickliga personer!»*

Kasta vi nu en blick på August Blanches lärare, möta vi icke få original i Klara skola. Först lefde der en rektor vid namn Trysén, skolans despot, en af desse barnplågare som helst brukade rottingen.

»Jag gör dem nog till lärde män
Med Guds hjälp och med rottingen,»

sade han med förtjusning om sin undervisningsmetod. Han delade också ut lika många stutar, säger Blanche, »som gräderna af nådens ordning i Alnanders salighetlära». För öfrigt var Trysén undersätsig och kraftfull, med rödglänsande ansigte och hvitt yfvigt hår, »en af de människor som aldrig varit barn, utan blott mer eller mindre gammal, en bister vintorsol med sin ring af snömoln. Så ofta denna sol visade sig i öster eller bland ungdomen, var det som om snö fallit på telningarnas blad och grenar, och småskogen böjde sig darrande.» En annan af skolans plågoris var den stränge magister Guldbrand, äfven han omtalad i Blanches berättelser.**

Tack vare dessa två och deras undervisningsmetod lärde sig August Blanche nästan att hata kroppsaga. Den är — sade han 1860 med anledning af en väckt motion om samma agas afskaffande — »en lärometod, som på samma gång dödar kärleken till lärdomen och lärarne. — — Likaså för-

* *Borgarst. prot.* 11 april 1860.

** Gullbrand — eller Guldbrand, såsom Blanche skrifer — var, eget nog, en stor latinfiende. Törneros skrifer till M. Falkenberg den 28 mars 1827, att G. är »den envisaste trähäst i världen», att han »nyligen» i en broschyr gifvit luft »åt sina i många år jäsande grillter om latinets öfverflödighet», och att Törneros sjelf »flere gånger disputerat med honom i detta ämne. — — I allt, som bär stämpel af ålderdom, ser han såsom de andre Stockholms-svenskarne endast öfverflödsvaror.» Om G. haft något inflytande på Blanches afsmak för latinet torde dock vara svårt att afgöra.

ädlande som ambitionsstraffen äro, likaså förhårdande äro de afflictiva.»*

Af skolans öfrige lärare var det två som han älskade, Wretberg, en stark och intelligent personlighet, Ekelund, historikern, ett känt original. Sängläraren Mankell älskade

Jakob Ekelund.

han väl ej, men han visste att sätta värde på hans utmärkta

undervisning. Mankell efterträdde en kormästare Wickström, hvilken brukade öfva sig att slå takten på gossarne; en dag inträdde han med lif och glädje i klassen, och efter denna dag blef det lif äfven i undervisningen.

»Den af mine lärare» — säger

August Blanche — »som jag mest hållit af och hos hvilken jag också mest stod i gunsten var Jakob Ekelund, konrektorn i Klara skola.» Ekelund var en egendomlig figur, lång och gänglig; ögonen voro vinda, håret okammadt, hakan skägglös, öfverläppen smutsig, byxorna »på ett högst eget sätt dekaterade» och höjande sig ett ganska godt stycke öfver stöfvelkragen »under ständig opposition mot hvarandra när han gick, men hvilande sig dessemellan på den synbara ytan af en fordom hvit ullstrumpa». Trots detta afskräckande och ovanliga ytre var han likväl en man, godhertad och snillrik. »Sällan» — säger Blanche — »har hos någon varelse barndomens enfald och visdomens reflexion varit så innerligt förenade som hos honom. Det utgör min ära att hafva varit en af de få bland hans elever, som, churu barn

* Borgarst. prot. 22 febr. 1860.

och trots den grumliga ytan, förstod att värdera detta hjerta af renaste guld, detta snille af de ädlaste pärlor.» Om qvällarne, då han slutat sina lektioner i trivialskolan, följde den lille Blanche sin konrektor till hans hem, satte sig vid hans arbetsbord och skref efter hans diktamen. Gubben gick under tiden fram och åter i rummet, snusande och ibland stötande hufvudet mot en vägg, och utan en enda anteckning, utan en enda källskrift flöt gamla historien fix och färdig ur munnen. Stundom kunde han samtidigt ha en annan gosse hos sig, hvilken jemte Blanche skref efter diktamen. Då gälde det en öfversättning af Walter Scotts romaner.

Blanche lärde sig på detta sätt högt älska historien. Deremot var han alls icke intresserad af det hufvudsakliga, det vill säga latin, grekiskan och salighetsläran, hvilka under hans skoltid upptogo hela schemat. »Man visste icke ens, att det för eget modersmål fanns en grammatik, som man behöfde känna» — säger han —; »latin och grekiska, grekiska och latin, se der nästan allt som kom i fråga. Dessa båda språks glosor och regler skulle man fullproppa hufvudet med. — — Hvad naturalhistorien angick, så visste man knappast om det var jorden som rörde sig kring solen eller solen kring jorden, om elementerna voro tolf i stället för fyra, om det fanns några andra örter på guds härliga jord, som kunde vara nyttiga för människan, än fläderté, som man tog in när man var sjuk, och kummin, som man lade på bränvin!»*

Lefvande språk kände man knappt till namnet i skolan. Der var det blott fråga om Dahls grekiska krestomati, om *Liber Memorialis*, om *Cornelius Nepos* — allt detta läst på ett mycket själsdödande sätt. Och när sångläraren Mankell en dag hade en bricka, hvilken han sjelf lackerat, med för att visa gossarne, blefvo dessa så häpna, att Mankell frågade: »Ni vet då inte, mina gossar, att hos flere af gamla tidens kulturfolk hvarje skolgosse, äfven af den rikaste och förnämaste familj, måste lära sig ett handtverk?» Nej, det visste vi ej, omtalar August Blanche, »och ändå läste vi två gamla kulturspråk. — — Ack, om man fått något mindre glosor och något mer af de gamles seder och bruk.»

* *Flickan i Stadsgården*. Blanche var dock under sin skoltid en ganska god latinare.

Alltså: hvad Blanche under denna tid lärde sig, det var latin och grekiska, det var en massa glosor. Kunskaperna blefvo äfven så ensidiga som möjligt. Så till exempel hade han vid sitt inträde på gymnasium enligt sin egen uppgift läst följande saker: »Fyra fältherrar i Cornelius, en bok af Cæsars 'De bello gallico', fyrtio verser ur Ovidii metamorfoser och första boken ur Euclides, den senare utantill utan att stappla på ett enda ord, nota bene så framt ingen vände upp och ned på de derstädes stående propositionerna. Der-

Klara skolorhus.

emot hade han ej befattat sig med och förlöst sin dyrbara tid på något så obetydligt som naturalhistorien och de levande språken, hvilka han knappt kände till namnet. I grekiskan var han, med undantag af explikation och resolution, något hemma; men Alnanders salighetslära kunde han utantill från perm till perm med noter och allt, om ej just på hufvudets vägnar, åtminstone 'på sina fem fingrar'. I svenska historien till Gustaf I af Bruzelius och i den allmänna gamla till kejsar Augustus af Ekelund var han mästare,

och hans hjeltar voro Harald Hildetands kämpe *Ubbe*, som gick så hårdt fram i Brävalla slag, att 'bloden rann som bäckar i sanden', och *Hannibal*, som från Italien sände 40,000 slagne romares ringar till Kartago. Bevandrad i de nordiska kunga- och vikingasagorna, var han dessutom den förste i att arktals citera *Mazarinis* och *Rinaldinis* hjeltedater, oberäknadt de tårar han fällt vid Lafontaines romaner och den hufvudvärk han i åtta dagar burit efter genomläsandet af *Munken*.»*

Känt är, att Blanche äfven senare under mannaaldern bibehöll samma ovilja mot de döda språkens studium. Han uttrycker sin förvåning öfver det herskande skolsystemet, då han i sin roman *Flickan i Stadsgården* låter Pauli inleda ett samtal med vännen Axner om undervisningen. *Pauli* frågar: »Kan du tyska och franska?» — *Axner*: »Nej.» — *Pauli*: »Hvarför få vi icke lära det?» — *Axner*: »När man kan latin, så kan man allt annat, säger magistern.» — *Pauli*: »På det viset skulle man aldrig hinna lära sig de lefvande språken; — hör du, finns det något land der man talar latin?» — *Axner*: »Nej, inte det jag vet, åtminstone inte sedan romarne lefde.» — *Pauli*: »Äro inte romarne döde, lefva inte tyskarne och fransoserna?» — *Axner*: »Jo bevars.» — *Pauli*: »För att nu hinna lära sig tala med de döde så får man inte lära sig tala med de lefvande — är det inte åbers det?» —

Här ega vi förklaringen till hans ställning i latinfrågan vid 1862—63 års riksdag. Latinet vill han öfverflytta till skolans högsta klasser, grekiskan och hebreiskan till universitetet. Dessutom yrkar han på en skolkurs i vapenöfning. Djerft protesterar han mot en gammal känd sats, att latin mer än något skärper tankeförmågan. Ja, han säger rent ut att latinet är onyttigt, att det tager bort tiden för mycket viktigare ämnen, att det i intet afseende vidgar vår horisont eller ökar våra historiska och moraliska kunskaper. Nog vet jag — sade han i juni 1863 — »att romarverlden har att visa stora romerska dygder, men den är också full af stora romerska brott; och om den alstrade hundratals hjeltar, egde den deremot millioner förtryckta slafvar. Icke fann jag det just så särdeles uppbyggligt att läsa om Cæsars krig och alla hans oupphörliga belägringar, och icke blef jag

* Tidningen *Freja*, N:o 41, årg. 1839.

åtminstone gudfruktig då jag studerade Ovidii metamorfoser. Jag tyckte visserligen att det var intressant nog att läsa om kärleksgudinnans otrohet och Jupiters galanterier, men det hade jag kunnat lära mig ändå utan att studera det på latin; och om sådant skall vara klassisk bildning, önskar jag att den aldrig må blifva inhemsk i vårt gamla land.»*

Under skoltiden träffade August Blanche i föräldrahemmet många af traktens handverkare, mest faderns yrkesbröder**. Der gjorde han bekantskap med den starke älderman Ekeberg och fick af sin fars mun höra historien om hans nederlag, då han under en sammankomst på Börsen blef besegrad af hofslagaren Löfgren, en bredaxlad liten mästare. »Hofslagarmästarna hade sina kvartalssammankomster på Lilla börssalen, der, sedan embetets affärer blifvit afhandlade, en rundlig sexa uppbullades och en stor punschbal intogs. Då uppstod en konversation, snarlik åskans mullrande. Ord vexlades, för hvilka en grefvinna skulle ha dånat, och gester gjordes, som skulle ha skrämt en hel flock kammarjunkare på flykten.» Eller ock följde han föräldrarne till kopparslagare och tunnbindare, möjligen någon gång till sadelmakaren Fagerberg, ryttmästare vid borgerskapets kavaleri, en mäktig man, hvilken hvarje söndag visade sig i kyrkan klädd i blå frack, stora silfverknappar och kragstöflar. Då kunde det hända, att han träffade baron Köhler, hvilken brukade uppträda i sin adelsuniform, alltid sitta i högsätet, alltid föreslå skålar och alltid dedicera en liten bok till värdinnan, *Drottning Kristinas historia*, öfversättning från franskan. Eller ock följde han modern till hennes goda vän, tant Stjernberg, excellensen Cederhjelm's välvilliga husfru; eller ock gingo de ut till Bellevue eller Haga, der han brukade drömma om konung Gustaf och hans tid, se på folkets lekar söndagsmorgnar och söndagsqvällar, höra någon gesäll deklamera ur Rinaldini och smekas af någon smältande trubadur, som lekte Fritiof, eller af någon mö, som sjöng om *Hjertats kamrar*:

»En kammare har mamma ensam,
Den andra bor min tant uti,
Den tredje är för fler gemensam,
Der, mina vänner, der bon I.

* *Borgarst. prot.* 11 juni 1863.

** Under hans barndom hade föräldrarne ofta främmande.

Men, kära flickor, nog förstår Ni
 Jag också har ett kabinett.
 Men hvem bor der? Ja, gissa får Ni,
 Ni gissar ändå aldrig rätt!»

Trädgården till von Hammska gården. (Ekströms paradis.)

Fotografi efter naturen.

I april 1825 lemnade han Sporrongska gården. Då flyttade föräldrarna till ett hus nära Hötorget, det s. k. *von Hammska* vid Stora Badstu- och Oxtorgsgatan. »Träder jag in på denna gård, och det händer någon gång,» — skriver han — »så finner jag der åtskilligt som icke fanns i min barndom. I stället för ett litet stenhus vid norra sidan af gården och som då inrymde en smedja, reser sig nu ett trevåningshus. — Tittar jag öfver staketet in i sjelfva trädgården, saknar jag ett litet stenaltare, som förr stod midt i korsgången. Äfven söker jag förgäfvets ett fyrkantigt lusthus, som förr stod till höger om grinden. Mest saknar jag dock de många fruktträden, de stora blomsterkronorna om

våren och om hösten den genomskinliga astrakanen, den glödande rosenhägern.»

Här i den lilla trädgården, *Ekströms paradis*, så kallad efter egaren, ett gammalt original, gräfdes och planterades unge August vartiden. Här i det präktiga lilla lusthuset med takmålningen, föreställande Pomona och Vertumnus, residerade han ofta hela sommaren för att vakta astrakanerna.

1827 blef August gymnasist och vistades under ferierna på en gård under Djursholm, i egenskap af informator för arrendatorskans son; och här lärde han känna den gode klockaren i *Danderyd*, hvilken han förevigat i en lång följd berättelser.

Då och då hände det, att han bjöds på en fin bal, möjligen till en friherrlig eller greflig familj, och då måste han »för all del» uppträda i handskar. »Mellan danserna serverades mandelmjök, konfekt och tårtor till öfverflöd. Det var annat det än smörgåsar med mesost, som vanligtvis vankades på dylika tillställningar inom våra anspråklösa kretsar,» säger han.*

1829 slutar han på gymnasium, och när han går ut i världen, ut ur *Ekströms paradis*, tager han med på resan ett litet egendomligt minne. Tidigt en sommarmorgon såg han skalden Nicander jemte den rike grosshandlaren Wagner i trädgården och hörde dem resonera om Göta kanals skapare. »Det tal, Platen höll på Riddarhuset när hans älsklingsfråga sist var före, är det ståtligaste som någonsin hållits i någon representativ församling,» sade Nicander. »Stor som statsman, var han i den stunden äfven stor som skald.» — »Skald,» svarade Wagner, »det förstås, jag sätter stort värde på skalderna, men lägga de sig i materiella saker, då blir det alltid på tok.» — »Ack,» sade Nicander, »bure det aldrig oftare på tok, än när poeterna lägga sig i det materiella, då vore det ett lyckligt samhälle. Då skulle inga finansiella kriser inträffa, — — då skulle inga konkurser på millioner göras och som bringa en mängd oskyldiga familjer till tiggarg-

* Mest umgicks han hos en friherrlig familj, von Willebrand, der en jernårig son fanns (sedan husarlöjtnant). Blanche prisar sedermera ofta sina barnår såsom en lycklig och glad tid. »Lyckliga tid, lifvets aldrig återkommande sabbath!» (*Räfsvaren*, Freja 1840) eller »man glömmes stormarne omkring sig, när man af minnets trollspö tillbakaflyttas till sina första dagars leende dal och doftande rosenbilder» (*Flickan i Stadsgården*).

stafven, under det att de, som ruinerat dem, rida upp igen, rulla hop sig till snöbollar på nytt, för att ånyo sluta som lavinen.»

Detta är alltså första gången Blanche hör en parallel, hvilken han längre fram ofta skulle få höra. Detta är alltså första gången Blanche möter en sats, hvilken för honom sjelf blef nästan en spådom. Känslan och förståndet, skalden och politikern, svärmarens poesi och statsmannens prosa — här ega vi polerna, mellan hvilka hans lif svingat!*

* *Litteratur*: C. F. Ridderstad; *Regnbågen; Illustrerad Tidning* 1858; *Ny Ill. Tidning* 1 dec. 1888 (*Ekströms paradis*. 2 af A. Blanche och »Strödda drag ur A. Blanchés lif» af Thore Blanche); Aug. Blanche: *Minnesbilder, En skådespelares äfventyr, Hyrkuskens berättelser, En prestmans anteckningar, Bilder ur verkligheten, Taflor ur Stockholmslifvet, Taflor och berättelser m. m.*

Tidens karakter och pressförhållanden.

Den tid, som föregår året 1840, särskildt 1820- och 1830-talen, ungdomsperioden och den första manna-aldern, sommarens gryning i August Blanchés lif, är en tid, full af brytningar, orolig och nyckfull. Upp ur sin sömn vaknar oppositionen, liberalismen födes, pressen blir en makt, och vid stormiga, långa och märkliga riksmöten slipar man sina vapen mot en reaktionär styrelse.

Före 1815 är allt ännu lugnt. Man enas i omsorgen om ett blödande fosterland, hvars ära blifvit röfvad, hvars sjelfbestånd hotas; dessutom tänker man på det nyvunna broderlandet, tänker på att tillknyta unionen med Norge.

Höljd af triumfer, förebådad af ryktet, sirad med lager, eröfrad på slagfälten, kom Napoleons marskalk upp till Norden, som kallat honom. Bernadotte var den hjälte, folket hade drömt sig; *han* skulle aflägsna alla hotande faror och öfvervinna draken, såsom en ny S:t Görän; han var det friska skott, som skulle inympas på stamträdet.

Ingenting kände han af det land, som blef hans; ingenting af dess folk, dess seder eller språk. Van att befalla och lika van att åtlydas, trodde han, att den makt, furstekronan gaf honom, nästan var absolut, en lekboll för godtycket. Redan såsom kronprins öfvertog han regeringen; egenmäktigt och sjelfrådigt styrde han Sveriges öden, skötte efter behag statens finanser, och någon gång hopblandade

han statskassan med sin egen. Ingen sökte heller att rätta honom i tid. Personer ur hans omgifning gjorde snarare motsatsen; redan 1811, då bondeupproren pågingo, ville man att Karl Johan skulle tillgripa diktaturen. För ärendenas behandling gälde ej någon regel. Händet det att man öfverträdde grundlagen i konseljen, hvilket, berättas det, verkligen kunde ske, gömde sig herrar statsråd bakom konungens rygg, och konungen var, såsom bekant, oansvarig. Lika stort sjelfsväld rådde äfven i embetsverken. För männens vilja upphöjdes till lag, och för männens bud voro ofta ingifva af godtycket.

Karl Johan dominerades af en ytterlig skugggrädsla. Öfverallt misstänkte han revolutionära stämplingar, minor anlagda af de landsflyktige Vasarne, och stundom förvandlade honom skugggrädslan till despot. I Stockholm inrättades en

Karl XIV Johan.

hemlig polis, med talrika filialer öfverallt i landsorten. Ingen fick stå i förbindelse eller brevexla med Vasarne, och allt hvad de män, som omgäfvade honom, hviskade, satte konungen tro till, äfven om det var orimligt. Deraf förleddes han till en hel mängd af åtal, dumma, tanklösa, upprörande, godtyckliga; derigenom ingrep han i den enskildes frihet, och så gjorde han sig löjlig eller ädrosig missaktning.

I *Ställningar och förhållanden* skrifver derfor Crusenstolpe: »Du liksom hela Sverige har sannolikt otaliga gånger hört omtalas Lagerbjelkes politiska skugggrädsla, äfvensom huruledes han och någon annan vixelvis uppskrämma hvarandra. Skrälet af en drucken, ljudet af en hvisselpipa, åsynen af ett par drängars i rörelse satta knytnäfvar, en grupp på gatan af några högt talande eller häftiga atbörder

utvisande personer äro tillräckliga att föra hans tankar på utplopp och revolution.»*

Vidare införde han ett verkligt spionsystem. Kungliga cirkulär utgingo till landshöfdingarne, aläggande dessa att en gång i veckan inkomma med rapporter öfver tillståndet i länen. De skulle noga kontrollera den allmänna opinionen, inberätta allt, äfven det mest futtiga, lyssna vid dörrarna, intränga i familjerna, uppsnappa hvarje otidigt och förflugnet ord, kort sagt, göra sig till regeringens spioner.

De kungliga cirkulären kringvändes i länet; borgmästare, kronofogdar och länsmän fingo del af dem; ja, de dykte upp i den nya instruktion, som år 1816 utfärdades af konungen för arméns inspektörer och brigadgeneraler. Der stod bland annat, att desse skulle öfvervaka icke blott officerarnes uppförande *i tjensten*, utan äfven hålla ögat på deras *privatlif*. De skulle, hette det, föra noggranna anteckningar om befälets »conduite såväl i som utom tjensten». Cirkulären nådde slutligen våra kyrkoherdar och prostar. Högvördiga presteståndet lärde sig spionera.

Drifven af sin olyckliga och uppjagade skugggrädsla, kastade sig Karl Johan i adelns armar. Adeln hade gjort 1809 års revolution. Landets högsta embeten innehades af adeln. I adeln sökte han nu ett stöd mot Vasarne, en trogen bundsförvandt mot samhällets demokrater. Här af uppkom ett klandervärdt favoritsystem. Regeringsformen stadgade, att konungen vid befordringar främst skulle taga hänsyn till förtjenst och skicklighet. Bernadotte tog egentligen endast hänsyn till godtycket. Bernadottes gunstlingar fingo embeten och befäl.

Detta gick för en tid och missnöjet glömdes, då kronprinsen återvände från Tysklands slagfält, höljd med nya lagrar, vunna mot Napoleon. Men redan under riksdagen 1815 börjar oppositionen upphäfva sin röst. Man klagar öfver förlägenheten i den allmänna rörelsen, och ledd af partihöfdingar utgångna från Riddarhuset, F. B. von Schwerin, Gustaf Hjerta och Staël von Holstein, ropar oppositionen: *riksstyrelsen är usel!*

Allt detta tjenade dock till intet 1815. Den heliga alliansen fjettrade Europa, och den heliga reaktion, som

* Första brevet, jan. 1838.

följde i dess spår, gjorde äfven Karl Johan till en af sina slafvar.

Öaktadt eller tack vare samma heliga allians närdes oppositionen, växte och blef manbar. Ständerna vid riksdagen 1817—1818 stälde konungens gunstling, baron Cederström, inför riksrätt och pekade utan nåd på en hel del åtgärder, hvilka voro frukter af riksstyrelsens godtycke.

Vid det oroliga riksmötet 1823 ville bönderna icke dansa efter regeringens pipa. Den myndige Anders Daniels-son ordade, om reformer. Han ville att embeten och armé skulle reduceras, och yrkade på en jemnare fördelning af skattebördan. I talet till borgarståndet sade han bland annat: »*Det skattdragande svenska folket är belastadt med underhållet af en alltför stor mängd tärande medlemmar. Ett för litet antal arbetar, ett för stort antal äter — och äter till en del alltför mycket.*»

Talet väckte uppseende, häpnaden var stor, men ännu mer ökades häpnaden och bestörtningen, då Karl Henrik Anckarsvärd yttrade sig på Riddarhuset. Ständerna hade i tretton år dragits med »den svåraste af alla landsplågor», sade han, en svag ministär. Tiden voré nu inne att visa nationen, att ständernas enda mål är folkets rätt och väl, och hjälpte ej något annat för att vinna detta mål, egde man endast en väg, som man kunde slå in på, nämligen »att genom ett ihärdigt och fortsatt nekande till alla nya anslag visa, att Rikets Ständer gjort, hvad de kunnat.» Platen bjöd den djerfve att återtaga sina ord »i fäderneslandets namn, vid allt hvad heligt är», och då Anckarsvärd reste sig för att svara, ropade man: »Vi besvärja friherre Anckarsvärd!» och »Häf ut honom!»

Hos bönderna var det Ruthberg, som oroade ståndet. Ruthberg yrkade på arméns indragning, hvilket hade till följd, att ståndet ville åtala honom.

Allt detta ökade blott Karl Johans skugggrädsla. Konungen fortgick på sin reaktionära stråt och förbjöd greve Schwerins

Karl Henrik Anckarsvärd.

bekanta talklubb att sammanträda. Och dock synes denna klubb varit allt annat än farlig. Hvar fjortonde dag mellan klockan sex och nio eftermiddagen samlades ledamöterna i Petersénska huset. Der diskuterades vissa allmänna frågor, utan att gränserna för det hofsamma öfverskredos. Enskilda förhållanden och personeringo ej vidröras, icke heller den ömtaliga utrikespolitiken; och i denna mycket oskyldiga och tama diskussionsförening trodde sig nu Karl Johan se en hård för oppositionen, en revolutionär liga, en ny jakobinerklubb!

Bøjelsen för att öfverallt upptäcka *jakobiner* hade under en tid nära nog blifvit kronisk. Rykten cirkulerade om de hemskaste majestätsbrott; nya konspirationer stampades fram ur jorden; lycköskare och angifvare smögo omkring i slotet. Åtalen, som följde, slutade med fiasko. Alla dessa nedriga och enfaldiga historier, de Lindbomska, Löfqvistiska och Bryggerska affärerna, slutade med att uppväcka alla rätt-sinnades harm. Ja, det går så långt, att prosten doktor Stenhammar 1823 inlemnar en motion, hvori han yrkar straff på *alarmister* och angifvare. Efter att hafva klagat öfver brottslighetens tillväxt fäster han »Rikets Ständers och deras lagutskotts» uppmärksamhet »på ett annat slag allmänna förbrytare, för hvilka» — säger han — »jag rådes att knappt något namn, än mindre något straff finnes stadgadt i svenska nationens urgamla lag. I Rom kallades de *Delatorer*, i vårt språk hafva de intet namn fått, och jag vet ej huru de skulle utmärkas, om jag ej får begagna det främmande ordet *alarmist*. Tvänne högst märkvärdiga rättgångar upplysa tillräckligt hvad folk jag menar härmed, sådana nämligen som af oförstånd, öfverilning, lycköskeri och många andra än sämre afsigter icke allenast förnedra sig sjelfva med föregifven kunskap om upproriska stämplingar, utan befläcka med sådana hopspunna dikter hela nationen, sprida oro till alla samfundsklasser, vända regeringens uppmärksamhet från värdiga föremål och ingjuta misstankens förgift i hvarje öppet och lättroligt hjerta allt ifrån konungens borg in i den mest förtroliga umgängeskrets.» Det är omöjligt att beräkna allt det onda de åstadkommit, hela denna sekt af *lägsinnade själar*, men — fortsätter han — »de okloka, förhastade, våldsamma steg, som historien på goda grunder förebrår de från skådeplatsen redan bortgångna styrelser, männe de ej oftast härledt sig från in-

flytelse af dessa personer, hvilka, sjelfva utan förtjenst, bemöda sig framför allt att göra hvar och en annan miss-tänkt, tillskapa mången gång himmelskriande brott af ett enda obetänksamt eller illa valdt uttryck, och ega i sjelfva verket ingen annan utväg att visa sin outhärlighet och göra sig gällande än genom de faror de uppställa icke ens efter sin inbillning utan efter sina enskilda egennyttiga beräkningar.» Slutpunkten i motionen är en önskan, att dessa brottslingar »genom något lämpligt korrektiv åtminstone sättas ur stånd att vidare skada.»

Från och med denna riksdag är oppositionen fullväxt. Trots alla åtgärder och åtal för att döda den, kan den icke fällas, icke ens tystas ned. Oppositionen blir en helt naturlig sak i vårt statslif, och 1823 skrifver Lindeberg i *Stockholms Posten*: »Oppositionen är en nödvändig ingrediens i en konstitutionell statsförfattning».

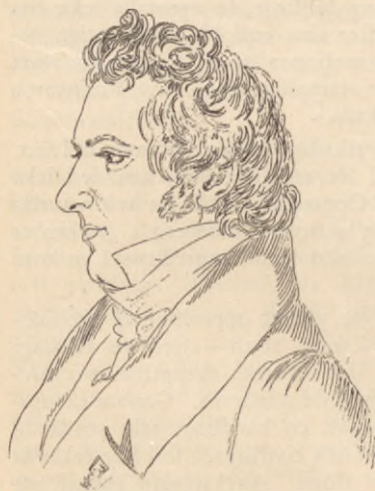
Statsrevisionen 1827 var ytterst oppositionell och när-gången mot regeringen. Likaså 1828—1830 års riksdag. Då var det som frågan om den bekanta skeppshandeln före-kom till behandling och upprörde ständerna. Genom skepps-handeln har regeringen »begått en handling, rakt stridande mot den i Europa och bland alla civiliserade folkslag erkända stats- och folkrätten», sade Horn. Anckarsvärd påstod, att styrelsens principer hotade med att undergräfvat det allmänna välståndet, och G. Hjerta höll ett tal, der han ordade om godtycke, om »ett planmessigt utfördt korruptionssystem», och om »att all annan behandling än att enligt § 30 Re-geringsformen till domstolarne öfverlemnas att döma i saken är opassande för representationen.»

Något åtal skedde ej, men Horn insinuerade, att rege-ringen köpt sig fri genom mutor och korruption, och Hjerta höll ett nytt, ännu kraftigare straffal om landets betryck, om moralisk försämring, om politisk svaghet och ekonomisk vantrefnad, och roten och upphofvet till allt ondt var — regeringen.

Vi se sålunda, hur oppositionen växte. Och den höll sig icke blott inom riksstånden och riddarhuset. Nej, den framträdde på ett annat fält, *pressen*.

Genom statsmakternas beslut i mars 1810 fick Sverige en tryckfrihet, fullt lika omfattande, som den kort förut varit inskränkt af godtycket. Tre månader senare innehöll

Nya Posten en versifierad fabel, de beryktade *Räfvarne*,* hvilken hade till följd mordet på grefve Fersen. A. Regnérs *Allmänna opinionens organ* innehöll kort derefter betraktelser öfver dådet, »Reflexioner i anledning af de oroligheter, som

Gustaf Hjerta.

föreföllo i hufvudstaden den tjugonde i förliden månad», och der skref Regnéer om det ohyggliga uppträdet: »Svenska menigheten visade i och under detta anfall en så kraftig karakter, så mycken allvarsamhet och nästan värdighet, att då man nödgas beklaga dess förvillelse att i trots af lagarne sjelf utkräfs hämd, kan man ej undgå att högakta och beundra dess ömtalighet för svenska namnets ära, dess ifver att utplåna den fläck, som blifvit hela nationen påtryckt och som endast med blod kunde aftvas.»

Allt detta var ingalunda angenämt, det är santt, men straffet, som följde, var jemförelsevis lätt — boktryckaren Deléen dömdes endast till böter. Då emellertid pressen äfven började röra i en på denna tid ömtalig utrikespolitik, trodde man sig berättigad att ingripa litet hårdare. A. Regnérs *Allmänna opinionens organ* blef på ryske ministern, grefve Suchtelens önskan tilltalad för en uppsats om tronföljarevalet, och den 15 november 1810 beslöto ständerna på Örebro riksdag, att Missgerningsbalkens kap. 6 § 5 skulle tolkas så, att hvarje offentligt yttrande, hvilket kunde oro eller stöta andra makter, borde utan hinder af tryckfrihetsförordningen vederbörligen näpas till undvikande af osämja.

* Säsom *Räfvarnes* författare uppgifvas: Regnéer, Kullberg eller B. Törneblad.

Påbudet måtte icke hafva ledt till önskad verkan. Nog af, i maj månad 1811 utgick ett cirkulär från hofkanslern till pressombuden, hvilka der underrättades, att kronprinsen befalt, att »inga artiklar, som i politiskt afseende på något sätt röra Sverige, få hädanefter ur utländska dagblad i de svenska införas, hvarom Tit. behagade vederbörande tidningsutgifvare förständiga.»

Så följde i september samma år en artikel, skriven af Regnér i *Allmän politisk journal*, hvilken på grefve Suchtelens begäran åtalades, därför att den handlade om det ömtåliga ämnet: Sveriges återförening med Finland genom Napoleon. Regnér, hvilken dömdes till trenne års fästning, fick efter endast elfva månader nåd och blef frigifven. Myndigheterna trodde, att uppsatsen i tidningen »kunnt gifva en mäktig furstes minister vid svenska hofvet anledning att börja en obehaglig notvexling.»*

Dels för att kunna stäffa dessa farliga yttranden, särskildt om Ryssland och Europas stormakter, dels för att lägga tygel på obehagliga tryckalster, sådana som *Polysem*, *Phosphoros* med flera, hvilka drogo i fejd mot de litterära auktoriteterna och stämplades såsom fiender till samhälle och moral, dels äfven för att slippa alla närgångna reflexioner, hvarje om än aldrig så liten ansats till kritik, framlade regeringen år 1812 för ständerna ett projekt till en ny tryckfrihetslag.

Wetterstedt uppträdde till projektets försvar och vann efter en pompös och vältalig oration en glänsande seger hos ridderskapet och adeln. »Påminnom oss, att denna furste har uppväxt i frihetens sköte, den han så manligen försvarat,» sade han om Karl Johan; »att han ej vill lägga några band på svenska folket, men att han allvarligen vill frälsa det från inre och yttre skakningar. Om han, ledd af sådana grundsatser, ej mera ser sig behöfva den rättighet honom gifves, är jag öfvertygad, att han skall vara den

* Utom de nämnda qvarstadsåtgärderna, skedde under perioden mars 1810—augusti 1812 tre andra indragningar, en i februari 1811 af *Nya Posten* för en artikel, som ansågs innebära uppmaning till insubordination inom Stockholms garnison, en den 15 mars 1812 af samma tidning för en artikel om riksdagens sammankallande i Örebro och en den 24 mars samma år af *Vexjöbladet* på danske ministern Baudissins anhållan.

förste att den återlemnna.» Löftet blef ett tomt ord och infriades aldrig.

Lagen gick igenom hos alla fyra stånden. Nu skulle den *hvila* till nästföljande riksdag. Men, eget nog, så skedde icke. Tryckfrihetsförordningen trädde genast i kraft och kom sålunda till genom ett brott mot grundlagen.

Och ännu flere brott följde i lagens spår. I de makt-egandes hand smiddes den till ett vapen, en tygel på det fria ordet, en munkaffe på pressen, ett batteri som skulle inviga till en lugn och god sömn, men med sin kanonad slutade med att *väcka*, och efter att hafva bortslösat alla farliga projektiler icke hade mer kvar än blixten af löst krut.

Tryckfrihetsförordningen, sådan den blifvit ändrad, ålade utgifvare af periodisk skrift att innan densammas tryckning söka bevis hos hofkanslern, att hinder icke förekomme mot skriftens publicerande. Hofkanslern hade rätt att inställa dess utgifning om han, såsom det hette, fann den »vädlig för allmän säkerhet, eller utan skäl och bevis förnärmande personlig rätt, eller af fortfarande smädlig egen-skap. Dessutom berodde det på Kungl. Maj:t, om utgifvaren skulle tillåtas att äfven framdeles publicera periodisk skrift.»

Det sätt hvarpå man tolkade denna tryckfrihetsförordning gjorde den till en lag ej om friheten att trycka, utan, såsom man sade, om friheten att indraga, och genom travestering af 86 § Regeringsformen hette det, att dermed förstods »hofkanslerns rätt att utan några af andras omdöme i förväg lagda hinder tills vidare inställa utgifvande af tidningar, och att på viss efter dess godtfinnande beroende tid dröja med utfärdande af tillståndsbevis för nya tidningar, utan att för slikt dröjsmål kunna straffas i grund af någon lag, som för ett sådant dröjsmål stadgade ansvar.»

Så kom den vidtberömda indragningsmakten till, med anledning af hvilken Per Lagerhielm yttrade, »att historien är en sträng domare och skall med skarp blick se tillbaka på en tid, som fördröjt nationens odling.»

I slutet af 1812 började lagen tillämpas. En obetydlig landsortstidning innehöll några menlösa och enfaldiga funderingar om Napoleons utsigter att intaga Petersburg. Slutorden lydde: »och hur skall det sedan gå med oss?» och dessa voro så farliga, att tidningen indrogs. År 1815 utgafs en broschyr: *Hvad politik bör Sverige i nuvarande crisis iakttaga?* Den tid, hette det i broschyren, kunde

komma, »då ett uppenbart fiendtligt förhållande till Ryssland vore ett föredraga framför ett allt för nära vänskapligt.» Uttrycket var riksvådligt, och broschyren indrogs.

Under 1815 och 1816 fortsatte man sin kamp mot den upproriska pressen. Dagbladet *Tiden* stötte danske ministern därför att det intagit en artikel om Köpenhamn. Skriften *Tidens Anda* misshagade regeringen därför att den aftryckte en Pariserkorrespondens, och tidskriften *Sophrosyne* ansågs smädlig mot czaren därför att den innehöll en artikel om madame Krüdener.

Här fanns i alla fall *någon* orsak till indragning. Den tidens stjernor på det politiska firramentet voro till den grad ömtåliga, att vi icke kunna fatta det, och därför kan man säga att Wetterstedt hade rätt, då han i maj 1812 skref till Engeström: »Enär det är af högsta vigt, att journalisterna icke lägga sig i politiken, vare sig i godt eller ondt syfte, tror jag det vara angeläget, att Eders Excellens låter dem veta genom öfverståthållaren eller genom Kullberg (hofkanslern), att de för framtiden skola afhålla sig från att i sina avisor intaga politiska artiklar, utan att förut hafva visat dem för Eders Excellens »

G. af Wetterstedt.

Den egentliga oppositionspressen föddes 1816. Då började Cederborgh utgifva *Anmärkaren*, der Scheutz året derpå blef medredaktör. Scheutz afslöjade en hel mängd missbruk, aftryckte protokollen vid märkligare rättegångar och blottade salunda de regerandes öfvergrepp. Olaga häktningar och aftvungna bekännelser, hela det strykssystem som användes för ändamålet, allt kom nu i dagen och ruskade upp rättskänslan. Särskildt var det *en sak*, som väckte opinionen, det under denna tid mycket omtalade

Vermdömalet, hvilket genom *Anmärkarens* allarm gick derhän, att åtal anställdes till och med mot landshöfdingen. J. P. Theorell hade därför icke så orätt, då han i sin broschyr, *Försök att Tourntatta på opinionen, tillagnadt honom, som ville tournera och blef bel*, talar om publicitetens stora vigt för samhällsordningen.

Mellan 1817 och 1820 erinrar man sig knappt mer än en enda indragning. Veckobladet *Föreningen* påstod 1817, att jemvigten i ett samhälle endast kunde bevaras af regenter som »kände sitt folk, dess vanor, egenheter, lyten och dygder». Så kom en parallel mellan de inhemske konungarne, Gustaf II Adolf, Karl XI med flera, och de tyskar eller danskar som innehaft Sveriges tron. Man förstod, att det handlade om Karl Johans dynasti; man sårades af piken, åtalade och indrog.

G. Scheutz.

Efter 1820 blef kontrollen skarpare. Tryckfrihetsförordningen kommenterades på ett nytt sätt. Antingen, sade man, innebär en kritik ett klander af monarken, och då blir det majestätsbrott, eller är den ett klander mot monarkens rådgifvare, hvilket i sin tur är ett

nedsättande af konungen, ty då insinueras ju, att styrelsen skötes *ej* af konungen sjelf, men af konungens rådgifvare.

Häri genom utvidgades indragningsmaktens fält. Lindgrens *Granskaren* föll 1820, emedan den kritiserat en ny Öfverflödsförordning. I stället för att böja sig, resignera och stryka flagg, kände man sig förnärad af detta kitsliga småsinne. Efter hvarje nederlag reste man sig på nytt, och den 20 november 1820 erhöi man i *Argus* en präktig ledare. Auditören Scheutz och magister Johan Johansson öfvertogo här oppositionens artilleri. Det var om Johan Johansson Blanche sedermera skref: »Hur såg det verkliga ut här i Sverige före 1820? Vi hade fria statsinstitutioner, tack vare 1809, men hvar voro de? De voro skrinlagda liksom guldets i kassakistan med godtycket till

utanläs. Vi hade tryckfrihet, men den var som en oformlig lerk lump, i hvilken ännu ingen gjutit anda och lif. Johan Johansson opererade starren, öppnade nationens ögon, bröt upp utanläset och blåste lif och anda i lerk lumpen. Och kartan blef en sanning, pressen en makt.»

Argus var egentligen blott en fortsättning af *Anmärkarne*, Scheutz' veckotidning, börjad 1819, men *Argus* kritiserade mycket skarpare regeringen, och snart fanns det ingenting som gillades af den djerfve. I långa, grundliga och utredande artiklar granskade Johan Johansson

förvaltningens alla grenar, domsrätten, skråväsendet, rättsskipningen m. m., och i bröderna Theorell, som utgafvo *Stockholms Courier*, 1821 omdöpt till *Courieren*, fick han en allierad som icke var att förakta. *Courieren* med sin devis: »sine ira, studio et metu» högg in på herrar statsråd och det

sätt, hvarpå de skötte sig, deras passiva reservationer till statsrådsprotokollet, deras själfbevarelseinstinkt, som lät dem gömma sig bakom konungen, deras konstgrepp att göra konungen till hulvan för klandret.

Regeringens skuggrädsla och hemlighetsmakeri bedömdes mycket skarpt i en artikel *Något om Hemlighetsjukan*, en af oppositionens allra yppersta alster: »Om ett uppror,» heter det, »utbrister i en del af landet, ja, om det lumpnaste smådeord mot regeringen yttras, det otroligaste, grundlösaste upprorsrykte utsprides af en fänig människa, så uppstår deraf en statssak, hvaraf man försöker göra en hemlighet. Man rådslår, man stänger dörrar och spjell, man påhittar de barnsligaste förevändningar för att kunna dölja det, och man besinnar icke, att detta just är sättet att gifva vigt åt lappri. — — Ämnar man göra en politisk operation, så

J. P. Theorell.

är statens säkerhet i fara, i fall den yppas. Har man gjort någon, så måste den döljas för statens säkerhets skull; endast vederbörande få se in i hemligheten, folket måste hållas på afstånd.»

Lika skarpt yttrade sig *Courieren* om det sätt, hvarpå den, hvilken uttalade sin öfvertygelse, behandlades. »Har någon» — skrifver den i maj 1821 — »med ett brinnande hjerta för sanning och rätt höjt sin stämma mot missbruk och fel i förvaltningen, i lagarne, i lagskipningen, strax har man frågat: *hvad vill han?* det vill säga *hvilka personliga fördelar önskar han för att tiga?* Har han då varit antingen för liten (i börd eller embete) för att anses farlig och *för-fjena* att köpas, eller för *ifrig* för att kunna talas eller ge hopp om falhet för gångbart pris, så har man tagit den utvägen att *förfölja* honom.»

Ett annat operationsfält för pressens kritik var den allmänna korruptionen bland statens embetsmän. Godtycke och missbruk förekommo rätt ofta, och en och annan landshöfding måste slutligen åtalas. Nieroth i Östergötland stal ur kronans parker, bröt sjelf och uppmuntrade till brott mot jagtstadgan, förfalskade journalerna vid länets kronhäkten och använde personalen i sin enskilda tjänst, hvarigenom fångarne fingo tillfälle att rymma. Koskull i Norrbotten var bekant för sin råhet, och Kleman, landssektter i Vermlands län, hade under en lång tid försnillat statens medel.

Dessa deras mandater granskades nu af pressen, och följden blef naturligtvis, att allt hvad embetsmän hette insög ett instinktmessigt hat mot oppositionsbladen.

Konungen hade icke ens lärt sig läsa svenska språket. Högt uppsatte embetsmän tolkade hvad som skrefs, och då kunna vi förstå hvad han inhemtade ur tidningarna.

Också blef hans föreställning om dessa mindre god. Ett utrotningskrig börjades mot de djerfve fribytarne. *Courieren*, som fäst uppmärksamhet på två stridiga beslut i två lika roteringsfrågor år 1820, indrogs såsom *lastande konungens gerningar*. Ty, sade hofkanslaren af Kullberg om artikeln, till konungens gerningar höra »utan tvifvel de beslut, Hans Majestät fattat och låtit verkställa.»

Då *Courieren* under året 1821 vägade referera en celeber dödsdom, fäld af Högsta Domstolen öfver två män i Visby, hvilka på ett kalas druckit Gustaf V:s skål, och då bladets

reflexioner öfver gubbarnes majestätsbrott icke voro af den art vederbörande önskat, indrogs tidningen såsom smädlig mot monarken.

»Man fasar» — skref den — »att se oss röra vid denna ömtaliga sak. Inbillar man sig då, att den verkligen var af vigt för tronföljden? Vår från konungahuset oskiljaktiga trygghet, står den då på sådana fötter, att den skakas af hvarje fläkt? Skall man söka betydelse i ett par dårars prat eller ett par drucknas infall för att uppleta vådor för detta högsta nödvändiga i samhället, detta kraftigaste bland dess sammanhållningsband? Det mest värnadsbjudande och viktigaste bland folkets intressen, med hvilket vår sjelfständighet står eller faller, det som mest af alla sammanvuxit med hvarje klok svensk undersåtes alla lofliga förhoppningar, skall det ej vara starkare, än att man tror det stäldt på spel hvarje gång ett obetänksamt eller meningslöst ord går öfver någons läppar? — — Skall detta heliga intresse försvara sig med våld och laglöshet, liksom kände det hos sig sjelft icke den ringaste trygghet?»

Johan Johansson.

Förföljelsen gick så långt att *Courieren* måste upphöra. Bröderna Theorell nekades att utgifva den; ja, man förbjöd dem att grunda ett nytt blad, och den skarpa, sträfvade och bitande lilla tidningen, som alltid varit ärlig, alltid kämpat väl, fastän den icke någonsin hade smickrat styrelsen, efterträdades samma år af *Courieren från Stockholm*, hvilken började utgifvas af notarien Kindelius. I en uppsats med öfverskriften: *Blick på Sveriges ekonomiska läge och vinst af 1809 års revolution* hette det, att nationen hade vaknat 1809, men somnat 1812 och fortfarande sof, och dessa ord inneburo en så upprörande smädelse, att tidningen indrogs i april 1822. Efter ett tynande lif under namnet *Stockholmska Courieren* upphörde äfven detta blad i slutet af sagde år.

Argus gick fri till januari 1822, då den indrogs för en artikel om rapporteringssystemet. Johansson ansåg, att styrelsens cirkulär till landshöfdingar, borgmästare, prostar och militärchefer grundade ett slags *haute police*, »ett spioneri-

system af så stor utgrening och i så vidsträckt skala, att maken knappast torde uppvisas i något land.» Han vågade äfven uttala dessa minnesvärda ord: »Det är i sanning be-
dröfligt, att knappt några månader efter en lycklig regementsförändring och sedan en fri och ädel statsförfattning blifvit införd se ett bespejningssystem etableradt, hvilket på detta sätt och med tillhjälp af sådana organer förut aldrig försökts här af de mest despotiska styrelser. Man behöfver ej vara mångordig öfver dylika företag. Svenska nationens öppna och redliga karakter gör, att afskyn för spioneriet är allmän, och i dess ögon har alltid spionen spelat den der-
aktligaste rollen i samhället näst måhända dem, som derigenom åsyftat att en dag kunna ersätta de upplysningar en fri yttranderätt annars vida säkrare och på ett ojemförligt ädlare sätt förmår anskaffa.»

Johansson förstod dock att möta våld med list, och ehuru Wetterstedt sade, att tidningen omöjligt »genom fördragsamhet kunde inom gränserna för en sansad granskningsrätt återföras», lefde den alltid upp igen, oakadt alla indragningar. Johansson skaffade sig så kallade ansvaringar. Dog *Argus I*, lefde *Argus II*, och dog *Argus II* lefde *Argus III*, hvilken i sin tur lemnade plats för *Nya Argus*, ett blad som afsonnade 1836.

Mellan 1824 och 1826 var Lars Johan Hierta medarbetare i tidningen. Här gjorde han sin första publicistiska lärospån, något hvaröfver Johansson sedermera berömde sig.

Törsten efter åtal närmade sig det löjliga. Än — skrifver Crusenstolpe — »ville man vidga omkretsen af kategorien *periodisk skrift* för att kunna få så många författare som möjligt under indragningsmaktens ferla. — — Än slog hofkanslerns bannstråle ned på tidningsuppsatser, så oförargliga, att de, reproducerade nu, knappt skulle fästa dagens flyktiga uppmärksamhet. — — I utvecklingen af detta system drog man slutligen in tidningar så snart en artikel der bar en öfverskrift eller hotade med en analys, som misshagade.»* Sjelfva greve Anckarsvärd utsattes för ett åtal, emedan han i en klagoskrift om en kassation af persedlar, hvilka han såsom rusthållare anskaffat åt kronan, kallat några af styrelsens åtgärder »riksförderliga». Detta

* *M. J. Crusenstolpe*: »Skildringar ur det inre af dagens historia» (de närvarande).

var majestätsbrott; Anckarsvärd anklagades, och herr justitiiekanslern yrkade på hans död.

Så gjorde sig indragningsmakten mer och mer hatad. Missnöjet gaf sig luft 1823, då ständerna beslöto, att lagen skulle upphävas. Vid 1828—1830 års riksdag företogs denna grundlagsändring åter till behandling, men då föll den — bönderna sade nej. Icke utan skäl talade man om mutor. I mars 1829 skref därför Lord Bloomfield: »Det är utan allt tvifvel, att dessa stackars politiker blifvit köpta af konungen, hvilken är så emot förslaget, att H. M:t vid en stor middag yttrade så att alla hörde det, att han hellre ville se hela sin familj utslockna, än afstå från sin rätt att kontrollera pressen.»

Sjelfve Geijer uppträdde till indragningsmaktens värn. Han tyckte att den gjort godt, resultaten voro lyckliga. Ja, den var »en mild tygel mot yttranderättens missbruk». Långt ifrån att rasa mot den välsignade tryckfriheten hade just samma indragningsmakt kärleksfullt skyddat den. Nu hade den i sjuon år »orubbad och oafbruten fortlefvat och verkat till nationens upplysning».

Motståndare till Geijer voro Dahlgren och Wallin, och prosten J. Svedelius förklarade i ett varmt tal, att Sveriges konstitution kräfde en fri yttranderätt. Trots det att bönderna sade *nej*, voro de upprörda. Pressen, — sade Nils Månsson — är nödvändig och nyttig, »antingen en regent är god eller ond». Ständerna borde i intet fall »tillåta svenska hofkanslern att utöfva någon indragningsmakt öfver tidningarna, så länge icke svenska folket kan bibringas samma tro om hofkanslern, som påfven genom munkarne inbillar katolikerna, att påfven eger *infaillibilité*, det vill säga aldrig kan fela i sitt omdöme.» Många af de hedervärde torkade sig i ögonen. Nils Månsson firades med en subskriberad middag, och Svea gardes musikkår, som blifvit anmodad att spela, förbjöds af höga vederbörande att infinna sig vid taffeln.

På Ridarhuset föreföll en mängd stormiga uppträden. Dalman den äldre yttrade i en skarp reservation: »Hvad har varit de verkliga resultaten af den 1809 utförda stats-hvälfningen, hvarom man gjorde sig lika stor som glad förhoppning? Männe dess resultat blifvit andra än förjagandet af en infödd svensk dynasti; sju orimligt långa, utarmande riksmöten utan särdeles gagneliga, tvärtom ofta skadliga beslut; oändligt ökade skattebördor; en ojemförligt

mer lysande, otroligt kostsam armé; en på allt sätt mer favoriserad, men därför ej förtjenstfullare embetsmannakår etc.»

Reservationen trycktes i *Skandinaviens Conversationsblad*. Wetterstedt fann densamma »i hög grad förnärmande och anstötlig», och ville till och med stryka den ur adelns protokoll. Lefrén bad Dalman »i fäderneslandets namn och vid allt heligt att medgifva det otillbörliga i sitt anförande». Cederström uppmanade honom »att vara på sin vakt och ej för hastigt betaga sig ett skydd af riksdagsmannarätten, hvilket torde blifva af nöden, i händelse man sedan skulle behaga lagföra honom på hvad som stod i tidningen»; och Lagerbjelke, som fann »att medborgarsinnet hade blifvit oroadt och den undersåtliga tillgifvenhetskänslan uppskakad», föreslog att adeln skulle uppsätta en adress, som af en vald deputation borde öfverlemnas till konungen. I den underdåniga adressen bad adeln om ursäkt!

Så kom det minnesvärda året 1830. Julirevolutionen utbröt i Frankrike, hela Europa skakades af stöten. Belgien ville upplösa unionen med Holland, mellersta Italien reste sig mot påfven, det olyckliga Polen afskuddade sitt ock. I Tyskland var det öfverallt oroliga utbrott; i England fick reformpartiet god vind i seglen, och frukten af dess arbete blef en ny reformbill.

Äfven hit upp till den skandinaviska halfön kom en och annan dyning af det politiska vågsvallet. 1815 års heliga reaktion tvangs nu att maka åt sig, bortsofad af stormen, och något, som man den tiden hade döpt till *liberalismen*, började genom pressen inympas hos menniskorna.

Julirevolutionen helsades med förtjusning. Redan i augusti utropade *Argus*: »Karl X förlorade sin krona och hans dynasti franska tronen; parisarne återeröfrade franska folkets frihet, tryggade den europeiska civilisationen och befästade för alltid beståndet af det verk, som deras fäder för fyrtioett år och sexton dagar sedan grundlade genom Bastiljens eröfring.» *Skandinaviens Conversationsblad* instämde med *Argus*, aftryckte *Marseljäsen* och yttrade i september: »Den blinda lydriadens tid är förbi. Folken börja tydligt visa, att de veta ej blott hvad de äro skyldiga, utan äfven hvad de ha rätt att fordra.» Gustaf Hjerta utsände i augusti 1830 i *Medborgaren* ett upprop, ställdt till »svenske män», der han sökte förmå dem att göra insamling för frans-

männen. Bidragen skulle användas »till de tappres belönande, som i Paris blifvit sårade under striden för friheten den 27, 28 och 29 juli och till understödjande af efterlemnade enkör, barn eller fattiga släktingar till dem som fallit i denna strid.» Ty — skrifver han i sin lagande uppmaning — »intet folk på jorden kan i så hög grad som det svenska i dessa händelser återfinna en afbild af sin egen forntid, af de fosterländska dygdernas högtidsdagar, då svenske mäns röster skallade från dal till dal och följdes af allt folk emot maktens lejda härar — för sedernas helgd, för lagarnes skydd och för svikna eders hämnande. Intet hjerta i vår verldsdel bör klappa mer lifligt för den borgerliga frihetens fortgång och utveckling än det svenska, som i arf mottagit en aldrig nedtryckt sjelfständighet, en aldrig qväfd frihetsanda.»

I december 1830 är »liberalismens hastiga spridande» grundtemat i Lord Bloomfields memoarer från svenska hofvet. En broschyr hade kommit ut, öfversatt från franskan, »Den äkta parisiska katekesen till hufvudstadens och departementernas tjänst, tillika med läran om tron, hoppet och kärleken, af en ex-seminarist.» Skriften konfiskeras, och Bloomfield säger: »Jag har läst stycken deraf, hvilka äro hädiska och upprorsstiftande.» En prest vid namn Rådberg nekas att predika, därför att han vill utspida vissa anstötliga läror, särskildt, skrifver Bloomfield, om »oroligheterna i Europa och om den impuls, som gifvits menniskoslägtet att sträfva framåt till frihet och förädling, hvilket allt han tillämpat på Sveriges tillstånd.»

Midt på första söndagen i Adventet uppträder han i en af Stockholms kyrkor på predikstolen och säger, att mensklighetens och frihetens sol börjar gå upp, »att en ny tid kommit för samhällslifvets utveckling, ett nytt lif af ljus och frihet för dessa samhällsklasser, som *suttit i mörkret och dödsens skugga*, en ny tid, då en mångdubblad gemenskap mellan samhällets medlemmar, ett innerligare samlif äfven mellan folken, en frigjord yttranderätt — — icke mera skola medgifva möjligheten, att en del af medborgarne strafflöst förhäfva sig öfver och förtrycka de öfriga, njuta utan arbete på deras bekostnad och i dem se blotta verktyg för sina jordiska syften och varelser af lägre ordning.» Kort efter denna djerfva och upproriska predikan se vi honom i Enkhuset sjelfva annandag jul, dundrande mot de

rike, de lycklige och mäktige, och erinrande om franska revolutionens blodsdåd. »De hafva» — säger han om *de öfre tiotusen* — »fortfarit att betrakta sig såsom varelser af en högre ordning än mängden, att ockra med sina olyckliga likars elände och att utpressa deras yttersta skärf; fortfarit att under sken af fara för samhällets bestånd utesluta dem från deltagandet i lagstiftning och andra i Jesu lära grundade samhällsrättigheter och att så för det möjliga missbruket förneka deras mennisko- och medborgsmannarätt; fortfarit att på de olycklige hälftva skatternas och arbetets tyngd, att på få dagar frässande uppsluka hvad som hela är kunnat lifnära en hungrande broder.» Men — slutar han — »Gud låter icke gäcka sig; hvad människan sår, det skall hon ock uppskåra.»

Ännu mer kännetecknande för villervallan i sinnena är det roliga lilla bref skalden Dahlgren skrifver i juli 1833 till expeditionssekter Askelöf, *Svenska Minervas* qvicke och gastronomiske utgifvare, — skrifver i hans vidt berömda hushållerskas namn, den i kokkonstens mysterier så visa *jungfru Gustava*. Hushållerskan är rädd för den *förskräckliga liberalismen*. »Nu» — skrifver hon — »sedan herr expeditionssektern reste, är det som om det blifvit riktigt befängdt med den stockholmska liberalismen. Jag vill ej tala om propagandan i Kungsträdgården, hvilken derstädes samlas hvarje afton mellan nio och tio midt under postens ögon för att utbreda sina liberala ideer, hvilka ej utgå på mindre än kullstörtandet af det bestående (hon menar Karl XIII:s misslyckade staty); icke eller om den lilla parken vid Norrbro (Strömparterren), der jag skulle önska hvarit träd åt fanders, hvilket cacherar de mest lättsinniga öfverenskommelser om brytande af all historisk continuitet o. s. v.; icke eller vill jag något orda om lilla Schweiz eller de så kallade tyskbagarebergen, de polska flyktingar, hvilka slagit sig ned på Långraden å Ladugårdslandet, dito de italienske hos Bianchini, på Lyktan, Malmen m. m.; jag vill nu endast taga mig friheten nämna hvilken molest jag sjelf erfar af denna otäcka, jag menar liberalismen, som rätt nu bedrager hela världen och måhända slutligen sjelfva de rättrogne. — — Sedan herr expeditionssektern reste, tror folket sig kunna få lefva hur de behaga. Redan öfver mina trettio år har jag som hushållerska eller mamsell Gustava lefvat under en monarkisk styrelse. Nu skrikes

här på republik i hela gården och Styckgjutarebacken utför. Vaktmästare, betjenter och himlen vet hvilka allt tala ej om annat än upplysningens stigande, de liberala ideernas slutliga seger, oakadt allt motstånd, de gamla monarkiernas bortvräkande, tronens omkullstörtande o. s. v. Jag hade flere gånger ämnat mig till Munkbron att köpa upp sabelbönor för vintern, — — — men hvilken dristar det under ett sådant bildstormeri!»*

Så skildrar Gustava den revolutionära yran. Jemte den växte och sympatierna för Polen. I juli 1831 utropade *Argus*: »Polackarnes sak, vigtig för alla folk, är för oss svenskar en oöfverträffande dyrbar, ja, helig sak!» Men Karl Johan tänkte icke som *Argus* eller folket. En polsk emissarie, som anländt till Göteborg, fick befallning att oförtöfvadt resa sin väg ur riket. En uppmaning från Paris att jemte Frankrike söka medla, afvisades af Sverige, som icke erkände Ludvig Filip, och när Warschau föll, utropade Karl Johan: »Dieu soit loué pour la cause de l'humanité!»

I stället sluter han sig till Polens bödel, Ryssland; kronprinsen afser i beskickning till Petersburg, och dennes fjerde son döpes till Nikolaus.

Icke mindre obenägen är han ock för reformer. Konungens misstänksamhet växer uppe i fursteborgen. Rundt omkring ser han, hur oppositionsfloden stiger, då och då inkastande ett *Aftonblad* till honom.

De frisinnade tidningarna hade småningom afsomnat. *Argus* lefde, men med ett tynande lif, och Gustaf Hjertas *Medborgaren* saknade större spridning. *Dagligt Allehanda* och *Dagbladet* upptogos af annonser. Rydqvists *Heimdal* var mera ett litterärt blad; Wallmarks *Journal* uppträdde moderat, och *Granskaren* och *Stockholms Tidning* stodo i kungens sold. Den enda, som egde någon betydighet, var *Minerva*, utgifven af Askelöf, *Polyfems* redaktör, som 1829 redigerat *Objudne Gästen* och året derpå omdöpte denna gäst till *Svenska Minerva*. Samtidigt hade Askelöf äfven sjelf ändrat färg. Frisinnad förut, blef han nu konservativ; han hade, enligt Wieselgren, »mod att segla mot tidsströmmen».

* *Bref till expeditionsskreteraren Askelöf* (Kungl. Bibl. handskriffter).

Da utkom i slutet af 1830 *Aftonbladet*. Hiertas första medarbetare der voro Ingelman, Andreas Möller, Crusenstolpe, akademiadjunkten Lundblad och referendarien i Rikens Ständers Riksgäldskontor, Lagergren. Första numret talar om revolutionen i Polen, andas hat mot ryssarne och medkänsla för de uppriske. Innehållet i öfrigt är icke mindre peppradt, och två dagar senare, den 8 december, skrifver statsrådet Åkerhielm om tidningens första nummer: »Aftonbladet, som jag i går genomläste i tullen, var utaf ovettiga blad kanske det ovettigaste jag läst i Sverige, skämt och allvar inberäknadt. Haller det så uti, blir det en pröfvosten uppå, hvad den närvarande tidsandan kan tala vid.»

Och *Aftonbladet* höll i sig, tidsandan måste tåla. Hela 1831 blir ett enda långt fälttåg. Regeringen och dess män snärtas och kritiseras, och när allvaret icke hjälper, tillgripes ironien. *Aftonbladet* påyrkar såsom rent af ett nödtväng, att styrelsen måtte skaffa sig ett organ inom pressen, med hvilket man kunde inleda diskussion i regeringsfrågor. Vidare klagar det öfver styrelsens befordringar, föreslår den att inrätta seminarier för landshöfdingar och utnämner *Posttidningen*, som skrifver partiskt om Polen, till höftidning hos den smickrade och förtjuste czaren. Polen är ett stående diskussionsämne i bladet; i en af dess artiklar utropar baron Vegesack: »Det gifves nationer med föräldrade och förhatliga institutioner, som hafva lika mycket behof deraf (han menar revolution) som Polen. Det vore kanske tid, att äfven derstädes man finge höra: *aux armes, citoyens!*»

Nu börjar äfven striden mot favoritväldet i Sverige, ett välde, hvars främste representant var grefve *Brahe*. Utan att vara statsråd blef den lysande officeren konungens riksdagsminister, konungens rådgifvare, konungens biträdande regent och gunstling. I en uppsats *Om favoriter* klandrades detta skarpt. Dylika borde afhålla sig från inblandning i statssaker. Sådant vore godtycke och ett brott mot konstitutionen; det måste blifva förhatligt för ett fritt folk.

Kamarillan, Favoritstyrelsen, Braheväldet blifva slagord. Oupphörligt idislas de i pressens spalter, och vid 1834—35 års riksdag omtalar grefve Cronhjelm vissa oroande rykten, »att personer *utom* rådkammaren utöfvade ett mäk-

tigare inflytande på styrelseåtgärderna, än de konstitutionelle rådgifvarne.»

Den engelska reformbillen helsas med entusiasm. De flesta regeringar, hette det i Aftonbladet, »hylla den rääste makten i Europa såsom sin ledare eller förmyndare, under det folken allt mera omfatta bildningens och civilisationens sak. — — På ena sidan ser man de maktegende med eniga, tätt slutna och väl ordnade krafter; på andra sidan folken, utan förbund sins emellan, utan arméer och utan anförare, blott räknande sin styrka i den allmänna rättskänslan, upplysningen och kärleken för friheten»; och likväl vinna »dessa immateriella krafter den ena segern efter den andra öfver bajonetternas herrar. — — Nationerna se sin frihet hotad af en fruktansvärd koalition (af furstar), och detta har bragt sakerna derhän, att revolutionerna och uppresningarna numera knappt anses för annat än *laga nödvärn*.»

Ett så djerft språk väckte oerhört uppseende. Känslorna voro olika i skilda politiska läger. De frissninnade glädde sig, de konservative harmades; konungen utropade: *le dës-table Aftonblad!* och 1834 skrifver Rosenblad till Kullberg: »Tidningsskrifveriet är en från afgrunden i senare tider uppstigen oren ande, att störa samhällenas och enskildes lugn.»

Ett annat operationsfält, på hvilket man nu slog in, var frågan om en ombildning af ständsrepresentationen. Redan 1809 blottar konstitutionsutskottet ständsförfattningens brister i ett betänkande till ständerna och föreslår dem att inrätta ett tvåkammersystem.* 1815 års riksdag begär hos Kungl. Maj:t, att en statistisk undersökning måtte verkställas i ämnet, och hos ridderskapet och adeln erinrar baron Boye om den norska konstitutionen, icke såsom fullkomlig men, säger han, »dock visserligen bättre än vår».

* Konstitutionsutskottet yttrade bland annat: »Det första vilkoret vid en representationsförändring skulle vara: att alla svenska medborgare, utan åtskilnad af stånd, yrken eller lefnadssätt, skulle vara berättigade att deltaga i valet af nationens befullmäktigade för värden af dess lagstiftning; att utöfningen af denna valrättighet skulle endast bero af egenskaperna af bofast, oberoende och fullmyndig, som anses erforderliga för samhället till bruket af en sådan rättighet.»

Nästa gång angriper man adelns sjelfskrifvenhet, och 1823 stöter Anckarsvärd på, i det han afgifver en motion om ständsförfattningens upphäfvande. »Ständsförfattningens upphäfvande,» svarar konstitutionsutskottet, är »till behofvet ej ådagalagd, till nyttan problematiskt och för närvarande till verkställigheten omöjligt», och frågan faller, för att snart åter dyka upp.

Nu följer en hel rad broschyrer och artiklar, afhandlande ämnet utan att släppa taget, och i april 1831 under-tecknas ett nytt förslag, utarbetadt af Anckarsvärd och Johan Gabriel Richert.

Adeln är i synnerhet föremål för kritik. »Vår adliga representantkammare» — heter det i *Mimer* — är helt och hållet sammansatt »efter födselns tillfällighet.» Insigter och duglighet gälla icke ett grand. Deraf blir en följd, att sällskapet är »blandadt». En och annan ledamot — omtalar artikeln — klagar öfver att nödgas hafva sin plats »bredvid personer, med hvilka man ej kan gå tillsammans på gatan, eller med hvilka hederligt folk icke kan umgås utom hvar femte år; eller som sägas taga ut sina riksdagspoletter för att slippa undan gäldstugan, dit de tilläfventyrs föras, så snart trumpeten afblåser deras värdighet såsom representanter, eller som sälja sina representationsrättigheter för tio à tjugu riksdaler m. m.» Flertalet af adeln är för öfrigt »hofffunktionärer, landshöfdingar, regementschefer samt embets- och tjänstemän inom hufvudstaden, att ej nämna ministérens egna medlemmar jemte alla deras släktingar och klienter.» Om dem kunde man med full rätt använda samma ord, som förekommit hos *Argus* — de gå »med mekanik».

Under de följande åren kringas petitioner öfverallt i riket för att insamla underskrifter. Den ena kallar ständerna »gamla rustningar af harnesk, — — en sjuklig utväxt på nationens kropp, — — en fyrdelning, som motverkar allt verkligt samlif.» *Aftonbladet* och *Allehanda*, som återgafvo dess innehåll, åtalas för »smädliga uttryck om Rikens Ständer».

Åtalet gaf en ny fart och nytt intresse åt saken. På *Aftonbladets* byrå utlades petitionen; en annan af samma slag bröt sig väg ända till Skåne. 1834 frambyros de till konungen, den ena af Anckarsvärd med flere tusen namn, den andra af baron Kantzow med sex hundra underskrifter.

Deribland förekom nästan hela Stockholms börs — men i trots af allt detta »glömde» man petitionerna.

Samma år åtalades kaptenen Anders Lindeberg och dömdes att mista lifvet för sin skrift om teatern. Den allmänna opinionen uttalade sig för honom, Lindeberg blef martyr för vederbörandes skugggrädsla, och dessa visste slutligen icke, hur de skulle bete sig. Lindeberg nekade att mottaga deras nåd; då hittade de upp att gifva allmän amnesti på den tjugufjerde årsdagen af konungens landstigning. Lindeberg utsläpptes, vederbörande utskrattades, och hela denna sak blef ett nederlag för regeringen.

Erinrar man sig vidare Anders Lindebergs opus, *Sverige 1809 och 1832*, en bok som förklarade, att »genom en revolution och en liten tids anarki, som lätt botar sig sjelf, skola vi inom en mansålder kunna hoppas på republiken», en bok, hvilken utgick i tre hela upplagor och inbragte sin författare en kostelig juvelring, skänkt af en förening i Kristianstad af »sanne fosterlandsvänner»; Erinrar man sig slutligen oppositionen vid riksdagarna — 1833 och 1835 — då Aftonbladet uppmanar sina medborgare att kämpa, att ej »förtvifla om republiken», att afvisa alla mutor, har man en liten bild af denna tidsålders karakter.

Konungens fleste rådgifvare åtalas inför riks rätt. I borgarståndet uppträda *Jonas Wärn* och *Thore Pehé*, och regeringen hudflänges af det djerfva oppositionspartiet. På riddarhuset knyter statsrådet grefve Mörner ilsket näfven åt tidningsreferenterna, som fått plats uppe på läktaren. Aftonbladet svarar: pressen är nu en makt; dylika opinions-

Anders Lindeberg.

yttringar gagna ej herrar statsråd, och jublande helsar det »rikets borgerskap och allmoge, som under närvarande förhållanden ega rätt att föreställa nationen.»

Äro ej dessa tidstecken ett varsel i Blanches lif? Pressen blir det område der han frigör sina idéer; opposition och liberalism skrifver han på sin fana; Polen och de misshandlade nationerna älskar han, blöder med dem, strider för dem, gifver dem hvad han kan, och på riksdagen intager han en plats i det stånd, hvilket jemte bönderna »föreställer nationen»! Der kämpar August Blanche mot våld, våld och orätt; der höjer han sin röst mot småsinne och förtryck; der träder han upp till värn för humanitets-idén; der vill han gifva form åt sina glödande frihetsdrömmar!*

* *Litteratur: Minnen ur Sveriges nyare historia*, af B. von Schinkel, del 6, 9—12; *Sveriges historia från äldsta tid till våra dagar*, del 6 af T. Säve; *Skildringar ur det offentliga lifvet* af O. J. Fåhræus; *Minne af statsministern grefve Gustaf af Wetterstedt* af H. Forssell (Svenska akademien handlingar från år 1886, del 3); *Skildringar ur det inre af dagens historia* af M. J. Crusenstolpe; *L. J. Hierta*, biografisk studie, af H. Wieselgren; *Sveriges sköna litteratur*, del 5, af P. Wieselgren; *Lord Bloomfields memoarer från svenska hofvet; Riddersk. och Adels prot. 1823, 1828—1830; Bondeståndets protokoll 1823; Representationsreformens historia* af W. E. Svedelius; *Biografiskt Lexikon, Courieren, Argus, Skandinaviens Conversationsblad, Svenska Medborgaren* m. fl.

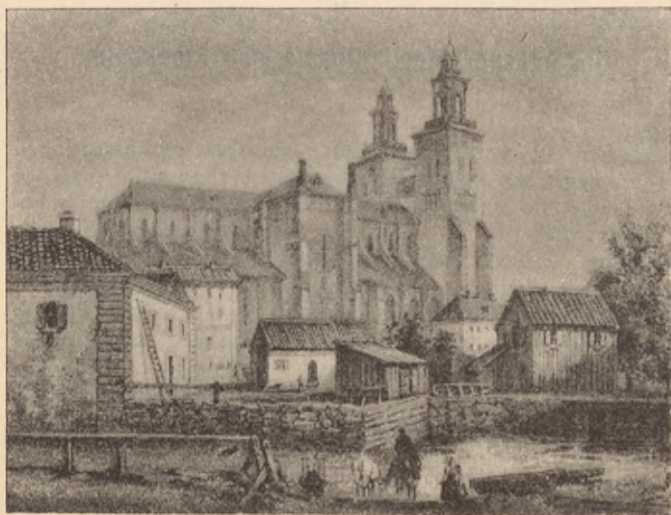
Ungdomsperioden i Upsala och Stockholm.

Efter att hafva genomgått den sista gymnasialringen begaf sig August Blanche hösten 1829 till Upsala för att aflägga sin studentexamen. Han kom från en jämförelsevis stor stad till en liten universitetsstad med några tusen invånare. Husen voro små, oftast blott med en våning, hoptimrade af grofva, illa sammanfogade stockar, och liknade, der de stodo i sin röda eller gula färg och utan att vara brädfodrade, illa uppförda logar. Till och med den förnämsta restauranten, *Gillet*, egde endast en våning och hade ett dylikt yttre. Flertalet af husen hade till på köpet torftak, och uppe på ett af dessa spelades en idyll — ett får afbetade det frodiga gräset. Vid Polacksbacken låg en rad af professorernas kålgårdar, bland andra »lille Schröders» med sin jordkulle och sitt lusthus, der, såsom det hette, Karl XI »haft något för sig», hvilket »något» gjorde kullen till en helig plats för Schröder. I *Odinslund* höjde sig Gustavianums kupol, der museet var beläget med sina märkvärdiga skatter: skinnen af den orm som lurat Adam och Eva, tofflor som förekommit på bröllopet i Kanaan, drottning Kristinas märkvärdiga loppbössa m. m. — det vill säga om man trodde vaktmästar Utterströms upplysningar.

Tänkom oss nu, att Blanche en höstafton kommer hit. Nära staden hör han skott. Det är studenter som skjuta, och målet för deras mordlust är en rödmalad ladugårdsvägg. På stadens alla gator vimlar det af studenter. De sitta vid sina ölglas, rulla sina kägelklot och måste enligt statuterna gå till hvila kl. 9.

Åkerstens schweizeri lockar vid Stora torget, Schylanders och Norbergs med sina »fröjder» vid Drottninggatan, och midt emot Schylanders ligger Tidlunds lokal, så att färden mellan dem blir ett nytt *Scylla och Charybdis*.

Och Blanche får sig ett rum och går till hvila, trött af resan. Klockan 10 hör han brandvakten komma släpande med sin sax. Han hör brandvaktens rop »klockan är tio slagen», han hör, hur det ger eko i alla närliggande gathörn;

Upsala på 1830-talet.

oaktadt statuterna ligga icke studenterna. Då och då förnimmer han äfven bullret af k ä g e l k l o t, ett i universitetsstaden »permanent åskdunder»; då och då väckes han af det mest djuriska skral, och en gång måste han upp vid ljudet af en musik, så skarp och infernalisk, att örhinnorna darra. Det är *turkiska musiken*, som drager förbi hans dörr med eldgafflar, grytlock, portnycklar, hvisselpipor, gongongs, trianglar och dylika instrument, anförda af studenterna Kasper och Sven Wijkman, bröderna *Buller* och *Bång*, Vesterås-bispens söner

Nästa dag infinner sig Blanche på nationen, uppvaktar kuratorn och föreställes för rektorn. Han går till konsistorium och väntar ute i förmaket och uppbygger sig en stund med dess förskräckliga målningar, hufvud utan kroppar, kroppar utan hufvud, bilor, halshuggning, Kristian Tyranns blodbad. Han skrifver såsom student sitt namn i matrikeln; han aflägger studenteden, der han lofvar och svär att »med lif och blod försvara Rikens Ständers fri- och rättigheter» och »att troget efterkomma, hvad universitetets stadgar de studerande föreskrifva», och derigenom lofvar han vida mer än han kan hålla, ty statuterna äro gamla, från 1655, och tillika så småaktiga, att ingen människa följer dem. Han begifver sig till dekanus vid filosofiska fakulteten och inskrifver äfven der namnet Blanche i en matrikel.

Och Blanche börjar sitt lif i den lilla torfbetäckta staden. För 3 kronor i veckan får han middag hvarje dag; för 4 kronor i veckan får han äfven äta qväll; för 15 kronor i månaden får han fem rätter och smörgåsbord. Dubletten kostar ej mer än 75 kronor för år.

Men Blanche har små tillgångar och lefver troligen sparsamt och äter sin enkla middag för 12 skilling hos Lamby's. Och de 500 kronor, som en student skulle lefva godt på, eger nog icke Blanche att under året disponera.

Deremot har han gladt lynne, god röst och qvickhet; gerna deltagar han i ett och annat upptåg. »Den tiden» — berättar han — »hörde det till studentlifvets roligaste tidsfördrif att gå hem till hvarandra och städa, d. v. s. vända upp och ned på allt som fanns i rummet, tömma vatten ur karaffinen och hålla dit aska i stället, vråka sängkläderna under sängen och i stället bädda med vedtrån, öfver hvilka man sedan bredde lakanen och täcket, med mera dylikt mer eller mindre sinnrikt!»

Om han spelade någon roll i ringdanserna på torget, om Upsala gesäller fingo stryk af hans knytnäfvar, vet man icke nu, men erinrar man sig barnåren, slaget på Brunkeberg och den blodiga bataljen i *Sista styfverns trappor*, torde det icke alls vara omöjligt, att Blanche, hvars ideal voro kämpen Ubbe och eröfraren Hannibal, någon gång deltagit i dessa tidens studentnöjen. Åtminstone har han sett dem, beskrifvit och besjungit dem. Så till exempel sjunga några studenter i *Läkaren*:

»Man läser och studerar,
På baler figurerar,
Bland bröder pokulerar
Och pengar vigilerar.

Om morgon hos professorn kurar man,
Om qvällen man gör sin kur för döttrarna minsann.

Men svallar stridslust i vårt blod,
Hur finna ämnen för vårt mod?
Jo — om det gäller,
Det finns gesäller.»

Studenterna hafva vräkt omkull några smörläss för Helsingbönderna; dessa hafva rest sig, man slåss på alla gator, och en af de unge männen utropar förtjust: »Nu som blixten till Svartbäckstulln; stormen kring hela sta'n, så att pedanterna dö af slag i sina sängar!»

Detta var ett af nöjena vid vintermarknaden, *Distingen*. Da brukade Gautier och hans manege gästa staden, och en af Blanches kamrater, »det bästa hufvudet på sin tid», *Alin* eller *d'Allot* — hans turkiska musikantnamn — uppträdde på Gautiers hästar »med» — säger Blanche — »stor konstfärdighet och ännu större bifall.»

Da var det ett slags guldålder för studenterna, skriver han. »Alltid kommer det någon resande bekant, som består middag eller sexa för det man visar honom domkyrkan och de akademiska lärosalarna. Efter middagen eller sexan följer man sin gästfrie värd till hans logis och ger honom en eller två sångkvartetter, allt efter som trakteringen varit till, hvar efter man skils med ömsesidig belåtenhet.» Ett minne af detta slag från 1836 berättar Blanche sedermera i *En brottmåls historia*.*

Klart är, att åtskilliga studenttyper mötte honom. Här ser han Thure Bäck, som slank igenom kameralexamen. »Rabenius pustade mot honom och Jöns Svanberg dref med honom, men hans lugn liksom hans tystnad vid alla frågor var beundransvärdt.» Här fäster han sig en qväll vid en kamrat i allmänna sängen, hvilken bland första basarne går och skriker i hans öra: »Vikingasäten, drumliga hundar!» Här träffar han den af honom sedan förevigade *Snälandus* och återser *Kalle Utter*, skolkamraten från Stockholm, som

* Se *Bilder ur verkligheten*, del IV.

hufvudsakligen egnar sig åt »det yttre studentlivet, d. v. s. piskar upp gesäller och slår sönder fågelbönder, sjunger andra basen i studentsången och handterar de största grytlocken i den s. k. turkiska musiken.»

Denna del af studentlivet misshagade ej Blanche. Tvärtom, han erinrar sig med glädje dessa minnen. Längre fram i tiden återkommer han till dem. Flertalet återfinnes i hans verklighetsbilder. Så till exempel jemför han i *En skådespelares äfventyr* Upsala på hans tid med Upsala på 50-talet. På min tid — säger han — »fanns det icke andra förströelser än källare och schweizerier. Dessa fann jag öfverfyllda af ynglingar, hvilka sexade, drucko punsch och toddy på gammalt folks vis, under det de berättade en mängd vanliga studentupptåg. Än hade man blifvit *kuggad* af den professorn, alltid orättvist, det förstås; än på det behändigaste sätt drillat sig igenom tentamen hos en annan, hvilket deremot ansågs mera i sin ordning; än hade man piskat upp ett dussin gesäller, som vågat opponera sig mot de 'fria studenter', hvilket ansågs lika loffligt som hjeltemodigt.» Nu, säger han vidare, är studenten grand seigneur »i stället för gatukämpe, har kollationer hemma hos sig, der det går till som i ordentliga hus, drager sin priffe och finner champagnen lämpligare på steken än på desserten, så har jag hört. Men hvad som vunnits på denna förändrade uppfostringsmetod, det vet jag icke.» Jemförelsens udd är allt för skarp att icke märkas.

I öfrigt var han alls icke så belåten med Upsala. Ingen teater fick man, oaktadt alla böner. Teatern, sade Sjöbring, en af professorerna, skulle blott demoralisera den akademiska ungdomen, och 1838, då Blanche inträdt i *Freja* och saken åter var föremål för en skarp agitation, skref han ett par artiklar om teaterns nödvändighet. Konsistorium academicum gaf till sist äfven med sig. Teatern skulle dock stå under konsistorii censur; det föreskrefs att detta, »när det så finner nödigt, må ega att, utan hinder af en redan medgifven tillåtelse, inställa de teatraliska föreställningarna och från universitetet aflägsna teatertruppen». Icke utan skärpa uttalade sig Blanche om dessa myndigheternas åtgärder i teaterfrågan. Den sista af hans artiklar slutar maliciöst med en välriktad liten snärt åt professorernas skuggrädsla. »För öfrigt är det ett märkvärdigt förhållande med konsistorii ledamöter» — skrifver han. — »Talar man med hvar och en af dem en-

skildt, upptäcker man både den lärdes förnuft och den förnuftiges liberala åsikter, men bara de träda inom konsistorii väggar till sessionsbordet, är det som om pudret från de på väggarna sittande hundraåriga konterfejernas allongeperuker sänkte sitt flor öfver deras sinnen.»

Detta hundraåriga dam bredde sig öfver allt. Politisk talades ej bland ungdomen i Upsala; allmänna angelägenheter följde man knappast med, och ringa eller intet kände man våra grundlagar. Allt som på något sätt uppväckte diskussion, som rörde dagens strid, som oroade stämningen, undanröjdes med omsorg af konsistorii vishet, och frågan om att inrätta en *studentförening* vid högskolan strandade, då man fann, att den skulle blåsa litet på dammet. Upsala betraktades som en härd för reaktionen. Aftonbladet döpte det till »ett ruttet torynäste»; lärarne kallade man »förtorkade mullvadar».

Julirevolutionen hördes knappast dit. Dock hyste man för Polen ett visst allmänt intresse. Man sjöng och pokulerade och hatade hjertligt Ryssland. En morgon 1830 fanns den ryske czaren hängd *in effigie* i ett rep mellan Nybron och Vestra Ågatan. Vid festen för studentbeväringen 1831 i gamla botaniska trädgården dracks polackarnes skål. »Och nu» — skrifver Wenström, som tillhörde beväringen — »uppstämdes ett sådant hurrande, som om man redan rusade till anfall mot ryssarne. Ett sådant larm uppstod, att en af de nye krigsmännen, hittills ovan vid ett dylikt huserande, jämmerligt jämrande sjönk ned på foten af katedern med händerna för öronen. Jag tog mitt parti och skrek med för att plågas mindre af de andra.»

Flertalet gjorde nog som han sjelf — *skrek med* — och styrkan af deras sorg kan betviflas, då man hör, på hvad sätt de demonstrerade efter Warschau fall. »Sorgen blef stor» — skrifver Johannes Sundblad —; »efter anslag å postkontoret samlades studenterna mot aftonen för att utgjuta denna i toner. Ett långt tåg drog upp till slottet, en stor ring slöts omkring Gustaf Vasas byst, och nu sjöngs: *Viken, tidens flyktiga minnen! O, yngling, om du hjerta har att trampa fädrens fjät!* På ett sätt som endast studenter kunna sjunga.»

Allt detta är godt och hedrande för de unge, men när kåren strax derefter tågar ned till Stora torget och kallar ut herr Bruzelius, redaktör för *Correspondenten*, och hotar honom med stryk för hans artikel om borstpojkarne, hvilka enligt

hans tanke göra ungdomen sybaritisk, då faller täckelset, känslovallet är öfver, ungdomen går tillbaka till sin punsch och sina gesäller.

En och annan kände dock mera djupt och intensivt. August Blanche tillhörde denna fåtaliga skara. Nu fick han antagligen den första starka impulsen till den kärlek för Polen, som utmärker hans mannaålder.

Sturzenbecker beskriver i sin *År 1830* detta lilla fåtals uppflammande känslosvall. Sturzenbecker satt i sin studerkammare vid Fyris och läste sin *Iliad* »och gäspade af njutning». Då kommer underrättelsen om Polens revolution, ynglingen slår igen fader Homerus och ropar: *hell!*

»Hell Polens ädle söner,
Hell hjeltarnes förbund,
Hell menskorätt och frihet
Kring jordens hela rund!»

Fåfängt börjar han med sin tolfte rhapsodi. Tankarna flyga bort, han hör revolutionssånger; hela veckan går utan att han kan arbeta. Vännerna hålla fest och dricka skålar för Polen. Ynglingen stämmer in, och glaset tömmas.

»Der sjöngo vi för Polen
Med unga själar's eld;
Då stod en tår i ögat,
En hjertlig, oförställd.

Om natten midt på torget
Vid Karlavagnens brand
Vi sjöngo än för Polen
Med mössorna i hand — —

Men herrar professorer,
De moget vise män,
De sutto helt trankila,
Som der de sitta än.

De läste kyrkofäder,
De skrefvo romersk vers,
De ritade trianglar
Och bågar kors och tvärs.

De täppte lufttätt in sig
 Uti sin kammarverld
 Och stekte husligt äpplen
 I mörjan på sin härd.»*

En annan af de strömningar i stadens andliga lif, som efterlemnande spår i August Blanches sinne, var öfvergången i smaken på det poetiska området. Fosforisternas romantik började maka åt sig och dyrkades, enligt Orvar Odd, blott af »några trofasta, ömma själar, för hvilka de poetiska kalendararne hade blifvit ett evangelium, men den lefde som krukväxt, utan frodighet och utan egentlig odeur». Atterbom sjöngs, men mera af pietet, och det gamla svärmeriet för den tyska romantiken utträngdes af kärleken till en mindre dunkel diktning. »Vi behandlade med en viss likgiltighet den Bruzelianska upplagan af *Deutsche Classiker*» — säger Orvar Odd — »och det förr oerhörda tilldrog sig numera ej så sällan på bokauktionen, att Fouqués *Undine* slogs bort för en lumpen tolfskilling, detta verk, värdt ett konungarrike.» Man vågade ännu mer, man gjorde narr af fosforisterna och tillverkade små bouts-rimés af rimmen i deras arbeten. Flistring, förbistring, gnistring; purpurtjusning, arlajusning; andevinkning, skaldeblinkning; astralisk, dvalisk; delfisk, fjällfisk; urlifseter, potåter — så lydte charaderna, och August Blanche pröfvade nog sin styrka i att lösa dem.

Redan 1838 yttrar han sig i ämnet i en »oteatralisk återblick» af den 17 februari, hvilken är epilog till hans broschyr *Tuppfäktingen*. Med glädje helsar han det nya Litteraturbladet, som, efter hvad han påstår, vantrifves »bland Upsala litteraturförenings dammande och flammande, gnistrande och flistrande folianter». Följande år skärper han detta omdöme i *Freja*. Då Atterbom inkallades i *Svenska Akademien*, tyckte han, att hon hellre hade bort välja P. A. Wallmark. Denne hade försvarat »det sunda vettet och den

* Äfven *Aftonbladet* synes hafva banat sig väg till en och annan ung student. Ruda skrifver i *Bref om Upsala akademi till en vän i landsorten* (1833): »Han (vännens son) är i högsta grad liberal, läser postdagligen *Aftonbladet* och tänker aldrig på julirevolutionen utan att gjuta förtjusningens tårar.» Ruda tillägger dock ironiskt: »Du kan vara lugn, min vän, det ger sig nog med tiden. — Din svåger kanslirådet kan utan fruktan när som helst hitsända sin hoppfulle herr son.»

goda smaken» mot »det, sjukliga vettet och den dåliga smaken hos det så olyckligt emanciperade tyskeriet (romantiken).» Men — fortsätter Blanche — man hade glömt honom »för en annan, som, ehuru af stort snille, likväl bar vapen för sistnämnda falska principer.»

Hans beröring med professorerna och umgänge i familjerna var under hans studentår troligen icke vidsträckt. I ett bref till Hedda Hammarskiöld från maj 1830 skrifver skalden Dahlgren om ett besök i universitetsstaden: »Förlidne vecka var jag i Upsala på några dar. Fahlcrantz, doktor, prosten, kandidaten, consistorie-assessorn, geniet, instruktionsofficeren vid Upsala universitets genie-corps, den liberalaste af alla liberala näst salig Biberger och Stockholms Tidning, låg krank i influensan; Atterbom och Geijer sig lika älskvärda till sina karakterer, den förre som vanligt sig ankande öfver ögon och mage, den senare upprymd och svärmisk; Palmblad, kall och lugn; en magister Törneros liflig, bestämd och af ett hurtigt väsen. Professor Rogberg, nyss uppstigen från influensan, beräknande, satirisk och vänlig. Jag var till middag hos Atterbom och fann ett verkligt syskontycke mellan honom och hans fru i afseende på utseendet. Fru Palmblad var ett älskvärdt fruntimmer, okonstlad och hjertligt. Fru Geijers dragande och släpande på ögonlocken, hvilket gaf henne ett languisant utseende, förledde mig till hälften att tro på något litet koketteri, det föll sig ej illa; jag meddelade min anmärkning åt några andra, som påstodo att just detta var ett tecken, att jag funnit synnerlig nåd hos henne. Jag nästan språkade med henne ensamt, eller rättare hon med mig, och jag sökte vara så artig som möjligt; det var också första gången jag hade lyckan se henne. Professor Svanberg såg ut som en halffull skjutsbonde från Barkarby. — Inviterad af Östgöta landsmän till afton å nationssalen, träffade jag honom der, äfvensom farbror Häffner vid en pipa, en ölbutelj, luden pels, grått hår och öppna armar vid mitt inträde. Jag åtföljdes af hela studentmassan hem under sången: *Blåsen nu alla!* — och precis som soldaterna med tre hurrarop vid afskedet!»*

Denna qvicka interiör är en sida af saken. Här passera storheterna revy för vår blick, men det fanns äfven ett annat

* *Bref till fru Hedda Hammarskiöld 1829—1842 från C. F. Dahlgren.* (Kungl. Bibliotekets handskrifter.)

fält, som lockade till kritik: professorernas lärosätt, ideerna, examensväsendet!

Den unge skalden Ruda skildrar i en broschyr, utgifven i Stockholm 1833, de intryck han erhållit vid besök i Upsala. Först går han till det gamla universitetsbiblioteket. Der finnes ingen människa, som forskar eller arbetar. Blott två amanuenser vandrade af och an »med gravitetiska steg, och lönlösheten stod att läsa i deras liknöjda blickar». Så träder han in i Gustavianska lärosalen, der en disputation *pro exercitio* utkämpas. Intet auditorium möter honom i rummet. Preses, respondenten och opponenter sitta der, längst borta vid katedern, undångömda för världen, talande sitt latin för fyra tomma väggar, hvilket ger skalden Ruda anledning till betraktelser. Ingen — säger han — är författare till sin afhandling. Mången begriper icke ens själf hvad den innehåller. Den är nämligen skrifven af en docent eller professor. »Respondenten är blott en figurant i katedern; om han säger något eller ej, så har han ändå disputerat *pro exercitio*.»

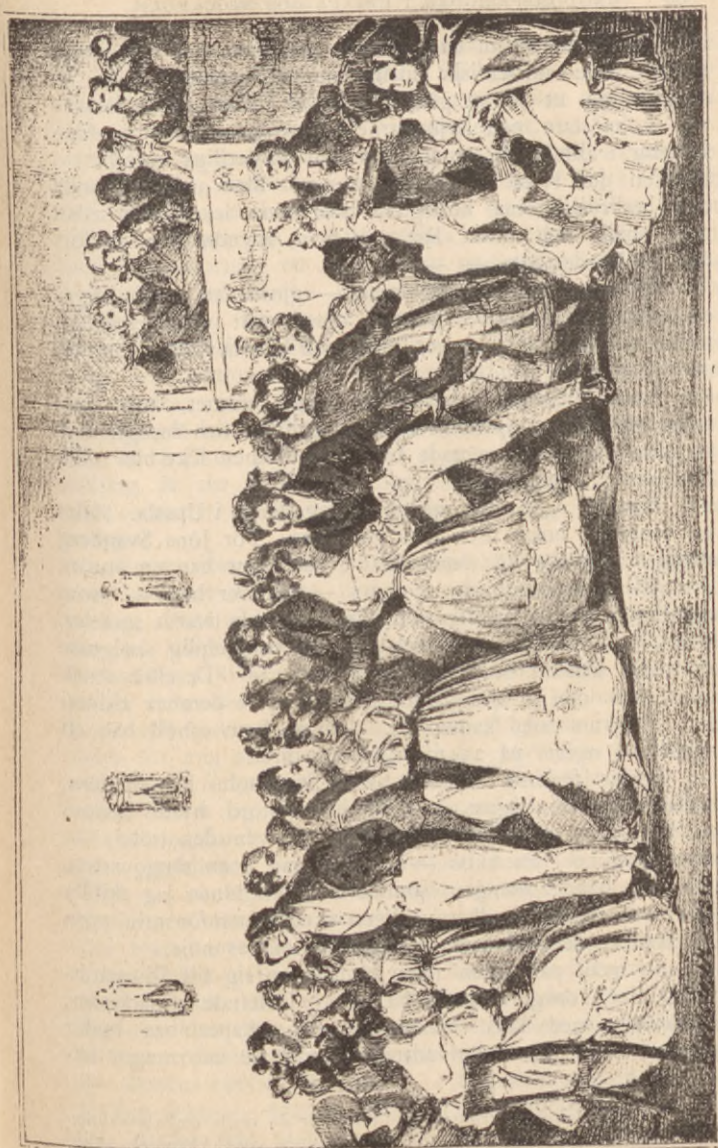
Detta disputationsprof afläggas af alla, eget nog äfven af medicinare och jurister. »De som skola bli medici disputerar om hebreiska och arabiska språken, filosoferna i juridik eller zoologi, juristerna om grekiska anthologien o. s. v.»

Ännu mer märklig är gradual-disputationen, hvilken icke så sällan har en professor till författare — om man, skriver Ruda, »har råd och lägenhet. Man behöfver blott stå vissa timmar i katedern. Frukosten är hufvudsak, och vid frukostborden skall man ännu, som det påstås, stundom märka en gnista

'af götisk kraft och utaf forntids allvar'.»

Den, som är tvungen att skriva själf — eller vågar det, frambringa, enligt Ruda, ovanliga mästerprof. »Man skrifer första delar, som aldrig fortsättas, meditationer *de rebus omnibus et nonnullis aliis*, öfversätter från grekiskan, latinet och stundom äfven från tyskan, afskrifer lärda kommentarier o. s. v. Till och med sockenbeskrifningar försmås icke.»

Derefter går berättaren till den undervisning som bjudes, d. v. s. på några af professorernas föreläsningar. Åhörarna få; studenterna läsa hemma. »Så gerna — tänka de — som jag sitter på ett auditorium och hör en bok föreläsas, kan jag läsa en bok hemma.» Hela universitetet förefaller

En brunsbal på 1830-talet.
Efter en teckning af Hjalmar Mörner.

vår skald blott såsom en enda stor »examens- och tentamensmaskin. De akademiska institutionerna tyckas i vissa afseenden gå ut på att göra högskolan till en skola, lärarne till skolmästare och lärjungarne till skolgossar. — — Man studerar i allmänhet ej mycket den förderfliga vitterheten, hvarken den tyska eller någon annan. Man afskrifver stilla och beskedligt sina kollegier, läser sina lexor, och sedan man snällt och flinkt läst upp dem, skyndar man ju förr dess hellre derifrån. — —»

Detta — och mycket annat — gjorde att gamle *Argus* en gång i sina spalter yttrade dessa ord: »För jesuitism, servilism, phosphorism, gotomani och Upsala akademi bevara oss milde herre Gud!»

Innan Blanche uttalade sin åsigt i ämnet, hade han under flera år uppehållit sig i Stockholm och insugit dess af tidens liberalism mättade luft. Att domen icke blef mild, är därför lätt begripligt.

Blanche egde icke medel att ligga länge i Upsala. Målet var examen, boken fick icke glömmas. För Jöns Svanberg aflägger han *den lilla matematiska*. Så tager han en annan, *den lilla teologiska*, »en af dem» — skrifver han — »som egentligen tyckas ha tillkommit för att bereda lärarne sportler, men för öfrigt icke var svarare än att en hjälplig skolgosse af tredje klassen borde kunna taga den.»* Derefter absolverar han den juridisk-filosofiska, och strax derefter avslutar han sin kurs med kameran. Längre fram erhöll han ett *stipendium regium* på 25 rdr rglde om året.

Under ferierna vistades han i Stockholm hos modern, hvilken, för att August ej skulle blifva störd, hyrde honom en kammare vid Holländaregatan. »Äfven den tiden» — säger Blanche i en skiss — »deltog jag i en sångkvartett, och det hände mången sommarnatt, att innan jag skildes från kamraterna, hvilket vanligen skedde utanför min port, vi gäfvö en serenad mera för eget än andras nöje.»

En qväll på hösten 1830 lät han ro sig till Djurgårdsbrunn, der Torngren skulle ha bal. »Doftande af parfymer, svartklädd, med krås, manchetter och chapeau-bas under armen», stod denne hufvudstadens ryktbare balarrangör bu-

* *Lilla teologiska examen* fordrades för de civila embetsexamina och omfattade pröfning i Müllers kyrkohistoria samt Alnanders salig-hetslära.

gande i dörren och tog emot gästerna. Blanche granskades af hans kritiska öga. »Den der fracken» — sade han — »är bestämdt sydd i Upsala, och det skall just vara i Upsala man broderar silkeslyror på bomullssammet.»

Efter genomgångna examina lemnade Blanche Fyris och bosatte sig i Stockholm 1832. Han inskref sig i kansliet och atskilliga embetsverk och lefde nu under flere år ett ganska sträfsamt lif. »Det gälde» — säger han — »att med ljuspengarna i ett halft dussin embetsverk taga sig fram i verlden.» Af Hanna Höggqvist, syster till den berömda Emelie, hyrde han sig ett rum fyra trappor upp vid Stads-smedjegatan och skaffade sig sitt uppehälle medels renskrifning och lektioner. »Detta var just icke roligt,» berättar han senare, »men det hörde till yrket, tyckte jag, och renderade ändå tolf skilling arket, hvilket ej var så ringa på en tid, då hvilken städad ungar som helst kunde för sexton skilling få sin goda och tillräckliga middag, och det med rena servietter till på köpet, hvilket onekligen har sitt stora behag.»

Redan såsom student undervisade han skolgossar. Dessa sina lektioner fortsatte han nu, och dömer man efter yttrandet, fälda af honom sjelf den 18 april 1868, då frågan om en bildningsanstalt för danande af lärare förekom till behandling i Riksdagens Andra kammare, måtte han hafva drifvit denna sin verksamhet med glädje. »Jag har sjelf varit lärare och haft många lärjungar. Hvad gjorde jag då? Jag stälde för mig alla de lärare jag haft. Jag sökte att tillägna mig deras förtjenster, som gjort ett godt intryck på mitt sinne, liksom jag sökte undvika deras fel, som varit föremål för mitt ogillande eller mitt åtlöje, och man vet huru skarpsynt barnblicken är, innan verlden kastar sin skugga der-öfver. — Jag fann hos mina lärjungar de mest olika skaplynnen. Somliga voro hårda som kisel, andra mjuka som blommans blad, och mellan dessa en kedja af idel skiftande länkar. Huru skulle man kunna handleda dem utan tålmod, och huru finna detta utan kärlek för det unga släktet? Men denna kärlek kan blott underhållas genom en närmare beröring med lärjungarne, och jag föreställer mig, att läraren härvid bör känna — åtminstone gjorde jag det på den tiden — samma glädje som en trädgårdsmästare, då han vårdar sina växter och ser, huru hvarje blad utvecklar sig och hvarje knopp slår ut.»

Blanches vackra röst, liflighet och esprit skaffade honom snart både umgänge och vänner. Han synes redan nu hafva varit inkastad i sällskapslifvet. Jemte några kamrater bildade han en sängkvartett, hvilken under sommaren träffades hvarje vecka ute på Franska vårdshuset hos den vackra Josephine. Lång, smärt och blögd, med tjocka svarta flåtor, krönta af en liten rosenröd och guldpaljetterad bindmössa, plögade då den 19-åriga nymfen presidera högst uppe vid bordet i det rum, der man sexade, läppjande med förakt på en så enkel dryck som punsch, nådigt mottagande en hel rad af skålar och någon gång, vikande för de unge männens böner, sjelf stämmande upp en liten glad Blekingsvisa.

Blanche kunde under dessa år icke undgå att taga intryck af de oroliga strömningar, som genomgingo tiden. Hans demokratiska blod svallade ofta högt, och hans idéer påverkades af tidens liberalism. En gång besökte han en sin morbror i Vestmanland, f. d. grenadier och då inspektor på Kolsva. Blanche inviterades till en middag hos egaren, kammarherre af Forsselles, men ensam, utan morbrodern. Först ville han ej gå, han var pikerad öfver nålstynget; slutligen lät han öfvertala sig af morbroderns föreställningar. Blanche hade väntat sig att få plats bredvid värdinnan. I stället anvisas han en stol nära dörren. Blanche gjorde sig förhoppning om en skål af sjelfve värden. Skålen föreslås af en åttaårig dotter. Då mister Blanche det lilla tålamod, han har kvar; han sätter glaset ifrån sig, reser sig och vill gå, och när kammarherren ursäktar sig, bestört öfver hans vrede, svarar han, enligt Ridderstad, dessa ohöfviska ord: »Min världsuppfattning är, att en redlig och duglig man försvarar sin plats vid hvilket bord som helst, och för att hålla mig till min morbror, är såväl hans verksamhet som hans karakter af allt för bepröfvade ädla egenskaper, att han, ingen nämnd och ingen glömd, till och med bort intaga hedersplatsen vid det bord, der jag i dag haft äran spisa. Platsen som ni anvisade mig, skålen som er dotter, fröken åtta-åring, föreslog, egnade sig icke att förändra mina tänkesätt och mitt omdöme. Ödmjukaste tjenare, herr kammarherre!»*

I Riksbanken, der hans far, kyrkoherden Bergvall, var fullmäktig, inskref sig August Blanche 1834. Meningens var

* C. F. Ridderstad: *Regnbågen*, interiörer från olika tider, minnen och anteckningar.

nog den, att han skulle ägna sig åt banken — han fick till och med i mars 1835 ett arvode på 33 rdr 16 skilling banko — men, såsom naturligt är, dugde han ej till sifferkarl. Deremot hade han i ett skåp uppe i banken hängt en gammal gitarr, som då och då framtofs. Hvar gång han lyfte sina ljuspengar och dylikt, hemtade han gitarren och slog några ackord och sjöng med lif och eld någon visa eller kuplett, så att siffrorna trädde dansen i herrar tienstemäns hufvud.

1836 återvände han till Upsala i afsigt att fortsätta de juridiska studierna. Van vid en liberal-oppositiönel uppfattning, måtte han icke väl i den reaktionära staden. Snart kunde han ej heller låta bli att opponera sig.

En dag på våren 1836, då Geijer väntades hem från riksdagen i Stockholm, sammankallades studentkåren för att rådgöra om hans mottagande. Ord-

föranden föreslog, helsad af allmänt jubel, att kåren skulle möta honom med sång och lefverop, men Blanche, hvilken erfarit, att Geijer äfven nu i konstitutionsutskottet uppträdt till *indragningsmaktens* värn, Blanche, hvilken hatade denna afskyvärda »makt», sprang upp på den improviserade talarstolen och sade: »Mine herrar, kan det likväl vara skäl att Sveriges studerande ungdom med jublande sång och hurraprop välkomnar Geijer, som vid denna riksdag uppträdt och talat mot vårt lands tryckfrihet? När vår Herre sagt: *varde ljus*, må ingen, icke ens en professor, försöka säga: *varde*

E. G. Geijer.

mörker.» Ett knytnäfslag träffade August Blanche, och han föll, och Geijer uppvaktades med sång af studenterna.

Nu skulle ett dylikt tal icke ens väcka uppseende. Då — säger Ridderstad — »fordrades mer verklig karakterssanning, själsadel och mod att uppträda vare sig i tal eller skrift till det fria ordets rätt, än det i våra dagar kräfves till och med för att predika rent uppror!»

Upsala hade fortfarande sitt kära dam öfver sig. »Om Upsala» — skrifver Geijer 1836 — »har jag ej annat att säga än akademivakten i morgse: allt är tyst och stilla.» Och 1838 skrifver Kiellman-Göransson till Lénström: »Om jag frågade, om ideernas svartbäcksgubbar ännu kommit och brutit den eviga is, som ligger öfver tankens å i Upsala, så svarade du visst med ett dystert suckande: nehejl!»*

Snellman, som gästade universitetet 1840, yttrar sig äfven skarpt om den akademiska undervisningen. Åhörarne vid föreläsningarna utgjordes af ett fåtal; vetenskapligt intresse fanns det icke ett spår af; studierna bedrefvos som en mekanisk utanlexa. Särskildt talar han om den hederlige Grubbe, som fordrar att hans kollegier skola läsas från perm till perm, och med synnerlig ironi persifflerar han teologerna. »I en riktning, hvilken man kunde kalla den goda gamla skolastiska, verkar den teologiska fakulteten med herr Fahlcrantz i spetsen» — skrifver han. — »För dess Schiboleth kan man anse förnuftets tillfångatagande inom det för all evighet gifna systemets gränser. — Om en egentlig vetenskaplig inverkan, en sådan som manar till fri forskning, kan från denna sida icke blifva fråga.»**

Allt detta uttrycker äfven August Blanches mening. 1839 skrifver han i *Freja* med anledning af *Eos*, Lénströms nya tidskrift: »Om de akademiska institutionerna och deras koryféer icke kunna hindra personer att tänka och författa, göra de likväl allt för att hindra det tänktas och författades meddelande åt allmänheten.» Och med odeladt bifall citerar han nu ett stycke ur samma *Eos*, som handlar om akademien och dess lärare. Allt är mycket murket, förefaller det *Eos*, lifvet, föreläsningar, examina, disputationer. En del af dessa föreläsningar återkomma oförändrade år ut och år in, 30 å

* Kungl. bibliotekets autografsamling.

** *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning* (N:o 3, 1848): »Svenska Silhouetter» af Snellman.

40 år, oberoende af vetenskapens framsteg under tiden. Andra äro »konfusa och absurda cruditeter», här och der sammanplockade utan någon kritik; »äfvén kunde någon professor möjligen finnas, som sålde aflat, d. v. s. af snöd vinning för 100 b:ko eller 10 b:ko i kollegii-pengar sålde det eller det betyget, men deremot icke med slikt hugnade den, som på egen hand förtjent det. — Undantag kunde visserligen gifvas. Det kunde finnas professorer af europeisk frejd, som genom snilleblixtrande, originella föreläsningar ex tempore föredrogo sin vetenskap med ett lif och en kraft, som samlade blomman af ungdomen omkring dem; det kunde ges studenter, som försakade äran af betyglärdomen för grundliga studier o. s. v.»

1838 tager Blanche juriskandidatexamen, återvänder till Stockholm och inträder i *Freja*. Kort derefter skrifer han till sin vän, docenten Lénström, uttryckande sin fröjd öfver att trampa Stockholms gator: »Det är alltid med en viss kylande ilning öfver ryggraden eller nackbenet, om man så vill, hvarmed jag sändt mina tankar och min person till Upsala, detta lärdomens, det svarta klädets, de hvita halsdukarnas och de polerade stålfästenas hemland. Vetenskapsportionerna, som i det lifligare sällskapslifvet ingalunda äro så mustiga, sjunka likväl, när de raguseras i glada förströelser, lätt ner och smältas naturligtvis bättre, än när man vid ett universitet nödgas svälja hela bringan, så benig den än är. Det är i sanning högst behagligt att efter en väl tillryggalagd dag vandra ut i aftonen från tjenstemannapulpeten eller studerkammaren för att åskåda — ej ett konststycke på Kungl. Stora teatern, utan ett naturstycke från Norrbro, hvarest ett vackert mänsken serverar de ypperligaste läckerheter på sitt silfverfat. De friska ångorna från de stora bälarna, Mälarn och Saltsjön, de framskymtande älskandes frimurarehandtag på trottoirerna — hur annorlunda är ej detta mot ett tungt studentlomande vid Fyrisån, denna lergök med sina enformiga skolmästaretoner! — Ja, lefve Stockholm! Från dig vill jag ej skiljas, om det ock tillbjöds mig en belyrad och belagrad sammetskrage från Upsala!»*

* Kungl. bibliotekets autografsamling.

Enligt studentkatalogerna blef Aug. Blanche *novitie* i Stockholms nation höstterminen 1829, *recentior* vårterminen 1832, *junior* höstterminen 1832, då han tagit juridisk-filosofisk examen. Vårterminen 1833 är han borta från universitetet. Vårterminen 1836 finnes

August Blanches missnöje med vårt första universitet blef äfven ett intryck, som varade för lifvet. Längre fram yttrade sig hans ovilja mot Upsala dels i några utfall i *Illustrerad Tidning*, dels och framför allt i hans uppträdande på riksdagen. 1858 skrifer han i en återblick: »Det är ett elakt omen, att kajorna i Upsala dö ut. När en så vördnadsvärd institution som kajornas akademi på tinnarne af templet går under, så tör den andra och yngre institutionen der i staden icke känna sig mycket säker på sin plats.» (*Ill. Tidn.* N:o 24, ärg. 1858.)

En af hans stora älsklings tankar blef också att flytta universitetet från den lilla staden vid Fyris till Stockholm. »Allt sedan ungdomen» — sade han i borgarståndet — »har jag på det noggrannaste tänkt mig in i denna flyttning.» Studenterna skulle mer komma i beröring med verkligheten och erhålla icke endast en god portion bokvett, utan äfven i sällskapslifvet något som kallas folkvett. Råbeten skulle upphöra, ensidigheten afnötas, ty »isoleringen föder ensidighet, och ensidigheten qväfver tankens frihet och hämmar utvecklingen af allt, som utgör själens lif, lycka och ära». Här egde man för öfrigt bibliotek och samlingar; här kunde professorerna lära sig konkurrera, eggade af begär efter att vinna popularitet. Här blefvo äfven de mindre ensidiga och dunkla, tack vare sitt umgänge med en praktisk omgifning. Vetenskapen skulle rensas af en frisk fläkt ur lifvet, och till följd af en alltid vaken och slagfärdig kritik skulle det icke »lyckas någon paradoxernas hjälte att ur sina satsar draga den sofism, hvarmed man förgiftar hela släkten.»*

Icke mindre hårdt talar han om examensväsendet. »Det är» — säger han — »detta examensväsende, som förvillar blicken och fördunklar målet, och det finnes många, ja, allt för många som tro målet för alla deras sträfvanden ligga i en examen, och för att komma dit så fort som möjligt upp-

han åter upptagen i katalogen såsom junior och »c. o. cancellist i Kongl. Cancelliet». Höstterminen 1837 innehar han ett stipendium regium. Vårterminen 1838 är den sista, Blanche vistas i Upsala.

* Ett annat skäl för ett hufvudstadsuniversitet anger Blanche den 1 april 1867 i *Andra kammaren*. Ett friskare och sundare lif skulle uppstå genom att ungdomen från landets olika delar strömmade till Stockholms högskola, dit medförande »något af sina hembygders fromma tro och renare seder». Blanche talar här à la Rousseau om storstadens naturvidriga existens. »Landsbygdens friska folk behöfver ej afundas vårt bleka petrificerade lif.»

öfva de en enda själsförmögenhet på de andras bekostnad. Och när denna examen är tagen och de fått dessa pappersmeriter, som höra dertill, och det andliga högmod, som ofta följer med på släpet, så tro de allting vara väl bestäldt och fullkomnad, under det att den, som sannt älskar kunskaper och sträfvar dertill, vet att målet icke kan nås på denna sidan grafven och att ju mera man lär, desto mera får man se, huru litet man vet, och just denna ödmjukhet blir en eggelse och uppmuntran till inhemtande af vidare kunskaper och bildning.» (*Andra kammarens* prot. 15 maj 1868.)

Allt som i någon mån närmar honom till målet, universitetets flyttning, söker han ock att främja. Så till exempel helsar han en motion om att inrätta en lärostol i politisk ekonomi här i Stockholm icke blott såsom påkallad af ett allmänt känt behof, utan såsom ett förebud till en högskola i hufvudstaden. »Redan viktig i och för sig sjelf» — skrifer han — »skulle en sådan anstalt blifva det ännu mera till sina följder. Den skulle varit första början till ett Stockholms-universitet i samma mening som Collège de France i Paris och Kings College i London, der föredrag hallas inom de grenar af menskligt vetande, som ligga vår tid närmast, af de ypperste, som de särskilda länderna ega inom hvarje vetenskap. Men tanken är så riktig och behofvet af ett universitet i hufvudstaden så djupt känt, att om ej en ordentlig universitetsflyttning snart kommer till stånd, motionen (som afslagits) nog skall komma igen vid nästa riksdag och då med framgång.» (*Ill. Tidn.* N:o 30, ärg. 1860.)*

Äfven när det är fråga om att i Stockholm inrätta en medicinsk fakultet, säger han i borgarståndet: ingen torde bestrida att en sådan är nödvändig, »utom möjligen någon dimfigur från Upsala». Ty — fortsätter han — känt är »bemödandet i Upsala att nita sig fast genom katedrar, liksom man der murat sig fast genom hus».**

* Den 28 dec. 1865 utfärdades äfven inbjudning »till samlande af en fond för upprättandet af en högre bildningsanstalt i hufvudstaden», liknande *Collège de France* och *Royal Institution*. Inbjudningen var undertecknad: Gillis Bildt, K. A. Almgren, F. Th. Berg, C. G. Cervin, G. von Düben, A. H. Fock, S. Lovén, P. H. Malmsten, A. O. Wallenberg.

** 1859 väcktes bland annat följande motioner: af Anckarsvärd om inrättande af professioner i till den högre statsmannabildningen

En af August Blanches motståndare från Upsala, boktryckaren Sundvallson svarade ganska ohöfligt: »Bättre och värtaligare än något annat, som här blifvit andraget, vittnar (detta uttryck) för behöfligheten af en bildningsinstituts upprättande i hufvudstaden. Men enär dess så till sägandes snillrikaste och intelligentaste man på första representantbanken inom detta högtärade stånd kan tillåta sig gifva ett sådant offentligt vedermäle om takten, humaniteten och vettet på den plats, dit man äflas att förlägga rikets första universitet och blomman af landets bildsamma ungdom, huru vill någon tänkande man då biträda det äfventyret med sin röst?»

Och när motståndarne till Upsala universitets flyttning anföra såsom hinder ekonomiska skäl, erbjuder sig Blanche att med en half million riksdaler verkställa hela flyttningen och organisera högskolan. Han föreslår garnisonssjukhuset på Kungsholmen till lokal. Byggnaderna i Upsala vill han ombilda till fabriker, sockerbruk, spinnerier, ölbryggerier m. m., och han talar om »den stora reform, hvars förverkligande jag gläder mig åt att en gång — snart nog måhända — få skåda.»*

Blanche spådde ej sannt. Universitetet stannade. Under sitt sista tal till studenterna på *Fenix* kom han äfven att vidröra sin idé om flyttningen. Idén väckte ej anklång i hvitmössornas led, och man säger, att det var grämelsen öfver denna deras protest, som i viss mån bidrog till August Blanches död, hvilken såsom bekant strax derefter timade.**

nödiga kunskapsgrenar; af Lovén om medicinska fakultetens hitflyttning från Upsala; af Lindeström om de medicinska och juridiska fakulteternas, och af Nettelbladt om *hela* universitetets hitflyttning eller om vissa offentliga lärostolarnas upprättande i Stockholm.

* Se *Borgarståndets prot.* 21 juli 1860, 26 nov. 1862, 16 april 1863 och 13 jan. 1866.

** *Litteratur*: C. F. Ridderstad: *Regnbågen*; Posthumus: *Ur minnet och dagboken*, del I; Cecilia Holmberg: *Frihetens sångarvärd i Sverige på 1840-talet*; B. Schöldström: *Förbiskymtande skuggor*; K. E. Wenström: *För fyrtio år sedan*, en själasörjares anteckningar; Johannes Sundblad: *Upsalalif*; Rud. Hjärne: *Från det förflutna och det närvarande*; Aug. Blanche: *Hyrkuskens berättelser, En prestmans anteckningar, Bilder ur verkligheten samt Taflor och berättelser*; tidningen *Freja*, årg. 1836 och 1839; Orvar Odd: *Grupper och personager* m. m.

N:o 1 & 2.

Freja

Sällskaps-Blad.

Lördagen den 10 April 1824.

4.

»Freja» och tidningsgrälet 1837.

Lördagen den 10 april 1824 utkom ett dubbelnummer af en ny tidning, *Freja*. Det inleddes med en dedikation till Sveriges och Norges kronprinsessa, naturligtvis på vers och innehållande bland annat:

»Uppmuntrad af din mildhet, huldgudinna,
Uti hvars nåd allt skönt har säker hamn,
Jag vågar nu invid din fot, furstinna,
Uppträda med mitt obemärkta namn.»

Några unge litteratörer, hette det i förordet, slöto sig nu tillsammans för att utgifva en tidning, »helgad åt konsten och det glada samhällslifvet». Tidningen smyckades af den nya Frejas namn — Freja var naturligtvis kronprinsessan Josefina — och skulle enligt anmälan innehålla »poemer, romantiska berättelser, kritiker öfver gifna spektakler, conserter samt utkomna arbeten af egentligt vittert syfte; underättelser om nöjen vid hofvet och i hufvudstaden samt äfven landsorterne, notiser om utländsk dramatisk konst; modenyheter från Paris, London etc.; de olika allmännaste moder i de senaste tidehvarfen; biografier öfver märk-

värdiga herrar och fruntimmer, hvilka haft inflytande på sällskapslivet, jemte allt hvad som kan höra till detsamma historia; mindre, lediga platser skola upptaga anekdoter och charader m. m. Dessutom utdelas med tidningen planscher, som innehålla musikaliska stycken, porträtter och mode-teckningar.» Priset för hela årgången 1824 var icke mer än sex riksdaler trettitvå skilling banko, och prenumeration på tidningen, som utkom onsdag och lördag, mottogs, enligt *anmälan*, i Holmgrénska bokhandeln.

Emellertid uppfylldes icke mycket af löftena. Ett och annat poem, en och annan berättelse, en och annan recension och litterär artikel, särskildt om den nyspanska och ryska vitterheten, torde ej hafva motsvarat det program tidningen uppställt. Icke heller spårades någon skymt af opposition, så vida man icke räknar de *Fantasier, Tankar och Tankstreck*, som finnas i N:o 9, till oppositionslitteratur. Der stod bland annat: »Tiden manar till strid. Man tvingar ej anden med maktspråk. Endast striden ger frid. Jag trampar på bojan. En ren luft vill jag andas, ej hofvets parfumer. Våld är ett bräckligt ord, tyrannen en pyssling. Friheten gror i hans djupaste häkten.» Den egendomligaste uppsatsen börjar i N:o 11 och handlar om *Halsduken samt dess vägt och värde i politiskt, moraliskt och medborgerligt hänseende*. Halsduken lär ha uppfunnits af vår moder Eva i Eden, och »halsdukarne» — hette det, — »äro orsaken till alla revolutioner i världen, från Noaks syndafloed intill de italienska konstitutionssprången.»

Kort derefter upphörde lilla Freja att utkomma; två månader gammal gick hon till sina fäder den 19 juni 1824, aflifvad af det bristfälliga understöd, hon erhållit.

1836 uppstod hon från de döda och kallade sig »Freja, veckoskrift i litterära och blandade ämnen.» Hon utgafs af boktryckaren A. G. Hellsten, kostade fem riksdaler sexton skilling banko, utkom tisdag och fredag och lofvade i sin *anmälan* att »hufvudsakligen inskränka sig till det rent litterära». Prenumeration fick ske i Bergs bokhandel vid Stortorget.

Redan i N:o 7 spåras en liberal vind. Der finnes en artikel om *Publicisternas aftonbön*, qvickt och roligt skrifven och innehållande bland annat: »O Phoebus, du som onekligen är upplysningens Gud (åtminstone till kl. 5 å 6 om aftonen, då *Aftonbladet* i alla fall tar vid)! Vi publicister kunna med Lehnberg utropa, att vi »ljuda odödlighet och

gömma förgängelsen». Mången af oss kan genast vid sin tillkomst till världen med kapten Lindeberg utropa: »Frågan är således blott, när jag skall dö.» Många af oss afsomna, som fallet lär vara med barnhusbarnen, ej sällan under de första veckorna af vår tillvarelse. Flera af oss hafva aldrig lefvat annorlunda än i hoppet, det vill säga i hofkanslerns tillståndsbevis. Alla äro vi städse omgifna af farligheter. Äfven vid vår publicistiska pegas' djerfvaste utflygter: *post equitem sedet atra cura*, det vill säga äfven då förföljer oss indragningsmakten i hamn och häl.»

N:o 12 innehåller en artikel om usla landshöfdingar, 20 och 21 »något om svenska aristokratien», och 23 lofvar, att Freja följande år skall utkomma i kvartformat, »tryckt med latinska stilar».

Nu hade *rabulismen*, ett nytt ord i språket, börjat blifva en makt, särdeles genom Aftonbladet. Indragningar och åtal haglade öfver tidningen, men Hierta, som alltid hade en »ansvaring» till hands, parerade på ett klokt sätt angreppen på hans blad. Det hade smädat Karl XIII, akademien och Tegné; yttrat, att hemorrhoiderna gått i hufvudet på czaren, »en olägenhet, som icke lär vara sällsynt i Romanoffska huset»; gläfst litet mot adeln, som kallas »väl-signadt frat», och uttalat den åsigten, »att Sverige som politisk makt i senare tider nedsjunkit nästan till en nullitet i främmande ögon». Äfven den lilla *Freja* smittas af *rabulismen*. Frågar man hvad hon hyllar för politik — heter det 1837 i hennes *inträdestal* — svarar hon med Talleyrand: »Jag vet, hvarest mera visdom är tillfinnandes än hos Napoleon, Voltaire eller någon minister förr eller nu — hos allmänna opinionen.» Hon vet, skriver hon, »att denna opinion lika mycket ogillar Aftonbladets bittra utfall som Minervas onationlighet (Minerva anklagades för ryska sympatier), och hon skall försöka att finna den medelväg i åsikter, som till anhängare eger så många medborgare af aktning och anseende, men näppeligen ännu eger någon representant inom publiciteten.» Hon lofvar att icke tolka *Island of Rhodus* med *Rhode-Island* och »les courtisanes du Palais Royal» med *Palais Royals hofdamer* — öfversättningar som förekommit i den samtida pressen. Hon lofvar att »i originaluppsatser aldrig vara sentimentalare än herr Böttigers sångmö, aldrig mer passionerad än *Dagligt Allehanda* (ett stående stickord mot den tidens *Allehanda*) och aldrig qvickare

än herr Dahlgren,» och att »hvad indragningsmakten angår hålla sig så konservativ som möjligt. Men,» slutar hon djärf, »sker olyckan, skall Freja, fintlig och fruktsam, som qvinnan alltid, på utvägar, bjuda till att fylla luckan och icke därför lemna sina prenumeranter i sticket.»

Under 1836 kunde tidningen icke finna, att missnöjet och frihetsskriket, särdeles i Aftonbladet, egde något berättigande, egde en skäligh grund. Nu tager den sjelf oppositionens lösen, nekar ej till missnöjets och jäsningens tillvaro, prisar såsom »vårdtecknet på nationens rättigheter» samma oppositionspress, hvilken den hade klandrat, och säger, att »en och annan embetsman med en slags panisk förskräckelse tänker på möjligheten af att skyldra i Aftonbladets spalter, ett korrektiv in petto, som ofta icke saknat sin lyckliga inflytelse.»

Här spåras utan tvifvel magister Johanssons penna. Han talar om petitionerna i representationsfrågan, han uttrycker sig ogillande om ständsförfattningen och gör ett litet utfall mot *befordringssystemet*. Han anför såsom bevis på oppositionens öfvermakt Aftonbladets hastiga och exempellösa spridning. »Må man jemföra» — säger han — »Minervas och Journalens prenumerationslistor med Aftonbladets och Dagligt Allehandas, och man skall lätteligen finna, huru litet de förras publicistiska motstånd kan vara af betydighet. För tusende, som läsa Aftonbladet, läsa måhända icke *hundra* Minerva. Och om äfven Minerva fäktar friskt, en mot tio, som svenskarne vid Narva, är det icke svårt att förutse, hvar den publicistiska segern skall stanna.» Slutligen omtalas det en ny bok af Crusenstolpe, *Skildringar ur det inre af dagens historia*, ett märkligt opus, som indirekt var en stridsskrift, och hvilket, såsom bekant, väckte oerhördt uppseende. »Äfven inom den krets, dit sällan några andra bokhandelsalster pläga nå, än de för folkbildningen ytterst behöfliga och ett eller annat dagblad, till bondens låga stuga har ryktet om dessa skrifter och någon gång skrifterna sjelfva hunnit!»

Till årets mer betydelsefulla tilldragelser hörde, att ångfartyget Oden blifvit bortsatt på Jylland; att elfva premierlöjtnanter vid Kungl. Maj:ts flotta velat afstraffa en kamrat för konduifvel; att tullbalansen stigit till en oerhörd vidd genom öfverordnades slarf, slentrian och usla styrelse, och att Sjöförvaltningens chef, amiral Cronstedt, blifvit åtalad,

derför att han på eget beråd ändrat ett reglemente, hvilket Kungl. Maj:t redan hade stadfäst, ändringar, dem förvaltningen uppgäfvo såsom tryckfel.

Allt detta var mer än oppositionspressen kunde smälta. *Aftonbladet* kastar sig med aptit öfver ämnet, och *Freja* innehåller den 18 april *En blick på ögonblicket*, afhandlande frågan. Aldrig, heter det, har embetsmännens anseende mera stått på spel än i närvarande ögonblick. I ett stort administrationsverk (Tullen) hade yppat sig »från företrädare till efterträdare artagna, vidt utgrenade, med verket sedan längre tid tillbaka sammanväxta balanser.» En ordförande (Cronstedt) »underkastar Kungl. Maj:ts reskripter sin gunstiga ompröfning», ja, vågar till och med göra dumdristiga ändringar. En skicklig officer åtalas för att helt och hållet genom slarf hafva »försatt ett af kronans bästa fartyg». Medlemmar af en kår (de elfva officerarne) dömas för sitt försök att tränga ut en skicklig kamrat »genom en vidt utgrenad anläggning*», och — heter det slutligen — åtskilliga landshöfdingar hafva »af sina borgenärer blifvit ställda under förvaltning».

Är det — frågar tidningen — med eller utan skäl, som allmänna opinionen utpekat en viss kast såsom särskildt privilegierad på alla andras bekostnad? Är det sannt, att militären, oafsedt förtjensten, erhåller alla landshöfdingepostmästarebefattningar, att »det är i kasernerna, som Sverige måste se sig om efter sina statsmän?» Och till sist: är det anorna, som skapa alla meriter?

Kort efter denna uppsats åtalades Freja. Den 11 april egde hon en artikel, *Reminiscenser ur några §§ i grundlagarne med hänseende till Sjöförvaltningens senaste bekanta förvaltningsåtgärd*. Der hade hon utfarit mot det Cronstedtska snilledraget, ja, yrkat på åtal af Ständernas Justitieombudsman. Cronstedt tog nu afsked från flere af sina poster. Frejas råd följdes, Justitieombudsmannen åtalade. Men — äfven hon sjelf åtalades af hofkanslern för »smädliga uttryck om rikets embets- och tjenstemän i och för embetet» (§ 3 mom. 8 och 12 i Tryckfrihets Förordningen). Stadsfiskalen Fredholm, aktor i tryckfrihetsmål, erkände, att Cronstedt hade handlat något egenmäktigt. Men, sade han, fakta få icke vrängas; icke heller fick man »sjelfmyndigt

* Den skicklige kamraten hette von Schantz. Bland de 11 officerarne var äfven sedermera statsrådet greve B. J. E. von Platen.

rubricera förbrytelsen, helst om sjelfva rubriken innebure en smädelse.» Nu hade Freja yttrat: »I begagnaden er konungs Eder gifna namn för att deröfver inskrifva edra egna meningar, liksom förfalskaren begagnar sig af ett namn, det han bemäktigat sig för att deraf göra en skuldsedel.» Häri, sade aktor, låge en vrängd framställning; konungen hade alls icke satt sitt namn under reglementet, »och något inskrifvande af egna meningar öfver konungens namn kunde således här icke komma i fråga.» Vidare ordades om förfalskning och förfalskare, uttryck som enligt aktor inneburo en smädelse. Slutligen innehöll lilla Freja denna harang om Cronstedt och hans hjälp, amiralitetskammarrådet Widin: »Tiotal af år, vakor, mödor, sträfvanden kunna icke aftvä den fläck, I satt på edra namn, och man skall en gång fråga edra barn, om de äro afkomlingar till dem, som förfalskade en svensk konungs befallningar till sitt folk.» Da de felaktige icke på grund af laga kraftvunnen dom voro öfverbevisade om brott, hvarigenom hedern förverkades, stämplades dessa tillmälen såsom »äreröriga och smädliga».

Utgången af aktionen blef dock bättre, än man väntat sig. Juryn dömde Freja att böta två hundra riksdaler, och Freja svarade spetsigt: »Vi lemna juryns dom åt sitt värde, men det vi kunna försäkra vår allmänhet är, att lika litet som denna straffbestämmelse skall afskräcka oss från att öppet, såsom förr, uttala våra omdömen, lika litet skall den förmå att lägga någon skärpa i de moderata grundsatser vi alltid hyllat.»

Innehållet i Freja under 1837 är för öfrigt ganska rikhaltigt efter den tidens fordringar. Der finnas artiklar om Nya elementarskolan, uppsatser om Norge, frimureriet m. m.; dödsrunor öfver Wetterstedt, Lagerbjelke, Sondén, öfversättningar från Balzac, recensioner och poem, och bland skalderna märkas Dahlgren, Nicander och Böttiger.

Betecknande för Nicander vid denna tid af hans lif är Mellins lilla anekdot om hans plats i opinionen. Den 28 september 1835 skrifver han och berättar om skalden Longfellow's stockholmsvistelse. »När han kom till Stockholm, frågade han sin hyrlakej, huru han skulle få reda på kungl. sekreteraren Nicander. Lakejen lofvade att höra efter och underrättade derpå Longfellow, att kungl. sekreterarne Nicander och Hierta hade konspirerat mot konungen och voro landsförvisade ur staden. Du ser således, huru det stora betjentspublicum tror om dig.»

Emellertid hade ett vildt krig utbrutit i pressen. Och kriget rörde hufvudsakligen herr Hierta och hans *Aftonblad*. Hierta var för lugn, för klok och för betänksam. Han dref, tyckte man, utslutande affärer, och *Aftonbladets* rabulism var ett lika lönande geschäft, som läsebiblioteket och Liljeholmens stearinljus. Dessutom retades man af *Aftonbladets* sarkasmer, af dess ironiska stridssätt, dess makt öfver opinionen, och först och sist grämde man sig i smyg öfver dess framgång. Johansson i *Argus* kallade det ett

foster af egennyttia och vinstbegär, en privatspekulation, något afskyvärdt, förnedrande, förstörande och vanhelgande. *Allehanda* förklarade, att det lockade till sig läsare »med pojkaktigheter, slarf och konditorikram», och *Freja* höll ett långt tal om *Aftonbladets* meritlista, särskildt om dess tre tusen prenumeranter och läsebibliotek. »*Aftonbladet* — hette det — »har numera inredt sin stora lokal till ett läsekabinett, der hon på en gång inställsamt och skrytsamt på allmänheten utpräglar sina nyheter, och på dem

kan hon, liksom herr Leja, pruta betydligt.» Nu börjar det dock liksom dagarne bli i *aftagande*; allmänheten är utledsen vid dess *marktschreierspråk*; dess qvickhet har småningom krupit ned och gömt sig i sparbössan; allt hvad det skär för åt sina tre tusen män är segt, benigt, en litterär slarfsylta.

Aftonbladet, säger *Allehanda*, är »ett politiskt och litterärt skojeri». *Aftonbladet*, säger *Freja*, är en frihetens hyrlakej, en rännkäring, som springer ärenden åt hvem som helst för en spottstyfver, ett blad utan tanke för något annat än slem vinning och »endast för folkets penningar förfäktande folkets rättigheter.» (*Freja* 1837 N:is 38 och 65.)

August Blanche o. hans samtid.

Lars Hierta.

I denna stil fortsättas polemiken och ovettet, mer och mer öfvergående till rent personliga anfall. Hierta persifleras för sin långa och magra kropp. Än kallas han *storchertigen* och än *hornufven*, allt genom ett tryckfel i hans *Lördagsmagasin*, der grand-duc, hornuf, och grand-duc, storchertig, löjligt nog kommit att bli förväxlad i en öfversättning. Senare kallas han äfven *Münchhausen* — han ljuger — och icke ens hans namn får vara i fred för travestering; Aftonbladet stämplas såsom ett *hjerllöst* blad. Utmärkande för språket i denna obehagliga kamp är en artikel af den 15 augusti 1837, der Freja verkligen sprutar hela sin galla mot Aftonbladet. »Hvad är det för en opposition,» — ryter det lilla bladet — »som endast lefver och vegeterar af gyckel, som skriker *frihet och jemlikhet* med så förfärliga lungor, att nationen till slut kanske får släppa till både friheten och jemlikheten bara för att bli befriad från skriket!» Bladet är liberalt, men blott genom sitt skräffel. Det ropar på reformer, men säger oss icke hvilka. Det braskar ett slags frimodighet och utslungar den i hopen genom gyckel och sarkasmer, som locka massan att *grina*. Men *när* har det visat prof på en sann opposition? När har det uträttat något godt, något varaktigt? Är det icke i själfva verket förrädare mot sin egen sak, och har det icke förstört den genom ytlighet och lumpenhet, genom »sin harpyjlika egenskap att oreña hvarje ämne det vidrör?»

Aftonbladets språk är dessutom ett hållkarlsspråk. Aftonbladets plats är den främsta i Sveriges smutspress; först sedan de andra hafva uttalat sin åsigt och all fara är öfver, kryper storchertigen fram. Detta är intet tidningsgräl, uttrycker sig Freja; »vår åsigt har varit att visa, hur angeläget det är för alla vänner af både politiskt och litterärt framåtskridande att gifva akt på och motarbeta Aftonbladets barbari och falska riktning.» (*Freja* 1837 N:o 65: *Skildringar ur det inre af Aftonbladets historia*.)

Aftonbladet svarar med några gläpord mot *Freja*, kallar henne »den sqvallrande nymfen, ett camarillblad in petto», och *Allehanda* talar om »lilla *Frejas* gäsfjäder». *Minerva*, som ingalunda är sämst i denna fäktning, utöser sin vrede öfver Aftonbladets hornuf. Vederbörandes indragningar af bladet — säger hon — tjena såsom reklam och göra Hierta till martyr. Allmänheten tror på hans liberala opposition, och ändå — *hvad* gör icke Aftonbladet för pengar!

Minerva är naturligtvis *corpulent* liksom Askelöf,* läcker-
gom som han och rör sig endast med svårighet; därför blir
hon tillrädd af sin antagonist, Hierta, att bruka duschbad, brunns-
kur och kylande diet.

»För att minska hullet,
behöfver hon blott sätta
sig själf på samma diet,
som hon består prenu-
meranterna.» Hon är
alldeles för tjock för
att gå till botten med
något; »hon gör sina
politiska artiklar långa
och magra, men sina
qvickheter korta och
tjocka.» Minerva säger,
att *Aftonbladet* är »bara
skinn och ben», att det
omöjligt kan stå ut med
att flyta ofvanpå i
längden, och Palmær,
den oförbätterlige skäm-
taren, skrifver: »Minerva
visar mig nu dagligen
tänderna, så många som
finnas kvar i den tryffelätande, ostrondräpande och kyckling-
krossande käften.»

Äfven den lilla *Freja* angriper *Minerva*. Hon är qvick,
den hedersgumman; dock saknar hon grundlighet. Skämtar
hon, — heter det — »då kacklar och gal hon som en
sommarmorgon *Minervas* egendomliga fjäderfå, tuppen. Ve
då den, som vågar ge sig i tuppfåktning med henne, ty
på den litterära hönsgården är hon mästare, lika säkert som

J. C. Askelöf.

* Angående Askelöf och hans hushållerska skrifver *Posthumus*:

»Han var ett non plus ultra af läckergommar, och hans hushållerska,
mamsell Gustava, bekant för sin trollkraft i spiseln och kokboken,
var nästan lika vidt bekant, som Molières kokerska. Den simplaste
humanskost var hos henne sammansatt af de utsökteste läckerheter,
sjelfva ölsupan och hafresoppan icke ens undantagen, och hus-
bonden spisade högst ogerna vid annat bord än sitt eget.» Askelöf
var ständig gäst hos ryske ministern och så *corpulent*, att han
merendels åkte.

hon är stympare i samma stund hon ger sig ut på djupet.» *Minerva*, som hade gillat 1812 års politik, kallas tillika ryssvän och ultraismens anhängare, ty, såsom bekant, hatade man Ryssland och Karl Johans allians med detta land väckte förbittring.

Ett annat af hennes öknamn var »den vördnadsfulla foten». Hon hade nämligen skrutit öfver sin gunst hos Suchtelen. Hon umgicks, sade hon, »på vördnadsfull fot» med grefven.

I maj 1837 på Wetterstedts begrafningsdag utprånglades på torg och gator i Stockholm en tidning, hvars uppställning och stil gäfvö en trogen bild af *Aftonbladet*. Tidningen väckte uppseende, allmänheten skrattade, tio tusen exemplar såldes på några timmar, och snart spred sig ryktet, att utgifvare af bladet voro *Frejas* redaktörer, Mellin, Kullberg, Nicander. Att den senare hade stor del i bladet, visar följande, som han skref till sin moder 1838: »Emellanåt skrifver jag poemer i *Freja*, men blandar mig icke i striden med *Aftonbladet*. Jag gjorde likväl i detta fall betydligt i *Det sista Aftonbladet*.»

Tidningen, som naturligtvis var ett skämt med *Aftonbladet*, innehöll en och annan ganska qvick bit mot Hierta. Så till exempel säger han i en längre monolog:

»Hvad grufdrängsuttryck har man här ej hört
om herrarne i landet och de store!
Ty hvad som andra vinna med sitt vett,
det har jag vunnit, eget nog, med ovet.»

Polemiken går så långt, att all sans försvinner. Grålet smyger sig in i de oskyldigaste uppsatser, återkommer i hvarje spalt, nästan i hvarje nummer, och tidningarna beherskas af ett så omätligt raseri, att allt förnuft flyr och all anständighetskänsla. Så till exempel anmäler lilla *Freja* i juni Atterboms dikter, som kommit ut nyss i Upsala, och der kunde man väl hoppas att slippa höra något om *Aftonbladet*, men efter ett citat af »Fredsslutet» och »Kung Karls spira» följer dock en barang, fylld med etter mot fienden. »*Aftonbladet*», heter det, »som förut beständigt mot Atterbom riktat ilskna anfall, saknar här icke tillfälle till en skicklig manöver. Skulle icke den svenska anda, som uttalar sig i båda dessa stycken (de ofvan citerade

dikterna) kunna så gripa det »fosterländska och frisinnade Aftonbladet», att det räckte handen till en försoning åt skalden? — — — Hur rörande skall det icke blifva för allmänheten att se det stora bladets ädelmod, som förlåter den, som det oförskämtd förorättat! Den lycklige skalden kommer säkert att nu erhålla den lysande upprättelsen af ett rökoffer! Huruvida rökelsen kommer att antändas med de numror, hvilka förut innehållit ovet mot Atterbom, känner man ännu icke, förr än Aftonbladet hunnit utfinna, hvarifrån vädret blåser. En gnista hopp om bladets fallenhet för en liten fin vändning skulle man tycka sig finna deruti, att på yttre sidan af omslaget aftonbladspressens firma, *L. J. Hierta*, står tryckt. Det roliga är emellertid, att skalden i själfva denna bok, hvartill omslaget sålunda blifvit tryckt hos angriparen, tyckes presentera en blomma af egen art, just enkom åt själfva aftonbladspressen, hvars åsigter den ypperligt representerar.» (*Freja* 1837, N:o 47.)

I ett efterföljande nummer erhålla vi förklaringen. Den 16 juni fortsattes recensionen, och der finner man lösningen på den märkliga Frejagåtan. »Innan vi» — heter det — »ytterligare framställa några särskilda tankar om Atterbom, tillhör det oss att presentera den blomma, han tyckes enkom hafva diktat för Aftonbladet. För den, som med en mindre djup blick i naturen än Atterbom, ville tänka efter, hvilken ört vore den mest passande symbol för den store publicisten, skulle det tyckas, som nässlan vore det, både för sitt ruskiga yttre och för sin ilska mot hvar och en, som råkar komma den för när. Äfven malörten har vissa egen-skaper, som göra den till en passande representant af Aftonbladet. Han är bitter och frodas mest på grafvar. Men den store skalden har valt:

Bolmörten.

Det lystna, det mättar först då din lust,
När dess väg åt dunklet och skarnet bär;
Det egna, det frodas först då med must,
När till gift det blir, som allt annat tär.

— — — — —
Hur platt är all skogsbygds, all oskuld's pris!
I landsvägsdiken, i stadsbogränd,
Der vinkar och ångar mitt paradys,
Der ser under lugg jag på mången känd.

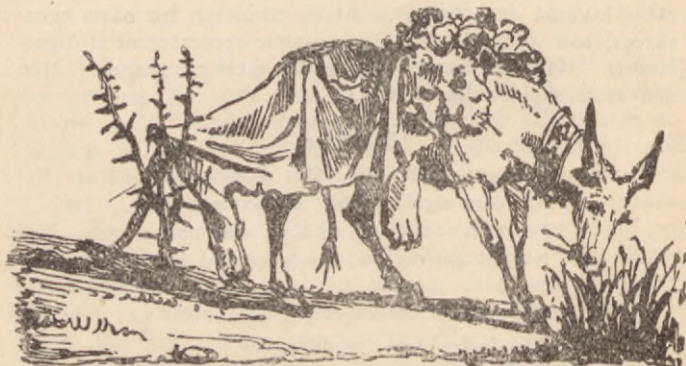
De dumma, de dygdiga växters puts
 Jag gör med min ändlösa fruktsamhet.
 Du ser i min kalk blott kaos och smuts,
 Ett vackrare färgspel jag aldrig vet!

 Ett värmande rus med en koller på,
 En tärna från gatan, ett pharaobord,
 En räfkrok till lyckan med dunster blå
 Om menniskorätt och fädernejord,
 Allt leder till målet din kosa.

 Kort sagdt: vara till är ett dåligt skämt,
 Små roliga ögonblick dock jag har;
 När en själ blir bedröfvad, ett hjerta beklämdt,
 När en yrsel igenom hvar sinne far,
 En rysning allt lefvande fattar,

 Jag gömmer mig i bladen och skrattar!»

Här ega vi på vers all den bitterhet och galla, pressen under flere år utöste mot Aftonbladet. Klart är, att Aftonbladet ingalunda var bättre; ofta nog tvangs det att bruka motståndarnes vapen, men, det måste erkännas, Aftonbladet var qvickare. Hätskheten och elakheten glimmade ej så skarpt, och äfven i de ovetvigaste strofer var det humor, åtminstone vida mer än hos de öfriga tidningarna.

Åsnan i lejonhuden.

Karikatyur ur Sista Aftonbladet.

Hela 1837 fortsattes grälet. Samma år i augusti kom ett nytt *Sista Aftonblad*, äfven det utgifvet af *Frejas* redaktion, men elakare och gröfre än sin föregångare i maj. Hierta är der afbildad såsom »åsnan i lejonhuden». Vidare förekommer ett porträtt af stora hornufven jemte en parodi på en beskrifning af ugglan, hemtad ur det Lördagsmagasin, Hierta sjelf utgaf. Ugglan — heter det — griper sitt rof i skymningen, »emedan ögonens bildning endast då medgifver dem en tillräcklig klarsynthet», och den stora hornufven har »med allt skäl blifvit kallad storhertigen för sitt slägte». Öfverallt är han känd och snart fyller han sju år (Aftonbladet uppnådde samma år denna ålder). Han har »redan begynt fälla fjädrarne», hvarför »vi beslutat att för publiken framställa honom i sitt naturliga tillstånd».

Hornufven.

Karikatyr ur *Sista Aftonbladet*.

I Nidskriftens resultat blef en rent personlig fiendskap. Salunda skref Hierta till Mellin följande: »Några affärer oss emellan kunna icke vidare komma i fråga», och boktryckaren Hellsten yttrade i ett annat bref, att »efter de skymfliga och ärekränkande tillmälen, som Tit. (Hierta) behagat göra mot min person för ej längesedan i anledning af *Det sista Aftonbladet* och särskildt allt det ovetta och de smädelser, Tit. utöstat mot min tidning och medarbetarne i densamma, borde Tit. finna, det skyldigheten mot mig sjelf fordrar, att jag icke inlåter mig med Tit. i någon enskildt skriftvexling».*

* Hierta hade, med anledning af *Frejas* utfall mot hans person, skrifvit till Mellin och frågat, om han, såsom bladets redaktör, ville erkänna sig vara författare till artiklarna eller ikläda sig ansvaret för dem. Hierta funderade nämligen på åtal. Mellin, hvilken i anledning af *Sista Aftonbladet* återfått en novell, som han erbjudit Hierta, lemnade brefvet åt *Frejas* utgifvare, Hellsten. Han och Mellin svarade då i den ton, citaten visa. Hierta införde i förargelsen *sitt* bref i Aftonbladet, hvarefter svaren aftrycktes i *Freja*.

I medlet af december uppflammar en ny strid; denna gång gäller det *Dagligt Allehanda* och *Aftonbladet*. Allehanda utger den 23 december ett bihang, som upptager hela sexton spalter och uteslutande innehåller ett slags efterräkning med fienden. Aftonbladet hade påstått om Allehandas redaktör, att han »formligen afsagt sig framtida aktning och förtroende, åsidosatt ärlighet och konsekvens i grundsatser samt förolämpat sanningen och rättvisan». Dalman svarade, »att han hellre ville vara lik en skogsmänniska, en skogsdjefvul, Pongo, Orang eller hvilket annat osjäligt jordkräk som helst, än att han vill äfventyra att anses vara af samma slägte som aftonbladsredaktionen». På detta följer ett svar af den 28 december, der Aftonbladet förklarar, att det med ledsnad hört, att »en värd ledamot af *Dagligt Allehandas* redaktion» afsagt sig hvarje anspråk att tillhöra människoslägtet, »endast med det förbehåll att få anses för ett jordkräk». Aftonbladet vill ej tillägga denne ärade redaktör »den mera eteriska extraktionen från månen, — men lika svårt är det att finna någon egentlig likhet mellan samma subjekt och de af honom alternativt föreslagna species, som alla tillhöra *de större* arterna af apslägtet. Vi hemställa därför,» — fortsätter Aftonbladet — »om det icke är skäl att åt dem aflåta de ännu till äfventyrs lediga platserna för den utlofvade tillökta redaktionspersonalen i *Dagligt Allehanda*, hvartill lämpliga sujetter ännu ej lära anträffats, och om icke f. d. människan, så vidt hon ej, med förkortning af den i dag föreslagna generella benämningen, skulle vilja kallas bara *kräket*, hvilket likväl kunde tagas i en mindre artig bemärkelse, hellre borde antaga benämningen af *Dagligt Allehandas morgontupp*, hvilket väl icke så egentligt passar in på det omornade tillståndet, men så mycket mera på egenskapen att gala och flaxa med vingarne, hvilket bemålde ledamot i så hög grad besitter.»

Klart är, att grälet uttråkade publiken. Slutligen kommo kämparne äfven sjelfva derhän, att de upptäckte hvilken skam deras strid var för pressen.

Freja håller en föreläsning om pressens låga ståndpunkt, särskildt betonande, hur i England och Frankrike representationen sjelf, som årligen sammanträder, utöfvar en indirekt kontroll öfver pressen. Hos oss, der ständerna endast samlas hvart femte år, äro press och opinion lemnade åt sig sjelfva, så att pressen, »icke tillbakahållen af någon

motvigt eller moralisk kontroll, fritt kan öfverlemna sig åt alla dåliga ingifvelser och följa alla egoismens och egennyttans frestelser.»

I anmälan för nästa år ordas åter i saken. Aftonbladet anklagas för de sedvanliga brotten, och Freja vill på denna grund fortsätta med sin tuktan; men — slutar hon — »Frejas läsare behöfva dock ingalunda frukta, att polemiken mot Aftonbladet skall hädanefter så ofta som i de sista månaderna återkomma.»

Och nu blir det en jämmer, som öfverallt finner svar. Den 30 december heter det i Aftonbladet: »Vi för vår del tro oss just icke hafva mer skuld än någon annan uti hela detta tidningsgräl, hvilket på det sista halfåret urartat till det ohyggligaste jämmerskrän å våra motståndares sida, för det vi några få gånger vändt emot dem sjelfva de vapen, hvarmed de anfallit oss i aratal.» På samma sätt lyckas det hvarje tidning att rentvå sig. »Det är,» skrifer Aftonbladet, betecknande för ställningen, »numera någonting som man får höra alla dagar, att nästan hvarenda

W. E. Dalman.

tidningsredaktion säger sig hata all polemik och förklara, att den icke ämnar befatta sig dermed. Det oaktadt visar erfarenheten oupphörligt, att *de publicister* ligga i lufven på hvarandra i slutet af december likasom i början af januari.»

Icke utan sorg hade en ung juris student från sitt kammarfönster i Upsala gifvit akt på striden. Tvärt emot seden hos hans kamrater vid högskolan synes han med intresse hafva följt dagens frågor, och tack vare sin treåriga

tjenstemannatid i hufvudstaden var han icke så obekant med pressen och dess lyten. Först kände han, som sagdt, en mycket liflig förväning; sedermera när striden blef allt häftigare och häftigare, öfvergick hans förväning till en djup känsla af harm, och när slutligen allt förnuft bortvräktes af ett vågsvall, innehållande sarkasmer, invektiver och glåpor, då kunde denne häftige och lättörde unge man icke styra sin harm: han grep sin penna och handlade. Och så skref han en broschyr om detta ovärdiga käbbel, skref ett helt drama i två så kallade *öppningar*, och der läste han lagen för den äreförgätna pressen.

Titeln på hans broschyr var mycket lång och mycket upplysande: »Publiken och Tidningarna eller den rysliga tuppfäktningen, stort spektakel i två öppningar med kör, baletter, fäktningar, evolutioner, saltomortalsprång och sidosparkar.» Arbetet, som var tryckt hos Lublin & Komp. i Stockholm, egde följande strof af salig Bellman till motto:

»Så vandra våra store män
Ur ljuset in i skuggan —
Här hvila dessa riddersmän
Utaf förgyllda suggan.»

I förordet, som daterats januari 1838, vet icke författaren åt hvem stycket bör tillegnas. Visserligen har han tänkt på åtskilliga storheter, tänkt på publiken, publicisterna och sänggudinnorna, ja, äfven på de aderton i Svenska Akademien »för att åtkomma några dukater till tryckningskostnaderna; men» — skrifer han — »då han vid närmare skärskådande fann, att Svenska Akademien, oaktadt sin teatraliska fallenhet, likväl aldrig belönat andra än sina egna pjeser, gaf han äfven detta beslut på båten». Slutligen bestämmer han sig för Kungl. Teaterdirektionen, dock med det vilkor att stycket icke får uppföras; teatern eger nämligen icke krafter att spela det. Han vet icke mer än en, som kunde passa, en herr Springer, hvilken med stor framgång uppträdde såsom apa.

Personerna i *Tuppfäktningen* utgöras af tidningarna. *Aftonbladet* uppträder under flere olika namn: Storhertigen, Hornufven, Münchhausen m. m.; *Argus* såsom ögonoperatör hos *Dagligt Allehanda*; detta såsom ärligheten, tidningens slagord; *Dagbladet* som polisbetjent — det innehöll mest polis-

saker;* *Freja* som figurantska med »*ljusa* underkläder och *svarta* öfverplagg», — utgörande en anspelning på dess två entreprenörer, kammarjunkaren Kullberg och prestmannen Mellin; *Minerva* såsom hofvätterska och näringsidkerska i Stockholm, naturligtvis på värds huset »Vördnadsfulla foten», och *Statstidningen* i skepnad af en gammal förnäm dam med uppsminkadt ansigte och lösperuk.

Minerva karakteriseras efter tidningsgrälets recept. Hon har, heter det, »den största och dyrbaraste mage — en verklig *Kinne-kulle* utan *blomma*». Hon använder ett par tofflor af äkta *ryskt skinn*, »hvilka genom sin goda beredning slutit sig så väl kring gummans liktornar, att man påstår, det hon utan dem skulle stå på dåliga fötter». I hennes rikliga skafferier är full revolution. Kapuner, kalkoner, Champagne och Lafitte rusa i vild oordning in i *Minervas* gap, allt under det de sjunga en öronöfvande kör:

»Vilda, mättade mage, njut!
Se det härliga målet — skjut!
Hon, som kan bära oss,
Skall ock förtära oss,

Raskt därför in i den välkända trut!»

Valdsammast är den främste, en stor, elak hornuf, »på hvilken *Minerva* i flere år tuggat och slitit».

Freja kommer inhopande, klädd i en kapott, »gjord af en vänd kammarjunkareuniform och fodrad med en utsliten prestkappa af bombassin». Hon berättar för *Minerva*, hur de båda oppositionstupperne, *Allehanda* och *Aftonbladet*, »på sin liberala sophög länge och väl sporrat och plockat hvarandra, utan att publiken deraf kunnat vinna annat resultat än de sopor, den fått i sina egna ögon».

* Den ursprungliga annonstidningen var *Dagligt Allehanda*. Då denna icke räckte till, uppstod *Stockholms Dagblad*, som emellertid gick med förlust. Dess förste utgifvare, Reinhold Walldén, dog på gäldstugan. Hans bror, Johan, ställdes under administration. Registratören i polisen, assessor Kihlstedt, öfvertog då ekonomien. Härigenom blef tidningen blott ett polisorgan utan annan redaktion än — *polisen*, hvilken styrde så despotiskt, att utgifvaren rent af tvangs att intaga de förhatliga polisartiklarne. Så t. ex. hände det, att polismästaren Nerman en gång fattade Walldén i strupen och hotade honom med bladets indragning, emedan han protesterat mot en alltför servil polisartikel. (Se J. M. Rosén: *Några minnesblad*.)

Münchhausen uppträder med en *indragen* mage, med krumbugtande rygg och slåtkammadt hufvud, hvilande »på en veritabel amerikansk svinborst». Af Minerva erhåller han ett urdrucket toddyglas. »Din lurk!» — säger hon — »efter gammalt vet jag, att du har en utmärkt förmåga att slicka bort allt, hvad andra qvarlemna, håll därför till godo!» Så skänker hon sin uthungrade gäst en straffpredikan. »Är icke enda orsaken till din kräftgång just den, att din styrelse är från år blifvit allt mer och mer *inskränkt*? Att tala om frihetens såpbubblor lönar icke mödan; publiken har nog länge sett, hur du från din stora soppskål vid Nygatan utblåser den ena efter den andra, utan att förmå bibehålla mer än ögonblickets existens. Låt därför en gång bli med ditt fruktlösa försök att ständigt påtruga folk din slarfsyla.»

Derefter drabba tidningarna tillsammans under stort skrän; publiken blir förargad och ropar uttröttad: »Hafven I ingenting annat att göra, än att ligga i lufven på hvarandra från morgon till qväll? — Icke nöjda med att hafva gjort mig lomhörd genom edra åkarekörer, viljen I äfven tvinga mig att vara vittne till edra platta idrotter och småsinnade strider!» Och nu tager publiken hvarje särskildt blad i upptuktelse och utpekar med en skarp blick kämparnes alla synder.

Minerva höljer sanningen i ett *lätsinnighetens snömos*. Hon öfverkalkar det viktiga med ett lättfärdigt skämt och kastar sig med en roffägels hela glupskhet öfver personligheter, om de nämligen uppträda med en annan färg, än hennes.

Freja gör piruetter och lindansaresprång och fyller sina spalter med anekdoter och gyckel, för att nu icke tala om hennes ovet mot Aftonbladet, hvilket — säger publiken — är »det äckligaste man kan tänka sig».

Allehanda är för häftig och passionerad i sina utfall och känner icke den oundgängliga konsten att parera. Hvad *Aftonbladet* beträffar, steg det upp som en vårsol men, säger publiken, »föll som en skinnpels neder». Orsaken till fallet och dess utmagrade tillstånd är, att det på en gång vill vara *roligt* och *oroligt*. »Dessa båda själsoperationer i förening med en icke så obetydlig industriinfluenta kunna ej annat än göra dess benrangel allt mer och mer skönjeligt». I stället för att böja dem efter tidsriktningens kraf, söker det slita sönder alla häfdvunna former.

Grälet är ett bevis på pressens stora fattigdom. Ty, säger publiken, »djup blick och grundligare studier saknas till viktigare ämnens afhandlande».

Hökarsocieteten inträder med en skottkärra. *Statstidningen* öfversändes till Tumba för att bli sedlar, *Freja* petas in i ett skålpund talg, och *Minerva*, hon som har så mjukt papper, stoppas genast i byxfickan. *Aftonbladet* fastsurras vid en tunna norsk sill, och *Allehanda* vid en fjerding med »ärlig svensk rulla».

Dramats *andra* öppning föreställer en vild trakt, publicitetens område med dess floder af svart bläck, och här ute på en slätt mellan galläpplen och gåspennor utkämpas den afgörande bataljen med *Aftonbladet*. Tjutande mot den aftonbladiska hydran, som infinner sig, följd af sina ansvaringar »med hål på knäna och armbågarna», rusa de andra tidningarna öfver fältet, medan *Freja* skriker: »Besinna, hvilket härligt byte skall blifva segerns lön — dessa fyra tusen prenumeranter (*Aftonbladets*) stå icke att taga på gatan; hur skönt då att se dem dansa efter vår pipa!»

Denna lilla broschyr, som flutit ur *Blanches* penna, väckte ett stort uppseende i pressen och hos allmänheten,* men — kriget fortfor ännu i många år. Under 1838 grälar *Freja* beständigt på det olyckliga *Aftonbladet* och dess utmagrade hornuf. *Blanche* hade därför rätt i det omdöme, han fälde, då *Publiken* hade slutat sin stora räfst med tidningarna. »Troligtvis» — säger *Publiken*, — »kommer jag att ännu i många år infinna mig här för att hålla samma ransakning och fälla samma dom. Farväl då, I bläcksuddade nejder, farväl, I gåslunder! När skall den tid komma, då I kunnen bjuda mig annat än plumpar!»

Tuppfäktningen var orsaken till att *Blanche* började skriva. Tack vare broschyren fick man ögon för hans talang, och snart skulle han själf lära känna, hvad det betydde, att 1838 inskrifva sig i pressen.**

* Skriften öfversattes äfven till norskan.

** *Litteratur*: C. A. Nicanders brevveling (Kungl. Bibl. handskrifter); *Freja*, årg. 1824, 1836 och 1837; *Svenska Minerva* 1837; *Dagligt Allehanda* 1837; *Aftonbladet* 1837; *Det Sista Aftonbladet* den 24 maj och den 4 augusti 1837; H. Wieselgren: *L. 7. Hierta*.

Det minnesvärda året.

Under 1837 och 1838 fortsatte höga vederbörande att reta oppositionen. Utan att låta varna sig af någon som helst kritik gäfvos de hvarje dag nya anledningar till missnöje. Tidningar konfiskerades för de mest futtiga orsaker. Aftonbladet åtalades på ett år aderton gånger, och till följd af åtalen blef det tio gånger indraget. Det behöfde endast skrivas, att Högsta domstolen är *berömd* i stället för att bruka det mindre tvetydiga *ryktbar*; det kräfdes endast att säga i en eller annan uppsats: påfven är nu för gammal att själf komma af stolen, för att hugnas med en aktion, hvilken slutade med en indragning.

Missnöjet med indragningsmakten nådde äfven sin kokpunkt. I november 1837 skriver A. Blum från landsorten till sin gode vän Askelöf, Minervas redaktör: »Jag anser mig uppriktigt böra säga dig, att man icke så allmänt gouterar de täta tidningsindragningarna; icke sällan framsmyger sig en och annan ogillande reflexion öfver dem i de allmänna samtalsämnen till och med af personer, som hyllat sansade åsikter, än mer af contra sidan. — — — — — För mig är säkert bäst att icke själfmant inblanda mig i de inre politiska striderna; likväl kan jag icke undgå säga dig, att jag befarar det Aftonbladet, som redan i opinionen gjorde betydliga retrograda rörelser, efter de senaste indragningarna snarare har fått opinionen för än mot sig.» Följden blir, »att en och annan, som eljes icke hade ämnat nästa år prenumerera på Aftonbladet, nu torde göra det.»*

* *Askelöfska* brevvexlingen. (Kungl. bibliotekets handskrifter.)

Minerva hade sålunda ej så orätt i sin förklaring, »att alla dessa indragningar blefvo ett slags reklam». Så säger äfven Beskow i en artikelserie *Systemet*, synlig i *Svenska Biet* 1840. Der roar han sig först at oppositionstidningarnas klagomål. »Indragningsmakten» — skrifver han — »har vållat, att flere tidningar, som skolat utkomma klockan fem, ej kunnat utgifvas förrän klockan half sex, och har tvungit tidningsutgifvare att ändra *en*, stundom *två* bokstäfver i tidningens titel. Man har varit nödsakad att utbyta den ansvariges namn från Per till Pål, Olof i stället för Anders, Truls för Jöns o. s. v., hvarigenom upplysningens heliga sak lidit mäkt afbräck.» Så tager han i skärskådande indragningarnas verkan på de olyckliga tidningarnas affärer och prenumerantantal. »Vidare» — skrifver han — »har hvarje indragning småningom på ett ledsamt sätt ökat prenumeranternas antal, så att till exempel en tidning, för hvilken från början blott behöfde uppläggas 1,000 exemplar, slutligen måst underkasta sig en upplaga af 5,000 exemplar utom lösa numror, hvilket med stora inkasseringar och dylikt vållat egaren mycket obehagliga besvär.»

Här kunde man tillämpa det bekanta ordspråket: intet ondt finnes, som ej har något godt med sig! Allt beror endast på hvilken synpunkt man anlägger. Hierta hade nämligen icke heller så orätt, då han efter Richelieu citerade detta utrop: »Skrif tre ord på en papperslapp, så skall jag sätta er på Bastiljen!»

Dessutom blomstrade favoritväldet och Braheväldet. En obetydlig notarie i Göta hofrätt, Nerman, blef, såsom broder till regementsläkaren vid Hästgardet, husläkaren hos detta gardes chef, Brahe, utnämnd till häradshöfding i en af rikets domsagor, derefter till sous-chef i favoritens riksdagskansli, derefter till t. f. polismästare i Stockholm, lagman, underståthållare och t. f. justitiekansler — detta trots konseljens *enhälliga* motstånd.

Det märkvärdiga året 1838 inleddes i Aftonbladet af en nyårssång med omqväde: »den blinda lydnaden är slut». Sedan följde artiklar mot excellensen och mot Nerman. Främst märkes en uppsats *Om juridiska gungstingar*, tydligt utpekande den hatade justitiekanslern, hvilken ställes vid sidan af generalprofossen Göran Persson. »Der dylika grundsatser få råda någon längre tid» — hette det — »blir domaremakten snart hel och hållen en kår af beredvilliga

verktyg, anförda af den juridiske favoriten, som i sängkammaren tager order, huru dömas skall. — — — Allt annat tyranni är en barnlek mot detta!»

Magnus Brahe.

Snart skulle man tyvärr få bekräftelse på sin spådom. En konstförvandt hos Hierta dömdes till 6 års fästning, emedan han i ett par broschyrer sagt något, som missståtsbrott, men rymde undan till Tyskland. Konungens höga namn nämdes ej i hans skrifter!

Allt detta var en småsak mot det stora, som väntade. Magnus Jakob Crusenstolpe talade i det fjerde brefvet af »Ställningar och Förhållanden» om en hofmarskalk, baron Fleming, hvilken vid Svea garde blifvit utnämnd till

major, hvarigenom en annan af officerarne förbigicks. Utnämningen skedde på en söndag i januari, och deraf tog sig Crusenstolpe anledning att utropa: »Således ett sabbatsbrott på köpet! Nog vet jag, det skriften tillåter att på söndagarna draga oxen ur brunnen; men befördringar och hofvets dignitärer höra till en helt annan kategori. Konseljen, som säkert inser detta utan förestafning, har sålunda vid detta tillfälle brutit snart sagt både mot Guds och verldslig och konstitutionell lag.»

Crusenstolpe åtalades af hofkanslern Hartmansdorff, åtalades vidare af justitiekanslern Nerman, ställdes inför rätta och dömdes af en jury, sammansatt af personer, som gingo i Brahes ledband. Hvarje sken af oväld aflägsnades med omsorg. Åtskilligt, som i dylika mål eljes hörde till ordningen, underläts af den Hindbeckska divisionen i hofrätten. Juryn sade sitt: skyldig, hofrätten gaf sitt straff, och Crusenstolpe afflyttade för tre år till Vaxholm. — —

Hur tog nu allmänheten emot denna åtgärd, detta häftiga knytnäfsslåg i ansigtet på rättvisan? Aftonbladet innehöll tre artiklar *Om majestätsbrott*, der det öppet förklarade, att

talamodet var slut, och Freja uttryckte sin harm öfver åtalet. Hos allmänheten — heter det — »väcktes icke blott den allra största förvåning, utan rent af konsternation att nu se rubricerad såsom högmålsbrott och lasteligt yttrande mot majestätet den rättighet att äfven med skärpa granska och tadla styrelsens åtgärder, hvilken i så många år oqvaldt utöfvats och som ingen förestälde sig möjligen kunna vidare sättas i fråga. Då hvar och en numera begriper, att utan rätt att granska och tadla regeringens åtgärder tryckfriheten i politisk mening är ingen, så skulle ock i följd af denna konsternation nödvändigt inträffa, att om ej alla, dock de flesta sågo uti aktionen mot assessor Crusenstolpe ett döds-hugg, måttadt åt hela tryckfriheten, åt nationens dyrbaraste rätt, och denna rätt ingenting mindre än tillintetgjord, en opinion, hvaruti de ock ej skulle ega orätt, om hvad som en gång för ett folk blifvit vana och behof kunde undertryckas, om en jury vore bunden eller ens generad af prejudikater, och framför allt om svenska nationen urartat och blifvit depraverad till den grad, att fegheten vore nog stor, att alla författare utaf det öde, som träffat assessor Crusenstolpe, läto afskräcka sig från att yttra sig om regeringen.»

Icke ens den i andra fall konservative Brinkman gillade detta styrelsens egendomliga tilltag. Han skref till redaktören af *Minerva*, som försvarat det: »Emellertid må Gud förlåta Minerva, jag kan det ej, att hon genom blotta införandet i sitt blad gifvit ett slags sanktion åt så nedriga och gemena grundsatser.»

Den 18 juni, då domen föll, råkade hela hufvudstaden i ett tillstånd af öfverretning. Folket hade samlat sig i hof-rätten och på torgen, hurrade och väsnades och skrämde höga vederbörande. Två dagar senare samlades man i Ålandsgränd, splittrade alla rutorna hos den hatade Nerman och sökte efter Hartmansdorff, hvilken ej kunde anträffas, hvar-efter man i vreden krossade nya fönster. »Hela kvarter» —

M. J. Crusenstolpe.

skrifver Orvar Odd i *Stormfågeln* — »genljödo af de splittrade glasrutornas hemska klang, blandad med stojet af rusiga upprorsånger och de svartaste anatemer.»

Egentligen var det alls icke så farligt, som man trodde. Massorna utgjordes till en stor del af nyfikna; de som stöjde mest voro lärpojkar och sjömän. Öfverståthållaren vägrade att använda militär, men högheterna på Slottet voro till den grad rädda, att slottsportarna stängdes, garnisonen ryckte ut, Ålandsgränd besattes, kanoner fördes till Stadshuset, och åtta stycken kanonbåtar lades ute på Strömmen, hvilka med sina mynningar hotade jakobinerna.

Tre hela månader lefde man i belägringstillstånd. Hultberg, en gunstling hos »den juridiske favoriten», blef t. f. polismästare och förde en sträng regering. Ingen fick vara ute efter 10 på qvällen; trotsade han förbudet, lät polismästaren prygla honom. Hästgardet gjorde choc'er vid Munkbron, i Storkyrkobrinken, längs Gråmunkegränd, Stora Nygatan, Vesterlånggatan; infanterikolonnerna gjorde anfall med bajonett. Hvarhelst en tre, fyra personer samlades, ropade man: skingra er! — de voro »konspiratörer!» — och sabelhuggen haglade öfver medborgarnes hufvud.

Den 22 juni skref Nicander till system och omtalade hur fönstren blifvit inslagna hos Nerman. »Kanonerna» — fortsatte han — »ligga framdragna på Skeppsbron, och förra natten fälde garnisonerna bajonetterna emot en folkmassa på Norrbro; man måste gifva vika, ty folket var stilla, och en man yttrade helt lugnt, att derest icke manskapet befalldes att genast göra gevär på axel, så blefve löjtnanten hufvudstupa kastad i strömmen.»

Många arresterades under junidagarnas yrsel, men i trots af de strängaste och ihärdigaste undersökningar kunde man icke finna någon enda konspiratör.

Da kom det slutligen till en sammandrabbning med folket. Den 20 juli skulle Crusenstolpe afföras från Södermalms stadshus till fängcellen vid Vaxholm. Föregående dag klockan 10 om aftonen samlade sig folkhopar på Södermalms-torg, fylde Mariagatan och Peter Myndes backe, och uppretad af en full sjöman började vakten skjuta. Folket kastade sten, vakten retirerade, men ökades inom kort af en trupp artilleri. Blod började flyta, massorna sökte skydd, och en och annan intet ondt anande medborgare, hvilken blifvit hejdad af den påträngande hopen eller lockats ut

af sin nyfikenhet i vimlet, måste släppa till lifvet för garnisonens stridslust. Nu kommo de bekanta rabulisterna fram, klädda i korta kappor, de så kallade rabulistkapporna, och väpnade med klart brinnande cigarrer och påkar. Nu tecknar Sommelius, hur den unge aristokraten, uppskakad af tumultet, rädd för skotten och skriket, raskt ilar sin väg öfver berg och backar på Söder, bort till en salong hos någon högförnäm dam. Och uttrötad och andfädd sjunker han ned på stolen, omtalande sitt missöde för den skrämde hennes nåd:

Justitiekansleren Nerman.
Karikatyrporträtt.

»Mobben väsnas, dräggen gäser,
O, mon dieu! Man marsaillaiser
Hör på gatorna,
Högst gemena och vulgära,
Som påminna på min ära
Om de revolutionära
Barrikaderna!

»Alla djeflar äro lösa;
Som ur brunnar smuts de ösa
På Hindbeckarna,
Ryda öknamn och betiser,
Grofva glåpord och malicer;
Slöddret säger oss sottiser,
O, min nådiga!

»Med cigarrerna påtända
Öfverallt de illa kända
Rabulisterna

Otäckt fräcka och oblyga
 Fram i korta kappor flyga;
 Lömskt uppviolarna smyga
 Sig ur gränderna!

»Att vi nu ej sitta trygga,
 Tacka kunna vi de stygga
 Aftonbladena;
 Vår oppositions organer,
 Fria pressens coq à l'aner,
 O, vår tids republikaner,
 Tidningsskrifvarna.»

Och under det att man slogs, medan slottet barrikaderades och trupperna under sabelhugg jagade rabulister, gick den ryske tronföljaren, som var på besök hos konungen, ensam ute i staden utan att blifva antastad. —

Klart är, att vederbörandes åtgärder klandrades. Missnöjet med de skugggrädde växte mer och mer. Samma dag Crusenstolpe affördes till Vaxholm indrogos *Dagligt Allehanda*, *Aftonbladet* och *Freja*. De hade nämligen uttalat sig i riks-vådliga ordalag. Särskildt skämtades med det Braheska regementet, och Freja, som roat sig åt de hästgardisters hjeltemod, åtalades af hofkanslern på grund deraf, hette det, att »dessa herrar voro såsom rikets embets- och tjenstemän angripna i och för embetet med smädliga uttryck».

Freja hade kallat herrar gardister *öfversittare*. De voro ju beridna och hade ju höga hästar och satte sig ju ibland »på sina höga hästar, hvilket då för dem faller sig rätt naturligt». Ty hvad vore väl en hästgardist utan häst — säger Freja; i synnerhet utan *bakdelen* af en häst — skämtar hon. Detta hennes yttrande kallade Fredholm »smädligt». Ännu värre blef det, när Freja utropade: »Lefve hästgardet, måtte endast dess ädla mod icke så frusta ut mot medborgare, att ej en droppe finnes kvar, när det gäller verkliga fiender; måtte det icke så nitiskt i Stockholm kämpa för herr Nerman, att det sedermera på fältet finner sin öfverman!» Genom denna lilla tirad hade Freja, sade aktor, »ifrågasatt regementets mod emot rikets fiender».

Det är efter dessa händelser poeterna stränga lyran. Sturzen-Beckers *Sabelsång* och *Den rasande Roland*, Sommellii

Aristokraten 1838 äro perlor, födda af det Crusenstolpeska vägsvallet. I anledning af Karl Johans kända yttrande under junidagarna: *Sabrez la canaille*, skrifver Palmær följande: »Hela nationen skall nedhuggas, så blir det lugn i landet», och i anledning af åtalet skrifver samme Palmær sin präktiga parodi på de ryktbara majestätsbrotten: »Den anklagade har kallat örnen en roffågel, följaktligen har han smädat örnen. Nu är örnen fåglarnas konung; följaktligen har den anklagade äfven smädat vår egen allernädigste konung.»

Hos ingen var kanske intrycket af den Crusenstolpeska saken mera intensivt, än just hos August Blanche. »Alla» — skrifver han i en dödsruna öfver Crusenstolpe — »hafva vi, hvar i sin stad, något företrädesvis märkvärdigt att minnas. En erinrar sig minuten, då Karl XIV Johan dog, en annan timmen, då Magnus Brahe förgäfves väntade på företräde i Oscar I:s gemak, en tredje — och det är vi — den dagen, då Magnus Crusenstolpe affördes till Vaxholms fästning.»

Sjelf hade han, berättade han en gång i Andra kammaren, hört huru chefen för Artilleriet, general Hygrell, sagt till officerarne, då truppen ryckte mot folket: »glömmen ej, mine herrar, att I hafven människors lif och väl i eder hand, och bären eder icke åt som galningar, liksom så många andra!» Dessa ord, sade Blanche, äro vackrare än en vapenbragd och borde äfven ihågkommas af folket vid ett tillfälle då det, såsom i den stunden, gälde Hygrells enka. Frågan rörde nämligen en pension åt generalskan.

Strax efter oroligheterna utgaf han en broschyr med titeln *Rabulisterna*, gala-spektakel i två akter. Broschyren inledes med porträttet af en björn, som rökande ur en krit-pipa hvilat sig efter kampen. Han är trött af opinionsyttringarna i Kungl. Svea hofrätt; hans klor äro krökta af stenkastning mot trupperna och hafva under kampanjen blifvit klippta af hästgardet. Han anstränger sitt ingenium för att uppfinna några kärnspråk, passande vid en insamling för Crusenstolpes familj, och han grundar på några qvickheter, hvilka han tänker använda, om han skulle bli häktad som rabulist af polisen.

Björnen, skrifver Blanche, är »en rabulist af äkta skrot och korn», och till motto på broschyren brukar han denna vers:

»Icke resonnera!
Bara arrestera!
Arrestera!»

Broschyren tillagnades publiken i ett företal. Der säger Blanche, att han skrivit den lilla pjesen i glädjen öfver att

Rabulistbjörnen.

helskinnad hafva undgått massakern. Innehållet i öfrigt syftar på dagens strid, på tidningarnas käbbel, rabulister och hästgarde, junidagarnas choc'er, tryckfrihetens kamp och först och sist på Fredholm, Hartmansdorff och Nerman. Hartmansdorffs politiska mod upphittas af Minerva »bland glasbitarna efter Nermans sönderslagna fönsterrutor». — Kort sagdt, det hela är en ironisk stridskrift.

Och Crusenstolpe och hästgardet spöka länge hos Blanche. Han skrifver om herr David-

sons »nya tempel» på Drottninggatan, d. v. s. hans kafé i dåvarande Trädgårdsföreningen. Tanken faller på fången; patetiskt säger han: »O Crusenstolpe! Huru många tusende gånger hellre sutte du ej här med din tårta och ditt punschglas, än på Vaxholm med dina *Tessiniana* och din martyrkrona! Hur annorlunda här under dessa förföriska batterier af glas och balar, än under den dystra fästningens 48-pundingar! Hvilken skilnad att spegla sig i dessa sockerblanka arracksfloder mot att göra sina reflexioner i Saltsjöns bitra vågor, hvarvid du, o saltets son, undergår din homöopatkur!»

Han skildrar i en novell, *Den olyckliga simulackern*, uppträderna i staden och hästgardisternas bragder. Der låter han bland annat en patrull rycka mot folket; »en afgrundsskara

med halfqvartersslånga eldbloss i gapen och fladdrande kimrökslukande mantlar flyr i vild oordning och förlorar sig i grändernas mynningar. Der framsmyger ur ett porthvalf den ryslige rabulisten med den grofva påken i sin hand och det än gröfre hänet på sina läppar. En hästgardist kastar sig mot den förfärlige.» Striden rasar vildt, häftigast omkring Jerntorget utanför sjelfva banken, der gardisterna storma fram, anförda af blomman af ridderskapet och adeln. »Dessa ädlingars mod är på detta ställe så mycket mer beundransvärdt, som de veta, att om denna bank med dess diskont ginge upp i lågor, vore deras ekonomiska välstånd för alltid betryggadt. Men de känna i sina bröst egennyttan blekna för hjelteårens segerröst, ty här skall, om ej skördas lagrar, åtminstone smidas kammarherrenycklar. På detta torg, denna minnesvärda natt, föll i oräkneliga bitar mången sjömansjacka, som trotsat världshafvens stormar; men mången silfversporre bröts också af i blomman af sin halfva ålder, möjligtvis obetald, men icke ohämnad.»

Han framställer i en annan skiss en rit- och en musiklärare, hvilka blifva rivaler om pensionsflickan Amalia. Ritläraren föredrages, musikern blir hästgardist och ger den stackars artisten vid upploppet i staden ett sabelhugg, som borttager tvänne fingrar på hans högra hand.

Han tecknar i en novell, kallad *Gardisten*, hela upproret. Glasrutorna klinga, sabelhuggen hvina, rabulisterna fly, och Hultberg delar ut prygel, och hjälten, som är hästgardist, drömmer om barrikader. »I hvarje officers bröst (vid Brahes regemente) gryr omtanken om ett eget landshöfdingeembete, och mången sadel kan, innan man vet ordet af, blifva förvandlad till en statsrådstaburet.»

Slutligen tecknar han sjelfva glanspunkten i taflan: truppernas skjutöfningar i Peter Myndes backe. En ung, lycklig konstförvandt, som skilts från mor och fästmo, vandrar till sitt logis och stupar under massakern, och August Blanche utropar om den skuggrädda öfverheten: »Det var berörda styrelse förbehållet att genom några sönderslagna fönsterrutor skåda förfärliga revolutioner till oundviklig olycka för dynasti och land. Och likväl satt en hjeltekonung på tronen; likväl hade högstdensamme under en tjuguarig regering, hugnad af freden, haft tillfälle bedöma, huruvida svenska nationen verkligt var af så upproriska element sammansatt, som man ansåg den vara under dessa dagar.»

Det är efter denna tid oviljan mot Karl Johan växer och tager fast form i August Blanchés sinne. 1838 är det »minnesvärda året», det evigt minnesvärda året i svenska folkets häfder; då svenska folkets historia enligt Geijer är dess konungars, så blir året 1838, säger Blanche, »det evigt minnesvärda året» i Karl XIV:s historia.

Och ur synpunkten af de händelser, som detta år födde, bedömer han Karl XIV i flera af sina yttranden. Han tecknar

»Sabrez la canaille!»

Karikatyf af Ferd. Tollin.

i lilla *Freja* det 80-åriga barnet med ljusrakad hjässa och kinder af hermelin. Han skrifver om polismästaren, som visar sig för väldigern en natt, då denne på vakt i ett gammalt spökhús inslumrat. »Jag kommer» — säger polismästaren — »från ett annat spökhús; — — jag blef nyss väckt midt ur min goda sömn och befald upp på slottet, der man inte ser annat än spöken, der man spanar konspirationer i alla vinklar och vrår, talar ej om annat, drömer ej om annat!» Han ger oss en parodi på de inbillade komplotterna längre fram i historien om grefve Lejonborg i

Banditen, och en af de förfalskade biljetter, som förekomma, säger att Skånes adel aldrig med nöje sett »Gustavers tron intagas af en man, som hemtat sina anor och sin rätt endast från svärdet och soldathoparna». Han talar om höga vederbörandes förkärlek för spioner, om deras hemliga polis, om deras skugggrädda politik; om folket, som kom i fjerde, och dynastien, som kom i första rummet, samt hur deras spioner vrängde förflugna ord, deraf sökte bilda ett slags begrepp om stämningen och deraf orsakade förföljelser och missbruk.

Han frågar alltid ironiskt i sina anföranden och tal, *hvad Sverige egentligen har att tacka Karl Johan för?* Svaret är i allmänhet: Pommerns och Rügens förlust!

Man talar om denne kungs segerrika svärd, säger han. En och annan tycker dock, »att samma segerrika svärd allt för väl hade kunnat bibehålla Pommern och Rügen; men man borde icke begära orimligheter, hette det. Allenast man i ena vågskålen hade Norge, kunde man gerna lägga i den andra Finland, Pommern, Rügen och till på köpet några säckar guld, några kannor blod, upphemtadt från slagfältet. Vågskålen med Norge stod ändå, som vore den fastnitad vid jorden.» Illusionen har nu gäckats, fortsätter han sitt tal. Norge utvecklades, och vi sofvo, och när vi slutligen vaknade, anklagade vi Norge — därför att det glömt bort att återgifva oss Finland! Men — säger han — »viljen I anklaga någon, så anklagen skuggan i Bernadotteska grafkoret, men icke ett land som har den stora förtjensten att försvara, hvad det eger.»* Norge blef på intet sätt *eröfradt* af Karl Johan. Påstår man något sådant — yttrar han i ett annat tal — »då skulle vi genast få på halsen först en vålnad af den ryske czaren, Alexander I, och sedan diverse andra spöken af den heliga alliansens representanter på den tiden.»** Dessutom har Karl Johan i fråga om våra grundlagar icke gjort någon ändring till det bättre, utan tvärtom. »Det enda allvarliga försök jag i den vägen kunnat förmärka» — yttrar Blanche 1861 om representationsfrågan — »äro de misslyckade försöken mot vår tryckfrihet.»

Allt detta synes måhända oss något öfverdrifvet. Mången rynkar på näsan och finner det kanske löjligt: Dock böra vi besinna, att den man, som yttrat det, uppväxte under

* *Borgarståndets prot.* 17 mars 1860.

** *Borgarståndets prot.* 12 nov. 1857.

trycket af reaktionens atmosfär och deltagit i det »minnesvärda årets» händelser. —

Ännu mera aktivt inkastas han i striden, då han i början af oktober 1838 blir ordinarie medarbetare hos Kullberg i Freja. Han tjenstgjorde en tid såsom extra i Svea hofrätt; han utnämndes till vice auditör vid artilleriet, men förmodligen trufdes han icke rätt väl i embetsverken. »Jag glömmmer aldrig» — säger Anker i Blanches roman *Välmeden* — »min första tjenstgöring i Kungl. Svea hofrätt. Jag instälde mig på stora sessionsrummet med mitt protokoll i handen. Vid det långa sessionsbordet sutto hofrättsråder och assessorer med högtidligt stränga ansigten. Det föreföll mig, som hade jag stått på en kyrkogård med snöbetäckta grafvar.»

Dessutom är det klart, att göromålen i Hofrätten lika litet som arbetet i Justitie-revisionen egde något behag för *Rabulisternas* diktare. Och Blanche tog mod till sig och följde sitt hjertas röst och blef, såsom vännen Kullberg, ett pressens *enfant perdu*. Ty den tiden ansåg man publicisten som en paria, och naturligtvis var det oerhördt, att en blifvande ung ädling, en biskopsson och kammarjunkare, sådan som Karl Kullberg, tillhörde ett af dagens mera kända rabulistblad. Också skref Hartmansdorff med anledning häraf till biskopen i Kalmar i juli 1838: »Apropos af tryckning och tryckfrihet: så påstås icke allenast att din äldste är medarbetare i *Freja*, som nyligen blifvit indragen men uppstått i *Nya Argus*, utan äfven författare till några af de mot konungen och andra hätskaste artiklarna i anledning af Crusenstolpiana. Kan det vara möjligt? Om så vore, skulle du ej kunna återföra honom från ett slag af skriftställereri, som upplöser alla samhällsband och måste ingifva främlingar den tanken, att svenskarne äro föraktlige belackare i stället för en storsint nation?»*

»Belackarne» fortforo dock att utösa sina »smädelser». *Freja*, som efter indragningen kallades *Nya Argus* och, sedan hon erhållit ett nytt tillståndsbevis, oförändrad utsläpptes under namnet *Nya Freja*, påstod i augusti, att missnöjet var gammalt, att det länge hade grott, innan det brutit ut, och att Crusenstolpes affär blott var gnistan, som tände. En månad senare lästes i *Nya Freja* ett poem om *Naturriket*, der det bland annat hette:

* *A. C. af Kullbergs* brevexling. (Kungl. bibl. handskrifter.)

»Hvarthän jag ser uti naturens rike,
 Ser jag ett stort, ett skönt, ett muntert lif,
 En frisk, en kraftig ungdomslust, som brottas
 I segermod emot förruttelsen.
 Hvad är som drifver, hvad som eldar den
 Just det, att ingenting är enahanda,
 Att ingenting står still, att intet finns,
 Som kallas kung! — — — — —»

I slutet af oktober indrogs *Nya Freja*, hvarefter hon kom ut under namnet *Nyare Freja*. Olyckan tillkännagafs den 26 oktober i form af en dödsannons, sirad med svarta kanter. »Torsdagen den 25 oktober kl. 2 e. m. träffades *Nya Freja* af en från *Indragningsmaktens* bristfälliga byggnad nedrakande timmerstock så våldsamt, att hon på stället afled i en ålder af 2 månader och 18 dygn, hvilket endast på detta vis tillkännagifves. Sorgens beklagande undanbedes.»

Glåporden och skriket blefvo till sist odrägliga. Konungen tröttnade vid sitt trogna svenska folk och afreste i november till sina undersåtar i Norge. Aftonbladet innehöll då en retsam insinuation, förklarande att det hört, att judarne i Stockholm tänkte uppresa tvänne utomordentliga byster i sin synagoga. Den ena skulle föreställa statssekreteraren Skogman; den andres namn var okänt, »men» — sade Aftonbladet — »han lär skola tillhöra israeliternas egen extraktion.»

Freja reflekterade mycket skarpt öfver resan. Den 16 november egde hon en novell, undertecknad af *M* — det var Mellin, som skrifvit den — och handlande »om kung Sigismunds resa ur riket 1594». Det hela, en dialog mellan Sigismund och Erik Brahe, syftar alldeles uppenbart på konungen och hans gunstling. »Hvad vill jag väl göra med dessa missnöjda svenskar?» — frågar han. — »Hvarthän jag vänder mig, förnimmer jag idel oro, idel gensträfvighet. Våra anhängare äro ju allmänt föraktade.» Brahe ber Sigismund vara viss om, att han har vänner. »Vänner, ja, och anhängare!» — svarar den ledsne Sigismund. — »Jag fruktar, att jag oftast lider af deras välmening; — — oväsendet på gatorna i slutet af juni har upprört allas blod; — det har fört en ond anda i hela svenska folket. De göra anspråk på sin konung, de fordra något af honom!» Ja — svarar gunstlingen — råds herrarne knota. Särskildt Erik Sparre,

ur hvars yttrande han citerar: »Hvad det ordalaget vidkommer, att en arfkonung bör regera absolute, så är derom i Sverige icke mycket tillförene hördt, men väl hafver en Nero fordom påstått och sagt: jag är gudarnes sändebud, hos mig är makten att förordna om hvars och ens lif och vilkor! En kristelig konung har deremot yttrat, att han ville regera efter lag och rättvisa och icke efter egen vilja, hvilket var ett berömligt ord, och vore väl, om alla tjenare rådde öfverheten till sådant tänkesätt.» Sigismund afbryter: »Ha, jag tycker detta är riktadt mot konungamakten! Ar icke jag den allena styrande? Vill han icke förlikna mig med Nero, om jag tilltror mig att förordna om mina undersätares lif och vilkor?» Nej, hellre till Polen! »Der finnes ännu rökverk!» Brahe svarar bugande: »Visserligen, eders kunglig majestät, det är icke värdt att vara kung, om man icke åtminstone får njuta äran. Eljes blefve ju kungen endast en embetsman som vi andra, som äro till för folkets skull(!). Särdeles hårdt måste det vara att sakna rökverk, när man blifvit van dervid. Men det kan väl ännu hjelpas. Vi hafva nog många vänner, som kunna röka för eders kunglig majestät ännu. Vi kunna kalla hit folk från landsorten, om eders kunglig majestät vill gifva dem audiens och höra deras tal.»

Det sistnämnda är en pik åt de läns deputationer, som uppvaktade konungen på hans genomresa till Norge. Baron Palmstierna i Östergötland yttrade då bland annat: »Utsväfvande i tankar, har man snart låtit orden öfverskrida de gränser som lagarna, sederna, förnuftet och anständigheten öfverenskommit att uppställa mot sjelfva kärlekens och dårskapens förvägenhet. Vi ogilla högt det åsidosättande af allmänna pligter, som dagblad och flygskrifter täfla uti att stundligen forete.»

Hartmansdorffs utnämning till landshöfding i Kalmar, Nermans till justitiekansler och Skogmans till president underkastas i Freja en ganska uttömmande kritik, och den 14 december förklarar tidningen, att samhället måste omskapas, att intet kan reformeras, att allt slutligen går »en total upplösning eller en revolution till möte, drifvet af en inre nödvändighet, starkare än hvarje individuel vilja.»

Äfven Blanche bryter en lans i kriget mot de maktägande; dock går han icke högre än till polismästaren Hultberg. Han utslungar en artikel mot denne »prygelsystemets restaurator», erinrar om Vermdömalet och dess hemska »bar-

barism» och blottar en liten del af herr polismästarens bragder. Prygelbänken hade åter kommit fram ur sin gömma, blifvit ett tortyrinstrument och erhållit många offer, bland annat några minderåriga pojkar, som fört oljud. Fjortonårige Lundberg erhöll 50 prygel; två andra gossar fingo 20 par spö hvardera — utan att någon af dem var öfverbevisad om brott. »Hvem är han då» — säger Blanche i artikeln — »denne kraftige, för allmän ordning och personlig rätt nitälskande man, som med sådan käckhet knyter polismyndighetens bindel för lagens ögon, i den tanken att lagen blott kan eluderas af packet? Jo, en ung man från landsbygden, en herr Hultberg, med häradshöfdingenamn. — Vi beklaga den domsaga, som varit plantskolan för dessa begrepp om lagens och mensklighetens rätt!» Hultberg var en länk i favoritsystemets kedja. Han kallades *Göran Persson* af tidningar och publik och verkstälde på ett år 900 olaga häktningar.

Snart blef han äfven föremål för en ny skarp kritik. I april 1839 skrifver Blanche en artikel, emedan herr polismästaren torterat en sextonåring. Längre fram i september, då Hultberg blifvit åtalad, fortsätter han sin stränga och välbehöfliga granskning. »Knappt» — säger Blanche — »hade de olyckliga dragonaderna nästan hunnit nedsabla monarkiens förnämsta lifvakt, aktningen för ömsesidiga rättigheter, förrän det nya polissystemet, hvars fader eller upplifvare herr Hultberg är, började sin verksamhet.» Derefter talar han om de upprörande häktningarna. Alla dessa Hultbergs olyckliga offer utgingo ur fängelset brutna till själ och kropp, utan både arbete och förtjenst och hatande samhället. Derigenom skapades nya brott och arresteringar; och ehuru man ville döma samme Hultberg till fästning, qvarstod han på sin post som poliskammarens chef!

Orsaken till artikeln var det *Sandegrenska* målet. På en bodbetjents grundlösa och obevisade angifvelse häktade man en köpman, skymfade honom groft, lade beslag på hans böcker och inledde en rättegång. Sedan började vittnen letas upp med pock och mutor. »Allt detta bildar ett faktum så till den grad mot alla lagbud, att man nästan vore färdig att anse alltsammans för en dikt.» Slutligen blef tyrannen dömd att afsättas af Hofrätten.*

* Sandegrenska rättegången pågick i en månad, hvarefter saken remitterades till kämnarsrätten, hvilken återstälde de beslagtagna

Blanche synes dock förnämligast hafva skrivit mera lätt gods. Den *politiska spaltfynad*, han består i ett par nummer, utgöres af ett skämt med Europas potentater, och den granskning, han underkastar några byggnader i Stockholm, förvandlar han till en bollkastning med ordlekar och infall. Om *Brunkebergs hotell* skriver han i oktober: »Något *hufvudlöst* skall väl finnas, om ej för annan orsak, åtminstone för att hedra Brunkes minne.» Om bazaren och Rid-darholmstornet uttrycker han sig sålunda: »De tyckas icke allenast vara en ren smaks antipoder, utan äfven, märkvärdigt nog, hvarandras. Rid-darholmstornet blir ej nog högt, bazaren ej nog låg.» Och om Davidsons kafé, *det nya templet på Drottninggatan*: »Matte ditt tempel, o Davids son, i allt likna den vise Salomos, så när som på dess slutliga ödel!»

Den del af *Freja*, August Blanche redigerade, var teater och musik, och der var han mera hemmastadd. Han skref om de stycken, som uppfördes på teatrarne, den *Lindebergska Nya* och den *kungliga stora*. På den kungliga satt man den tiden i ytterplagg, ja pels. Salongen var oeldad, värmeledning saknades; de olyckliga artisterna hade svårt att hålla sig varma. Kronan brann i taket med sina illaluktande oljelampor, hvilka litet emellan gjorde fläckar på parketten; sittplatser och parkettgolf voro klädda med blå linneväf, den på 1830-talet ryktbara teatermattan.

Här satt den unge Blanche en septemberkväll och granskade. Två pjäser voro uppförda på programmet denna afton, *Hedvig eller Banditbruden* och *En duell under kardinal Richelieu*. Den 2 oktober blef recensionen synlig. »En *banditbrud* och *En duell* på samma afton samt dertill en ny *dekoration*, målad af *dekoremålaren Müller från Berlin!*» utropar recensenten. »Direktionen hade synbarligen ansträngt sina krafter — — och ändå ett bland de klenaste hus jag sett; ty första raden och amfiteatern, under de fransyska spektaklen vimlande af »benade här» och beniga hjernor, hade denna afton, utan biträde, åtagit sig representera tometens symboler.» Så spelades *Banditbruden* med herr Dahlqvist och fru Hjortsberg; båda ropades fram under ohyggliga

böckerna och förklarade, att målet icke kunde upptagas. Angifvelsen hade tillkommit på så sätt, att den nämde bodbetjenten blifvit mutad af en person, hvilken handlanden kort förut lagsökt för reverserad skuld. Innan målet mot Hultberg hann till Högsta domstolen, hade han sjelf beröfvat sig lifvet.

skrän. *Banditbruden* kritiseras ganska skarpt; det är »en ryslig brud, med hvilken det sanna konstsinnet har svårt att tråda i brudstol». Och dock eger den alla en tragedis ingredienser, »blyhvitsskinder, ögonrullader och hessa bastoner med thy åtföljande hjertlösa tuppsprång mellan himlar och helveten och mycket annat godt, som ej så noga kan specificeras». Derefter gafs *Duellen* med herr Almlöf och mamsell Högqvist, och — säger Blanche — »skulle man af edert spel i *Duellen* vilja sluta till edert konstnärsvärde i allmänhet, vore det på en gång orättvist och ofördelaktigt.» Artikeln var signerad med ett — och ett litet e, och denna signatur bibehöll sedan Blanche.

I samma ton granskar han alla den tidens nyheter. Han lemnar en i flera nummer fortlöpande kritik öfver *Hamlet* med Dahlqvist och Emelie Högqvist i hufvudrollerna och skyr icke att uttala ganska hårda domar om dem, när de enligt hans tanke kränka en sund smak. Och dock var Emelie Högqvist teaterns förnämsta stjärna. Två gånger hade hon i Paris idkat studier för mademoiselle Mars, den franska tragediennen. Publikens afgudade den älskvärda konstnärinnan; kritiken var i allmänhet icke kall för hennes behag.

Freja-recensenten vågar dock opponera sig. Han skrifer, när han ser henne i *Den farliga tanten*: »Mademoiselle Högqvist är en mer än medelmåttig artist, men både det offentliga och enskilda smickret har gjort allt för att hämma hennes vidare fortskridande på konstens bana.» Den sömn, hvori allmänhet och kritik sänkt henne, kan — säger han — »bli en graf för hennes talang!» Dahlqvists deklamation stämplar han såsom tillgjord; »affektationen borttrollar de naturliga anlagen».

Vidare håller han på kostymernas tidstrohet. Särskildt är han tacksam mot mamsell Ficker för hennes drägt såsom Madeleine i operetten *Postiljonen från Lonjumeau*. »Sanning och harmoni i kostymer har på Kungl. Teatern ansetts såsom någonting i högsta grad underordnad, hvadan man icke sällan fått se kavaljerer från flydda sekel uppträda vid sidan af damer efter nyaste mode-journalen.»

Musikalisk som Blanche är, granskar han äfven operan. *Normas* ouvertyr analyserar han sålunda: »Der kommer en harmonimassa, genomspäckad af pukor och trumpet, hotande och förfärlig. Hastigt hämmas den af ett litet *dolce*,

utfördt af några flöjter och oboer. Strax derpå en ny stört-skur igen, värre än den förra. Nu hör man något likt en koral, som slutligen upplöser sig i en polka, hvilken under ett tilltagande *crescendo* försvinner i ett *furioso*, der alla instrumenten leverera hvarandra bataljer både i moll och dur, till dess slutligen pukslagaren gör slag i saken och efter ett väldigt nappatag jagar alla de fantastiska figurerna på flykten.» Bellinis musik finner han väl kraftig, »men» — säger han — »den kraftighet, som tangerar örhinnan i stället för själen, förefaller mig som ett kraftigt påkslag eller en stark sup.»

Robert kritiserar han i en hel följd artiklar. Meyerbeer är en *tonkonstens Hugo*, säger han, »mäktig att förmåla afgrundselden med den heliga lågan framför Mariabilden och att låta lättsinnet dansa på den glödgade vulkanen».

Blanche böjer äfven knä för Jenny Linds storhet. En gång, skrifver han, kommer hon att gå långt tack vare sitt behag, sin enkelhet och sin oskuld, tack vare denna innerliga och ädla konst kärlek, »hvarförutan sjelfva konsten är ett tomt färgspel för ögat!»

Ty konsten är för Blanche enkelhet och natur. Han yttrar 1840 om violinisten Prume: »Väl väcka dessa oupphörliga knäppningar och dessa halsbrytande krumsprång mycken rörelse och mycket hojtande i salongen, men vi älska att tro det sannt sköna lika litet behöfva det förra som det senare. — Den verkligt store konstnären förnedrar sig, åtminstone i våra ögon, i samma stund han kastar taskspelarens brokiga mantel öfver sin skuldra.»

Teaterns direktion var på denna tid lika olycklig som teaterns direktioner under de senaste decennierna. Den bildade äfven då en skottafla för skämtet; tadseljukan gjorde den till ett mål för sina pilar, och aldrig fick den höra annat än oblida omdömen. 1838 bestod denna direktion af förste direktören Westerstrand, president i Statskontoret, ekonomie direktören Forsberg, krigsråd i Krigskollegium, och sceniske direktören, öfverstelöjtnanten Backman. Blanche hörde ej till dem, som sparade dessa herrar. Han skref en liten *Examen rigorosum* med direktionen, innehållande en del ganska obehagliga qvickheter. Hvad menas hos oss med en teaterdirektion? — frågar han. En korporation — svarar han — som *förestår* en teater, utan att den *förstår* det allra ringaste deraf. Märkvärdigast af allt är direktionens näsa, ty — säger han — den tål så mycket snus. Dock hafva icke

tidningarna fribiljetter förgäfves. På dem ankommer det att snyta näsan. Den förste af direktionens tre män är *beskedlig*, fastän han är ur stånd att göra *besked* för sig. Den andre deremot är ett intrassladt decimalbråk, »emedan han på grund af sin sifferförmåga uträknat, att en *nolla* äfven inom estetikkens värld har ett oskattbart värde.» Direktionen är på en gång *komisk*, *tragisk* och *lyrisk*. Kan man då icke hjälpa den? Nej, den är ohjelpig!»

När teatern efter mycket bråk äntligen får en ny matta, skrifer den qvicke — e den utnötta nekrolog, och då *Den okända* af Bellini kommer upp på repertoiren, helsar han den med följande lilla elaka recension: »Bellini har i denna opera ännu sin process med gäsungarna. — Det måste således otvifvelaktigt vara någon viss själsfrändskap, som kunde förmå teaterdirektionen att af Bellinis arbeten välja hans sämsta!» Dekorationer äro hufvudsaken, synes det direktionen. »Det är ett blåsande, ett pipande och ett tjutande, så att det föreföll oss, som hade direktionen själf ställt sig mellan någon kuliss för att sucka öfver statsstokkett, som ramade från teatern ved och ljus etc. — Dansen gick som vanligt uppåt väggarna och dansöserna ut genom väggarna, hvilket är lika vanligt. — — Få torde äfven finnas, som kunde hafva lust att tilldela något pris åt besagde opera; men så har direktionen själf satt ett desto större pris derpå, nämligen det förökade priset på biljetterna.»

I början af november 1838 företog August Blanche sin första resa till Danmark. »Äntligen», skref han, »har också jag — om icke precis varit i Arkadien — åtminstone fått komma utomlands.» Resan, som omtalades i *Freja*, var besvärlig, i synnerhet vägsträckan mellan Jönköping och Halmstad. »Vägarna voro ohyggliga och den småländska fyrhjuliga bondvagnen plöjde långsamt sin dubbla fära emellan skogarna vid Nissaåns stränder. Jag tänkte på den utslitna bilden af vår fyrhjuliga statsvagn, som i oppositionens och rojalismens båda parallela färör skrider på sina fyra — *utför!*»

Från Halmstad beger han sig öfver Hallandsås till Skåne, der slätterna äro färgade af en obehaglig *blånad*. »Det såg ut som landet blifvit utlakadt i bränvin. Och egendomarna sedan! Brännerier i nedre våningen och moderna salonger i den öfre! På ladugårdarne adliga vapen! — Prosit!» Så kommer han till Lund, »latinets och biskop Faxes stad»,

der han redan vid tullen märker, hvar han befinner sig. »En tupp begynte deklamera Virgilius': *Tityre lu.*»

Från Lund fortsätter han till Malmö och Köpenhamn; »i morgon» — omtalar han den 10 november — »skall jag besöka Thorvaldsen och Öhlenschläger.»

Nästa korrespondens innehåller en beskrifning på August Blanchés uppfattning af de båda celebriteterna. »Nå», inleder han sitt bref af den 11, »jag har sett Thorvaldsen. — Hur ser han ut? — Å jo, som en hederlig frälseinspektor. — — Det är en bred ryggtäfla som den store bildhuggaren bär; en vid rock omger med yfviga skört hans nedre del. Håret, benadt som på en landtman, tittar fram bakom hatten. Hela figuren, sedd på ryggen, påminner mycket om salig Hæffner i Upsala. Men när man ser det stora, ärliga ansigtet och något närmare blir bekant med honom, finner man snart, att det är vår tids störste konstnär, som man ser framför sig. Han är glad och rask, ehuru det tyckes, som skulle den nordiska kylan icke sakna inflytande på hans vid Italiens himmel vanda kropp.»

Thorvaldsen och hans verk komma honom att uppdraga paralleler mellan svenska och danska konstnärer och konstförhållanden. Vi, säger han, hafva intet, som kan mäta sig med Kristiansborgs samlingar och Moltkes galleri, och då vi gifva de *äldre* konstnärerna stipendier, skänker man dessa understöd i Danmark åt de *unge*. »De yngre artisterna få der så tidigt resa, att de ännu kunna mottaga intryck af hvad de få se i Paris och Italien.»

Sedermera berättar han om sin uppvaktning hos skaldesfursten. »Jag har sett Öhlenschläger, jag medförde till honom en öfversättning af hans *Sankt Hansaftenspil* och tog dess öfverlemnande till förevändning för besöket. — — — Just i dörren till sitt rum mötte mig den store skalden. Han såg fet och välmående ut. Ansigtet var rundt och kinderna ännu icke förfallna. Hans ögon voro i synnerhet sköna. Det var icke underligt, om madame Staël fattade tycke för honom och trots Schlegels jalousi behöll honom hos sig en tid på sin landtegendom. Öhlenschläger tyckes också veta, huru väl han ser ut. Han för sig som en furste. Hans eget porträtt pryder väggarna på mer än ett ställe. Jag tillbragte hos honom en obeskrifligt angenäm timme.»

Öhlenschläger talade om den svenska litteraturen — mest var han intresserad för skalden Dahlgren och Beskow

— hvarefter han gick öfver till den politiska ställningen och undrade hvad slags folk rabulisterna kunde vara. »Jag visste icke bättre råd än att beskrifva dem som Sveriges adelsmän, af hvilka många innehade ganska viktiga platser. Jag sade, att svenska adeln alltid varit särdeles frimodig mot konungarne, och att numera kärnan af nationen slutit sig omkring densamma, och att i anledning af pöbelupploppet vid Crusenstolpes arrestering, som han (Öhlenschläger) hade god reda uppå, rabulisterna ryckt fram, rensat gatan med några salvor ur handgevärd samt sålunda satt sig i respekt, tills polismästaren med ett lämpligt och vackert tal förmått dem att stilla sin lojala ifver. Sedan han sålunda fått riktigt begrepp om rabulisterna, yttrade han, att de måtte vara ett särdeles tappert och redligt folk. Jag försäkrade honom, att uttrycket *rabulist* endast kunde öfversättas med ett annat svenskt ord, nämligen *hederspascha*, hvars betydelse jag också meddelade honom. Han frågade derefter, om många litteratörer voro rabulister. Jag kunde icke annat än svara honom att till exempel Tegnéér i sina yngre år, då han var vid bättre helsa och humör, var en utmärkt rabulist, men kanhända på senare tider genom sina många kyrkoinvigningar blifvit hindrad att befatta sig med rabulismen; likväl hoppades jag, att han snart skulle låta höra af sig.»

Samma qväll finna vi August Blanche på teatern. Framställningen är ypperlig och öfverträffar den svenska och låter Blanche uttala den önskan, att vår aktörstat måtte för en tid sättas i skola hos danskarne. »Men» — tillägger han — »det är icke underligt, om de stå lågt hos oss. Qvalis rex, talis grex — sådan direktion, sådan trupp. I Köpenhamn äro professorerna Öhlenschläger, Molbech, Heiberg med flere teaterns direktörer. Huru pass kunskaper och estetisk bildning, som belöpa sig på herrar Backman, Forsberg och hvad de allt hetat, derom vädjar jag till hela Stockholms publik!» —

På hösten 1840 återvänder han till Danmark, då likväl i sällskap med sin finske vän Snellman. I Köpenhamn uppsöker han Thorvaldsen och Öhlenschläger, hvilken hade podager och var förstäm, tycktes det. Andersen, Örsted och Heiberg träffar han. — Andersen, »en lång, smal figur med ett ansigte, hvaruti idel hjertlighet och välvilja stråla; till sitt yttre en fullkomlig sprätt, ombyter glacéhandskar tvenne gånger om dagen, men till sitt inre, om någon, *allas vän*; han går ej, han flyger öfver gatorna, liksom vore hans

pegas alltid sadlad.» Örsted är »liten till växten, men i hans ansigte bor en frisk ungdomlighet och hvarje hans ord bär prägeln af en sjäsliflighet, som intager och hänför». Heiberg »förenar med ett fördelaktigt yttre ett briljant sätt att vara. Hans samtal röjer den utmärkte författaren, liksom hans umgänge för öfrigt den oegennyttige, lefnadsglade verdensmannen.» Han träffar äfven hans maka, den ryktbara konstnärinnan, hvilken efter supén roar honom med Bellman. »Det var eget, men obeskrifligen skönt först att höra ett fruntimmer exequera dessa sånger och sedan att höra dem utföras af en utländska på vårt språk och med en deklamation så sann, att vi trotsa hvilken konstdomare som helst att kunna ogilla den. I, Sveriges och Norges döttrar! I måsten lära er sjunga fader Bellmans odödliga sånger. I veten ej, hvad I förloren genom underlåtenhet deraf!»

Blanche var nu redaktör eller *gérant*, såsom det kallades. Han blef nämligen 1839 *Frejas* chef och derigenom invecklad i det småaktiga käbbel, som rädde inom pressen och hvilket han sjelf klandrat. Blanche sände för öfrigt under 1838 lösa korrespondenser till *Göteborgs Handelstidning*.* De flesta voro dock aftryck af hans artiklar i *Freja*.**

* Korrespondenserna börja den 8 dec. 1838 (N:o 59) med aftryck af en *Politisk spaltfyllnad*, fortgå i N:ris 65, 67 och 68 år 1838 samt i N:ris 6, 12, 18, 22, 28, 29 och 47 år 1839.

** *Litteratur*: Tidningen *Freja* 1838—1842; *Aftonbladet* 1838; *C. A. Nicanders* brefvexling (Kungl. Bibl. handskrifter); Arv. Ahnfelt: *M. J. Crusenstolpe*; C. F. Ridderstad: *Regnbågen*; H. Wieselgren: *L. J. Hierta*; P. Sturzen-Becker: *Stormfågeln* (af Protevs Junior); Aug. Blanche: *Ilyrkuskens berättelser* m. m.; *Andra kammarens prot.* 2 april 1867; O. Wijkander: *Ur minnet och dagboken*; *Östgöta-Korrespondenten* 1838.

Frejaredaktören och hans stab.

 mgifven af en stab af den tidens unga Sverige, öfvertager den tjugu-åttaårige Blanche Freja. Han gör det med ungdomens hela lågande tillförsigt, med tron på att kunna uträtta något godt inom pressen, med ögat stadigt fäst på de brister, som vidlåda den, möjligen äfven drömmande om att blifva dess reformator. »Flyg ej för högt,» — säger han till sitt hetsiga rabulisthjerta — »jo, flyg ännu längre,» jublar han strax derefter; »flyg kring alla konstellationer och säg mig sedan, på hvilken horisont min lyckliga stjärna har sitt fäste!»

August Blanche.

Porträtt taget i början på 1840-talet.

Först och främst önskar han vara ärlig och opartisk, uppoffra alla småaktiga motiv, som skugga blicken. Dylikt,

som hos andra möjligen är förlätligt, blir hos en publicist nästan ett brott, säger han, »ett brott mot det sköna i konst och det sanna i tanke och handling».

Och Blanche börjar sin kamp mot den oärliga pressen, och skrifer i januari en skarp liten artikel, *Publicisternas börsbal*, dramatiskt utkast. Här finner man en anspelning på Geijers bekanta affall, som skett året förut och var en seger för de frisinnade.* Här ser man, att affallet äfven inverkat på Blanche: Det enda, han beklagar, är att det kom väl sent. »Hvarför kom ni ej förr, innan dammet hunnit tillsluta publikens ögon och hjerta för strålarne af ert snille, för värmen af edra känslors eld?»

Blanche liknar tidningarna vid roffägglar i en bur, hopande mellan glömskans och föraktets galler. »De heta Granskaren, Axplockaren, Stockholms Tidning,** Argus den fjerde med flera. De hafva afbitit knopparne på den periodiska pressens vårplantor och sedan bestrött vägen med tistlar, på det ingen ärlig fot skulle våga sig derpå.» I buren ser man vidare alla indragningar och åtal, de makt-egandes förföljelser mot den döda oppositionspresen, hvilken varit gagnelig och solid i Sverige, och tack vare dessa odjur vågar icke en människa, »ingen med någorlunda värde, ikläda sig ansvarigheten af en politisk skrift. Från denna tid hafva den gröfsta servilism å ena sidan och egennyttan och passionerna å den andra skjutit upp frodiga törnen.»

Universiteten göra ingenting för att hämma ogräset. Tvärtom förqväfvä de hvarje ädlare blomman. Allt är en förbistring — utropar han sorgset — »den fria yttrand-rätten är en börsbal, der penningen är den förnämsta prydnaden, der några dankar besörja eklärerungen och der slutligen publiken får betala fiolerna.»

Så talade Blanche, önskande en reform, och snart skulle han få erfara publicisternas hämd. Den 12 mars började

* Geijer gaf, som bekant, genom affallet en stark stöt åt de konservative. Särskildt blef han nu en varm reformvän. I *Litteratur-bladet* sade han bland annat, att genom historiska studier blir det klart, att »oaktadt allt det vackra, som kan sägas om ståndsmonarkien i verklig mening, Sverige merendels så olyckligt föreställt en sådan, att det snarare deraf haft olägenheterna än fördelarne».

** *Axplockaren* redigerades af apotekaren Huldberg, *Stockholms Tidning* af kammarjunkaren Rothlieb och hofjunkaren Tigerschiöld. Båda voro salarierade ur konungens handkassa.

han en uppsats i *Freja*, egentligen blott ett naket referat (efter Geijer, hvilken i *Litteraturbladet* uppträd till försvar för 1812 års då mycket hatade politik. Några dagar senare lästes i *Aftonbladet*: »Frejas —e» kämpar för 1812 års politik, men gör det mycket klent och har rostiga vapen. *Allehanda* för samma dag berättar, att »Frejas —e tagit Geijer under armarne» och så blifvit martyr. »Men» — heter det spetsigt — »erbjuden tjänst blir ofta försmädd, säger ordspråket, och vi befara verkligen, att detta blir herr —es lott i förenämnda fall.»

Blanche kunde icke mottaga detta hän under tystnad. Han uttryckte sin förvåning öfver de omdömen, som fälts, och sade, att han blott hade vågat uttala sin åsigt, »icke förmenande andra att derom tänka, hvad de vilja». Att uttala en åsigt var dock ingalunda så enkelt, som Blanche synes hafva tänkt, när han skref dessa artiklar. Icke heller dugde det att uppreta partiyran. Då Blanche i en korrespondens till *Göteborgs Handelstidning* af den 19 mars 1839 återgick till kampen om 1812 års politik och derefter tillade dessa obetänksamma ord: »Man kan alltför väl tillhöra oppositionens leder utan att därför försvåra sig åt den blinda radikalismen. Man kan alltför väl ogilla *en* regeringens handling, på samma gång som man gillar *en annan*. Men sådana äro ej de grundsatser, som drivas af våra oppositionstidningar», — då gjordes han till föremål för ett nytt angrepp.

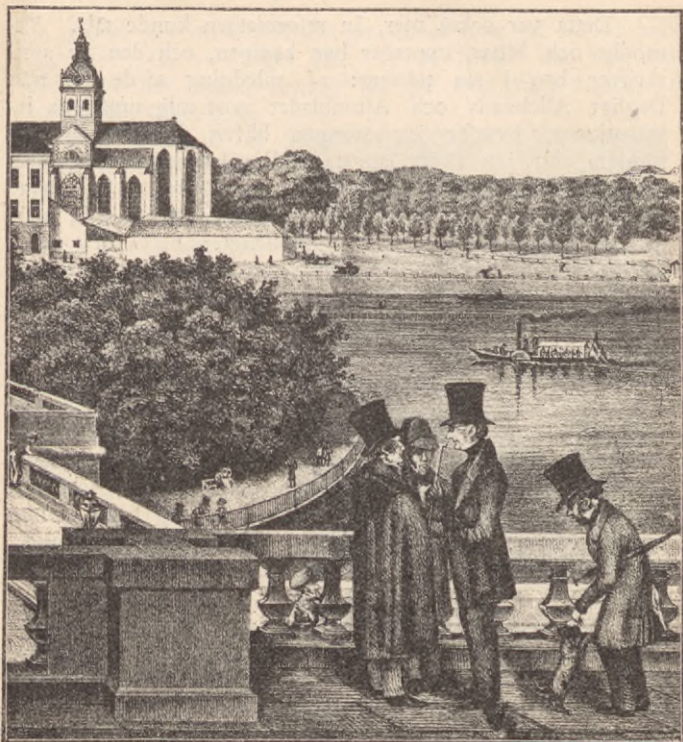
I korrespondensen anmärktes, att »ifrågavarande —e har i sin tidning *Freja* här i Stockholm sökt försvara nödvändigheten af 1812 års politik». Med stöd af dessa ord yttrade *Dagligt Allehanda*, att nu hade man fått veta, att *Freja* var —es tidning och att Nerman & Komp. skulle utgifva ett nytt blad, för hvilket samme —e utnämns till redaktör. »Problemet vore då gifvet», fortsätter *Dagligt Allehanda*, »och början af herr —es tidning är ganska berömvärd.»

Häri genom antydde man, att Blanche var lojal, och säkerligen hade han nu gjort klokt i att hålla mun, men hans ungdomliga blod svallade lätt öfver; han, den radikale, sårades af piken, och i förargelsen skref han ett litet genmäle till pressen. Dylika anklagelser, säger han i genmälet, utslungas nästan alltid af den äreförgättna pressen mot sådana personer, »som våga tänka på egen hand, det vill säga

någon gång skilja sina åsichter från deras, som finnas införlifvade hos den närvarande oppositionspressens koryfée, den insinuationen nämligen att hafva öfvergått, blifvit regeringens hejdukar, med ett ord hafva blifvit *lojala* — det föräktligaste ord den fria pressen känner».

Angående herr Nermans nya tidning vet han intet, »men väl» — säger han — »att jag möjligtvis tänkt på att med sakkunnige och för sannt liberala åsichter kände och ansedde personers biträde framdeles utgifva en stor tidning, så stor åtminstone som någon af de närvarande »store», en tidning, der det skall blifva mig en samvets sak att söka undvika alla slags skuggmoln, de mände vara genomträngda af maktens purpur eller fronderiets mörka färger; och att jag för detta ändamål hvarken skall akta möda eller möjlig ekonomisk förlust, hvilken senare i dubbelt mått skall uppvägas af min känsla att i min mån hafva sökt gagna mitt fädernesland.» Slutligen tillägger han, att tidningen *Freja* icke »enoncerat sig som en absolut enhet», utan att hon står öppen för hvarje frisinnad åsigt, äfven om denna åsigt icke är ett partiprogram.

Här tager alltså Blanche munnen full af stora ord, och följden blef, att tidningarna roade sig åt grannlåten. Artikeln om 1812 års politik, säger *Aftonbladet*, kom troligen till för att tjena såsom prof på, hvad den nya stora tidningen med sitt *lilla* — e skall innehålla. *Allehanda* förklarar, att Argus hade bestridt, att han egde någon som helst del i *lilla* — es artikel, ja, han hade bedt både *Allehanda* och *Aftonbladet* »peremptoriskt förklara vårt ogillande» öfver den. *Aftonbladet* skrifver, att »inom tidningen *Frejas* byrå tyckes för närvarande råda ungefär samma krisis, som inom det franska kabinettet: motsägelser, brist på enhet, förbistring». Der finnas två partier, som ständigt ligga i fejd, det ena, *de doktrinäre* med Argus och *lilla* — e, det andra, *högern* eller prestpartiet med Mellin, hvilket dock på den sista tiden tvungits att maka åt sig. *De doktrinäre*, hette det, hade nu genom *Allehanda* utfärdat ett i hög grad betecknande cirkulär, det vill säga herr Argus' »peremptoriska ogillande»; därför lära grannarne till byrån vid Österlånggatan »redan, af farhåga för en fullkomlig ruptur, börjat packa in sina dyrbarheter, och handeln i de närliggande kryddbodarne skall på några veckor betydligt förmins-kats, ty alla vänta på krisens utgång. Det sista hoppet

Blanche, Snellman, Mellin. Hellsten.

Parti af Stockholm från Slottsbacken, på 1840-talet.

Efter en teckning af Ferdinand Tollin.

hvilat nu endast på att *le gros bon sens*, representeradt af boktryckaren Hellsten, skall komma emellan och afhugga knuten.»

Sådana voro frukterna af hans ungdomliga reformifver. Sådant var den skörd, August Blanche inhöstat, därför att han i tryck hade lagt fram en egen åsigt, afvikande från dem, som hyllades af partiet, ty då — lika väl som i dag och alla dagar — måste hvarje partiman underordna sig sjelf, obetingadt antaga sitt partis program, det vill säga klafbinda sin *personlighet*.

Detta var också mer, än reformatorn kunde tåla. Vemodig och bitter, upptager han kampen, och den 12 april skriver han i sin tidning: »I anledning af de nya från Dagligt Allehanda och Aftonbladet mot mig utgångna insinuationer, hvarför jag återigen blifvit föremål, får jag förklara, att jag i det längsta skall söka undvika att bortkasta en enda bokstaf på tidningspolemiken, n. b. i hvad som angår min obetydliga personlighet. Det är min oförripliga tro, att publiken och publiciteten hafva helt annat att göra och beställa med, än några signaturer, de mände tillhöra stora eller lilla alfabetet. Allmänheten vill se saker afhandlade, och dess omdöme öfver dem eger intet gemensamt med dess omdöme öfver personer. Då jag beträdde denna mindre tacksamma tidningsbana, der de inre fienderna äro fullt ut så talrika och farliga som de yttre, trodde jag icke, att min lilla signering kunde blifva ett föremål för de »stora» osignerades dåliga humör. Under ett bättre tillstånd inom den periodiska pressen skulle detta ej hafva inträffat; men då det nu så är, får jag anhålla, det jag frikallas från nämnda offentliga uppmärksamhet, till hvars förvärfvande, negativt eller positivt tagen, jag hvarken eger anspråk eller förmåga.»

Trots dessa hans *slutord* i grälet med tidningarna, skulle den stackars Blanche snart åter blifva angripen. I den förut omnämnda artikeln mot Hultberg rörande det Sandegrenska målet hade Blanche sagt, att den tron, att Hultberg skyddades på högre ort, vederlades deraf, att justitiekanslern Nerman förekommit justitieombudsmannen genom att yrka åtal. Vi kunna icke finna något märkvärdigt i hans ord, men *Aftonbladet*, *Allehanda* och *Minerva* funno det. *Aftonbladet* förklarade, att yttrandet innebure »ett omsorgsfullt bemödande att göra rättvisa åt herr Nerman». *Allehanda* förklarade, att denna —es artikel helt och hållet bevisade, hvad man länge hade anmärkt, att Blanche ville uppfånga litet folkgunst åt Nerman »samt söka inbilla några mycket godtrogna läsare, att herr Hultberg handlar på egen hand och icke skyddas på högre ort».

Blanche, skottaflan för den fria pressens skjutöfningar, sårades af pilarne, troligen ganska djupt. Han söker i en ny artikel rentvå sig från beskyllningen, klagar öfver den tygel, man vill lägga på hans person, och fattar icke alls, hvad de ärade bladen mena. Skulle det vara möjligt, att

de glömt alla brister, hvilka de under lång tid sjelfva hade angripit? Ja, — säger han — så måste det vara »att döma af det anfall, hvarför vi på nytt varit utsatte, ett anfall, så mycket mera kämbart, som vi ej ännu tro oss hunnit den grad af betydelse inom publiciteten, att vi kunna sätta oss öfver orättvisa beskyllningar, utan i följd deraf måste blifva ett lika lättgripligt som känsligt föremål för deras udd. — — — När allt, hvad vi i ifrågavarande ämne yttrat, är så sannt, att vi trotsa hvem som helst att bevisa motsatsen, synes det ej då, som vore det nu för tiden af ödet bestämdt, att endast partisinnet måste lefva och regera, om det också vore på hederns och samvetets bekostnad.»

Gustaf Henrik Mellin.

Långt ifrån att röras af unge Blanches jeremiad, fortsatte man att stämpla honom med öfverlöparens namn. Elakast och giftigast var den värda tant *Minerva*. Oblygt förklarade hon: »Freja står under inflytelser!» det vill säga hon antyde, att Blanche vore besoldad.

Blanche svarar skarpt; man ser, att han är träffad, och svaret börjar han i den vanliga polemikstilen. *Minerva* — säger han — speglar sig i ett träsk. Vattnet är der grumligt, gytjtigt och stinkande; därför vore det skäl att »något röra i träskblommorna». »Den» — fortsätter han — »som låter andra inflytelser än egen öfvertygelse verka på sig, är efter vår tro en karakterslös person, som hvarje ögonblick, lik Italiens bravo, kan sälja heder och lif för de lumpnaste motiver. En dylik beskyllning går således på heder och ära. Man skakar icke gerna en sådan ur armen,

utan att man antingen är säker på sin sak eller öfver all höfvan oförskämnd.»

Klart är, att allt detta icke kändes behagligt, icke gjorde gérantskapet i *Freja* till en lek. Redaktören vande sig dock så småningom vid det; hans godmodiga natur segrade öfver smärtan, och icke utan humor utropar han leende: »Den, som tagit Hin i båten, får också draga honom i land!»

Icke heller lyckades man att bringa honom till tystnad, att rubba hans fasta tro på den fria pressens mål, att in- tvinga hans personlighet i partiets Prokrustessäng. Den individuella öfvertygelsens rätt häfdar han fortfarande. Pressen är äfven skyldig att respektera den, säger han, och ädel- sinnad och god glömmar han sina sår, i det han bjuder oppositionspressens koryfée handen. Ega de icke samma mål, att störta en usel styrelse?

Hafva de icke samma fiender, braheväldet och adelsväldet? Hvarför — utropar han — skola vi då gräla?

I stället för att mot- taga den försoning, som erbjöds, roade sig de oförsonliga tidningarna åt honom. *Aftonbladet* ansåg, att freden vore absurd, så länge näm- ligen *Freja* icke sjelf ändrar taktik. Det är — sade bladet — »den mångskiftande, ofta om- bytta och än i denna stund obekanta redak- tionen af *Freja*, som behöfver förvärfva ett förtroende i stadga och principer och upprik- tighet, i syftning hvaraf hon hittills föga gjort

Kiellman-Göransson.

sig förtjent.» Dessutom frågas, »hvilken det är, som egent- ligen kommer att betraktas såsom *Frejas* hufvudredaktör för nästa år och sålunda ikläder sig den moraliska garantien för bladet?»

Den 3 januari 1840 svarar redaktionen, att den har flere medarbetare, hvilka hvar för sig måste ansvara moraliskt.

»Eller anser Aftonbladet verkligen den ena personen kunna moraliskt ansvara för den andras handlingar?» *Freja* vill icke uppgifva endast ett namn till pris åt *Dagligt Allehandas* och *Aftonbladets* outtröttliga skrik. I fråga om sannt och osannt, i fråga om rätt och orätt gäller det ju för öfrigt ej *person*, utan *sak*.

Redaktionens individer, upplyser oss *Freja*, ega hvar för sig sin personliga öfvertygelse och äro icke i något fall »slafvar under en allenastyrande». *Frejas* redaktion var alltså en republik med Blanche till president, Johansson till statsminister, Kullberg till statsråd och skönlitterär hjälp, Mellin till oansvarig rådgifvare åt styrelsen, Ingelman, Sommelius, Kiellman-Göransson till skaldar och längre fram med Tollin och Theodor Sandström till medarbetare.* Från och med slutet af 1839 tillhörde äfven Snellman, den finske docenten, hvilken under ett par år uppehöll sig i Sverige, *Frejas* redaktion och August Blanchés stab.

Snellman, som gjort sig misshaglig vid det finska universitetet,** hade möjligen tänkt att få en anställning i

* För öfrigt finnas i *Freja* bidrag af Carlén, Olof Fryxell, Talis Qvalis, Herman Säterberg, Böttiger, Dahlgren, Lénström, A. F. Cronhamn, Nybom, Braun, presterna Herman Ring och John Boman, som bland annat gaf Blanche åtskilligt materiel till »En prestmans anteckningar» med flere.

** För att kväfva studenternas vaknade oppositionsanda delade konsistorium den österbotniska studentafdelningen, för hvilken Snellman 1834—36 var en högt uppburen kurator, i två afdelningar. Den härmed missnöjda ungdomen vägrade då att utse kuratorer;

G. G. Ingelman.

Sverige. Åtminstone ser det ut, som om hans vänner önskat det. Blanche skrifer i ett bref från 1841: »Hvad dig för öfrigt beträffar, är det allas vår mening, att du ej bör återvända till Finland, utan stanna i Sverige, der du utan svårighet, så framt du snart hitkommer, kan erhålla en profession vid något af våra universiteter, hvarest anledning till ledigheter icke saknas, och der du kan blifva af stor nytta både för dig sjelf och ditt nya och rätta fädernesland. — — Återkom hit så fort du kan till dem, som bäst förstå att värdera ditt hufvud och hjerta och till ett land, som med stolthet och tacksamhet skall taga dig i sitt sköte.»

Blanche synes för öfrigt icke blott varit ordförande i Frejakotteriet och chef för dess tidning, utan äfven en god vän och hjälpare åt kamraterna. Ofta nog tömde han portemonnän för deras skull. Så till exempel skrifer han dessa ord till vännen Snellman: »För omkring tolf dagar se-

Theodor Sandström.

dan bekom jag ditt bref (från Tyskland), hvilket äfven på vårt postkontor råkat ligga för länge, och sänder jag dig nu jemte dessa rader en vaxel, den jag på vanligt vis nödgats köpa. Det har varit mig omöjligt att förut kunna bispringa dig med något, emedan dessa senare sex månaderna varit i många hänscenden besvärliga i synnerhet derigenom, att

hvarför konsistorium själf tillsatte sådana och utnämde Snellman till kurator för Nordösterbottniska sektionen. Snellman, som ansåg att konsistorium härigenom brutit mot gällande författningar och kränkt ungdomens frihet, ville icke på några vilkor mottaga uppdraget. Rättegång anställdes och den djerfve oppositionsmannen dömdes förlustig sin docentur under ett halft år samt måste äfven afstå ett litterärt understöd, hvilket han förut åtnjutit. I harmen reste han till Stockholm i slutet af 1839; återvände till Finland i slutet af 1842, steg där till professor 1856 och senator 1866 samt blef en i sitt lands utveckling och öden djupt ingripande personlighet.

jag för några af mina vänner stannat i sticket, hvaribland äfven för Tollin, hvilken jag med fyra hundra riksdaler banko understödt till förfärdigandet af en snällpress enligt hans invention, men hvaraf resultatet hitintills åtminstone icke visat sig af särdeles snäll art, och få se hur det kan gå. Nog af, jag måste för att hjälpa dig, ut på vigilansen och lyckades förmedelst Arvidssons tillhjälp att få ihop ungefär hvad du äskade och hvilket, jag hoppas det, måtte träffa dig i en lycklig stund.

— — — Gerna hade jag, det skall Gud veta, velat bistå dig med något mera, men så sannt jag är en fattig, syndig meniska, är icke min kassa genomskinlig som en omvänd och förbättrad syndares själ.»

Desse unge män, bland hvilka Argus krupit in, samlades efter dagens strid uppe på Södermalm, i Sjömannasällskapets skola i det så kallade sjömanshuset, hvarst Kiellman-Göransson då för tiden var lärare, och rundt omkring ett stort bord, krönt af en liten skeppsmodell, dracks och debatterades långt in på nätterna. Här kritiserades alla styrelsens åtgärder; här relaterades små historier ur dagskrönikan; här politiserades och här dryftades allt. Man yttrade sig om Scott, metodisterna och läsarne; man ordade om åtalet mot Strauss' *Jesu lif*, om teater och musik, om den dyrkade Taglioni, om Frithiofskaldens fejd med den liberala pressen, om den af Argus-Johansson »upptäckta» koalitionen, om riksdagen och de fem stånden, kungen och kabinetskassan, kort sagdt om allt, som då hörde till dagordningen.

Karl Kullberg.

Här stod den högröstadade och långrandige Argus, »till komplett evidens» deducerande sina åsigter, han som på gatorna uppehöll excellenserna och pratade till den grad, att »de segnade ned till marken och lågo såsom kappsäckar vid hans fot», sade han sjelf, — Argus, som en gång uppe på slottets borggård grep statsrådet Schulzenheim i knapphälet och dundrade: »Hur kunde baron vara nog dum att indraga Freja?» — Argus, *hvalfisken*, såsom han äfven kallades, han, hvilken »öfvertagit» Sverige 1820, förutsade allt, både hvad som händt, hände och skulle hända, och, — skrifver Livijn —

»— — der han hörde prisas

Vår sköna värld, var han till svar ej sen:

Att öfver sådant må ej undran visas,

Ty han vår herre dertill gett idén.»

Det var om Askelöf och Argus finnen Snellman yttrade: »Medan den förre trifves väl blott vid tryffelpastej och champagne, finner den senare mera smak i en tallrik svensk ärtsoppa med fläsk och gamla supen.» Och det är om Argus-Johansson Mellin i sin fantasibild *Sveriges sista strid* berättar, att när kibitkan, som förde honom till Sibirien, åkte förbi Hellstens tryckeri vid Österlånggatan, rusade samme Hellsten utför trapporna till åkdonet, öfverlemnade åt Johansson en bundt af tidningen *Freja*, skakade hans hand och sade med bruten röst: »Det är svårt, att bror skall nödgas resa till Sibirien; men tag åtminstone här ett par årgångar af vår forna tidning *Freja* till lektyr på vägen.»

Här satt den liflige och älskvärde Mellin, en reslig gestalt, ljuslockig och blåögd, allas vän och bror, »det unga Sveriges» chef; Mellin, som med välvilja och uppmuntrande råd genomgick debutanternas manuskript och rättade dem, han, typen för en tidens litteratör, skrifvande hvad som helst, noveller och predikningar, konst, historia, etnografiska- och reseskildringar, omfattade samlingar i alla möjliga brancher, kort sagdt ett fullständigt bibliotek, ett jätteverk, men, detta oakadt, »levande för dagen», fattig som de andra, millionär endast på ideer, och till och med i knipan för att få penningar till hushyran 1837 pantsättande de böcker, som han innehade till låns från det Kungl. Biblioteket. I ett bref till Nicander från bok-

tryckaren Thomson säger denne, att bokhandlaren Looström löste ut dem. Summan var icke större än tvåhundrafemtio riksdaler! Anekdoten, ehuru öfverdrifven, förefaller betecknande.* Mellan 1832 och 1846 utgaf han sina *Vinterblommor*, ett litterärt album, medelpunkten för den tidens novellister och poeter, en kalender, på hvars blad lästes Wallin, Orvar Odd, Karl Kullberg, Albano-Adlersparre, Ingelman, Böttiger, Nybom, Nicander, Ridderstad, Säterberg, Hagberg och Talis Qvalis, der Blanche och hans lilla — e publicerade några dikter, och utgifvaren skref några »historiska noveller».

Här log den afhållne och arspråkslöse Ingelman, redlig, öppen, barnafrom och blid, »barnet med de grånade lockarne, ingens fiende, allas vän, älskande sin nästa oftast mer än sig sjelf», 1836 belönad af akademien med det Zibetska priset och den mindre guldmedaljen, men, detta oaktadt, skrifvande på beställning oratorier och kantater, bröllops- och begrafningsvers, ofta nog tvungen att nästan köpsla om sina alster, och slutligen en mörk qväll hamnande i Norrström.

Ferdinand Tollin.

»Det var en vinterqväll, kring strand och vatten
Slog dimman dystert ut ett svekfullt nät,
Och himlen sina ljus ej tändt i natten
Att vänlig ledning ge åt vandrarns tjät.
I tankens verd — *han* lefde der så gerna —
Gick skalden då försänkt, och snart han såg
Guds finger slunga fram en enslig stjärna,
Hvars ljusa eld sköt ned mot dimmig våg;
Det var hans lefnadsstjernas sista tåg.»

* *Nicanders brefvexling*, Thomson till Nicander den 13 jan. 1837. (Kungl. Bibl. handskrifter.)

Ingelman, på hvars graf August Blanche utropade: »Hvad gör landet för sina sångare? Tjusas af sängen och låter sångaren förgås!» Ingelman tillhörde redaktörens närmaste; sista gången de råkades var i anatomisalen. En dag i juli 1863 talade August Blanche om detta möte på riksdagen. »För några år sedan besåg jag en vetenskaplig samling här i hufvudstaden, och jag blef icke litet öfverraskad, när jag der påträffade en skalle, som tillhört en af mina intimaste vänner, den på sin tid så omtyckte skalden Ingelman.»

Här utfor mot Hierta hans förre medarbetare Sandström, tillhörande Aftonbladet 1838, utgifvare af Stockholmsbladet 1839 och efter Crusenstolpes majestätsbrott utan dom och ransakning skild från sin kanslistjänst i lotsdirektörs-expeditionen, — Sandström, »som städse uppenbarade kraften af en vilja, den inga hinder kunde motstå», — säger Crusenstolpe — »kraften af en karakter, som hvarken lät sig af makten böjas, af hotet skrämmas, af våldet kufvas, af frestelserna lockas och af sveket öfverlistas». — Sandström, August Blanches skolkamrat i Klara, hvilken, enligt Blanche, var den utmärktaste af alla, den både till sitt hufvud och sitt hjerta mest begåfvade, skön, stolt, högsinnad och ädel, glödande i sitt hat mot tyranner och förtryckare, städse redo att hjälpa alla olycklige och svage, oöfverträfflig i allvar, oöfverträfflig i skämt, — »naturen hade riktigt slagit på stort, när hon skapade honom».

Här höll den sirlige unge kammarjunkaren Kullberg ett föredrag för Snellman om straff och straffanstalter, hvilket han sedan införde i ett nummer af *Freja*, allt under det Snellman yttrade sig om Strauss, särskildt om hans uppfattning af *Die christliche Glaubenslehre*, då och då sneglande åt den vrå, der Tollin satt — Ferdinand Tollin, detta mångsidiga hufvud, notarie i hofrätten, uppfinnare af en räknemaskin, lärare i fäktning, politisk karrikatyrtecknare, obarmhertig gisslare af sin tids darskaper.* Snellman hade upptäckt ett litet stift i hans hand och en skalk i hans blick, som lurade efter Argus.

* Blanche har tecknat Tollin i *Ett brushufvud*. Han deltog i 1848 års revolution i Tyskland, jagades såsom politisk flykting från land till land och dog slutligen i Schweiz.

Här talade värden sjelf, presten Kiellman-Göransson, jernnårig med Blanche och *klarist* liksom han, 1837 debuterande i *Freja* och 1861 skrivande i en annan *Freja*:

»Tokajer likna Blanche's stycken,
Carl Strandbergs sång Hochheimermust,
Jolins »Süssmilch» för fina tycken,
Carléns »det röda lacket» just.»

Skalden Herman Säterberg tillhörde äfven sällskapet. Likaså den bekante Johan Gabriel Carlén. Kanske var det just här, denne lärde sig »konspirera», ty de unge rabulisterna i skolsalen på Söder bildade ett slags revolutionär klubb, som kallades *Grosskophla*. Båtmodellen föreställde det krängande statskeppet; kommandör ombord var »Vi med Guds nåde»; kommandörens sekond var naturligtvis hofkanslern; besättning var folket, högbåtsman riksständen, lots allmänna opinionen, styrman den fria pressen, och skeppet gick i trots af denna bemanning vind för väg.

H. Säterberg.

Här persifflerade man de fyra gamla riksständen, önskande deras död både på vers och på prosa. Döma vi efter följande lilla strof, hoppades man att framdeles kunna utbyta dessa stånd mot *en* kammare.

»En gång när Jeriko väl rätt och slätt
Dock till ruiner faller för basunen,
Då enhetsfullt nationens tänkesätt
Sin stämna höja skall ifrån tribunen.»

Och slutligen — här blef Lindeberg, den store majestätsförbrytaren, en gång af sina jublande unge vänner i Freja krönt med en medborgarkrona, tillverkad af tidningsnummer.*

Mest synes man dock hafva roat sig under samqvämen. Hvar gång en ny recipient intogs, fick han äfven betala hela sällskapets traktering. Ordensceremonierna leddes af August Blanche och bestodo af muntrationer i den högkomiska stilen. Bland annat fick man se både det sköna och det fula. Det skönas ideal framställdes af herr Pettersson, dansör och äfven aktör vid Kungl. teaterns scen, bekant genom sin talang i den burleskt-komiska genren, vid ordensceremonierna, utklädd till dansös; — det fulas ideal af ett gammalt papegojfodral, hvilket man hade lånt från Kungliga teaterns attributförråd och använde som kostym åt en af ordens qvickhufvud.

Trots dessa oskyldiga och ofarliga upptåg, blef det lilla sällskapet misstänkt af styrelsen. Karl XIV Johan vädrade jakobiner; polismästaren i Stockholm måste nu gripa in, och en qväll öfverraskades den revolutionära klubben af just samme hederlige och oskadlige polisbetjent, hvilken brukade deltaga i förhandlingarna som uppsare — denna gång skickad till Södermalm af polischefen. Karl XIV Johan lugnades af rapporten. Den hederlige konstapeln, som trufdes i kotteriet, »upptäckte» att det utgjordes af de ädlaste rojalister, och Blanche höll vid nästa stora sammanträde i orden en ny oration öfver statsskeppets kommandör!

Resultatet af dessa lekande eller djupsinniga samqväm kom sedan i en eller annan form fram i Freja. Tidens egna rörelser — närmast de i Stockholm — afspeglade sig sålunda i det lilla bladets spalter; *Freja*, den obetydliga tidningen, målar dem, och ett och annat drag i redaktörens

* En annan gång, då Lindeberg måste stänga sin teater, ställde *Frejakotteriet* till fest för honom på Skomakarekällaren. Tal hölls af Blanche, och Sandström krönte Lindeberg med en krans, som var för vid för hans hufvud och föll ned på axlarna. Sandström yttrade då: »För stor för ditt hufvud, för liten för dina förtjenster!» (J. M. Rosén: *Några minnesblad.*) Bland ledamöterna i *Grosskophita* märktes äfven bokhandlaren, sedan bankokommissarien, K. R. Loostrom.

karakter speglar sig just i framställningen af dessa tidens tecken.*

* *Litteratur*: Posthumus: *Ur minnet och dagboken*; Ridderstad: *Regnbågen*; Crusenstolpe: *Medaljonger och statyetter*; Aug. Blanche: *Minnesbilder, Hyrkuskens berättelser* m. fl.; kalendern *Freja* 1861; kalendern *Vinterblommor*, årgångarna 1832—1846; *Litteraturblad för allmän medborgertlig bildning* 1848 (*Svenska Silhouetter af Snellman IV*); *Stockholms Figaro* N:o 1, årgången 1845; *Svenska Minerva* 1839; *Freja*, 1839 och 1840; *Göteborgs Handelstidning* 1839 (särskildt för den 25 mars); *Dagligt Allehanda*, 1839 (särskildt den 18 mars, 4 april och 7 oktober); *Aftonbladet*, 1839 (särskildt den 18 mars, 6 och 12 april, 2 oktober och 9 december) m. m.

Ur tidens krönika.

Under 1826 skref Thomander till Dahlgren angående Tegnér's reaktionära åsigter: »I politik har han klena begrepp: despotismen, ansvarighet inför gud och samvete, strunt i lagen! Det är (eller rättare var kl. 6 om aftonen den 17 december 1825) hans lära.» Julirevolutionen verkade ingen ändring. Snarare ser det ut, som om den ökat bitterheten. Då Agardh tog sitt inträde i *Svenska Akademien*, helsades han af biskopen i Vexiö med ett tal, som grymt persifflerar de liberala åsigtarna. Tiden, säger han, lefver endast i ögonblicket, »der dagens infusionsdjur leka frihet — i tanklöst vimmel, eller falla ner i platt afgudadyrkan — för sig sjelfva!» Tiden, som blifvit *frisinnad*, tål icke någon makt. »Ej en skall styra, och ej fler, men alla — ty medelmåttans jemlikhet är helig. Det går en jemkningsande genom världen, som bortskär höjderna och fyller djupen och icke tål, att något människobarn får bli blott ett hufvud högre än de andra.»*

Detta blef för starkt för den ömtåliga pressen, särskildt för de frisinnades organ, Aftonbladet, hvilket bland sina medarbetare då egde Palmær. I *bref till Svenska Minerva* tog den qvicke Palmær och öfverhöljde herr biskopen med ett oförsynt gyckel. »Min käre Tegnér» — låter han skalden Kellgren hviska — »du är en förbåldt stor man, en fem tum hög jätte bland ett fyra tum högt slägte. Men derför bör du icke förhäfva dig. Högmodets Goliat träffar på sistone sin David, och den aldrig slumrande Nemesis omsmider

* *Svenska Akademiens handlingar från år 1796*, del. 15.

understundom den förträffligaste hammarspik till en försvarlig brödnagg, hvarmed lika såväl pösande prelatlimpor som andra kakor kunna bekvämligen naggas. När du härnäst finner för godt att spotta tiden i synen, den tid som burit dig på sina armar, så skaffa dig nykter spott.»

Allt detta är groft, men håller sig dock till saken. Palmær, som signerade sina bref med Nils Nyberg, måttade då ett hugg mot nationalskaldens gloria. »Helsa din sänggudinna» — fortsätter han ironiskt — »och bed henne icke öfverlasta sig med metaforer, såsom hon merendels

brukar. (Dessa juveler, äfven om de äro äkta, böra användas hofsamt. Låt henne sätta dem om halsen, i öronen och på fingrarna, men på tårna — fy tusan! Skulle hon på gamla dagar vilja lära sig att tala en renare svenska, så kan du skicka henne i skola hos Geijer.» Slutligen ber han skalden att icke röra i politiken. »Kasta icke vidare din lyra på den politiska vågskalen, der väger hon mindre än intet. Kom ihåg hvad Napoleon sade under återtagets från Moskva: från det sublimala till det löjligen är icke mer än ett steg. Dröm icke heller om några troner och kronor i ordets värld. Ordets värld är en republik, och troner och kronor finnas der icke.» (Tredje brefvet.)

Att Tegnér särades af det närgångna angreppet är ju icke så underligt, då man tänker på hans ställning, och från och med detta nådens år 1834 började han en lång strid mot tiden och tidens press. Det forum han valde för sina utfall var skolungdomen, särskildt den i Vexjö, hvilken han själf hemförlofvade. Här gaf han skolgossarne en hel del att tänka på. Tidehvarfvet, sade han, är ett *sæculum puerascens*. Ungdomen måste akta sig att dyrka tidens gudar. »De möta

H. B. Palmær.

er under frihetens skepnad, med jakobinmössan framskymtande under konungakronan.»

I denna stil fortsatte han att uppbygga sina gossar, ständigt mera hätsk, oförsonlig och orättvis. 1835 persifleras de liberale. »På poeter äfvensom på lagstiftare och verldsförbättrare ha vi icke brist, utan öfverflöd, så att vi äfven kunna exportera till utländingen, ifall ett sådant råämne funne någon afsättning.» Han roar sig åt den nya tidens män, reformatorerna, »menniskoslägtets lycksaliggörare, verdens förbättrare, frihetens och ljusets ordförande på jorden, hvilkas tidnings blad äro idel sibylliniska blad, fullskrifna med gudasvar. Eolus hade vädret i en säck, och på samma sätt ha äfven desse tidsandan i sin skinnsäck och släppa ut så mycket väder deraf, som de behaga. — —» Nästa gång, 1836, säger han: »Huru mycken rök utbläses icke med tobaksröken, huru upplöses ej tidens ström i idel skum och Svea Rikes häfder i idel tidningssladder.» 1838 kallar han tiden ärelös, splittrad, förtappad, sönderhackad, atomistisk. Tiden är monarkisk, »ty ingen aktas värdig att styra. De många planeterna eller irrstjernorna samla sig icke kring någon sol, utan hvarje atom vill vara sol för sig sjelf, ja sitt eget solsystem. Sådant hör till den beprisade jemlikheten och liberalismen.» 1839 går det löst mot rabulisterna och »de riksvärdande embetsverk, som kallas tidningsbyråer, hvilka, som bekant är, ha ljus och frihet till sitt näringsfång». Rabulismen rekryteras bland verkens extra ordinarier, som drifva denna handtering dels af nöd, dels af oduglighet, dels äfven af begär efter att frondera och kallas frisinnade. De tadla den regering, de svurit att upprätthålla. Men »när de missnöjde och förhungerade extra ordinarieerna hunnit tjena sig upp till ordinarie, och tidningsuselheten blifvit en uselhet på stat med lön och rang — då skall det visa sig, hvart denna publicistbildning egentligen leder.» Han uttalar sig med harm om litteraturens »kryp- och skridfån, de eviga anonymerna i tankens eller snillets verld, som hittills fört den moderna frihetens talan. — — Dess förfäktare tystna icke, så länge det ännu lönar sig att skrika, — så länge det godt betalar sig. Ty allmänheten betalar sjelf sin förvillelse och prenumererar villigt på sin demoralisation ärligen. Det är den allmänhet, som annars med ett något ohöfligt namn plär kallas pöbel, det vare sig med eller utan riksdagspolett,

med eller utan knappar i rocken, med eller utan stjernor i knapphälet.»*

Allt detta gick väl an — det hördes icke så långt; den tiden funnos ej telegrafer och bantåg. Men 1839, när skalden gaf sin harm luft i en sång, hvilken trycktes och flög öfver hela landet, i dikten »Georg Adlersparres skugga till svenska folket», då kunde man ej undgå att sorgset skaka på hufvudet. Makten, tidens makt, sjöng han i denna sång,

»Hon har ett dagblad till sin kröningsmantel,
Och hennes livvakt är i trasor klädd.
Hur dömas skall, från Torneå till Ystad,
Om statens värf och styrelsen i landet,
Det vet blott hon, och drucken pöbel hurrar
Sitt glada bifall till orakelspräken.
Hvad stort och ädelt är, hvad ärofullt,
Det måste ner, det måste ner i gruset. — —
De svenska färger voro blått och gult,
Och kraft och ära klädde sig uti dem;
Men nu är smuts er nationalfärg, lögnen
Er hjaltetikt och smädelsen är lös
Sex da'r i veckan, hvilat knappt den sjunde — —
I svenske män, är detta eder frihet?
Skall Norden bli en stor kannstöparverkstad,
Ett smutsigt herberge, der verkgesällen
Författar sjelf den vishet, som han trycker?»

Naturligtvis hade Aftonbladet skämtat öfver Tegnér, så snart det kunde erhålla någon tacksammare orsak. Nu läste man lexan med ett smälöje, en axelryckning, talade om hans mjeltsjuka, bitterhet och själslidande, vågade äfven antydningar om dryckesgillen och dylikt, om »att den bacchanaliska vinrankan allt mer och mer kringflätade och döfvade lyrans strängar».

En af skaldens försvarare blef lilla — e i Freja. Tegnér's antipatier mot den ilskna oppositionspresen delades i de hufvudsakligaste punkterna af Blanche. Denne hade ju sjelf varit ett mål för pressens gift; hans personliga erfarenhet dref honom till Tegnér, och kanske var det just därför, som

* *Tegnér's samlade skrifter* (nationaluppl. 2).

han skref sitt lilla straffital. Der klagar han bland annat öfver *öarlige vapen*, och söker att vända bort den store skaldens hat mot tiden. »Låt vara», säger han, »att gisslet är glödhet och biter våldsamt och obarmhertigt in på föremålet; men den som tror, att detta föremål är *tiden*, har aldrig rätt uppfattat *tidens* mening; också har det ej varit oss möjligt att i ifrågavarande verser upptäcka någon så beskaffad utmaning. Men ett anfall på tidningspressen — si, det är, gudi vare lof, något helt annat, och enligt vår tro höfves det mer *gallsjukhet* eller sinnessvaghet att försvara densamma, än att tadla och angripa dess lyten.» Naturligtvis gjorde *Allehanda* och *Aftonbladet* narr af den lilla bokstafvens kamp för den store bispnen i Vexjö.

I maj, d. v. s. en månad senare, intager August Blanche ett poem i tidningen, hvilket till rubrik visserligen har »insändt», men då det ej, som vanligt med alla »insändare» i *Freja*, tryckt med fin stil pryder sista spalten, utan är det förnämsta och främst stående bidraget, torde vara ett uttryck tionens åsigt. Poeten är lika sträng som Tegnér sjelf mot tiden.

» — — — — — — — — Fosterjorden
 Har intet heligt mer för tidens larm;
 Den frihetsbild man tillber nu i Norden
 Har hundra munnar, men har ingen arm.
 Med svärd man mer ej strider, men med orden:
 Den tid är flydd, då Nordens son gick trygg
 Med lans och sköld i öppen strid att hämnas
 En oförrätt. — Nu mättar sveket skygg
 En giftbestruken, fjädrad pil, som ämnas
 Ej åt en oväns bröst — men åt hans rygg.»

Då kommer Tegnér, »allvarsam och högtidlig». Dock vill man ej förstå den djupa meningen i hans harm.

»Och han, som brinner endast för att göra
 Sitt hemland fritt från hvarje andens tvång
 Men fritt jemväl från hvarje missbruks yra,
 Är trodd, o blygd, att höja på en gång
 Förtryckets lof och mörkrets från den lyra,
 Som stämdes blott till ljusets sengersång!

Känn, Sveas folk, ja känn med evig ånger
 Din oförrätt, din otack emot den,
 Som ville ge 'sin sällhet tusen gånger'
 Att köpa dig din hjeltetid igen,
 Hvars svanesång förklingar med hans sånger.
 Kan du ej fatta dem, du stymparflock?
 Kan du ej skåda klart de andar höga,
 Som derur tala, kan du värda dock
 (Om något än finns heligt för ditt öga)
 Apollglorian kring hans silfverlock!»

Snart började Tegnér att åter svänga sin ferla. Domkapitlet i Vexjö afgaf ett infordradt underdånigt utlåtande om folkundervisningen, helt och hållet dikteradt af dess ordförande, biskopen, och till den grad hätskt, reaktionärt och inskränkt, att ingen sansad människa läste det utan harm. De arbetande klasserna, hette det i aktstycket, böra icke få del af annan kunskap än religion. All annan bildning är öfverflödigt och skadligt; folkets son urartar till *tidningsläsare* och *bondadvokat*. Den bokliga bildningen gör honom till frondör, ett viljelöst rof för den »förstkommande småskrifvare» och låter honom vid riksdagen, »ett stort pedagogiskt misstag», orda om landets nöd och om regeringens uselhet och framställa »det vämjeliga spektaklet af en svensk bonde, som i allt dömer och mästrar sin konung». »Hans bibel» — heter det vidare — »är *Aftonbladet* och hans käraste sysselsättning kannstöperiet.» Den demokratiska pesten demoraliserar bönderna, och inrättandet af folkskolor synes blott ha till mål »att uppfostra och bilda hela den arbetande klassen i landet till sådane konstitutionelle riksdagsmän». Undervisningsmetoden erinrar om den Hillska, »hvars oförtäckta afsigt var att lära barnen processa med sina lärare och bli angifvare på sina kamrater. Skada att dessa uppfostringsprinciper så hastigt föllo på sin egen orimlighet. Vi hade annars kunnat ha grundadt hopp att i det nya Sverige få läsa något riksdagsbeslut — från Barnängen, dit äfven Rikens Ständers sammanträde kunnat förläggas. Lyckligtvis sammanträda de nu vanligtvis i grannskapet.»

Aftonbladet nöjde sig med ett fullständigt referat, men Freja talade ut och hennes omdöme var skarpt. Hon ser denna bedrift af konsistorium med harm, kallar den ett för-

svar för råheten mot ljuset, ett krypande för despotismen, ett sammelsurium af oting, en pajazzos skramlande med sitt träsvärd, ett illdåd. Bedröfligast var Tegnér och hans andel i mästestycket; nu drog han ju i löjets rustning ut till strid mot fosterlandet, ut mot dess heligaste intressen, dem han älskat. »Tegnér», heter det, »kan ej öfverleva sig såsom skald, — — men han kan öfverleva sig sjelf såsom tänkare och prelat, och det behöfves i sanning all möjlig misskundsamhet med det förgängliga och menniskonaturen för att kunna förena tanken på hvad Tegnér varit med hvad han nu är.»

Kort tid derefter slocknade hans förnuft under vistelsen vid riksdagen 1840. Dessförinnan lästes i lilla Freja ett poem, värdigt och sorgset och innehållande bland annat:

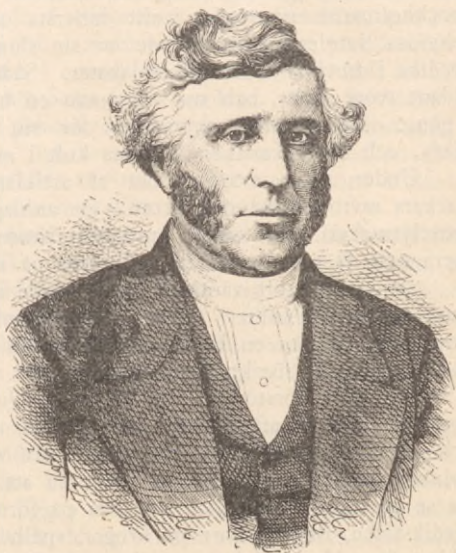
»Med djup bestörtning hela folket ser,
Hur dess Herakles i förtviflan rasar.
Den store sångaranden, som har vigt
Ditt bröst till helgedom, o, må han vakna!»

Vid festrepresentationen till Tegnér's minne på Kungl. Teaterns scen 1847 var det Blanche, som i egenskap af teaterns litteratör sammanförde hans dikter till ett litet dramatiskt helt. I anledning häraf innehöll *Stockholms Figaro* en skämtsam parodi på Tegnér's solsång:

»Se, Esaias var död
Och i Valhall en gäst,
Och i hydda och borg
Smög den klagande sorg,
Då författaren Blanche
Tog farväl af sin branche
För att ordna en fest —
— — — — —
Ett förhoppningsfullt stöd
För den scen han tillhör
Såsom 'litteratör'.»

Om man sörjde öfver Tegnér, harmades man åt Scott. På Samuel Owens kallelse anlände till Stockholm en Wesleyansk metodist med detta namn 1830, för att bilda en metodistförsamling och utöfva propaganda. 1838 fick den

nybildade församlingen tillstånd att uppbygga ett kapell i hufvudstaden.* Stockholms konsistorium begärde då hos konungen, att gudstjensten i kapellet måtte hållas på *engelska*. Dock synes denna anhållan icke ledt till någon åtgärd, ty Scott fortsatte att predika på svenska. Då föreslog en af konsistorii ledamöter, kyrkoherden Ek-dahl, i början af december, att undersökning skulle verkställas angående hans lära och angående hans rättighet att predika i Sverige. Man sade nämligen

Scott.

allmänt, att Scott höll konventiklar, insamlade medel till sin nya kapellbyggnad, utdelade nattvarden åt svenska undersåtar, ja, sökte förmå dem att skriva in sig i hans matrikel.

Emellertid hade Scott gjort en tur öfver Atlanten och, efter hvad det påstods, utfarit mot Sverige. I Amerika skildrade han svenskarne såsom fyllbultar. Ryktet om hans anfall nådde äfven till Stockholm. Tidningarna omtalade hans död med kommentarier; Aftonbladet beskref, hvad det hade hört, och Freja knotade. Scott, sade Freja, lär »fördöma våra författningar, visa ofördragsamhet mot våra embetsmyn-

* Scott var ej den förste metodistpredikanten i Sverige. Redan 1825 anlände en m:r Stephens från England. Predikningarna höllos i ett af excellensen Karl De Geer upplåtet lusthus vid *Stora Trädgårdsgatan*. Då församlingen växte, fick man tillstånd att uppbygga det s. k. *engelska kapellet* nära Hötorget. Det invigdes den 30 okt. 1840. Då Scott 1842 måste lemna Sverige, stängdes kapellet. Först 1851 öppnades det ånyo.

digheter, skymfa våra universitetslärare och smäda hela vår nation i utländska blad.»

Allt detta gaf anledning till en storm mot metodisterna. Stockholmarne upprördes i sitt innersta af harm, och den religiösa intoleransen vaknade ur sin slummer. Scott fick predika i trots af konventikelplakatet. Sådant vore lagbrott, sådant vore orätt, och nu satte man en hel rad förföljelser i gång. Metodisterna skymfades för sin »papistiska öronbikt», och Freja karrikerade deras kult i *melodist-scener*.

Under 1840 svärmar det af artiklar, riktade mot de stackars metodisterna och Scott. De anklagas för att utöfva proselytmakeri, de kallas »protestantismens jesuiter» med mera och de och deras lära rådbäckas på alla sätt.

1841, då Scott väntades hem, ökade man sitt skrik och sina anklagelsepunkter. Den 24 september refererades i *Freja* ett bref från en landsman i Amerika om Scott. Denne hade uttalat sitt förakt för svenskarne och yttrat, att sederna i Sverige voro förstörda, »att der knappt funnos några kyska qvinnor, och att af de barn, som föddes, de oäkta voro en och en half gång flera till antalet än de äkta, att män, qvinnor och barn icke kunde tala utan att svärja etc. Man får se prester — sade han — som på förmiddagen stått på predikstolen, om aftnarne på krogar, spelhus, baler och spektakler, försedda med kragar och presterlig skrud; och då han flere gånger frågat dem, om de ej tyckte det vara orätt att på sådant sätt bryta sabbaten, hade de svarat honom: vi arbeta strängt hela veckan och hafva endast söndagen att roa oss på!» *Freja* — och Blanche, som redigerade tidningen — slutade med en spetsig reflexion öfver dådet: »Antingen tänker således herr Scott aldrig mera återkomma till Stockholm, eller är det hans afsigt att, ehuru nu frånvarande, bryta och värma de servietter, hvarmed han, efter återkomsten, vill blifva mottagen.»

Då Aftonbladet sökte att taga Scott i försvar, uppmanades tidningen af den ilska lilla *Freja* att meddela sina tankar om den Scottska religionen, »på det allmänheten icke må komma i den tron, att Aftonbladet, oaktadt sin kärlek för Strauss, tillhör metodistiska kyrkan.»

Ännu mer skoningslös förefaller oss Crusenstolpe. 1842 upptager han beskyllningarna mot Scott i sina bref öfver »ställningar och förhållanden». Scott kallas otacksam, ljugare och belackare, skenhelig listmare, äfventyrare och dyligt, och

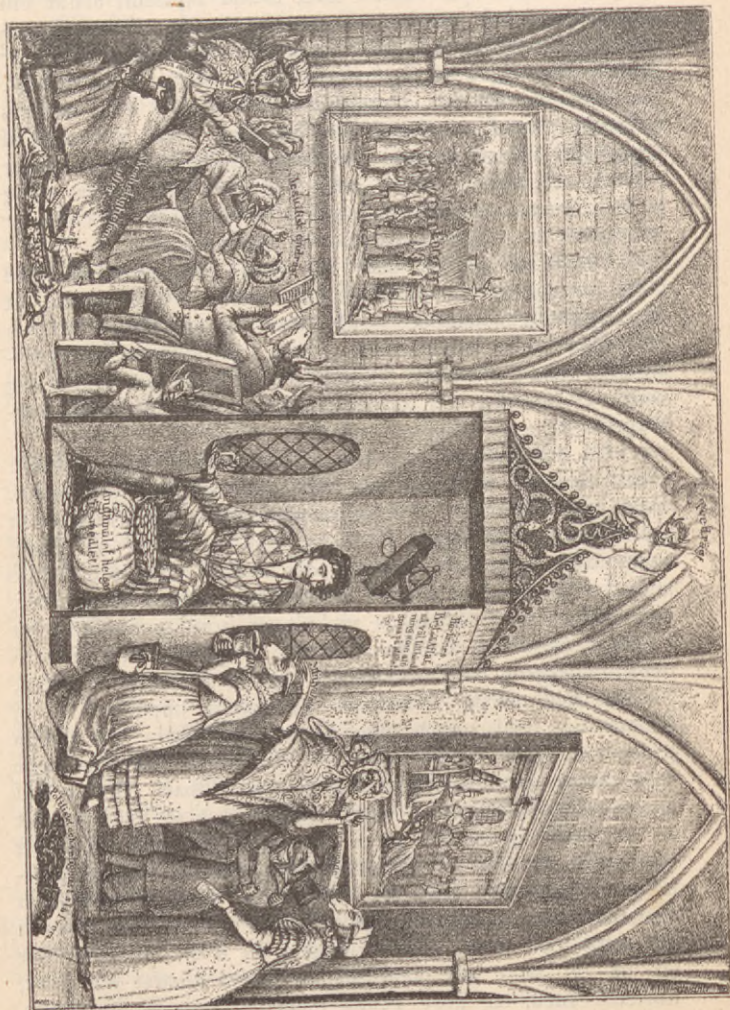
Crusenstolpe förstår ej, att nationen håller sig lugn och »låter honom *onäpst* vandra midt ibland sig samt afhör om icke utan äckel, åtminstone utan högljudda utbrott af rättmätig förtörnelse de diatriber mot sina vedersakare, som herr Scott tillåter sig i tal, i skrift och från sjelfva predikstolen».

Hufvudpunkten i angreppet låg emellertid deri, att Crusenstolpe påstod, att Scott vore besoldad. Han användes af regeringen till att *fanatisera nationen*. Religiös fanatism dödar politisk eftertanke, och — sade Crusenstolpe med en släng åt katolikerna, särskildt åt Studach, kronprinsessans bikt-fader — dessutom erkänna metodisterna öronbikten!

Öronbikten ålade dem att yppa hvad de kände icke blott om sig sjelfva, utan om alla andra. »Och posito, att de högvärdige fäderna — det vare sig apostlarne Studach och Scott eller några andra — stå i förhållande till vederbörande på sambällets höjder, så har man der skaffat sig *gratis* ett ganska väl organiseradt och vidt utgrenadt kunskaperi.»*

Att intoleransen eggades af ett sådant språk är klart. Hårtill kommo underrättelser från Småland om *predikosjukan*. Freja innehåller den 18 mars en uppsats om *Läsarefanatismen i Småland*. »De ligga» — heter det — »dessa olycklige, som enligt egen och de åhörandes utsago hafva den helige ande i kroppen, tre å fyra i samma säng, mest unga qvinnor, och börja efter våldsamma ryckningar, som tyckas hota att i hvarje ögonblick åtföljas af döden, långa tal, hvaruti verdens undergång och förstörelse om tre å fyra år förespås, hvarför den talrikt församlade folkskaran uppmanas att ej befatta sig med något annat än att läsa bibeln och sjunga psalmer.» Och öfverallt, äfven i den uslaste lilla koja, egde man Scotts porträtt, frälsaren som man tillbad. Scotts bild kysses »på alla sidor» — säger *Freja* — »så att huru mycket än originalet uppsnusas här i Stockholm, är detta likväl ett intet mot det snus och den tobakssås, hvarmed kopian öfverhöljes i Småland. Han är, enligt den allmänna rösträtten derstädes, ingen annan än Jesus Kristus sjelf, och en omvänd hade till och med gått så långt i sin ifver, att han, efter att på ett stort ark karduspapper hafva klistrat porträttet, tillritade med en grof penna mage, armar och ben, hvar-

* På teatern i Kirsteinska huset spelades det franska dramat *Fesuiten* den 10 mars 1842, och der imiterade O. U. Torsslow på det mest illusoriska sätt Scott i jesuiten *Judacins* roll.

Scott-tafan.

Enor en sannida karikatyrteckning.

efter figuren upphängdes på ett kors, hvilket genast gaf anledning till nya vallfärder och ny jämmerklagan.»*

Två dagar efter denna artikels publicerande, den 20 mars, midt på sjelfva Palmsöndagen, öfverröstades Scott under predikan af oljud. Icke-metodister inträngde i kapellet, hurrade, stampade, kastade sten och hvisslade, och när Scott försökte tala, hindrades han af skrattsalvor. Gudstjensten måste upphöra, oordningar följde, och *Freja* uppmanade i ordningens namn regeringen att inställa dessa möten och aflägsna Scott.

Blanche skref i tidningen ett litet dramatiskt skämt: »Metodistpredikanten Scott och hans anhängare tåga ut till strid mot svenska nationen och svenska statskyrkan». Mångfaldiga artiklar afhandlade saken, och man valde ett på den tiden icke ovanligt stridssätt, man anspelade på Scott i små *historiska* noveller. En hette *Oväsendet i Riddarholmskyrkan* och handlade om uppträden på Sigismunds tid. En annan *Klosterlasse*, namnet på en äfventyrare, hvilken hade regerat i Johan III:s Stockholm, och nu kom det verkliga ett förbud för predikanten att tala på svenska språket i bönhuset vid Hötorget. Scott reste sin väg, sinnena lugnades, och *Freja* innehöll en för Scott diktad afskedsvisa.

Den, som ej glömde dessa uppträden, var Blanche. Hos honom väckte de både ovilja och äckel, och längre fram på 40-talet vaknade samma harm, då läseriet började att få fast fot i Stockholm. 1847 i sin roman *Flickan i Stadsgården* återkommer han därför till metodism och läseri, och i *Hök* visar han oss en typ för tidens läsare. Metodism och läseri äro en kräftskada, säger han. Metodisternas predikanter äro in-piskade skälmar och de, som bekänna deras ljusskygga religion, äro, enligt Blanche, kroppsligt och andligt sjuke. »Man behöfver blott gråta och tjuta några timmar om dagen, så är allan rättfärdighet uppfylld, och man är tvärsäker på saligheten.»

Metodismen, påstår han, är fiende till all bildning, predikar en krass tro på uråldriga dogmer och söker endast att hämma tidens utveckling och odling. Predikanterna tycka om att spela afgudar liksom Scott, att se hur fären gråta,

* Predikosjukan i Småland härjade februari—mars 1842. Den 12 mars skulle yttersta domen komma, och när denna dag nalkades, slutade folket med sitt arbete. Man predikade i ett slags nervös yrsel, ref af sig kläderna, trampade på smycken och ringar etc. och kallade dem »djefla-smycken».

att uppsamla sin kollekt, ty »det är en välsignad sæk att i stället för den ärgiga kopparslanten och den tillskrynklade tolfskillingen få en liten vacker krånål, en liten nått guldring eller en skinka och några marker färskt smör i kollektten, och det hvarje söndag till på köpet! För ett sådant 'dagligt bröd' kan man gerna tyda 'fader vår' efter omständigheterna.»

Fru Carléns *En natt vid Bullarsjön* angrep ungefär samtidigt läseriet och *de väckte* och mötte ett skarpt ogillande. August Blanche påstår, att hennes teckningar äro sanna; *han* skulle kunna ge henne ännu vidrigare fakta; längre fram — säger han — vill han sjelf bruka dem.

Så gingo några år och läseriet tilltog. »Den inre missionen» uppkom med sina grefvar och hofstallmästare. Wieselgren inbjöds och höll sina konventiklar och skulle, säger Blanche, »lära det oroliga folket att, mot löfte om ersättning i himmelen, tåligt bära all jordens förtryck, våld och elände». Då gafs den 11 juni 1850 på *Mindre Teatern* Jeannette Granbergs skådespel *Läsarpresten*. Stycket gjorde verkan, den inre missionen sprängdes och Wieselgren återvände med oförrettadt ärende.

Blanche kunde egentligen icke någonsin frigöra sig från sin så djupt inrotade motvilja för de frikyrkliga. Till och med i november 1857, då K. M:ts förslag om religionsfrihet fallit, skrifver han i en *återblick i Illustrerad Tidning*: »Om å ena sidan synes med förnuftet och känslan fullt öfverensstämmande, att inga band på samvetsfriheten läggas, så kan man likväl icke neka för, att det å andra sidan tyckes något motbudande att lemna fritt spelrum åt de mer eller mindre befängda sekter, som svärma kring statskyrkans murar, eller gifva till spillo en kult som, hur bristfällig den än till formen är, likväl i sitt innersta ännu förvarar så mycket städadt, godt och uppbyggligt. Denna gemensamma kör af katoliker och metodister, läsare och baptister, som *alla* höja sina stämmor för religionsfriheten, klingar icke rätt bra i våra öron, och mormonernas på afstånd ljudande säckpipor bidraga icke heller till effektens förskönande.»

Om man sörjde öfver Tegnér, om man harmades öfver Scott, mötte man *Taglioni* med ett oerhördt jubel. I slutet af augusti 1841 anlände denna ryktbara dansös till Stockholm. Hon hade då redan uppträdt i kontinentens förnämsta städer, och — skref i maj månad 1832 den reaktionäre hof-

marskalken von Rochow i Preussen — »Taglionis gratiösa mimik har trängt undan tidens hotande tecken».

Här väckte hon som sagdt ett oerhördt jubel. Hennes dans liknades vid den yngsta af gracerna. Hon vidrörde knappast jorden, hennes rörelser voro fulländade, och allt, hennes blick, hennes drag, hennes gestalt stämplades af ett tjusande och blygt rodnande behag, som gjorde att man på henne kunde tillämpa *Sylfidens* ord:

»Sammanväfd af luft och strålar,
Lifvad af en blommas anda
Och så lätt, som dikten målar
Drömmars dans i månans sken,
Sväfvar hon utöfver jorden» — —

Det var som om Stockholm plötsligt blifvit förtrolladt. Under en månad tänkte man ej på annat än Taglioni. Man lefde som i ett rus, man dränkte henne i blommor; sofvande eller vaken drömde man om sylfiden, och öfverallt utgjorde hon det enda konversationsämnet. Tidningarnas beundran egde ej någon gräns; de glömde dagens käbbel vid hennes lekande piruetter, och *Aftonbladet* uppmanade de hederlige stockholmarne att äfven smyga sitt blad »till den rika krans Europa virat».

Statstidningen förklarade: »hon är en

Marie Taglioni.

1841. Efter en samtida teckning.

Napoleon i dans. — — Lifvet i sin fullhet, blomstrande i godhet, mildhet och qvinlighet, lefde i hvarje rörelse.» Tidningen *Svenska Biet* innehöll en artikel, som sade, att sjelfva änglarne gerna beginge helgerån, blott de kunde tillvinna sig en blick af Taglioni, och *Allehanda* skref i sin förtjusning följande: »äfven på de eljes mest slutne utöfvar den sanna skönheten, den himmelska konsten sin allmakt — — och fyller själen med en oförklarlig ljuskänsla.» Det heter om Taglioni hos en samtida biograf: »Det såges om Venus, då hon uppträdde i en balett, att hon 'dansade med ögonen' (saltabat oculis). Detta blir först fattligt, sedan man sett Taglioni.»

Äfven »societeten» bragte henne sitt offer. Hofintendenten Röök gaf en lysande soaré i museum, som den tiden var beläget på Kungl. slottet. Dansösen framfördes till en blomstersmyckad tron, hvilken man hade prydt med en staty af Terpsichore. Hon möttes af det harmoniska sällskapet med en sång, hvars ord voro skrifna af kanslirådet af Wetterstedt.

»Oh Toi! qui sais suivre mes traces,
De Terpsichore entends la voix!
J'étais, pour plaire, unie aux Grâces,
Mais tu les réunis en Toi!» etc.

Yrseln beröfvade »hela Stockholm» all sans. Hästarne fränspändes hennes vagn och man drog henne, förde henne i triumf under skrån till hennes logis, och bland de tvåbenta paradök, som ansträngde sig vid fimmerstången, upptäckte man flere af societetens kavaljerer.

En af de få, som bibehöllo sitt lugn midt under den allmänna villervallan, var Blanche. I stället för att deltaga i kören, skämtar han. Danskonsten, säger han i en uppsats i *Freja*, intager ej den högsta, men den lägsta platsen i konstskalan. Är det ej, frågar han, vår egen baletts uselhet, som väckt denna förskräckliga Taglionifeber till lif? Men — skämtar han — »det är ej med förnuftet man skall fatta Taglioni, och är det ej snarare ett nytt bevis på hennes storhet, att människorna kunna få bli galna, vansinniga i henne, utan att nödgas inregistreras på dårhuset? Men så är hon ej heller någon fix idé: hon är rörelsens fulla poesi,

det länge väntade och nu omsider upphunna *perpetuum mobile* — ett *perpetuum mobile* i gaz och triåker.»

Blanche gör sig äfven lustig öfver den sköna divans behag, öfver hennes »à la hottentott kolossala bakdel», öfver »att det klassiska ej känner till dylika utbyggnader, — — ej vet af dessa trubbvinklar bildande benkastningar såsom ej liggande inom det naturligas område». Ja, en och annan påstår — sade han i artikeln — att signora Romanini på sin stältråd hos Gautier gör alldeles samma konst som dansösen på teatergolfvet. »Hvad», skrifver han slutligen, »skulle Cicero och de gamle romare med deras: *nemo saltat sobrius* (ingen dansar nykter) hafva sagt, om de sett fria menniskor spänna sig för en dansös vagn? Hvad hyllning återstår väl nu för det slags förtjenst, som lefver och verkar för menniskors och samhällens lycka? — — Nej, bort från hjelten, bort till dansösens vagn, si det är mer efter smakens och konstens regler!»

Strax efter detta angrepp innehöll lilla *Freja* åtskilliga artiklar, riktade mot dansösen. *Dragarne hafva återtagit sina menniskohammar; Försök till en analys af M:lle Taglionis dans; Hvilken rang intager dansen bland de sköna konsterna? Skilnaden mellan M:lle Taglionis händer och ben; Oförgrifliga tankar om dans, betraktad såsom skön konst, etc.* Triumfitåget blef besjunget i ett poem, *Återfärden*; afskedet från Stockholm dramatiserades i ett sorgespel, *De öfvergifne eller förtviflan och hämd*. Samma nummer af tidningen innehöll denna varning: »Vi uppmana hvar och en, som eger en ung, förhoppningsfull son antingen i armén eller verken, att på någon tid undanläsa pistolen, värjan eller rakknifven, ty hvem vet, hvar-till tröstlösheten kan drifva våra unga parias.»

Mest skämtar August Blanche med *Allehandas* förtviflan. »Hon är borta» — klagar det — »och en stilla sorg intager hvarje sinne, öppet för intrycket af skön konst. De sylfidiska vingarna ha fallit bort från vår glädje, och konstnjutningarna återtagit deras jordiska natur.» Taglioni »var föremål för en kärlek utan passion, utan beräkningar, utan svartsjuka, en *himmelsk kärlek!*» Tiraden är betecknande för den stämning, som herskade. Att Blanche ryckte sig lös ur Taglionifebern och angrep den, hedrar hans sunda smak och oförvillade omdöme.

Minnet af Taglioni ville dock icke dö. Blanche låter hennes uppträdande i Stockholm, hennes dans, hennes märk-

värdiga triumftåg genom gatorna och afresa vidlyftigt omtalas i sitt skådespel *Läkaren*, dels i några kupletter, dels i en dialog.

Kummellund i *Rika morbror* återkommer till ämnet och ger äfven en släng åt pastor Scott, då han yttrar: »Jag tror Hin häle har fått makt med folket nu för tiden. Ena året sjunga de psalmer och tjuta från morgon till qväll, andra året dansa de som hottentotter. Pastor Scott och Mille Taglioni ha förstört vårt arma land.»

En annan af de tilldragelser, som upprörde tiden, var åtalet mot en bok, kallad *Strauss och evangelerna*. Hierta, som utgifvit den, blef emellertid frikänd, hvilket icke hindrade att en storm uppväxte. Boken, som icke var en direkt öfversättning af Strauss' epokgörande verk *Jesu lif*, utan en försvenskning af Strauss-kompilationen »Strauss und die Evangelien oder das Leben Jesu von Dr. Strauss, für denkende Leser aller Stände bearbeitet von einem evangelischen Theologen», egde i och för sig knappt någon betydelse. Man kallade den sedermera »pigboken» och dylikt. Öfversättningen var nämligen både underhållig och oriktig; men genom denna ringa och värdelösa produkt blef likväl en del af Strauss' omstörtande idéer känd äfven i Sverige och ämne för diskussion. Menniskorna nödsakades att deltaga i kampen, att tänka öfver frågan, att fälla ett eget domslut. Kort sagdt, åtalet blef en god puff för boken. Det högkyrkliga partiet, som kallade Strauss kättare, använde sitt organ, *Svenska Biet*, till trumpet. Motpartens basun blef den fria oppositionspressen.

Ett af de värdefullaste inläggen i striden gjordes af Frejas *F*, d. v. s. af Snellman.* Redan under april 1841 skref han i ett resebref — han vistades då i Tyskland — åtskilligt om Strauss, hans arbeten och åsigt. Då vågade han tala om »våra sömniga teologer», hvilka ej hade reda på Dr. Strauss och hans böcker. Ja, han vågade mer — han bad dem läsa kättaren. Nu, efter åtalet, griper han åter

* Snellman började skriva i *Freja* den 6 dec. 1839. Hans första artikel handlade om »Hegel vid Fyrisån». Sedan följde: *Hegel och Eos* — *Eos estetiska raseri* — artiklar mot Almqvist, recensioner af hans arbeten — korrespondenser från utlandet — *De nyaste företeelserna inom tyska litteraturen* — Strauss-artiklarna — *Paradoxer angående nationalitet och folkvälde* — *Paradoxer angående den politiska och religionsfriheten* m. m. åren 1839—1842.

pennan, hvilken han äfven för med en kraft så betydande, att Frejas artikelserie öfverallt blir bemärkt

Han faller följande dom öfver åtalet och dess innebörd: »Om man ej i den förföljelse, som nu pågår mot utgifvaren af *Straussiska boken*, kan finna prof på en tidsenlig upplysning och tolerans, så måste det intresse, denna fråga på alla håll synes hafva väckt, dock anses för ett godt tidens tecken. Med något skäl kan således hvarje sanningens och den fria forskningens vän hoppas, att från denna ringa början äfven i Sverige en större värma för öfvertygelsens helgd, ett större begär att se vetandets högsta frågor utredda skall datera sig.» Han tecknar *den religiösa toleransen* och definierar den — *icke* såsom ett otidigt begär efter åtal, utan som tolerans i vidsträcktaste mening. Han tror — säger han — »att hvarje kristen kyrka i ett samhälle icke blott ceremonielt bör talas, utan äfven hvarje en sådan kyrkas medlem njuta lika medborgerliga rättigheter; att inom hvarje kyrka läronormen bör lemna dess medlemmar den största möjliga frihet för deras öfvertygelse; att ingen individ, så vidt han icke rent af förnekar kristna religionen, bör beröfvas sina statsborgerliga rättigheter och, äfven om han förnekar kristendomen, lika litet bör underkastas åtal, som detta sker med en jude eller en muhammedan.» Han utslungar en artikel om *Strauss och kyrkan*, der han bland annat påstår, att allt hvad makten förföljer nödvändigt *måste* vara en fiende till förtrycket. Han häfdar i sin uppsats *Teologien och folktron* forskningens fria rätt gent emot alla band, och slutligen är han djerf nog att läsa lagen för styrelsen, hvilken genom åtalet afslöjat sin skugggrädsla. »Vi anse det öfverflödigt att ännu en gång erinra om den tolerans för olika tänkande, tidens bildning fordrar», säger han. »Skrifter, framställande hvilken kyrkas lära som helst såsom den enda sanna och hvilka således medelbart förneka den lutherska lärans sanning, säljas och läsas öppet. Likaså teologier af alla färger inom den protestantiska kyrkan. — Och nu skulle en evangelisk teologs arbeten fällas, emedan oförnuftet och trögheten lånat sina röster åt kanske ett politiskt partisinne till deras förkättrandel Det fria Sverige skulle visa sig mera ljusskyggt, än det absoluta Preussen! Vi tro ej, att så skall ske. Hvad vore också dermed vunnet? En förbjuden frukt retar så mycket mera, och hvad nu lofvar att öfvergå till ett fruktbarande, öppet utbyte af åsikter öfver lifvets viktigaste angelägenheter,

skulle i sådan händelse förvandla sig till en hemlig sekticism, som, ju mera den trängdes i mörkret, skulle utbilda sig desto ensidigare.»

Alla dessa artiklar upptogos och granskades, den ena efter den andra, af tidningen *Svenska Biet*, hvilken redigerades af en prest vid namn Angeldorff. Snellman, som önskade att förblifva anonym, sårades af en del mer personliga anspelningar. Han var nämligen »misstänkt» af sin regering och rädd för att se sitt namn inblandadt i ett svenskt religionsmål. Dessutom fruktade han, att Strauss-kätterierna möjligen skulle hindra hans karriär vid universitetet.

Han ber att få vara fredad för »biografiska notiser». Så skrifer han ett genmäle till Biets recensent, hvilken döpt hans artiklar till »såpbubblor, peccoralier, ett florilegium af kraftfraser utan inre kärna», beskyllt honom för att hylla katolicism och jesuitism och kallat honom »omogen, oerfaren, inskränkt, enfaldig, vansinnig, kortsynt och okunnig». — Han frågar, om det är meningen att drifva honom ur Sverige; han vädjar äfven till Biets rättskänsla och heder.

I stället för att lyssna till denna hemställan af en finsk gäst kom Biet med ett nytt, ännu elakare angrepp. »Om han» — skref det i en *Tillrättavisning åt F.* — »vill vistas i Svea land eller annorstädes, rörer oss ej. Att det dock måste förekomma litet hvar något kuriöst, att en utlänning par tout vill inblanda sig i något, som så litet tyckes angå honom som våra kyrkoangelägenheter, och promptly pådyfla oss att gifva vår kristna religion på båten och antaga Strauss' sublimerade hedendom, helst då ingen synnerlig lust dertill förspörjes, borde visst icke förundra en man, som har någon urskilning.» Ja, det var så uppretadt mot den finske filosofen, att det glömde all takt och nämde honom vid namn. Åtskilliga artiklar egnades nu åt *Snellman*, »docens vid kejsersliga Alexander-universitetet», och ur stånd att hejda det vilda Biets raseri skref Snellman i slutet af oktober följande: »Granskaren måtte hafva sina egna begrepp om hvad som 'rörer äran'. Han tror sig känna, hvem *F* i Freja är. Han känner då äfven sättet att bringa hans medborgerliga existens i fråga. Derfor är det honom angeläget att få fram personen.»

Blanche, som naturligtvis hade följt denna polemik om Strauss och tolerans och humanitet med intresse, tog nu till

ordet och skref *Den stora Bi-predikan*, hvilken är en satir, riktad mot *Svenska Biel*, och skildrar hur Bi-predikanten klänger sig uppför kupan, allt under det han svär öfver kannibaler och samhällsfjender. Då och då gör han en liten paus i orationen. Då för han till sin mun en skopa »ovett och lögner», hvilka han sprutar ut öfver drönarne i kupan. Ändtligen är han uppe på dess spets och räcker handen åt alla sina bundsförvandter på »samhällets höjder». Efter ett mycket långt och innehållsrikt tal ser han på sina händer, hvilka dock äro tomma, knackar på sin panna, men hör »ett dånande ljud, der menniskoförnuftet borde hafva sin plats», och yttrar: »Tiden är kort. Jag säger derfor blott, att jag här bevisat, att mina motståndare äro 'okunniga, omogna, oerfarna, förstå hvarken vetenskapens eller kyrkans ändamål, inskränkt fattat vetenskapens syfte', att de äro 'svamlande, obestämda, motsägande, temligen kortsynta, utan förnuft och rimlighet, nebulösa, bizarra, inskränkta, enfaldiga, katoliker, jesuiter' m. m. m. m.; att jag slagit dem med min andas vapen, i det jag kallat dem: mina och min kyrkas 'förtrampare' och derfor 'affällingar, religionsstormare, kristendomsförnekare, samhällsupplösare, helgedomsränare, röfvere' m. m.» Då blåser en vind upp och svänger om hans lekamnen, »så att händerna bedjande sträckas åt den råa massan och fötterna sprattlande och stampande vändas emot samhällets höjder».

Den 12 november 1841 skulle juryn sammanträda och afgifva sitt domslut. Fyra dagar förut läste man i Freja en af August Blanche författad liten satir, »Björnen och Bikupan», der ett bi klagade:

»Jag måste ut i dag på kur och skaffa
 Ny spis åt oss och drönarne derinne.
 Det lider snart till slut med Strauss-målet;
 Det är den tolfte, som afgöra skall,
 Om elfvans stora, seklergamla välde
 För öfvertygelsen och vetenskapen,
 De kättarne, sitt hufvud böja skall.
 Ty lyckas det för Tolfvan krossa Elfvan,
 Då går åt fanders snart vårt tionde
 Och kyrkans grundval, feta *prestebohlen*.

Emellertid jag kämpat och stått bi
 Om ej för mensklighetens rättigheter,
 Döck för *presträttigheterna*, de gamla.
 En biskopsmössa kan ej bli för stor
 Till värdig lön för detta ljusa huvud.»

Da lunkar en björn fram och afbryter predikanten och frågar efter sin vinst på aktierna i tidningen. När ingen vinst lemnas, slukar han hela kupan, hvilken med sitt innehåll af tordyflar och fåflugor nedglider i hans mage lika lätt

Karikatyf med anledning af boken »Strauss och evangelierna».

som en honungskaka. Angeldorff utnämndes inom kort till hofpredikant. »I går» — skrifver Freja den 7 juni 1842 — »lärer kurhuspredikanten herr Angeldorff, det största Bi som någonsin dragit honung till kupan, blifvit utnämnd till kungl. hofpredikant.»

Så kom den tolfte, juryn fälde sin dom, och Blanche kunde med allt skäl jubla öfver sin seger. »Allt lofvade det bästa slut» — yttrade han den 16. — »Torsdagen den 11 november kom till och med ett ypperligt slädföre, troligtvis till följd af de presterliges förböner, på det den an-

svarige utgifvaren för *Strauss och evangelierna* så fort som möjligt skulle kunna forslas af i sin landsflykt. Men innevarande år, för biskötsel i allmänhet otjenligt, blef äfven olyckligt för sjelfva erkekupan. Den 12 inträffade, juryn sammanträdde och bigaddarna voro i ett enda ögonblick till långa näsor förvandlade, till stort men för den redan förut alltför tränga och inskränkta kupan.» Dock — säger han midt under sitt skämt — »utan denna rättegång hade den goda saken — hvem vet hur många decennier — blifvit fördröjd. — Af allt detta borde nu frihetens fiender finna, att hvarje försök att dämna den fria forskningens och vetandets kraft äfven inom detta land är fruktlöst.» —

Mer än dessa händelser ur en skiftande dagskrönika verkade politiken på den andliga atmosfären. Det minnesvärda året 1838 utöfvade ett ganska starkt inflytande på stämningen. Beskow tog till ordet i en politisk ströskrift, *Dagens händelser, bedömda af en landtman*, der han sökte försvara höga vederbörandes åtgärder, samtidigt som han angrep den oppositionella pressen. Fullt lika skarpt var ett genmäle af *Rosén*, och der fick den stora allmänheten uttryck för sina tankar. Styrelsen klandrades för dess »admirabla oefterrättlighet», särskildt i afseende på representationsfrågan. Och — skref *Rosén* — »det är hufvudsakligen från utgången af denna fråga, som skandalernas, de personliga persekutionernas, intrigernas, spioneriets med flera otaliga uselheters tid daterar sig. Det är därefter, som man sett tronen alltmera omgifven af lätthandterliga medelmåttor; som man till rikets viktigare embeten satt män, dels genom sin förståndsinskränkthet urständsatte att inse, dels genom sin karaktersslapphet oförmögne att ifrå för landets bästa och dels genom sin egoism drifne att söka bygga deras lycka på fäderneslandets *förderf.*» Här kräfvdes en reform — fortsätter han sin skrift — men »det ser mörkt ut, huru en förändring, så radikal som ögonblicket den kräver, skulle kunna tillvägbringas utan en fullkomlig omhvälfning. Dertill fordrades, att en Thorgny röjde sig väg fram till tronen genom den massa af narrar, med hvilken den nu är omtöcknad.»

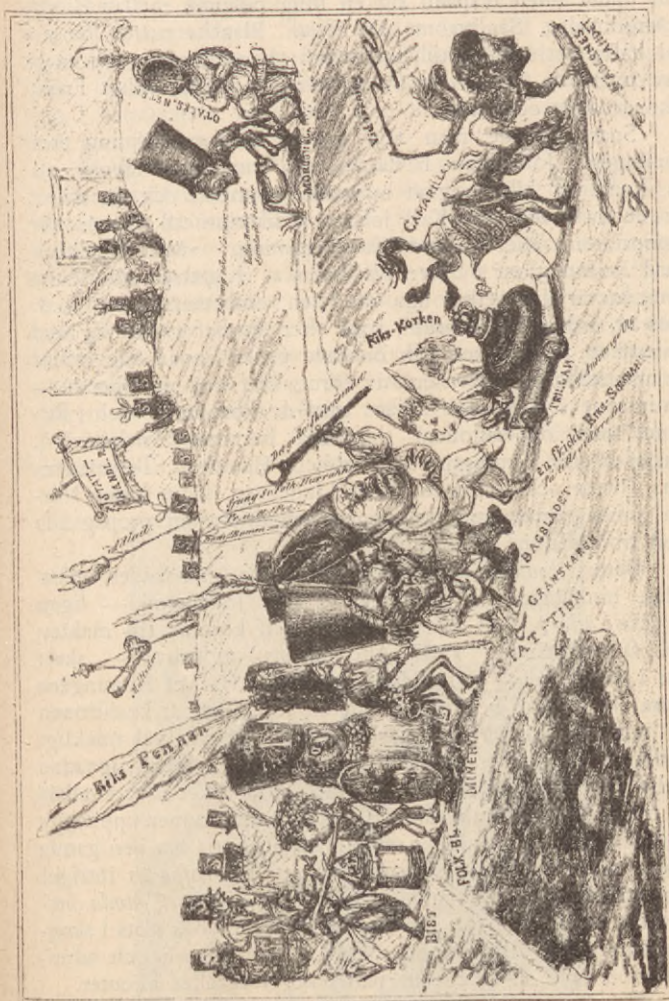
Valen till riksdagen 1839 försiggingo i allmänhet med ett ovanligt intresse. Det gälde att störta *Brahe, systemel, regeringen*; och man yrkade på, att ständerna skulle använda sin rätt att hos konungen göra framställning om de statsråds afskedande, hvilka icke utöfvat sina embeten med oveld, icke

visat skicklighet och nit i förvaltningen, icke hade iakttagit hvad rikets nytta kräfde. Man ville ej, sade Aftonbladet, hafva sängkammaren till rådkammare.

»Det allmännas ställning och nationens intresse kräfva ovilkorligen vid början af nästa riksdag en anmälan enligt 107 § mot samtliga konungens rådgifvare, gjord med den sans och den klokhet och tillika med det allvar och eftertryck, att den ej kan förfela sin verkan», hette det i Freja i slutet af augusti. Dessa ord innehöllo de frisinnares program.

Att ställningen var bekymmersam erkände man allmänt. Till och med personer ur det konservativa lägret ansågo, att ett ödesdigert ögonblick nalkades. Så till exempel yttrade baron Palmstierna till Brahe, då konungen på återfärden från Norge kom till Östergötland: »Nationens förtroende till regeringen är förloradt. För att återfå detsamma måste lämpliga åtgärder vidtagas och vidtagas genast, ty derförutan skall regeringen icke förmå leda ärendenas gång. — Man har förmärkt eller, hvilket kommer på ett ut, trott sig märka, att regeringen förlorat marken; man har börjat betvifla dess rättvisa, och man vill ej uttala sig öfver dess opartiskhet. Vågskälens jemvigtt är rubbad, och om konungen icke gör något för att få den att luta åt sin sida, är det att frukta, det den faller åt andra sidan.»

När en man, sådan som Palmstierna, den blifvande landtmarskalken, vågade komma fram med så hemska profetior, inse vi utan svårighet, att ögonblicket var afgörande. I pressen hade man förberedt sig till strid medelst småfaktningar, särskildt om kronprinsen och den hemska koalitionen. Att Freja spelat en roll i detta krig är naturligt. Kronprinsen hade ogillat det Crusenstolpeska åtalet och afgifvit sin protest mot junidagarnas skuggrådslä. Kronprinsen hade afstyrt det åtal, som Hartmansdorff i egenskap af hofkansler ämnat sätta i gång mot Anders Lindeberg och hans skrift *Revolution och Republik*, och Aftonbladet skänkte honom till följd deraf sin erkänsla. Detta blef illa uttydt af fienderna till Hierta. Sandström beskyldde honom i sitt blad för servilitet och påstod, att han med smicker ville innästla sig hos Oscar — »framtidshoppningen, framtiden», såsom han äfven kallades, och Aftonbladet förklarade, att kronprinsen var den ende, af hvilken man kunde vänta sig något godt, några reformer.

Koalitionens (tidens tidningspress).
Efter en samtida karikatyrteckning.

Under konungens vistelse i Kristiania var han ordförande något mer än ett halft år i den tillförordnade regeringen, och under tiden utspann sig en liflig polemik mellan Hierta i Aftonbladet, Sandström och Freja. Blanche måtte för sin del hafva anslutit sig till Sandström; han inför i »publicisternas nyårsbal» en *Framtidsförhoppning*, hvilken, enligt Freja, saknade kött och blod.

Snart började man tala om en sammansvärjning mot konungen. Johansson bevisade »till komplett evidens», att en koalition bildat sig af missnöjda element, och att målet för dennas kamp var Karl Johans abdikation till förmån för kronprinsen, Hiertas framtidsförhoppning. »Med koalition hvad är intention? Svar: *abdikation.*» I spetsen för denna sammansvärjning eller liga stod en embetsman, ett f. d. statsråd, friherre af Nordin, som efter att hafva stött sig med majestätet tagit afsked och önskade på en annan väg eröfra en maktställning. Konservativ förut, blef han nu liberal — åtminstone slöt han en allians med de liberale — och i förbund med oppositionen, de båda herrarne Anckarsvärd, Gustaf Hjerta, Sprengporten, Frölich, Hamilton, Tersmeden, Lars Hierta och möjligen äfven Lindeberg, sades baron Nordin smida ränker mot konungen och drifva sin propaganda med tronföljarens vetskap.

Denna *koalition* uppdagades af Argus, granskades, mästrades, hudflängdes i *Freja*, ty — sade Johansson — ligan är icke *ärlig*; den arbetar för att sjelf komma till makten och få inflytande. »När Aftonbladets utgifvare» — skref han i en artikel — »förliden höst, efter H. M:t Konungens afresa till Norge, begynte såsom en förelöpare åt koalitionen att timra friskt på framtidsluftslotten, så var väl onekligt meningen, att riksmarskalksflygeln i den nya slottsbyggnaden skulle inrymmas åt friherre Nordin.» Meningen vore alltså att tränga undan Braheväldet för att på dess ruiner uppbygga ett Nordinvälde; meningen vore alltså att börja om den gamla leken, att »uppföra skådespelet af ett *nytt hofpartis* intriger och strider om inflytande och platser med *det gamla hofpartiet*», att sätta baron Nordin på grefve Brahes plats i sängkammaren och låta honom befolka både konselj och administration med sina och sitt partis koryfeer eller klienter.

Blanche tyckes hafva insupit Argus-Johanssons idéer. Han skrifver i en artikel den 20 augusti: »Alltsedan Kristian Tyranns tid har knappast något så hvasst legat i nacken på

»adelsaristokratien» här i landet som koalitionsräfsten. Men som exekutionen temligen lyckligt tyckes vara försiggången, torde det vara tid på att lemna liket i fred och blott med varsamhet följa graftåget. Skulle spöket deraf vid nästa riksdag med sin röda ring om halsen, alldeles som i Gustaf Vasa, börja dansen igen, då först kan det vara tid på att vidare taga i betraktande både den, som inöfvat dansmusiken, och den, som betalar fiolerna.»

Slutligen skrifer han om det revolutionära i tidsandan, der han kräfver aktning från dynastiernas sida för de unga, omstörtande principerna hos folket. Folket har blifvit myndigt och kommer med nya kraf; dess rättigheter äro heliga och kunna ej längre kränkas; det vet, att monarkerna hafva erhållit *sina* rättigheter icke, såsom man förr trott, af gud, men af folket. Derfor — säger Blanche — förmörka icke dess synkrets! Då skola dessa kraf gifva sig luft på fanatismens väg, »och olyckligt det land, der dess eldström framvältrar, der dess anda svänger sitt blodiga gissel!»

När kallelsen till riksdagen äntligen blifvit utfärdad, skänker han i en qvick och rolig uppsats i Freja åtskilliga

De fyra riksständen.
Efter en gammal karikatyrteckning.

julklappar åt de fyra gamla stånden. *Adeln* vill han gifva det sunda förnuftet, säger han, för att deremot kunna krossa sina maskstungna sköldar. *Presterna* vill han lära att hålla kappan blott på *en* axel. *Borgarne* vill han lära att riktigt varmt känna den vigt, som de fosterländska banden ega framför ordensbanden. Gubbarne i bondeståndet tilldelar han förmågan att lika lätt tåla hofröken som klubbbröken. Slutligen hoppas han, att stånden måtte få kraft att resa sig på *två* ben och skåda det *fria* ljuset, »i stället för att i evighet kråla kring på *fyra*».

Den 14 januari 1840 utblästes den märkliga och efterlängtrade riksdagen. *Freja* hade helsat det nya året med en uppsats, hvori hon undrade, hvilka anletsdrag det egde. »Dinglar den röda frihetsmössan verkligen på hans nacke, eller glimmar ännu derifrån den trygga konungakronan?» Ett ögonblick såg det ut, som bure han jakobinmössan. Friherre af Nordin och hans hemska koalition gjorde väl fiasko, och sjelf drog han sig tillbaka, men detta blef intet nederlag för det starka oppositionspartiet. Öfverallt i utskotten fick det majoritet. Anckarsvärd blef ordförande i konstitutionsutskottet; Palmstierna, landtmarskalken, önskade abdikera; regeringen blef så fullständigt som möjligt slagen, och Åkerhielm, det verksamaste och mest begåfvade statsrådet, miste kontenansen och visade sig vid taffeln »blek», säger Palmstierna, »och mot sin vana mällös».

Alla konungens rådgifvare anhöllo om sitt afsked. En permanent ministerkris inträdde och blef kronisk. Ingen tordes bära den tunga bördan af en portfölj. Då föreslog *Freja*, att ministären skulle hemtas från »de monarkiska principernas land, Månen, ty» — sade hon — »dess invånare taga ej, i likhet med demagogerna, sin belysning från sig sjelfva, utan från den allenastyrande solen.»

Kungen sjelf utsattes för de häftigaste angrepp. Man ville ej pensionera de afgående statsråden; skulle de pensioneras — tyckte en och annan — borde de ock på samma gång utdrifvas ur riket!

Naturligtvis efterkom man de önskingar, som framstälts angående Regeringsformens 107 §. Sedan konstitutionsutskottet afgifvit sitt déchargebetänkande, innehållande etthundratre anklagelsepunkter, stälde man samme olycklige statsråd inför riks rätt.

Da skrifver August Blanche i april 1840 följande betraktelse med anledning af våren: »Frågar du mig om orsaken till denna milda vinter, som med så lindriga bojer fjättrat våra kuster, så stannar jag med svaret i förlägenhet, så framt vi ej kunna taga för afgjort, att den nationella värme, våra riksdagsmän hitfört, äfven medfört den upp-tinande kraften. De varma fiskar, som af utskottsvalen fjällades, de varma serveter, hvarmed man emottagit de kungl. propositionerna, de blossande fraser, som i Ständernas plena utgjutits, de glödande kol, som den väldiga national-oppositionen samlat öfver vederbörandes hufvuden, — männe ej allt detta kan hafva bidragit till föringandet af den nordliga köldgraden! Se till exempel detta gamla isomhöljda träruckel, som vi benämna »systemet», hvarifrån i åratl dessa kalla fläktar utgått, som dödat så mången blomstrande förhoppning och kommit äfven den lugnaste varelse att skaka tänderna — har ej redan den ena ispiggen efter den andra droppat bort, det ena snömoset efter det andra upp-tinat?»

I maj reste en hel del af borgare- och bondestånden ut till majestätsförbrytaren Crusenstolpe på Vaxholm, och i början af oktober samlades alla stånden för första gången på ett rum för att tala om representationsfrågan. Der höllos orationer af Sheridan-Thomander, af Mirabeau-Anckarsvärd och af Thore Petré, och Anckarsvärd hemstälde till landtmarskalken Palmstierna, att han »måtte tackas till en början göra proposition på, huruvida ständerna önska bibehålla fördelningen inom representationen».

Bland de många representationsförslag, hvilka gingo i qvaf, innehöllo Sprengtportens och Säves en nyhet. Dessa ville införa ett femte stånd i riksdagen, de embetsmän i statens tjänst och fastighetsegare på landet, som icke voro placerade i de fyra gamla stånden.* Med anledning häraf innehöll lilla Freja en parodi på dessa fem stånd, både i bild och text. Hon gjorde nämligen bokstäfverna i Freja till de fem stånden. *F* blef en adelsman med diplom och trekantig hatt, *R* en prelat med vid, fläktande sidenkappa, *E* borgaren och *J* bonden och *A* det femte ståndet, en

* Tre stånd återremitterade äfven konstitutionsutskottets betänkande med det uttalandet, att de orepresenterade borde bilda ett femte stånd.

N° 98 & 99.

NYASTE

1840.

Fredagen den 11 December.

mager kungl. sekter, omfattande en fet possessionat, f. d. embetsman. Sedermera ombytte lilla Freja åter drägt. I slutet af nästa år — 1841 — ändrar hon sin cliché till en framstormande sköldmö.

N° 99 & 100
Fredagen

1841.
Den 17 Dec.

Ständerna, hvilka Freja kallar *Riksens Tänder*, äro äfven utsatta för en skarp drift af Blanche. I mars 1840 skriver han i sitt blad en historia med titeln: *De fyra stånden vid Jakobstorg*, hvilka blifvit nedkörda i en djup grop, säger han. De stå »visserligen på en urgammal grund, men verkligen lägre under själfva den alltmera sig höjande gatan, än man skulle önska för deras eget anseende.» Så följer en qvick och karakteristisk skildring af dessa gamla stånd, det vill säga af riksståndet. »I det första — hvilken rikedom och prakt! Hvad stjernor och brokig glans! Visserligen är det blott sötsaker, som detta stånd erbjuder, men utan

att chikanera sockerbagarn våga vi påstå, att för en sund mage hela ståndets innehåll är för mycket för att vara helsosamt. Det är ju en verkligen äcklig massa sött på en gång. Dessa mandlar äro brända, det är sannt, men de äro icke därför helsosammare. Man kan icke lita på ytan härinne: de grannaste sakerna äro innantill bara kalk, och malicen skulle kunna påstå, att ståndet förlorade största delen af sitt innehåll, om man toge bort kritan. Det andra ståndet är fullt af frodiga bullar. Det är åtminstone redbarare varor än det förra ståndets. Man skulle tro, att det är det yppersta tiondehvete, som så skärt och aptitligt jäst till erforderlig volym för att först förnöja ögat, innan det nedstiger att kittla gomen och fylla magen. En och annan torr och sträf pepparkaka finns väl också på hyllorna, men i allmänhet äro semlor och kringlor mjuka. Det tredje ståndet innehåller ett nytt slag af varor: höggula pome-ranser, som växt i söderns yppiga solsken och som i synnerhet äro användbara till så kallad borgmästarpunsch; hårda nötter, som äfven de förnämsta tänder skulle bita sig sönder på, och citroner, så bittra, att deras syra kunde räcka till att förtaga all den välbehagliga söta smaken i det första ståndet, om de finga komma in i detsamma. Det fjerde ståndet är i afseende på det yttre mest vanlottadt. Det har blifvit djupast nedträngdt, så att icke blott de förnämna vagnarnes dragare, som ila förbi, kunna stänka på dess tak, utan till och med hvarje fotvandrare ser ned på detsamma. Och likväl finnes i detta stånd icke blott det urämne, hvarur de öfrigas innehåll uppväxt, utan ännu i denna dag kunde alla de öfrigas grannlåter väl rymmas och kanske bäst förvaras i dess sköte. Det är nämligen en hederlig kruk-makare, som i detta stånd uppställt sina skapelser. Man kan icke utan vördnad se dessa stenkärl, som till största delen behålla sin fasta och gifna form, utan att låta hvarken sötsaker eller syror angripa sig. Visserligen händer det, att en och annan kruka kommer i sockerståndet och, medan den der tummas och handteras, tycker sig förnäm och rar, ehuru hans ler likväl aldrig derinne får rang af den ädlare kritan; men i allmänhet låter det ärliga stengodset hellre krossa sig i bitar, än böja och klämma sig. Det säges, att den största limpan i det andra ståndet en gång lagt sig på några stenfat, som blefvo ditskickade, men att den med hela sin vikt icke förmådde göra intryck på deras skarpa

kanter.* Ömsom män och ömsom käringar hafva förestått rörelsen i de fyra stånden. Vi hafva i dessa dagar hört berättas, det fråga är väckt hos drätselkommissionen att sammanslå de fyra stånden till en eller tvenne kamrar, der trafiken kunde bedrifvas raskare. Ett femte stånd har under väntan på denna reform sökt burskap inom de förras område. Detta har emellertid hvarken den klassiska form som de gamla, eller den häfd för sig som de. Det är ett ny-modigt försök att med viktiga skinkor, korfvar och andra feta varor deltaga i den allmänna rörelsen. Ståndspersonerna i detta stånd torde emellertid väl också komma att i *den* nya kammaren eller *de* nya, om det blir två, yrka på sin rätt att också få representera för sin vara.»

Trots alla angrepp mot dessa vördnadsvärda prydnader kunde icke de frisinnade kasta dem öfver ända. Stånden fingo stå, nedkörda i sin grop. Konstitutionsutskottets förslag om deras rifning föll. Adeln, presterna och borgarne tyckte om dem. »Representationsfrågan» — skriver Blanche till Snellman — »tog ett snöpligt slut. Sedan trenne stånd afslagit konstitutionsutskottets fria valprincip och återmitterat det till omarbetning, sammanträdde förstärkt konstitutionsutskott och afgjorde medelst votering, i trots af trenne ständs beslut, som velat ständsval, att fria valrätten skulle ligga till grund för representationsförändringen, men också att tvåkammerssystemet skulle antagas. Nämde utskotts beslut är nu, enligt grundlagen, detsamma som Rikets ständers. Betänkandet, som derefter hos konstitutionsutskottet omarbetades för att i möjligaste mätto vinna någon antaglighet hos stånden, återkom för att af dem behandlas. Hvad händer? Adel, prester och borgare, som enligt grundlagen ej hade rättighet att *förkasta*, hvad vid samma riksdag af förstärkt utskott med Rikets ständers rätt blifvit beslutadt, förkastar icke desto mindre betänkandet, och nu är hoppet om en representationsförändring ännu mera aflägsnad än förut.»

I tullfrågorna segrade det system, *Freja* trodde på. Tidningens redaktör och premierminister, Johansson, voro nämligen den tiden rena protektionister. Frihandelsteorierna, som förfäktades af *Aftonbladet*, vunno ej några vidare sympatier hos riksständen, medan deremot *Freja* under Johanssons

* Förmodligen syftar Blanche här på erkebiskop K. F. af Wingård, den bekante prelaten och partiledaren, som vid riksdagen spelade en mycket framskjuten roll.

kommando förde majoritetens — eller tullvännernas — talan. »Förbudet i Tulltaxan» — skriver Blanche till Snellman — »qvarstår enligt trenne ständs beslut. Vi hafva således segrat. De »frie» sökte på en annan väg få bort förbuden, på så sätt att de ville anse dem såsom af bevillnings natur och ej af ekonomisk beskaffenhet, hvadan deras existens berodde af förstärkt utskott. Bevillningsutskottet, som antog denna princip, ville sålunda slå grundlagen för örat. Strid emellan Freja å ena sidan och de »store» å den andra. Vi segrade i alla fyra stånden.»

Den ömtåligaste punkten för oppositionens angrepp var måhända balansen i den så kallade *kabinettskassan*. Till följd af en mängd ganska invecklade förhållanden* hade denna kabinettskassa råkat i en stor skuld, 1836 en million riksdaler banko. Meningen hade varit att amortera skulden, hvilken bestod af lån, upptagna i utlandet; början var redan gjord, då riksdagen kom emellan. Oppositionen fick en aning om kabinettskassans vingleri; aningen bekräftades genom infordrade upplysningar; saken blef offentliggjord och uppeggade partityran, och ständerna nekade icke blott att betala, utan äfven att bevilja det sedvanliga anslaget. De, som gjort skulden, borde äfven gälda den, antingen det var utrikeskabinetet eller kungen sjelf. En och annan vågade äfven djerft insinuera, att bristen ursprungligen härledde sig derifrån, att konungen hade afsänt diplomatiska beskickningar, hvilka skulle tillintetgöra Vasafamiliens stämpingar.

Freja, som intresserad följde alla förhandlingar, tog äfven itu med kabinettskassans vingleri, tecknade det i ord och bild och klandrade höga vederbörande. Om nu — skref hon i februari 1841 — alla dessa tubbningar, mutor och ansträngningar, hvilka hafva till mål att locka ständerna att betala, icke skulle lyckas, återstår intet annat »än att bisätta liket i framlidne Hans Excellens herr grefve af Wetterstedts eleganta och för sin rena byggnadsstil utmärkta, å Nya kyrkogården belägna grafkor. Hvad det måtte vara ljust att slumra inom egna murar!» Vingleriet började som bekant under Wetterstedt.

* En utförlig framställning af kabinettskassans lånetransaktioner finnes i Hans Forssells äreminne öfver grefve af Wetterstedt (Svenska akademiens handlingar från år 1886, del. 3). Se äfven Fähræus' *Minnen* och Dalmans *Anteckningar*.

August Blanche skref längre fram i maj till Snellman: »Kabinettskassans öde är i dessa dagar till det mesta afgjort. Frågan fick en obehaglig uppslagssida, emedan regeringens vänner, när de ej kunde försvara skuldens juridiska grund, sökte framställa konungens person och på visst sätt vädja till nationens ädelmod. Det bet ej, och man har nu sårat konungens personlighet, hvilket var ganska onödigt.» Wetterstedt, hvilken afidit 1837, slapp sålunda ifrån en oundviklig riks rätt, under det att Karl Johan och hans son måste betala. Dessa hade nämligen garanterat skulden och finga nu, såsom borgensmän, ersätta kabinettskassan.

Starkast och högljuddast vid den stormiga riksdagen voro måhända borgarne och det fjerde ståndet, bönderna. Dessa, bönderna, uppträdde med aplomb och förklarade, att de utgjorde nio tiondelar af nationen eller, såsom en annan af representanterna yttrade: »bondeståndet är nationen, det enda allmänliga».

Bakom denna storordiga och vältaliga djerfhet gömde sig element ur de liberales led, åtskilliga af pressens män, unge rabulister. Sandström, som innehade en kanslistplats hos bönderna, var såsom deras »skrifkunnige vän» mycket omtyckt, och flere af denna tids mera märklige publicister bearbetade af all makt ståndets opinion. Landtmarskalken säger om dessa händelser följande: »De båda större tidningarnas redaktioner med deras förtroligare vänner bearbetade opinionen i bondeståndet med sanningar och osanningar ända derhän, att ett slags terrorism infördes. Förutom den tredjedel ungefärligen, som slöt sig till Strindlund, Petter Jönsson och Ola Jeppsson, stodo de öfrige ledamöterna af bondeståndet under ett så bestämdt inflytande af Hans Jansson, Heurlin, Bengt Gudmundsson, v. Zweigbergk och Rudberg, att de utan deras samtycke vågade intet säga, göra eller låta. De vågade icke en gång söka upplysningar om sakens rätta sammanhang annat än hos de personer, som af ledarne gillades. De förnämsta källorna för bondeståndets vetande och meningar blefvo på detta sätt förnämligast notarien Lars Hierta, kungl. sekreteraren Dalman, kapten Lindeberg, öfverstelöjtnant Hjerta och Theodor Sandström. Hos Hierta och Lindeberg och hos tidningsredaktörerna voro för bondeståndets pålitlige ledamöter ofta samqväm, der det gick hederligt till.» För att erhålla sina anföranden gingo

de till Aftonbladet eller till ett kontor i närheten af ständerna, der en annan publicist, Theorell, skref dem; »och på båda dessa ställen författades mängden af de anföranden, som andades misstroende, bitterhet, hat och revolution. Efraim Larsson ansågs vara Theorells vanligaste organ, och Heurlin var den, som framsade de största grofheterna. Åt Norberg gaf man en något värdigare hållning; Hans Jansson framförde de viktigaste sakerna, men Bengt Gudmundsson kunde mot slutet ej mycket användas till följd af en öfverhandtagande benägenhet för starka drycker.»

Rabulismen och publicisterna skötte alltså fiolerna. Den 8 september 1840 skref biskop Heurlin till biskop Kullberg i Kalmar: »Ställningen är högst betänklig och utsigterna för framtiden mörka och hotande. Rabulismen vinner ständigt nya segrar och upplösningen fortgår med stora steg!» Och 1841, då representationsförslaget blef hvilande, yttrade bonden Strindlund om pressens stora makt: »Nu är tonen mot detta förslag, men allmänna tonen är ombytlig. Tonen göres och bestämes af publicismen. Denna häfstång, publiciteten, skall afnöta, hvad nu synes kantigt, runda hvad nu synes ojemt, förgylla hvad nu synes mörkt, rimliggöra hvad nu synes orimligt. Den skall vänja sinnerna vid hvad nu synes ovan.» Att Strindlund hade rätt skulle framtiden utvisa.

Beskow var ursinnig på de djerfva publicisterna, hvilka han kritiserade i tidningen *Svenska Biet*. Bland annat öfversatte han Welhavens ord:

»I plumpa ord från tölpen och från glopen
Skall fosterlandets stämma uppenbaras,
Och fädrens kraft skall häfdas och bevaras
I triviala råketer af hopen.
Det är för sent att neka eller dölja,
Att skrikarföljet bland oss triumferar
Och äfven bättre män med strömmen följa,
Ty skriket oss i grunden dominerar.
Men kraft och sannings ord blott blifva kända,
När tomt munväder en gång gått till ända,
När ingen pöbeldidning utsigt har
Att i vår jord plantera sitt standar!»

När Thomander kom till riksdagen 1840, uppsökte han förnämligast hufvudstadens publicister, »i synnerhet,» — säger Blanche — »de frisinna och i främsta rummet de ultraradikale, till hvilkas antal vi redan då hade äran att höra.» Blanche, jemte Bennich kanslist i bevillningsutskottet, fick sålunda mottaga den berömda prestmannen. Nickande med sin lejonman och tryckande Blanches hand, sade han vid entrén: »Jag har länge längtat efter er personliga be-

J. H. Thomander.

kantskap!» Då Blanche svarede, att intet vore lättare, enär han skulle ut på en liten sexa med kamraterna, skakade han på nytt sitt stora hufvud och — följde med. Ehuru han kort förut hade agiterat för nykterhet tog han, säger Blanche, »lika grundligt för sig af hvad som bjöds i vårt muntra lag», hvilket hos unge Blanche väckte misstankar om hans ärlighet. »Den som i strid mot och med uppoffring af en grundsats bugar sig för publicisterna, den har bestämdt någon svag sida, som han för framtiden vill ha skyld för publiciteten.»

Målet för oppositionens allra häftigaste angrepp var naturligtvis Brahe, kamarillan, favoritväldet. I borgarståndet uppträdde herr Petré mycket skarpt mot det inflytande, som Brahe utöfvade i sängkammaren, och oviljan mot Brahe blef för de liberale i många fall liktydig med ett starkt hat mot adeln. Adeln var det mest privilegierade af stånden; adeln innehade en mängd af monopol, främst sjelfskrifvenhet på riddarhuset vid riksdagen; adeln var slutligen favoritväldets kreatur, ty — sade Argus — »hvad är detta brahevælde, grundadt på ett uppenbart gäckeri med de konstitutionella formerna, annat än det aristokratiska börd- och kastväldet i sin yttersta fulländning och koncentration, eller i högsta fullblodsrenhet.»

Oviljan mot adeln var för öfrigt icke ny. Redan i *Courieren* 1821 finna vi ganska elaka reflexioner öfver ståndet. »Hvem» — heter det der — »förargas icke, då han ser

fakunniga, till kropp och själ odugliga pojkar framsättas och fjäsas, därför att de heta ätteläggare af en slägt, som en ättefaders duglighet eller rikedom eller ock helt enkelt slumpen satt bland de förnåma? Hvem känner icke en ovilkorlig kittling i munnen, då han ser näpna fröknar, hvilkas hela arf af skönhet, förstånd och kanske rikedom består i ett gammalt namn, med högdragen min skåda ned på det så kallade *packet* och tyckas förargade, att det vågar gå samma väg, andas samma luft som de? Hur mången, som annars af naturen varit danad till något godt, har icke blifvit förderfvad genom denna dröm om medfödt företräde?»

Nu vände rabulisterna sina anfall mot adeln. *Freja* satte i gång ett litet ordkrig i sina spalter, sökande att på alla sätt komma den in på lifvet.* Johansson agiterade för att adeln måtte afskaffas. Adeln, ville han, skulle själf abdikera. Adeln, sade han, är en kräfte på samhället. Bort med alla adliga distinktioner och titlar!

Adeln anklagas för att skada hela nationen; den har en privilegierad fräsemoral, — hette det — »som genom behållandet af en tvåfaldig måttstock för rätt och orätt, tillåtligt och otillåtligt demoraliserar opinionen och sederna samt dymedelst utöfvar ett högst förderfligt inflytande både inom det offentliga och enskilda lifvet.»

Tvärt emot detta adelskap uppställer man ett annat — själens, bildningens, kort sagdt: *det andliga*. Bördens aristokrater fortsätter man att häna. Derfor har den utlefvade kammarherren rätt, då han jämrar sig öfver *packet*, pressen och parvenyerna i en af Beppo-Sommeliä dikter i *Freja*:

»Det är fasligt! — Mer och mera
Börjar man att observera,
Klandra, döma, kritisera
Oss på höjderna,
Oförtäckt och högljudt prata;
Borgarne bli obstinata,
Unge män indelikata
Och själfsväldiga!

Tacka vill jag forna tider!
Ve, o ve, fördömdt! — Jag lider

* Bland annat innehöll tidningen flere artiklar: *Blick på de olyckor, som Sveriges adel ådragit fäderneslandet.*

Incroyabelt! — Fanen rider
 Hemorrhoiderna!
 O, vårt Ijufva herravälde,
 Som oss närmast tronen stälde!
 Folket teg — och icke skälde
 Publicisterna,

Men respekten för noblessen
 Har förkolnat, sedan pressen
 På allt småfolk och bassessen
 Öppnat ögona;
 Sedan julirebellionen
 Snokat opp den inventionen
 Att ej anse mer personen
 Efter anorna.

Lurkar utan blod, harpyer
 Sluka våra revenyer,
 Och obskura parvenyer
 Säterierna;
 Godsen äro pantförskrifna
 Och vi, liksom väderdrifna
 Vrak, till spillo sjelfva gifna
 Åt orkanerna!»*

Under Blanches hela redaktionstid vimlar det af artiklar, riktade mot den olyckliga adeln och dess rättigheter. Ja, det går så långt, att ovettet blir bemärkt och slutligen i april 1842 tvingar redaktören att sjelf taga till ordet. Man har, skrifver han, kallat hans tidning *pöbelaktig*, därför att den har angripit det välsignade adelskräet. Men, säger han, detta är honom likgiltigt. Oaktadt alla varningar fortsätter han sin kamp, »så länge Freja kan föra pennan, ty denna institution, som från barbarismens mörker härleder sina anor, fortfar ännu att flyta ofvanpå och genom sina företrädesrättigheter vid hofvet tillskansa sig statens förnämsta platser samt medelst sitt vädjande till fåfången äfven bereda sig förmåner i det enskilda lifvet.»

* Poemet är signeradt *Dulcamara* och återfinnes i *Freja* 1841 N:o 42.

Blanche med sitt stolta och demokratiska blod kunde icke fördraga de unge ädlingarnes högfärd. Mången gång hade han nog i fullt mått känt den, känt deras öfverlägsna förakt för mannen af folket, känt hvad det ville säga att icke tillhöra en kast, som på hans tid ansåg, att en plebej var en paria. Dessutom hade han, berättar han i en skiss, redan såsom barn hört föräldrarne uttrycka sig med ovilja öfver adelskap, börd och privilegier.

Nu gaf han i *Freja* ett litet utlopp åt denna harm. I det vapen, han brukade, *ironien*, var han mästare. Han skref en qvick artikel, *Betraktelser öfver Riddarholmskyrkan*, der han vågade föreslå sina samtida af adeln att tillsläppa sina sköldar till takbetäckning åt kyrkan. »Få» — sade han — »af de ofrälse stånden hafva nu tillfälle att beundra och hänföras af de i den privilegierade salen instängda emblemerna, hvilka deremot på taket blefve synliga för hela världen. Alla dessa solar, månar och stjernor, dessa lejon, liljor, klor, hufvudlösa troll, metkrokar och svinhufvuden, hvilken egen verld skulle de icke utgöra, och huru skulle icke himmelen gjuta tårar af förtjusning öfver en så snillrik skapelse, mot hvilken hela den naturliga ofrälse världen endast är ett plump tuskverkl» Derefter roar han sig åt hvarje vapen särskildt, åt Hartmansdorffs vildman, »som med rötterna uppryckt ett träd, under det Odins korpar, Hugin och Munin, se ned från hjälmprydningen, liksom ville de gripa honom i skägget»; åt Horns posthorn med oxkraniet till hjälmprydning; Frölichs glädjeflicka med killeleken och kransarna; Brahes grå hingstar, emblemet för en stallmästarslägt; Hjertas trenne hjertan, Dalmans salamander, Lefréns bikupa och Hamiltons bränvinspanna. Skulle det falla himmelens fåglar in att måla vapnen, kunde man ju på tornet uppsätta en fågelskrämma. »Dertill kunde diplomaterna lemna tillräckliga materialier.»

En annan lika qvick, lika skarp liten artikel uppdrager paralleler mellan tuppen och adelsmannen. Hvilken som författat den, torde ej kunna afgöras. Antingen är det Blanche eller kammarjunkaren Kullberg. Tuppen har sin kam, adelsmannen sin hjälmkam. Tuppen har klena ben och yfvig kropp; likaså adelsmannen. Tuppen håller sina medtäflare på afstånd medelst sporrarna; adelsmannen gör detsamma, i synnerhet i balsalen. »Tuppen är vaksamhetens sinnebild och den vigilantaste bland de tvåfotade

djuren; adelsmannens hela existens grundar sig desslikes på vigilansen. Tuppen höjer sin aristokratiskt böjda näbb merendels mot skyn; adelsmannen sätter sin näsa, den må vara huru lång som helst, äfven i vädret. Tuppens gäll är väldigt, i trots af den lilla strupen, detta är också förhållandet med adelsmannens. En sägen går, att tuppen värper vindägg; äfven går en sägen, att parlamentariskt väder är det enda adelsmannen kan producera. — — Hugg hufvudet af en tupp, och han flyger, detta oakadt, sina goda stunder; hur mången gång har ej en adelsman utan hufvud flugit upp till de högsta äreställen i samhället?»

Denna antipati för adelsståndet i allmänhet fortlevver hos Blanche äfven senare, under mannaåldern. Han omtalar icke gerna i sina skisser eller romaner en adelsman, en adelsdam utan ett visst hän. Särskildt persifferar han de högadliga stamträden, sagan om deras ättefäder, historien om deras vapen, hur Sparchs farfars far var den förste som sprang vid Willmanstrand, hur Tjäderhjälm fått en tjäder i sitt vapen, emedan stamfadern, bösspännare hos salig drottning Ulrika Eleonora, en gång hjälpt henne fånga tjäder under en jagt.

Ja, ända in på femtiotalet — 1857 — då han sitter såsom en rik och ärad man ute på malmgården, kan han icke förneka sin gamle Adam: adelshatet. Riddarhuset fordrade en total reparation; i synnerhet var dess grund osäker och vacklande. Då skrifver August Blanche ett poem i sin tidning — *Illustrerad Tidning*, såsom den då kallades — och utgjuter sin galla mot den olyckliga adeln. Riddarhuset uppmanar sina ädlingar att hjälpa.

»Till räddning, riddersmän, nu rasar grunden!

I farans stunder främst i spetsen drog jag
Fast sannt, att fan så väl betaldt, det tog jag.
Jag säkert utsvält folket, afklädt tronen,
Om han ej kommit, den der reduktionen,
Och jemnat slotten med ofrälsegruset.
Det enda, som fanns kvar, var Riddarhuset.
Men störtar äfven det till grunden neder
Med dem, de enda, som ha några fäder;
Då bli vi alla brackor och borickor
Och få ej mer de rika borgarflickor.

Det går ej an! Upp, adelige piltar,
 Banérer, Wranglar, Schinklar, Schildtar, Bildtar!
 Det står för lifvet, på ett hår det hänger —
 Tersmeder, skynden fram med Hamiltänger!
 Fort hit med Stolpar, Riddar- Silfver- Gyllen-
 Och pålen flitigt! Hela djupet fyllen
 Med Bjelkar, Lagerbjelkar, Stammar, Sparrar,
 En rustverksbädd, som icke mera darrar!

 Men intet stoppar i de stora hålen,

O ve! Det är för sent, det bär i putten,
 Ty grunden är ohjelpig, den är ruten!»

Utgången af den märkliga 1840 års riksdag motsvarade ej mycket af de förhoppningar, man gjort sig. Kort efter dess slut i juni 1841 skrifver Blanche i en *Inledning till en återblick på riksdagen*: »En egen slags dystérhet synes hafva följt derpå, snarlik valplatsen efter en utkämpad strid. Nästan öfverallt yppar sig en viss modstulenhets, ett visst trångbröstadt tillstånd. — — O, när skall den tid komma, då folkens böner om förbättringar af sina omständigheter och lindringar i sin nöd icke ljuda som harpyernas skrik i konungarnes öron! Eller behöfva verkligen folkens önskingar taga harpyernas hamnar, för att sálunda kunna göra sig till fyllest respekterade i regenternas ögon? Är det ovilkorligen nödvändigt för nationerna att med blod, på revolutionernas bana gjutet, skrifva sina inlagor för att få dem rätt läsbara inför tronerna? Så tyckes det nästan, och det är just detta, som gör både känslan af det närvarande och tanken på det tillkommande bekymmerfulla och mörka.»

Freja blef på detta sätt allt utom lojal. Redaktörernas rabulism växte och växte oerhördt, särdeles under riksdagens anarkistiska yra, och Freja erhöi namn om sig att vara ett terroristblad. Regeringens vän, *Folkbladet*, ytrade ju bland annat: »Alla Frejas artiklar hafva en anstrykning och smak af terrorism och folkvälde, sådan som man sett endast under de vildaste tider af franska revolutionen.» Dock kunde man ej neka till, att Freja elektriserade; man visste, att hon utgjorde ett organ för *unga Sverige*, och medgaf, att desse unge egde talang och kunskaper. *Folk-*

bladet stötte sig på dess häftiga rabulism, dess oförskämda grin, dess hån mot allt och alla, »som ändå, när allt går omkring, är grunddraget i dess väsende, en adoption från den sataniska delen af den nyfranska skolan, som omvexlar med rabulistisk entusiasm!»

Här finna vi sålunda, hvad man tänkte om *Blanches Freja!* *

* *Litteratur*: O. I. Fåhræus: *Skildringar ur det offentliga lifvet*; W. F. Dalman: *Några anteckningar från våra ständsriksdagar*; Palmær: *Eldbränder och gnistor*; C. F. Palmstierna: *Berättelser ur friherre C. O. Palmstiernas lefnad*; Posthumus: *Ur minnet och dagboken*; *Sveriges historia*, del 6 af T. Säve; H. Wieselgren: *L. J. Hierta*; tidningen *Freja* 1839—1842; *Aftonbladet* 1834, 1839, 1840; *Dagligt Allehanda* 1841; *Stockholms Figaro* 1847, N:o 11; *Svenska Biet* 1841; Aug. Blanche: *Minnesbilder* m. m.

En resa i Sverige, en brunnsdrinkning i »Aganippen»
och en silhuett af Blanche.

Aug. Blanche.
Silhuett efter Tollin.

Under juli och augusti 1839
företog August Blanche en
lustresa i Sverige. Han gjorde det
för att skaffa sig litet frisk luft i
lungorna, möjligen äfven därför, att
han var uttråkad af Freja, och han,
Stockholmsbarnet, njuter i fulla drag.
Han njuter vid anblicken af naturens
skönhet; han njuter af gräddan, af
smöret, af kalfsteken; missmodet
sjunker bort, lynnet blir åter spän-
stigt. Märk blott, hur lycklig, hur
uppsluppen han känner sig! »Med
örnens känsla» — säger han —
»sväfvat jag i höjden, med ekorre-
ns snabbhet hoppar jag från qvist till
qvist i dalen, under det att man i

staden likt grodan träsklikt hoppar från dike till dike, i fara
att hvarje stund söndertrampas af liknöjdheten, hånas eller
glömmas. Den fria naturen, icke den *fria pressen*, omsusar
mig. När jag vaknar om morgonen, mötes jag ej af något
'ärligt' *Dagligt Allehanda*, utan af den ärliga svenska bond-
dialekten, ärlig utan att affektera eller söka benämna sig
något dylikt; intet *Stockholms Dagblad* uppdukar för mina
ögon otaliga annonser, utan naturens stora dagblad höjer sig
öfver mitt hufvud, bärande på hvarje löf och blomblad en

annons om skaparens ära; ingen *Svenska Minerva* trälär här i vingården för det *mycket godas* (konservatismens) sak, men väl idoghetens *Minerva* i hyddan, på ängarne och falten för det sanna goda: välståndet och förnöjsamheten; och när solen lutar sina rosenkinder mot skogens guldvirkade örongättskudde och drager öfver sitt hufvud de ljusa skyars bleknande primalärf, utbreder ej något *Aftonblad* sina fyrskäftade blagarnslakan öfver den nedgående upplysningens ögonlock.»

Först reser han till Arboga på ett ångfartyg, *Vikingen*. Derefter till Nora »vid hammarslag och fågelsång, i skyar af landsvägsdam, — — — med glädjens rus i min själ!» Der tager han ett bad i samma kar som Venus och gracerna, d. v. s. ett halft dussin unga »sköna qvinliga varelser». Så reser han till Persberg genom bergslagen och till Filipstad, gästar hos en herr Bruse, brukspatron på Yngshyttan, tycker att Filipstad är den tråkigaste af småstäder, och råkar under predikan i en politisk diskussion med en döf skolmästare, »som berömd sig af att kunna *Aftonbladet* nästan utantill!».

I Karlstad inträffar han midt under Persmässan och ser Delands trupp spela *Preciosa* på teatern »med ett kapell af omkring tolf musikanter, af hvilka hälften med strakinstrument utan tvifvel skulle hafva spelat bra, om ej den andra hälften med blåsinstrument hade förderfvat saken, och med en kör, som icke heller skulle hafva gått så illa, så framt ej den, som borde sjunga sopranstämman, varit af opasslighet hindrad från att för denna afton i kören deltaga.»

Marknadsbalen på stadshuset egnar han ett besök. Der ser han tjugutvå par svänga omkring i salen »i akt och mening att fabricera en vals». Han träffar lektor Söderberg, utgifvare af platstidningen, och finner honom ej fullt så servil, som han tänkt sig. »Han hatar *Aftonbladet*, och om detta är en synd, då äro i sanning de syndare mångtaliga.» Han äter middag hos postmästaren Flach och prisar bordet; han tittar litet på marknaden, domkyrkan och gymnasium och ser en bit af ryggen på biskop Agardh, som reste bort.

Från Karlstad beger han sig öfver Venern till Göteborg, en stad, som förtrollar honom tack vare sin prydighet. Göteborg — säger han — är »en typ för vackra städer» och öfverträffar Stockholm i arkitektoniskt hänseende. Äfven dess kommunalväsen lofordar han varmt. Det enda, han saknar, är konstsinne och musik. Göteborgaren är för praktisk att fylla sin tid med sådant.

Derefter gästar han några dagar Gustafsberg, då en modern badort i närheten af Uddevalla. Societeten dansade, när han inträdde i brunnssalongen, sökande en person, hvars dikter han hade läst, skalden Vilhelm von Braun, som han hört skulle vara der. Och Blanche såg en ung man, stående för sig sjelf, »stark växt, bredt ansigte, tjockt mörkbrunt hår, hvaraf en lugg föll ned öfver pannan, buskiga ögonbryn, dito mustascher och under mustaschen glansen af ett leende. Glad? Det är möjligt. Melankoliskt? Det är troligare, ty han såg på dansen och hörde på det meningslösa pladdret derifrån.»

Blanche presenterade sig. Herrarne blefvo bröder, »och» — säger Blanche — »det blef brorskap af icke blott för den flyktiga stunden. Det är en stor heder att ha varit bror med Braun, större dock att ha varit hans vän.»*

Åtskilliga intryck af denna resa spårar man dels i Blanches roman *Första Älskarinnan*, dels i hans skisser *En skådespelares äfventyr*. Dock har han i romanen betydligt skärpt sin dom öfver Göteborg och göteborgarnes brist på estetisk smak.**

Återkommen till Stockholm efter färden i provinsen, helsades han med glädje af sina vänner i *Freja*. Snart blef han äfven införd i en ny vitter orden, den ryktbara *Aganippen*, stiftad af skalden Dahlgren.

Aganippiska brunnssällskapet hade just samma höst börjat med sina samqväm i det gästfria komministerhuset. Två gånger i månaden, andra och fjerde torsdagen, mötte man då hos Dahlgren medlemmarna i orden. Der såg man Mellin, O. Fryxell, Almqvist, Carlén, Ingelman, Lindeberg med flere. Sedan gästerna hade anländt och erhållit sin kopp te, började de att föredraga poem och vittra alster. Derefter följde samtal i litterära ämnen, några impromptu, en och annan berättelse, sång, musik, deklamation och inval. Redan klockan nio eller half tio var det slut; då sade man farväl, högst belåten med sin afton.

* *Freja* 1839, Nr:is 60, 61, 65, 68 och 69; Aug. Blanche: *Saml. skrifter. Vilhelm von Brauns grafvård* (III. Tidn. okt. 1862).

** I *Första Älskarinnan* heter det, att Göteborg är den mest prosaiska stad i världen. »Gracerna, muserna och allt annat gudomligt, som förljufvar och förskönar lifvet, söker du fåfängt. — Här har man ej sinne för annat än det, som afslutas på börsen eller upplägges på nederlag.»

I slutet af november, då sammanträdena börjat, skref Dahlgren i bref till Hedda Hammarskiöld följande: »Nu i afton sammankomma ledamöterna till mig, hvarvid för variations skull jag ombestyr, att icke mindre än tre utlänningar uppträda, en fransysk tidningsskrifvare, en engelsk poet och en tysk litteratör, alla tre sällskapet ledamöter, men klädde och utstyrde naturligtvis hvar och en efter sitt fack och sin nations karakter. Hur det kommer att slå sig ut, vet jag icke, men då personerna äro roliga, bli väl äfven deras roller muntra och puts-

C. F. Dahlgren.

lustiga. Derpå kommer en fiskalisk aktion eller åtal att anställas mot en af ledamöterna, som oåtsporadt låtit ett af en annan ledamot författadt poem inflyta i *Freja*. Han skall i dag afge sin förklaring. Vidare komma väl åtskilliga versstumpar och andra insända poetiska eller prosaiska alster att uppläsas. Slutligen musik och sång.»

En dag på vintern 1839 recipierade fru Flygare och en ung, liflig herre vid en af *Aganippens* sammankomster hos Dahlgren. Båda blefvo införda af sin värd i ett kabinet, och den unge recipienten presenterades för fru Flygare »genom en meritförteckning, så qvick och rolig» — säger hon — »men tillika så litet upplysande, att den tycktes vara beräknad på att mera förvirra än reda min uppfattning af den ifrågavarande personens namn, befattning, egenskaper och karakter». Den unge recipienten var ingen annan än Blanche.

Och *Frejas* redaktör blef en god acquisition. Han utnämndes inom kort till »brunns- och materialskrifvare», hvarigenom han fick plats i *Aganippens* styrelse. Dessutom bidrog han till den *Helikonska Vattenskoþan*, en inom sällskapet utgifven liten tidning.

Der skref han bland annat några putslustiga annonser, en der han utbjuder »tvänne hjertkamrar» till hyring, och

en der han säger sig hafva hört, att några fuskare i hans namn tillverka och försälja blanksmörja, hvilken på intet vis motsvarar hans egen. »Den blanksmörja,» — heter det — »som jag fabricerar, är försedd med min namnstämpel — och försäljes blott i herrar Deléen & C:is samt Törnqvist & Bergers boklädor.»

Afven en kalender förbereddes af ledamöterna. Bidragen voro färdiga, men boken kom ej ut, ty redan samma år upphörde *Aganippen*.

Så lefde sällskapet under vintern 1840. Det erhöll en filial i lärosätet vid Fyris; Atterbom och Tegnér deltog i brunnsdrickningen; Wieselgren, Ridderstad, Assar Lindeblad och Grafström inkallades till *socii* i den vittra areopagen.

I det vänliga komministerhuset träffade man på detta sätt större delen af Stockholms litteratörer och musikvänner. Brunnsintendenten Dahlgren, lång, böjd och mager, han med sitt starkt markerade ansigte, sin örnnäsa, sitt ständiga leende, sina blixtrande ögon, helsade hvarje gäst med skämt och qvicka infall. Mellin, brunnspredikanten, ungdomlig och liflig, samtalade med brunnsfiskalen Adolf Ivar Arwidsson. Carlén, bibliotekarien, sade artigheter af fru Flygare, och den sirlige kamrer Norling i Ständernas Riksgäldskontor, hvilken egde titel af Aganippens rumormästare, uppläste ett med skön piktur skrifvet litet poem.

Och fram och åter i salen gick en medelstor man, mörk, med krökt näsa och svart, knollrigt hår, med ögon, som glänste af otaliga eldflammor, lyssnande till en vacker komposition af Emelie Holmberg, sällskapets orgelnist, en 17-årig ungmö, blondlockig, blåögd, älskvärd, bedårande. Mannen med eldflamman i sin blick var Almqvist, snillet, författaren, medarbetaren i Aftonbladet, diktaren af en ny-utgifven bok, *Det går an*.

Och när Emelie hade slutat eller gick till sin gitarr, satte sig August Blanche vid klaveret och spelade, och der qvintilerade han, ungdomlig och sprittande, en och annan rolighet till några enkla ackord. »Det var sålunda han den tiden preluderade till sina framtida vådeviller» — säger Sturzenbecker — »och det var måhända äfven här det först gick upp för hans fantasi, hur han i sin ordning skulle göra det trefligt för sig och andra, när han sjelf en gång finge en salong.»

Ofta var det en dikt af värden sjelf, som han föredrog, en af dessa lifliga, humoristiska sånger, hvilka af August Blanche erhållit sin musik och hvilka, enligt Snellman, »då de utföras med hans stora mimiska talang äro verkliga mästestycken i den humoristiska genren.»

I maj 1840 firade man sin högtidsdag. Redan i november 1839 utgjorde den ett föremål för Dahlgrens funderingar. Då skref han nämligen i ett bref till Hedda Hammar skiöld: »Vi ska ej blott den dagen efter min plan ha bara poeter med och poetissor, men allt vackert i sång eller skönhet och presentation, som kan ge dagen en luster. Tegnér, Geijer, Franzén skola vara med. Upsalapoeterna inviteras. En kör skall sjunga en sång för sällskapets välgång (ord och musik skola författas af några sällskapets ledamöter). Jag eller någon annan författa en kantilena för Tegnér med musik af Emelie, hvilken hon skall sjunga vid sin gitarr.»

Verkligheten uppfylde icke mycket af drömmarna. Sällskapet *Aganippen* gjorde en utfärd till Björknäs, ett för sin skönhet bekant ställe vid Skurusundet; Claës Liwijn och Atterbom deltog såsom hedersgäster; Atterbom uttryckte sin belåtenhet i ett tal, och Ridderstad och Blanche höllo lysande orationer, »hvari blix och champagnedunder icke saknades, medan pauserna fylles medels vackra svängningar af glasen efter skålarna, små effektfulla stämningar och slutligen reciterande af en oändlighet af verser, skrifna för tillfället. Naturligtvis afslöts det hela med sång och spel, då damernas skål ej heller uteblef.»*

Här ega vi med andra ord en ny bild af Blanche, icke af publicisten, men af ordensbrodern och talaren, icke af recensenten, men af improvisatören, kompositören. Låtom oss nu försöka att retuschera detta porträtt genom att lägga till några obetydliga smådrag.

* Se Emelie Flygare-Carlén: *Minnen af svenskt författarlif*; Orvar Odd: *Grupper och personager*; Snellman: *Svenska Silhouetter II och III* (i Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning, 1848); *Bref till fru Hedda Hammar skiöld från C. F. Dahlgren af den 28 nov. 1839* (Kungl. Bibl. handskrifver); Teod. Ekelund: *Vittra Skuggbilder*; kalendern *Svea* 1876 (J. G. Carlén: *Aganippiska brunnsällskapet* etc.).

»Tyrannerna» hatar han med sin eldiga rabulistsjäl. I juli 1840 uppmanar han till strid och bjuder landet aftorka alla svaghetens tårar,

»ty vill du gråta, o tid, gråt blod så tyrannerna drunkna;
gråt, och hvar tår skall bli diamant i befrielsens krona!»

1842 hoppas han i en vårsång, att kronorna skola blekna för frihetsvårens purpur, och samma år i november talar han i en ny dikt om vinterns långa natt, som höljer folket i mörker

»Och isar frihetskänslans varma flod,
Men ej han evig är, en gång skall ljuset
Gå upp, att segersällt sin bana börja
Ur morgonrodnan af tyranners blod.»

Uppfostrad och uppväxt i en tid, mättad af rysshät — ingen svensk man glömde 1809 — börjar han redan nu se en arfffiende i östern.

I *Sveriges sista strid* uppträder han vid Ulriksdal, klädd i Karl IX:s tunga rustning och slagsvärd, och — skriver Mellin — »man kunde se, att hans vana att kringljunga skarpa ord i sin tidning här ville bibehålla sig i kringljungande af skarpa hugg». *Braun* är Karl X, *Kullberg* Gustaf Adolf, *Lindeblad* Karl XII, *Almlöf* Gustaf Vasa och *Dahlgren*, *Mellin*, *Wenström* och *Kiellman-Göransson* uppträda ej i prest-rock, men i Karl XII:s drabantdrägt.

Längre fram på 40-talet drömmar han en revanchedröm. Då tycker han sig se den store hjeltekonungens bussar uppstiga ur sin graf och intåga i Petersburg. Högt öfver dess guldsmidda och glimmande tornspiror skönjer han i en ängels hand Sveriges blågula fanal*.

* I *Flücker* i *Stadsgården* förekommer en scen, der Axner står på Isaksbron i Petersburg och ser med beundran och sorg på dömnernas och tornspirornas guld. Han tycker, att det förvandlar sig till blodiga armar, hvilka sträckas mot skyn. »Det var det blod, hans fosterland gjutit.» Stenmassorna framför honom bli en jättelik grafsten, under hvilken svenska fäders ben ligga ohämnade. Öfver denna sten höjer sig en jernhand med örnklor. Den blir allt tunnare och genomskinligare. Den sträcker sig öfver det blå fästet, och det hela ser ut som en ängels hand, hvilken håller en blågul fana. Denna

Detta är äfven orsaken till hans känslor för Napoleon, hvilka under året 1839 icke gifva sig luft, såsom hos skalderna, i sång, i jublande dityramber till *l'homme de la destinée*, utan i en förmodan, att Napoleon »ville vesterlandets eller frihetens och bildningens väld öfver österns despotism och därför måste bjuda sekelgamla fördomar med alla deras lyten spetsen»; ty — utropar han — »det ligger något härligt i att kunna tänka sig och tro detta, och vi bekänna uppriktigt, att ingen skall kunna beröfva oss denna tro, ehvad man än deremot må predika.»

Väl smyger sig ibland litet *Weltschmerz* på honom; dock synes den ej vara af någon djupgående art. Han sjunger om *Hjertats ruin* och säger sig vara lifstrött; hans hjerta är så tomt; han sörjer en kär afliden.

»Nu, hur ödsligt är allt!
Genom rasande mur far stormen,
Sliter bort hvarje doftande blad
Utur hoppets blomma!»

Han ser på en promenad vid Edsvikens strand ett ungt älskande par och afundas deras lycka — afundas — säger han — »dessa kinder, friska som mina — *hade varit*, denna blick, svärmande, glödande som min — en gång var.» I den stunden föreföll han sig sjelf som en skugga, öfver hvilken naturens alla blommor gråto.

Eller ock står han på börsbalen och ser de andra dansa och känner ej någon håg att deltaga i glädjen. Olycklig och tungsint rynkar han sina ögonbryn, något »som möjligtvis kan passa på ett så blekt och åldrande ansigte som mitt».*

närmar sig Petersburgs fästning och svajar inom kort från dess tornspira; grafstenen öppnas, »och gossar blå med fädrens anda stiga ur djupet!»

* En annan gång talar han om, att hans fantasi uppträder såsom ordensofficiant i hans hjertas ordenskapitel med *hoppets* vasaband, *patriotismens* gulblå och *melankoliens* svarta band — eller ock klagar han öfver, att allt blifvit så trångt och futtigt, att luften är qväfvande, att passionens eldslågor härjat blomsterfälten, skuggor betäcka den blå grunden, kalla vindar »bortjaga fläktarne från barndomens paradis. Förbil ropar verlden med hes stämma. Förbil svarar ekot ur det tomma bröstet.»

Om det var någon erotik, som låg till grund för denna *Weltschmerz*, torde icke bestämdt kunna afgöras af en efterverld. Möjligen var han intagen af den sköna Emelie Holmberg, sångerskan, poetissan, tonsättarinnan, gitarrspelerskan, hvilken med sin vemodiga blick, sin hvita hy, sitt friskt rodnande ansigte och de långa blonda lockarna verkligen var ett motstycke till Tegnér's Ingeborg. Nog af, i *Sveriges sista strid* heter det, att czaren satt ett pris på den obetvinglige Blanche, som för ett litet guerillakrig på Tiveden mot rysarne och lever i en torpstuga med sin unga vackra hustru, den blondlockiga Emelie, hans trogna följeslagarinna.

Att samma Emelie Holmberg föresväfvade Blanche, då han 1840 i *Bysättningsutslaget* tecknade idealet af en ung och skön qvinna, se vi, om vi betrakta hans porträtt af hjeltinnan. »När man såg detta ansigte med dess högblå ögon, dess mjellhvita hy, hvaruti en lätt kindernas rodnad så innerligt sammansmälte, och denna mun, glödande lik dalens klara källa i soluppgången, samt dertill lägger de rika, blonda lockarna, som slöto sig kring det hela, var det som hade man för sina ögon en miniatyrtafla, af en gyllene ram omsluten, föreställande jordens skönaste former i täflan med himmelens eteriska klarhet.»

Något i samma stil är den bild af Emelie Holmberg, hvilken man då och då finner hos hennes samtida.*

För öfrigt är han alls icke någon vän af sentimentalitet. Märk blott hans omilda recensioner öfver Böttiger! Denne är alltför vek, omanlig och gråtmild. Böttigers diktning är en *klockarkattspoesi*, och Böttiger sjelf tituleras »musernas mjölkbud». Adlersparres sångmö kallas en sipp fröken, »hvars lynne har mycken smak af klockarkattspoesien, en egen genre, som blifvit till verkligt mästerskap utbildad af herr Böttiger.» Och då efteraparen, Adlersparre, saknar mästartarens snille, förtjena hans nya dikter, enligt Blanche, intet annat än att »med kritikens sopqvast utsopas ur skaldekonsstens tempel».

* Emelie Holmberg, född 1821, uppträdde såsom kompositör vid 15 års ålder med ett häfte sånger, till hvilka hon delvis sjelf skrifvit orden. Hon inrättade 1841 ett musikinstitut i Stockholm, gifte sig 1844 med bruksegaren P. H. Hammarskiöld, följde honom till Amerika, gjorde der lyckade konsertresor och dog 1854 såsom organist vid Peterskyrkan i Charlestown.

Denna Blanches kritik föranledde Adlersparre att utgifva en broschyr med namnet *Det unga Sverige*. Der sökte han alldeles göra ned Malmström, upphöjande Böttiger och hans »goda geniens tårar», hvilkas mängd, sade han, vore »änglarnes fel». August Blanche svarade i en ny liten broschyr, der han roade sig åt Adlersparre och hans olyckliga *heptameter* och der han bland annat ritade ett porträtt af sig sjelf, innefattande ett urval af de lyten, man gaf honom, adelshat, öfversitteri, påflugenhets med mera och en »skolmästrande ton» mot politiska koryfeer.

Böttiger karrikerades i *Den tjudrade klockarkatten*, som är en parodi på hans dikt *I afskedets stund*:

»Tänk någon gång på den, hvars hjerta gömmer
Din änglabild så troget inom sig,
På den, som ofta hela världen glömmet
Att blott i stillhet tänka få på dig!»

Och der Blanche låter en katt, som blifvit fastbunden vid ett träd, framqvida sin sorg och utgjuta sina tårar.

»Tänk någon gång på den, hvars svans vid grenen
Af kyrkogårdens träd man bundit har,
Som känner kärlekslågan ner i benen
Och fruktlöst dock på blångarnsbojan drar.

Jag diktade om dagen jeremiader,
Och stolta kissan log så mildt deråt.
Om natten sjöng jag hjertats serenader,
Och kissas ögon lyste genom gråt.»

Då kommer det ett moln på *kattens* himmel, kissa dör, och sjelf reser han till Rom med sina tårar och sin smärta.

»Nu är jag hemma — hemma för att lida;
Hvari jag hemma är, jag rätt ej vet,
Men att min lefnads hela mål är — qvida,
Min stackars svans, tyvärr, mig säger det.»*

* Fahlcrantz parodierade samma poem sålunda: »Tänk någon gång, då du gör märgpomada, på den, hvars ben pomada har till märg!» etc.

Da *Freja* i september 1842 på skämt föreslog, att Svenska Akademien skulle invälja Böttiger i sin vittra areopag, och dervid begagnade epitetet *Musernas mjölkbud*, insände herr Böttiger genom Lénström ett poem med titeln: »*Till min sångmö, då hon blef kallad Musernas mjölkbud*». Detta lilla poem infördes i *Freja* och torde ännu i dag kunna om-läsas med nöje:

»Fäll ej modet, sångmö, stackars tärna!
Ej dig hånad och förnedrad tyck!
Tjena hos de himmelska du gerna;
Sånggudinnors mjölk är gudadryck.

Hvad som kan vid deras taffel drickas,
Dig är ingen skam att bära det;
Hvart i *deras* ärenden du skickas,
Gack, ja, skulle du än få förtret.

Litet snäsor utaf en och annan,
Som du kanske stött på något sätt,
Får du svälja — men håll gudakannen
Med sin hvita nektar, håll den rätt!

Spill ej du en enda nektardroppe! —
Mjölk, som vatten, byts dock sist till vin
Af de nio himmelska deroppe;
Transsubstantiation är poesin.

Med din tjänst hur det sig än må arta,
Sånggudinnor tjenar du ändå,
Och på diktens som på himlens charta
Finns en *via-lactea* också.

Tusen stjernor gömma der sin flamma,
Hvit den är som mjölk och ren och skär,
Hvad du *kallas*, det är just detsamma,
Allt dock kommer an på, hvad du *är*.

Får du lön, nå godt! Men ej begär den,
Städsel blott af högre makter tag! —
Orlofsedeln skrifts af efterverlden,
När vi tjenat ut, båd' du och jag.»

Blanche tickade Böttiger genom Lénström för verserna, fann dem »mycket lyckade» och skref följande rader: »Något horn i sidan har jag ej, såsom han och du tro, till honom, men det förargar mig alltid, när män med talang och snille icke hafva sjelfständighet. Frambär min helsning till honom och förklara å mina vägnar, att ingen är beredvilligare för en försoning än jag, ifall han skulle hafva sett något särdeles förfärligt i det lilla oskyldiga epitet, jag tilldelat honom och hvilket han så nått replikerat.»

Tillvaron är för Blanche ingen hemsk gåta att rufva på. Grubbla ej! — säger han i en dikt: *Hvarför grubblar du?* — Sök icke att mäta stjernans lopp och stjernans afstånd! Dröm hellre om en ängel, som vinkar dig upp i skyn. Plåga icke din hjerna med några onödiga frågor; leta ej efter ursprunget till det hela, efter *fröet*,

»när dess frukt i höjden ler mot dig!
Endast källans våg din törst kan släcka,
Gör dig samma, hvar dess ursprung är.»

Nej, mer än grubbel, vecklån och tårar älskar han under denna tid skämt, sång och glädje. Quickheten är hans vapen, då han angriper sina fiender; med *den* kämpar han mot systemet och adeln; *den* brukar han mot teatern och akademien. När det gäller att finna rätt på en kandidat till en af stolarna, föreslår han den ryktbare peccorale-diktaren Ris, en garfware i Venersborg, indragningsmaktens Fredholm, Hartmansdorff, Lindeberg, Hierta med flere, och när åtskilliga af dessa hans kandidater känna sig stötta, mest öfver det sällskap August Blanche gifvit dem, svarar han med ett skämt i en uppsats i *Freja*: »Att i en tid, hvars fysionomi bär prägeln af den djupaste melankoli, söka nedstämna de få, hvilkas humoristiska förmåga komma hvar och en att 'draga på munnen', och således förstöra den bästa gymnastik för skrattnusklerna, som nu för närvarande finnes i vårt fädernesland, är ett brott, hvartill vi för ingen del vilja göra oss skyldiga.»*

Den tidens liberale gjorde alldeles såsom vår tids — skämtade med de aderton i Svenska Akademien. Med anledning af den ofvannämnda stolens besättande skref Beskow i maj

* Se *Freja* 1839—1842.

1839: »För att blifva populär, hvilket dock är vår tids högsta goda, borde akademien kanske inkalla utgifvarne af Aftonbladet och Allehanda, eller *Farbrov Märten* (Lindeberg) och *Nationens man* (Argus). Det vore måhända ett grabbtåg i opinionen. Så långt hafva vi dock ännu, gudskelof, icke kommit. — — Skämt åsido, är ställningen bekymmersam.»*

Blanches egna tankar om Gustaf III:s skapelse voro äfven bestämda af liberalismens vindar. Längre fram skref han i sin roman *Första älskarinnan*: »Presidenten var en af sin tids störste frasmakare och hyste derfor hoppet att kunna intaga ett rum i Svenska Akademien, när det behagade den milda försynen att genom någon annan frasmakares förflyttande till odödligheten bereda honom en plats derstädes vid sidan af en Tegnér, en Geijer, en Franzén, hvilka han önskade se bibehållna i det längsta, naturligtvis för det goda sällskapets skull.» — — — —

Hur ser den unge Blanche ut vid denna tid af sitt lif? Han har en hög, välbildad och bredaxlad gestalt; hans ögon äro eldiga, skarpa, intelligenta; blicken är oftast ljus, uppsluppen och vänlig, stundom skjutande blixtar, mera sällan vémodig. Hakan är något klufven, näsan väl tecknad, håret är ännu qvar, slätkammadt och rikt, och öfver hela hans väsen ligger något så sannt, så öppet, så älskvärdt, så manligt, så godt, att ingen, som ser honom, undgår att blifva tjusad, viss att under höljet, den intagande ytan, finna en karakter, omutlig och ädel, en menniska med ett varmt klappande hjerta, en stolt natur, en af dessa sillsynta och rika gudarnes älsklingar, hvilka ega förmågan att skänka lif, sol och åska.**

* *A. C. af Kullbergs brefvexling*, från Beskow d. 21 maj 1839 (Kungl. bibl. handskrifter).

** Märk porträttet (sid. 117) efter en litografi i kalendern *Nord stjernan* 1845.

Konflikter med Aftonbladet, Saint-Simonismen och
C. J. L. Almqvist.

Den strid, som utkämpades 1837, särskildt mellan Freja och det afundade Aftonbladet, fortsattes äfven senare, under Blanches redaktörskap. Blanche, som i *Tuppfäktingen* stälde sig utom grälet, sökande att hos hvar och en af pressens ilskne tupper finna sjelfva akilleshälen, sjelfva den svaga punkten, gjorde sig likväl skyldig till samma brott som de andre: han gick, särskildt vid afstraffningen af Aftonbladet, väl mycket in på det område han fördömde, in på det personliga, på Hiertas lif och utseende. Blanche synes mig sålunda hafva insugit de fördomar, hvilka i lilla Freja egde ett slags organ, — och naturligtvis ökades hans förbittring mot Aftonbladet, sedan han äfven sjelf fallit offer för dess gyckel. Vi erinra oss de oupphörliga utfallen mot Aftonbladet, gjorda under hans sommarresa 1839, då han bland annat sade med anledning af Larsmessan, hvilken just pågick i Göteborg samtidigt: »Genom en märkvärdig ödets skickelse har på samma gång i Aftonbladet en *Larsmessomarknad* varit i full svang, utmärkt för de dåliga, underhaltiga varor, som för allmänhetens ögon blifvit uppdukade.»

Kort förut skref han i en *Politisk spaltfyllnad* ännu värre saker om Hierta och hans medarbetare; dessa voro »jämmerliga och barfotade demagoger», och Hierta titulerades för »hans storhertiglga höghet». Så kom den hemska koalitionen eller sammansvärjningen, der, såsom vi erinra oss, Hierta var en af hufvudmännen; samma år under riksdagen 1840 vimlar det af artiklar, angripande hans blad.

Det är *Aftonbladiana*; *Hvalfisken och Jona*; i hvilket förhållande till majministären stod *Aftonbladet*? *Aftonbladet* gör sina bockar för de blifvande nya ministrarne; Försök att tilla under *Aftonbladets* mask m. m., allt detta utgörande beskyllningar mot Hierta att krypa för ministären och innästa sig hos kronprinsen. »År 1830», läste man i Freja, »såg det fria *Aftonbladet* dagens ljus, och nu, år 1840, stiger det redan i sin grift.»

Samtidigt med det lumpna och småaktiga kivet fortsatte August Blanche att påyrka en reform. I början af januari 1841 skrifver han i en *Uppmaning till Sveriges tidningar*: »Alla lagar skydda personlig säkerhet. Pressen, en rånare lik, bryter sig in i det personliga området, rycker i dagen familjeangelägenheter och hudflånger enskilda karakterer. Det är ej mer en strid under tankens gudaborna fana; det är en knytnäfsbatalj, som levereras inom tidnings-spalterna, der segerns palm vinnes af de gröfsta knogarna.» Vore det icke skäl i att söka ändra detta stridsätt? »Vi — fortsätter han — »göra ej denna uppmaning på grund af något sjelfförtroende till egen ofelbarhet. Vi äro de första att erkänna, det äfven vi varit besmittade af det onda; att vi ej heller kunnat motstå strömmens våldsamma och olycksbringande fart, och att vi till sjelfförsvar mången gång beträdt samma terräng, som våra motståndare. Men vi inse vådan af dylika bragder; vi älska tryckfriheten af hela vår själ, ty den är upplysningens vagga, men vi vilja ej i tryckfriheten se upplysningens graf.»

Allt detta är sannt och borde hafva beaktats. Dock kunde icke Blanche tillvinna sig gehör. Han saknade den envisa och uthålliga kraft, hvilket mer än något här varit af nöden. Här gälde det nämligen vida mer än tomma ord; här gälde det först och främst handlingar och exempel, det vill säga att tillämpa sina ord på egen mark, och det skulle hafva kraft ej en Blanche, men en Herkules. Pressen hade vant sig vid sitt personliga stridsätt. Freja måste följa det, oaktadt sin klagan.

1842, då kungen skulle till Norge, föreslog *Aftonbladet*, att styrelsen måtte öfverlemnas åt kronprinsen Oscar såsom ordförande i statsrådet. Då upptog Sandström ånyo sin gamla käpphäst, talade om ett ovärdigt kryperi och liseri och sade, att redaktionen, »till men för folkets sak, lånade sitt öra åt de högt uppsattes hviskningar». *Aftonbladet*

försökte icke att vederlägga beskyllningen, och i slutet af februari lästes med spärrad stil på första spalten i Freja följande inskription: »År Ett Tusende Åtta Hundrade Fyrtiotvå knäföll det f. d. liberala Aftonbladet, tiggande »landets framtida kraft och lycka» ur en furstlig hand och försäkrande, att de värdigaste redskap till främjande deraf voro den kamarillan undergifna ministären Törneblad & Komp., samt förklarande, för att kunna säga denna artighet, grundlagen annullerad. Vandrare, bed för den svaga, som på samma gång vill vara folkets och aristokratiens vän.»

Aftonbladet svarade, att allt detta vore lögn, och Freja fortsatte samma elaka inskription i flere följande nummer, utan att låta varna sig. Blanche skref en liten opera i fem akter, *Hjerklappningen*, der Hierta uppträdde under öknamnet *Minevigalasse*. Två nummer derefter kom en ovetting artikel, *Oblyghetens Hjerblad*, antagligen af Sandström, och nu började Freja ett nästan oresonligt krig, mer riktadt mot Hiertas egen person, än mot tidningen.

Först sökte den angripne att taga itu med allvar, att, såsom det hette, »bringa sakerna derhän, att emellan tidningar måtte komma att gälla samma lag för heder och ära samt emot kalomnier, som uti annat hederligt folks umgänge»; men då anfallen icke upphörde, utan snarare ökades, använde han sin farliga ironi såsom vapen. Den 30 april skref han, att en försoningsfest, enligt hvad man sade, snart komme att firas mellan stora och lilla Hvalfisken i Katthafvet vid Packartorget (»kattspannet är ju Frejas attribut», anmärktes), ty »hafvets grumliga vatten synes hädanefter kunna blifva ifrågavarande hvalfiskars, likasom det hittills varit de döda kattornas, rätta element.»

August Blanche svarade i ungefär samma ton i »ett litet kapitel om hvalfisk- och några andra fisksorter». Blanche uttryckte sin förvåning öfver Hierta, hvilken, ehuru han ju studerat under Argus, icke ens hade lärt sig att sjelf blifva en hvalfisk »om också blott af minsta sorten, utan åtnöjde sig med att blifva visserligen en ful fisk, men af högst underordnad slag» (*en ål*). Freja borde sålunda vara stolt öfver sin hvalfisk; han skulle kunna rensa publicitetens farvatten, sluka alla *litenheter*, som uppgrumla elementet, äfven, om det fordrades, aftonbladsredaktionen, ehuru han icke egde en nog förskämd smak att göra det; ty, skriver Blanche, »vi veta ej rätt, hvad nytta vi skulle hafva af en

portion, den vi troligtvis snart nödgades lemna ifrån oss på samma sätt, som bibelns hvalfisk måste göra med Jonas.»

Den 26 maj 1842 begaf sig Lars Hierta för en tid till kontinenten. Följande dag innehöll lilla Freja en artikel, kallad *En furstes afresa* och skildrande Hiertas affärd. Strax före klockan åtta, då Svithiod skulle gå ut, hade man, stod der, plötsligt sett ett starkt sken breda sig öfver hufvudstadens alla torg och alla gator. »Morgonsolen bröt sig mot en massa tårar, som strömmade från en stor tidningsredaktion, hvilken med män, qvinnor och barn långsamt framskred på vägen mellan Lilla Nygatan och Skeppsbron.» Hierta gick i spetsen, snart stod han på däck, och der lofvade han *namnam* åt sina sörjande medarbetare, om de ville uppföra sig beskedligt och *liberall*. »Sedan herr Hierta besökt Köpenhamn, der han förmodligen begagnar tillfället att leda Danmarks konung på en liberalare bana, begifver han sig till Hamburg för att, en annan Marius, gråta på dess ruiner.* Derefter fortsätter han vägen genom Tyskland, helsande troligtvis under förbifarten på Hartmansdorff, samt tager sedan kosan till Paris, der grefve Frölichs händer redan bereda sig på att hvila i hans, och der han kanske på samma gång för godt pris köper sig en helvetesmaskin af nyaste uppfinning, i afsigt att dermed spränga i luften den förhatliga *Freja*. — Den tillförordnade regeringen lär bestå af herr rektor Almqvist, som således numera äfven är *spiritus rector* i Aftonbladet.»

Nu följde en tid af nya strider, nya futtigheter, hvilka slutligen ledde till en offentlig skandal, träffade Blanche personligen och dref honom ut ur pressen.

Efter 1830 vann den franska Saint-Simonismen mer och mer insteg hos samtidens unga Frankrike. Den eröfrade skalder sådana som Hugo, snillrika unga qvinnor sådana som George Sand, andlige som Lamennais, filosofer som Pierre Leroux; ja, lemnade spår äfven hos Lamartine och Ledru Rollin, hos 1848 års barrikadjeltar och politici.

I denna *Saint-Simonism* möta vi socialismen, åtminstone vissa ansatser till modern socialism, förkastelse af dogmerna i den ortodoxa kristendomen, erkännande af qvinnan såsom likställig med mannen och, efter den utveckling läran senare

* Hamburg hade kort förut härjats af en stor eldsvåda.

erhöll genom den unge *Enfantin*, *Saint-Simons* elev, fullständig kommunism, fri kärlek och fritt äktenskap.

Naturen och naturens kraf fingo ett större spelrum gent emot samhällets och moralens konvenanskraf, och när det sedan inträffade, att en och annan dyning af denna revolutionära och ungdomliga lära äfven kom till Sverige och omnämndes i *Aftonbladet*, väckte den både missförstånd, mistroende och harm. Man behöfver endast genomgå de artiklar i *Freja*, som 1838 skildra *Saint-Simonismen*, för att se, hur ofullständigt och inskränkt man fattat den. Här står en anklagad inför domstol och säger, att människan eger rätt att stjäla från den rike, att tillfredsställa naturens alla begär, alla drifter, kort sagdt att lefva efter behag och i frihet. Der åter hör man ett par mamseller vid *Baggensgatan* efter att hafva läst en artikel i *Aftonbladet* slå ihop händerna och i vild fröjd utropa: »*Saint-Simonismen* är något härligt, något gudaskönt. Den lossar oss ur männens förtryck. Den gör oss till deras gelikar. Vi kunna precis göra detsamma som karlarnel!» Och här finna vi ett omdöme om *George Sand* och hennes diktning, hvilket torde förtjena att relateras såsom tidsenligt: »Hon beskriver tydligen, hur alla äktenskap äro olyckliga och alla kammarjungfrur otuktiga; hur man bör rymma från sin man, när man är ledsen vid honom, och dränka sig, då man är ledsen vid lifvet; hur enfaldigt och tafatt folk älskar troget, så att man kan gäspa deråt, och hur eldiga hufvuden älska flyktigt, så att man knappt hinner gapa, innan det är förbi.»

Hvad som i själfva verket mest sårade svenskarne var naturligtvis lärans teorier om äktenskapet. 1838 synes man hafva glömt, att redan så tidigt som 1816 hade en liten skrift *Hvad är kärlek?* utkommit, der något i samma stil predikades om äktenskapet. Moralén kallades der »en af egoismens starkaste grundvalar», och den som trädde i äktenskap utan att känna kärlek, han begick ett brott, »hvars egen storhet och oberäknliga följder öfver samtid och efterverld sprida långt förfärligare olyckor, än förfalskandet af millioner sedlar.»

Denna lilla broschyr, som hade *Almqvist* till auktor, väckte ej någon harm — den utsattes för drift — men 1839, när samme man skref en ny bok, den så mycket hatade och beundrade *Det går an*, då kände sig stockholmarne och

svenskarne i allmänhet upprörda af hans osedliga och ovanliga tendenser; boken var ju ett alster af den förskräckliga *Saint-Simonismen!* Aftonbladet och Eos innehöllo beröm, skrifvet eller »ingifvet» af författaren Almqvist, hvilken, som bekant, der sjelf var medarbetare, men den stora publiken jemte några hans vänner sårades i sitt innersta och uppsade bekantskapen.*

Tack vare *Det går an* nåddes äfven vårt Sverige af dyningar efter vågsvallet från en stor litterär strömning, hvilken hade gått ut öfver England, Tyskland och Frankrike. I Tyskland var det Schleiermacher och Friedrich Schlegels *Lucinde*, i England var det Shelley och hans arbete *Queen Mab*, i Frankrike George Sand,

C. J. L. Almqvist.

— framför allt *Lélia* och *Jacques* — hvilka slungade ut öfver kontinentens samhällen mångfärgade kaskader af en ny erotisk lära.

Tag några citat ur Shelleys *Queen Mab*, en dikt, som han skref endast sjutton år gammal; välj dessa citat ur hans anmärkningar till dikten, och du finner en parallel, som passar in på *Det går an*. »Man och qvinna» — heter det — »böra endast så länge vara förenade, som de älska hvarandra. Hvarje lag, som tvingar dem att lefva tillsammans, vore det också blott för ett enda ögonblick längre, än deras kärlek räcker, borde anses såsom ett ovärdigt tyranni. — — Kärleken är fri. Ett löfte att evigt älska samma qvinna är lika barockt, som ett löfte att evigt bekänna samma tro. Jag anser, att äktenskapets afskaffande

* Wieselgren upphör med sin brevexling 1840, P. G. och O. Ahnfelt 1839, Gustaf Andersson 1842.

skall åstadkomma ett sannare och naturligare förhållande mellan könen.»

Tag äfven ett par ord ur George Sands *Jacques*, dem där hon yttrar, att äktenskapet är ett oting, hvilket, när menskligheten blir bättre, kommer att afskaffas; och tag så ur Schleiermachers bref öfver *Lucinde* följande lilla strof om äktenskap och kärlek: »Äfven i kärleken måste inledande försök göras, af hvilka intet bestående grundas, men hvilka bidraga att göra känslan klarare. Vid dessa prof kan förhållandet till ett visst bestämdt föremål endast vara af tillfälligt natur, i början ofta blott en inbillning och alltid något snart öfvergående. — När ditt mer eller mindre obestämda kärleksbehof riktas på ett visst föremål, uppstår nödvändigt ett bestämdt förhållande, i det att en punkt finnes, på hvilken det största möjliga närmande försiggår. När ni hunnit dit och känt, att det icke är den rätta, den, på hvilken ni kan stanna, hvad återstår då, om icke att åter skiljas?» Försöket, säger Schleiermacher, förbereder ett nytt. »Men ligger deri någon skyldighet att göra om det med samma subjekt? Det skulle, enligt min åsigt, vara lika naturstridigt, som ett äktenskap mellan syskon.»*

Här ega vi, som sagdt, paralleler till *Det går an*, der en glasmästaredotter, Sara Widebeck, i Lidköping råkar att blifva kär i en ung sergeant, Albert, hvilken hon gör bekantskap med på hemresa från Stockholm. Sara är en allvarlig och hederlig flicka, men vill, detta oaktadt, icke träda i gifte. »Om två stå bredvid hvarann och ljuga redan då ett tycke för hvarandra, som de icke hafva,» — säger hon — »icke gör bönen lögnen dervid till sanning. Eller om de icke då stå och ljuga, men likväl lofva sådant, som det händer, att det sedan alls icke står i deras makt att hålla, icke afböjes det genom läsning öfver dem? Och det, som oftast inträffar, nämligen att de sedermera icke hålla, hvad som blir dem omöjligt att göra, men likväl med skenet låtsas så till ökad plåga och lögn, hvad utträttade väl då den arma bönen på förhand? Icke hindrade den att så går? Och när de så ändå fortfara med hvarann, blifva de allt mera grofva till själ och kropp — ja, riktigt liderliga, det måste man tillstå — och till slut sådana, att

* Se Schleiermachers »Vertraute Briefe über die Lucinde» (Stuttgart 1835), bref 5, sid. 76 och 77.

de icke mer alls kunna fatta, hvad vackert och rent i världen är, eller förstå något i grunden klokt om människan, ehuru hon läst öfver dem.» Vidare böra älskande icke bo under samma tak. Kärleken — säger Sara — lider af »sammanboning eller hushållning, — — emedan folk, som älska hvarann, mycket snarare reta, förarga och slutligen förderfva hvarann, än andra som icke räkna på hvarann och därför se mycket med kallsinnighet.» Lefver man hvar för sig, undviker man att tröttna, att, såsom orden falla, se hvarann »i alla dumma, ledsamma, stygga stunder, ty de, som med olidlighet nöta sig mot hvarandra stundligen, de glömma hvarandra snart.»

Allt detta är ju endast en återklang af Shelley, af Schleiermachers funderingar, af George Sands idéer. Sara har troligen både läst och begrundat dem; att hon icke förgäfvades slungat ut sina orakelspråk, finna vi i vår senare realistiska diktning.

Det går an väckte ett stort och mindre angenämt uppseende. Åtskilliga broschyrer utkommo och bemötte den, af Palmblad, * fru Silverstolpe, Snellman och August Blanche.

* *Palmblads* broschyr hette »Törnrosens bok, nämligen den äkta och veritabla, utgifven icke af Richard Furumo utan af hofmarskalken Hugo Löwenstierna sjelf» (Upsala 1840). Hans andra broschyr »Den nyaste solförmörkelsen på publicismens himmel eller sista akten i Går-an-dramat (ur tidningen *Tiden* med betydliga tillägg)», utkom först 1851 i Upsala och är egentligen framkallad af Almqvists flykt ur riket, men behandlar dock temligen utförligt äfven hans *går-an*-teorier. Palmblad är mycket hätsk och orättvis i sina beskyllningar. Han kallar Almqvist »en köttets apostel», hans religion raka motsatsen till kristendomen, der last kallas för dygd, »arsenik för hvithet och oskuld», hans lära »en fullkomlig upp- och nedvändning af de sedliga begreppen» och hans arbeten ett försvar för »brottslig kärlek, bruten äktenskapstro, sinlig utsväfning». För kuriositetens skull må erinras om, hur en annan *går-an*-broschyr, troligen af *Z. Cajander*, »C. J. L. Almqvists *Det går an*, uppfattad såsom en kristlig idé, af en finsk flicka, jemte postscriptum eller några finska runor» (Stockholm 1847), kommer till ett alldeles motsatt resultat. Författaren kallar *går-an*-systemet ett konststycke, som »i ansende till sin grundkaraktär bär en af kristendomens härligaste frihetssanningar.» Almqvist vill, enligt författarens åsigt, att hvarje förening mellan man och qvinna »skall vara förnämligast andelig och enligt Guds visa föreskrifter, som i allo öfverensstämma med naturen», samt »att ingen människa måtte uppstå eller uppkomma om icke genom människornas ömsesidiga kärlek, och icke genom den »kärlek», hvaruti det sinliga elementet ensamt är rådande.»

Här sökte man utdraga konsekvenserna af den lära, Almqvist hade förfäktat i sin bok om *Sara Widebeck*; här blefvo teorierna omsatta i praktik; här stälde man samhället och dess kraf mot individen.

Fru Silverstolpes broschyr *Männe det går an?** tecknar de unga älskandes samlif i Lidköping, visar alla de nalstyng, hvilka de måste uthärda, upprullar en bild af den skefva ställning, de intaga gent emot samhället och människorna i samhället. Hade icke det olycksaliga syndafallet inträffat, det vill säga om människan vore syndfri och skuldfrö, då skulle intet annat band än *barnets födelse* kräfras; detta är »vida heligare än prestens välsignelse». Nu kräver just syndafallet ett mera stadigt band; hvad blefve det af barnet, om de älskande åtskildes? »Lagarne måste vara beräknade för mängtalet af människor. Enskilda undantag måste ibland lida för det helas väl.» Att kärleken är det enda, som berättigar till äktenskap, erkännes af fru Silverstolpe lika väl som af Almqvist, men — säger hon — sann kärlek är odödlig. »Sann kärlek, som är oskiljaktig från högaktning och förtroende, icke ögonblickets tycke, är det enda, som bör afgöra lifstidsbandet; och den som ej med sin älskade vill dela nöden liksom lusten, den känner ej den kärlek, jag menar.»

Snellmans broschyr, *Det går an* N:o 2, utvecklar problemet i en helt annan riktning. Den omtalar, hur sergenten, efter flere års samlif med glasmästaredottern i den goda staden Lidköping, afreser till Stockholm i ett eller annat ärende, der stiftar bekantskap med kammarjungfrun

Israel Hwassers år 1841 utgifna broschyr »Om äktenskapet» är såsom riktad mot Saint-Simonismens och den tyska romantikens läror en indirekt vederläggning af *Det går an*. En mera direkt sådan är Wilhelmina Stålbergs temligen obetydliga skrift *Eva Widebeck eller det går aldrig an*, »en arabesk ur lifvet af faster Karin». Eva, som börjar med att hylla moderns teorier, slutar som lycklig maka och fördömer dem. Ytterligare skrifter i ämnet äro: J. M. Roséns »Den fria kärleken, framtidsroman af Guido» (1840), och C. H. von Platens »Evelina Reder, också en tafla ur lifvet» (1841). Äfven i *Aganippens* handskrifna tidning, »Helikonska vattenskopan», förekomma hänsyftningar på *Det går an* (i sista numret af de fyra, som utgäfvos, den 12 mars 1840).

* Såsom författare till broschyren har man äfven uppgifvit (i *Söndagsbladet*) f. d. studeranden Josef Blomgren, sedan jernvägstjensteman.

Celestine, hvilken i det *erotiska* har Saras fria tänkesätt, glömmet den stackars Sara för Celestine, som han lefver med, fördjupar sig i skulder och träffar en dag sin äldste son, frysande och förskrämd ute på gatorna i Stockholm, dit han blifvit uppskickad af Sara, som har lungshot, i ändamål att få plats såsom lärling hos en bagare. Den otrogne sergeanten dränker sig i Norrström; Celestine blir glädjeflicka och kommer till sist på tukthuset.

Här tager nu Blanche vid och fortsätter historien i en ny liten broschyr, kallad *Sara Widebeck*. Blanche erkänner väl i företalet till boken, att nu gällande former icke befordra lyckan, icke heller bidraga »till en sann moralité», men det Almqvistiska receptet vågar han icke antaga. Uppbygger man på samma sätt som Almqvist i *Det går an* ett gudatempel af sedlighet på en drömd mänsklig fullkomlighet, söker man blott i frihet från alla yttre band lyckan, då glömmet man äfven, enligt Blanchés resonnement, »att den vida äldre modern jorden ännu fortfar och skall fortfara att föda brister och svagheter ända till yttersta dagen. Liksom människokroppen, så länge den ej kan lefva af solsken och vackert väder, måste hemta sin näring af de simpla ämnen, jordtorfvan alstrar, måste också människosjälén, så länge den ej är ren som en gud, hållas inom yttre band, de må nu vara samhällets eller familjens. Äro banden, som för några likväl visat sig vara ganska lyckliga, hårda för andra, så är det bättre, att samhället och familjen hafva denna hårdhet på sina samveten, än att dessa i evighet skola skälfva under frihetens missbruk och motstridiga vindkast. Hade ifrågasvarande författare mäktat bevisa sanningen af den sats, som predikar ett tillkommande tusenårigt rike, ett nytt lycksalighetens, då skulle vi med nöje äfven hafva underskrifvit *Det går an*, hvilken han genom sina skrifter efteråt sökte förvandla från *roman* till *dogm*. Men nu, ehuru som vi tro i tanke att väcka en ljusens ängel, väckte han en slumrande demon i mänsklighetens hjerta, — — och författaren är för stor och betydande för att ett sådant tilltag skulle lemnas oanmärkt.»

Allt detta är godt och torde kunna försvaras. Icke heller är det klandervärdt att *parodiera* boken, hvilket Blanche uppgifver såsom målet för sin skrift, *men* hvad som med allt skäl torde kunna fördömas, det är hans parodis vågade situationer och, framför allt, dess *personliga* karakter.

Här se vi nämligen båda Sara och Celestine, hvilken sluppit ut, rest till Linköping och är Saras vän, lefva i fria äktenskap, hvar och en på sitt håll, Sara med en fanjunkare, en tjock karl, som heter Tandgren, och Celestine förnämligast med en ung och dum löjtnant.

Märk följande samtal mellan Sara och fanjunkaren: »Var din bana törnbeströdd» — säger hennes amant — »så har du också haft en törnrosförfattare i släpet.» Sara entusiastiskt: »Hvad jag beundrar den store mannen, den ende som förmått sannast läsa i min själ och afteckna hvad som der finnes.» Tandgren: »Sara, Sara, hade jag honom mellan fyra ögon, fan ta mej skulle han icke afundas en till hundra prygel dömd rekryts öde! Jag skulle rista törnrosor på hans rygg till sådan ymighet, att den skulle se ut som ett purpuri, det lofvar jag!» Sara: »Hvilken jätteverld har ej denne store man öppnat för våra ögon!» Tandgren: »En jätteverld med varelsor uti, dem hvarken Gud eller fan skapat, utan sådana som helt enkelt skjutit fram ur hans topprasande hjerna.»

Märk vidare Celestines osmakliga ord: »Jag lät smitta mig af en usling till kroppen för att hämnas på en usling till själen. — — Jag har skrivit till författaren af *Törnrosens bok* ett bref derom, styrkt af vederbörligt läkarebe-tyg. Han skulle nog veta göra något af allt det der och med diamantstilar inrista mitt namn i odödlighetens tempel.»

Blanche skjuter på detta sätt mycket högt öfver målet; han är till och med plump, han glömmet sig, han är ofin. En och annan qvick scen i andra delen af boken utplånar icke intrycket af hans djerfva elakhet.

Sjelfmördaren-sergeanten uppstår ifrån de döda. Sedan han blifvit räddad af ett skepp i Norrström och följt detta till Finland, återvänder han till Sverige och uppträder nu i Lidköping som aktör vid en landsortstrupp. Oaktadt sina två nya familjer vid truppen, skådespelerskorna Clara och Kristin och tvänne barn, uppsöker han ånyo både Sara och Celestine, pryglar den stackars fanjunkaren och utmanar löjtnanten. Alla fyra fruarna uppträda vid duellen och störta sig med sergeanten från en klippta i vattnet. Aktrisernas barn skickas till Kungl. Teaterns elevskola, Saras och Celestines till *Nya Elementarskolan*, der, såsom bekant, Almqvist då var rektor.

Broschyren *Sara Widebeck* utkom 1840. Naturligtvis gjorde den ej ett godt intryck på Almqvist, hvilken var i hög grad ömtålig för klander.* Redan under året 1839 upptäcka vi kritiker af hans arbeten i *Freja*. Såväl hans *Amorina* som hans *Törnrosens bok* erhöello dock i allmänhet mera loford än tadel. Icke heller finner man, såsom sedermera blir fallet, spår till någon rent personlig ovilja mot skalden. Tvärtom erkänna recensenterna hans storhet, uttala sig med glädje öfver de folkskrifter, han diktat, ja, kalla dem mästestycken och kalla Almqvist ett *snille*. Till och med *Det går an* dömes ganska mildt — och det på nyårs-afton 1839.

Den 14 januari 1840 rubbas harmonien af en strängare kritiker. Då skrifver nämligen redaktörens vän, Snellman, docent vid Helsingfors universitet, en artikel, *Menniskorätt och naturens lag*, riktad mot *Det går an*.

Troligen retade denna uppsats Almqvist. Några dagar senare svarade han i *Aftonbladet*, hvarjemte han insände ett genmäle i *Freja*, der han ganska fyndigt värnade sin broschyr. Så till exempel sade han, att äktenskapet är ett *märke*, hvilket endast »förvirrar och förbryllar» opinionen. Snellman bemötte honom i en ny skrift i *Freja*, der han bland annat yttrade, öfvermodigt och hänfullt: »Att dame Sara funnit sanningen af det gamla *variatio delectat* bevisar ingenting. Äktenskapets lyckalighet består i uppfyllandet af dess sedliga bestämmelse.»

Ställningen hade sålunda inom ganska kort tid öfvergått till en kamp om den celebra *Det går an*. Författaren sårades vida mer, än han erkänner. Snellmans ironi träffade honom djupt, särskildt hans diatriber mot »den högst naturliga Sara», hvilken han äfven kallar *Sveriges förnämste filosof*. Vål fick han litet balsam af Orvar Odd i *Aftonbladet*, — denne sjöng hans lof i vidlyftiga artiklar — men då hans båda kritici, Snellman och fru Silverstolpe, prisades i *Freja* för sina skrifter mot *Det går an*, utplånades intrycket af beundrarens ordsvall. Så följde slutligen i maj 1840 en skiss af August Blanche, *Sara Widebecks dotter*, hvilken,

* J. M. Rosén skref en qvick men elak anmälan af Almqvists *Fria fantasier* för fortepiano i Palmblads *Tiden*. Almqvist tog illa vid sig och sökte tysta kritikern genom att erbjuda honom ett fördelaktigt engagement i *Aftonbladet*.

enligt novellen, kastar sig i Norrström, men räddas af en ung man och två ädla gensdarmer. Hjeltinnan, som fått i arf sin mors »sedliga ideer», ville ej låta viga sig vid den man, som hon älskade, hvarför hon sökte döden i Norrströms böljor. »Männe jag gjorde rätt, som drog upp henne?» tänker räddaren. »Man bör alltid ha en särdeles respekt för alla, som göra sig till offer för en storartad idé, offret och idén må bära sig hur bakvänt åt som helst. Emellertid har jag satt till en spritt ny svart klädning på den kuppen, — och kanske får jag mig en frässa till på halsen, och hvad har jag för det? Jo, på köpet kanske det faller den älskvärda oskulden in att vid tjenligt tillfälle lägga en bit arsenik i bifstekan åt mig, för det jag hindrade henne att dö.»

Här finna vi en ny, halft förtäckt utmaning, denna gång skrifven af redaktörers egen hand. Nu börjar nämligen den personliga oviljan spela en liten roll i fäktningarna med Almqvist. Denne hade försökt att innästla sig hos Bergvall, dock, såsom det påstås, utan allt resultat.* Blanche, som var invigd i sin rivals klena affärer och kände hans stora makt att snärja och dära folk, såg icke denna illistiga taktik utan harm. Han kände sig äfven kränkt af Almqvists spioneri på hans egna och hans familjs lefnadssätt och förhållanden. Dessutom egde de ingen enda beröringspunkt, ingen sympati, intet band, ingen vänskap. Den ene var en öppen och ljusälskande natur, den andre mera gätfull, inbunden och grubblande. Ingentida försökte eller åtråde ett närmande.

Troligen är allt detta personliga orsaken till att Blanche i *Sara Widebeck* frambringa en pamflett. Troligen är det allt detta personliga, som drifver honom, då han i lilla *Freja* 1842 öfveröser sin fiende med sarkasmer och glåpor, hvilka slutligen leda till det beryktade *dådet*.

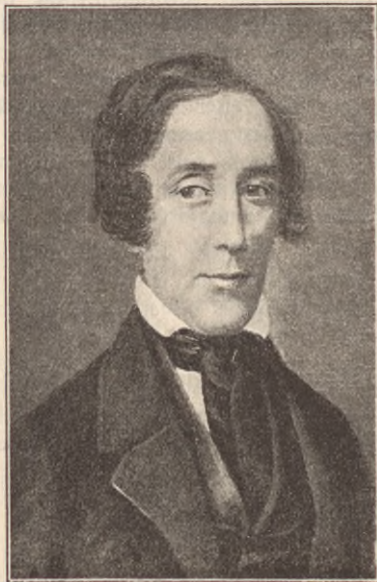
Under 1841 är allt ännu lugnt. Först i slutet af året innehåller *Freja* en skämtsam recension öfver *Gabriële Mianso*. Denna bok underkastas en ytterligare granskning, då Snellman i april 1842 åter griper till pennan och skrifver följande: »Man öppnar boken, läser, retas, förvånas och hinner hastigt slutet, — men man lägger den ifrån sig med

* Ridderstad uppger emellertid, att Almqvist lyckades förskaffa sig ett lån å tre tusen riksdaler hos Bergvall.

kall beundran för författaren, utan värme för händelser eller personer.»

Kritiken var egentligen mera välvillig än elak. Men, detta oakadt, sårade den Almqvist. Knappt hade storhertigen i Aftonbladet rest, då tillförordnade chefen utmanade fienden. Han skref några sarkasmer mot sin granskare Snellman,

»som, oakadt han stundom uttrycker sig litet omotiveradt och hans framställning ofta genom bristen på skäl kan hafva en viss ihållighet i fysionmien, dock alltid är en snäll man.» Fyra dagar senare svarade man i Freja, uppenbarligen retad af detta hänfulla yttrande. Dock var det ej så mycket själfva ordalagen, som sårat. Bakom hela affären låg nämligen ett bref, skrifvet till August Blanche eller till Snellman af Almqvist med anledning af kritiken öfver *Gabriële Miman*so. Brevet är

J. V. Snellman.

icke kvar och finnes ej refererad; sannolikt innehöll det en hotelse om hämd, rent personlig hämd mot Blanche eller mot Snellman, ty, säger Blanche i genmälet i *Freja*, »herr Almqvist känner, hvilka *skriftliga* skäl Frejaredaktionen kan ega att sätta utfallet i Aftonbladet mot nämde författare (Snellman) i sammanhang med sagde recension. Red. vill dock hoppas, att detta herr Almqvists försök må vara det sista under hans regemente i Aftonbladet.»

Varningen i artikeln togs icke *ad notam*. Almqvist svarade med sin vanliga ironi, och Blanche, den häftige och uppbrusande Blanche, skref följande ord på första spalten i *Freja*: »Sara Widebeck, den bekanta glasmästartottern, som

för någon tid sedan gjorde så mycket oväsande af sig, är, såsom vi alla-veta, alla dagar att finna på Aftonbladsbyrån, der hela redaktionen efter hufvudmannens afresa nu som bäst kryper under hennes toffel. Vål är diamanten numera för slö för att kunna skära nytt glas, men Sara besitter ännu den konsten att kunna kitta ihop gammalt, så att i händelse någon revolution, vid hvars blotta namn Aftonbladet numera ryser, skulle inträffa och några fönsterrutor stryka med, man vet, hvarest man för godt pris kan få dem lagade.* Få se likväl, huruvida glasmästarembetet på sin jagt efter fuskare tillåter henne att så der i smyg drifva sitt lätt genomskinliga yrke.» Slutligen bad Blanche, att Almqvist i sina anfall icke måtte vända sig mot *personen*, som kritiserat honom, utan mot *recensionen*, öfver hvilken han ondgjorts.

Den politiska polemik mellan Aftonbladet och Freja, hvilken under en lång tid rasat i deras spalter, fick efter August Blanchés oförsynta artikel ännu ett brännämne, Almqvists författarskap. Denne gjorde sig lustig öfver den trätgiriga Freja, kallade hennes uppsatser idel pueriliteter, sade, att hon var dum och liknade *Svenska Biet* och ej hade någon bättre kost »än gräl med andra tidningar». »Hvarje gång hon kastar utmaningshandsken, är det därför detsamma som tiggeri om en allmosa. Hon kan nu gå och försöka sig vid en annan dörr. — — Hvad allt det roliga grums beträffar, som *Freja* andrager om *Gabriële Mimanso*, så får det med allt nöje stå och gälla för allt, hvad det kan.»

Snart finna vi dock, att detta *grums* bitit. Almqvist söker nämligen göra troligt, att *Freja* — endast af begär att kunna skada *Aftonbladet* — ingått en allians med tidningen *Svenska Biet* och, för att söka gräl, anfällit hans *diktning*. »Det beror nu på *Freja* sjelf,» — slutar han sin artikel — »om vi hädanefter skola anse och behandla henne som *inkurabel* eller som *konvalescent*.»

Blanche svarade genast »den gamla stygga Sara», hvilken änyo rasat mot några blindfönster — sade han. »Sara är således antingen ohjelpligt lättsinnig eller smittad af *Amorinas* galenskap. Hon talar om kurer, piller och gud

* Under 1838 års oroligheter utslogs ett fönster på Aftonbladets byrå.

vet icke hvilka apoteksvaror, så att man skulle tro henne varit på besök hos den bekante *Leonard*, som förekommer i Törnrosförfattarens vämjeliga *kurhusnovell*. Fortfar Sara på det sättet, så torde lätt hända, att både hennes och Aftonbladets skyddsgud *Mercurius* tager sin hand både från henne och tidningen.»

Fem dagar derefter gisslar han åter Almquist, roar sig med hans skrik öfver inbillade anfall, talar om hans person, hans »fixa ideer» och dylikt och önskar, att sommarvärmen icke måtte förstöra honom. Almquist hade nämligen, uppretad af gläporden, tilldelat August Blanche en liten varning i *Aftonbladet*. »Frejas betänkliga tillstånd fortfar», skref han. »Vi öfverlemna den olyckliga åt Guds barmhertighet och läkaren. Få se, hvad sommarluften kan uträtta; den lofvar att i år blifva ovanligt helsosam. Skulle likväl för Freja och hennes riddare detta icke hjälpa, så hafva vi ett botemedel i *beredskap*; det står till finnandes vid Ladugårdslandstorg.» Botemedlet var Bergvall, August Blancches far, hvilken såsom kyrkoherde i Ladugårdslands församling bodde vid detta torg, der han hade sitt boställe.

Så kom i juli ännu ett attentat, äfven riktadt mot Almquist och helt och hållet personligt. Almquist — hette det — »hade för några dagar sedan upptägit till ecklesiastikexpeditionen för att inlemna en *underdånig* ansökan att komma i *nådig* åtanke till ett regalt pastorat i Skåne vid namn Båstad och Torekow. Att söka och vinna befordringar bör ej vara någon förment, han må vara af hvilken politisk tro som helst, men att på samma gång man såsom styresman för en *fri* tidning predikar emot de vedermälen af nåd, hvarmed andra hugnas, sjelf krypa till samma nådens altare, är i sanning bra kuriöst och måste naturligtvis räknas till de bekanta »fria fantasierna». Men ingen ros utan taggar och allra minst en *törnros*, ty herr rektorn kom med sin ansökan elfva dagar för sent, och som han, oakadt sitt snille, ej förmådde alldeles vända upp och ned på den oesterättliga tiden, så återvände han surmulen till Aftonbladsbyrån i akt och mening att derstädes med bättre framgång sätta i verket sistbemälda kinkiga experiment. Derifrån troligen hans dåliga humör under dessa dagar så väl mot den stackars Freja som mot andra.»

Hela denna historia finnes i *Svenska Biel* redan den 25 juni 1842, späckad med åtskilliga beska kommentarier

och egande till rubrik »Ett nytt Det-går-an-försök». Almqvist, som underlätit att svara Biet, måste deremot nu, när det gälde *Freja*, tala. I en uppsats med öfverskriften »Biets midsommarhoax eller hur man kan få visst folk att nappa på kroken» finner han det besynnerligt af Svenska Biet och *Freja* att, såsom de gjort, angripa hans person. Var det då så märkvärdigt, att han sökte en statstjenst? Och var detta detsamma som sökande af en nåd, »derför blott att forum för ansökningen är hos konungen, der visserligen också nåd sökes, men icke mindre rätt?» Slutligen antyder han, att meningen med det hela egentligen var att skaffa »publiciteten ett antecedens», ett faktum till utgångspunkt »för nyttiga betraktelser öfver tiensterns bortgifvande, och hvilken skilnad man gör mellan personer, som yttrat sig fritt och med öfvertygelse i åtskilliga principfrågor, och dem, som gjort intet sådant. — — — Om denna Biets midsommarhoax må nu hvar och en tänka och yttra, hvad han behagar. Det längre fram stundande bär mycket i sitt sköte, som är tokroligt nog. Vi yttra emellertid intet vidare härom.»*

Samma dag — tisdagen den 5 juli — innehöll äfven *Freja* en artikel mot Dagligt Allehanda, »Politiska vänner och politiskt resultat.» Dessutom lästes i samma nummer en anekdot om en man, som under en resa någonstades i utlandet träffat på bin, lika stora som *får*. »Man skulle nästan tro» — anmärkte författaren — »att det främmande landet helt enkelt vore Sverige, och att den resande varit uppe på *Svenska Biets* byrå.» Almqvist, som oupphörligt talat om alliansen mellan Ängeldorffs Bi och August Blanches *Freja*, ja, kommit derhän, att *Freja* var ett *Bi-bi*, föregaf i *Aftonbladet* den 8 juli, att *Frejas* anekdot var en dementi af detta rykte. »För öfrigt» — hette det — »råde vi *Freja* helt uppriktigt att icke, såsom hon i tisdags gjorde i sin utflykt mot Dagligt Allehanda för dess »politiska vänner» och »politiskt resultat», tala så mycket och så skrytsamt

* Lysander påstår, att historien om pastoratsansökningen måste vara osann på grund deraf, att Almqvist vid afskedet från rektors-embetet vid Nya Elementarskolan den 1 okt. 1841 förlorade den med embetet följande extra ansökningsrätten till regala gäll. Denna rätt återfick han först 1844 genom särskild kunglig nåd. Att Almqvist emellertid inlemnade sin ansökning, framgår af den polemik med *Freja*, för hvilken ofvan redogöres.

»om att *andra* äro de politiska vänner, *Freja* tänker sig, och *annat* det politiska resultat, hvartill hon sträfvar.» Ty detta är just hvad allmänheten till *Frejas* nackdel länge nog och ganska mycket misstänkt henne för. (Den emellan biet och henne medlande äldre »connaissance» — vi mena icke hvalfiskan — kan man när som helst afskiltra, om man allenast vill.)»

Långt ifrån att varnas af detta tvetydiga hot fortsatte lilla *Freja* med sitt småaktiga gräl. Biet persiflerades i en skämtsam artikel, *Nytt sätt att uppdraga bin*, och *Almqvists* förklaring rörande pastoratet skärskådades i allt annat än välvilliga ordalag. »Af statstidningen har man i dessa dagar inhemtat, att det der pastoratet i Skåne, som efter fatalietiden söktes af *Aftonbladets* nuvarande ordförande, herr rektor *Almqvist*, blifvit bortgifvet åt pastorsadjunkten herr magister *Horster*. Sedan vederbörande nu avslutat affären med herr rektorn, lär *Aftonbladet* icke finna underligt, om man med oro och nyfikenhet efterlängtar det ögonblick, då allt detta på djupet af ansökningen hvilande skall varda uppenbart.»

Redan följande dag hämnades rektor *Almqvist* genom att sätta hotelsen af den 8:de i verket. »*Freja* för i går», skrifer han den 16:de, »har en naturhistorisk framställning af sättet att uppdraga bin, som innehåller många nya, oväntade och rätt roliga uppgifter. Likväl saknar läsaren ett och annat, som icke i sitt slag skolat vara mindre på sin plats, nämligen hur sådana bin uppdragas, som tillkommit utom kupan, uppfödas på visst särskildt ställe och icke en gång göra sig kända som äkta bin, ehuru de till later och lynnen visserligen, om ock blott i hemlighet, tillhöra samma slägte. Dessa bin på sidan, eller bi-bin, njuta sin förkofran från den egentliga kupan vanligen genom någon i tysthet smygande insekt, som spelar rollen af mellanlänk, *père de charité*, emellan kupan och dem. Denna mellangaende varelse är ett icke mindre märkvärdigt fynd i naturalhistorien. Han är mera geting än bi; han är icke så rik på honung som icke mera på en annan besynnerlig matiére, hvarmed han omgifver hela sin kropp och deraf har färg. Detta ämne liknar nästan ärg af mynt. Denna insekts figur har derigenom någonting mycket utmärkande, och skulle han tillhöra människornas ras, så kunde man knappt hålla sig ifrån att anse honom för en gammal pro-

centare. Det skall vara fråga om att gifva detta inom naturen nyss upptäckta species ett namn. Såsom det på »höjderna» gör mycket gagn (ehuru allt i hemlighet), blir säkert namnet ganska distinktvt.»

Hvar låg nu udden i denna märkvärdiga artikel? Jo, helt enkelt deri, att alltsammans var en liknelse. De bin, som omtalas såsom invånare i kupan, syfta på *Svenska Biels* redaktion och på Angeldorff; Bi-bina utom kupan äro Freja-herrarne och Blanche, och mellanlänken, getingen, den smygande procentaren, kyrkoherden Bergvall, Blanches egen fader.

Denne hade med åren blifvit en smula folkskygg, lefde ett stilla lif och älskade sina penningar. Då och då lemnade han försträckningar eller lån åt dem, som voro i knipa och sökte efter en hjälp; det sades, att bland klienterna fanns äfven grefve Brahe. Dock kan man ej för den skull kalla honom en ockrare, hvilket, såsom Dahlgren 1824 skrifver till Thomander, illviljan hade gjort: »Två porträtter af procentare in Lebensgrösse äro här utkomna; det ena föreställer en i hofrätten vid namn Törnbom, och det senare — mirabile dictu — min egen pastor i kapp och krage, Bergvall.»*

Denne var i öfrigt en mycket fredsälskande man, oförarglig och stillsam och allt utom stridslysten. Icke heller egde han något otaldt med pressen; hvar han än sprang, icke var det hos tidningarna.

Här möta vi sålunda ett gement anfall, riktadt mot en person, stående utom pressen, en man, som på intet

* Porträttet finnes på Kungliga Biblioteket och föreställer en person i frack, kapp och prestkragar, stående på predikstolen med bibel och timglas bredvid sig. Porträttet är försedt med följande charad öfver namnet *Berg-vall*:

»Mitt *andra* jemt plär vara
Kring fästningsportarne,
De, som från Munkbron fara,
Mitt första för sig se.
Mitt hela — det grämer mig — skådas här gratis,
Ty annars jag uppfyller väl från mitt rum
Det budet, som sluter evangelium
På nionde söndagen Trinitatis.»

sätt deltagit i striden och hvars enda brott utgjordes af hans släktskap med Blanche.

Också blef förbittringen ganska odelad och allmän, och ingen satte tro till de ärekränkande orden. Att Blanche kände sig träffad, följer ju af sig sjelft.

Samma qväll Aftonbladet kom ut med sin bihistoria, voro August Blanche och Theodor Sandström på Freja-byrån. Knappt hade redaktören genomögnat artikeln, förrän han med af vrede darrande hand skref ett bref, der han i skarpa ord utmanade Almqvist. Duell ville han ha, strid på lif och död! Nekades honom upprättelse, skulle han sjelf taga den.

Sandström frågade, på hvad sätt han skulle hämnas. »Jo», sade Blanche, »jag spottar honom i synen!»

Följande söndagsmorgon uppvaktades Crusenstolpe af Almqvist, som bad honom spela rollen af ett slags medlare. Crusenstolpe skulle omtala, hvem det var han hade utpekat, äfvensom hota Blanche med ytterligare förföljelse, om han ej ville upphöra att i Freja apostrofera dels Almqvist sjelf, hans offentliga och privatlif, dels äfven hans arbeten och befattning i Aftonbladet.

Crusenstolpe utförde sin mission, men förgäfves. Blanche ville icke höra honom, icke taga reson; han yrkade på duell, på uppgörelse med vapen.

Crusenstolpes besök omtalades i Freja; Lindeberg och Sturzenbecker, medarbetare i Aftonbladet, uppfordrades af Blanche att afgifva en förklaring. Båda två svarade i bref till redaktören, att ingen hade haft reda på den elaka artikeln, innan de fingo läsa den i Aftonbladets spalter. Dessutom uttryckte de sin harm och sitt ogillande.*

Freja publicerade äfven dessa båda bref, tilläggande om Almqvist, Aftonbladets styresman: »Hvem är då denne? Är det en person ur den rääste, mest förderfvade hopen, om hederns och allmänna moralens bud okunnig? Nej, det

* Sturzenbecker skriver i *Grupper och personnager* om dådet: »Det var ett stycke i den mest ultra-romantiska, ny-franska art, af dessa romaner, som Almqvist förut nöjt sig med att dikta på papperet, men hvaraf han den gången gaf oss ett ohyggligt prof i *kött och blod*, en roman, uppfylld af de vidrigaste episoder, en infernalisk intrig, en kaotisk sammanblandning af beräkning och vansinne, af list och dumdrighet, af smuts och gift.»

är en man med öfverlägsen talang och bildning; en man, som varit förste lärare vid ett allmänt läroverk; en skriftställare, som vunnit en stor och i många afseenden välförtjent författareära; en man, som dertill bekläder en prestmans dyrbara kall att tolka religionens sanningar och bland folket sprida sedelärans renaste föreskrifter.»

Almqvist å sin sida sökte att komma undan. Crusenstolpes mission, sade han i sin tidning, hade alls icke till mål »att låta någon viss person umgälla, hvad Freja kunde vilja försöka mot Aftonbladet.» Ja, han *bedyrar*, att så icke varit meningen, talar om att »med tystnadens förakt» möta denna beskyllning och vågar till och med påstå, att *under* de förklaringar, hvilka blifvit afgifna af Lindeberg och Sturzenbecker, låg »en uppgjord plan att genom dylika insinuationer söka inbilla allmänheten, att Aftonbladet behöfde för sin del nyttja samma slags medel, som dess vedersakare alltjemt tillåtit sig.» Vidare skämtade han med *Frejas* »hetsiga feber», utropande: »Hvarför göra väsen af en insekt, ett föremål för naturforskning mera än för politik?» och lofvade att, om kuren icke hjälpte, bruka en starkare.

Crusenstolpes »förklaring» aftrycktes i Freja. Almqvist, som icke kunde vederlägga dess ord, ändrade sin taktik och skref då följande: »Min tro är, att personligheter å ena sidan få lof att vara tillåtliga, så vida andra sidan i rikt mått tillåter sig sådana, och att responsabiliteten i sådant fall stannar hos den, som dermed börjat. Freja har fullt lika litet som någon annan tidning afhållit sig från beröring af personer, såväl sådana som stå i direkt sammanhang med publiciteten, som sådana, hvilka dermed intet hafva att skaffa.» Slutligen reducerar han hela tvisten till ett gräl, som rör honom personligen, men alldeles icke Aftonbladet.

Så följer ett svar, skrifvet af August Blanche; der söker han bevisa, att det är *tidningen* det handlar om. Dessutom hade Freja icke angripit herr Almqvist annat än som skribent och redaktör, säger han.

Allehanda, som stälde sig mer fiendtlig mot Freja, kunde icke förstå, att denna tvist rörde allmänheten. Den ene af redaktörerna, det vill säga herr Blanche, ville, hette det, »växa ut på sidan af tidningarna, och detta sträfvande är i det hela blott löjligt.» Herrarne voro värda den lilla

lexa de erhållit. Den »skall lära dem att hålla sig i skinnet och låta sina värda personer beskedligt stanna utanför, sedan det väl visat sig, att allmänheten icke vill hafva något obytt med dem.»

Blanche kunde icke gilla denna uppfattning af saken. Nej, det rörde allmänheten, pressen, yttranderätten. Ty, sade han, »finge ett dylikt försvarssätt (— 'att vända anfallen mot främmande personer för att på enskild väg söka skada motståndaren' —) vinna häfd inom publiciteten, vore i och med detsamma yttranderätten föraktad och dess undergång förr eller senare afgjord. Yttranderätten, den vi älska med hela själens värme, har uppfordrat oss att gå strängt till väga för att förskona den från framtida befläckelser af dylik art.» Flertalet af tidningarna delade denna uppfattning.

Då kom i Aftonbladet åter en liten bihistoria. »Freja, Minerva, Svenska Biet, Samlaren, Upsala Tidningar, Carlstads Tidning och några andra *verkligt fria* kämpar i konungariket Sverige ringa i detta ögonblick stormklockan till strid för ett underdjur, hvilket de kalla *tredje personen*. — Om än den ene bär i skölden ett asklöf, den andre blanksmörjeburken och den tredje ett svart bi, så står dock släktmärket inristadt på hvarje fysionomi, och de liktidiga rörelserna utmärka alltför tydligt, att de samtliga röra sig efter kamarillans pekfinger. Sälunda kunde man ock nu förmärka ända till det lekamliga band, som förenade de sata vännerna, och tydligen se, hur *den tredje personen* sträckte ena handen ned i honung och doppade den andra i blanksmörja.» Efter att hafva roat sig åt det märkvärdiga »underdjuret», upprepade författaren sina anklagelser mot Bergvall, hvilken sälunda gjordes till en »mellanlänk» i pressen.

Freja blef efter detta rent af utom sig. *Aftonbladets* vän, *Dagligt Allehanda*, förklarade, att »Freja visat prof på ett så beskaffadt uppförande, att om vi skulle begagna samma språk som hon och hennes vänner, vi skulle säga, att hon öfvergått till en oförskämndhet så skändlig, att den gränsar till vanvett.» *Sörmlänningen* gillade denna Allehandas förklaring, medan deremot Biet gaf ett uttryck åt den harm, som med fog hade blossat upp hos den öfriga tidningspressen. Efter några betraktelser öfver dådet yttrade det i slutet af augusti 1842: »Undre därför ingen af våra

läsare på, att pressen (på *Allehanda* och *Sörmlänningen* när) dragit ut emot Almqvistska dådet. Det är en krokodilunge, som genast vid utläckningen måste ihjeltrampas, om vi något hvar ännu skola få hafva den fristad och de förhållanden fridlysta, inom hvilka ännu ingen tidningsskrifvare före *går-an-presten* dristat sig. — — Får man icke krokodilungen krossad i tid, så blir den snart ett förhärjande vidunder, hvars jerntänder sjelfva skola krossa lifvets ömmaste band.»

Den 14 augusti väntades Hierta hem. Två dagar förut annonserades denna händelse i Freja, som skämtade öfver storhertigens spira. »Man väntar» — sade hon — »med spänd nyfikenhet att se, hvilken uppsyn storhertigen skall göra, när han börjar addera tillsammans de många nya fläckarna på bemålte spira.»

Den 16 augusti lästes äfven i Freja ett dramatiserad skämt öfver storhertigens landstigning. Hierta och hans tillförordnade chef, Almqvist, mötas vid Skeppsbron och börja en dialog. Almqvist säger:

»Du syns otålig, prins, jag skrider då till saken.
För bladets egen skull jag nödgades ibland
Gå in uppå person och skymfa litet grand
Och, der så nödigt var, att smäda uppå baken.»

STORHERTIGEN (*lugnare*).

»Kors, intet annat, nå, hvad är för ondt i det?
Du har ju endast följt din furstes egna fjät.»

DEN TILLFÖRORDNADE (ALMQVIST).

»Ja visst, men din taktik jag något mer utvecklat.
En främmande person jag in i striden fört,
Som ej i minsta mån till denna striden hört,
Och honom på allt vis jag smädat har och häcklat.
Att detta lyckats bra jag mig ej kan berömma,
Men meningen var god, den bör du ej fördöma,
Ty vet, på detta sätt jag Freja tänkte slå,
Fast jag ej just får för, att det ej ville gå.
För denna *fiiffighet* man kallat mig för niding —
Det är den tack jag har, för det jag skött din tidning.»

STORHERTIGEN (*förtviflad*).

»Fall himmel, remna jord, det är förbi med bladet!
Må hin och icke jag nu hädanefter ta det!»

(*Faller tillintetgjord i de kringståendes armar.*)

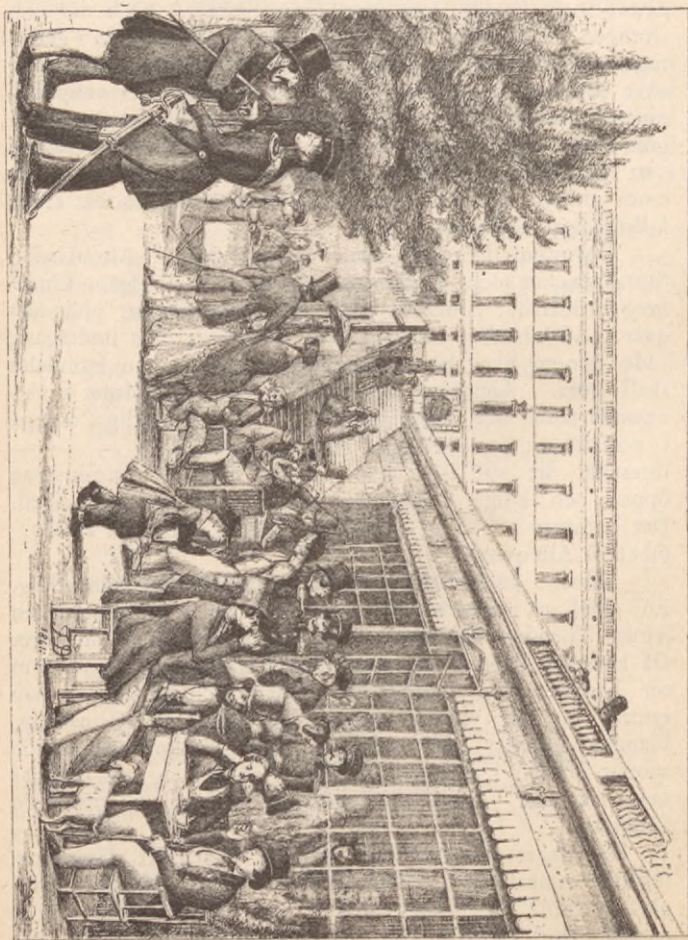
Trots alla uppmaningar till Hierta att yttra sig, teg denne och låtsade icke om Frejas böner. Och när han slutligen talade efter två veckors tystnad, talade han i gåtor, ingen kunde förstå honom. Freja och Minerva hade länge sökt förmå honom att yttra sig i en rent »personlig tidsningsstrid», sade han. Dock hade han ej kunnat förrän nu göra det, emedan han, om han talat, skulle hafva riskerat »att gå miste om *trenne ganska viktiga ändamål*, som deremot numera dels äro, dels också innan kort sannolikt blifva fullständigt ernådda.»

Dessutom bibehöll han den brottslige i Aftonbladet. Sturzenbecker och Lindeberg hotade med att afgå. Lindeberg förklarade: Almqvist har ingen hederskänsla; »blir han kvar i Aftonbladet, kommer han att bereda dess undergång både genom hvad han redan gjort och hvad han framdeles skall göra. Almqvist representerar för Aftonbladet i närvarande stund den onda principen, det fega, försåtliga, oärliga i polemiken; Sturzenbecker och jag deremot — — — föreställa det väl icke från misstag fria, men åtminstone öppna och ärliga stridssättet, således den goda principen. Det kommer nu an på att välja.» Hierta, som icke »valde», bibehöll Almqvist.

Blanche kunde icke uthärda denna ovärdiga behandling. En qväll på sensommaren vistades han i Strömparterren jemte Theodor Sandström och magister J. G. Wahlström. Då kommer hans fiende gående utför trapporna. Sandström ser honom, visar honom för Blanche och frågar, om han erinrar sig sitt yttrande på byrån. Almqvist närmar sig, Blanche springer emot honom, tager honom afsides och spottar honom i ansigtet. Almqvist vänder sig om och går utan ett ord. 'Blanche skyndar äfven bort, flat öfver sin häftighet.

Få dagar derefter, eller den 1 september, läste man följande reflexioner i *Aftonbladet*: »Dagligt *Allehanda* för i går innehöll en insänd artikel, som under rubriken *sann anekdot* åter vidrörde det rykte, som dels muntligen, dels

genom tvänne allusioner och förtäckta berättelser i *Svenska Minerva* blifvit satt i omlopp angående en händelse på Strömparterren i fredags åtta dagar sedan. »Det lærer nämligen hänt», heter det, »att sedan redaktören af den 'verkligt fria' tidningen jemte sina Minerviska och Bi-istiska allierade med en skräflande stortalighet under flere veckors

Strömparterren på 1840-talet.
Efter en teckning af F. v. Dardel.

tid påstått sig strida mot en annan stor tidning endast till skydd och försvar för 'publicitetens heder och moralitet' samt således med harm tillbakavisat hvarje insinuation, att kriget väl egentligen gälde tvänne redaktörer *enskildt* och personligen, samme 'verkligt frie' redaktör dock icke ansett sådant hafva gjort till fyllest för 'publicitetens heder' utan, för att riktigt retablera denna, företagit sig att på ett offentligt ställe öfverfalla sin publicistiska motståndare med att gifva honom en chrachat midt i ansigtet, hvilket vackra och anständiga *dåd* sedermera blifvit i den visa *allierade* tidningen lofordadt både på vers och prosa. Då ryktet om denna händelse är allmänt, har insändaren trots det äfven vara publicitetens pligt att låta den komma till allmänhetens kunskap såsom särdeles karakteristisk för bedömandet af vissa *verkligt fries* konduitt och hyfsningsgrad.»

Och nu blef det ett skrik om »kraschaneringen» i pressen. Blanche uppmanades att afgifva en förklaring. Han, rabulisten, som hänade alla ordnar, hade tagit sig för att ge herr Almqvist en »kraschan». Ja, äfven poeterna strängade sina lyror; *Svenska Minerva* intog ett epigram, der det hette:

»A. gaf åt B. förskottsvis spott och hån,
Men B. sig mellertid befogad tänkte
Att afbetala hälften af sitt lån,
Och så med *spott* sin borgenär beskänkte.»

August Blanche svarade med ett utfall mot fienden, hvilken sjelf, sade han, »stält sig utom lagen och samhället», och Aftonbladet berättade, att Blanche skrutit med *dädet* och öfverallt omtalat sitt nidingsverk i staden. Derigenom komme han nu att ohjelpigt gå till botten. »Det är väl möjligt, att herr Blanche äfven efter detta kan finna ett litet kotteri till sitt umgänge, men det skall åtminstone alltid blifva mindre behagligt för något hvar att bevista ett samqväm, der en person finnes, som en gång velat, vare sig i offentliga eller personliga tvister, införa såsom ett stridssätt att försätligen spotta sin motståndare i ansigtet.»

Blanche, hvilken särades, vände sig nu mot Hierta. Aftonbladet nedsatte sig sjelft — sade han — tack vare sitt försvar för en vanhederlig sak, och Hierta gjorde sig »värdig samma lön» som herr Almqvist, då han ville ursäkta hans brott och svärta Blanche. »Man har» — skref

han — »ensklidigt vändt sig till Almqvist och för den händelsen att han, som nyss vistats i ett land (Frankrike), der publicisterna måste vid påfordran gifva ridderlig satisfaktion, skulle hafva tillegnat sig något af dessa ideer, tillbjudit honom att på sådant sätt ansvara för sin handling. Icke heller detta försök har lyckats. För allt vädjande till moralens bud är han lika döf, åt den påyrkade offentliga uppriktelsen hänler han, åt den allmänna lagens hämd kan han ej öfverlemnas, den personliga ansvarigheten undandraget han sig feget. Om vi nu för en stund antaga, att en sådan person mellan fyra ögon bemötes på det vis, hvarom här är fråga, hvem annan än den, som ännu aldrig känt sig lifvad af en varm förtrytelse öfver människors moraliska uselhet, vill väl, likt Aftonbladet, kalla detta ett nidingsverk!»

Dagen derpå kom ändtligen Hierta med en *förklaring*, föga mer värd, än den han redan afgifvit. Här ville han göra hela affären till en sammansvärjning mellan den lilla Freja, Minerva och Svenska Biet. Aftonbladet skulle skadas, redaktionen söndras, Hierta sjelf kränkas, tidningen smutskastas. Almqvists bi-artikel sades vara en fabel, och hela de allierades operation »ett verkligt konststycke af kamaraderi, charlataneri och skojeri i förenad ansträngning.»

I denna stil fortsatte man sin kamp flere veckor. Först under oktober inträdde litet lugn. Då skämtade Blanche i bref till vännen Lénström: »Det råder för närvarande, som du ser, något lugn inom publiciteten. Pennan biter ej särdeles på mina motståndare, men hade jag dem bröst mot bröst, öga mot öga, o, hvad det skulle fröjda mig att få förpassa en liten blygäst i deras hjertkamrar.»

Slutligen tröttnade han vid grälet, vid tidningen, ja, vid hela pressen och utträdde ur *Freja*. Han underrättade publiken, att tidningen skulle fortfara, ledd af »några kände litteratörer», hette det, och i slutet af december sade han sitt farväl.* Enskilda angelägenheter hindrade honom, skref han. Dock ville han på intet sätt svika sina ideer. Om det skulle behövas, kände han nog sin pligt. Ja, han ville när som helst åter kämpa i ledet.

Grälet, dådet, kraschaneringen väckte uppseende icke blott i Stockholm, i landsorten, i Finland, utan äfven i Tyskland, dit det kom genom pressen. *Augsburger Allgemeine Zeitung* sade, att »anledningen så väl som förloppet

* Kiellman-Göransson blef hufvudredaktör. 1844 bytte *Freja* namn, kallades *Den konstitutionelle* och öfvertogs af Argus-Johansson.

af striden är af en så smutsig beskaffenhet, att den till och med skulle göra heder åt franska pressens *chronique scandaleuse*. *Helsingfors Dagblad* fann det hela bedröfligt. Aftonbladets roll stämplades såsom skymflig; Almqvist — hette det — hade svårt komprometterat sig. Trots detta kunde likväl historien bli till gagn. Pressen hade fått erfara polemikens vådor, faran af att indraga det personliga i en tidningsfejld. Mätte den äfven veta att draga nytta af lärdomen! Önsknigen uppfylldes, pressen reformerades. Allt detta obehagliga kält upphörde. Blanche, som försökte att gjuta friskt blod i pressen; Blanche, som försökte att lära tupparne ordning; Blanche råkade sjelf in i tuffåktningens hetta, klöstes, hackades, smädades, korsfästes. Tack vare denna korsfästning blef han ett slags martyr, och derigenom vann han, hvad han förut icke mäktat: pressens pånyttfödelse och utträde ur slyngelären.*

Sjelf drog han sig tillbaka, utmattad och kränkt. Bergvall skänkte honom sin malmgård till boställe. Der började ett nytt lif, teater- och romandiktarens. Der blef han berömd och der helades sären.

Men — detta oakadt — Freja glömde han aldrig. Åratal af hans unga lif hade hon slösat bort, splittrat, oröat, sönderhackat, förgiftat. Ja, äfven så sent som 1849 skriver han om sin Freja-tid följande ord till Ridderstad: »Akta dig för att bestänka din sångmöes färgrika vingar med det polemiska bläcket, det är dina sanne vänners råd. Jag har många gånger begråtit den tid jag kastade bort i tidningsstrider, då jag sådde välmening och skördade hat. Varus, Varus, gif mig igen mina legioner! Freja, Freja, gif mig igen mina fyra förlorade år!»

»Kraschaneringen» gjorde Blanches namn känt äfven i landsorten. Folk, som förut icke visste, att någon Blanche fanns, pekade nu ironiskt på duellanten i Freja. Senare, då han afreste till Norrland för att hvila sig — möjligen äfven därför, att han var trött vid denna ryktbarhet — hade

* I ett bref från Almqvist till Topelius af den 23 dec. 1842 söker Almqvist ställa sig sjelf i en fördelaktig dager och göra sig till den — af *politiska* skäl — orättvist angripne. Han förklarar sig hafva mått ganska väl under kampen och icke lidit minsta obehag hvarken af tidningsfejden eller *dådet*. Han har blifvit beljugen och nerskäld, men icke gendrifven med *skäl*. Om Blanche skriver han: »För den stackars Blanche har det åtminstone i höst här gått aldeles på tok. Han har blifvit uppsagd kamratskap och tjenstgöring i det embetsverk, der han tjänade, och han har måst lemna hela *Freja*.»

han knappast landstigit i Sundsvall, då hela staden liksom genom ett trollslag visste, att Blanche var der — »den herrn, som spöttade rektor Almqvist i ansigtet!»

Ännu en följd af alla dessa förvecklingar var den uppfattning han erhöi om *envigets berättigande*. I *Första Ålskarinnan* talar han om duellen och uttrycker sin belåtenhet med duellernas aftagande. Men, säger han, det finns sådana brott, som icke nås af lagen och därför blifva ostraffade. »Hos en och annan, hvars känsla för eller behof af ögonblicklig rättvisa äro större, än förmågan att tåligt afbida evighetens hämd, kan i sådana fall den frågan uppstå, huruvida det är förenligt med rättsprincipen i allmänhet och medborgerligt lugn i synnerhet, att en skurk må kunna tillåtas fortgå på sin mörka bana, därför att lagen icke eger någon boja för hans hand eller himlen någon blixst för hans hufvud!» Vål kan en sådan hämd ej försvaras af förnuftet, »men säkert är, att i de länder, der envig äro mera vanliga, den usla fegheten och det lömska förtalet icke hafva så stort spelrum, som de hafva annorstädes.»

Denna hans sympati för duellen såsom ett nödvärn stack äfven fram hufvudet år 1860. Då gälde det en mildring af de stadganden i lagen, hvilka handla om straff för dueller och duellmord, och då talade Blanche för denna mildring i borgarståndet, ty — sade han — det finns sådana förolämpningar, »för hvilka lagen icke har någon paragraf. Då tillgripes enviget, denna *ultima ratio*, som i individens lif motsvarar kriget mellan furstarne eller nationerna.» Derför är det ej rätt, fortsätter han vidare, »att den, som gjort sig skyldig till en sådan förbrytelse, betraktas såsom en vanlig missdådare.»*

Här möta vi sålunda några drag i karakteren, hvilka nitades in af händelserna med Almqvist. Utan dessa händelser skulle de icke funnits; utan dem skulle ej August Blanche hafva tänkt på att uppställa duellen som ett berättigadt nödvärn.**

* *Borgarst. prot.* 24 mars 1860.

** *Litteratur: Aftonbladet* 1838—1842; *Freja* 1838—1842; *Dagligt Allehanda* 1842; *Svenska Biet* 1842; C. F. Ridderstad: *Regnbågen*; Arvid Ahnfelt: *C. J. L. Almqvist*; A. Th. Lysander: *C. J. L. Almqvist*; Theodor Ekelund: *Föribesdda blad ur vår vittnethet*; G. Brandes: *Hovedströmningar*, särskildt del. 2 och 5; m. m.

Blanche såsom författare.

August Blanche.
Porträtt från 1848.

I en af sina berättelser omtalar August Blanche, att han som barn en gång följde sin gode vän, Olle Lund, hem till hans bostad i *Nybergs gränd* på Ladugårdslandet, åkte skridsko i backen och kom ända till ett högt plank, bakom hvilket en större så kallad malmgård inrymdes. Då för tiden egdes den af ett bergsråd Sandelhjelm, som erhölet den i arf efter sin far, kammarrådet, måg till den store Polhem, går-

dens förste bebyggare. Denne hade planterat en vacker ek inne på egorna, och — säger Blanche — »när jag efter

farten utför backen stötte emot det der höga planket, kunde jag väl aldrig ana, att detta plank en gång skulle bli mitt.»*

Malmgården öfvergick genom köp i Bergvalls hand, och denne lät August Blanche inflytta i byggnaden kort efter hans konflikt med Aftonbladet och Almqvist. Här i ett litet rum med målade fönster, likt en ryggåsstuga, började han författa sina epokgörande teaterpjäser. Här skref han sedermera till en del sina romaner. Här skulle han med tiden bli den afundade sjelfherskaren.

Länge hade man sett efter en pånyttfödande kraft, stor nog och stark nog att skrifva något för scenen, pjäser, som icke blott dugde läsas och deklameras, utan egde teknik nog att spelas och ses med framgång.

Efter Gustaf III:s död aftynade med ett slag hela den rikhaltiga och goda produktion, som i Sverige framfödde en dramatisk litteratur och höjde Sveriges teater till en aktningvärd skådebana. Väl egde man diktare, en Stagnelius, Ling, Nicander, men teatern var ej i stånd att uppföra deras stycken, hvilka i intet fall lämpade sig för scenen. Väl fick man ibland äfven se en ny svensk produkt af Lindeberg, af Beskow, af Åkerhielm, af Kullberg, men dessa »original» egde ingen betydelse. De voro på sin höjd aktningvärda försök.

Då spelades i mars månad 1843 på *Nya Teatern* Blanches första stycke, *Posilivhataren*. Hufvudrollerna utfördes af en bror till Emelie Högqvist, af mamsell Laurent, Stjernström, Zetterholm och fru Isberg, hvilken, såsom bekant, var författarens halfsyster. Bifallet i den öfverfyllda salongen var lifligt, och Aftonbladet skref efter några dagar följande: »En originalpjäs i fyra akter, hvars materialier helt och hållet äro hemtade ur Stockholmspublikens egen dagliga erfarenhet och omgifning, och dertill ett lustspel med sång och originalmusik är i sanning en så sällsynt företeelse inom den dramatiska litteraturen, att redan försöket att framställa något

* Se *Bilder ur verkligheten* (Det hemska huset). Nilş Stuwe, nobil. Sandelhelm, var född 1684 och dog 1760, blef kammarråd 1747 och förenad i sitt andra gifte med den store Polhems dotter, Elisabeth, med hvilken Polhems namn utlocknade. I detta äktenskap föddes bl. a. sonen Christoffer år 1744. Han dog såsom bergsråd 1828, ogift.

sådant och återföra scenen på svensk grund förtjenar erkännande och uppmärksamhet.»*

På detta vänliga sätt helsade man hans pjäs, och i allmänhet skördade han ett lika varmt erkännande för alla de otaliga teaterstycken, han skref. Nu hade han sent omsider funnit, hvad han var skapad till. Nu visste han sitt mål, och nu blef han produktiv. Hvarje år lemnade han en tre, fyra stycken, hvilka blefvo uppförda på Nya- och Djurgårds-scenen, tills han slutligen lyckades 1845 att öppna Kungl. Teatern för sitt skådespel *Läkaren*.

Onsdagen den 12 mars uppförde man *Läkaren*. »Aldrig förr» — säger Albert Bonniers *Stockholms Figaro*, ett artistiskt och belletristiskt söndagsblad på 40-talet — »har Figaro med en sådan tillfredsställelse som i dag fattat sin teatraliskt-kritiska penna; ty han har för sina läsare att berätta en lika glädjande som i Sveriges teaterannaler oerhörd händelse: hören och häpen! En svensk författare har måst tråda upp på tiljorna för att bugande emottaga de hyllningar, som en jublande publik egnat honom för hans lyckliga drama! Detta fenomen inträffade på Kungl. Teatern i onsdags afton klockan tre quart till tio. Författaren var August Blanche, det entusiasmerande skådespelet *Läkaren*.»**

Här gjorde August Blanche ett verkligt jättehopp, ett storverk. Den, hvilken man i årtionden efterspanat och väntat, hade äntligen kommit; här egde man ett drama. Kungl. Teaterns scen, som mest lefvat på öfversättningar, då och då afbrutna af en svag originalpjäs, Huldbergs *Birger Jarl*, Åkerhielms *Engelbrekt*, Beskows *Ryno*, Lindebergs *Blanka*, Karl Kullbergs *Svenskarne i Neapel* med flere, öppnade nu sin port för August Blanche och hans arbeten.

Detta nya *dåd* visste man äfven uppskatta. *Nordisk Litteraturlidende* liknade August Blanche och hans första representation på Kungl. Teaterns scen vid Hugo och hans första stora triumf, *Hernani*. »Då» — skrifver tidningen — »Victor Hugos *Hernani* första gången uppfördes i Paris, hade han låtit till sina vänner utdela inträdeskort, på hvilka det endast

* *Aftonbladet* 1843 d. 29 mars. Blanche sjelf skrifver om sitt stycke: »Detta fyra-akters lustspel gjorde så till vida ett slags epok, som det var det första originalarbete för scenen af en svensk författare och en svensk tonsättare (J. N. Ahlström) gemensamt.»

** *Stockholms Figaro* 1845, N:o 12.

stod det spanska ordet *Hierro* (jern), liksom för att säga, att han med svärd i hand hade för den nya romantiska skolan inkräktat den franska scenen. Herr Blanche skulle nästan ha lof att eftergöra detta. Hans skådespel *Läkaren* var det, som gjorde första breschen på den kungliga Stockholmska teaterns tredubbelt befastade intolerans och högförnämhet.»

Ja, sjelfva poeterna strängade sina lyror. Cramér skref om Blanche följande granna strofer:

»Den svenska dramatiken fjetrad låg,
Ansträngde efter luft förgäfves viljan;
Ty styrde någon ut på diktens våg
Att kämpa för den fosterländska tiljan,
Hans sångmö inga gyllne trådar spann,
Han ingen ära, inga lagrar vann.
Då sprängde du med snillets kraft den dam,
Som hittills trotsat mångens hopp och möda.
De taflor, du på scenen rullar fram,
De lefvande som morgonrodnad'n glöda!
Thalia öppnade för dig sin famn;
I konstens tempel ristades ditt namn.»*

Hvar låg då hemligheten i August Blanchés dramatik? Jo, i hans mäterliga teknik, i hans qvickhet, hans jemna goda humör, hans uppfinningsrika hjerna. Han egde, hvad som felades en Nicander, en Stagnelius, »connaissance de planches», kännedom om scenen. Han visste, hur en pjäs skulle vara gjord för att spelas; han diktade aldrig läsedramer, stora deklamationsnummer; nej, innan han skref, tänkte han alltid först, hur repliken skulle »göra sig» i ett samtal på scenen. Ofta nog lämpade han sin typ efter aktörerna. Så till exempel skapade han för Stjernström Dardanell och Kolar-Knut i sagospelet *Döden fadder* och för Fredrik Deland sina ypperliga kälkborgare, Filman, Konjander, Bautastenius, Bläckstadius. Ofta nog lånade han ideerna från utlandet, tog hvar det kunde passa sig en tysk eller fransk pjäs, omarbetade vissa scener, utarbetade nya, gjorde den så lokal, att stockholmarne förstodo den, och fram ur denna process

* *En återuppvärdad skämtare*, camera-obscura-bilder af M. Cramér, utgifna af B. Schöldström.

gick slutligen verket, nytt, svenskt, aldeles originelt, merendels öfverträffande det arbete, han lånat af.

Dessutom var hans verk mer än något *nationellt*. Hans dramatiska arbeten äro, säger Snellman, »jemte Gustaf III:s de mest nationella skådespel svenska scenen eger». Och deri uttalar han en oomtvistlig sanning.

Blanche hade i sin barndom, säger han i en skiss, ett oemotståndligt behof att drifva omkring på gatorna. Detta hans begär efter att ströfva, att *flanera*, sammanhängde tillika med hans begär efter att *se*, att intränga i den verld, han tillhörde och lefde i, genomtränga de menniskor, hvilka han stundom mötte, uppsnappa en och annan episod, ett stycke verklighet och gömma detta i form af ett referat på ett pappersblad. Ty — egendomligt nog — redan barnet antecknade; barnets små notiser fortsattes af ynglingen, och ynglingens memoranda fulländades af mannen. »Åtskilliga af dessa anteckningsblad, hvilka salunda hafva minnet af barndoms- och skoltiden att tacka för sin tillvaro,» — säger han i ett företal — »hafva flere år derefter eller under författarens mognare ålder vunnit en viss fullständighet derigenom, att han stundom varit nog lycklig att få förnya bekantskapen med just samma personer, hvilkas barndomsöden riktat hans anteckningsbok. Denna lyckliga tillfällighet gjorde för författaren möjligt att, med stöd af dessa personers egna berättelser om hvad som sedermera händt dem, bringa de förut lösa, osammanhängande utkasterna till någorlunda hela taflor, utan att han behöfde alltför mycket begagna sig af den torftiga diktarepensel, som fallit på hans lott.»

Som *man* fortsatte han att iakttaga sin verld, att ströfva omkring i Stockholm, i grannskapet och på malmarna, att samla material till sina skådespel och romaner. »Flanera» — säger han med en annan känd författare — »det är en vetenskap, det är ögats gastronomi!» Men — fortsätter han — »det är icke blott leende, blommande ängder ögat får njuta af; det stöter sig lika ofta vid dygig jord och vilda moraser». Ofta satt han tyst, äfven i ett gladt lag; ögonen spelade, och hans mun log. Då satt han och iakttog någon vän, — gjorde *studier*. Då visste man, att Blanche skulle rita i sin notisbok.

På detta sätt skaffar han sig en djup fond af intryck, af människokänedom, af verklighetsbilder, och denna fond ökar han i ett mycket rikt sällskapslif. Sjelf stor kasör,

liflig konversatör och ytterst spirituel och intagande i umgänget, skattar August Blanche dessa tillfällen att se, att iakttaga världen, att närma sig människor icke blott såsom källan till en rent personlig njutning, utan såsom ett fält för studier öfver människan. »Sällskapslifvet» — säger han — »är enkom till för att ge människor tillfälle till människokännedom.»

Dock kan han icke fatta, att dessa lärerika tillfällen merendels urarta till ett tomt, själlöst nöje. »Ofta behandlas människorna» — säger han i en skiss — »på samma sätt som man behandlar böcker, hvilka 'kringskickas till benäget påseende', men läggas olästa och ouppskurna på bordet. — I sjelfva dansen, som mer än andra sällskapsnöjen närmar ungt folk af begge könen till hvarandra, är det egentligen foten, som agerar, medan munnen, själarnas språkrör, endast tyckes vara till för att flåsa ut efter den starka kroppsansträngningen uteder golfulljorna.» Lika starkt hatar han äfven kortlapparna och kortspelet. »Kortspelet» — säger han — »är sällskapslifvets död.» Nej, konversera, samtala med människorna! Dessa äro ju böcker; sök endast att läsa dem. Alltid finnes något blad, väl värdt att genomögnal »Har det funnits tårar i det öga, som nu blickar så likgiltigt, eller stormar i det bröst, som nu häfves så lugnt? Mången gång kan man vid blotta ljudet af en röst uppfånga hela själsackord. Ofta skall du vinna något af värde för den erfarenhet du sjelf behöfver, och vinner du en och annan gång ingenting, så har du åtminstone försökt.»*

Så högt skattar han konversationens konst och så lågt detta cirklade och korrekta sällskapslif, der man icke kan göra annat än dansa och spela kort. »Den, som vill studera människor,» — säger han i *Jernbäraren* — »har snart fulländat sin kurs inom salongerna, der människorna sträfva att uppoffra sitt eget skaplynne för att, så mycket sig göra låter, likna hvarandra. Man visar sig och talar med mask för ansigtet, och sällan eller aldrig tager man af sig masken, hvilken slutligen växer fast både vid ansigtet och själen. Den vetgirige forskaren ledsnar snart vid denna evinnerliga karneval. Han längtar efter fria och naturliga utsigter, och hindra dimmorna honom att från höjderna åskåda lifvet,

* *Bilder ur verkligheten* (De röda ögonen).

söker han dalarnas djup, som bjuder på mera klara, om också på mindre storartade föremål.»

Kort sagdt: han iakttaget de lägre klassernas lif, hvilket är mera klart, tillgängligt och öppet, och dit han för öfrigt drages af sina folkliga sympatier. Der lefde han sjelf såsom hofslagarens son; ur den källan hemtar den lille gossen sina anteckningar.

August Blanches afsmak för individernas nivellering föder äfven en viss smak för originella menniskor. Likhetssträfvandet, säger han, dödar originalerna, qväfver det personliga och stöper alla i en form. Allt det karakteristiska utplånas hos menniskan. Den ene blir en kopia, ett gipsaftryck af den andre. »Hvarje annan individ, som med åsidosättande af ifrågavarande onaturliga lagar söker fritt utveckla sitt inres skatter, betraktas vanligtvis som en gengångare från råhetens förskräckliga tidevarf och gör precis samma effekt bland nutidens söndagsbarn, som ett par klumpiga smorlädersstöflar bland de fina blanklädersskorna i valsen eller polkan. Med ett ord, apslägtet triumferar på mensklighetens bekostnad.»*

Hvad blir nu resultatet af dessa tankar och funderingar? Jo, en stark kärlek till sjelfva lifvet, till verklighet, till menniskor af kött och blod, till rent menskliga typer. »Man må vara hur stor psykolog som helst och tro sig hafva upptäckt alla möjliga vinklar och vrår af människosjälen,» — säger han — »erfarenheten förblir i alla fall ens mästare och uppdagar ständigt nya gömslen, dem hvarken psykologen anat eller skalden i sin fantasi drömt om.»

Och slutligen — hvad blir målet för ett skönlitterärt arbete? Hvad måste en författare först och främst söka? Blanche svarar: sanning, intet annat än sanning, ty — säger han i ett anförande på riksdagen — »estetiken har ej blott till uppgift att förgylla ytan, hon måste äfven genomtränga sitt ämne, så att det blir såsom guld alltigenom, ty *sanningen* är hennes förnämsta uppgift. Hvad som icke är sannt, blir icke heller skönt, utan endast litet bladguld som, lagdt öfver remnorna, smeker ögat, men förvillar tanken och känslan.»**

* *Taflor och berättelser* (Två vänner).

** *Borgarst. prot.* 16 maj 1860.

Denna kärlek till sanningen, till lifvet sådant det är, till enkelhet och natur, hvar det än finnes, låter honom beundra fru Carléns *Pål Värning*, hvilken när den kom ut icke var romanesk nog. Att Pål uppfostras på en skärgårdskrog talde man, men — säger Blanche — »att sluta såsom krögare på samma ställe — si, det duger inte, ty det der allt är så — förlåt oss uttrycket — förbannadt naturligt!»*

Blanche är då, med andra ord, nästan en *realist*. Han öser ur den stora brunnen verkligheten, naturen. Han tager lifvet omkring sig, människorna omkring sig, insätter dem i dramet, i skissen, i romanen; låter dem träda fram, sådana som han sett dem; skapar svenska typer, målar svenska seder, blir genom sin bekantskap med dessa tusentals individer särskildt i sina skådespel en rent nationell diktare.

Och folket begriper honom, uppskattar hans förtjenster. Kupletterna i hans pjäser svänga sig öfver rampen — tänk endast på gesällvisan, nobisvisan och Riovisan! — lefva på folkets läppar, sjungas i folkets kyffen, spelas af positiverna på torgen och i gränderna.

En annan af de källor, han uppsökte för sin diktning, var rättegångsreferater, polismål och dylikt. Historien om *En trefaldighetsnatt vid Uggleviken* återfinnes i rättegångsprotokollerna från 1824, och *Vålnaden* är baserad på dylika dokument, tryckta i *Stockholms Dagblad* 1829. Grundstommen till romanen fick han af en fru Strömberg, enka efter en stockmästare och god vän till modern.

Mycket sällan för han oss till en ort, der han ej varit. Skådeplatsen för August Blanchés arbeten är Stockholm, trakten omkring Stockholm, Danderyd och Djursholm, der han ju hade vistats några somrar under skolåren. Endast någon gång för han oss utom Stockholm, till Vermland, Bergslagen, Upsala, Göteborg, en gång till verdensstaden vid Seine, der han hade lefvat, och en gång till Petersburg, hvilket han aldrig sett.

Fullt lika nationell blir han i sina skisser, i taflorna ur lifvet, i bilderna ur verkligheten, hyrkuskens, prestmannens och skådespelarens äfventyr. Der tecknar han Stockholmlifvet, Stockholm under Karl Johan, fullt ut i sin genre lika originelt, som Bellman i sina sångers mångskiftande verd en gång visat oss Gustaf III:s Stockholm.**

* *Stockholms Figaro* 1845, N:o 12.

** Sina första lärospån som berättare gjorde Blanche i *Freja*.

Det är minnena ur hans eget lif, minnen från hans flanerungar, bilder han uppfångat under ströftågen på gatorna, återgifna med god färg, godt lynne och god blick, städe mera fulländade, afrundade, konstnärliga.

En dag äro Blanche, Vilhelm von Braun och Jean Högvist inbjudna till middag hos »broder Jeans» syster, Emelie. Glädjen står högt i tak, champagnekorkarna smattra; då frågar värdinnan sin något öfverlastade bror, om han vet, hvad det är för dag — och får till svar: en glad dag!

Emelie, som förklarar, att det är moderns dödsdag, öfverraskar sina gäster med en färd till Nya kyrkogården. Der låter hon Jean böja knä under en straffpredikan, hvaraf hon äfven skänker en liten del åt skalden Braun, uppmanande denne att liksom Jean falla på knä, medan Blanche ropar *bravo*, skrattande med full hals och utlofvande en hel storm applåder åt Emelie — om hon i detta ögonblick uppträdde på teatern.

Läs nu berättelsen »Middagsorgier och en graf», och hela denna scen möter dig kopierad. Sällskapet vid middagsbordet utgöres af aktörer; Sällström sjunger, Braun är icke inbjuden; Blanche representeras af »skådespelaren Ekström». För öfrigt är det hela en mycket sann bild ur verkligheten.

Eller Jean skall på aftonen uppträda såsom Propp, en hufvudroll i August Blanches pjäs *Positivhataren*. Fruktande för den oförbätterlige Jeans vanor, uppsöker honom Blanche på morgonen spektakeldagen. Jean är inte hemma; han är utgången, heter det. Alla sättas i rörelse för att gripa rymmaren; teaterns personal löper åt alla väderstreck; ingen Jean finnes; oredan är stor. Då får man af en händelse veta, att »broder Jean» fångats af slottskanslibetjenter och nu sitter på gäldstugan. Blanche skyndar dit och finner honom berusad, spelande för kamraterna i vild fröjd Propp. Blanche löser ut honom, bär honom ned i vagnen och låter honom ett par timmar derefter uppträda.

Läs nu i *En skådespelares äfventyr* »Jean Högvist!» Der få vi hela scenen lifslevande för oss. »Jag gick upp» — skrifver Ekström — »följd af vaktmästaren, och snart befann jag mig i ett temligen rymligt rum, der kring ett bord, fylldt med glas och buteljer, ett dussin manspersoner i skjortärmarna hade plats, ibland dem bror Jean, höjande glaset liksom till en ny skål. 'Du här? Vågar jag hoppas,

att du flyttar hit på en månad, så gud signe dig! Din skål, välkommen hit i dessa fridens bygder:

Gudskelof, här har man ro
 Undan världens stormar!
 Ljuft att här i lugn få bo
 Medan verlden gormar.»

Så dricker man hans skål under ett jublande hurra. »Jean», sade jag, »har du glömt, att du skall uppträda i afton på Nya Teatern och att du blott har en timmes tid på dig för generalrepetition? Var ordentlig åtminstone för i dag!» Jean tog ett nytt glas och sjöng en ny kuplett. »Dig vänta guld och lagrar!» skrek jag i hans öra, ty han hade ibland sina ryck, då han var känslig äfven för dessa, i synnerhet när han druckit mycket. Jean tömde ett glas till och svarade:

»Må andra lefva af sitt guld,
 Men vi — vi lefva af vår skuld.
 Trallera!»

Så börjar man en vild dans kring bordet med buteljerna, Ekström bemäktigar sig den motsträfvige Jean, bär honom ned i vagnen, rakar honom och klär honom och för honom till teatern, der han strax känner sig hemma-stadd.

Dylika små historier finnas i Blanches anteckningar. De finnas der i hundratal, de inflyta i hans diktning, de ställa denna hans diktning på realitetens grund. Ja, för att icke taga ett enda steg utom verkligheten, låter han, då han förbereder sig att skriva dramat *Engelbrekt*, dalmasar och dal-kullor samlas ute på Malmgården, sjunga provinsens sånger, leka provinsens lekar, uppföra några scener ur sin egen bygds lif.

Anekdoten, historietten blef äfven hans fält, då han längre fram skref sina små skisser ur Stockholmslifvet. Då mejslade han ut dessa otaliga notiser, hvilka han hade gömt under ett rikt lufs sommardagar. »Nog skulle jag», sade han då, »kunna skriva stora och tjocka romaner, som fru Carlén med flere, men konsten är att kunna skriva små, korta bitar och att inom en trång ram inrymma allt, hvad

andra kanske skulle behöfva ark för att få uttryckt.» Denna konst lyckades han att uppdrifva till mästerskap.

Hvad han deremot ej förstod, var naturen och naturskildringen. Stockholmsbarn, stockholmsbo, stockholmare i allt, kände han sig ej hemmastadd utom Stockholm och dess tullar. Der kände han sitt folk, torg, gator och gränder, stenhusen och kyffena, rikedom och nöden. Såg han litet natur, var det Djurgården eller Hagaparken, och ville han teckna våren, gjorde han det från Malmgården. »Årets tyrann, vintern» — lyder en sådan skildring — »med hjertat af is, lockarna af snö och döden i blicken, flydde. Solens härar förföljde honom med fällda, blixtrande lansar och jagade hans ilande skaror utför berg och branter ned i sjöar och haf. Nordens vår utvecklade den stora segerfanan med dess ljusblå himlaglob på ljusgrönt fält, smyckadt af tusentals olika blad och blomster. Allt var lif och glädje.»*

Är det icke, som såge man dessa branta backar och bergskrefvor, hvilka med sina träkojor omgifva hans Malmgård! Snön ligger i emnorna såsom glesa hvita lockar, vårsolen störtar öfver den med fällda blixtrande lansar; is-hjertat är säradt, vattenrännilar bilda sig, otaliga skurar kasta sig utför bergen, drifvorna smälta bort och jagas ned i Djurgårdsbrunnsviken, och längst fram det öppna Ladugårdsgärdet ljusgrönt, öfvertäckt af en solskimrande och ljusblå himlaglob.

Eller tag såsom exempel ett annat stycke natur, en för August Blanche karakteristisk mänskensbild. »Den väna fullmänen, hvilken den förflutna hälften af natten haft laga förfall för sitt uteblifvande — ty hvem kunde väl våga sig ut i ett sådant väder! — framträdde nu i all sin härlighet. Ehuru förut mycket missnöjd med regnets gud, försonade hon sig nu ganska lätt med honom vid åsynen af de många och nya små speglarna, som han placerat mellan de stora och vanliga, så att hela jorden föreföll nattens klara tärna såsom en enda jättestor trymä, enkom uppställd för hennes toalett.»** Först gör han den blyga och väna månen på himmelen till ett femininum, en ung dam, en liten kokett tärna, ett egenkärt och behagsjukt litet stadsbarn, som pyntar sig, fruktat att promenera och våta ned sig i regnet och älskar att kunna spegla sig i en hel rad trymæer. Sedan

* *Flickan i Stadsgården.*

** *Första älskarinnan.*

låter han mänskenet strömma ut i dallrande knippen, det vill säga han ser det komma silande öfver taken, sänka sig mellan husraderna ned på en trång gata och spegla sig i de otaliga och bottenlösa vattpussarna.

Men i trots af sin realism var August Blanche *romantiker*. Blanche kunde icke undgå att taga intryck af tiden. Och 30-talet präglades af Hugos bild. Således var han ingalunda påverkad af tyskarne. Hans romantik var *fransk* romantik; de som han brukade såsom mönster voro fransmän.

Först läste han Balzac, Dumas och Victor Hugo; längre fram Soulié, Eugene Sue och George Sand. Mycket af deras stil öfver gick i hans verk, särskildt deras lifliga och tillspetsade framställning. Mycket af deras förkärlek för det gräsliga och äfventyrliga, af deras *sensation*, tillagnade sig Blanche; mycket af deras vidunderliga typer går igen i *Bruno*, i *Stork*, i *Broms*, i *Hvita Björnen*.

Dessutom var han »glupsk på underbara historier». Han egde redan som barn en ganska rik inbillning, och när han under gymnasiiären uppehöll sig i Danderyd och öfverallt påträffade en galge med sitt offer inristad i träden hvart han än kom och i en gammal gumba, ett 70-årigt mjölkbud, upptäckte en person, som varit inblandad i dramat, fick han ej någon ro för »föreställningar och drömmar om galgar, hvita händer och förtrollade väsen». Sedermera använde han historien i *Banditen*.

Hvad var det för öfrigt romantismen ville? Hade den något annat mål än August Blanche själf — sanning, lif, verklighet, natur, att måla efter naturen, att teckna lefvande människor, att uppoffra det abstrakta för en konkret verklighet?

Naturen — det är slagordet, »la nature et la vérité». Konsten söker naturen, dramat söker verkligheten; »l'art feuilleté la nature, — — s'étudie à reproduire la réalité des faits; — — le caractère du drame est le réel». Och lika väl som naturen än är skön, än är ful, än visar ett godt, än ett ondt ansigte, måste äfven diktaren eller konstnären *blanda*, »faire comme la nature, mêler dans ses créations l'ombre à la lumière, le grotesque au sublime, le corps à l'âme, la bête à l'esprit». Menniskan har ej rätt att söka rätta Gud.*

* Victor Hugo: *Cromwell* (Préface).

Detta är ju i sammandrag äfven Blanches konstläral. Detta praktiserar han i de arbeten han skrifver, mindre i sina pjäser, mest i sina romaner. Och detta ådrager honom klander af kritiken. Han gör nämligen ej som man förut varit van vid, straffar och belönar, egenmäktigt och onaturligt. Han följer Hugos råd, han *blandar* ljus och skugga.

Så skref man till exempel i ett finskt *Litteraturblad* 1847 mycket skarpt om hans dramer. Der fanns — hette det — »intet bemödande att bringa lifvets högre intressen i kollision med de ringare, än mindre att hos de uppträdande personligheterna låta en ädlare intention spela på själens botten, okufvad af de menckliga svagheter, som leka deröfver. — Hvarje ädlare sinne fordrar att bakom svagheten se något moraliskt värde, något drag af sann mencklighet, som gör det möjligt att med löjet förena kärlek, icke blott vämjelse och förakt.» Så till exempel låter han herr Lovander i *Läkaren* blifva, såsom det heter, »en helt och hållet lumpen figur».*

Då romanerna komma ut, förnyas dessa anmärkningar. Blanche är ej ideel nog, han straffar ej sina bofvar. Ja, äfven så sent som 1872 upptager Anders Flodman de gamla beskyllningarna. »Någon uppenbarelse af lifvets högre lagar finner man icke.»**

I företalet till *Vålnaden* svarar han herrar kritici. Han tror, att man icke endast bör teckna »rosornas prakt och vågornas jollrande lek» i lifvet, säger han; nej, man måste teckna äfven »dess ormar och krokodiler». Han vill ej *idealisera*, han vill ej »bestå sina figurer andra kostymer, än dem antingen naturen sjelf eller deras egna tillgångar synas medgifva. — Må andra måla änglar, som de aldrig sett. Författaren skall söka måla menniskor.» En annan gång säger han: »Det sedliga kan lika litet förlora på framställandet af det osedliga, som dagens ljus förlorar på omväxlingen med nattens mörker.»

Vidare egde Blanche den romantiska litteraturskolans upproriska förakt för det korrekta, konventionella. I en af sina romaner utbrister han vredgad: »Ända från den tid djefvulen upphörde att i egen hög person gästa jorden, har

* *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning* 1847, N:o 1 (»Svensk dramatisk litteratur»).

** A. Flodman: *Kritiska Studier*.

han mer än tillräckligt varit representerad af de sedvanor och bruk, som under namn af *convenance* och *comme-il-faut* nedtryckt mänskligheten och förvridit världen.» I företalet till *Hernani* säger äfven Hugo: »Dans les lettres comme dans la société point d'étiquette.»

Men hos Frankrikes *romantism* finnes ännu ett karaktersdrag. Först ville den återgifva det reela, naturen; vidare gjuta innehållet i en skön och rik konstform; slutligen reformera, gifva en social bild, teckna modernt lif, moderna samhällstyper och brytningar. Det var S:t Simonismen, som trängde sig in i dikten. Det var icke längre fältropet från *Hernanis* unga slägt: konsten för dess egen skull, konsten för konsten! Det gälde att måla *samhället* och att upptäcka dess brister.

Denna väg slog man in på i sociala arbeten. George Sand gjorde det i en del af sina romaner, Hugo gjorde det i en del af sin diktning, Sue gjorde det i omfattande skildringar. Blanche ville antagligen följa deras exempel. Ätminstone kan man spåra i hans romaner ansatser, aktningssvärda försök till sociala målningar. *Banditen*, *Första älskarinnan*, *Välhuden*, *Flickan i Stadsgården* gifva oss en konturteckning af det samhälle, han tillhörde.

Och Blanche är fullt medveten om sitt mål, han vill forska, upptäcka det onda, söka efter ett botemedel. »Hur vill man bota det onda utan att känna det, tillämpa straffet utan att fatta brottet, åvägabringa försoning utan att veta, hvad som försonas bör? Det är mera vinning för erfarenheten, mera lärdom för förståndet och hjertat, att lifvet understundom tecknas sådant det verkligen är och icke endast sådant det borde vara.»

Dikten skulle sålunda få en *civilisatorisk* roll. Häraf romantismens uppfattning af teatern, hvilken Hugo angifvit i *Lucrèce Borgias* förord: »Teatern är en talarstol, teatern är en predikstol, teatern talar högt och mäktigt.» Alldeles samma ord återfinnas hos Blanche. I en dödsruna öfver Torsslow yttrar han följande: »Teatern är samtidens predikstol, från hvilken moralens bud och sedlighetens läror klarast och allmänligast förkunnas. — — Hvar framställes väl det goda eller det onda mer förkroppsligadt än på teatern? I kyrkan hör man hvad som siges, på teatern ser man hvad som sker, och det är, som vore man själf midt i händelsen. Intrycket deraf varar ovilkorligen längst, ty lättare minnes

man bilder än ord. — — Det är det omedelbaras stora företräde och seger, att det lika djupt griper in i det dunklaste föreställningssätt som i det klaraste, träffar den obildade lika väl som den bildade samt gör det goda eller det onda lika uppfattligt hos alla.» Ännu längre går han i ett anförande i borgarståndet. »Teatern», säger han der, »arbetar hela samhällets bildning och rättstillstånd i händerna».

Ett fjerde och kanske ännu mer betecknande drag hos den franska romantismen var kärleken till *folket*. Romantismen — säger Hugo — »är intet annat än *liberalismen* i litteraturen. — — *Frihet* i konsten, *frihet* i samhället, se der det dubbla mål dit alla konsekventa och logiska sinnen böra sträfvä — — Folkets höga och mäktiga stämma, hvilken liknar Guds röst, vill hädanefter, att poesien skall ega samma devis som poli:riken: *tolerans och frihet!*»* Hugo älskar folket och dundrar mot dess förtryckare. Särskildt angriper han kungen i *Le roi s'amuse*. Lamennais håller tal för »det suveräna folket»; George Sand hyllar det i *Le compagnon du tour de France*, och Sue skrifer för folket demokratiska socialistromaner.

Att Blanche, den liberale, »rabulisten», skulle förstå dem, ja, taga intryck af dessa arbeten, är naturligt. *Engelbrekt*, folkets son, väljer han till sin hjelte. Kalla Engelbrekt bonde, och han svarar: tack för hederstiteln! Kalla hans folk drängar, och han svarar: det är riddersmän! »Det är afundsverdigt att stå i spetsen för allt hvad Norden eger redbart och stort!» Kalla honom en usel konspiratör, och han utropar: »Det är inte folkens fel, om hatets lägor ånyo tvingas in i deras hjertan; för det få jordens mäktige ansvara en dag! Men så länge folken endast äro blinda redskap för sina herskares afsigter och gerningar, så länge blir hoppet om friden blott en gäckande dröm. Må derfor striderna fort-safar! — Den dag kommer nog, då folken skola inse, att de förspillt sina tårar och sitt blod åt herskarens lagrar!»

Hugo upphöjer *Ruy Blas* till ädling, sätter honom, lakejen, nära nog på en tron, det vill säga han låter det *suveräna* fria folket mottaga de högförnäme spanske gran-dernas hyllning. Blanche tecknar den ofrälse och fattige demokraten, kallar honom till segrare, herre och triumfator, låter folkets son trampa aristokratens, gör följande ord till

* Victor Hugo: *Hernani*.

sens-moral i sina arbeten: »Säkert är, att ädelmodet, som aldrig fanns *deroppe*, i första våningen, fann jag först på nedre botten.»*

Hjeltarne i hans böcker äro, såsom han sjelf, utgångna ur folkets led, tillhörande folket. *Alm*, skrifvaren, segrar öfver intrigerna, störtar sina fiender och blir presidentens måg. Den fattige inspektoren gifter sig med Julia, en ung, gudaskön och afundad konstnärinna, hvilken, när hon kysser honom, säger till sina vänner: »Mätte himlen en dag gifva eder en så ädel man att kyssa!» *Axner*, kopparslagarens fosterson, blir en stor man, ärad och beundrad högt öfver alla andra, och Laura, furstinnan, en dam af kunglig börd, nedstiger till folkets son och blir hans lyckliga maka. »Hu», säger hon, »jag vill inte stå på höjden, frysande af köld, med moln och örnar vid min sida. Jag vill ner till den gröna dæld, der dina dygder blomma och dem du alltid skall vårda för menskligheten och för mig!» Ja, han låter till och med en obetydlig trädgårdsmästare eller ett slags herrbonde, såsom *Ungresen på Berga*, äkta en fin dam ur den högsta aristokratien. Tänk Eder en grefvinna som *fru Pettersson* på 50-talet!**:

Och alla dessa söner af *en* familj, dessa folkets barn, August Blanches syskon i mer än ett fall, tecknar han efter bilden af sitt eget konterfej. Han gör dem lika ärliga som han sjelf, lika goda, fullt lika ömtåliga, ädla och frisinnade, präktiga karakterer, högburna hufvuden, sanningskära naturer, fiender till förtrycket. Aldrig äro de rädda om sin personliga säkerhet; icke heller tveka de att uttala sin mening. Aldrig parlamentera de eller svika sina ideer. Alla äro de stolta öfver sin folkliga börd.

Hvad blir då idealet af en diktare för Blanche? Jo, det blir Sue, tecknad efter hans uppfattning. »Hans romaner» — säger Blanche — »väckte till lif det element, som under året 1848 icke allenast kullkastade Frankrikes tron, utan ock kom så många andra troner att vackla. — — — Han hade lyssnat till ropet ur fångelserna, till arbetarens klagan, till den under prestväldet och despotismens gissel qvidande fri-

* *En trappa upp och på nedre botten* eller *Grosshandlaren och Klädmäklaren* (af Blanche).

** *Taflor och berättelser* (Den lycklige trädgårdsmästaren) och *Berättelser efter klockaren i Danderyd* (Ungresen på Berga).

heten — och öfver fängelseväsendet, pauperismen och jesuiteriet, både det i purpurmanteln och det i kaftanen, kastade nu hans snilles höga eld en skarp, en hotande belysning. — Endast en sådan talang som hans, en sådan öfverlägsen talang kunde frambringa de hemska belysningar, som nu framställa nittonde seklets värsta förbannelser i så bjärt motsats till de välsignelser, hvilka kunde utgöra dess styrka. — Eugène Sues blick, yttrar en af hans landsmän, har sträckt sig vida, hans flygt omfattar en stor rymd; han lyfter sig och söker omfatta världen — han sväfvar öfver hela menskligheten, predikande återlösningen för dess olika slägten, de der ännu i sitt anletes svett äro nedtryckta till jorden! Man har sagt, att han älskar att måla lasten, måla gräsligheter. Sannt, men han gör det i en bestämd afsigt. Allt detta, som han visar oss, »häntyder på de skadade ställena, på pestbölderna i våra seder och lagar och blottar dem sköningslöst, och en författare, som är i stånd att framlägga en fullständig bild af alla samhällets sjukdomar, som har mod att utan vämjelse skildra den förborgade och i mörkret smygande lasten, det af lagen sjelf frambragta eländet i dess gräslighet — en sådan författare bör med rätta kallas moralisk och skall åstadkomma en i högsta grad moralisk verkan, ty han måste tvinga samhället att reformera sig och nödsaka lagen att straffa, icke efter en abstrakt morals beqväma rättsnöre, utan efter mildare, mer menskliga och mer sedliga grundsatser.»*

Påminner icke detta om Zola och hans principer, då han söker bevisa naturalismens moralitet? Så nära kan en lärjunge af den franska romantismen stundom komma Zola och de moderna teorierna. Och dock torde man med skäl kunna tvifva på, att Blanche, äfven om han upplefvat denna nya litteratur, skulle hafva gillat eller ens hafva förstått den.

Sue var för honom demokraten, folkvännen, mensklighetens välgörare, småfolkets beskyddare, despotismens gissel, filantropen, reformatorn. Sue skänkte sina bilder romantismens konstform och ringde i stormklockan 1848. Sue var det ideal, August Blanche åträdde, medan han ännu drömde om litterära triumfer, innan han blifvit kallad att träda upp som politiker, det vill säga att praktiskt söka utföra sina skaldedrömmar.

* *Illustrer. Tidning* 1857, N:o 33.

Dessa mer sociala än litterära intressen var det äfven som uppväckte hans beundran för Schiller. Vid Schillers sekularfest 1859 såges han representera det *ungdomliga* hos menskligheten. Han är ungdomens skald, skrifver August Blanche; »hos mången sammanfaller första gryningen af hans idélif, af hans kärlek till frihet och hög mensklig adel med hans första bekantskap med den store tyske skalden. Hvem har ej stått med Posa inför tyrannen, med Wilhelm Tell kämpat för sitt fosterlands frihet, med Carl Moor rest sig mot usla och eländiga samhällsformer! En sådan makt öfver menskligheten ha aldrig Göthe eller Shakspeare utöfvat.»* När August Blanche skref detta, var han redan poliitiker. Blanche stod då i begrepp att föra ut skaldens ideer, att blifva den nye Moor, den nye Wilhelm Tell, en ny markis Posa, en ny *känslopolitiker!***

* *Illustrer. Tidning* 1859, N:o 45.

** *Litteratur*: Företalen till romanerna *Flickan i Stadsgården*, *Banditen och Vålnaden*; *Samlade arbeten af Aug. Blanche*; *Victor Hugo och det nyare Frankrike* af P. A.; G. Brandes: *Hovedströmminger*, spec. del. V m. m.

Revolutionsåret 1848.

En tid efter det obehagliga uppträdet med Almqvist, troligen på hösten 1843, lemnade Blanche Stockholm och afreste till Norrland. Der gjorde han tjänst hos en häradshöfding på landet för att, som man sade, skaffa sig mer praktik. Hufvudsakliga ändamålet var likväl att hvila sig, att i en ren skogsluft stärka sig efter arbetet. Här blef han inom kort afhållen och beundrad. Här deklamerade han, sjöng och höll tal. Här konverserade han i alla möjliga ämnen: konst, politik, juridik, litteratur.

Också är det med glädje han tänker på denna tid, på »de lyckliga dagar» han tillbragte i Norrland, dit han — säger han — anlände såsom främling, och hvarifrån han gick såsom en kär vän.*

Återkommen till Stockholm 1844 upptager han ånyo sina arbeten för teatern. 1845 gör han succés med *Läkaren*; 1846 diktar han dramat *Engelbrekt* och i slutet af samma år sin första roman *Vålmeden*. I företalet, skrifvet januari 1847, tillegnar han boken åt sina vänner i Norrland. Dessutom engageras han på en bjudning hos fru Carlén för Thomsons romanbibliotek: *Nya Svenska Parnassen*. Der publicerar han sin roman *Första älskarinnan* och uppbär i honorar 75 kronor per ark — detta likväl beräknadt till 32 trycksidor.

För öfrigt synes Blanche hafva arbetat och — roat sig. Hos väninnan Emelie Högqvist hade han gjort bekantskap med åtskilliga af tidens celebriteter i teaterverlden. Nu kom

* Företalet till *Vålmeden*. Den domhafvande, hos hvilken Blanche vistades, var protokollssekreteraren Schönmeier.

han ännu närmare i beröring med aktörerna tack vare sina arbeten för den scen, der de spelade. Efter den triumf, han skördade genom *Läkaren*, blef han som teaterns litteratör deras kamrat.*

Fru Emilie Carlén.

som han sjelf författat och hvartill han äfven komponerat musik.»

En af August Blanchés samtida och kamrater i Aganipiska sällskapet, d:r Olof Fryxell, skrifer om hans person under dessa år följande: »Jag tycker mig se hans höghvalfda panna, varma blick, milda leende, ja hela hans personlighet, som alltid gjorde ett fördelaktigt intryck. Jag tycker mig höra den hjertegoda stämman, de sinnrika samtalen, dessa snilleblixtrande infall och den stora oratoriska svadan.»

Dessutom var han med vid *Konstnärsgillet*s stiftande. Sjelfva nyårsafton 1845 sammanträdde de första tolf med-

* Flere af teaterns artister har han sedan förevigat i sina berättelser — Stjernström i »En Karl Johans favorit», Dahlqvist i »Död och uppståndelse», Henriette Widerberg i »Prinsessan Amazili», Emelie Höggqvist i »Åtskilliga af »En skådespelares äfventyr» m. m.

Och öfverallt var han med, uppburen och omtyckt, lika väl hos den lägre bourgeoisien och handverkaren som ibland artisterna och i öfverklassens salonger. Ena dagen uppträdde han på bleckslagarens bröllop, andra dagen åter vid en supé hos presidenten. Än var han hos *La Croix*, än på *Blå Porten*, än vid någon enklare kollation på *Claës på hörnet*. Än satt han i ett gladt lag af skådespelare och konstnärer, än hos Trolle-Bonde ute på Säfstaholm. »Han var» — heter det i von Rööks memoirér — »otroligt älskvärd; han sjöng qvicka visor,

lemmarne af gillet, hvilket hade till ändamål att dels genom föredrag, dels genom anordnande af konstexpositioner upplifva intresset för nordisk konst och vitterhet. Föredrag höllos af lektor Rabe om Virgilius, af Hedlund om Hyltén-Cavallii skådespel *Dackefejden*, af Hierta om teaterns och dramatikens praktiska sida, af D. Müller öfver konsten i dess förhållande till naturen. Blanche gjorde paralleler mellan Bellman och Wadman, Dahlqvist deklamerade några praktstycken ur *Wallenstein*, Uddman sjöng Bellmansvisor, Knut Geijer läste vers. Konstexpositionerna leddes af Wilb. Wohlfart. Här sade doktor Wetterbergh (*Onkel Adam*) om Blanche: »Han är den dramatiska konstens Hörberg. Huru säkert och raskt för han ej sin färgrika pensel, och huru anslå ej hans taflor, som i sin helhet bära stämpeln af en naturfrisk, men dock nordisk humor!»

På sommaren 1847 reste man till Gotland och höll, efter en middag hos biskop Hallström i Visby, fest i S:t Nicolai med tal af Blanche och Bergman. Blanche var då sekreterare i denna vittra orden.*

Hierta hade sålunda ej spått rätt, då han sade, att ingen skulle våga att efter *dådet* umgås med Blanche.

Ett af de hem, der han framförallt trifes, var hos paret Carlén i det lilla trähuset vid Humlegården. Carlén hade nämligen 1841 äktat unga fru Flygare, den kända författarinnan. På bröllopet voro August Blanche och Mellin marskalkar. Verser upplästes af Mellin och Ingelman, hvilken bland annat yttrade, godmodigt och skämtsamt:

»Det sannades då efter hand,
Hvad man i början knappast trodde,
Att fröt på *Aganippens* strand
Upp till en kärlig myrten grodde,
Som, knappt var årets lopp förbi,
En brudkrans blef för Emilie,

* Kalendern *Svea* 1880 (Konstnärsgillet i Stockholm); *Gamla Stockholm* af Cl. Lundin och Aug. Strindberg; *Konstnärsgillet's handlingar* på Kungl. biblioteket. Den förste sekreteraren var komminister Ignell. Efter honom valdes Blanche d. 3 mars 1846. Blanche höll under tiden 31 dec. 1845—18 jan. 1848 fyra föredrag, bland annat den 3 febr. 1846 »en extemporation rörande svenska vitterheten».

Och re'n den återvända solen
Sitt öga sänker, gladt och mildt,
Nöd på en sångmö och en sångarpilt
Förenade vid kullerstolen.»*

En annan af Aganippens qvinliga koryföer hade ungefär samtidigt gift sig med Orvar Odd. Kurtisen spelade ingen liten roll i sällskapet; männen rivaliserade om de brunnsdrickande systrarna, hvilket icke var tjenligt för Aganippens välstånd. Mer och mer gick den äfven sin undergång till möte. Efter färden till Björknäs utsnade dess källa. Brunnsdrickningens frukt blef som vanligt — förlofningar.

Snellman, som svärmade för den unga enkefru Flygare, var, när hon gifte sig med Carlén, i Tübingen. I bref af den 4 maj 1841 omtalade Blanche, hvad som skett hemma i Sverige. »Hvad dina vänner här beträffar, så både tänka och tala vi beständigt om dig och önska af själ och hjerta att snart få dig åter, du redlige, jernfaste vän i vår krets. Mellin är sig lik, vurmar på sjön och drömmer sig än på en finsk brigg och än såsom pastor i Finska, hvilken befattning snart kommer att tillsättas. Brunns-sällskapet har ej varit tillsammans, sedan du var med oss på Björknäs. Några förändringar hafva likväl försiggatt med några af våra vänner och bekanta. Thilda Burman är gift med Sturzenbecker och Orvar Odd. Men jag kommer med en nyhet till, som är något ömtaligare att vidröra, ty säkert blir du ännu mera öfverraskad än vi, då den oförmodadt meddelades oss. Vår »lilla frua», vår fru Flygare heter icke mera fru Flygare — utan — utan — för trenne månader sedan klef hon i brudstoln med — — — Carlén och heter följaktligen fru Carlén. Jag och Mellin fingo endast veta derom några dagar före lysningen, men den saken var likväl dem emellan uppgjord, enligt deras egen utsago, redan före Aganippiska sällskapets lustresa förlidet år, medan du ännu var i Stockholm. De tyckas lyckliga och smekmånaden fortfar, och de säga, att ingenting mera fattas i deras lycka än din närvaro, och de tala alltid om dig. Oss emellan förefaller det likväl mig och öfriga vänner, som om Carlén ej länge finge behålla sin fru, emedan hennes helsa, som vanligt, är krasslig och skral, och mera skral nu än den varit hafver. Hon har under detta år utgifvit en roman, kallad *Kyrkoinvigningen i Hammarby*, som vunnit och förtjenat mycket bifall.»

* *Freja* 1841, N:o 6.

Hos Carléns träffade han en krets af vittert folk, de gamla bekanta vännerna från *Freja* och *Aganippen* — Snellman, Ingelman, Sturzenbecker, Almqvist, Arwidsson, Mellin, Kiellman-Göransson och Ridderstad. Almqvist sökte han likväl helst undvika. Ingelman berättade någon hemsk spökscen, och Ahlström ackompanjerade August Blanchés nya kupletter. Dannström utförde någon ny komposition, Stjernström sjöng, Jolin deklamerade, Snellman satt tyst och begrundande vid sin tekopp, och »sedan var det Blanche, den oförliknelige Blanche, som vid mer än ett tillfälle lät flytta ljusen i salen ned i en rad på golvet och i någon monolog lät sällskapet komma att skratta af förtjusning.»*

Efter 1840 års oroliga riksmöte inträdde en kort tid af lugn, nästan af tröthet. 1843 firade man Karl Johan till följd af hans 25-åriga regeringsjubileum. Stockholm illuminerades, borgerskapet gaf en fest, och Hierta klagade öfver »svenska folkets barnslighet».

1844 insomnade konungen, och styrelsen öfvergick i hans son Oscars händer. Nu blef det åter lif med anledning af riksdagen, och alla konservative, alla högre uppsatte helsade med förtrytelse de nyutnämde statsråden, köpmannen Jonas Wærn och en major vid namn Silfverstolpe, män utan förutsättningar för platsen, tyckte man. När Sandströmer, Genberg och Gripenstedt följde, miste titeln »statsråd» åtskilligt af sin glans, och oakadt majestäterna bemötte statsrådinnorna med artighet och égard för männens höga rang, kunde de ej förhindra, att »societeten» log. Man log och man rynkade sina fina näsor åt dem, dessa »improviserade statsrådinnor» utan namn, och fastän de måste bjudas, höllos de på distans. Allt detta visar en demokratisk utveckling.

1844 upphäldes indragningsmakten efter ett regemente af 32 år. Äfven under Blanchés tid åtalades *Freja*, nämligen i juli 1841. Då tidningens ansvarige utgivare var konstförvandt, torde man kunna antaga, att dess redaktör, Blanche, skref memorialerna och ledde rättegången. I svarsskriften yttrade han bland annat följande: »Sedan aktor haft tillfälle att yttra sig, får jag närmare vidröra hans påståenden. Det blir då min ordning att på aktor återkasta beskyllningen emot mig för en väfnad af illvilja och smädelse, såsom aktor så poetiskt uttrycker sig, och att för en sådan beskyllning kräfva all lagens upprättelse, emedan det är hög tid

* Emelie Flygare-Carlén: *Minnen*.

att sätta en gräns för det nu återvaknade begäret att hämma yttranderätten.»* Redan 1838, den 24 oktober, hade, enligt Lindebergs *Bidrag till Sveriges historia*, sextio tidningar fallit offer för denna »makt».

Hufvudfrågan vid 1844 års riksdag var, som man kunde vänta, representationens ombildning. Tack vare det intresse, frågan hade uppväckt, kom den uti ett nytt läge efter 1840. År 1840 hade Geijer bland annat påyrkat en reform så radikal som valrättens utsträckning »till hvarje myndig medborgare med god frejd, god kristendoms-kunskap och för öfrigt minimum af de uti folkskolan fordrade kunskaper», det vill säga han strök både klassindelning och census. Samma år bildades en reformklubb af riksdagsmän och enskilda personer för ett tvåkamarsystem. Ekholms reservation till konstitutionsutskottets betänkande 1845 innehåller förslaget. »Den tid var nu kommen, då representationsfrågan skulle blifva icke blott en riksdagsfråga, men en fråga som upprörde nationen» — säger Svedelius. — »Meningarnas strid blef passionernas. Längre fram på 40-talet var

* *Frejas* ansvarige utgifvare var boktryckaren A. J. Hellsten, som fick tillståndsbevis den 27 juli 1836. Från den 6 aug. 1838, då tidningen kallades *Nya Freja*, var boktryckerikonstförvandten A. Lennström ansvarig. *Nyare Frejas* ansvarige utgifvare hette Augustin Gérard (9 nov. 1838—12 jan. 1839); *Nyaste Frejas* ansvarig hette F. L. Kihlström (22 jan. 1839—11 mars 1844). Äfven dessa två voro konstförvandter. Tryckfrihetsåtalet rörde följande: en premierlöjtnant vid flottan, Löwenborg, hade gripit och misshandlat en sejlarellärling, S. E. Wallin. Då våldet skedde, låg fartyget ännu på redden. Löwenborg fick afresa oaktadt sitt brott. Hemkommen, ingaf han till Krigshofrätten en förklaring, åtföljd af en inläga från Wallin, hvilken sade sig vilja afstå från allt ansvarsyrkande. Rätten frikände L., hvarefter målet gick till Högsta domstolen. Freja innehöll en artikel i saken, »Huruledes en premierlöjtnant vid Kungl. M:ts flotta, lotsad af Kungl. Krigshofrätten, öfverseglar svenska lagen», och härefter följde åtalet. Fredholm fann redan *titeln* innebära »en grof smädelse». För öfrigt innefattade den »sanningslösa och emot rätta förhållandet stridande uppgifter, äfvensom omdömen och yttranden, utgörande en väfnad af illvilja och smädelse». Aktors slutstående bemöttes af svaranden (det vill säga af Blanche) med det yrkandet, att Fredholm måtte ådömas böter och offentlig afbön för *ävekränkning*. Juryn bestod af amiral Kretzger, kammarjunkaren Reh binder och auditör Bergman, valde af Fredholm; kungl. sekret. Fredenstam, notarien A. Weser och f. d. riksdagsmannen målaren Gustafsson, valde af svaranden, samt hofrättsrådet Heerman, lagman Cassel och kommissarien i Riksgäldskontoret Hedberg, utsedde af domstolen. *Freja* frikändes.

man kommen derhän, att fridens vänner kunde nära nog förtvifla. Man behöfde icke vara någon skuggrädd pultron för att i denna stund se på afstånd revolutionens vilddjur spänna sina klor.»

Den 8 augusti 1844 läste man följande öppna fråga i *Aftonbladet*: »Med hvad rätt sitta adel och prester på den svenska riksdagen?» Tidningen påstod, att adeln var en kräfte, hinderlig för reformer, hjälpare åt förtrycket, att adelsmännen tillvälat sig sin sjelfskrifvenhet vid riksdagen, och att det nog kunde uppstå en revolutionär rörelse, »som åter med våld frantog dem deras allt för stora andel i politisk makt».

Partihetet var i allmänhet ganska bittert hos ständerna. Bönderna utmärkte sig för djerfva paralleler; en och annan talade om den ädle Engelbrekts mord, och presterna jemfördes med Hans Brask och Gustaf Trolle. Kort efter riksdagen var det äfven, som Blanche i »Engelbrekt och hans dalkarlar» skildrade Sveriges folk, kämpande för sin frihet, afskuddande sitt ok, men endast för att af herrarne med sköldemärke och kräkla lönmördas i sin hjelte och åter smidas i jern.

Den 28 augusti 1844 föll representationsfrågan hos ridderskapet och adeln. Tidningarna hade kommit med profetior om uppror; talmännen hade särskildt fått en vink om att vara vaksamma. Adeln var i hög grad uppretad mot Hierta. Palmstierna vände sig mot den plats, der han satt, höjde sin knutna hand och utropade förbittrad: »Vi skulle vanhedra oss af usel rädsla för oförnuftets hotelser! I hafven missräknat Eder, så djupt har Svea Ridderskap och Adel icke nedsjunkit!» Och kammarjunkaren Ehrenhoff tillade ironiskt: »I män af det liberala yrket, I viljen på pöbelns axlar triumfera öfver det fallna konungadömet!» — En och annan tänkte att kasta ut Hierta till pöbeln.

På qvällen den 28 började folket hurra. Massorna demonstrerade på torget utanför Riddarhuset, skockades i Storkyrkobrinken, gingo öfver Norrbro, anhöllo några vagnar och styrde kurs på Norra Smedjegatan. Der blefvo några fönsterrutor inslagna hos Stjerneld. Nästa dag höll man sig omkring erkebiskopens hus. Rörande detta upplopp skrifer Troil följande: »Natten mellan den 29 och 30 augusti utslagos fönsterna hos åtskilliga misshagliga personer. Äfven jag hörde till deras antal, som af den styrande komitén blifvit utsedda att näpsas för yttrandet på Riddarhuset, och

jag erhöill i hemlighet en vink att vara på min vakt. Med stängda dörrar och laddade pistoler vandrade jag därför större delen af denna natt fram och tillbaka i mina rum, beredd att möta våld med våld.»*

Till och med inom preteståndet fruktade man det värsta. »Slitningarna tilltaga,» — yttrade doktor Sandberg — »likheten med frihetstidens riksdagar skall blifva allt större; — — riksdagarna blifva allt längre och längre; — — hvad den ena beslutar, upphäfver den andra; de blifva allt mer och mer resultatlösa, allt mer odrägliga, omsider förhatliga, och Sverige går till mötes ett nytt 1772 eller 1789.»

Det är med tanken på dessa slitningar inom stånden, inom folket sjelft, Blanche låter kung Erik yttra till Bengt Podebusk: »Om folkens kärlek och förtroende svika tronen, hvem stödjer henne då? Jo, folkens inre strider, de olika ståndens kamp mot hvarandra — se der det brinnande bål, hvarur konungamakten, en ny Fenix, höjer sina segrande vingar.»

För öfrigt var man icke så litet närgången under riksdagen. Somliga agiterade för biskoparnes afskaffande. Thore Petré ansåg, att kröningen var föråldrad, och tidningarna riktade dessa ord till monarken: »man önskar allmänt nog i landet, att H. M:t konungen måtte förklara sig vara folkets man.» *Representationsreformens vänner* stiftade ett förbund, hvilket hade till mål att grunda ett nytt statsskick, och Wærn, statsrådet, gaf en middag för borgarne, der han bland annat kallade dem Sveriges »tiers état». De voro, sade han, medelklassens kärna, kraften, som skulle genombryta fördomens barrikader. Presterskapet och adeln spelade ingen roll mer!

På trenne stånds beslut uppsattes en skrifvelse med anhallan, att konungen måtte vidtaga några åtgärder för att till nästa riksdag »utveckla» representationsfrågan. Konungen tillsatte då 1846 en så kallad representationskomité af 15 ledamöter under justitiestatsministern Posses presidium. Härigenom blef frågan allt utom »utvecklad». Visserligen uppsatte komitén ett förslag, grundadt på tvänne kamrar och på samfälda val, men, eget nog, femton reservationer, alldeles lika många som ledamöternas antal, åtföljde komiténs hopplappade verk. På ett dylikt betänkande kunde ingenting

* Minnen af landshöfding S. G. von Troil.

byggas. Ingen proposition öfverlemnades till Ständerna. Frågan stod sålunda 1847 på samma punkt som den stått under ett föregående skede.

Nu klagar äfven Blanche öfver denna märkvärdiga tröghet. »Man behöfver» — skrifver han i sin första roman *Välmeden*. — »årtionden, ja, sekler för att kunna beqväma sig till den minsta förändring af det gamla, behofvet af förändringen må nu vara aldrig så mycket i ögonen fallande. Hvad som varit godt i farfars tid, heter det, duger äfven i vår; man bör icke brådstörta med något; en sak behöfver mogna och ruttna tjugu gånger, innan den bör förkastas. Detta gäller — snart sagdt alla våra samhällsreformer.»*

En annan af de rörelser, som inverkade på Blanche, ehuru icke så mäktigt som på skalderna och statsmännen, var 1830-talets barn: *skandinavismen*.

Efter 1840 började den sprida sig tack vare entusiasmen hos studenterna och diktarne. 1837—38 års vinter tågade Lunds ungdom på isen till Köpenhamn, hvilket hade till följd, att danskarne gjorde motbesök. Så följde de nordiska naturforskaremötena, då Geijer i Stockholm 1842 drack en skål för det fria Nordens vetenskapliga förening. Så började studentmötena 1843 med *skandinaviska fester*, *skandinaviska sällskap*, med en och annan politisk och social storhetsdröm.

Blanche kunde icke undgå att taga intryck af rörelsen; 1846 efter det andra studentmötet afslutar han Engelbrekt i en skandinavisk tonart. Han låter nämligen frihetshjelten gifva sin dotter Ingeborg till äkta åt en *dansk* man, fogdens son Abilgaard, hvilket symboliserar den skandinaviska idén. »Hvad ljufsig syn!» — säger han. — »Som svenska flickans hand nu hvilat uti danske mennens, så skola i en framtid de skilda folken ock förenas.»

Denna profetia uppskattades af Aftonbladet, som i en recension öfver pjesen yttrade: »Författaren behöfde *dansken* Abilgaard för att åskådliggöra den vackra idé, som uttalar sig i slutscenen, då Engelbrekt döende lägger *svenskans* trogna hand i *danskens* och med den profetiska siarblick, som är

* I *Första älskarinnan* klagar han öfver bristen på medborgerligt intresse. »I få länder är den medborgerliga andan så föga utbildad som hos oss. Ja, det anses om ej såsom ett fel, åtminstone såsom brist på sällskapstakt att orda om allmänna ärender, hvilka man gör bäst uti att öfverlemnas åt styrelsens försyn, liksom man öfverantvarar världen åt Guds.»

ett redan bristande öga förvarad, förespår ett slutligt varmt närmande mellan de begge då mot hvarandra väpnade nationerna.»

1848 under det dansk-tyska kriget, då Sveriges folk lågade af begär att gripa till vapen, då skaror af svenske män drogo till danske bröder och konstnärsgillet ledamöter värmdo opinionen i stridslystna artiklar, utsädda i pressen — då kände sig Blanche mindre uppskakad än de andre. Danske studenter ropade: »Tydskerne må vi knuse!» Svenskarne skreko med, men vi — säger Blanche — »gjorde oss redan då själfva den frågan: om danskarne ha sina goda skäl för att knuse tyskarne, männe vi svenskar ha det?»*

Deremot skakades han i mycket hög grad af 1848 års Februarirevolution, af skotten från barrikaderna, brusat af marseljåsen, hvilken i August Blanchés själ klingade som en segerhymn.

Ju närmare man nalkades detta jubelår och sorgeår, dess mer kände man, att jorden började skälfva. Öfverallt vaknade Europas folk, i Spanien, i Bayern, i Österrike och Italien. I Roma tågade hela skaror till Kapitolium, ropande: nationalbeväpning, ned med ministären! I München tvingade man dansösen Lola Montez, konungens älskarinna, att afresa ur staden. På Sicilien fordrade man ett eget parlament; i Lombardiet och Venetien reste man sig mot Österrike.

Så kom den märkliga Februarirevolutionen. Skaror af arbetare, bärande långa facklor, drogo genom Paris, sjungande marseljåsen, och när trupperna gäfvö eld och tjuguaåta man stupade, lade man dessa fallne, tjuguaåta blödande lik, på en vagn, som i sorgetakt, omstrålad af eldskenet, rörde sig genom gatorna, medan hemska rop klingade: »förräderi, hämd, man mördar våra bröder!» Omgifven af kroppar ända upp till höfterna, vadande i det blod, som strömmade fram ur såren, stod en ensam man på den ohyggliga vagnen. Då och då fattade han en qvinna, ett af offren, visade hennes bloddrypande barm för mängden, lyste henne med facklan och uppmanade till hämd.

* I *Den politiske kocken* (1850) skämtar Blanche litet med skandinavismen; en af personerna, magistratssektör Born, säger t. ex.: »Jag har inte tid att vara hemma, jag måste uppoffra mig för den skandinaviska idén.»

Och under tiden klämtar det, stormklockan är i gång, hotande barrikader uppstiga mellan husen; vapenförråden plundras, trupperna rycka ut; människorna känna, att det är stormen som nalkas. Så börjar det att jäsa öfverallt på gatorna. Ovädret bryter löst öfver den skälfvande världsstaden. Folket och militären börja sin hemska strid.

Och efter att hafva undertecknat sin afsägelseakt, allt under det han hör det vilda larmet af massorna, flyr kungen förklädd genom en bakport ur slottet. Tuilerierna eröfras, folket strömmar in, och arm i arm med soldaterna ilar det uppför trapporna. Nu börjar det plundra hans majestäts prydnader; nu börjar det roa sig i de kungliga gemaken; nu är det suveräna folket herre i kungens borg. Man dansar, man jublar, man tömmer konungens vin; hans tron bränner man i ett bål på Bastiljplatsen.

Klockan är nära half elfva aftonen samma dag, då en man visar sig på stadshusets balkong, vid skenet af en fackla ropande ut till massorna: »Den provisoriska regeringen vill republiken under förbehåll att folket vill den, folket, hvars önskingar inom kort skola inhemtas!» Mannen, som sålunda proklamerade republiken, sedan Dupont de L'Europe utnämns till president och med två fanor och två trummor dragit genom Paris, var *Lamartine*, skalden, republikens räddare.

Februarirevolutionen väckte stormen till lif. Öfverallt följde en massa liknande uppträden, skott, barrikader, människoslag, frihetshymner. Först började det sjuda i Österrike och Ungern. Folket gjorde revolt, man slogs på Wiens gator, österrikiska trupper ville ej gifva eld, och Kossuth intogade i spetsen för sina ungrare, mottagen af lefverop, höljd i ett regn af blommor. Och på Hofburgs altan uppträdde en härold, föreläsande ett kejsrerligt manifest för folket, utlofvande att gifva det suveräna folket allt, nationalgarde, tryckfrihet, en ny konstitution.

I Budapest deklamerade under folkmassornas jubel den unge Sandór Petöfi denna flammande dikt:

»Upp, magyarer, upp till striden!
Tveksamt nu ej längre biden!»

I Berlin reste sig barrikad på barrikad. Striden var försviflad, långvarig och hemska. Äfven der lade man sina

stupade på vagnar, sirade dem med rosor, förde dem upp till slottet, visade deras nakna, blodiga kroppar för folket, medan Hans Majestät på slottets stora balkong måste taga af hatten för hvarje nytt lik, som anlände. Konungen utlofvade en ny konstitution; Tysklands förbundsorfattning skulle bli demokratisk.*

Jordbäfningen sträckte sig öfver hela kontinenten, till Polen, till Schweiz, till småstaterna i Tyskland, till Belgien, till Holland, till Portugal och Italien, ja, ända upp till Danmark, der enväldet krossades. —

I Sverige herskade ingen angenäm stämning. Dels var man missnöjd med den celebra representationskomitén, dels äfven med förbudet mot utförsel af hvete. Man sade, att det tillkommit af räddhåga för gesällerna, hvilka under en tid visat tecken till oro. Icke heller var man nöjd med regeringen och dess män. De konservative tyckte, att hon var oförsigtig och närgången; de liberale tadlade hennes brist på reformifver. Tullvännerna oroades af angreppen mot tullarne; frihandlarne ogillade de föreslagna tullsatserna.

I medlet af november 1847 samlades man ånyo till riksmöte i Stockholm. Missnöjet yppade sig vid valen till utskotten, efter hvilka en del i förargelsen reste hem. Kungens propositioner väckte äfven förbittring. Alla fyra stånden mottogo dem med harm, och stor var uppståndelsen öfver ökningen i budgeten. Det är om detta missnöje Trolle-Wachtmeister skrifver: »Adeln har ännu ej hunnit smälta arfsrättsfrågan och det reformdigra språk, som konungen förde till ståndet 1844. — — Militärerna, så starka inom Riddarhuset, äro uppbragta för deras af skattejemningskomitén hotade indelta löner. — — Presterna äro missnöjda med allt, som skett sedan 1844, och ännu mera med den anda, som från början uppenbarat sig hos regeringen. — — Borgarne, som anse sig svikna i representationsangelägenheten, se allt i svart. Der är dessutom näringsfrihetsorfattningen, som på ett håll i ståndet, och den liberala tulltaxan, som på ett annat sätter sinnena i jäsning. Bönderna skrika öfver både nytt och gammalt. Fattigvårdslagen och skolfrågan äro dem högst vidriga.

* *Deutsche Rundschau* 1879: »Das Ende des Julikönigthums» af Karl Hillebrand; *Des deutschen Volkes Erhebung im Jahre 1848* af J. Lasker och F. Gerhard; G. Brandes: *Hovedströmninger*, del. VI m. fl.

Ofvanpå alla dessa specialiteter komma de dryga anslagen, hvaröfver skrikes himmelshögt.» Styrelsen utsattes för de häftigaste angrepp, den skarpaste kritik, det elakaste klander, och pressen bearbetade med kraft opinionen. »Borgare- och bondeståndens klander samt missljuden från både små och stora tidningar ingåfvo konungen mycket bekymmer. — — Dofva rykten om någonting af vigt började spridas.»

Den 11 februari 1848 utgafs en ny tidning, *Oden*, i Stockholm, hvilken skulle sysselsätta sig med arbetarnes ställning. *Allehanda* talade för, att möten borde anordnas såsom »vehiklar för befordrandet af vår tids allmänna angelägenheter». Den 20 februari firades en bankett af nittio reformvänner, tillhörande stånden. Två dagar derefter sammanträdde Konstnärsgillet. Verser upplästes af Carlén mot tyrannerna, och Jederholm föredrog ett poem, der det hette:

»Stor sak i tronen och dess läkter!
Och hvem råf för, om protegén
Deruppe ramlar med protekter
Och vältras in i mausolén?
På väggarna stå ord och glöda
Ännu, som för Belsasars tron;
Din genius bor ej hos de döda,
Hon lefver än, du Galliens röda,
Bloddrypande revolution!»

Den 27 februari hölls en ny bankett af *reformvännernas sällskap*, 50 å 60 riksdagsmän, bland hvilka voro Dalman, Thomander, Hierta, A. C. Raab, P. R. Tersmeden, Hans Jansson med flere, och der diskuterade man med kraft representationsfrågan.

Underrättelsen om franska revolutionen kom till Sverige någon af de första dagarna i mars månad. Den 4 utropar *Göteborgs Handelstidning*: »Frankrike har upphört att vara monarki; republiken är proklamerad i Paris, så lyder den stora, den glädjefulla, den för folken utomdentligt viktiga nyhet, som med dagens utländska post hit ingått och som med ljungeldens, med ljusets hastighet genomilar Europa och skakar i deras innersta grundvalar de troner, som icke stödjas och upprätthållas af nationernas kärlek!»*

* Louis De Geer omtalar i sina *Minnen*, hvilken verkan underrättelsen åstadkom i Kristianstad, der han då var bosatt. »Verkan

Kort efter denna dag var segerbudet i Stockholm. Aftonbladet redogjorde den 8 för stämningen. »Man kan» — hette det — »utan misstag påstå, att revolutionen i Paris i går sysselsatte sinnena härstädes och utgjorde föremålet för alla tankar och all uppmärksamhet lika mycket som alla öfriga göromål tillhopa. Gamle män, som mången skulle ansett förtorkade, syntes med tårar af entusiasm i ögonen; personer, som man skulle trott föga intresserade för politiken, lyckönskade hvarandra under hjertliga handtryckningar, liksom hade de varit fransmän; redan vid middagen hade åtskilliga partier formerat sig på värdshusen, der skålar tömdes för det tappra pariserfolket och marseljåsen uppstämades, och på eftermiddagen sprang mången champagneskork till firande af den underbara dramen.» Öfverallt var det lif, glädjetårar och jubel — i synnerhet då man erfarit, att en eller annan släkting, en eller annan vän, som uppehöll sig i Frankrike, icke hade lidit af februaridagarnes oro.

I Upsala väckte underrättelsen en ganska liflig stämning. Hopar af studenter skyndade till studentföreningen; en af de unge männen stälde sig på ett bord och läste högt ur dagens blad notiser om revolutionen. Andra tågade bort till Nedre Slottsgatan, till Palmblad, hvilken genom uppsatser i sin tidning, *Tiden*, retat de liberalare elementen mot sig. Der skrek man *perceat!* och kastade några stenar; professorkan blef förskräckt, men Palmblad sade: »Lugne dej, du Mariana, då' ä' inte så farligt; låt dem bare skrike, så går det snart öfver!»

På Norbergs schweizeri ryckte man ned gardinerna, sönderref dem i bitar och insatte dem i knapphållet, hvar efter man, prydd med dessa röda revolutionstecken, jublande drack en skål för det frigjorda unga Frankrike.

Stämningen var så hög, att studierna glömdes. Flere dagar å rad läste man endast tidningar. »På gillet läsrum gaf man sig icke tid att vänta på hvarann, utan slet tidningarna itu och läste hvar sin halfva. På alla källare kannstöptes väldeliga. På gatorna sjöngs allmänt marseljåsen. I gathörnen hafva tid efter annan proklamationer varit uppslagna. Titeln *medborgare* begagnas vid alla tillfällen.»

häraf var utomordentlig på småstadsbornas sinnen. De mest sangviniska drömde redan om republiken, och äfven de mera betänksamma ansågo det nödvändigt, att regeringen sloge in på en liberalare stråt.»

Äfven nere i Lund skallade marseljäsen. Öfverallt talade man, drack man och höll banketter. Ungdomliga skaror ilade genom gatorna, sjungande och ropande: »Vive la république française!» medan inne i husen sångerna fingo återsvar. Punschfloderna runno, frihetsgudinnan dyrkades, en och annan professor uttryckte sin belåtenhet.

Och högt öfver det lyckliga och naiva jublet klingar skaldens sång, frihetens dityramb. Talis Qualis helsade Lunds studenter sålunda:

»Hör, hur genom luften brusar
Ett oändligt segerkri!
Hör, hur eldens vingpar susar,
Då han jagar oss förbi!
Hör, hur haglen falla dryga
Öfver hela jordens ring!
Spillror af en tron, som flyga
Verldens alla hörn omkring.»

Nybom i Upsala svarade med *Gif akt!*

»Europas folk på sina kedjor skaka —
Den gamla formen mer ej hålla vill,
Och ministärer falla, troner braka,
Det syns, att Gud med *folket* vara vill,
Allt dödkött, vuxet kring ett rikets hjerta,
Det måste skäras bort, om ock med smärta.»

Händelserna i Stockholm utvecklade sig snabbare. Samma dag Aftonbladet innehöll sin artikel uppspikades på börsen följande manifest:

»Blott den norska konstitutionen
Kan befästa kungen på tronen.
Må allmänna val utgöra reformationen,
Ty blott dessa tillfredsställa nationen!»

Strax derefter varnades äfven Hartmansdorff för pöbeln. Otroliga rykten började cirkulera. Hartmansdorff, sade man, hade föreslagit en lag, enligt hvilken arbetare och tjänstehjon skulle åläggas dels att icke bruka annat än becksöm-skor och grå kläder, dels att ej byta tjänst oftare än hvar femte år. Dessutom hade Stockholms fabrikörer och handt-

verkare erhållit den föreställningen, att Hartmansdorff ville upphäfvä icke blott hvarje skydd för de inhemska näringsarna, utan äfven den skråordning, hvilken han just försvarat. Ryktena spredo sig genom tidningarnas notiser, främst af Dagligt Allehanda, — utan att dementeras. Följden blef en viss grad af upphetsning och oro, särskildt bland gesäller, arbetare och tjenstehjon. På aftonen den trettonde, då Hartmansdorff reste hem, sprang pöbeln ett långt stycke efter hans vagn och hurrade.

Det är om denna oroliga och upproriska stämning H. J. Trolle-Wachtmeister skrifver i sina *minnen*: »Näringsfriheten afmålas såsom signalen till handtverksklassens förstörande; den nya gesällagen såsom tyrannisk och vanhedrande för gesällerna. Allt hvad regering och ständer genom dessa lagar och i sammanhang dermed gjort och ämna göra går ut på, heter det, att sätta den arbetande klassen i det hårdaste beroende af dess blodsugare, som är den förmögnare borgarklassen. Genom den fria eller liberala tulltaxan vill man gynna utländingen; de liberala tidningarna besoldas af engelsmännen, hvilkas produkter skola qväfva och förstöra den inhemska industrien, hvaraf naturligen följer, att arbetarne skola svälta ihjäl. För att så mycket säkrare uppnå detta ändamål skall tullen på lifsmedel höjas. Ibland allt detta hänvisa andra klagomål till hvad som nu göres i Paris för arbetarnes bästa. Så vill man ock hafva det här, och därför: reform! »Vi sluta ej, förrän vi hafva fått det här som i Paris», yttrade en gesäll till min betjent. I detta kaos utveckla sig symptomerna till två element, för ögonblicket förbundna med hvarandra, nämligen prohibitivsystemet jemte tvillingssystemet skråandan, samt republikanismen. Sinnena bearbetas väldigt af tvänne tidningsblad, som för det lägre folkets beqvämlighet utkomma om söndagarne, nämligen *Friskyften* och *Söndagsbladet*.»

Friskyften hade sagt, att despotismen nu var krossad; *Söndagsbladet* att arbetet hade frigjorts från kapitalet.

Då utgick ett upprop till invånarne i Stockholm att deltaga i en festbankett i La Croix' salong. Måltiden skulle afåtas den 18 mars, och sällskapet skulle öfverlägga om ett medel att skaffa rösträtt åt samhällets orepresenterade medborgareklasser. I spetsen för denna fest stod magister C. A. Bagge, hvilken, såsom bekant, var bokhandlare i Stockholm; när inträdeskortn löstes erhöi man det be-

skedet, att allt skulle vara slut klockan sju på aftonen, att folksången skulle sjungas och föredrag hållas, men endast efter anmälan hos ordföranden Bagge, att icke mer än två skålar finge på festen föreslås. Carlén anmälde sig till föredrag, men afvisades; icke heller godkände man en dikt, som han ville uppläsa.

Följden blef en protest, intagen i Aftonbladet, under tecknad af Lindeberg, Carlén, Blanche och Sandström, hvilka äfven utströko sina namn på festlistan.

Aftonbladet aftryckte Carléns verser, hvilka buro den storartade titeln: *Vox dei*. Ljus tändas i natten, dagen går åter upp,

»Och afgudamonstren med höghetens krona
Förintade sjunka i grafvarne ner,
Att ej med *Guds nåde* gå spökande mer,»

Väl rusa de till storms mot sjelfva himmelen, —
hette det; trots guld och kräklor, mäkta de likväl intet,

»Ty sanningen segrat, dess fana till slut
Af frihetens vind öfver verlden slår ut!»

Hör, äfven till nordn kommer den friska vinden,
sjungande öfver Skandiens höga fjäll: stunden nalkas,

»Då fingret i molnet — till strid eller frid —
För folken förkunnar: *nu är det tid!*»

Redan samma qväll började vinden sjunga. Två dagar förut meddelade Aftonbladet ett rykte om »en tilltänkt demonstration» emot näringsfriheten äfvensom »någon slags rabulisthögtidlighet». Den adertonde, bankettdagen, såg man proklamationer uppsatta i gathörnen, hvart man än vände sig: »5,000 medborgare samlas i afton på Brunkebergstorget. Lefve reformen, allmän valrätt! Lefve reform, republik!» Andra voro *skrifna* och förolämpade konungen, »stämplade honom som en stackare, ovärdig tronen etc.» Stockholmarne rustade sig att leka revolution.

Banketten egde rum, utan att något skedde. Tal höllos af Bagge, af doktor Wetterbergh och Thomander, och församlingen uppstämde denna sång af Herman Säterberg:

»Se, hvad lågor och mord
 På den sydliga jord!
 Hör hvad gny, hör hvad brus,
 Se hvad verldar i grus!
 Det är anden, som flytt
 Ur sitt fångsel på nytt
 Och tar åter sin rätt,
 På förvillelser mätt.
 Tro ej folket vill strid,
 Men hvar dess ära kränkes af en ljugande frid
 Och det svikes i sitt hopp,
 Vill det resa sig opp.»

På aftonen klockan sex började folket samlas uppe på Brunkeberg, strax utanför La Croix. Samtidigt skockades man vid Hartmansdorffs bostad, hvilken, som bekant, var belägen i Storkyrkobrinken. Inemot klockan åtta anlände öfverståthållaren, följd af kommandanten och fyrtio man hästgarde. Då klingade fönsterrutorna i Hartmansdorffs våning, porten stormades af den påträngande massan, stenar haglade ur de närliggande fönsterna, flere officerare och soldater sårades. Hästgardet gjorde choc, fotgardister sköto, många arresterades, folket ville ej lugna sig. Hofintendenten Röök säger i sina anteckningar: »Jag var på *Lilla sällskapet*, och då jag emot niotiden gick derifrån, kom en man på Munkbron, som jag ej kände, men som kände mig, och sade: »Herr hofintendent, gå inte ditåt, gå åt gränderna.» Jag gick då lilla gränd tvärs öfver Stora Kyrkobrinken — skriket var otäckt. Kommen till Vesterlånggatan, samma skrik och så mycket folk, att det var omöjligt komma fram; jag gick Kåkbrinken, Stortorget, och när jag kom till Slottet alltjemt samma skrik. Natten blef farlig, man rusade på med stenar och slog ut fönster. General Edenhjelms, som bodde i Lejas hus, togo sin tillflykt i ett litet rum inåt gården — man slog tegelstenar och stora gatstenar in i deras bostad.»

Konungen, som vid inträdet på teatern, dit han rest, mottagits med folksången, återvände till slottet. Derifrån begaf han sig, åtföljd af sina söner, till häst nedåt brinken, helsad af några lefverop. Eit och annat glapord trängde sig fram ur massan. Man påstår, att en röst skulle hafva

yttrat till kronprinsen: »Hvad vill du här, du har ju fått dina hundra tusen riksdaler, rid du hem med dem!»* — och en annan skulle sagt till konungen: »Kors hvad du talar vackert, tala litet mer!» Konungen frågade, hvad man ville? Jo, *reform!* Hartmansdorff skulle straffas, fångarne släppas ut, gardet marschera bort — och konungen lyddel! Trupperna bröto upp, folkskarorna jublade och drogo under hurrarop fram öfver Norrbro, fram till Kastenhof, der fångarne frigåfvos. Folket visiterade alla cellerna i häktet. Sjelf ville det öfvertyga sig att konungen lydde. Derefter började det en ny stormlöpning.

Massan delade sig i flere mindre hopar, tågade uppför Drottninggatan, söndersläende fönster, och krossade alla rutorna i landshöfdingresidenset. Der bodde nämligen grefve Horn och statsrådet Peyron.

En af dessa hopar visade sig hos erkebiskopen, en utanför Lagerbjelkes våning vid Hötorget, en på Brunkeberg, der polismästaren bodde, och en vid ministerhotellet på Blasieholmen, hos Ihre. Öfverallt åstadkom man förödelse bland fönsterglas; möbler blefvo skadade, speglar krossades, människorna gömde sig i åt gården liggande rum — man skrek på republik, man ropade på reform, man hurrade, man jublade, man lekte revolution. »Man hörde ropas än emot näringsfriheten, äu emot den fria tulltaxan. Några kallade på republik, andra på reform och allmän valrätt. En hördes ropa, att 'vi vilja väl hafva kung, men inga *provisorer!*' Han hade väl litet i hufvudet om provisoriska regeringen i Paris.»

Följande dag, söndagen, rådde allmän bestörtning. Statsråd, embetsmän, riksdagsmän och borgare mottogo anonyma och uppskakande skrivelser, alla revolutionära, fyllda af hän och hotelser. Fruktande för rebellerna anhöllo de om skydd; konungen och hans statsråd sammanträdde på slottet, kanoner drogos fram, garnisonen väpnades. Ordningar föreföllo strax efter klockan fyra; Davidsons schweizeri på Drottninggatan plundrades, fönster krossades, trupperna ryckte ut; öfverallt mottogos de med stenkastning och gevärseld.

Nu följde en kort strid, handgemäng och muskötsalvor, choc'er, blod, oväsen, arresteringar. Till och med barrikader uppkastades af folket, en i Herkulesbacke, två på

* Riksdagen hade ökat hans apanage från 25,000 till 100,000 rdr.

Norra Smedjegatan. Ny kamp, nytt blod, nya offer, nya skott. Folkets barrikader kastades öfver ända. Fransmännen i Stockholm voro inga parisare. »Huru många, som fallit, vet man ej. Sju lik exponerades uti polislikrummet. Uti två rakstugor i grannskapet af stridsfältet inburos under och efter kampen i den ena sexton, i den andra elfva, dels döende, dels svårt sårade »rabulister». Af militären föllo två eller tre och många sårades, kommandanten, öfverste Dævel, deribland.»

Konungen uppvaktades af borgerskapets äldste, af riksdagsdeputationer, af väpnade unge män, hvilka önskade bilda ett nationalgarde på slottet. Der rådde endast oro, villervalla, bestörtning. »När» — skrifer *Posthumus* — »jag kom in i det rum, der konseljen tillbringat natten, sågo samtliga herrarne ganska medtagne ut. — — Man talade om intet annat, än att kartescher skulle på aftonen komma att användas. Mycken modlöshet såg jag omkring mig och hörde talas om en ännu större. Den oväntade ihärdigheten hos upprorshopen i förening med den ringa trupptillgången i hufvudstaden hade skrämt och förlamat.» Alla ordningens band lossades i en handvändning, öppen taffel hölls, all etikett glömdes; polismästaren skildrade några scener från barrikaderna; en och annan trodde på myteri, bland dem konungen.*

Strax efter marsdagarnes oro, den 22, skref A. I. Arwidson följande bref till Wallmark: »Vi hafva nu åter bestätt

* Angående det nya nationalgardet skrifer Trolle-Wachtmeister: »Med de unge officerarne och civilembetsmännen, hvilka tillsammans utgöra flertalet, äro här sammanblandade artister, litteratörer, aktörer och nu, sedan bildningscirkeln slagit sig dit, äfven gesäller. Alla dessa, utmärkta af en hvit kokard och försedda med ett säkerhetskort, hvarförutan nu ingen insläppes på slottet, utgöra en brokig och högst vidunderlig samling i pelarsalen, der de om afnarne hafva sitt högkvarter och trakteras från den kungliga taffeln, som halfva natten står för deras räkning. De hafva till närmaste chef generalen och öfverstekammarherren Mauritz Lewenhaupt, f. d. ståthållare, som nu med en liten vridning på dopnamnet får heta general Lamoricière. Den kungliga familjen blandar sig ofta i denna flock. Men bland så många slår det ej fel, att der finnas de, som äro opålitliga, »des faux frères», hvilka här hafva ett ypperligt tillfälle att studera sig in i de dispositioner, som tagas. Så till exempel befann sig deribland samme aktör vid lilla teatern, som ledde anfallet vid utrikesministerns hotell. Han tillika med en annan blef dock af kamraterna fördrifven.»

oss en liten muntration i gränderna. Man talar om upp-
 viglingar, utdelade penningar m. m., men tills vidare tror
 jag icke derpå. Det uppgifves, att sockerpatronerna i Göte-
 borg hitsändt 40 å 50,000 riksdaler banko för att genom
 buller på gatorna förmå ständerna att bibehålla den förra
 sockertullen. Argus-Johansson skulle vara det hemliga drif-
 hjulet och för sitt besvär erhålla 25,000 riksdaler. Af detta
 tror jag aldrig en bokstaf. — — — Emellertid berättades
 i går, att han vore arresterad eller nära att blifva det. — —
 Min förmodan är i korthet: den färskruttna *République Fran-
 çaise* har inflammerat alla brushufvud och tomskallar. Närings-
 friheten och den hotade handelsfriheten har satt oro i alla
 gesäller och deras mästare. Denna jäsning hafva tom-
 skallarne begagnat för ett litet politiskt försök, kanske för
 en republikansk kräkdans å la Paris. Då uppskrämde man
 arbetsklassen genom förespeglingar om brödlöshet vid en
 fri handel och spelade der bakom ett republikanskt hokus
 pokus. Huru förklara annorlunda de bullrande massornas
 klagan öfver näringsfriheten, hvilken beröfvar dem arbete
 och bröd, med anfallet emot Hartmansdorff med flere för-
 svarare af skråordningen och näringstvänet, och erkekon-
 servativa. För att reta pöbeln mot Hartmansdorff hade man
 utspridt, att han föreslagit, det alla tjenare och jag tror
 äfven gesäller skulle städjas på fyra å sex år, klädas i grå
 kläder och ej få begagna annat än träskor med flere dum-
 heter. — Emellertid säges, att man skall vara en plan uppå
 spåren, dervid många blifvit komprometterade, till exempel
 unge baroner och grefvar på riddarhuset. Detta sade mig
 hofmarskalken Aminoff i går. Levin och herr Benzelstierna
 sägas hafva blifvit skjutne i spetsen för pöbeln, då de upp-
 muntrade den att rycka fram. Sannt eller osannt vet ej.
 I natt tror jag, att allt varit lugnt. — — För ögon-
 blicket äflas vi att härstädes uppräta ett så kalladt *borgar-
 garde*. Nyhetskrämeriet och den blifvande uniformen locka
 troligen de fleste. Andamålet är att i första hand stilla
 uppkommande buller och oredor; medborgare skola lugnas
 och tyglas af medborgare utan 'soldathopens' mellankomst.
 Detta är välmeningens, frasernas och aplustens sida af me-
 daljen. Men en sådan har äfven en baksida. Vid första
 anblicken visar sig denna blank och slät; men ser man
 nogare derpå, så upptäcker man der uti det allra finaste
 aqua-tinta-manér en dörr på glänt, hvarur en lång näsa

skjuter fram, och på denna står med tydliga drag tecknad *revolution.*»*

Nu följde en tid, mättad med onda rykten, hotelser och komplotter, mycket falskt allarm. En och annan kravall skedde äfven i landsorten, särskildt i Göteborg, Jönköping och Norrköping. Hufvudstadens parisare hade då redan tröttnat.

I april utfärdade reformvännernas sällskap till allmänheten en adress med ett *nytt representationsförslag*. Så följde ministärförändring, ny konselj bildades, till och med en reformvän inträdde i statsrådet. Flere petitioner öfverlemnades till konungen, hvilka hade till mål att framtvinga en reform, och nu måste regeringen uppgöra ett förslag, hvilket förklarades hvilande till nästkommande riksdag. Ingen var riktigt nöjd med det senfödda lilla barnet, men — sade i presteståndet professor H. G. Lindgren — »så kunna händelserna i den politiska världen utveckla sig, att ställningen inom vårt land vid nästa riksdag kan vara sådan, att vi då hafva skäl att tacka Gud, att vi ega till och med detta förslag att omfatta såsom en räddningsplanka undan anarki och samhällsomstörtning.»

På detta sätt rubbades för en tid alla tecken. Det var som Kiellman-Göransson skref i kalendern *Gråkappan*: »Sedan så tvärt emot hela Europas förmodan 'Ludvig Filip den vise', såsom han patetiskt kallas i herr Kiellman-Göranssons roman, samt den heliga alliansens fader, furst Metternich, 'för svag helsas skull' måst resa till London, så hafva alla gamla tecken förlorat sin bemärkelse.»

Att Blanche skulle få ett djupt och starkt intryck af dessa händelser, torde man kunna vänta af hans mottagliga sinne. Fanns det någon, som drömde om en ny vår för folken, borde det väl i främsta rummet varit en man som Blanche.

* *Wallmarkska brefvexlingen*, A. I. Arwidson till Wallmark den 22 mars 1848 (Kungl. Bibl. handskrifter). Som man lätt finner voro många af de angifna ryktena osanna. Benzelstierna var till exempel aldrig i Stockholm under oroligheterna. Arwidssons animositet mot det nya borgargardet torde härleda sig derifrån, att hans dåvarande amanuens i Kungl. Biblioteket, G. O. Hyltén-Cavallius, en tid ordförande i *Konstnärsgillet* och senare direktör för *Kungliga Teatern*, var en af dess ifrigaste förkämpar. Förhållandet mellan dessa två var i allmänhet ganska kyligt.

Först protesterar han mot herr Bagges reformbankett. Denna är icke nog revolutionär, tycker han. Så ger han oss en mer direkt målning af sina känslor. I *Gråkappans* »Väderleksspåman» hette det under juli: »Herr Blanche säges arbeta på en dram i nitton akter.» Blanche arbetade — men *icke* på en dram. Han utsände under sjelfva revolutionsåret en *roman*, och ehuru det är sannolikt, att större delen deraf tillkommit redan före revolutionens utbrott, måste dock ett och annat i *Första Älskarinnan* härledas ur det stora revolutionsårets stämningar. Läs blott den egendomlige tiggarens oration i Aspelunda lusthus, der frukosten är serverad och der han låtit gårdens alla underhafvande samlas! »Ack, mina barn» — säger han — »hvad det gläder mitt hjerta att se eder församlade omkring mig! Men skåden icke så snålt på kaffekoppen, ty kaffet är en enerverande dryck, som skulle förstöra edra kroppar, dessa sillens och potatisens kraftfulla verk! Blicken ej heller så rofgirigt på söderns förledande frukter, ty de skulle ruinera edra tänder, dessa den tumstjocka hafrekakans trofasta vapenbröder! Det är endast för edra herrars och husbönders skull, som drufvan pressas och sockerbagaren födes. Hvarför knoten I, mina barn? Vetan I ej, att I ären skapade mera för himmelen än för jorden! På jorden skolen I slita den svåra persen för att sedan i himmelen må som perla i gull. Der skall man gifva er till frukost kryddlimpa med sirap uti och till middag hvetebrödsskifvor, doppade i flott, och till afton sjuskinnsgröt med en mark smör per man, och ho kan uppräknna alla de supar, som skola vandra kring laget! Sen därför icke snedt på oss, som bättre äro, utan låten oss behålla jorden, så lofva vi att gifva eder himmelen. — — Ack, de gamla goda tiderna! Förbannelse öfver de franska revolutionerna! Det är de, som ha förstört edra fromma vanor och rena seder!»

Är icke detta tal en melodi ur den fanfar, hvilken på stormens vinge utslungats öfver verlden? Är det icke en återklang af den larmklocka, som tonat, larmklockan som gick öfver barrikadernas frihetskamp, för att slutligen dö i en skärande dissonans? — —

Marsdagarne efterföljdes af septemberdagarne i Ungern, af oktoberdagarne i Wien, af novemberdagarne i Berlin, hvilka gjorde ett slut på de europeiska folkens frihets-

drömmar. Segern efterträdades af ett oblidkeligt nederlag, hvilket af folkens jubelår gjorde endast ett sorgear. Frihetshymnen utmynnade i sorgeshymnens smärta.*

Da spelades nyårsdagen 1849 en pjes på *Mindre Teatern* »1848—1849», skrifven af S. A. Hedlund och med kupletter af Blanche. Da ridån hade gått upp, såg man en liten samling af herrar *Riksdag, Reaktion, Popularitet, Opinion*. Pösande och belåten säger *Reaktionen*: »Må de bråka, bäst de gitta; jag är lugn, jag, ty

Ludvig, Guizot, Metternich
Hålla packet nog i skick.»

Da knacker det på dörren, och en gäll röst säger: »Låt upp, go' vänner! Öppna fönster och dörrar och kör ut allt pack, som ej hör hit!» *Popularitet* hviskar till de förskräckta herrarne: »Der ha vi *Liberalism*, jag känner igen hans starka stämma. Han låter minsann ej öfverrösta sig, den mannen!» *Liberalismen* visar sig, helsar och börjar sjunga — naturligtvis på den glödande *Marseljäsens* melodi:

»Hör på, godt folk, hvad jag förtäljer,
Jag mycket nu förkunna får.
Hör ni ej skott, hör ni ej reveljer?
Kanonen dånar, trumman går.
Se der en mäktig tron man hvälfver
Och släpar i den svarta mull;
De stolta kronors röda gull
Förbleknar nu och som ett asplöf skälfver.
Pang, pang! — Se kulan går!
Trom, trom! — Hör trumman slår!
Framåt, framåt! I minn spår
En väldig ande går!»

* *Litteratur*: W. E. Svedelius: *Representationsreformens historia*; C. F. Palmstierna: *Berättelser ur friherre C. O. Palmstiernas lefnad*; Posthumus: *Ur minnet och dagboken*; H. Wieselgren: *L. F. Hierta*; Cecilia Holmberg: *Frihetens sångarätt*; Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister: *Anteckningar och minnen*, del. 2; Johannes Sundblad: *Upsalalif*; O. Wijkander: *Ur minnet och dagboken*; *Freja* 1841; *Aftonbladet*, *Göteborgs Handelstidning* m. fl. för 1848; *Illustrerad Tidning* 1863 etc.

Derefter berättar han, att revolutionen kommit, och ber herr *Reaktion* att strax packa sig i väg. »Ja, mina vänner, mensklighetens sak segrar; marseljäsen dånar genom Paris' gator, och dess toner ge eko mot Nordens fjällar. Frihet, jämlikhet, broderskap, se der den nya tidens lösen!

Lustigt flammar frihetsbranden,
Elden tänds från höjd till höjd;
Slitna äro trälldomsbanden,
Himlen ler åt jordens fröjd.»

Så kommer den hemske *Radikalism* med jakobinmössan. »Ur vägen», ropar han, »fördömda aristokrater! Ur vägen för det suveräna folket! — — Hvad för nyheter, frågade ni? Barrikader i Paris, barrikader i Wien, barrikader i Milano, barrikader i Berlin! Barrikader i solen och månen!

Hvad själen blir lustig och glader
Vid denna gudomliga syn;
På gatorna stå barrikader,
Som resa sig trotsigt mot skyn.
På dem låt oss dansa som skator,
På dem låt oss öfva vårt hopp!
Säg, hvarför man stenlägger gator?
Jo, blott för att rifva dem opp.

Ja, bruten är fördomens boja,
Sjustjernorna får jag ta ner,
Och jag ska mig roa och moja
Och dansa och spela klavér.
Nog länge man mig sökt martera
På landet så väl som i sta'n;
Nu blir det min tur att regera,
Och jag skall regera som fan!»

Snart måste dock den storordige herrn abdikera. Segerglad och leende inträder *Reaktion* och ber nu i sin tur motståndarne gå. »Mina vänner», säger han, »Windischgrätz och Jellachich ha segrat öfver packet. Min vän Brandenburg herskar i Berlin. Frankrike väljer Ludvig Napoleon till kejsare. Den *liberale* påfven har måst rymma

från sitt lyckliggjorda folk. Er stund är slagen, mine herrar!
Jag beklagar, mjuka tjenare!

Nu skall bli andra ruter, nu skall bli annan lek!
På sillsallat ni bjudit, jag bjuder er på stek.

Men nog blir såsen mustig, — jag lägga skall deri
Minst några tusen bomber med litet godt uti.

Salladen till den steken, ett riktigt gudamål,
Blir syltade granater med pickels och med stål!»

Här ega vi sålunda i en halft ironisk form skotten från barrikaderna, marsdagarnes kamp, segerhymnernas jubel, nederlagets förtviflan — och här, bakom kulisserna, skymta vi en gestalt, leende och med tårad blick skrifvande sina verser. *En* tröst eger han dock i missräkningens smärta: 1848 rensade atmosfären.

»Nekom ej, det piggat opp
Det gamla Göta Lejons kropp!»

Då klingar det ödesdigra tolfslaget på nyårsnatten. Herrarne *Rabulism*, *Liberalism* och *Reaktion* försvinna och gifva plats åt *Det nya året*, som säger:

»Ur blodröd aftonrodnad upp jag stiger
Och skådar öfver snöbetäckta grafvar,
Hvarunder mångt hjerta ligger brustet,
Som fyllt med oro lifvets sköna verd!
O, må den sol, hvars blickar jag nu möter,
Ej mera spegla sig i blodig bölja!
Nog vill den klara solen hellre lysa
På fridens palmer än på krigets svärd.
I detta hopp jag bjuder eder handen;
Så knyten hop de lösta samhällsbanden
Och låt den kärlek evigt blomstra här,
Som himlen skänkt och jordens sällhet är!»*

* Pjesen uppfördes d. 1—17 januari 1849. Musiken var dels af Ahlström dels af Blanche. Stycket återfinnes i *Örebro Tidning* 1850, N:o 1—5.

Intryck från Paris.

Missmodet och tröttheten, sorgårets frukter, hade ock till en del insmugit sig hos Blanche. Det låg efter denna tid en viss drömmande trötthet bredd öfver hans sjäslif, säger fru Carlén; ofta satt han tyst, allvarlig och distrahit, han, som i annat fall merendels var den gladaste. »Jag börjar bli trött och slö» — sade han till Carlén — »min dramatiska håg har svalnat, romanerna utledsna mig, och jag känner, att jag behöfver insupa en hel hop ny lifskraft.» — »Och när du af det slaget insupit nog» — svarade Carlén — »så skall du skrifva en roman i Frankrike, barrikadernas hemland, efter intet annat mönster, än det du får i behåll af dina intryck.» — »Jag tror nog,» återtog Blanche, »att jag i Paris skall kunna skrifva.»

Strax efter detta samtal reste han till Paris. Han tog vägen öfver Lübeck och gjorde en tripp i Tyskland, och såg i staden Berlin den märkvärdiga Rachel, hvilken då uppträdde i Corneilles »Les Horaces».

Berlin, der han vistades någon tid under sommaren, gjorde ej något angenämt intryck på Blanche: »Folket i Berlin» — skrifer han till en sväger — »är trögt och föga trefligt. Man har sina konserter i fria luften, der de goda men tunga berlinarne med sina fruntimmer sitta kring diverse hvitmålade bord, drickande ur kolossala glas sitt Weissbier och stickande strumpor (damerna naturligtvis).» Han gör en liten afstickare på åtta dagar till Dresden och ankommer något senare på hösten till Paris — målet för hans drömmar, verldsstaden vid Seine, republikens, barrikadernas och revolutionens hjerta.

Här börjar han ånyo känna blodet flyta raskare. Här ströfvar han omkring, iakttagande allt, vetgirig och eldad af det för honom nya lifvet. »Jag har» — skrifver han i ett bref till Bergvall — »samlat minnen för ett helt lif och är så rik derpå, att jag frikostigt skulle kunna dela med mig åt andra. Men fordra ej, att jag inom dessa tränga sidor skall bestå något, ty jag behöfver folianter för att teckna allt.»

Ofta frukosterar han såsom folket sjelft på gatan, köper ett litet hvetebröd i förbifarten hos bagaren, går till en viktualiebod och skaffar sig en klick smör och vandrar gatan fram, mumsande på sin smörgås. Tänk om han skulle våga ett sådant streck hemma i Stockholm! Då blefve han — säger han — »en förlorad menniska, ty hvilken skräddare skulle lemna kredit åt en offentlig smörgåsätare, hvilken procentare låna pengar åt en smörgåsätare, hvilken flicka gifta sig med en smörgåsätare, hvilket statsråd förorda en smörgåsätare? Den olycklige, han kunde icke ens visa sig, utan att verdens misstänksamma blick skulle haka sig fast vid hans högra hand eller vid hans mun, för att se om han åt eller nyss hade ätit denna olyckliga smörgås, som stämplade honom värre än snart sagdt den djupaste last.» Och han erinrar sig en gammal baron i Stockholm, som ruinerat sig, ett original, som icke ens hade råd att hålla städerska och därför hvarje morgon sjelf hemtade sitt dricksvatten. »Det förra var ingen fläck på hans adliga vapensköld, men det senare var en outplånlig plump i hans stamtaffa. Vi hemta så mycket från Paris: vi hemta moderna, hemta dårskaperna! Om vi äfven hemtade något af det naturliga, det förståndiga, så skulle vi vinna mycket i stället för att förlora mycket!»

Här ser han för första gången, hur en köbildning eger rum, och erinrar sig de ohyggliga uppträderna i Stockholm, särskildt då Jenny Lind skulle sjunga i *Regementets dotter** eller vid Karl XIV:s *lit de parade* uppe på slottet. »Efter

* Den 2 december 1847 klockan nio på qvällen bildades kön. Under natten sprängdes den oupphörligt af näfrätten. På morgonen, då biljettluckan öppnades, blef det ett förskräckligt oväsen. De tjocka ledstängerna af jern inne vid porten sönderbrötos, människorna trampades, kullkastades, sårades; en del dödades; kläder sönderslotos, mössor och hattar dansade i luften.

ett halft sekels förlopp kunna nog våra barnbarn bilda kö lika bra som alla andra, och det vore åtminstone något.»

Han besöker *Théâtre Français*, beundrar dess foyer och erinrar sig förhållandena på operan i Stockholm, »der våra stackars fruntimmer i hela tre, ja fyra timmar sitta inklämda inom trånga loger.» Hvarför icke skapa en foyer äfven der? Nog hafva vi artister, värda att bli förevigade! Nog ega vi ansigten, passande till porträttbyster! Tänk på Jenny Lind, Emelie Höggqvist, Hjortsberg, Torsslow, Nils Almlöf, Dahlqvist m. fl.! Tänk på Gustaf III, Leopold och Kellgren!

Artisterna i Paris äro framstående förmågor, men — säger Blanche — »vår svenska teater har haft sina tidskiften, sina ryck, då både dess lyriska och dramatiska scen fullt ut kunnat jämföras med om ej öfverträffat, hvad vi i den vägen sett och hört i Frankrike.»

Han deltagar i en sprittande maskerad på Stora Operan, lifvas, eldas, tjasas och ryckes med. »En fransk maskerad», säger han, »är den omaskerade glädjen; allt är tygellöst, uppsluppet, vildt. — Den är hänförande, denna vilda lek, som rasar på teatertiljorna, belyst af tusentals lågor, som blända ögat, medan örat tjasas af den härligaste musik.»

Han gör en liten visit hos den afgudade Lamartine, skalden, politikern, revolutionens hjelte. Tack vare den svenske envoyén, grefve Löwenhielm, erhåller han ett kort, som öppnar skaldens salong. »Jag kunde icke», säger han, »motstå min ifver att en gång se den man, som i mina ögon representerade det ädlaste af Frankrike.»*

Tack vare samme artige excellens blir han i tillfälle att äfven göra bekantskap med de förnämste legitimisterna. Hos dem introduceras han under namnet *marquis de Blancha*, prydd med en kraschan, lånad af excellensen, och resande i den svenske ambassadörens egen vagn.

En och annan gång uppträder »herr markisen» på festerna hos Napoleon i Elyséepalatset, och i ändamål att studera hela Faubourg Saint-Germain skaffar han sig en

* Blanche hade vid besöket hos Lamartine med sig ett exemplar af dennes *Girondisternas historia* i svensk öfversättning. Skalden bad honom läsa upp en bit. Han deklamerade Vergniauds tal. Lamartine utropade förtjust: »Ah, ni sjunger ju, min herre! Hela Norden sjunger. Norden måste vara skaldernas land. Vi fransmän ega endast vältalare.» Han kände till Svedenborg och Tegnér.

plats i *Palais de justice* vid ett tillfälle, då advokaten Berryer, l'ancien régimes fanbärare, håller en *plaidoyer* för l'ancien régimes adel. »Det var en lysande samling af hertigar och markiser, hertiginnor och markisinnor, och de förde oupphörigen sina glacébehandskade händer tillsammans liksom för att applådera. De flesta af dessa högborna damer, omsvepta i ofantliga hermelinskragar, voro äldre och hade sett sina vackraste dagar. Af deras höga pannor, stora bruna ögon, lindrigt krökta näsor och små munnar kunde man dock sluta till, hvad de varit i sin ungdom. Det fanns

Grefve G. K. F. Löwenhielm.

äfven några yngre, långa, smärta, högbornade, likaledes af *pur-sang*, såsom det heter om den gamla frankiska racen.»*

Han sammanträffar med Frankrikes nationalskald, Hugo. »Härom dagen» — berättar han i en skrifvelse till Bergvall — »var jag till Versailles i sällskap med Victor Hugo. Han är krasslig till helsan, så att han hela dagen linkade vid min arm. Han höll för mig en lång och flytande föreläsning i politiken, som jag hade svårt att förstå, men han bjöd mig på en finare middag, och den förstod jag

* Aug. Blanche: *En hertiginna i Upsala.*

mig bättre på. Lamartine är jag fortfarande mycket tillsammans med, besöker ett par gånger i veckan hans soaréer, der jag sammanträffar med diverse notabiliteter inom politikens, konstens och litteraturens värld.»*

Och ut från salongerna, maskeraderna och teatern, ut från Berryer och hans högadliga publik, ut från Napoleon, Elyséepalatset och festerna ilar han till det oroliga Paris, *revolutionshärden*. Hvert han än vänder sig i den stora stadens inre, påträffar han minnesmärken från trenne revolutioner. Här ligger Château d'Eau, der Hôtel de Ville, här Tuilerierna, der Palais Royal. Här är Café Procope, der bodde Marat, här är Robespierres hus, der ligger Bastiljplatsen. Och öfverallt uppstiga barrikader för hans inbillning, öfverallt tycker han sig förnimma skott och gny. Han ser massornas kamp, han hör revolutionen, han tycker, att Ludvig Filip smyger sig genom bakporten; midt ute på Bastiljplatsen flammar ett lustigt bål; dit släpar man tronen, sjungande marseljäsen.

Och under dessa vandringar träffar han barrikadkämpar, ett och annat offer från 1848, särskildt en enarmad invalid vid namn Didier. Eller ock gör han i en omnibus bekantskap med en gammal dam, enka efter en kurir under Napoleon, fru Robert, hvilken egde en systerson vid namn Armand Cambon, en af februarirevolutionens folkhjeltar.

Upp ur dessa vandringar i Paris, dessa fester, dessa madame Roberts och herr Didiers minnen stiger så hela det stora årets bedrifter fram för August Blanche, för diktarens fantasi och låter honom på nytt genomlefva sina stämningar, allt hvad han hade känt, tänkt och drömt 1848, frihetsjublet, segerruset, tron på ett nytt folkvälde, tron på att republiken aldrig kunde gå under.

Betecknande för hans stämningar i verldsstaden vid Seine är det bref, som han skref till vännen Mellin i november. Han befinner sig, säger han, »i det brusande vimlet af ett lif, som icke har sin like, och hvilket så lätt kan komma en att glömma allt, till och med sig sjelf. Men jag glömmet icke mig sjelf, ty de trettionio åren hålla mig vid marginalen, och det trettionioåriga hjertat kan

* Blanche antyder i ett annat bref, att han — och möjligen äfven hans närmaste — hade funderat på att få *Engelbrekt* öfversatt och uppförd på den franska scenen.

aldrig skiljas från känslan af vänskap och tillgifvenhet för gamla vänner. Jag är här icke sysslolös. Jag håller på med ett större arbete, som, enligt min mening åtminstone, bör på en gång blifva roman, resebeskrifning och en historia öfver sista fransyska revolutionen. Få se, hur jag går i land med allt detta, men nog känner jag mig särdeles road och inspirerad deraf, så att jag åtmins:one hoppas det bästa af mitt bemödande. Att här är mycket att se och studera kan du väl förstå, och att jag icke underlåter något i den vägen är säkert. Den ljusare delen af dagen sitter jag flitigt vid mitt skrifbord; den mörkare — dock, det är aldrig mörkt i Paris, tack vare gasen — kastar jag mig in i folkvimlet och slukar ideer och händelser med samma glupskhet, som jag slukar drufvor. Ack, om jag hade din tornvåning så nära, att jag kunde slunga några klasar i din lille sons mun! Republiken står sig, oaktadt alla partiernas försök eller rättare sagdt just till följd af deras försök att omstörta densamma. Dess anhängare ökas för hvarje dag, emedan förtroendet till denna förnuftiga statsform dagligen ökas. Man börjar allmänt finna, att ingenting så mycket skyddar landet för framtida stormar som republiken. Och jag frågar verkligen med *La Presse*: Hvad äro fransmännen, om de ej äro republikaner? — — — — — Frankrike vill ha en styrelse för godt pris, hvars idé icke allt för mycket skiljer sig från folkets begrepp om dess nya souveraineté, amen!»*

Den roman, som blef frukten af denna vistelse i Paris och hvilken redan på våren 1851 utkom i Sverige, var *Sonen af söder och nord*. Der lefver August Blanche med i årets stora händelser. Der byggas barrikader, der sjunges marseljåsen, der får han ropa ut sin fasta tro på republiken. Der ringer han till storms mot kung, adel och prester; der målar han sin vän, sitt ideal, *folket*. »Folket» — säger han med Armand till *Hvita Björnen* — »är inte den råa fysiska styrkan, hvarken den styrka, som mutas af en bit bröd, eller den, som biter i en boja. Folket är den kraft, som beherskar jorden, och mot denna kraft båta hvarken bojor eller tyranner. Det styres därför, att det vill styras, och om det förtryckes och ändå tåligt synes bära

* *Mellinska brefvexlingen*, Blanche till Mellin den 8 november 1850 (Kungl. Bibliotekets handskrifter).

sitt ok, så är det endast därför, att det rufvar på något bättre sätt att styras, men som behöfver slå rot och mogna. Folket behöfver ej ha brådtom, ty det vet, att det aldrig kan gå förloradt och att dess kraft, lika litet som naturens och tidens, kan gå tillbaka. Skilnaden mellan oss begge, käre Simon, är att då ni tror på eviga bojor, tror jag på evig frihet; då ni tror, att folket antingen feget tål eller fruktlöst rasar, lyckligt när det någon gång kan sönderslita en fangvaktare, tror jag deremot, att folket icke tål utan blott väntar, icke söndersliter utan blott straffar!»

Detta ädla, storsinnade folk är bokens hjelte, personifieradt i arbetaren Cambon. Denne är sjelfva typen för Blanches mannen af folket, god, fin, oegennyttig, älskvärd. Han brinner för folkets sak, han leder det under striden, han hejdar det, när det öfverskrider en ädel mensklighets rämärken, afhåller det från blod, grymheter och brott, mildrar det genom tårar, lugnar det genom goda ord, blir en inkarnation af *idealfolkets majestät!*

Garnisonen i *Château d'Eau* sträcker vapen, man vill döda den. Tusen yxor höjas, Armand träder emellan — »mellan dessa yxor och dessa hufvud, en ung man med utsträckta armar. Tåren glänser i hans blick, bönen på hans läppar. Han talar om segerns ära, men äfven om segerns mildhet, skönare än segerns ära. Han hotar och ber, trotsar och knäfaller. Yxorna sänka sig långsamt. Man kan icke neka den unge mannen något, ty det är platsens hjelte, det är Armand Cambon.»

Under orgien i Tuilerierna straffar han hvarje brott, tyglande genom trollmakten af sitt ord folket. Sedan han jagat ut presidenten i deputeradekammaren, »går han fram till tribunen och säger sitt ja eller nej, när Ledru-Rollin föreslår ledamöter till provisoriska regeringen, och som alla instämna med Armand Cambon, så är det egentligen han, som tillsätter styrelsen. Slutligen bjöd han Arago och Lamartine till *Hôtel de Ville*, hvilket han redan låtit besätta.»

Och hur oemotståndlig är han ej, denne Armand Cambon, för alla hertiginnorna och grefvinnorna i Seinstaden! »Hertiginnan La Vallière», säger den sköna Eulalie, »hade en konung vid sina fötter, men jag har en republikan, jag; — dock skulle jag icke vilja bortbyta republikanen mot konungen.» — Markisinnan Eulalie d'Estelle kysste guld- och silfverarbetaren Armand Cambon. — —

Denna kyss, gifven i Ludvig XV:s dagar, och markisinnan skulle blifvit brännmärkt; samma kyss, gifven under skräckregeringens tid, och guldarbetaren skulle blifvit guillotinerad. När ytterligheterna möta och nöta hvarandra, tager menskligheten ut sin rätt. Har man icke vunnit annat på den första franska revolutionen, så har man åtminstone vunnit det, att man kan kyssas utan att först behöfva rådfråga stamträden.»

Det hela är en drömbild, mångfärgad och poetisk, upprunnen i den känslofulle August Blanches hjerna. Och när Lamartine från *Hôtel de Villes* balkong talar till folket, darrande af rörelse, tårögd och inspirerad: »O, mina vänner, mina goda vänner! O, att I kunden skåda ned till djupet af den kärlek, jag hyser för Er! O, att jag hade armar för att i ett enda famntag kunna sluta Er till mitt varma bröst!» — då är det August Blanche, diktaren och folktribunen, hvilken i sina drömmar står på denna balkong, bjudande sina kära vänner, folket, närma sig. Då är han president i sina drömmars republik; då minnes han Nicander den der morgonen i paradiset, skalden, som i *skalden* såg den bäste politikern.*

På sommaren 1851 reser han hem. Kort förut — i juni — far han öfver Kanalen och besöker den stora verdensexpositionen i London. Der ser han Europas och Amerikas industri,** produkter af deras konst, konstslöjd och handverk, alla folk värdigt och äfven väl representerade. Då finner han en afdelning, kallad *Sverige-Norge*; plötsligt blir han allvarlig, — detta är då *hans* land! »Diverse väder bomullstyg med de mattaste färger!» Och harmsen tänker han: »Komma i bomullstyg, när alla andra glänsa af siden, sammet och guld! O, mitt ädla, hederliga, tappra, dumma Sverige, hvad fan hade du i Kristallpalatset att göra!» Fåfångt söker han efter Eskilstuna stålvaror, Åkers-bruks kanoner, svenskt linne och siden, efter Qvarnström, Byström, Fogelberg och Molin, efter litet *esprit d'arrangement*

* Blanche antyder i företalet till romanen, att han ämnar »i ett nytt arbete vidröra det ännu stormfullare tidskifte, hvilket följde på februarirevolutionen». Denna plan kom aldrig att utföras.

** Framför Nordamerikas marmorstaty, en hvit slafvinna i kedjor, utbrister han: »Jag förstår dig, hederlige yankee! Det var en bild af den gamla världen du ville framställa, en bild af Europa, dignande under reaktionens bojor.»

i utställningen. Det enda, han upptäcker, är ett smutsblätt tyg, »på hvilket de gulbetsade glaslådorna, de nedhängande bomullsväderna och de utbredda jernbitarne taga sig ännu futtigare ut». Han tänker: hvilken skam, hvilket elände, hvilken liknöjdhet! »Man hade kunnat se på mitt bedröfvade ansigte, mina tårade ögon, att jag var svensk. Att vara vittne till det medömkans löje, som spelade på allas läppar, när deras blickar i förbigående föllo på det, som var svenskt och norskt, det är ett straff, som jag önskade dem, hvilka i denna riksvigtiga sak så illa bevakade sitt fäderneslands intressen. Det var, som hade jag haft ett nytt Pultavanelager för mina ögon, men det senare olyckligare än det förra. — — Ty, märken väl, Tunis — barbareskstaten, det lilla obetydliga Tunis — fördunklar inom Kristallpalatsets väggar frihetens och bildningens äldsta nordiska land.»

Dessa obehagliga intryck skildrade han i Aftonbladet, dit han, återkommen till Paris, skref ett par bref, och följden blef, att utställningen sattes i bättre skick.*

Efter en kort vistelse på Malmgården i Stockholm reste Blanche samma höst åter ut till Frankrike, då likväl i i sällskap med sin far, kyrkoherden Bergvall. Kyrkoherden, som led af en ganska elakartad sjukdom, måste nämligen söka ett något mildare klimat; sonen Blanche följde honom, hjälpte och skötte om honom.

Paris hade under tiden ändrat fysionomi. Napoleon konspirerade och sträckte sig efter kronan; öfverallt kände man, att en omstörtning nalkades. Tack vare sin förträfflige excellens, grefve Löwenhielm, hvilken som vanligt mötte *markis de Blanche* med en glad nick, kom han ännu en gång på en soaré hos presidenten. Första dagen i december gjorde han en visit hos ministern i hotellet vid *rue d'Anjou St Honoré*. Han infördes i salongen, der excellensen tog emot honom, stående, såsom vanligt, med ryggen vänd åt

* Förbättringen åstadkoms hufvudsakligen genom konung Oscar I:s, ingripande. Han afsände nämligen till utställningen en präktig porfyrurna, hvilken haft sin plats på Djurgården, i närheten af Rosendal. Urnan förärades efter expositionens slut till drottning Victorias gemål, prins Albert. Hos Blanche fortlevde dock de obehagliga intrycken ännu så sent som 1867, då han på riksdagen återkom till ämnet. Han sade bland annat, att han aldrig skulle glömma dessa dagar i London. »Vårt land stod då bokstafven på schavotten inom en spetsgård af fyra verldsdelar och fyrtio folk.»

marmorispiseln. Grefven, som hade glömt att insätta sina löständer, hvilka deremot prunkade på ett bord midt i rummet, talade så att Blanche ingenting kunde uppfatta. Håpnaden, som lästes i Blanches blick, väckte honom. Prydnaderna på bordet insattes på sin plats, och leende sade han — denna gången begripligt: »När en människa vid mina år talar utan tand för tunga, blir det tungusiska af. Men det var väl, att min vän kom, så slipper jag skicka. Se här ett kort till presidentens soaré i dag. Det blir stor bal. Säsongen börjar med stora baler öfverallt. Man dansar förtvifadt i Paris, dansar som vanligt på vulkanen.»

Samma dag på aftonen gick han till Elyséepalatset. Der fann han militär, mest unge officerare, löjtnanter och kaptener och en och annan major. »Det var den nya militärdespotismen, som nu gjorde sina första pas.» Dessutom var det öfverflöd på smink och på briljanter, tryffel-pastej, champagne, hunger och törst hos gästerna. Förande sin kusin, prinsessan Mathilde Bonaparte, nalkades presidenten, »mannen med de korta benen, den grågula hyn, de halfslutna ögonen, den långa näsan med de lika långt utskjutande mustaschern och den der munnen med sterotyp-leendet, kallt och isande som solglimten en februaridag i nord.» Längre bort upptäckte man den blifvande kejsarinnan, »en ung spanska med ljusrödt hår och svarta blixtrande ögon.» Strax efter klockan half tolf uppspeltes en galopp. »Golfvet gungade, murarne skälfd. Jag» — säger Blanche — »kände mig underlig till mods, men anade ej, att det var sabelväldet, som omarmade *La Belle France* redan dansade bort med henne.»

Följande dag väckes han af ett skrik: »revolution!» Han klär sig och skyndar ut, eldad af atmosfären. Öfverallt möter han militär och bleka ansigten. »Vive la constitution!» klingar det i hans öra.

Så följa Napoleons minnesvärda decemberdagar, hvilka af republiken göra ett nytt kejsardöme. Blanche tager — såsom åskådare — del i folkets kamp. Öfverstelöjtnant Åkerstein träffar honom i vimlet och omtalar, att man bygger en barrikad vid *porte St Denis*. »Godt, dit måste jag gå», svarar han med en handryckning. Så ilar han bort — der ligger barrikaden! »Ändtligen!» — skrifver han — »Midt i mynningen af en bland de långa och smala gator, som löpa ut i boulevarden, såg jag en

barrikad, nära tre alnar hög eller af en mans höjd. Det var den första barrikad jag sett med egna ögon.» Uppe på barrikaden ser han en ung blusman, hvilken han kände till från en restaurant i grannskapet, der den unge hjälten brukade äta middag. Omgifven af en liten skara arbetare från trakten, svänger han tricoloren mot lanciererna, som närma sig. »Jag har svårt» — skrifver Blanche — »att nu erinra mig min egen sinnesstämning i detta kritiska ögonblick. Men nog tänkte jag bestämdt på Leonidas och hans spartaner, när de uppstälde sig mot Xerxes' öfvermakt.»

Martin Christoffer Bergvall.

Den femte är allt slut — friheten, barrikaderna. Staden var höljd af lik, blodfläckar och tårar. Uppkommen till sitt rum i tredje våningen på qvällen, träffade han ett gladt lag, svenska vänner och punsch. Westerstrand sjöng: »Gråt, fader Berg, och spela, din pipa sorgligt stäm!» Åkerstein och Jolin räckte honom ett glas. Men *den* qvällen kunde ej fader Berg spela. Blanche hade fått sorg efter sin mördade republik.

Två månader senare var han i Tuilerierna jemte sin vän Jolin och såg den nye kejsaren. Kommen på endast tre alnars afstånd från mannen, sade han till Jolins stora

förskräckelse med hög röst: »Der står du, menedare, som svikit så många löften och utgjutit mera blod än en legion af tigrar! Der står du, askgråe decemberman, som försålt människans förstfödsrätt — friheten — för det egna intressets gry- grynvälling!»

Kort efter denna egendomliga scen afled Bergvall, utnämmande sin son, August Blanche, till universalarfvinge. Nya känslor inströmmade i arftagarens själ. Nu var han ju en rik man, nu kunde han blifva något. Nu packade han kappsäcken, nu for han från Paris; och hem från revolutionsstaden förde han endast *en* bild: Lamartine på Hôtel de Villes balkong i februarinatten, *skalden*, som folk-rörelsen omskapat till *politiker!**

* *Litteratur*: Emelie Flygare-Carlén: *Minnen af svenskt fattarelif*; Aug. Blanche: *Sonen af söder och nord*, *Mon bijou* etc., *Sverige på världsexpositionen i London*, bref till Aftonbladet 1851; Johan Jolin: *Gamla och unga minnen från Paris* m. m.

Blanche på Malmgården och på valmöten.

Bort från Seinens strand ilade Blanche till Stockholm, redo att taga arf efter sin döde gamle vän. Jublande drog han in såsom en rik man på Malmgården, hvälfvande

August Blanche.
Efter Amalia Lindegren.

i sitt hufvud nya planer för framtiden. Leende vinkade denna framtid Blanche. Soliga perspektiv öppnade sig i

fjerran — lycka, njutning, ära, makt, en högt älskad mor, en ung, väntande brud, ett lif, passande för en gudarnes älskling.

Blanche hade en dag i medlet af 1840-talet under en repetition af *Farinelli* sett en ung dam, hvilken han några år förut träffat på Ladugårdslandet, då under gestalten af en fattigt klädd flicka. Blanche reste med en vän ut till Stallmästeregården. Vinterkölden var skarp, flickan ville åka, stälde sig på en mede och for ända till Drottninggatan, der slutligen Blanche ryckte upp henne i släden och lät henne följa med till den lilla sexan på värds huset. Herrarne hade språkat om teater och teaterpjäser, flickan hade lyssnat, undrande och förtjust, och när hon efter hemfärden omtalat sitt äfventyr för fadern, som var flöjtist vid Svea garde och i hofkapellet, kunde denne förstå, att det var Blanche som enleverat henne. Efter denna dag ville hon bli aktris; målet för hennes unga, barnsliga dröm var teatern, särskildt att få en roll i August Blanches skådespel. Nu hade hon rollen, nu kände hon riddaren, och en glad konversation blef historiens resultat.

Den unga Mathilda Ebeling var i hög grad begåfvad. Född den 11 oktober 1827, röjde hon redan tidigt musikaliska anlag. Hon spelade under flere skicklige lärares ledning; hon tog äfven lektioner för den utmärkta mamsell Josephson och gaf vid femton års ålder sin första stora konsert på forte-piano i Stora börssalen för en talrik allmänhet. Så började hon sjelf få elever och gifva undervisning. Syskonen i det torftiga lilla hemmet voro talrika, inkomsten måste delas med många hungriga munnar; den unga flickan fortsatte till sitt sjuttonde år med lektioner, som ofta voro allt utom angenäma. Då fann hon plötsligt, att hennes röst kunde bli något. 1844 uppträdde hon på Nya Teatern just i den ofvannämnda operetten *Farinelli*. Efter en ny debut på samma scen i *Donaunymfen* antogs Mathilda Ebeling till elev vid Kungl. Teatern, der hon gjorde lycka som Pamina i *Trollflöjten*. »En lysande stjärna har uppgått på den lyriska konstens teaterhimmel», skref man, »en stjärna, som vi hoppas skall bibehålla sin glans och alltjemt tilltaga i klarhet.» Så följde roll på roll; alla blefvo de segrar — Alice i *Robert*, Agatha i *Friskyttan*, Anna i *Don Juan*, grefvinnan i *Figaros bröllop*. Hon afreste till Paris 1848, der

hon under Garcia utbildade sin röst. Garcia skref om sin elev följande: »Elle deviendra, je l'espère, une des gloires de son pays.»*

Snart fann hon i Blanche en mycket ifrig beundrare. Qvick, rikt begäfvad, välbildad och vacker, egde hon nästan allt, som August Blanche älskade. Dessutom trodde man ganska allmänt i Sverige, att hon skulle öfverglänsa den stora Jenny Lind. Förbindelsen mellan dessa två, sångerskan och dik-
taren, var sålunda i hög grad liffig

och intim. Ja, det berättas, att hade Blanche *kunnat* gifta sig, då han såsom ung litteratör bodde på Malmgården, skulle det icke alls varit omöjligt, att det skett, och att den.

Mathilda Ebeling.

* Mathilda Ebeling uppträdde offentligt första gången på en soaré i Kirsteinska huset. Salen fullsatt — tack vare fribiljetterna. Endast åtta biljetter voro sålda, J. M. Rosén kom henne att tänka på sin röst. Han föreslog henne en gång att sjunga. Hon svarade, att hon icke hade röst. För att öfvertyga henne tog han Schuberts *Ständchen*, som låg på pianot, ackompanjerade — och hon stämde in — »hurru behöfver jag icke säga dem, som hört henne». Sedermera sjöng hon *Adalgisa* i *Norma*, der Jenny Lind hade titelrollen. I Blanches festspel, *Tegnér's minne*, spelade Mathilda Ebeling sånggudinnan.

utvalda i så fall blifvit Mathilda Ebeling. Nog af, han egde hennes porträtt i sitt arbetsrum, en stor, präktig bild, som skådade ned från väggen, och länge var hon förmodligen äfven inristad i hans hjerta.

Så följde hans Pariser-färd år 1850. När han under sommaren 1851 återvänder till Sverige för att der hemta Bergvall, träffar han på en utfärd med paret Carlén till Vinterviken en både angenäm och begäfvad ung dam, fröken E., dotter till en afliden sjöminister.

Strax efter denna färd friar han och får ja — allt under intrycket af ett flyktigt känslösvall. Kärleken var å ömse håll icke särdeles stark, och då Blanche återkom från Paris för att fira bröllop, uppstod en sådan mängd af oväntade hinder, att trolofningen bröts och bojan krossades, och den kära Mathilda Ebeling, som nedtagits från sin plats, hissades åter upp i skrifrummet på Malmgården.

Sångerskan hade qvarstannat i Paris ett par år. Samtidigt som Blanche afreste till Frankrike 1850 begaf hon sig till Berlin, hvarest hon skulle tillträda ett engagement vid operan. Der träffade hon Blanche kort före sin debut. »Med Mathilda» — skrifver han från Berlin till en sväger — »är jag dagligen tillsammans. — Jag vill ej tala om hennes talang, ty att hennes röst, föredrag och färdighet hunnit den högsta grad af fulländning, deruti äro alla ense. Man kan smälta af förtjusning och tårar, när man hör henne sjunga sina partier ur *Norma* och *Otello*. Det är fullkomligt Jenny Linds glödande själ. Lägg nu dertill en röst, som Jenny Lind knappast eger till hälften, och du har Mathilda Ebeling.»

Blanche skrifver äfven, att hon förkylt sig vid en utfärd. Denna hennes förkylning grundlade en bröstsjukdom, hvilken lyckades bryta den unga sångerskans kraft. Kort efter August Blanchés trolofning i Sverige firade hon sitt bröllop med liemannen, döden.*

Malmgården blef på detta sätt utan sin unga drottning. I stället erhöi den en förträfflig regentinna. Blanche hade under Freja-tiden bott hos sin gamla mor i Hornska huset vid Nybrogatan, der hon flyttade in, sedan hon hade upphört

* Det porträtt af Mathilda Ebeling, som tillhörde Blanche, blef sedermera flyttadt till Kungl. Teaterns foyer.

med hofslagarens rörelse. Der lefde han i kretsen af sina syskon flere år och spred genom sitt glada temperament sol i hemmet. Der råkades vännerna och hans medbrottlingar i Freja; der höllos diskussioner; der sjöngs och glammades; der hvilade han ut efter obehaget och striderna.

Sedermera, då Blanche inflyttade på Malmgården, skildes han vid familjen och hade sitt eget hushåll. Nu, då han återvände som herskare på gården, bjöd han sin gamla mor och den yngsta af sina systrar att såsom regentinnor öfvertaga hans hem.

Malmgården.

Då och då hade han väl ett flyktigare tycke. Så till exempel talas det om en ung fröken X., hvilken var musikalisk, intagande och vacker, men af någon allvarligare kärlek hördes intet — August Blanche fortfor att vara damernas riddare!

Och nu öppnades Malmgården för ett gladt brusande lif. Genom den lilla grinden längst nere vid Skeppargatan blef det en mycket stark och mycket brokig folkvandring. Der såg man en hel här af Stockholms intelligens, af framstående politici, kommunalmän och embetsmän, kände publicister, konstnärer och diktare, af sköna, spirituella och

intagande qvinnor. Der såg man en hel här af vänner och vänners vänner, vänner från Klara skola, Upsala och »Freja», vänner från rabulist-tiden, verken eller kulissverlden, gamla vänner, som kommo för att få deltaga i glädjen, nya vänner, som lockades af den rike mannens bord. Ty nu var man icke alls rädd att återknyta bekantskapen, äfven om den förut nära nog blifvit glömd. Nu var det ju en rik man, som bodde ute på Malmgården, och Blanche var den ypperste och angenämaste värd.

I den för våra begrepp mera oansenliga byggnaden, i förmaket, arbetsrummet och salen på nedre botten, i trenne små kabinett och en salong i öfre våningen hamnade denna ström af August Blanches vänner.* Middagsbordet var rikt — goda viner och god mat; kaffet och en havanna lockade i rökrummet eller uppe i flustret mellan de stora lönnarna, der ett helt kotteri, en femton, tjugu personer lätt kunde finna skydd under en brännande sommarlag. Sedan fick man göra en promenad i vagn kring Djurgården, hvarefter man på aftonen åter gick upp i flustret, tände en ny cigarr och drack en bögare punsch, och då tömde man sitt glas för August Blanche och hans lycka.

Och der släppte man glädjen riktigt lös under några timmar. Qvickheten och skämtet yrde uppe i löfverket, fräste likasom perlorna i ett skummande champagneglas. Roliga anekdoter och historier flödade, och midt i kretsen satt Blanche, målet för allas blickar, tecknande några minnen ur sitt lifs rika skattkammare. Då gälde det barnaåren, skol-

* Malmgården utgjorde en stor possession, begränsad af Gref- och Qvarngatorna i öster och vester, af Ladugårdslands Tullgata och nuvarande Kommendörsgatan i norr och söder. Från en grind vid Skeppargatan kom man in i en allé, som förde upp till gården. Vid grinden låg trädgårdsmästarens stuga. Från den nedre delen af egendomen kom man upp på den terrass, der byggnaden var belägen. Der prunkade rosor, tulpaner, reseda, plommonträd etc. På den plats, der nu Östermalms läroverk reser sig, fanns den i Blanches berättelser omtalade *Trekanten*. Från en liten veranda inträdde man i en rymlig förstuga. Till venster ett stort, fyrkantigt rum, lågt i taket, stundom användt till skrifrum; så ett litet kabinett, ett större enkelt förmak med piano, en stor matsal och moderns (sedan systemns) rum. En trappa upp lågo: salongen, ett elegant praktrum med piano och balkong, bokrummet, sängkammaren, ett litet röktrum och det rum med förgyllda lister, blommiga tapeter och målade fönster, der Blanche skref sina arbeten på 40-talet.

tiden eller *Freja*. Då såg man i rask följd bilderna tumla om. Än var det ett porträtt, än en liten genre, än ett helt lif, en episod, ett gladt upptåg — och under det solen sjönk långt borta i fjerran blef man elektriserad af den spirituella värden.

Eller ock gälde det allvar, storslagna idéer, djupa och varma känslor, höga och ädla tankar. Då vände sig samtalet kring Italien och Polen, de kufvade nationerna, de uppvaknande folken, rörde sig om reformerna i det egna kära fosterlandet, skarpskytteidén, representationsförändringen, qvinnan, ungdomen, universitet i Stockholm, Norge och norska frågan och de stora humanitetsfrågorna. Eldad och inspirerad af det anslående ämnet, talade August Blanche de förorättades sak, talade med en glöd, en kraft, en entusiasm, hvilken äfven hos åhörarne satte hjertat i flammor.

En annan gång var det fest inne i sjelfva Malmgården. Rummen voro fyllda ända till trängsel af gäster. Uppe i frontespisen med dess stora, vackra salong rörde sig då en vald krets af spirituella damer, medan nere i bottenvåningen herrarne höllo till, spelande, rökande, ifrigt politiserande eller under ett friskt skämt glömmande lifvets allvar. Då brusade en munter vals genom den lilla gården, damerna kommo ned och dansen började, hvarefter man ånyo tågade till salongen, der man skulle få höra en liten bit af värden sjelf. Och Blanche slog sig ned vid instrumentet och spelade, och sjöng med lif och eld och inspiration några visor, *Blommornas republik* och en och annan kuplett. Sedan han med ett starkt ackord afslutat sitt föredrag, blef han en intressant och animerad kavaljer. Hvar han än visade sig, fjettrade han blicken. Alla voro tjusade af hans qvickhet, hans esprit, hans älskvärda behag, hans förtrollande väsen. Ehuru man på hans fester mötte sjelfva eliten, allt hvad Stockholm inrymde af begåfning och talanger, egde man icke öga för någon annan än värden sjelf, till den grad visste han att bedåra, när han önskade. »Den» — skrifer en af gästerna, lektor Bergman i Visby — »som hade lyckan och glädjen att få vara med i de samqväm, der han var anordnare eller blott deltagare, glömmet dem aldrig.»

Frikostig och angenäm som han var mot sina gäster, blef han äfven i hög grad hjälpsam mot sina vänner. Ingen gick från hans gård ohulpen och förtviflad. Ingen klappade

på utan att blifva insläppt. August Blanche öppnade både plånboken och hjertat, delande deras guld med alla som behöfde det.*

Braun var en lång tid boende i hans hus. Han innehade det rum på nedre botten i Malmgården, hvilket August Blanche använde till skrifrum, då det var för kyligt uppe i öfre våningen. Blanche hade hoppats att få ett sällskap i Braun. Denne tillskrufvade i stället sina fönsterluckor, bländades af solen och sörjde öfver lifvet. Redan nu dyrkade han i rikt mått Bacchus. Flere dagar å rad brukade han försvinna, och då måste hans värd söka honom på malmarne, borta på någon undangömd och illa känd krog, hvarest han glömt sig qvar vid glaset och sina drömmar. Dessemellan vandrade han med tunga steg i rummet, sof illa om natten och hade obehagliga syner. »Stackars Braun!» skref sedan hans värd i nekrologen, »hur mången natt väcktes ej den, som skrifver dessa rader, af tunga steg och djupa suckar. Det var skalden, som irrade från rum till rum, klagande och önskande sig döden.»**

En annan af August Blanches ungdomsvänner var Sandström, hvilken nu innehade intendentsplatsen vid barnhuset. Då och då anlände en skrifvelse till Braun, erinrande vännerna om den gamle rabulisten. En af dessa biljetter innehöll t. ex.:

* Bergvall lär strax före sin död hafva uttryckt den önskan, att hans kapital måtte bli en »liten öppen och god hamn för de lidandes».

** Blanche kunde stundom vara rätt satirisk mot sina vänner, exempelvis då han skref följande till Bjursten (Ill. Tidn. 1857, N:o 46):

»Du skrifvit vers, som mången det har gjort,
Och vida mera än du nå'sin bort;
Men lätt du detta fel kan utradera,
Om blott du låter bli att skrifva mera,
Lägg lyran ned, för dig ej skaptes hon,
Byt bort en gång ditt rim emot reson,*
Låt svamlet ej förnuftet öfverspola,
Blif hvad du är, magister i en skola!

— — — — —»

»Broder Wilhelm Braun!

Kommande söndag en lysande fest jag gifver nationen.
 Du, som i diktningens verld bör nämnas *Wilhelm Eröfrarn*,
 blifve dervid min gäst, ledsagad af Blanchen, den store.
 Kom och tag för dig, min bror; jag bjuder på te och *ut supra!*
 Den 9 febr. 1853. *Theodor Sandström.*»

Småningom lade sig August Blanches glädjerus. Han märkte, att han för hårdt anlidade sin kassa, hvilken i sjelfva verket icke var någon brunn. Vål lefde han fortfarande en rik mans lif; alltid stodo ett par kuvert dukade vid hans bord, men champagnen skummade ej så ofta som förut och de lysande soiréerna blefvo något enklare. Sällskap kunde han likväl aldrig undvara. Nära nog dagligen ville han se en vän, en och annan bekant litteratör eller politiker. Då mötte han på trappan, skalkaktig och leende, helsande sina gäster med ett qvickt och gladt skämt. Han bjöd dem att taga plats under en bollkastning med ord; han lät sin gamle Calle, betjenten, servera middagen, kryddade den med infall, höll glädjen vid makt och drog slutligen fram ur sin lilla vingrop i salsgolfvet en och annan butelj af »salig gubbens kyrkvin», präktiga batterier, dem han erhållit i arf och hvilka hade möglat under Ladugårdslandets kyrka.

Längre fram hade han oftast med sig en riksdagsman, då han vände tillbaka till Malmgården från ett plenum. Då skickade han vanligen en biljett till systemen: »Jag kommer hem med representanten X. till middagen. Du skulle i honom erhålla en beundrare — om han ej redan vore gift!»

Måhända var det just här, vid ett af dessa samqväm, tanken på *Gröna Stugan* föddes och tog gestalt. Nog af, på hösten 1855 stiftades denna orden af Carlén, Blanche och Holmberg. Medlemmarne samlades hvarje lördag i sin lokal, belägen i festvåningen öfver källaren *Berzelius*, hvilken då innehades af konditor Berns senior. Här plögade Braun och Herman Bjursten gnabbas; här såg man Carlén dricka för republiken; här talade Blanche stora och djerfva ord eller sjöng under bravorop och applåder Marseljäsen.

Högtidsdagen firades på *Blå porten* första maj. Middag, taffelmusik, sång, tal och skålar. Vid en af dessa fester (1858) uppträdde Jolin med en revy öfver ledamöterna, der det bland annat hette om Carlén och August Blanche:

»Här sitter Blanche och der Carlén!
 Lugnt vi *de röde* beskåda,
 Danton är en och Robespierre en,
 Snart är vårt hufvud i våda — — —
 Nej, godmodet skalkas hos Danton på kind,
 Robespierre fäktar mot väder och vind,
 Frihetsgudinnan kör fast i en grind,
 Kuskarne — närsynte båda!»*

Så gingo några år under ett dylikt muntert lif. Slutligen tröttnade August Blanche vid sitt otium, längtade efter verksamhet och återgick till sin penna. Först skref han i Aftonbladet 1856 de välkända berättelserna om *klockaren i Danderyd*. Samma år inträdde han i *Illustrerad Tidning*, hvilken blifvit grundad 1854 af xylograffirman Meyer och rektor Per Erik Svedbom och hade till redaktör magister O. W. Ålund. 1857 öfvertog han tidningen; från och med detta år, 1857, började han skrifva sina *Bilder ur verklig-heten*.

Dock var det icke pressen, icke skönlitteraturen, hvilka under de sista tio åren af hans lif skulle blifva hans rätta och egentliga område. Tack vare sin ställning, såsom rik man och husegare kom han att taga del i det offentliga lifvet. Der kastades han in 1858, och hans mäktiga personlighet gjorde sig snart gällande. — — —

Efter revolutionsåret 1848 utbredde sig en allmän reaktion i Europa. Tysklands riksparlament skingrades med vapenmakt; Preussens nationalförsamling gick all verdens väg; Italien blef ånyo lagdt i bojor vid *Novara*, och i Frankrike tog Napoleon lifvet af republiken.

Sverige fick äfven lida af denna tvära temperaturvexling. 1849 hölls ett stort allmänt reform-möte i staden Örebro af tjugufyra reformsällskap, hvilkas delegerade visserligen gjorde upp ett nytt representationsförslag i radikal riktning, men utan all förhoppning om någon vidare anslutning. Deremot beklagade sig de fleste öfver stiltjen, plågade af den qual-

* *Gröna Stugan*, hvars historik återfinnes hos Schöldström (*Bakom fäld ridå*), var ett slags fortsättning af *Konstnärsgillet* och ersattes 1862 af det ännu lefvande sällskapet *Idun*. Från *Konstnärsgillet* härleder sig *Artisternas och Litteratörernas pensionsförening*, af hvilken äfven Blanche flere år uppbar 300 riksdaler i årlig pension.

miga atmosfer, som tryckte dem, samt öfver den liknöjda och tungsinta stämning, hvilken hade efterträdt 1848.

Året derpå egde ett dylikt möte åter rum. Då var man ännu sorgsnare än 1849. »Mycken nedslagenhet och misströstan om reformens sak tycktes uppenbara sig.»

1850—51 års riksdag fick äfven sin prägel af denna skarpa reaktion. Konungen hade lemnat sin liberala politik och började att så småningom hylla absolutismen. Han sade, att han icke tänkte framlägga något nytt förslag till representationens ombildning, sedan det gamla fallit; det som blef uppgjort af ständernas konstitutionsutskott bibehöll den förhatliga och förderfliga fyrdelningen. Derför måste man tala sådana ord om representationsfrågan, som att den var »en larmklocka för att sätta packet i rörelse på gator och torg, reform-möten och banketter». Derför kunde man roa sig åt »skriket på gatorna», tala om att med bajonetter »bibringa hopen upplysning». Derför sade en friherre i ett plenum på Riddarhuset: »Få dessa stojande, som söka att bryta lag inom landet, väl stryk, så komma de icke åter.»

1853 och 1854 fortsatte reaktionen, ohejdad och okufvad. Endast sex ombud kommo till Örebro vid det nya reform-mötet 1853, och banketten, som under riksdagen hölls på hotell Fenix för att blåsa lif i revolutionsårets förslag, mötte intet intresse och räknade femtio deltagare. Konungen gjorde till och med ett angrepp mot tryckfriheten, hvilket dock misslyckades tack vare pressen.

Emellertid saknades icke varnande röster. Nils Tersmeden yttrade i ett plenum på Riddarhuset: »Till oss vända sig snart sagdt allas ögon. Våra medstånd fråga: männe Sveriges ridderskap och adel är allvarligt sinnad att så att säga sopa rent för sin egen dörr? — — Formen för ridderskapets och adelns sjelfskrifna representationsrätt medgifver missbruk af en vådlig och nära nog skamlig beskaffenhet, dem grannligheten förbjuder mig att vidröra.»

Äfven greve Lagerbjelke tuktade sina ständsbröder. Sjelfskrifvenheten ålade dem förpligtelser, sade han. Rättigheterna åtföljdes af motsvarande skyldigheter, hvilka bland annat voro, att adelns representanter nödvändigt »skola infinna sig i riksdagsorten, icke för att under vintern vistas och roa sig i hufvudstaden, utan för att flitigt deltaga i riksdagsförhandlingarna. De skola infinna sig vid representationens öfverläggningar, icke då det faller sig för dem lägligt eller

nöjsamt, utan då deras närvaro behöfves; de skola aflägsna sig från riksdagsorten, icke då våren löfvar träden på deras egendomar, utan då riksdagsarbetena äro afslutade.» Kort sagt: det rädde en viss slapphet på Riddarhuset. Någon ting måste göras, frågan var endast *när!* »Huru länge», sade dokt. Nordlander i preteståndet, »skall det utan fara gå an att pröfva svenska folkets tålmod genom uppförande af dessa kostsamma och äfventyrliga gyckelspel?»

1854 kom en frisk vind med Krimkriget, resande atmosfären, störtande reaktionen. Frisinnade ministrar inträdde i konseljen, frisinnade förslag framlades hos ständerna, och riksdagsordningen undergick den förändring, att *stånds-begreppet* nära nog blef förintadt i Sveriges *Tiers-état*. Valrätten och valbarheten utsträcktes derhän, att icke endast borgare af den traditionella typen, utan äfven medlemmar af preteståndet och adeln erhöilo en plats i Sveriges Tredje stånd, om de drefvo ett yrke eller en borgerlig näring. Dessutom blefvo tjenstemän och husegare i städerna, som icke hörde till preteståndet och adeln, valbara. Slutligen öfverläts det åt hvarje stad särskildt att utarbета och inkomma med förslag till ny valordning.*

Tack vare detta medgifvande väcktes man ur sin sömn. Öfverallt i städerna började man att sysselsätta sig med frågan om den valordning, hvilken skulle se dagen. Lifligast var intresset i rikets första stad, och i slutet af augusti 1858 tillsattes vid ett möte, utlyst af magistraten, en särskild komité för att uppgöra ett förslag. I denna komité invaldes äfven Blanche; i slutet af september fullgjorde den sitt uppdrag.** Valen skulle ske samfäldt, icke för hvarje klass; rösträtten skulle utöfvas per capita och omedelbart; hvar och en valsedel skulle upptaga tio namn »utan inskränkning till viss församling eller distrikt.»

De konservative ogillade förslaget och sökte störta det genom att taga om hela ärendet från början. Valmännen — hette det — hade yttrat sig samfäldt, utan att taga hänsyn till de borgerliga klasserna. Detta vore ett fel, *klasserna*

* Denna grundlagsändring hvilade till 1856—58 års riksdag, då den fastställdes.

** Komitén bestod af juveleraren Cedergren, skräddarmästaren Årnell, rådmannen Gråå, L. J. Hierta, Blanche, fabriker K. A. Alm-gren och handlanden A. M. Brinck.

borde höras; åtminstone skulle frågan icke afgöras *per capita*, utan genom omröstning efter en viss *skatt*. Med anledning häraf hölls ett sammanträde på Börsen, der alla de liberale ifrigt protesterade, sökande att förfakta den personliga rösträtten. Under ett nytt möte den 16 oktober förklarade Schartau, att valmännen kunde *öfverenskomma*, men på inga villkor fatta något *beslut* angående projekt till ny valordning för hufvudstaden; om under diskussionen tvistighet uppstode, skulle nämligen klasserna afgifva sitt domslut.

Först ville magistraten lyda de liberale; valmännen sammankallades ånyo till rådhuset, men då vid öfverläggningen oenighet yppades, beslöt den att återförvisa ärendet till klasserna. »Klassernas rätt att verkställa riksdagsmannavalen på förut öfligt sätt upphör icke förr, än ny valordning blifvit antagen», resolverade magistraten. Aftonbladet knotade* — och klasserna hördes. Schartau framlade då i grosshandlarnes klass ett förslag, som gick ut på en indelning i valföreningar, inom hvilka rösträtten skulle utöfvas efter fattigskatt. Schartau önskade en graderad röstskala; han var nämligen rädd för den stora massans välde. Massan, sade han, är lättredad och lättledd; »om nu en banérförare råkar att disponera ett boktryckeri eller, ännu bättre, om han ger ut en tidning, så lyser han ut ett sammanträde med denna massa, han låter trycka bref, hvilka han kringsänder, han håller tal, han bjuder på punsch, och dagen derpå finner sig massan på rådhuset, och dess medlemmar fungera der såsom *hurabasar*, ropande bravo åt allt hvad deras banérförare behagar yttra.»

Vid husegarnes sammankomst talade August Blanche. Det gälde, sade han, att välja personlig rösträtt eller att låta binda sig af graderade röstskalor. Intet fritt land egde en dylik skala. Hvarför skulle då vi antaga en sådan? »Hvarför vill man just bjuda Sveriges hufvudstad på något, som andra bildade samhällen förakta eller försmå?» Han sade, att den graderade röstskalan är ett oting, byggd på den föreställningen »att den, som har mera af verdens timliga goda, ovillkorligt, måste vara mera intresserad af samhället än den, som har mindre, en föreställning, hvars oriktighet samhällets och mensklighetens historia till fullo ådagalagt. Den, som

* Aftonbladet kallar det hela ett *april-narri* och påstår, att utgången redan på förhand var bestämd af magistratens flertal. Sammankomsten räckte i sju timmar.

haft litet, har varit lika rädd om sitt lilla som den, hvilken haft mycket, varit rädd om sitt; kojans egare har lika mycket fruktat för jordbäfnngen som palatsets; begge hafva varit lika angelägna om samhällsbandens bestånd, om att det hela ärligt förvaltats och styrts väl.» Vore det icke motbudande att säga till en människa: min politiska rättighet är vida större än din, *icke* på grund deraf att jag har bättre hufvud, utan emedan *mitt* hus är vida större än *ditt*? Den graderade röstskalan gör nämligen människan snarare till ett ting, än till en medborgare — sade han. Den uppställer till vår dyrkan gudar af trä och sten, och än mer — den föder äfven politisk liknöjdhet. »Jag vet intet farligare frö att utså i samhället än likgiltigheten, emedan denna under brydsamma tidskiften så lätt öfvergår i öppen fiendskap» — sade han. — »Jag vill icke vara med bland dem, som utså frön till sådana skördar. — — Det är bedröfligt, att vid minsta friska vind, som genom våra förstenade statsformer lyckas tränga sig till oss, man i stället för att öppna alla fönster och med tacksamhet mottaga densamma, tvärtom är färdig att tillstänga dem, tillskrufva utanluckorna och krypa in i den ena mörka vrån efter den andra, liksom flydde man för pesten.»

Komiterades förslag segrade hos klasserna, Stockholms mågistrat upprättade sin valordning, och grosshandlarnes klass med Schartau i spetsen inlemnade besvär till Öfverståthållare-embetet jemte ett litet motförslag, bygdt på graderad röstskala.

Öfverståthållare-embetet upphäfdde beslutet, förklarande att man icke hade gått lagenligt tillväga. Frågan skulle nämligen icke afgöras klassvis, utan genom omröstning efter skatt och samfäldt, det vill säga ärendet måste åter tagas upp. Äfven nu ingåfvos besvär, men förgäfves. K. M:t stadfäste den sistnämnda bestämmelsen, och efter ett nytt sammanträde med valmännen i Stockholm indelades hufvudstaden i fem valkretsar. Hofrättsrådet Uddenberg framlade en röstskala, byggt på den fattigskatt valmännen voro påförd, så att de hade *en* röst för hvarje full riksdaler; dock fingo icke rösterna öfverstiga fyrtio. Motpartiet talade för en *tregradig* röstskala, så att man finge *en* röst för 1—25 riksdaler, *två* för 26—50 riksdaler och *tre* för alla belopp, som öfversköto femtio. Blanche förordade den *tregradiga* skalan såsom den enda räddningen i den fara, som hotade. Helst hade han sett en lika rösträtt för alla. Den vore både

rättvisast och naturligast, sade han, och borde ej röna motstånd hos personer med upplysning. Motförslaget stämplade han som en dans kring gyllene kalven, ett sätt att tvinga menniskoanden in i en portemonnä, ett utbudande för penningar af rent andliga rättigheter, ja, nästan som ett frö till revolutioner i samhället. Uddenbergs förslag segrade genom omröstning, det vill säga det antogs af de rikare valmännen; pluraliteten röstade för den tregradiga skalan.*

K. M:t faststälde det Uddenbergska projektet, hvilket hos de frisinna uppväckte förbittring. Derigenom — sade Aftonbladet 1859 — »har regeringen lemnat åsido den för-synthet mot grundlagen, som uttalades i de föregående resolutionerna öfver valordningsfrågan, och visat hvad som är dess verkliga hjertelag i fråga om utvidgandet af politisk rätt och befogenhet och de politiska reformerna öfver hufvud taget.»

Ju närmare själfva valperioden nalkades i hufvudstaden, desto mer eggades ock intresset för politiken. Stora ting stundade i vårt samhällslif, hette det. Tiden vore nu inne att hålla ögonen öppna. Det gäller, skref Aftonbladet, »för reformernas vänner att vara redo för att så väl kunna tillgodogöra sig hvarje fördelaktig konjunktur, som äfven tillkämpa sig allt, hvad som genom vaksamhet och ihärdighet kan vinnas.» Främst måste partierna undvika all splittring. »Det är hög tid på att det enskilda köpslagandet, de personliga konsiderationerna, den hemliga bearbetningen på detta område lemna rum för den offentliga diskussionen.» Vårt politiska lif komme att få ny färg. Indelningen i valdistrikt vore en mäktig häfstång. Den skulle kunna medföra en offentlig kandidatur, äfvensom valkomitéer öfverallt i kretsarne.

Aftonbladets ord föllo icke på hälleberget. Lifaktigheten tilltog, valkomitéer utsågos. August Blanche tillhörde den fjerde valkretsen och blef jemte juveleraren G. A. Cedergren uppställd som kandidat af den liberala kretskomitén. Så följde ett profval på världshuset Eriksberg, besökt af omkring 200 af fjerde kretsens valmän. Profvalet egde rum en vacker sommarqväll i augusti; bord utställes under lindarna på gården, och sammanträdet öppnades med ett kort tal af Blanche.

* För Uddenbergs förslag voro 97 personer, representerande 40,496 riksdaler; mot detsamma 170 personer, representerande 35,676 riksdaler.

Han uttryckte sin glädje öfver det nyvaknade lifvet. Dagen vore-i hög grad betydelsefull för Stockholm. »Den nya valordning vi fått, den fyrtiogradiga röstkala man kastat till oss såsom ett hån mot det heligaste och mest ovanskliga hos menniskan, hennes vett och känsla, den har, ehuru måhända utan gifvarens mening, åtminstone något godt med sig: den har uppryckt det splittringsfrö, som klasserna beständigt utsådde och drogo så rika skördar af, i det de skilde medborgare från hvarandra. I stället för att vara svenske medborgare hafva vi varit fabrikörer, handverkare, minut-handlare, grosshandlare och så vidare — och alla dessa hafva uppdragit skarpa linier sins emellan, som voro olycksbringande för vårt samhälle. Det är nu åtminstone utsigt till en bättre samfundsanda, under hvilken vi gemensamt kunna sträfva till fäderneslandets väl — —.» Sjelf hade han mot sin vilja uppstålts som kandidat. Anspråken på en riksdagsman voro nämligen stora. Först och främst skulle han vara ärlig och uppriktig, alltid sjunga ut och alltid tala fritt. Vidare fordrades det ett himmelskt talamod, en rik erfarenhet och mångsidiga kunskaper. Blanche kunde icke uppfylla dessa oerhörda kraf, men, sade han, »mina vänner ansågo mig böra kvarstå som kandidat, och jag gick tyvärr in derpå. Så står jag då trogen som en soldat på sin post, beredd att segra eller stupa, *hvilket* är mig ligkiltigt, så vida någonting kan vinnas dermed.»

Blanche uppståldes såsom mötets kandidat och erhöll vid profvalet alla afgifna röster. Orsaken till sin framgång kunde han icke fatta. »Är det» — sade han — »de i mina skrifter uttalade åsigterna som slagit an*, så kan jag försäkra, att jag städse skall blifva dem trogen. Hvad jag som yngling brann för, det skall jag också veta att som man förfäktat, så länge min själ är mäktig af tanke och känsla och min tunga icke sviker dem begge sin tjenst. Med detta löfte upplöser jag denna sammankomst, tackande eder, mina

* Detta lär verkligen hafva varit fallet. I *Sonen af söder och nord* utkastar Armands far ett slags bild af idealstaten: styrelse på folkväldets grund, frihet utan inkräktningar och våld, en jemlikhet, som icke qväfver hvar och ens naturliga tillväxt och företräde, ett broderskap af frie män. Styrelsen skall akta egendomen, arbetet och arfsrätten, göra ordningen till medborgarnes lag och freden till nationernas. Den skall slutligen »verkliggöra alla de vises drömmar om det menliga samhället».

herrar, för den ordning och den frid, som derunder varit rådande, samt tagande på samma gång afsked af augustidagens härliga sol, under hvars öppna öga vi varit samlade och som icke en enda gång mulnat därför, att den bevittnat ett fritt folks öfverläggningar för sitt och det gemensamma fosterlandets väl.»

Sammankomsten upplöstes under stormande jubelrop. Aftonbladet påstod, att valkandidaturen nu hade blifvit erkänd i vårt politiska lif, och rörande August Blanche hette det i tidningen: »hans kandidatur är så populär, att motsidans organ icke en gång ifrågasätta, att han icke skulle väljas till riksdagsman.»*

Spådomen gick i fullbordan, August Blanche valdes. Den liberala listan segrade öfverallt, och Aftonbladet helsade denna seger för de frisinnade »mindre såsom partiseger än såsom en offentlighetens, den öppna granskningens, de uppenbara valförberedelsernas seger öfver den gamla slentrianen, öfver kastandans, koteriernas och de tysta bearbetningarnas makt.»

Rundtom i landet deltog man i triumfen. *Göteborgs Handelstidning* räknade Blanche till dem, hvilka skulle åt borgarståndet gifva en viss färg, och *Norrköpingskuriren* skref om valen i Stockholm: »I hufvudstaden ha förut endast skräintressena sträfvat att skaffa sig pålitliga ombud vid riksmötet, och i landsorten hafva städerna af ekonomiska bevekelsegrunder, utan att fästa egentlig vigt vid personens lämplighet, vanligtvis tagit den, som åtnöjt sig med lägsta arvodet eller, då derpå icke behöfde fästas afseende, den som ansågs bäst kunna förfäktastadens enskilda intressen. Hela landets fördel och framåtskridandets princip kommo deremot sällan med i beräkningen.»

Ett exempel på detta egendomliga sätt att välja riksdagsman erbjuder staden Luleå 1853. Der kom man öfverens om att skaffa sig någon stockholmare, hvilken vore villig att åtaga sig besväret. Magistraten lemnade fullmakt åt en person, som skulle till hufvudstaden. Rum fanns för namnet — *det kunde fyllas i.* Riksdagsmannens åsigter

* *Svenska Tidningen* bugade sig för den »lycklige dramaturgen och snillrike litteratören», men fann honom vara »alldeles främmande för politiska studier», hvilket gaf *Aftonbladet* anledning att erinra om hans juridiska examen, domareförordnanden, publicistiska verksamhet, sociala skildringar etc.

gälde icke ett grand. Hufvudsaken var *priset, arvodel* för hans uppdrag. Den, som bjöde minst, honom skulle man taga!*

* *Litteratur*: Ridderstad: *Regnbågen*; Fru Carlén: *Minnen af svenskt författarelif*; Birger Schöldström: *Bakom fäld ridå*; Thore Blanche: *Porträtter, Interviewer och Skisser*; Claës Lundin: *Stockholm och Stockholmarne*; Cecilia Holmberg: *Frihetens sångarätt*; Jo. Jo.: »August Blanche och hans Malmgård» (*Ny Ill. Tidn.* 1871, N:o 26); Frans Hedberg: *August Blanche*, försök till en karakteristik (*Svea* 1870); Ahnfelt: *Europas konstnärer*; Linder: *Nordisk Familjebok; Thalia*, teater- och bijoualmanach för 1849 (Alb. Bonnier); *Aftonbladet* 1858 och 1859; Svedelius: *Representationsreformens historia*; Säve: *Sveriges historia*, del 6 etc.

August Blanche.
(Efter en daguerrotypi.)

14.

Folktribunen och diktaren.

Blanche hade blifvit rik, men utan att ändra tankar. *Frejas* rabulist hade blifvit Malmgårdens Kresus, men sina ideal, de frisinnaede ideerna, glömde han ej för den skull qvar på *Frejas* byrå. Han var och han blef äfven fortfarande densamme — trogen sina åsigter, trogen mot sig sjelf, trogen hvad han brann för som yngling och ung

man, — städse lika uppriktig, ömtålig och känslig, saumme August Blanche, som icke någonsin tvekade att när det så behöfdes tala öppet och fritt.

Han bibehöll sitt förakt för konungarne — och hofdräkten. Konungadömet, sade han, är ett nödvändigt ondt. »Mången gång tänkte jag, att konungadömet kunde vara för ett splittradt folk, hvad spjelan är för ett brutet ben. Men en dag borde väl benet vara botadt, tyckte jag, och hvartill tjenar väl spjelan se'n? Och ändå ser man folk med friska ben släpa spjelan med sig från sekel till sekel.»*

I synnerhet är han missnöjd med ätten Bernadottes stamfar — och dennes adoptivfar, konung Karl XIII. Hatet eller föraktet för denne obetydliga furste sammanflyter hos Blanche med hatet mot hans staty. En dag i juli 1821 anlände detta opopulära konstverk till Stockholm, hitfraktadt på en skuta och eskorterad af kanonslupar. »Det kanonerades och saluterades nästan en hel timme» — skrifver konsistorienotarien Becker till Askelöf — »musik var på sluparne, och skeppsfolket på skutan mannade rå. På Skeppsbron och slottsbron paraderade en stor mängd pigor och gesäller, sjömän och öfrigt pack utan all ända; således intet tecken till militärisk hönnör från landssidan. Ej en gång bror Gustafs staty rörde sig, utan vände sasom vanligt helt kallsinnigt ryggen åt askådaren.»**

Blanche var vid detta tillfälle knappt mera än tio år. Han, lika väl som den öfriga ungdomen, kunde icke förlika sig med den fula paraddockan, hvilken de dekorerade med en hel rad af öknamn, *gubben med pressjernet, trädgårdsmästaren* och dylikt. »Ungdomen fann det himmelskriande» — säger han i en skiss — »att en staty blifvit rest åt Karl XIII, under det att Sverige saknade de tre store Karlarnes bildstoder, och hon gaf ofta luft åt sin opinion, antingen hon åkte kälke eller ej.»***

Detta tidiga intryck qvarstannar i hans själ och drifver honom att anfälla Karl XIII:s staty öfverallt i artiklar, skisser och högtidstal. Först skrifver han i *Freja* 1841 en parodi, som bär titeln: *En färsk fläck på Högstsalig Konung*

* Bilder ur verkligheten: *En gammal landsortskomminister*.

** Arvid Ahnfelt: *Ur svenska aristokratiens lif*, del I.

*** En skådespelares äfventyr: *Kälkbacken i Karl XIII:s torg*.

Karl XIII. »Hvarje äkta karolin, nämligen af den trettondes karoliner, har i dessa dagar under promenaden öfver Karl XIII:s torg haft skäl att korsa sig vid åsynen af den store mannens staty, hvilken, som man vet, bevakad af fyra bronslejon och en lefvande gardist, utgör om ej det kära fäderneslandets, åtminstone det vackra torgets mest upphöjda prydnad. Man upptäcker på statyns hufvud en stor och vedervärdig fläck, som börjar på hjessan, sträcker sig öfver högra kindbenet, slingrar sig vidare under hakan och slutar ungefärligen der halsen vidtager. Fläcken tyckes vara af det slag, som man minst af allt önskar finna och bära på ett ansigte, samt är derjemte, sådan den på ifrågavarande kungliga hufvud finnes placerad, ett verkligt majestätsbrott, som för ingen del borde lemnas obeifradt, ty lemnas ett dylikt sätt att nedfläcka våra konungar ostraffadt, hvad kan väl då följden blifva? Vi rysa för svaret. Huru den afskyvärda fläcken kommit dit är svårt nog att utreda; ty om man med skäl kan våga påstå, att de fyra vaktande lejonerna, hvilka synas temligen kalla och liknöjda på sin post, hafva annat att tänka på än att skydda kungens staty, så borde åtminstone gardisten, som endast för detta ändamål är ditsatt, förhöras, på det att den sannskyldige majestätsförbrytaren må varda upptäckt och till det af lagen bestämda stora straff befördrad. Postkarlen måste, med ett ord, ovilkorligen äläggas att uppgifva, hvem den djerfve varit, som vågat sätta sig på Karl XIII:s näsa, finkänslig liksom alla andra näsor, hvilka tillhöra Gustavianska släkten, och på ett lika gement som lömskt sätt tilltygat en af tidehvarfvets verkliga kolossala storheter. Sjelf har han naturligtvis icke gjort det. Må ingen heller säga, att det är en fluga, som förfvat nidingsdådet, ty träd fram till statyn, tag för ögonen fläckens storlek, lägg handen på hjertat och förklara sedan, om du har mage dertill, att detta är en flugbragd! Men någon kråka eller korp då? Lika orimligt, ty dessa djur, den senare i synnerhet, hålla sig till kadaver, och hvad hafva de således på metallen att göra? Nej, det måste vara en ofjädrad galgfågel, en af dessa öfversittare, som, icke nöjda med att under fötterna förtrampa det sköna i hvardagligheten, tränga sig upp på sambällets höjder för att like harpyer besöla allt hvad heligt är, och hvilket är väl heligare, än konungars och hjeltars statyer, hvilka framstå för nutid och efterverld såsom gedigna repetitorier af

det goda de gjort för staten och menskligheten! Vi kända ej, huruvida renhållningen af ifrågakarande staty är underkastad någon entreprenad, eller om denna är öfverlemnad åt den häfdatecknare, som skall skriva den store konungens historia; men i hvad fall som helst måste fläcken borttagas, om också skinnet skulle följa med, ty att så der stå och skyldra midt framför kungliga slottet med ett ansigte, sådant det nu ser ut, är lika oanständigt som ovärdigt den store sjöhjeltens minne. Och då man funnit, att det myckna regnet icke förmått rentvätta statyn, vore det ej skäl att tilltaga något kraftigare rentvagningsmedel? Vi våga föreslå det De la Gardieska arkivet, hvilket också i grefvens tid nästan uteslutande, som det vill synas, tyckes hafva utkommit i och för bemålte ändamål. Att begära det statyn sjelf skall göra det, är på det högsta obilligt, när man besinnar, att dess ena hand är sysselsatt med att hålla fast ankaret, hvilket beständigt synes på fallrepet, ett föga tjenligt ankartåg, och den andra tyckes, till följd af sin klumpiga beskaffenhet, hafva svårt för att hålla qvar sig sjelf. Hufvudsaken är likväl den, att målet beifras. Man har en särdeles aptit på tryckfrihetsaktioner, men synes ännu icke hafva fått smak på detta goda mål, liksom vore detta af mindre eftertrycklig beskaffenhet. Corpus delicti är påtaglig, och hvem som helst kan öfvertyga sig om dess verklighet. Vi uppmana derfor både säkerhets- och sundhetspolisen att med all makt taga upp eller lägga sig i saken och göra hvad de kunna, ty en sådan *tur*, som den vi ofvan omtalat, är i sanning ovärdig den trettonde Karls hjessa; men kanske, eftersom herr Fredholm nu är så sysselsatt med mera tränande förrättningar, man endast afbidar ett lägligare tillfälle för att låta honom röra i saken.» *

Då Blanche öfvertog *Illustrerad Tidning* glömde han ej att roa sig åt den gamle med pressjernet. Bronsgubben är förargad öfver den ära, man gjort honom,

* *Freja* 1841, N:o 65 (den 20 augusti). I *Sonen af söder och nord* låter Blanche sin hjälte Armand se en balett, *le violon du diable*, der det bland annat är full revolution hos blommorna i trädgården. Särskildt fordrar törnrosen pressfrihet och kullstörtande af alla mytologiska bilder såsom erinrande om hedendom och despotism, »i synnerhet bilder af gamle trädgårdsmästare liknande den, som har sin staty i Karl XIII:s torg».

»Men säg uppriktigt: rå'r man sjelf derfor
 Att man blir ärestod, blott för man dör?
 Jag tackar icke mycket för den äran,
 Som kom, parole d'honneur, mot min begäran,
 Ty om man frågt mig: *vill staty du bli?*
 Jag svarat *nej* och gjort min konst deri.»

Ja, när han håller sitt stora tal i representationsfrågan den 11 april 1861 kommer han litet barnsligt och omotiveradt fram med den ovilja mot statyn, som aldrig kunde lemna honom. »Att jag» — säger han till de fyra hundra reformvännerna — »som skolgosse varit med och i min menlöshet behjelpig vid framläpandet af piedestalen till hans staty, är något som jag ännu i dag verkligen blyges för, och som jag gerna skulle vilja godtgöra genom att släpa bort den igen.»

Ordnarne kallar han »dessa fäfångans drickspengar». Embetena vid hofvet stämplrar han såsom narrspel. »Skaldelagern och hofplymagen» — säger han om von Beskow — »räkna ingen slägtskap. Den ena har Apollo, den andra strutsen till fader.» Och då Beskow blifvit utnämnd till öfverstekammarjunkare, erfar han denna *upphöjelse* med obehag och ledsnad. »Hvad är» — frågar han — »en öfverstekammarjunkare, hvad annat än en konungs förste domestik? Och hvad är väl den lysande öfverstekammarjunkaruniformen? Hvad annat än ett kungligt livré? Må personer med öfvervägande naturanlag för dylika befattningar gerna mottaga dem och deruti finna sin lycka, men när en ovanlig man, en Bernhard von Beskow — — låter sin lager beskuggas af domestikplymagen, då erfar vi ett obehag, och vi skulle tro, att sänggudinnorna erfar det äfven.»*

Icke heller biskoparne skonades för hans skämt. Med anledning af Besvärs- och Ekonomiutskottets betänkande vid 1856—58, års riksdag, hvari bland annat föreslogs en mera jemn fördelning af biskoparnes löner och prebendens indragning, skrifver han i sin tidning 1857 följande monolog, som *Biskopsdömet* framqvider:

* *Illustrerad Tidning* 1861, N:o 5.

»Det är då dagsens sanning, store gud,
 Att nu ekonomiutskottet drager
 Mot mig i härnad, att det skonlöst gnager
 På mitt prebende och min gyllne skrud!
 Ja, domens dag är nära, käre bröder!
 Och svafvelregnet sköljer snart vår jord;
 Man mördar biskopar der ner i söder,
 Och man vill svälta hjel dem här i nord.
 Hur himmelsskriande, att lekmän kunna
 Glupskt kapa från mig, hvad som Herren gaf!
 Nåväl, så tag min mitra och min staf,
 Men skona blott min råg- och hvetetunna!
 Har min försakelse ej varit stor?
 I eftergifter var jag bland de första;
 Förr var min rang, näst konungens, den största,
 Nu är jag endast generalmajor.
 Förr drog jag fram med flere dussin hästar
 Och hade drängar uti gyllne västar;
 Nu nöjer jag mig åka efter två,
 Och korset bär jag, fastän framanpå.
 Men icke nöjd man fordrar jag skall gå
 Och traska kring uppå apostlahästar.
 Hvad sade jag? — Apostlar, tror jag — nå,
 Det gick väl an för dem att traska så,
 När man skall 'präka' blott för publikaner,
 Men ej behöfver draga på kaftaner
 Och sidenkappor med kraschaner på.
 Men när i templets högkor man skall stå
 Och kröningar och prinsdop passa på,
 Säg, kan man som apostlar vara då?»

När under samma riksdag — 1857 — Lallerstedt
 motionerar om ett anslag åt skriftställare, kan icke August
 Blanche gilla ett sådant understöd. Säkerligen komme det ju
 att utdelas af regeringen, med andra ord tillfalla endast *väl-
 behaglige* diktare. »Och följden?» — skrifver han — »jo,
 en hel svärm hofpoeter, betalte med folkets pengar, kanske
 för att bedraga eller persifflera folket sjelft. Hofförgyllare

finnas nog, utan att man särskildt behöfver amma upp dem med statsbidrag.»*

Denna något öfverdrifna och hetsiga rabulism följer honom på riksdagen, der han nu får en plats. Äfven der kan han icke fördraga kungligheten; äfven der angriper han regeringen och hofvet; äfven der anlägger han en viss röd färg. Ståndet skulle aflåta en underdånig skrifvelse med anledning af konungaparets kröning i Norge. Blanche vill, att skrifvelsen icke skall vara högtrafvande, icke skall slå omkring sig med grannlåter och fraser, ty, säger han, »i dessa tider är det ganska kinkigt att skrifva lofqväden öfver furstliga personer, vare sig på vers eller prosa. De strida alltför mycket mot tidens anda.»**

Kröningsceremonien kan han icke fördraga. Kröningen är ett arf »från katolicismens mörkaste tider», något som skulle bort, derför att det är utdömdt, ty »det ligger just i karakteren af all fortskridande bildning att företrädesvis skilja sig från sådana seder, som endast hafva sin grund i en förgångens tids okunnighet och mörker.»***

Riksmarskalken anser han som en grant utstyrd pajas, men att på ranglistan gifva honom en plats vid sidan af statsministrarne, öfver alla statsråden, det kan han icke se utan en skarp anmärkning: »Han har många gånger beredt mig stort nöje, i synnerhet i min barndom. Saknar jag något nu, så är det några persedlar, hörande till toaletten. På rikssalen är hans plats, — — och der är hans makt ganska stor. — — I rikssalen må han stå qvar, men i rådsalen vill jag icke ens se skuggan af hans plymager. — — Hans brokiga dräkt bör icke sticka fram mellan så allvarliga och betydelsefulla personer, som ledamöterna i en regering.»†

Icke heller statsråden vinna hans sympati. En och annan önskade, att konseljen skulle ökas, men — säger Blanche — hvad skulle det tjena till? Äro då herrar statsråd öfveransträngda? Nej! Tvärtom aldras de mycket svagt

* *Illustrerad Tidning* 1857, N:o 44.

** *Borgarst. prot.* 11 juli 1860.

*** *Borgarst. prot.* 12 november 1859 och *Illustrerad Tidning* 1860, N:o 19.

† *Andra kammarens prot.* 21 mars 1868.

och mycket långsamt, bli ända till ättio år och arbeta med försigtighet. — »Såsom ledamot af konstitutionsutskottet har jag haft tillfälle att se, hur hela konseljer upptagits endast af frågor om tjenstledighet.» *

Statsmännen-diplomaterna ådraga sig hans löje. De älska, säger han, »att se mystiska ut, likasom hvälfdde de staters öden, fast de kanske aldrig hvälft annat än sin snusdosa. De härma delfiska oraklet utan att besitta siareförmågan, ty, såsom Palmerston en gång yttrade, vill man veta, hvad som skall ske, måste man fråga andra än diplomater!» Han önskar en reduktion af våra utländska ambassader. »Det är ej förenligt med folkets häg och tillgångar att bereda några af hovets skötebarn tillfällen att njuta behaget af soligare länder och öka staberna hos främmande suveräner.» Statslyxen är ett ondt och måste således bort. Sverige har icke råd att lysa med dessa grannländer, denna diplomati, som icke gör någon nytta. »Om ett land sådant som vårt skall lysa med något, så är det med allmän bildning, allmänt välstånd.» **

Blanche var en *demokrat* af äkta skrot och korn. Sjelf en folkets son blef han en folkets man. Hans välde öfver massorna var nästan absolut. När intet annat hjälpte, måste han stiga fram, och hur orolig och bullersam hopen än var, lugnade den sig strax, när August Blanche uppträdde. Hvarhelst han visade sig, eldande eller dämpande, verkade hans personlighet nära nog som ett åkslag. Derför låg det en sanning i Karl XV:s ord: »Du är kung öfver pöbeln» — om med *pöbeln* förstås *folket!*

Blanche kände äfven till detta folks egenskaper. Hur hade han ej älskat det, studerat det och lefvat med det! Hur hade han ej gjort det till sina böckers hjelte! Folket blef sålunda, enligt *hans* föreställning, oakadt sin fattigdom allt annat än pöbel. Folket — det var sanningen, ärligheten, naturen. »För ett godt och vänligt ord får man det att springa i elden för en!» ***

1859, när han inträder på riksdagen, är det därför med känslan, att han är *folkets* representant. *Folket* — detta ord

* *Borgarst. prot.* 10 dec. 1859.

** *Borgarst. prot.* 4 april 1866 och *Andra kammarrens prot.* 26 mars 1867.

*** Aug. Blanche: *Jernbäraren.*

innefattar hans börd. *Folket*, det är modern, barnaären och skoltiden, minnena från Sporrongska gården, »paradiset» och Klara. »Uppväxt» — säger han i ett plenum — »bland handverksklasserna, lärde jag tidigt känna deras mödor och försakelser; jag har knappast ett barndomsminne, som icke är förenadt med sågens rassel och hammarens slag. Jag trodde, att det hörde till lifvets ordning att arbeta från fyra på morgonen till åtta eller nio på qvällen; förströelser eller njutningar kände jag icke ens till namnet.» Dessutom hade inbyggarna på malmarna valt honom — hufvudstadens fattige, småborgare och handverkare, grannarna till hans Malmgård, Ladugårdslandets småfolk. Medvetandet derom gjorde honom till folktribun lika mycket som känslan af den personliga släktskapen. »Det är icke i palatserna, jag räknar pluraliteten af mina valmän» — sade han — »jag har dem på de aflägsna malmarnas tomter. Andra hafva sina särskilda intressen att bevaka; jag har mitt, jag också, och det är fattigdomens stora intresse.»

Tanken på dessa valmän låter honom i Borgarståndet skarpt hålla igen i fråga om nya anslag. Sparsamhet är ett slagord på hans program, säger han. »Måhända är det icke de mera bemedlades, de rikares, de lyckliges, men det är icke heller på deras vägnar jag här står.» Alltså: ingen konsideration, när det gäller! Intet apanage åt H. K. H. prins August! Inga 36,000 riksdaler på debetsedeln! »Jag har icke hjerta att för utgifter, som icke ovilkorligen äro nödvändiga, bortkasta folkets fattiga guld, som inför mina ögon immar af folkets svett och tårar.»*

På samma grund önskar han 1868 en nedsättning i anslagen å den Första hufvudtiteln. Riksdagsmannen Jöns Pehrson väckte motion i ämnet. Blanche instämmer, ty — sade han — »i dessa motioner talar en hyddans röst, en folkets, som icke får föraktas, då den utgår från tusendens läppar.» Folket har i intet fall omätliga tillgångar. »Det händer, att hur länge man än öser och öser, man till slut kommer till botten, och då stöter man på dessa vulkaniska källsprång, som bränna dem på fingrarna, som ösa — och

* *Borgarst. prot.* 11 februari 1860. Med anledning af Blanchés uppträdande i apanagefrågan fick han tacksägelseadresser från Örebro, Halmstad, Helsingborg m. m.

ingenting är oförbränneligt här i världen, icke ens diamanten själf.»*

Folket — det är lösen, slagordet i hans tal. För *folket* motionerar han om att riksbanken måtte öppnas för belåning af guld och silfver till obetydligare ränta. För *folket* önskar han bibliotek och skolor, arbetarinstitut sådana som i England, ty — säger han — »hvad har Stockholm gjort för sina arbetares bildning? Slöjdskolan underhålles, det är sannt, till en del genom bidrag från staden, men hvar finner här arbetaren, som inhemtat det lilla skolan har att lära, tillfälle att släcka sin törst efter bildning och vetande? Hvar är här den magnat, som skänker samlingar, den allmänanda, som åtager sig en kontribution för att anskaffa och underhålla ett bibliotek, eller den penningfurste, som skänker dem lokal, vore det äfven den anspråkslösaste, för ett likartadt ändamål.» För *folket* önskar han universitetets flyttning, ty »dit studenten går, dit går den unge blusen efter, söker likna den förre och vill snart icke vara sämre än han. Så tränger bildningen droppvis ned ända till de lägsta samhällslagren.»**

Idén till ett nationalförsvar, *skarpsskytteidén*, sammanhänges hos Blanche med hans folkliga sympatier. Hufvudstadens arbetare helsar han såsom banbrytare; »det är hufvudstadens unge arbetare, som äran tillkommer att ha tagit första steget till idéns upptagande härstädes.» Vid skyttefesten i Stockholm 1863 säger han efter skarpsskyttarnes bankett på stora börssalen: »Den som för tre år sedan hade påstått, att mästare och lärgossar, herrar och betjenter, husbönder och drängar skulle i samma granna festsal trängas kring samma dukade bord, taga för sig ur samma karotter, fylla sina glas ur samma bälur och ropa hurra för samma skål, den hade blifvit utskrattad som en tok. Och nu har likväl allt detta skett. Detta är skarpsskytteidéns första lysande seger.»***

Fosterlandets försvar — det är en sida af saken. Fosterlandets demokratiska nivellering blir den andra. Skarpsskytteidén utvidgas af Blanche till idén om ett nedbrytande

* *Andra kammarens prot.* 9 mars 1868.

** *Borgarst. prot.* 18 januari 1860 och 18 april 1865; *Illustrerad Tidning* 1860 N:o 44.

*** *Illustrerad Tidning* 1863, N:o 46.

af skrankorna i samhället. Skarpskytteidén ställer alla i ledet, kommer alla att glömma de sociala märkena, blir en agitation för jemlikhetens princip, mäter ej individerna med andra mått än duglighetens. »Skarpskyttarne» — säger han — »skola alltid hafva uppfyllt en stor mission derigenom, att de dödat många fördomar och blandat samhällsklasserna om hvarandra, eller med andra ord visat, att de äro lika vackra och lika ädla, då de sträfva för ett gemensamt mål — att försvara sitt gemensamma fädernesland.»*

En annan gång söker han att betona denna rörelses rent civilisatoriska inflytande på folket. »De hafva visat» — säger han — »dessa föreningar, hur lätt det går för sig att befalla utan tvång och hot, likasom att lyda utan slafvens förödmjukelse och tysta klagan. Ordningen på exercisfältet medföra de till sina verkstäder och hem.» Sjelf hade han, säger han, under resor i landsorten ofta varit i tillfälle att studera saken. Arbetare och bondson, hemmansägare och dräng, alla hade fått hyfsning, sedan de blifvit skarpskyttar. »Sa till den grad lifvar och förädla der menniskan att tro sig vara något mera än en vanlig dagsverkare, som trälär för stundens behof, tro sig vara någon-ting behöfligt för det land, som är ens fädernesland, eller något som samhället icke gerna kan vara förutan. Denna tro har slagit rot i den tacksammaste jord. Jag har sett ansigten, som nyss förut förefallit mig mulna och slappa, blixtra till och stråla, när rätta betydelsen af denna sak uppfattats.»**

Till och med i de yttringar af förtjusning och sympati, hvilka manades fram af den italienska och polska rörelsen, inlade August Blanche en *demokratisk* färgton. Så till exempel skref han med anledning af insamlingen 1860 för Italien och Garibaldi, att de 7,500 francs, som kommit in, hufvudsakligen utgjordes af det fattiga folkets *småstyfrar*. Tack vare dessa penningar är ett stort mål vunnet — »bestämdt mera», säger han, »än hvad hela vår dyrbara diplomati på det hållet kunnat åstadkomma, ty utom medvetandet af att åtminstone några smärtor derigenom blifvit mildrade, några lidande hugsvalade, — — — så är Sveriges namn, som förr var nästan okänt i Italien, numera icke

* *Andra kammarens prot.* 26 april 1867.

** *Borgarst. prot.* 8 november 1865.

blott derstädes känt, utan äfven välkänt, och när våra penningemagnäter göra sin lustresa dit och öfverallt der emottagas med välvilja och tacksamhet, kanske med entusiasm, så skola de därför ha att tacka just de der *småstyfrarne*, just det der fattiga eller mindre bemedlade folket, som icke har råd att resa utrikes och följaktligen aldrig skall skåda det sköna Italien, målet för så många tankar och drömmar, och som nu bör vara ännu mera efterlångadt, sedan det blifvit lyckligt och fritt.»*

I denna stil talar han för de fattige och folket. Revolutionens valspråk gör han äfven till sitt. Liberté, égalité, fraternité predikar han vare sig det är fråga om Italien eller Sverige. Derför är han missnöjd med en graderad röstskala; derför vill han vidga den kommunala rösträtten. »Låt», säger han, »de fördelar, hvilka vi åtnjuta, nedsippa till de nedre lagren.» Sök, medan det är tid, »att uppfostra dessa klasser, som äro missnöjda och hafva rätt att vara det. — — — Låt oss taga emot dem med öppna armar! Göra vi det icke, fruktar jag det kommer att gå här, såsom historien visar att det oftast går i dylika fall: den ena ytterligheten skall hämnas på den andra!»**

Lika djerft som han uppträder till försvar för folkets rätt, lika varmt talar han för en friare lagstiftning. Blanches första motion såsom ledamot af borgarståndet gälde prygel- och dagstraffets afskaffande i hären.*** »Disciplinen» — säger han — »hvilat ytterst på rent moralisk grund, på förtroende, aktning och tillgifvenhet. Der denna grund saknas, der finnes ingen verklig disciplin.» Det vill säga han inlägger äfven här, i *disciplinen*, något af den lifgifvande frihet, han drömmer om.

Vidare motionerar han om teatercensurans upphäfvande. Så som den handhades af polis eller länsstyrelse, utgjorde den en källa till de löjligaste missbruk. 1853 hette det i en pjes, *En modern pension*, som gafs på Mindre Teatern: »Le petit Napoleon har blifvit stor, mycket stor!» Orden voro antagligen farliga, ty de strökos. 1858 hette det i en annan pjes:

* *Illustrerad Tidning* 1860, N:o 46. Insamlingen inbragte äfven 6 kanoner, skänkta af bruksegaren Frick å Stafsjö.

** *Borgarst. prot.* 22 april 1868.

*** Denna motion skrefs på Blanches begäran af J. Mankell.

»Nu ha vi fått oss nya gator,
Ja, nya gator i Stockholm,
Och till stor fröjd för drinkarne
Man dragit in på brinkarne.»

Öfverståthållaren strök denna kuplett — och hvarför?
Jo, emedan gränderna och brinkarne i Stockholm föregående
år blifvit omdöpta till *gator*.*

Blanche hade äfven sjelf fallit offer för censuren. 1846
lästes i *Stockholms Figaro* om hans pjes 1846 och 1946:
»Mången åskådare skall måhända tycka sig finna, att författarens humor icke är så lysande, som i flere af hans föregående arbeten, att qvickhetsförrådet här är mindre rikt och hans satir mindre bitande; och han skall då med förundran erfara, att orsaken härtill icke är att söka hos författaren, utan att vår censur — märk: *vår censur!* — tillåtit sig att bortstryka alla ställen, som den funnit vara sig misshagliga. Och kan man icke med rätta häpna, då man hör ett slikt faktum! Det är ju ett ganska vackert supplement till vår berömda svenska frihet. En teatercensur, lemnad i handen på en embetsman, således en som oftast inkompetent person (här landshöfdingen öfver Stockholms län), och hvilken så godtyckligt utöfvas, att författaren förständigas att borttaga hela stycken af sitt arbete, om han vill hafva det uppfördt!» *Alltså*: äfven här uppträder August Blanche till frihetens och humanitetens värn emot godtycket. »Sveriges statsförfattning», heter det i motionen, »har bannlyst godtycket, — — — men teaterförfattaren och teaterföreståndaren äro i detta fall parias inom samhället!»

För öfrigt vill han trygga den litterära eganderätten, oäkta barns arfsrätt, qvinnan och hennes ställning; inskränka den förfärliga katekesutanläsningen; reglera förhållandet mellan skeppare och sjöfolk i enlighet med tidens mera humana

* Det lilla lustspelet *Det höga C* var bearbetadt af Aug. Säfström efter Labiche och Lefranc och spelades på Ladugårdslands-teatern den 22 januari—20 februari 1858. Teatercensuren infördes 1835 genom en föregående år väckt motion af grefve O. A. Cronhielm. Den upphäfdes först under Oscar II:s regering. Karl XV vägrade envist att sanktionera riksdagens beslut angående dess afskaffande.

fordringar; upphjelpa konkurslagen, upphäfva dödsstraffet, borttaga bysättningstvånget, reformera statskyrkan.

Statskyrkan är för Blanche något helt annat, än den borde vara. Alla möjliga medel användas för att skydda henne — eld, jern, kättarbäl, tortyr, musik, måleri, skulptur, arkitektur. Hjelper det? Nej. Och hvarför? frågar han. »Derför att hon sträfvat att bli och verkligen blifvit en politisk korporation, ett verldsligt välde med all dess flärd och hersklystnad, — — blifvit raka motsatsen till hvad hon var ämnad att blifva, nämligen en kyrka, byggd på kärlekens, försakelsens och ödmjukhetens himmelska grunder!» Han klagat öfver dess dogmer, klagat öfver dess former, hvilka äro desamma som för tre hundra år sedan, tunga, stelnade, utan lif och utan värme. Och dock, säger Blanche, är det gudomliga ordet lika väl som allt lefvande rörligt och stadt i utveckling. Det, som blifvit gammalt, efterträdes af ett nytt, ett ungdomligt element, som spirar upp ur det föräldrade, »en ny utveckling af det gudomliga, skönare och härligare än det som varit har». *Kyrkan* är ej en byggnad, ej en korporation, ej en verldslig makt, ej en stat i staten. Kyrkan är öfverallt, såsom Kristus säger, »der två eller tre äro församlade i mitt namn», ehuru dessa ord icke inträngt i katedralen, utan studsat tillbaka från dess »murade stenmassor, hvilka sträckt sina tornspiror liksom armar mot skyn, snarare för att skjuta himlen ifrån sig, än draga den ned till sig, till den jord, hvars skydd, uppbyggelse och tröst kyrkan alltid borde vara, men sällan om någonsin varit.»

Andakten bör på intet sätt bindas af tid och rum. Arbetet kan i många fall äfven vara en gudstjenst. Tag till exempel landtmannen, der han går ute på åkern. »Med hvarje fåra han plöjer i jorden, med hvarje handfull korn han strör deruti, hvad uttrycker han väl annat än en tro på en gudomlig försyn, på välsignelse från höjden, en tro på arbetets lön? Och detta», säger Blanche, »är en andakt, som växer med brodden, mognar med axet och bergas med skörden in i hans hydda. Jag frågar nu, om icke denna andakt är lika god som den officiella under de murade hvalfven?»

Han klagat öfver presterna, som ofta äro en styggelse, klagat öfver kyrkans och dess bekännares afvoghhet nästan

mot hvarje form af tolerans och samvetsfrihet. Denna kyrka, säger han, är en vrångbild af den rätta, hvilken egde sin grund ej i hat, men i kärlek. Denna kyrka utdömer sig sjelf, den är fallfärdig, »trots sina stolta torn och tinnar, som synas menniskan så höga, men hvilka den obetydligaste svala kan flyga öfver.» I en af sina efterlemnade anteckningar skref han: »Pour restaurer la religion, il faut condamner l'église.»

Hvad blir, i enlighet med detta sätt att se, *Gud*, den evige, och *Kristus*, gudamenniskan? Blanche eger sin gud ej i templet, men öfverallt. *Hans* gud lefver i den oändliga naturen, »i många färgers prakt och många solars strålar». Dogmernas världsherre är »en träsnittsbild», säger han.

Det var äfven August Blanche, som genomdref det beslut på en kyrkostämma i Ladugårdslands församling, att Gud, hvilken man ville afbilda som en gammal man med grått skägg, framställes i kyrkan som det allseende ögat.

Likaså gör han Kristus till folkväldets ideal, »den störste socialist», som någonsin har predikat, till »frihetens, jemlikhetens och broderlighetens Gud», som icke har något drag af den officielle Kristus.*

Blanche, som egentligen icke tälde sekterna, tog, detta oaktadt, städse deras försvar lika väl mot den lagstiftande makten, som mot statskyrkan. Till den grad ömmar han för en hvar, som är förföljd, att han i samma stund, frågan gäller en våldshandling, glömmer sina skrupler blott för att kunna hjälpa. Denna hans sympati för de lidande och förföljde gör honom till det oäkta barnets målsman på riksdagen. »Förlorar sedligheten derpå», säger han indignerad, »att oäkta barn taga del i arvet efter sin far? — Vinner sedligheten derpå, att man tillskapar dessa parias, hvilka börja sin bana med att känna hat mot onaturliga föräldrar och hat emot samhället, som genom lika onaturliga lagar betryggat så beklagansvärda förhållanden?» Samma sympati kommer honom att deltaga i de olyckliga nationernas sorg-hymn och frihetsjubel, kommer honom att hänföras af allt stort, skönt och fritt, att hata skrymteriet, dumheten och

* *Borgarst. prot.* 16 maj 1860; *Andra kammarens prot.* 20 april och 15 maj 1868; *Minnesbilder*: Jeanette Stjernström, C. A. Agardh.

mörkret. Så till exempel säger han, då teatern kallas osedlig, att »den flacka anständigheten — — — allt mera synes blifva rådande», det vill säga den anständighet, som lyser Bellman i bann, helst ville sätta halskrage och kjol på Venus och söker göra all humor omöjlig inom fosterlandet!*

Öfverallt vill han se den mest ärliga öppenhet. Hvar och en, först och främst den *offentlige* mannen, måste enligt Blanche vara omutlig och ärlig. »En redlig vandel, ett omutligt sinne, som icke svigtar under hvilka förhållanden som helst, utan bibehåller sig trots alla pakänningar från höger eller venster, sådan bör en riksdagsman vara.» Denna hans förkärlek för det klara och frimodiga låter honom på riksdagen varmt taga till ordet för den *slutna* voterings utbytande mot *öppen*. »Att rösta öppet», säger han, »det är att höja nationalkaraktern, att rösta slutet det är att förderfva den. Det ena anstår frimodigheten, det andra försagdheten, dubbelheten.»**

Den 16 december 1860 gifvo omkring 400 personer i Stockholm en fest för sina riksdagsmän, således ock för Blanche.*** Naturligtvis höll han tal — *hvem* skulle annars talal — och der sökte han framställa idealbilden af en riksdagsman. »Jag har aldrig kunnat begripa,» — yttrade han till värdarne — »att någon vill gå krokiga vägar, så länge det finnes en rak att välja på. Icke heller har jag förmått inse, hur menniskor kunnat uthärda en beständig och skarp ordvexling med sitt samvete eller, i fall det varit något insöfdt, hur de kunnat sitta och vaggas detsamma, som man vaggas och vyssjar ett sjukt, qvidande barn.» Alltså, det tillhörde en offentlig man — sade han — dels att vara trogen mot sina åsikter och sig sjelf, dels äfven att

* *Borgarst. prot.* 17 oktober 1860, *Andra kammarens prot.* 13 mars 1868.

** *Andra kammarens prot.* 26 april 1867.

*** Blanche hade sjelf den 4 februari 1860 gifvit en lysande fest på *Odéon* vid Regeringsgatan för sina kamrater i borgarståndet, riksdagsmän, konstnärer, publicister, litteratörer m. fl. Samlingen bestod af omkring två hundra personer; man bjöds på en prakttull tafvelexposition, en orkester spelade; Strandberg, Arnoldson, Dahlqvist, Willman, Sjäternström, Uddman m. fl. uppförde en pjäs på teatern; Selinders elever dansade. Supén var splendid och det hela storartadt.

utveckla, frigöra och förbättra dem. Fullständig tolerans är för en sådan man omöjlig. »Att respektera hvarje öfvertygelse» — uttrycker sig Blanche — »det är en psykisk omöjlighet, ty om det vore möjligt, så skulle den enfaldiga och falska öfvertygelsen ha lika stort anspråk på högaktning, som den visa och sanna. Konseqvensen blefve förfärlig. — — — Verlden skall förblifva hvad den varit och är, ett stridsfält mellan bättre och sämre öfvertygelser, och i den mån de bättre undantränga de sämre, i den mån klarnar samhället och uppspirar den kultur, som utgör sin samtids ära och stolthet.»

Naturligtvis kan ej den, som hyser en sådan tro, den, som är viss på att ega rätten just hos sig, den, som i enlighet med hvad Blanche sjelf yttrade icke representerar sina valmän, sin kommun, utan *sitt lands känsla och förnuft*, något *högre*, »det evigt rätta och sanna, dessa ord, som i solskrift stodo tecknade på firmamentet, under det att verldarne ännu rullade i det omätliga rummet blott såsom massor af dunster och eld», — naturligtvis kan en sådan man icke bli tolerant, äfven om han hyllar de mest humana åsigtter. Lägg här till, att samme man egde en eldig själ, att han ej tyckte om att blifva vederlagd eller motsagd, att han var en otalig och uppbrusande natur och i öfvervilningens hetta icke vägde sitt ord, och man inser, att Blanche, oakadt sin storhet, lätt skaffade sig motståndare och lätt sårade sin fiende.

Så till exempel hände det under Blanches första riksdag, samtidigt som han sjelf och representanterna i allmänhet skakades af den märkliga unionstvisten med Norge, att ett anslag uppspikades i ståndens plenirum, hvilket kallade borgarne och bönderna att infinna sig i klubblokalen å börsen för att rådplåga i ämnet. Inbjudningen förirrade sig till riddarhuset och presteståndet — hvilket, enligt inbjudaren Hiertas egna ord, skett utan hans vetskap och aldrig varit meningen. Presterna kommo ej, men adeln infann sig. Först begärdes ordet af grefve Erik Sparre. Denne höll en lysande oration *emot* Norge. Åtskillige talare följde i samma stil, och just som grefve Anckarsvärd reste sig för att tala, framträdde August Blanche, som mer och mer mulnat, stälde sig i sin vanliga position med tummen i vestfickan, upphäfd sin röst och höll en dundrande straffpredikan. »Det förundrar mig visst icke» — sade han bland annat

— »att riddarhuset håller på ståthållareembetet i Norge, emedan dettå ändå blefve ett sätt att få en svensk adelsman in i norska styrelsen.» Han slutade helt brutalt med att köra ut adeln. »Här hafven I intet att göra!» skrek han till sina fiender, och när ädlingarne i salen lydde honom och gingo, ropade han förbittrad, utan att kunna styra sig: »Gå, ja gå! — Det smärtar mig mycket att ha varit orsaken till hvad som skett, men om herrar adelsmäns försvinnande ur mindre börssalen kan anses såsom förebud till deras försvinnande ur representationen, så har jag verkligen haft en lycklig afton!»

Väl sökte han ursäkt och försvara sig i sin tidning, ty, som naturligt är, ogillades hans ord, men churu han icke talade för än tre veckor senare, spåras ej någon ånger i den skrifvelse, han offentliggjorde. Oviljan mot adeln skymtar man äfven der, fastän han vill slå bort hela historien med en qvickhet. »Var mitt yttrande» — säger han — »verkligen så hiskligt? frågade jag samma afton en af mina kamrater. — 'Det var det just inte', svarade denne, 'men du hade en så ful uppsyn, när du talade.' — Det har jag också nästan alltid vid skenet af kronljus, men så är jag deremot så mycket vackrare vid vanlig dager.»

Blanche var till hela sin karakter ett känslöväsen, egde en alltför rik och alltför liflig inbillning för att kunna sänka sig till en nyktrare prosa. Blanche hade nog ideer, fruktbara och storslagna, men hur de skulle utföras i den praktiska verkligheten, det hade han ej tålmod, ej sinne för att klargöra. Hans roll i folkförsamlingen var att elektrisera. »Hvad» — plögade han yttra — »förstår jag mig på deras praktiska funderingar och ofta småsinnade beräkningar. Men der det gäll'er att söka höja dem upp från deras vanliga nivå och ge dem nya, högre synpunkter, der är min plats!»

Sjelf var han alltså medveten om sin styrka — och sin svagheter. Vid valen till riksdagen 1862 sökte han mycket länge att komma undan mandatet. Ja, han sade öppet vid fjerde kretsens möte, att *poetiska* naturer, hvilka han sjelf tillhörde, antingen taga sakerna för varmt eller för kyligt. »De kunna» — yttrade han — »mähända väcka en storm och äfven stilla den, men för det tysta, lugna arbetet, hvarunder samhället småningom bygges, hafva de sällan handlag. De kunna ornera frontespisen på bygg-

naden och göra den intagande nog, men dåliga murare äro de för det mesta.» Alla elektriserande element, sade han, voro ju ock för tillfället onödiga på riksdagen. Derför var han öfverflödig, derför ville han bort.

Ofta nog blef äfven August Blanche väl poetisk. Då sväfvade han långt ut i fantasiens rymder. Då trodde han sig kämpa för *det evigt sanna och rätta*. Då kunde han förklara, att Garibaldi står nära Gud, uppmana till ett korståg mot det barbariska czarväldet, tala om »Göta Lejon, som rytit ända från hedenhös». Då kunde han exempelvis med anledning af giftomannarätten hålla en liten föreläsning om *tycket* för borgarståndet. »Hvad *tycket* är» — säger han — »det har lagutskottet aldrig anat. Tycket är likväl namnet på en stormakt inom den verldsdel, som vi kalla människosjälens. Den kan lika litet som luften ses och beskrivas, men den låter sig förnimmas, än mild som fläkten af en fjärlig vinge och än med styrkan af en orkan. Tycket är den gudomliga instinkten, desto klarare, ju mera oförderfvad själen är, och derför är den klarast hos qvinnan. — Detta tycke eller denna gudomliga instinkt vet lagutskottet icke af.»*

En annan gång yttrade han på stadsfullmäktiges sammankomst, när det gälde projektet att förena stambanorna genom att draga fram vestra stambanan till Klara sjö: »För öfrigt vore det en stor poetisk tanke, detta lokomotiv, som spränger fram genom ett berg djupt under grundvalarne för en stadsdel och åter fram öfver en ström, speglande deri sina rader af vagnar och människohufvuden, och försvinner för att återkomma, dagligen komma och gå. Det vore ett monument, som efterverlden skulle beundra långt efter sedan den glömt våra strider och små insigter.»

Hierta citerade dessa ord i riksdagen, derför att de vid sammankomsten väckte »stormande bifall»; men — tillägger han — de som ropade bravo hade måhända, »lika litet som den ärade talaren», verkligen gjort sig reda för sakens *prosaiska sida*. Sammanbindningsbanan blef emellertid verklighet. Den gången var »poeten» fjerrsytare än »prosan».

Klart är, att denna mer *poetiska* politik mottogs med ironi af August Blanches fiender. Kort efter hans uppträdande i norska unionsfrågan läste man en artikel, *Den*

* *Borgarst. prot.* 25 januari 1860.

poetico-politiska skolan, undertecknad af *Aras* och insänd till Aftonbladet. Der talades om *smek, tomma ord och känslösvall*, allt för att persifflera August Blanche och hans yttranden. Likaså hette det i en särskild *riksdagsrevy*, skrifven i januari 1863: »Blanche är af den sortens folk, som blott verkar på fantasien.»

Motståndarne i pressen ville ingalunda gå in på, att Blanche, som var *diktare*, passade till politiker. 1862 sökte de äfven stryka honom. Blanches popularitet hindrade attentatet. Den krets, han tillhörde, ville icke förlora honom. Oaktadt sina undanflykter blef han dess kandidat. Då började hans konservative motståndare beskärma sig. *Allehanda* yttrade om fjerde kretsens möte: »Andra inflytelser tyckas göra sig gällande, än det oblandade afseendet på duglighet för statens värf.»* Och när Blanche, trots alla sarkasmer, omvaldes, innehöll *Stockholms Dagblad* följande lilla stilprof: »Det är en rikskunnig sak, som numera ingen vill försvara och ingen söker ens att öfverskylla, att Stockholms senaste riksdagsmannaval träffade personer, som, med få undantag, handlat grannlagast mot sig sjelfva och till bättnad för det allmänna, om de aldrig låtit några anspråk uppstå på delaktighet i statsbestyr, utan förblifvit i den enskilda krets, der deras verksamhet tillvunnit sig all aktning. — — — Det får icke blifva fråga om att till riksdagsman lyfta en eller annan anspråksfullhet, som i sin ärelystnads feber blundar för sitt otillräckliga mått af upplysning och sedlig verksamhet; det får icke lyssnas till innehållslösa, men grant utsirade talesätt; här måste ses på intelligens, sedligt allvar, bepröfvad karakter och oomtvisteligt nationellt sinnelag. Det sista måste derhos utgöra ett vilkor öfver alla andra, på det icke några bedröfliga fenomen från sistförflutna riksdag skola ånyo dyka upp och väpna den allmänna förtrytelsen.»

Ja, till och med Aftonbladet angrep hans politik, då han ej ville deltaga i dess heta agitation för det lilla Danmarks understöd 1863. Tidningen erinrar om hans uppträdande för Polen, hans sympati för Ungern, Italien och Garibaldi, men — fortsätter den — »saken blir en helt annan, blir

* *Allehanda* lär till och med hafva kringsändt skrivelser till Blanches anhängare och uppmanat dessa att mangrant infinna sig vid valet *klockan elfva* förmiddagen. (Valet var *klockan tio*.)

mera högtidlig, mera främmande, mera poetisk, när det rör aflägsna folk, än när det endast gäller ett brödrafolk, — ett folk, för hvilket *blodsbandet* talar, då deremot på andra håll *blodströmmarne* tala ett sublimare och mera poetiskt språk.» När blodströmmen börjar flyta äfven hos detta brödrafolk, då eger man visserligen poesi och tragedi, men i utbyte saknar man all förmåga att hjälpa.

Att Blanche skulle söras af dessa upprepade anfall, dessa i tid och otid återkommande satser, det är lika naturligt, som att den angripne vill försvara sig. Först tänker han på samtalet den der morgonen i paradiset; så tänker han på Lamartine 1848, och så börjar han att småningom skapa en teori, enligt hvilken diktaren är den ypperste statsmannen. Redan i december 1860 ger han en liten antydan om sin ställning i frågan. Man har, säger han, skänkt alla studerade rang, heder och värdighet af *opraktiska* människor, likasom man har kallat alla olärda *praktiska*. Mazzini, Napoleon, Garibaldi och Lamartine äro, enligt den satsen, icke annat än svärmare. Allt hvad de hafva gjort är fantastiska äfventyr; allt hvad de hafva drömt om poetiska utopier. Skulle då ingen annan än affärsmannen vara praktisk? Men — frågar Blanche — »är det bevis på praktiskt förstånd att framkalla så kallade finansiella kriser, som skaka samhällen och ruinera människor? Är det praktiskt af affärsmän att alldeles tappa hufvudet, när sådana kriser inträffa?» Han anför såsom bevis det ostindiska kompaniet, världens mest storartade affärskorporation, detta kompani, hvilket genom sin styrelse framkallade ett uppror, det blodigaste man känner, och efter att hafva utspelat detta afgörande kort slutar han i en segrares triumferande tonart: »Med sådana antecedentia för ögonen duger det verkligen icke att skryta med sin praktiska förmåga och förakta allt, som icke luktar metall eller ser ut som vexlar.»*

Ännu mer handgripligt ger han oss sina tankar, då han i november, 1863 skrifver om Orvar Odd i *Illustrerad Tidning*. Der söker han utföra parallelen: skald-politiker. Der säger han bland annat ytterst karakteristiskt: »En skald politiker! Här småler diplomaten, här hänler politikern.

* *Illustrerad Tidning* 1860, N:o 47.

De ha rätt deri. Det är ett riktigt spektakel, och se här ett par exempel derpå! I februari 1848 räddar skalden Lamartine Paris, i juni samma år dränkes det i blod af en Léon Faucher, en Falloux, begge stora diplomater och politici. Den 15 november 1851 håller skalden Victor Hugo i nationalförsamlingen ett försoningens tal, hvartill hela Frankrike andaktsfullt lyssnar; fjorton dagar derefter jagar Napoleon hundratals qvinnor och barn i S:t Martinkanalen och deporterar tusentals män till Cayenne — Napoleon, nutidens störste politiker! Skaldens statsteori hvilar på ett hjerta, politikerns på ett tärningskast. Raffelladan och ett mennisko-bröst — se der skilnaden!»

Till och med då han skrifver en korrespondens från Italien, råkar han ganska oväntadt åter in på ämnet. Der säger han nämligen, att det icke vore välbetänkt, om man låte hänföra sig att hjälpa danskarne. »Men» — tillägger han — »jag är, det förstås, en dålig politiker. Skulle dock en gång vilja veta, hvad som menas med en *god*.»

Dålig eller *god* — det tyckes vara frågan. Och, såsom vi sett, svarar han gerna: *god*. Blanche var naturligtvis framför allt diktare, var såsom diktare känslig ända till öfvermått, hade ett för tidens alla mångskiftande rörelser ytterligt mottagligt och ömtåligt sinne, det vill säga han påverkades omedvetet och skarpt af den andliga atmosfärens minsta temperaturvexling, *men* att till följd deraf nedsätta hans värde, kalla honom en oduglig eller dålig politiker, det torde icke heller gerna låta försvara sig.

Blanches politik var diktarens politik; ja, kanske vore det icke oriktigt att säga, att han af politiken gjorde en rad af diktverk. Dock torde icke hänförelsens eld, icke dikten, icke fantasiens varmbloediga barn, om de nämligen skapas af en man sådan som Blanche, hvilken i så hög grad kunde elektrisera, intaga någon öfverflödigt plats i en folkförsamling. Folken, lika väl som den enskilde individen, måste äfven ibland uppräckas ur sin prosa. Denna är både *god*, nödvändig och nyttig, men utan hvarje gnista af fantasi, utan känsla, utan entusiasm för stora och ädla mål, utan denna hänförelsens eld, som skapar hjeltar, blir den måhända lika väl för nationen, som för den enskilde, moder till egoismen, småsinnet och lokalintresset.

Blanche representerade denna ädla entusiasm. Blanche ryckte en flik af den hvardagliga prosan, kom med sin poesi och eldade sina landsmän. August Blanche lärde dem, att det äfven fanns något annat än en småsinnad och inskränkt lokalpatriotism. Detta var hans förkättrade och poetiska politik. Detta var hans betydelse, och detta är storhet nog!

Norska unionstvister.

I början af november 1859, det vill säga då Blanche nyligen blifvit riksdagsman, väckte grefve Anckarsvärd hos ridderskapet och adeln motion om att revidera unions-traktaten med Norge. Anckarsvärd började med att skildra de fördelar, Norge hade erhållit tack vare unionen, hvilka dock ingalunda uppvägdes af de olägenheter, Sverige i sin tur genom densamma tillfogats. Sveriges unionskostnader motsvarade ej Norges. Sverige var tillbakasatt i föreningen med Norge och hade för sina uppoffringar endast skördat otack. »Norrmännen» — hette det — »ådagalägga en måhända alltför långt drifven ömtalighet för allt, som i det ringaste kan antyda ett underordnad, ett blott sidoställande förhållande, som vid en verklig real-förening med Sverige skulle, såsom det svagare, ovilkorligt vara Norges plats inom unionen, uti hvilken det efter all rimlighet inträdt endast såsom ett *accessorium*, icke som ett *principale*. Den allmänna andan i Norge synes föreställa sig, att det borde heta: att Sverige är ett konungarike, förenadt med Norge — — —». Norge hade dessutom varit afundsjukt och misstänksamt, under det att dess broderland ständigt varit undfallande. Uttrycket *förening* borde sålunda strykas, detta så mycket hellre, som Norge och dess storting ofta lade i dagen en unionsfiendtlig stämning.

Föreningen vore allt annat än prisvärd, sade han. Derför borde ständerna anhålla hos konungen, att han måtte täckas »till Sveriges Rikes ständer och till Norges Storting afgifva nådigt förslag, huru föreningsfördraget må kunna ordnas till de båda folkens mera ömsesidiga belåtenhet för att, så vidt

möjligt är, derigenom förekomma en förr eller senare inträffande allvarsam föreningsförhållandenas brytning.»

Anckarsvärds motion verkade som ett åkslag. Unionens fiender vaknade ur sin sömn, gamla och unga trätöfrön upptäcktes och utsåddes, under det att vännerna till föreningen och Norge klagade öfver onyttiga och oädla angrepp. I Sverige voro alla de liberale norskvänner, hvarför de ock be-

»En vänskap mellan hund och katt
har alltid ansetts för omöjlig;
föreningen är bra besatt,
och mången tycker den är löjlig.»

Karikatyf öfver Sveriges och Norges förening.

mödade sig att öfverskyla missnöjet. Oaktadt den ridderliga och välmenande anda, hvilken vore förherskande i Anckarsvärds motion, trodde likväl Aftonbladet, att den kunde »bidraga till den retsamhet och oginhet», hvaröfver den klagade.

Norrmännen å sin sida ansågo sig kränkta, mest af den skarpa och arroganta ton, hvari grefve Anckarsvärds aktstycke var författadt. »Vi fråga herr grefven» — lästes i

Kristianiaposten — »om denna förening är en så stor skam för det folk, han tillhör, skulle väl skammen vara mindre, om norrmännen vore ett folk, som ej hade någon själfaktning? Hela grefve Anckarswärds motion är från början till slut ingenting annat än en ändamålslös förnärmelse mot norska folket — ändamålslös i alla andra afseenden än såsom förnärmelse.»

Blanche ogillade motionens innebörd. *Hans* åsigt var, skref han i sin tidning, »att gamla sår ej böra upprifvas, att man bör lemna åt diplomater af den heliga alliansens skola att citera fredstraktater, som godtyckligt lägga ett folk under ett annats välde, och att ett verkligt fritt folk bäst hedrar sig sjelft genom att respektera en annan nations lika goda rätt till frihet och själfständighet. — — — De, som hafva sinne för dylika misshällighetsfrön, äro frihetens fiender»*. Det vill säga för Blanche gälde det något mer — icke dessa futtiga unionstvister om företrädet, eller om unionsvapnet, eller om kungens namnsiffra, eller om diplomaternas nationalitet. Blanche såg ett fritt folk, ömtåligt om sin frihet, såg, att man ville angripa och förnärma denna frihet, kort sagdt: för *honom* gälde det ej en tvist blott, icke en revisionsfråga, icke den enkla prosan. Blanche gjorde hela saken till ett stort historiskt drama, skildrande, hur S:t Görän, frihetens apostel, kämpar med tyranniets månghöfdate drake.

Detta sätt att se bibehåller han äfven, då han uppträder mot Anckarswärds förslag i borgarståndet. Norges konstitution prisar han i ett varmt tal; Sverige eger rätt att vara afundsjukt, säger han. Men att för denna skull eröfra sitt broderland, göra det till ett lydrike, en provins under Sverige, det vore ej förenligt med svenskarnes karakter. »Sverige kan falla, men icke af brist på rättskänsla och heder. Aldrig, mine herrar!» Vinsten af dessa tvister skördas af despotismen. Friheten blir i alla möjliga fall den förlorande.**

Under det att man dryftade unionsfrågan i Sverige, växte äfven förbittringen inom norska pressen och Stortinget. Så t. ex. gjorde det norska *Aftenbladet* ett utfall, riktadt mot senatorerna i det svenska borgarståndet, hvarvid

* *Illustr. Tidn.* 1859, N:o 44.

** *Borgarst. prot.* 12 nov. 1859.

äfvén Blanche, troligen i misshugg, råkade få en släng af den uppretade tidningen. »Norge», hette det, »skulle först dela sin frihet med Sverige», menar romanförfattaren herr August Blanche, — men på det sätt, att vi efter delningen ej behålla någon för egen räkning.» Satsen är betecknande för den stämning, som herskade. Utan att taga reda på hvem det var, som man träffade, kastade man sin stridshandske in i det svenska lägret.

Då höjdes en ny, ännu farligare brandfackla. En månad efter sedan den Anckarsvärdiska motionen utkastades i verlden under ett plenum på Riddarhuset, afskaffade Stortinget riks-ståthållareskapet, troligen för att hämnas på sina fiender i Sverige. Redan under kung Oscar 1854 hade stortingsmajoriteten velat afskaffa embetet, men då unionskonungen vägrade sin sanktion, måste man vara nöjd och bibehålla ståthållaren. Nu gälde det alltså att kunna ernå samma mål, det vill säga att afböja Carl XV:s sanktion. Troligen var det tanken på detta mål, som dref Dalman att väcka en ny motion hos ridderskapet och adeln. Afsigten med motionen uttalades i slutklämmen: »Efter mitt sätt att läsa och förstå offentliga handlingar innebär konungens i de förenade rikena rätt att till ståthållare i det med Sverige förenade konungariket Norge utnämna äfvén en *svensk man*, ett af *hufvudvilkoren* för föreningen de båda rikena emellan.» Dalman proponerade, att ständerna skulle anhålla, att konungen, innan han sanktionerade beslutet, måtte gifva dem del af den Stortingets skrifvelse, hvilken det hade afåtit i ståthållarefrågan, det vill säga att konungen måtte »lemna svenska folkets representanter tillfälle att deruti afgifva sitt utlåtande».

Aftonbladet beklagade detta nya trätöfrö, hvilket inom Norge uppväckte en storm. Pressen var i hög grad orolig och häftig. Frågan — hette det i ett blad, *Kristianiaposten* — rörde *icke* i något fall Sverige och dess ständer. Riksdagen hade alls icke någon rätt att diskutera den. Här gälde det Norge och Norges kung, *icke* Sverige. Det enda, man kunde uträtta med en dylik diskussion, vore att lägga vigten af sina *önsknningar* i vågskålen, det vill säga att afböja Carl XV:s sanktion eller med andra ord *förbreta* norska folket; »men den triumf, som ernås med att förtreta folk, är ej stor; det är en taktik, som straffar sig sjelf i längden.»

Ju närmare man nalkades unionsfrågans lösning, dess ifrigare sökte de liberale spela medlare. Dock kunde deras

pressorgan icke hålla sig lugna. Ett och annat skarpt ord kom äfven från Aftonbladet. »Vilja norrmännen icke närma sig till oss, då vi behandla dem ädelt och högsinnadt, vilja de icke sjelfmant draga försorg derom, att de unionella missförhållandena icke måtte bli alltför tryckande och förargelseväckande för svenska folket, då må de sjelfva bära ansvaret för, att unionen försvagas och undergräfvades, till ringa båtnad för Norge» — skref det. — »I det fallet äro vi färdiga att säga: hellre ingen union, än en sådan, der den ena parten måste imponera på den andra genom hot och tvingande.»

Den uppfattning, som af Dalman uttalats i motionen, vann emellertid icke så ringa anslutning i Sverige. Sjelfve Louis de Geer biträde hans mening; ståthållarefrågan var för honom en unionsfråga. Stadgandet finnes intaget i den norska grundloven, hvilken, enligt de Geers ord, vore en unionstraktat *jente* och vid sidan af den egentliga: riksakten. Ett af de *flyveblad*, som utkommo i Norge — skrifvet af höiesteretsadvokaten Dunker — bestred de Geers yttrande om den norska grundloven, hvilken, enligt Dunker, icke var unionstraktat, utan endast en lag för Norges kung och Norges folk. *Morgenbladet* kom fram med en ganska obehaglig artikel, der det bland annat hette: Norges bestånd hotas! Och vid den *nordiska festen* i Kristiania beklagade man alla dessa olyckliga trätofrön och tvister, hvilka gifvit anledning till så upprörande ord. »Vi hysa», sade en talare, »den mest aktningfulla välvilja för vårt brödrfolk, på samma gång vi vilja upprätthålla vår egen sjelfständighet.»

Den 14 januari 1860 föredrogs den Dalmanska motionen i borgarståndet. Öfverläggningen öppnades med ett långt tal af Blanche. Lika litet som Dunker tillerkände han grundloven något slags karakter af unionstraktat, sade han. Det fanns icke mer än *en* sådan traktat, *riksakten*, och denna »akt» innehöll ej ett ord om ståthållaren. Sverige hade sålunda ingen rättighet att tala. Ville man åter *tillvinga* sig öfverhöghet i Norge, blefve resultatet ett oenigt Skandinavien. Blanche kunde för sin del ingalunda tillstyrka »något slags berättigande för den ena nationen att», sade han, »förtrycka den andra, äfven om den förtryckande vore mitt eget fädernesland.»

Blanches mening delades af två universitetslärare, hvilka i en broschyr framlade sina åsikter. Professor H. Rydin och adjunkten C. G. Malmström kommo genom sin undersökning fram till det resultat, att Sverige saknade rättighet att uttala sig i frågan.* Motpartiets mening framställdes af den lärde, men envis och oersonlige riksarkivarien Nordström, hvilken både i tal och skrift helt öppet förklarade, att Norge var en provins, ett accessorium till Sverige, och att Norges beroende var ett vilkor för unionen.

Härigenom eldades den förut bittra stämningen. Ett af de i Norge utkommande flygbladen sade, att Sveriges ständer förorättade Norge, att normännen ej behandlades som bröder, utan som fiender. »Men lyckligtvis» — hette det — »skall konungen icke sätta Sveriges ständer i sitt ställe på Norges tron, icke afstå konungamakten med Guds nåde öfver Norges rike för att mottaga denna makt af ständernas nåde.»

Väl sökte man lugna denna oroliga stämning genom att i ett par mera sansade pressorgan uppmana till frid, måtta och tolerans. Väl sade Lysander vid Nordiska festen i Lund, att båda dessa brödrafolk *måste* vara förenade, dock utan att hopblandas, utan att trycka ned hvarandra, båda lika starka, själfständiga och fria, delande ljuft och led, sorg och fröjd, lust och nöd, — men det hindrade icke ständerna att bifalla motionen, hvilket i Kristiania väckte en djup grämselse.** »Det blir» — skref Morgenbladet — »en svar uppgift för framtiden att utplåna det intryck, beslutet framkallat på denna sidan Kölen. En protest bör väl blifva oundviklig från norska folkets sida.»

Så skedde ock. Stortinget protesterade. I en af denna myndighet undertecknad adress uttalade man öppet sitt beklagande för konungen. »I den norska konstitutionen» — hette det i adressen — »finnes icke spår till rättighet för den svenska staten att vara med vid förändringar i Norges grundlag; den norska konstitutionen förklarar i otvetydiga uttryck, att rättigheten att företaga sådana förändringar ute-

* Samma åsigt uttalades af professorn, sedan statsrådet F. F. Carlson.

** Beslutet fattades i enlighet med Ekonomiutskottets betänkande, som tillstyrkte, att Ständerna hos Kongl. Maj:t borde anhålla om, att sanktion å Stortingets beslut i ståthållarefrågan måtte *uppskjutas*, tills ärendet hunnit föredragas i sammanhang med en allmän revision af föreningsfördraget.

slutande tillhör Norges statsmyndighet; riksakten innehåller intet stadgande om riksstathållareembetet. — Hvar och en af dessa satsar utesluter de svenska ständernas påstående så fullständigt, att det icke gifves utrymme till att förstärka deras öfvertygande kraft genom deras förening.»

Blanche kände sig kränkt, orolig och upprörd. Han hade ju för sin del situationen klar. Skulle, tänkte han, motionärerna segra, då komme äfven friheten att gå under i dramat, hvilket blefve en helt annan upplösning, än han önskat.

Borgarståndet fattade sitt beslut den 17 mars. Blanche nedlade sin protest i frihetens namn. »Jag vet i detta ögonblick knappt hvad jag skall säga, så besynnerligt förefaller mig det, som nu tilldrager sig här. Det synes, som vore i denna stund logiken förlamad och rättvisan stadd på flykt med folkrådet i sällskap. Antingen har en fullständig anarki inträdt i rättsbegreppen, eller också befinna vi oss i ett tillstånd af yrvakenhet, som hindrar oss från att se klart, känna innerligt och tänka förståndigt.»

Blanche var naturligtvis en af dem, som med öppna armar mottogo de norska deputerade från Stortinget, hvilka kommo till Stockholm för att närvara vid kröningen. Han satte sig i spetsen för en fest till deras ära. Han bjöd dem vara välkomna på supé i *Gröna Stugan**. Han valdes i sin tur att representera borgarståndet, då konung Carl XV kröntes i Throndhjems domkyrka.

Detta, likaväl som hans uppträdande i frågan, gjorde att han i pressen — Dagbladet och *Allehanda* — utsattes för de hätskaste och elakaste angrepp. Naturligtvis var han *osvensk, ohederlig, norskvän*, fosterlandets fiende och förrädare etc., och man fruktade i hög grad hans »obehöriga utflykter», då han nu skulle följa deputationen till Norge. »Saledes» — skrifver Blanche i juli 1860 — »fortfar man ännu att såsom urgrund för alla handlingar anse *aktning först och sist för sig sjelf*, hvaremot *aktning för sin nästa och hennes rätt* skulle vara en »osvensk» importerad dumhet,

* Den 5 maj besökte den norska deputationen *Gröna stugan*. Blanche föreslog skålen för gästerna, Sohlman för skalden Welhaven. Professor Schweigaard och Welhaven svarade. Den 7 maj gifvo riksdagsmän, litteratörer, konstnärer och vetenskapsidkare m. fl. fest på Fenix. Tal höllos af A. C. Raab, L. J. Hierta, Sohlman och Schweigaard. Blanche talade för Finland; hans skål besvarades af Chydenius.

gränsande till landsförräderi! Detta är ju en hygglig lära! — Derigenom skulle man snart framkalla samma oädla national-egoism, för hvilken vi beskylla norrmännen. — Att sätta pösande högfärd i stället för ädel stolthet och exklusiv småsintthet i stället för storsintthet, — det är att förvandla fosterlandskärleken till ett vämjeligt national-kolibradoseri. Endast pysslingar till uppfinningsförmåga och insigter kunna tillåta sig sådant; aldrig ett ädelt och högsinnadt folk!»*

I början af augusti afreste han till Norge, der han jemte Kock och grosshandlaren Schwan uppträdde sasom borgarståndets ombud vid kröningen. I Throndhjem blef han uppvaktad af stadens borgerskap, hvilket önskade tacka honom för hans norska sympatier. På balen för majestäterna tjusade han en hvar. Så t. ex. skref en korrespondent följande: »Till majoritetens och minoritetens förnöjelse anser jag mig särskildt böra nämna, att såväl på balen som i öfrigt hafva herrar Schwan och Blanche företrädesvis gjort les honneurs, jag kan nästan säga för *hela* deputationen, hos damerna, och det med en elegans, ett behag och en outtröttlighet, som dessa begge herrar äro nog lyckliga att i så rikt mått ega.» För att lugna herrar norskätare tillades att Blanche, oakadt den hyllning hvarför han varit föremål, uppträdde med utomordentlig takt och grannlagenhet.

Den 16 augusti klockan 11 på aftonen anlände August Blanche jemte Mengel till Kristiania. Trots den sena timmen helsades han af folkskaror, hvilka under jubel och ett oändligt hurrande följde resenärerna till *Hôtel de Scandinavie*.

Medan Blanche uppsökte sina rum, trött af färden, kommo deputationer tågande till hotellet, handelskårens och handverkarnes sängkörer och studenterna. Blanche måste träda ut för att mottaga deras hyllning, lyssna till deras tal, lefverop och applåder, och när han från altanen yttrade dessa ord: »Da jag reste öfver Kölen, såg jag att fjället var öde och ofruktbart, intet blomster slog ut från den hårda, kalla klippgrunden, och jag erfor fjällets ödsliga hemskhet, men då förstod jag ock, att hvad som skall skilja Sverige från Norge, det kan ej bära något blomster, det måste vara ofruktbart» — då nådde hänförelsen hos massorna sin spets. Lefve Norge, lefve Sverige, lefve för unionen, lefve August Blanche! dånade genom luften, och under ackompanjemang

* *Illustr. Tidn.* 1860, N:o 29.

August Blanche och hans samtid.

af ett tusenstämmigt jubel sjöngo Norges studenter följande vers af Dietrichson:

»Velkomne til Fjeldet, til fjorden den blå,
I maend uden frygt eller dadel,
Vi slet os på adelsdiplomer forstå,
Men Norge har også sin adel.
Vort folk jer — af friheden båret —
til frihedens riddere kåred.»

För att fira deputationen, i synnerhet August Blanche, gafs äfven af norrmännen en bankett på *Klingenberg*, hvilken, då flertalet hade rest en annan väg, ej kunde bevistas af mer än fem svenskar. Den skål, som utbragtes af Stang för Sverige, blef under festen besvarad af August Blanche. »Äfven jag» — sade han — »har vandrat öfver Kölen, har sett klippväggar framför, klippväggar bakom, klippväggar öfver, under och på sidorna. Vacker var vägen, och skyarna lägo så lätta och sommarlika öfver de höga fjällen. Men bergets konung befalde, och vi stodo i den skönaste dal. Här vaggade den gula säden för vinden, här var rikt och här var fredligt, och dock hade dessa ställen varit vittnen till blodiga bedrifter. Men nu hade kornet vuxit öfver slagfältet, likasom löfvet skjuter fram och betäcker ruinen. Vi stego ned till den blånande fjorden, vi trädde in i bondens stuga; det var samma lif som der hemma, det var samma blod och starka muskler, och grundlagen hängde på väggen. Vi trädde in i processionen, in i Nidaros gamla tempel, der åtta sekler sågo ned på oss. Visst voro skuggorna mörka, men desto skönare var folkens nutid. Tanken på deras vänskap och förening, den lyste rikare än kronans glans och talade om en lycklig framtid.»

I denna mer storslagna och poetiska stil fortsätter han sitt tal om frihet och union, om Skandinavien folk, hvilka ej kunna skiljas, om dessa tvenne ögon under Heimskringlas panna, af hvilka icke det ena någonsin kunde utstingas, utan att det andra samtidigt försvagades; om brodermord och handslag, vaxlade öfver Kölen, om ett starkt, enigt och okufligt Skandinavien*.

* Blanche höll flere tal, bland annat ett för qvinnan, som väckte stormande bifall. De närvarande svenskarne voro: prosten Gumælius, Blanche, Matts Persson, Erik Ersson, Mengel och Lilliehöök, som

August Blanches uppträdande i Trondhjem och Kristiania, i synnerhet hans tal vid festen på Klingenberg, väckte ej någon glädje hos den norsksätande pressen. Allehanda kallade honom *taktlös* och *löjlig*. »Aftonbladet» — skref det — »kan med fågnad betrakta resultaten af det handverk det i årtal bedrifvit, att tillyxa store män. Visserligen är storheten mindre erkänd här i landet, men *ingen är profet i sitt fädernesland!*» Aftonbladet svarade, att Blanche vore så älskad, att han vore så van vid hedersbevis och hyllning, att man ej egde rätt att just på honom tillämpa: »ingen är profet i siut fädernesland!» Allehandas artiklar saknade all betydelse. Blanche kunde i en handvändning leende skaka bort den. Icke låter man reta sig af ett kryp, en liten flugal

Småningom glömde man dessa ohöfviska tvister. Lugnet kom tillbaka, sären grodde igen, och den 4 november 1864, på femtionde årsdagen af Sveriges och Norges förening, firades unionen med en hel rad af fester.* I Stockholm inleddes denna dag med *Te Deum*. Derefter höll man gudstjänst i stadens alla kyrkor, minnesfest på rikssalen med ett tal af statsrådet Carlson, festmiddag på slottet, i kasernerna och fattighusen, stor illumination, fyrverkerier och banketter.

I Berns salong samlades omkring 500 personer. Sedan man hade tömt den officiella kungsskålen, uppträdde August Blanche och höll ett lysande högtidstal. Här gälde det, sade han, intet blod, inga krigarminnen, icke något triumftåg i den sedvanliga stilen. Här gälde det minnet af en stor fredens fest, bröllopet mellan två folk, mogna endast för friheten. »Den dag är nära, då alla, som bygga och bo inom den skandinaviska halfön, skola fatta, att barn af samma natur måste vara syskon och såsom sådana älska

anlände vid åttatiden på qvällen. Skålen för Sverige utbragtes af statsrådet Stang. *Illustreret Nyhedsblad* 1860, N:o 36, innehöll Blanches porträtt. I texten hette det: »B. är en mand, hvis åndrigheid naturligen strax springer i dagen, og gemytlig, kvik, elskvaerdig i sin hele optraeden. De, der have havt den aere naermere at laere ham personlig att kjende, glemme vanskeligt dette bekjendtskab». Äfven på hemresan från Kristiania till Stockholm firades Blanche, särskildt i Örebro den 24 augusti.

* Dessa fester firades öfver hela Sverige i alla större städer. Den 5 november gäfvo stadsfullmäktige i Stockholm middag å *Börsen*, der konungen var närvarande. Garnisonens officerare hade middag å *Fenix*. På teatern var festrepresentation.

hvarandra; att medborgare under samma frihetens banér måste för dess värnande lika troget hålla tillsammans; att enhvar för sig är litet, men förenade mycket, och förenade i kärlek — allt; och om någon företrädesrätt eller öfverhöghet folken emellan måste finnas, att denna då endast må medgifvas *den*, som i stunder af missförstånd först öppnar famnen, först räcker en broderlig hand, och som, när ofreden nalkas våra kuster, utdelar det starkaste slaget åt gemen-

Karl Johans torg unionsdagen 1864.

samma fiender. Sådan är den framtid jag ser randas för brödrafolken, med en kultur utan skymning, lik Norrlandens sommarlag, med den styrka, som är endragtens mål, och med den visdom, som är frihetens ära.»

Frihet, jemlikhet och broderskap *inom* folken; frihet, jemlikhet och broderskap *mellan* folken; ömsesidig kärlek, ömsesidig fördragsamhet, ömsesidig sträfvan till en »kultur utan skymning», detta är idealet för August Blanchés union, detta är hans högstämda och poetiska *riksakt!*

Folkpolitik, folkbeväpning och folkhjeltar.

Samtidigt som man upprördes af den norska unions-
tvisten, inträffade Italiens märkvärdiga frihetskamp.
Redan på nyåret 1859 hette det, att Italien lefver på allas
läppar. »Italien, detta namn ljuder nu öfverallt i Europa,
der man sysselsätter sig med politik.» I maj förkunnade
Orvar Odd i sin *memoir*, att kriget brutit ut, barrikaderna
rest sig, furstarne packat in och gjort sig färdiga till reträtt
och att hans helighet påfven lagt beslag på Petri nyckel,
hvilken han hade gömt i en af sina fickor, redo att åka
bort ur »ett revolteradt Rom». I juli kommer underrättelsen
om slaget vid Solferino, öfverallt helsad med hänförelse och
jubel. Strax efter denna underrättelse kommer ett annat
budskap, hvilket låter jublet utmynna i förbannelser. Fred
— en neslig fred, tyckte de liberale — hade gjort ett slut
på Italiens frihetsdröm. »Slaget vid Solferino» — lästes i
Aftonbladet — »kommer, i den belysning det nu erhållit,
att framstå såsom en den största skamfläck för vårt århun-
drade, åtminstone för det senaste skuldbelastade årtiondet,
som helgat meneden, kallat förtrampanDET af folkfrihet och
menniskorätt för *samhällsräddning* och upphöjt feghet, råd-
löshet, skenheligt koketterande mellan ära och nesa, rätt och
förräderi till konstitutionella och parlamentariska dygder.»*

Den 29 november utfärdade Napoleon en inbjudning
till de flesta af Europas stater att samlas i Paris till en inter-
nationell kongress, hvilken skulle rådplåga om Italiens öde.
Inbjudningen råkade att förirra sig upp till Norden, och här

* Aftonbladet 1859, N:o 160.

stärkte den sympatierna för Italien. Sverige, ville man, skulle ansluta sig till England, det vill säga motsätta sig Italiens *restauration*. Sverige, ville man, skulle uppträda till försvar för det nyvaknade Italiens sjelfbestämmningsrätt. »Man kan», hette det, »icke gerna tänka sig den orimligheten, att ett regenthus, som har 1809 års statshväfning och svenska folkets fria val att tacka för sin existens, skulle inför Europa kunna uppträda *emot* ett ädelt folks sjelfbestämmelserätt och för den legitima *restaurationen*.»

Då väckte Lallerstedt* den 14 december i borgarståndet motion om en skrifvelse till regeringen. Familjefördragens

Gustaf Lallerstedt.

tid vore förbi, sade han. Nu hvilade ej staternas och nationernas öden blott på deras regenters enskilda intressen. Nu vore det tid äfven för *folken* att yttra sig. Derfor borde Ständerna uttala sin vilja. »De enväldiga makterna fullfölja alltid samma fiendtliga syften mot folken, och de fria folken måste därför alltid understödja hvarandra, om de vilja hålla friheten uppe. Nu gäller det Sardinien och Italien, en annan gång kan det gälla Sverige

eller Skandinavien.» Här möta vi sålunda samma rent abstrakta slagord: friheten och förtrycket, folken och deras furstar, hvilka vid unionstvisterna uppställdes af Blanche. Och i hopp om att kunna öka denna abstrakta frihetsglöd, denna sympati för Italien och dess folk, drager man paralleler mellan

* Sven Gustaf Lallerstedt, (f. 1816 † 1864) var brorson till millionären Letterstedt i Kap, embetsman, ledamot af Hypoteksbankens styrelse, delegare i *Aftonbladet* m. m. Han utgaf 1856 genom fransmannen S. O. Regnault »La Scandinavie, ses craintes et ses espérances», der han fördömer 1812 års politik och kraftigt betonar den svenske konungens *pligt* att återtaga Finland. Broschyren öfversattes äfven på engelska och svenska.

svenskar och italienare. »Intet folk» — säger Lallerstedt — »kan bättre förstå Italien än det svenska. Det har aldrig legat under främmande förtryck, och det har sjelf gifvit sig den dynasti, det eger. Ingen dynasti kan bättre förstå Italiens än vår; den har genom folkets fria val uppstigit på tronen.»

Motionen helsades med förtjusning af borgarne. Blanche höll ett lågande och anslående tal, förordande protesten mot hvarje främmande intrång i Italiens och dess fria folks sjelfbestämmelserätt. När motionen kort derefter upplästes hos bönderna, reste sig hela flocken såsom *en enda* man och instämde i förslaget utan ett ord till motstånd; och den 4 januari 1860 föredrogs af Lallerstedt en adress från Italien, skriven af *Società nazionale italiana* och innehållande ett varmt tack för svenskarnes sympatier.*

Då Sardiniens sändebud, markis Migliorati, anlände till Sverige, helsades han med jubel. I Helsingborg, i Göteborg, i Örebro var det fester, sång, hurrarop, tal, deputationer, och Helsingborgs invånare finga såsom bevis på italienarnes tacksamhet för Miglioratis hyllning mottaga en kallelse från Italiens nationalförbund att inträda i förbundet såsom hedersledamöter.

På våren 1860 kommo ytterligare budskap. Då bröt Sicilien tyranniets fjettrar; då började Neapel resa sig mot »kung Bomba»; då flög befriaren Garibaldi's namn kring jorden. »Garibaldi är Italiens nationelle hjelte», hette det. Ryktena om hans bragder växte med hvarje dag. Ständigt var det segrar, hjeltedåd, triumfer. Drömmarne om en ny vår för folken vaknade.

Svenskarne blefvo gripna af samma lifliga känslosvall. Italiens nationalförbund visste äfven att bruka det. Snart kommo adresser, ställda till Sveriges folk och anhållande om hjälp till ammunition och vapen. Följden blef ett braskande och pompöst upprop, undertecknad af Blanche och tjuguet andra namn, och talrika subskriptionslistor sändes omkring i landet. Uppropet appellerade till det fria folkets medkänsla; dessutom slog det an ännu en sträng: *blodsbandet*. »Sveriges folk» — hette det — »kan icke vara likgiltigt för *något* folk, som strider för sin frihet, och allra minst för Sicilien,

* Lallerstedts motion väckte uppseende äfven på andra håll. *Indépendance Belge* skref: »Om öfriga vid kongressen representerade konstitutionella stater följde efterdömet af dylika meningsyttringar, så skulle den italienska frihetens sak deri finna ett mäktigt stöd.»

som, sedan sekler bebodt af normandernas afkomlingar, äfven räknar förfäder från skandinaviska halfön. Det är i förlitande derpå, som vi härmedelst våga uppmana våra landsmän att med några kanoner och klingor af vårt goda svenska jern bispringa Garibaldi och hans kämpar i deras ädla och ärofulla kamp för sicilianarne, våra bröder både genom blodets och frihetskänslans band.»

Uppropets formulering påminner oss om Blanche. Och Blanche var i sjelfva verket en af rörelsens ledare. Här såg han något annat än diplomaternas politik. Här såg han ett fritt folk förena sig med ett annat. Här vaxlades noter, ömsesidiga skrivelser, icke mellan furstarnes kabinett och ministrar, utan mellan folken och folkens representanter.

Än var det ett löfte om ömsesidiga understöd. Italiens nationalförbund skref i en adress: »Om italienarne en gång komma att utgöra en enda nation, skola de söka att återgälda sin tacksamhetsskuld till den ädla svenska nationen. Glömmen icke, att mer än monarkerna måste folken sins emellan vara solidariskt förenade.» Dessa ord uppfattades af Blanche som en traktat, afslutad mellan två folk, Sveriges och Italiens. Mätte ej våra ättingar glömma Italiens löftel säger han i en upprörd och inspirerad ton. »Hvad folken lofva, hålla de, om de lemnas åt sig sjelfva. Sådana löften hafva goda gerningars egenskap; de lefva i alla tider med oförsvagad kraft.»* Och när Italiens sändebud, markisen Torre-Arsa, anländer till Sverige 1861, föreställer sig Blanche, att denna hans ambassad är Italiens och dess folks bekräftelse på traktaten. »Handslaget» — skrifer han — »är redan gifvet mellan den nordiska halfön och den södra; handtaget skall, när det gäller, icke heller uteblifva.»

Än var det en förbindelse af fredligare natur, en utan furstar och diplomater vunnen seger, en hos Europa och dess nationer gjord eröfring, innefattande *kunskapen* om ett svenskt land och folk, *kärleken* och *beundran* för detta folks sinnelag och öfverallt i verlden *fosterbröder* och *vänner*. Tack vare adresserna från borgarståndet och bönderna — »dessa adresser, som åstadkommo så många förnäma axelryckningar på Riddarhuset och i presteståndet — Riddarhusets lycklige imitator — fick Italiens folk veta, att långt deruppe bland varg och björn fanns ett bildadt, frisinnadt folk, hvars

* *Borgarst. prot.* 4 jan. 1860.

hjerter äfven slog för andra och som med sina lyckönskningar följde det pånyttfödda Italiens öde.»*

Så tedde sig saken för August Blanches ögon. Och när, under en fest för *Torre-Arsa* på *Blå porten*, den italienske markisen visar sig på balkongen, talande till massorna, som helsa honom med lefverop — då tycker sig Blanche i öfversvallande jubel se de båda folken ansigte mot ansigte. »Det var» — skriver han — »italienska och svenska folken, som här stodo ansigte mot ansigte med hvarandra!»

Allt detta politiska svärmeri är en småsak, jemfördt med August Blanches känslor för Garibaldi. Först var det troligen de romantiska bragderna,

hvilka, förskönade genom afståndet och ryktet, skänkte en nästan sagolik gloria åt hans uppträdande. Så var det hans öppna och flärdifria karakter, hans demokratiska blod, hans spartanska enkelhet. Slutligen — och förnämligast — var det hans *personlighet*, hvilken blef idealet för en stor och sann folkhjelte.

Blanche hade redan förr tecknat en sådan man. Då var hans ideal en svensk bonde, Engelbrekt. Nu gör han Garibaldi i sin enkla röda skjorta icke blott till en man, jemförlig med Engelbrekt, utan ock till ett inbegrepp af *alla* mänskliga dygder.** I tal, i artiklar, i resebilder och skisser utkastar han, porträttet af denna märkliga företeelse, hvilken under Blanches hand formas till en koloss, en jättelik staty, en öfverjordisk bild, en mänsklighetens och frihetens och folkens ledstjärna. Än ilar Garibaldi »från ena stranden af

Markis Torre-Arsa.

* *Illustrerad Tidning* 1861, N:o 28.

** Blanche betonar äfven, att Engelbrekt är vår Garibaldi. Svenskarne äro »Engelbrekts folk. Också vi hafva haft vår Garibaldi, lika stor och ungefär lika belönad.»

oceanen till den andra, erbjudande i tvenne verldsdelar sin arm och sitt bröst till skydd för den rätt, som var förtrampad, den patriotism, som var husvill, den dygd, som var förföljd». Än strider han i Rom mot Napoleon och Bourbonerna. Än ansar han oljoträd, än matar han lam, »förtviflad blott för en enda sak, den att icke få göra allt det goda, han ville och kunde».* — — —

Garibaldi uppträder i Palermos domkyrka, der han, i egenskap af Siciliens diktator, helsas af presterna och mottager deras hyllning. Denna ovation erinrar August Blanche »om den scen i *Den stumma*, der Masaniello, fiskaren från Ischia, i kunglig ståt och omgifven af en lysande kortége föres af folket in i Neapel». Ja, denna scen antager för Blanche nära nog karakteren af en symbolisk kröning. »Kröningsceremonien i Trondhjems domkyrka förliden söndag» — skrifver han — »erbjuder jemförelsepunkter i mängd till festen i Palermos döme den 15 juli — —. Olikheter gifvas äfven, och af dem är ingen mera slående än den mellan den lutherske konungen, som, omgifven af alla monarkiens glittrande emblémer, mottager sin krona ur en luthersk biskops hand, och mannen af folket, som, iklädd den simple arbetarens drägt, på folkets vägnar mottager hyllning af katolska kyrkans stolte prelater.»**

Garibaldi intägar såsom segrare i Neapel, helsad af lazzaronernas omätliga jubel. Allvarlig och lugn visar han dem tillbaka. »Samma rop» — säger han — »hafva höjts för det grymmaste förtryck och för den gudlösaste af konungar.» Och orden flyga ut såsom tusenstämmiga ekon, ut öfver lazzaronernas framböljande led, »och de vilda skarrorna störtade ned på sina knän, tiggande om nåd». Garibaldi befaller dem att stå upp och följa sig; mensklighetens hjelte lär dem att blifva menniskor, lär dem äfven att arbeta för sig sjelfva och folket. »I stället för fästen och kloster bygger han skolor och museer.»***

Garibaldi eröfrar Sicilien och Neapel och kröner Victor Emanuel till Italiens konung. »Man bjuder honom i belöning marskalksstafrar, man bjuder honom millioner i guld. Men folkens man, ovan att få, vill endast gifva. För egen

* Talet på *Garibaldi-festen* 23 sept. 1862 (se Aftonbladet).

** *Illustrerad Tidning* 1860, N:o 31.

*** Aug. Blanche: *Den siste lazzaronen*.

del nöjer han sig med några trån på Caprera, dem han sjelf med egen hand planterat.»*

Och denna bild, »stor genom sina bragder och sin dygd», söker man draga ned från dess piedestal, ned i djupet! Men, säger Blanche, detta har icke lyckats; »det är, som om den vid hvarje störtsjö af skum och fradga allt högre reste sig, ett fyrtoarn lik, till ljus och ledning för dem, som kämpa mot mörkret och stormen. Det är lyckligt att ha fått lefva i den tid, då denna klara eld tändes; det är trösterikt att veta, att den aldrig kan släckas ut. Det är ett skäl mer att icke förtvifla om rättvisans och sanningens seger.»**

Midt under denna hänförelse för hjälten, dessa drömmar träffades man af underrättelsen om dådet vid Aspromonte. Garibaldi kastad i fångelse, Garibaldi sårad! Nu måste en adress afsändas till Italien. Blanche, L. J. Hierta, August Sohlman med flere utfärdade en inbjudning till ett möte på Börsen. August Blanche uppträdde med en vältalig oration, då och då afbruten af applåder och bifallsrop. »Det är något», sade han, »som i denna stund lika lifligt framstår på allas läppar och i allas blick, och det är ett namn, men namnet är *Garibaldi*.» Redan nu började ett frenetiskt jubel, hvilket med hvarje sats, nästan med hvarje ord växte och blef ett sorl, en stark storm, en orkan, och när Blanche kom till slutscenen: *Garibaldi vid Aspromonte*, och förklarade, »att den, som i spetsen för trupper, färdiga till strid, kan, när kulorna hvina omkring honom och under det han sjelf blöder ur tvenne sår, likväl ropa till de sina: 'Skjuten icke, spillen ej bröders blod!' — han står högt, högre än Aspromontes höjder, högre än jorden, han står nära Gud!» — då väckte denna högpoetiska bild återsvar, blickarna voro fuktiga, ingen kunde beherska sig. Blanche sjelf kunde endast med svårighet tala. »Må detta ädla hjerta, innan det upphör att slå, denna rena blick, innan den slocknar, få erfara, att det äfven inom denna aflägsna vrå af verlden finnes ett folk, som af heja sin själ deltagar i hans ödel — — —» sade han. »Må Italiens och tidehvarfvets hjelte förnimma, att vi göra honom rättvisa, samma rättvisa, som en gång skall komma, då han icke längre finnes till! Jag förmår ej säga mera. Ämnet öfverväldigar mig!» Här måste han afbryta,

* Talet på *Garibaldifesten*.

** Aug. Blanche: *En Garibaldis fältkamrat*.

ur stånd att fortsätta. Rörelsen blef så häftig, att rösten darrade. Blanche kunde icke styra sig, tårarna bröto fram, och hela auditoriet skakades af hans känslösvall.

Adressen afsändes i september till Garibaldi, och redan i oktober skickade han ett svar. Skrifvelsen, som var ställd ej till *Sveriges*, men till *Stockholms folk*, innehöll dessa märkliga och fredsälskande ord: »Svärdet är en förbrytelse, liksom dödsstraffet är ett missbruk och eröfringen en oförrätt. Låtom oss göra kriget till en anakronism och arbetet till en hymn, uppstämmd till den Eviges lof. När kanonerna blifvit förvandlade till produktiva maskiner, då skall den råa styrkan återvända till de mörka djup, hvarifrån hon utgått till mensklighetens olycka, och lycksalighetens gryning skall tända ett ljus på horisonten, för att sedan med sina strålar öfvergjuta en hel verd.»

Efter att hafva skänkt sina italienare friheten, efter att hafva löst dem ur tyranniets bojor uppstämmer Garibaldi en hymn till världsfreden, utdömmande kriget, dödsstraffet och eröfringen. Dessa ord afsatte sig i August Blanches sinne, verkande som ett friskt och ljumt majregn på hans ideer. Dessa ord innehöllo ett program, som han gillade. Längre fram skref han dem på sin egen frihetsfana.

Äfven på ett annat fält spårar man Garibaldi — nämligen i det utslag af nationell entusiasm, hvilket gjorde sig gällande i den nya försvarsrörelsen. Tack vare de danska och italienska fejderna, tack vare Krimkriget och Italiens frihetskamp började man att tänka på sitt försvars ordnande. Tanken koncentrerade sig allt mer kring ett nationalförsvar, bygdt på hvarje medborgares uppfostran till soldat. 1859 lästes i en artikelföljd i *Göteborgs Handelstidning*, skrifven af Viktor Rydberg: *Huru kan Sverige bevara sin sjelfständighet?* att svaret på denna fråga helt och hållet berodde af vår ungdoms militära och rent fysiska uppfostran.

Blanche kände sig i hög grad lifvad af denna tanke, hvilken gjorde en enda stor krigshär af folket. Blanche undrade högt i *Illustrerad Tidning*, om riksdagen skulle tänka på vårt försvars ordnande eller »förbise nödvändigheten af dess grundande på en allmän folkbeväpning». Och när Rosenqvist af Åkerhult i riksdagen motionerade om att införa vapenöfningar i statens skolor, helsades hans motion med glädje af August Blanche.

Idén till ett nationalförsvar, byggt på allmän folkbeväpning, härledde sig från England, der den ock praktiserades. Blanche gjorde propaganda för denna engelska idé, sökte att intrussera för dess utbredning i Sverige och skildrade i sin tidning alla dess förtjenster. I början af februari 1860 skref han om engelsmännens idrotter och lekar, om engelsmännens sport, ridter och gymnastik, om hur deras hårdande af sin kropp stärker dem, görande dem till fysiskt och andligt kraftiga menniskor. »I de manliga sederna, som bibringas vid uppfostran i hemmet, och i verkliga och lifvande kroppsöfningar i skolorna ligger hemligheten. *Hinc robur et securitas* har här sin fulla tillämplighet.»*

Snart blef ett skarpskyttekompani uppsatt — dock icke i Stockholm, utan i Göteborg. Den 15 november 1860 utfärdades ett upprop till hufvudstadens invånare att sammanträda den 19 för att öfverlägga i ämnet. Uppropet var undertecknad af friherre Knut Bonde, af Hierta, C. A. Adlersparre, Blanche, O. J. Hagelstam, R. Ditzinger, G. A. Cedergren, N. P. Lindeström och F. Rosenqvist, och den 17 samma månad läste man i Aftonbladet en för sakens innebörd upplysande artikel. Der satte man fosterlandets försvar och *folkets* frihet nära nog i ett oupplösligt sammanhang med hvarandra. Vidare skulle folkbeväpningen uttränga armén, det vill säga ersätta alla stående krigshärar. Slutligen trodde man, att en *allmän folkbeväpning* äfven skulle åstadkomma en *allmän afväpning*. Här finna vi sålunda Garibaldi's fredstanke, ja, vi finna mer, Garibaldi's friskaror. Äfven Garibaldi hade ju endast folket; äfven han hade ju, då han utförde sina stordåd, icke annat än frivilliga skarpskyttar till armé.

Att Blanche mer än någon skulle hänföras af idén om en nationalbeväpning i Sverige — det följer af sig sjelft, och att hans egen entusiasm delades af allmänheten, finna vi af ett uttalande i *Illustrerad Tidning*. Der skrifver han nämligen den 17 november: »Ungdomen och äfven de äldre lifvas af en verklig entusiasm. Det är som om en ny ande sväfvade öfver vårt land, väckande oss ur en beqvämlighet, som förvekligar, och en ligkiltighet, som dödar.»

Mötet i skarpskyttesaken hölls i nedre börssalen. Sedan baron Knut Bonde öppnat det med ett tal, framstälde Augus

* *Illustrerad Tidning* 1860, N:o 6.

Blanche sina åsigt i ämnet. Idén, sade han, var för stor att icke segra. Folket, utbildadt till en här, vore okufligt. »En stående armé, en gång grundligt slagen, blir liggande, då deremot ett folk, om ock besegradt, kan resa sig — resa sig liksom ur jorden med mångdubblad styrka, vid åsynen af de olyckor, som hota fädernas torfva, och eldas af den känsla, som kräfver hämd för anförwandters och medborgares spilda blod. — — En folkbeväpning, väl ordnad och förståndigt ledd, se der den enda befästning vi behöfva. Fosterlandets söner led vid led, sida vid sida, se der den bästa ringmuren kring stad och land!»

Äfven här framträder icke statsmannen, utan skalden. Här mötte August Blanche åter en stor uppgift. Här gälde det en ny och rik eröfring åt folket. Nyligen hade samma folk uppträdt som diplomat, egenmäktigt utbytande löften med ett annat folk, gifvande och mottagande broderliga helsingar. Nu skulle han få se det, vapenöfvadt och fritt, alldeles som i Engelbrekts och folkhjeltarnes tider. Folket skulle sålunda bli sin egen krigshär. Den stående armén, konungamaktens värn, folkväldets och frihetens sekelgamle fiende, komme att lemna rum för en Garibaldi's friskärör. Lägg slutligen härtill den allra innersta grundtanken, hoppet att genom folkhären och arméns afskaffande vinna en »på spetsar af slipadt stål serverad» fred — och vi ega den stor-slagna och poetiska hjeltedikt, hvilken August Blanche gjorde af folkbeväpningen.

Derför kunde han röras ända till tårar vid tanken på de uppoffringar, som gjordes af den fattige arbetaren icke endast af tid, men främst kanske af penningar. Derför var han öfvertygad om det riktiga i sin uppfattning, då han vid ett möte i La Croix' salong yttrade till de der varande skarp-skyttekompanierna: »Ack, mina herrar, jag ser ingen splitt-ring mer, jag tror endast på enighet, och i denna tro helsar jag i eder den första blomman af det unga Sveriges upp-vaknade kraft!» Derför kunde han skriva i sin *Illustrerad Tidning* den 6 april 1861, att den af Stockholms skarpskytte-föreningens styrelse i Posttidningen offentliggjorda teckning af dess verksamhet vore ett dokument i fosterlandets historia. »Det skall i alla tider gälla såsom en historisk urkund af djup och helig betydelse.»

Börsmötet var besökt af en animerad allmänhet. »Näppe-ligen», skriver Aftonbladet, »torde tillförene något möte af

hufvudstadens invånare för förhandling af någon allmän angelägenhet ha varit så talrikt besökt och omfattats med så lifligt deltagande af personer ur alla samhällsklasser.» Börs-mötets resultat blef en skarpskytteförening, och en af denna förenings mest nitiske ledamöter var naturligtvis Blanche, styrelsens vice ordförande.

Militärerna och regeringen stodo i början tveksamma. Troligen var man rädd för att gifva folket vapen, ty, tänkte man, dessa kunna ju användas lika väl mot en inländsk som mot en utländsk myndighet. Blanche hade på festen för Stockholms representanter den 16 december 1860 öfveriladt och djerft sagt om nationalbeväpningen: »Jag kan bedyra, att den första generalsalva, jag hör smattra från de frivilliges gevär, den skall ljuda i mina öron som den ljufvaste musik, ty då vet jag, att mitt fädernesland för alla tider skall vara fredadt från *utländskt* förtryck — och från *inländskt* äfven.»*

Officerarne ansågo sig förmodligen kränkta af alla dessa hotelser om arméns indragning. Skarpskytteörelsen, sade öfverste Hazelius, är en farlig demonstration mot den stående krigshären, hvilken på militärklubben uttalade åsigt flög genom hela pressen nära nog som en larmsignal.** Denna militärernas brist på entusiasm väckte både harm, ogillande och löje. Tidningen *Kapten Puff* innehöll en artikel, skildrande Kungl. Krigsvetenskapsakademiens sammankomst, under hvilken dess ledamöter ordade om en återgång till de gamla katapulterna och de gamla murbräckorna samt om en revision af hästgardets lansvimplar. Midt under diskussionen om dessa högvigtiga frågor reser sig landshöfdingen Montgomery från sin plats och ber, att man ville öfverlägga om den nya nationalbeväpningen. »Om en bomb», heter det, »hade slagit ner i vår lugna kungl. svenska krigsvetenskapsakademi, skulle den knappast gjort fruktansvärdare verkan. Vid ordet

* Mot skarpskyttarne invändes bland annat, att vid politiska agitationer skulle dessa beväpnade kårer kunna utöfva terrorism mot andra medborgare, samt att vi möjligen genom dem skulle »få till oss öfverflyttade de amerikanska scener, der revolvern utgör det mest begagnade argumentet mot olika tänkaude».

** J. A. Hazelius, framstående militär och utgifvare af den konservativa *Svenska Tidningen*, uppträdde redan 1836 i en af Krigsvetenskapsakademien prisbelönad skrift »Om stående härar och folkbeväpning» mot den, enligt hans tanke, *vådliga* läran att ersätta yrkesarméer med folkbeväpning.

skarpskyttekåser hoppade krigsministern, general Björnstierna, såsom träffad af en elektrisk stöt upp från sin ordförandestol, der han suttit med tankfullt hufvud, försänkt i en behaglig halfslummer; herr Meyer, den utmärkte fortifikationsgeneralen, rusade, lik detta förfärliga förstöringsverktyg, som hos romarne kallas vädur (*aries*), emot motionären, och öfverste Hazelius, de *stående* arméernas hjälte, uppreste sig i hela sin längd, en fruktansvärd kontrabarrikad mot förslaget, öfverfallande och hotande att krossa den djerfve, som framkommit med denna förflygna folkbevärningsidé!»

Endast major Björnstierna talade för förslaget, hvilket hade till följd, att votering måste anställas. Krigsministern kom då med denna qvicka proposition: »Den som bifaller den omhandlade frågans upptagande reser sig, den det icke vill förblifver sittande! — Och si, det begaf sig, att med undantag af motionären, major Björnstierna, och öfverste Hagelstam *hela akademien* förblef sittande.»

August Sohlman
i Stockholms skarpskytteuniform.

Småningom lyckades man att öfvervinna motståndet. Hänförelsen för saken var så allmän och så djup, att regering och militärer slutligen måste vika. Inom kort fanns det en hel armé, en hel folkhär, skarpskyttebataljoner, skarpskyttekompanier, spridda öfverallt, i städerna och på landsbygden. Embetsmannen och bodpojken, mästaren och gesällen instälde sig i ledet, drifna af samma eld. Qvinnorna sydde dukar till kompaniernas fanor, hvarje liten musikkår fick sin egen

marsch, och i dikter, stämplade af en fosterländsk glöd, gafvo äfven poeterna hänförelsen ett uttryck.

Skarpskyttarne i Stockholm fingo en vacker sång:

»Vak upp, vak upp utur din dvala,
 Du Mälarstadens bleke son!
 Gå att med kraft och mod betala
 Gemensam moders dyra lån!
 Hör, åskor tiden skaka,
 Se, molnfyld himlen är;
 Nu gäller det att vaka,
 Att veklig frid försaka,
 Förr'n farans stund är när!

— — — — —»

Embetsverken i Stockholm bildade korporalskap, hvilka brukade roa sig med små festliga skyttegillen. Hofrättens korporalskap samlades på *Hôtel de Suède*. Fosterländska tal omvexlade med sånger eller med någon högstämmd och inspirerad dikt. Den 2 februari 1861 firade man ett dylikt nationellt skyttegille, hvarvid en ung jurist framsade denna strof:

»Vill Gud! Det skall, det kan ej länge dröja,
 Förrän hvar svensk sitt eget vapen bär,
 Beredd att vid det första stridsrop höja
 Mot fienden sitt blixtrande gevär!
 Och Sveriges folk, i inga kaster brutet,
 Står *enigt* kring sin kung, i sköldborg slutet!»

Än såg man grefve Erik Josias Sparre som skarpskytt, landshöfdingen sjelf midt ibland sina tjenare. Än såg man komministrar, sådana som herr Törnfeldt, uppträda i ledet midt ibland sin församling. Än kunde man få se en gammal skolmästare i öronringar liflig och intresserad öfva sina pojkar, medan inne i staden skarpskyttekompanierna samlades till revyer och exercis på söndagen. Då och då företogo de utmarscher till landet. Sedan de hade öfvervarit gudstjensten i kyrkan, ropades: *i gevär!* lederna ordnades, fanan utvecklade sin blå och gula duk, musiken spelade upp och chefen höll ett tal, sökande att på alla sätt öfvertyga menigheten, att det var en medborgares pligt att blifva skarpskytt. Då hände det mången gång, att socknens gamle kyrkoherde

uppträdde och inlade ett godt ord för saken, och gripna af den fosterländska idéns storhet, bildade socknens män ett hurtigt korporalskap.*

Och så började man drömma om Magnus Stenbock och hans getapojkar. Stenbocks favoritidé hette just nationalbevärning! Så började man tala om Gustaf Vasa och hans frihetskrig, för att slutligen öfvergå till Engelbrekt och Tell. Schillers *Wilhelm Tell* öfversattes och såldes till förmån för skarpskyttekompaniet i Norrköping. Arbetet dedicerades till skarpskyttarne i Sverige. »Ingen gåfva», sade Aftonbladet, »kunde heller vara bättre egnad till främjande af denna rörelses utveckling än detta verk, som på hvarje rad talar högt om sjelfupoffring för frihet och fosterland.» Svenskarne hade en gång, läste man i förordet, dragit ned till Schweiz och der kämpat för friheten. Schweizaren skulle sålunda hafva erhållit sin frihetskärlek, eller rättare *ärft* den, från förfäderna i nordn. Om därför valdet en gång skulle hota oss,

»med armen stark, med hjertat varmt och modigt,
skall träda fram ur Nordens skarpskyttskaror
— den tappra, fria, *svenske* Wilhelm Tell.»

Blanche var den fosterländska folkrörelsens själ. *Han* blef dess ifrigaste försvarare på riksdagen. *Han* skaffade gevär, instruktörer och penningar; *han* skaffade befrielse från första årets beväring. Ja, när han erfarit, att en qvinlig skarpskyttekår skulle organiseras i idéns hemort, England, sökte han äfven här vinna anhängare för saken. »Det finnes ögonblick» — skref han — »då den mest nervsvaga qvinna kan bli modigare än den modigaste man, och det är när det gäller att försvara den hon älskar. — — Ju mera qvinnan emanciperas från de hårda och orättvisa lagar, som under sekler tryckt och ännu till någon del trycka henne, desto mera både fysisk och moralisk styrka tillgodogöres det fädernesland, som är hennes.»***

* *Illustrerad Tidning* 1863, N:o 26. Skarpskyttarnes antal växte hastigt. Våren 1864 funnos 174 föreningar med 20,000 man; hösten 1865 funnos 281 föreningar med 40,000 man.

** *Illustrerad Tidning* 1861, N:o 14. Modeller till uniform för den qvinliga kåren finnas intagna i bladet. I N:o 48 (1860) upp-

Blanche reser omkring på skarpskyttarnes möten. Blanche håller inspirerade och uppeldande tal. Blanche håller sålunda denna fosterländska hänförelse okufvad och orubbad kvar i folkets hjertan.

Än talar han i Upsala, än i Örebro. Än följer han sin skarpskyttebataljon till Ladugårdsgärdet, hvarest han presenterar kompanicheferna för Anckarsvärd, som, fastän 80-årig, rider uteder fronten, ordande om sin egen ungdoms dröm, folkbeväpningen. »Så fick jag ändå,» sade han under rörelse, »i min ålders qväll se åtminstone *en* af mina älskingsideer realiserad. Vid 1828 års riksdag väckte jag på Riddarhuset motion om en allmän folkbeväpning, som skulle börja i skolan och fortsättas så länge kraft och tid räckte till. Somliga logo åt mitt förslag såsom en barnslighet. Andra darrade vid blotta tanken på vapen i folkets hand. Nu ler ingen mer och ingen darrar, ingen annan än de, som skola darra, nämligen fienderna till vårt land och vår frihet.»*

Blanche tager äfven skarpskyttarnes försvar mot »vissa kyrkofromme», hvilka ville beröfva dem deras öfningstid, *söndagen*, och icke voro nöjde med deras gudstjenster i det fria. Blanche sade rent ut, att skarpskyttarnes kyrka, det vill säga naturen med dess himmelsblå hvalf, likaväl som den murade katedralen vore guds hus. Dessutom tyckte han, att skarpskyttarnes fältböner, Hedbergs:

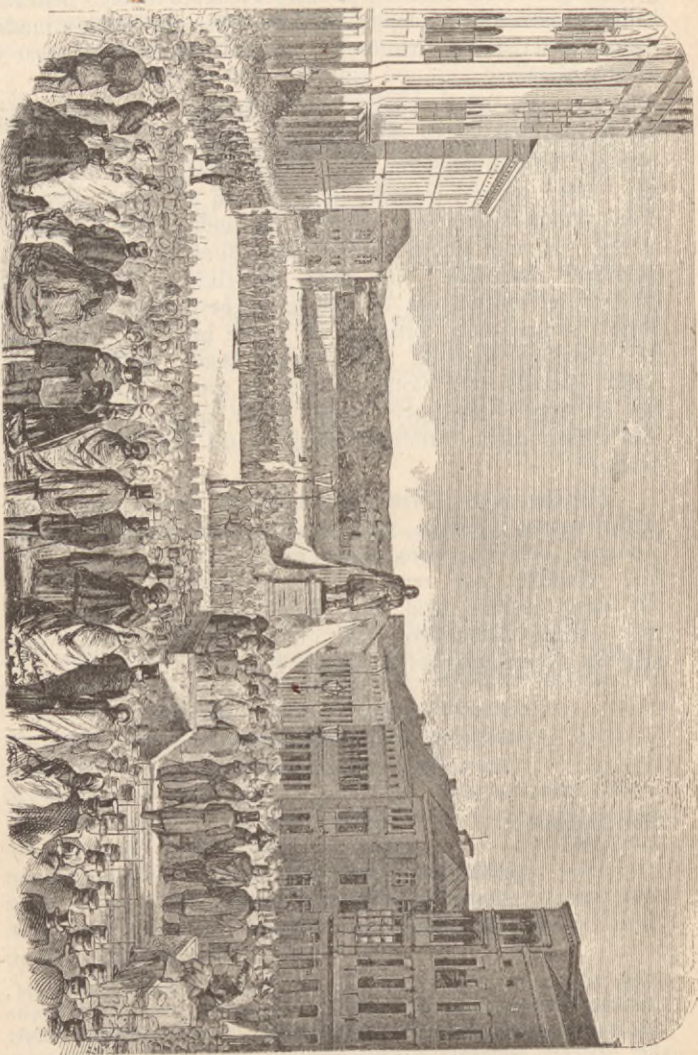
»Du härars herre, verdens Gud,
Beskydda med din allmaktshand
Vår konung och vårt fosterland!»

eller Nyboms:

»Håll Gud, din starkhets höggra hand
Utöfver kung och folk och land
Och värna oss från fall!»

manar Blanche fruntimmerna att sy fanor, hopsamla penningbidrag etc., »dubbelt välsignelserika därför, att de komma från dem. Detta skulle vida mera löna mödan, än att samla medel för uppresandet af statyer eller byster åt konungar, hvilkas meritlista ännu icke är fullkomligen känd och hvilkas dom historien ännu icke afkuñnat.»

* Aug. Blanche: *Minnesbilder*.

Engelbrekts-staterns afäckning i Örebro 1865.

mycket väl uppväggde herrar presters predikningar, hvilka, enligt Blanche, bruka vara »torra som herbarier».*

Så kom den minnesvärda festen i Örebro 1865, då Engelbrektsstatyn, omgifven af skarpskyttekompanierna, af-täcktes. Festen blef på samma gång en triumf för skarp-skyttarne, hvilka ju sökte härleda sina anor från Engelbrekt. Så tolkade åtminstone August Blanche dagens innebörd; så trädde den fram för diktarens fantasi — *Sveriges Garibaldi, omgifven af sin folk-armé*. »Engelbrekts bild», sade han inspirerad,

»kunde och borde ej resas, innan den frivilliga folkbeväpnningen stod färdig att mottaga honom. Och nu har detta skett. Folket har emottagit sin hjälte, och det har helsat honom, såsom det höfdes, med vapen i hand. De statsmän, som under 1640-talet ledde Sveriges öde, eröfrade mycket åt oss, som sedan gått förloradt; men när de afskaffade den allmänna folkbeväpnin-gen, arfvet från ur-minnes tid, var det nära att Sverige gått samma väg. Sverige kunde resa sig och segra efter ett Nördlingen, men var så godt som tillspillogifvet efter ett Pultava. För första gången då kunde vårt land hejdlöst sköflas af barbarer. Det är detta, som hädanefter icke får, icke kan ske, ty folkets kraft, lagd i dagen af Engelbrekt, har vaknat efter seklers slummer. — —»**

Julius Mankell.

Efter ett porträtt från 1860-talet.

* *Valkyrian*, skarpskyttekalender för 1869.

** De som jemte Blanche ifrigast verkade för skarpskyttesaken voro grefve C. A. Adlersparre (Albano) och dåvarande löjtnanten

Engelbrekt — det är ledstjernen i natten, idealet, folkets egen djupa och okufliga frihetsglöd. *Han* personifierar detta vapenöfvade folk. Skarpskyttarne och Engelbrekt — det är folket och dess konung.

Julius Mankell. Den senare var Stockholms skarpskytteförenings befälhafvare och instruktör och hade på sin lott den praktiska och mest besvärliga delen af bördan — organisationsarbetet. Mankell var äfven upphofsman till tanken att beväpna skarpskyttarne med egna krigsdugliga gevär.

Den polska rörelsen och den italienska resan.

Svenskarnes nationalhat mot deras grannar ryssarne, hvilket blossade upp i århundradets början, då de måste skilja sig från sitt broderland, Finland, hade genom resningarna i Polen och Krimkriget åter skjutit skott i fosterländska bröst. Då kom ett bud flygande öfver Östersjön, hvilket på den svaga och uppspirande plantan verkade som ett regn af klara och ljumma solstrålar. Czaren hade afskaffat alla fester i Ryssland, hvilka skulle högtidlighålla minnet af dess segrar, alla, utom *en*, festen öfver Pultava. Budskapet härom anlände till Sverige i början af maj månad 1862 och väckte en i allmänhet ganska bitter stämning. »Man har icke», skref Aftonbladet, »så mycket funnit sig smärtsamt berörd af påminnelsen om det fältslag, med hvilket Karl XII:s stjärna gick ned, som man känt sig harmful full öfver den förolämpning emot svenska nationen, man trots sig erfara uti det kejsrerliga påbudet.»

Snart började man tänka på en motdemonstration, och efter flere projekt rörande dess beskaffenhet utfärdade Blanche, Lallerstedt och Björck, Sohlman, K. A. Lindström, Herman Säterberg med flere ett upprop i Aftonbladet, der det bland annat hette: »Vid Pultava hämmades en stor politisk tanke, full af betydelse för Europas fria utveckling, i sin fortgång och behöfde mer än ett århundrade för att slå nya rotskott. Vår östra granne har beslutit att bland sina segerfester ensamt bibehålla denna. Må den dagen firas äfven hos oss, dock ej som en sorgfest, icke heller som en utmaning, men som en hyllningsgård åt de svenske män, hvilka med död och fångenskap beseglade sin trohet för denna verdenshistoriska tanke.»

Den 9 juli 1862 firades denna fest i Manégen å Djurgården. Damer och kavaljerer, alla klädda i högtidsdrägt, fylde jemte skarpskyttarne den rymliga lokalen, der, sedan andra gardets musik spelat en sång, riksarkivarién Nordström höll det stora festtalet.

Nu följde en hel rad af liknande minnesfester öfverallt i landet, öfverallt i städerna, icke blott i de större, såsom

Pultavafesten i Manégen.

Kalmar och Göteborg, utan äfven i obetydliga småstäder, såsom Strengnäs. Der talade dåvarande adjunkten Thore Strömberg; der deklamerade skalden Nybom ett poem:

»Tack, du vigda, heliga hjerteslara,
du som fram till hundrade segrar burit
Sverges stolta fanor — *din* ära släcker
ej ett *Pultava!*»

Hvad var egentligen dessa festers innebörd, och hvad hade de för verkan på den andliga atmosfären? Först gjordes

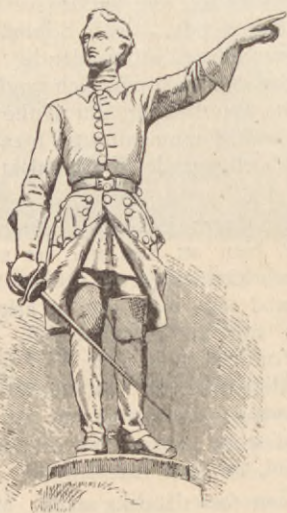
Pultava till ett världshistoriskt nederlag, hvilket satte en dam för en mycket stor politisk tanke. Denna var intet annat, än kulturens, civilisationens, vesterlandets och frihetens korståg mot Östern, hvilken i sig inneslöt barbariet och despotismen. *Bäraren* af denna så betydelsefulla tanke blef då den öfvervunne i slaget vid Pultava, det vill säga den omtvistade storheten Karl XII. Han, den unge despoten, upphöjdes till martyr, omskapades till frihetens och kulturens riddare, och när man ville hugfästa dessa krigares minne, hvilka hade offrat sig för den världshistoriska tanken, firade man dem alla i deras hjelte, konungen.

I uppropet till Pultavafesten uppmanades allmänheten att anteckna sig för bidrag till en staty öfver Karl XII, »denne ridderlige konung, som, sjelf den tappreste bland tappre, ledde dessa hjeltar i striden»; och på festen uppräddes August Sohlman i talarstolen, klädd i sitt kompanis skarpskytteuniform, och ordade för en insamling till det fosterländska ändamålet. Sohlmans oration torde vara typisk för stämningen, typisk för uppfattningen af konungens karakter, typisk för vindsiftet i den andliga väderleken. Nu gjorde man nämligen Karl XII till *svenskheten, svensken par préférence, nationalförsvarets* hjelte. »I denna tid» — sade Sohlman — »då tanken på nationalförsvaret med utomordentlig kraft genomgår hela folket och eldar så många män och ynglingar till stora ansträngningar och uppoffringar, nu skulle Karl XII:s enkla bild innebära en kraftig uppmaning till mandom, kraft och ihärdighet och till bortläggande af allt falskt prål och flärd.»

Ännu mer typiska äro Säterbergs ord i *Runor vid hjellesoden* 1868. Der säger han, att Karl *icke* var någon gengångare från vikingarnes och kämpasagornas oroliga ålder. Der säger han, att Karls mod icke blott var en krigares, utan äfven en tänkares, ett stort snilles hjeltomod. Karl vågade nämligen tänka högt om Sveriges folk; Karl gjorde sig till bärare af en mensklighetens idé och inkastades i krig ej af smak, men af nödtvång. Dessutom var han ren, obefläckad och enkel, full af stora tankar, vän af tankens idrotter, mensklighetens symbol, en man före sin tid.

En komité tillsattes för den fosterländska saken. Medel insamlades öfverallt i landet, och den 30 november 1868 afstäckte man bilden af nationens hjelte.

Modellskisser till Karl XII:s staty.

Professor Qvarnströms förslag.

Professor Molins förslag.

C. A. Södermans förslag.

Hvad egde nu allt detta för ett inflytande på Blanche? Han greps och rycktes med af rörelsen och idén; han, frihetshjelten, böjde sig för despoten. Vål hade han sagt i mars 1859 på halfsekelsjubileet i La Croix' salong: »Det är öfver enväldets fall vi triumfera, detta envælde, som, när det med ena handen gaf oss Narva, gaf oss Pultava med den andra», men nu såg han konungen i ett starkt poetiskt ljus, och eldad af samma känslor som den krets, hvori han rörde sig, gjorde han Karl XII till en typisk idealbild. Hjelten — skrifver han — »som stupar för ödet, upphör icke att vara hjelte för det». Karl var despot, men det hörde till tiden, och »hans bild framstår så godt som ensam genom sin gudsfruktan och sina seders renhet, och visst är, att den glans, som omstrålade hans namn, äfven kom hans land till godo. — — Dertill kommer den verldsidé, han kämpade för, som var barbariets utestängande från Europa. Det var den europeiska civilisationens sak, han förde, och den skyddsmur han under sin tid bygde på, på den bygger man ju än i dag, nämligen upprättandet af det olyckliga Polen såsom det enda säkra värdet mot österns vilda border. Han såg då, denne konung, trots den ungdomliga segerlyan, långt in i kommande tider; det låg då vid krigarens svärd äfven statsmannens tanke.»*

Denna karakteristik medtager ett *nytt* drag, hjeltekonungens önskan att restaurera Polen. Salunda kompletterad eger den nästan allt, som Blanche kunde begära för att glömma hans despotism. För Blanche hade redan tidigt Polen blifvit en makt. Dess namn klingade för hans öra som en sirensång. Och efter hvarje ny revolution, hvarje resning dallrade denna sång starkare i hans själ.

I slutet af februari 1861 firade polackarne en sorgeduststjenst i Warschau på årsdagen af den minnesvärda slagtingen vid *Grochow*. Polackarne hade tagat med sitt banér genom staden; slutscenen blef som vanligt blodbad och arresteringar, och efter denna resning jäste det till den grad, att tidningarne förklarade: »Dagens brännande fråga, den *polska*, hotar att bli ett af de problem, som skaka Europa».

Blanche hade vid denna tid sinnet ännu öfverfullt af kärleken till Italien, Garibaldi och skarpskyttarne. Polen

* *Illustr. Tidn.* 1862, N:o 28.

gaf hans lifliga fantasi en ny riktning; Polen kom hans ömtåliga känslor att vibrera; Polen och dess folk klappade på hans hjerta.

När därför han håller sitt stora tal på Pultavafesten, gäller det alla kufvade och i bojor lagda folk. *Vi* äro ett lyckligt folk — säger han i sitt tal — Men för den skull böra vi icke glömma olyckan. Gör man det, glömmen man ju ett stort och skönt bud, »det härligaste bud, som någonsin gått öfver verlden, budet om kärleken till sin nästa, kärleken till sina bröder». Så ger han oss en varm bild af alla dessa olyckliga, hvilka, äfven de, hafva varit fria och lyckliga. De skaka på sina fjättrar, de spana efter ett ljus, och hvarje gång bojorna äro nära att brista sönder, hvarje gång rodnaden till en ny dag gryr, komma deras tyranner med ännu ohyggligare band, dränkande alla stjernor på deras himmel i en blodström. Så tecknar han en bild af deras unga barns uppfostran. Fadern måste utsläcka hvarje frihetsglöd hos sonen — frihetsglöd ger honom endast fångelse och schavott! Modern måste se, hur han växer till utan glädje — *icke* för att uppdragas till ett starkt och skönt träd, men blott för att stängas in, antändas och förkolna, nyttigt såsom bränsle på sin tyranns offerhård, onyttig för sitt land och aldrig belyst af solen.

Bilden är betecknande för den tid, då den skapades. Bilden är ju Polen och dess olyckliga folk, och röjer, hvilket deltagande Blanche kände för Polen. Och denna hans sympati eger en viss storhet, ty — säger han — »välönsknigen är ett osynligt väsen, men icke maktlös för det. Osynlig är vinden ock, men när han samlar sin kraft, skälfter allt hvad synligt är på jorden. Folkens välönsknningar sopas icke bort med härskarorna, de stiga mot höjden, de samla sig der; och när de samlat sig i tillräcklig mängd; när olyckans mått blifvit rågad, lidandets kalk till botten tömd; när ur djupen af folkens olyckor visheten, luttrad, mogen och klar, stiger upp som stjernorna ur det suckande hafvet, då höjer den evige sin hand, då slår befrielsens timma!»

Sedd i detta flammande ideela skimmer ligger det ju en viss kraft äfven i sympatien. Sedd i detta ljus blir hela den rörelse, hvilken fick sitt uttryck i ett poetiskt svärmeri, i tal, i sång, i möten och adresser, afhandlande Italien, Garibaldi och Polen, icke endast en lek, en fras, ett känslösvall, utan en mycken storslagen religiös akt. Blanche var

för ärlig att icke tro på sina ord, äfven om de målade fantasiens drömbilder. — — —

Svenskarnes Pultava-fester gingo icke förbi, utan att väcka uppseende öfverallt i världen. Lifligast var intrycket i Italien och Polen. Adresser anlände från Italien till Sverige, en afgifven af ett sällskap i Milano (Accademia Fisico-Medico-Statistica) och uttryckande det hoppet, att den store konungens bild snart måtte blifva rest på någon öppen plats i Stockholm — »exoriare aliquis illis ex ossibus ultor» — och en från Italiens *Società Archeologica*, ett sällskap, der Garibaldi var hederspresident. Adressen visar oss samma uppfattning af Pultava, som de svenska patrioterna redan hade förkunnat. Pultava verkade som ett nederlag för friheten, »för alla de folk, som lefde af frihetens luft, emedan de i denna olycka sågo ett hämmande af de stora politiska ideers utveckling, hvilka nu lyckligtvis gjort sig gällande».*

I Polen och hos Polens emigranter i Frankrike väckte denna anti-ryska rörelse i Sverige, denna demonstration mot Polens egen bödel, en af förhoppningar om ett understöd mot Ryssland genomväfd och närd entusiasm för Skandinavien. Redan under Pultava-festen kom det ett telegram från polska emigrationens ledare i Paris, en af Polens ädlingar, *Constantin Czartoryski*, och det upplästes för publiken under bravorop och applåder. Så följde en ny adress, likaledes från Frankrike, afgifven af den polska emigrationen i Paris. Der ser man en skymt af den politiska baktanke, hvilken måhända utgjorde sjelfva kärnan i hänförelsen. Der kallade man Ryssland »vår gemensamme fiende». Der sade polackarne, att de delade Sveriges hopp om, att Ryssland, denna skam för Europa, måtte utrotas. »Må därför det officiella Ryssland fira minnet af edert nederlag; dess glädje skall icke vara långvarig. Alla af Ryssland förtryckta folk skola förena sig i eder sorg och skola stå vid eder sida på befrielsens dag».

Än klarare uttrycker sig polackarnes ungdom, hvilken i augusti 1862 afsänder en adress till ungdomen i Sverige. Här synes Pultava-festen uppfattas som en krigsförklaring.

* Garibaldi sjelf sände en adress, der han sade: »Vore Sveriges frihet och oberoende i fara, skulle jag bönfälla om, att kung Karl ville göra mig den äran att få draga mitt svärd i de tappre svenska krigarnes led, hvilkas namn äro oskiljaktiga från minnet af Karl XII:s lysande segrar.»

Polen erbjuder Skandinavien allians. *Förenade skola folken återeröfra Finland.* »Vårt mål är enahanda. — — Lätom oss således vara eniga, bröder, med friheten till lösen, med samma fältrop mot vår fiende czaren!»

Här finna vi en ny sida af den rysk-polska rörelsen, den, som hos många äfven i Sverige var hufvudsak, drömmen om att med Polens hjälp återeröfra Finland. De finska emigranterna, anförda af von Qvanten, spelade under denna tids märkvärdiga händelser en betydelsefull roll i den svenska hufvudstaden.

Då kom på nyåret 1863 underrättelsen, att Polen hade afskuddat sina bojor. »*Polen är i resning*» — hette det i Aftonbladet — »så lydde den stora nyhet telegrafan i går (den 26 januari) bragte oss». Uppeldad af de högstämda adresserna och festerna, kunde man icke mottaga denna underrättelse med lugn. Svenskarnes sympatier tillhörde ju Polen; hvarje gång de erfarit, att det rest sig mot sin förtryckare, hade de blifvit bragta ur sin alldagliga jemvigt. Nu gaf sig medkänslan för polackarne luft icke endast i Sverige, men rundt om i Europa. England, Frankrike och Italien skakades vid underrättelsen om blodsdåden i de polska länderna; folken uttryckte genom tal och demonstrationer all den entusiasm, de kände för sina bröder, och Victor Hugo afsände en adress till czaren, uppmanande ryssarne att bära sig åt som människor. »Ryska soldater», skref han, »låten er eldas af polackarnes sak och bekrigen dem ej. Hvad I hafven inför er i Polen är ej fienden, det är exemplen!»

I Stockholm samlades man den 2 mars på Børsen i afsigt att uttrycka sina lågande sympatier. »Mätte himlen» — sade riksdagsmannen Per Nilsson i Espö — »förläna det ädla polska folket att snart utkämpa sin frihetsstrid och komma att räknas bland de fria nationernas antal». Friherre A. C. Raab betonade det intresse, svenskarne skulle ega af ett starkt och fritt Polen — vi, sade han »för hvilka ett återupprättadt fritt och sjelfständigt Polen skulle utgöra ett det yppersta fäste och bålverk på vår högra flygel». Blanche höll ett lifligt och hänförande tal om Polens kultur, som afmejats med dess frihet. »Det var en kultur med styrka vid roten och skönhet i blomman. Men den föll med friheten, och öfver begges grafvar hafva steppernas vilda horder i nära hundra år ohämnadt trampat — —».

Öfverallt önskade man ett kraftigare ingripande. Makterna borde afgifva en protest, hette det. Blanche skref i slutet af februari följande: »Der ryssarne segrat, fara de fram som under Ivan den förfärliges dagar: spetsa qvinnor och barn och bränna byar och städer till marken. Sådana saker låter Europa ännu i medlet af 19:de seklet passera, utan att ett ord eller en arm höjes i magternas areopag för att bjuda aktning för rättvisa och mensklighet».*

På börsötet uttryckte Hugo Hamilton den förhoppningen, att folkens opinionsyttringar måtte göra sig gällande. Folken borde nedlägga sin protest hos furstarne. Folken borde drifva dem till ett ingripande i Polen. Ja, han var till och med så sangvinisk, att han trodde på dessa svenska opinionsyttringars framträngande till czaren, hvilken då möjligen skulle lyssna till deras kraf.

Nog af, man enades om en djerf resolution. Man nedlade sin protest mot det arma Polens delning. Resningen vore alls icke något uppror; sade man, utan endast ett själf försvar mot ryssarnes våldsdåd. Ryssland hade dessutom äfven kränkt folkträten. Mötet ville uttrycka sitt beklagande deröfver, att intet europeiskt folk antagit sig Polen. Mötet ville uttala sitt förakt för, sin dom öfver en hvar, som på något sätt understödde bödlarne. Preussen hade nämligen afslutat en traktat, enligt hvilken ryssarne fingo gripa polske flyktingar, äfven när de inkommit på det preussiska området.

Adressen afsändes till furst Constantin Czartoryski, de polske emigranternas öfverhufvud i Frankrike. Medel insamlades för Polens understöd, och bondeståndets talman, Nils Larsson i Tullus, skänkte under bravorop 500 rdr.

Tack vare denna mötets resolution, denna insamling kom Sverige i en lifligare förbindelse med Polen. Constantin Czartoryski anlände till Stockholm, öfverallt i de kuststäder, hvilka han passerade, mottagen af befolkningen med hurrap och jubel. Skarpskyttarne mötte honom med flaggning och parad. Han helsades med salut, han välkomnades med fester. Här och der hemtades han i landshöfdingens vagn.

Framkommen till Stockholm mottogs furst Czartoryski vid Skeppsbron af August Blanche och den polske deputationen. Blanche och den polska komiténs medlemmar förde

* *Illustr. Tidn.* 1863, N:o 8.

honom i vagn till hotell Rydbergs festvåning. Åtta dagar senare var bankett på Börsen. Der såg man ledamöter af ridderskapet och adeln, mer än halfva borgarståndet, åtskilliga bönder, en enda medlem

Furst Constantin Czartoryski.

af högvördiga presteståndet, börsens, vetenskapsens och konstens representanter. Skålen för Czartoryski utbragtes af Tersmeden. »*Le jour viendra!* detta er slägts ädla valspråk, min prins» — sade han — »skall blifva en verklighet.

Den dag skall komma, då Polen, för alltid frigjordt ur vilddjurens klor, skall uppstå pånyttfödt och intaga sin plats bland fria och civiliserade nationer.» Bjursten fram-sade en dikt om Polens frihet.

»Förtvifla ej! Redan han strålar ur sky,
och österns gamar med bäfvan fly
tillbaka till steppernas öknar.
Det flammar, det gnistrar, Polonia, ja!
Din morgon re'n flammar — *le jour viendra!*»*

Blanche höll ett föredrag om den polska nationalsången. General Hazelius talade för Polonia. Sedan han hade uppmantat de närvarande att instämma i smärteropen, som klingade ur polackarnes sorgesymn, uppspelade orkestern: »Härrarnes Gud», medan hela publiken sjöng hymnen under tårar.

Äfven universitetsstaden vid Fyris hade fest med tal af professor Mesterton, Adolf Hedin och Odhner. Studenten af Wirsén uppläste några verser; studenten grefve Snoilsky framsade ett poem:

* Czartoryskis vapen var en ryttare, som spränger fram öfver tre torn med devisen: »*le jour viendra.*» Banketten hölls den 27 mars 1863.

»Ja, lyft ditt hufvud, du arma land,
 ty allt skall bli godt igen!
 För dig stå folkens pulsar i brand,
 och verlden har du till vän;
 mest fröjdas dock *vi*, när din boja du sliter;
 vi veta, vi veta hvem stålet biter;
 vi tacka dig för hvart ärligt tag
 på Polens, på Sveriges, på folkens dag!»

Blanche intager i *Illustrerad Tidning* en bild af Czartoryski och skrifer följande: »Han skall erfara, att om vår makt och vårt inflytande i verlden icke mera äro desamma som förr, klappa dock våra hjertan för allt, som är rättvist och godt, ömma för allt, som lider och hånas på jorden. Ligger en tröst deruti, då ligger der också ett hopp, att Polens olyckor en dag skola hafva en ända.» Blanche appellerar, alldeles som förut, till sympatiens underbara och mystiska kraft. Dock synes hans tillit till denna kraft rubbad. Nu vill han nämligen icke nöja sig med festtal, mötesresolutioner, adresser och dylikt. Nu ordar han tvärtom för mer reela åtgärder. Så till exempel säger han under börsmötet följande: »När man ser de tårar, som gjutas, det blod, som spilles; är man ser Polens ädlaste söner nattetid släpas bort ur sina hem för att instickas i de ryska lederna och tvingas att kämpa i strider, der sjelfva segern är en vanära, då förefaller det mig, som borde man hugga in med något annat än med ord och pennor. Gordiska knutar lösas bäst med skarpslipadt stål — —.»

Blanches politik artar sig att bli krigisk. Väl hade Napoleons utrikeskabinett aflåtit en not, som uppmanade czaren att återgifva Polen de friheter och rättigheter, hvilka 1815 garanterats i Wien. Väl började rykten gå om engelska depescher, hvilka sökte förmå de europeiska regeringar, som undertecknat traktaten, att afgifva en protest; dock — något resultat af alla dessa noter hörde man icke af. Polen blödde ännu.

Da väckte Björck i borgarståndet motion om, att ståndet skulle anhålla hos regeringen, att Sverige tillika med de stater, som garanterat Wientraktaten, måtte på diplomatisk väg fordra ett fritt Polen. Björcks motion väckte dock ingen anklang i ståndet — nu gälde det handling, förut gälde det ord — och August Blanche uttryckte sin harm

öfver att samme män, hvilka lagt i dagen en sådan medkänsla för Italien, uttalade betänkligheter i afseende på Polen. Icke heller trodde han på en diplomatisk notväxling. Den skulle icke leda till något mål, sade han. *Folket* borde tala, *folkets* opinion; »en diplomatisk not med ett helt folks opinion bakom sig, det skulle betyda något mera än en vanlig minister, som tror sig ha sagt allt, då han sagt intet.»

Blanche kommer sålunda äfven nu fram med folket. Folket skulle lyckas, der diplomaterna misslyckats. Folket skulle nedlägga sin protest i vågskålen. Folkets politik — der egde man hjälpen!

Om icke heller *folkets* röst kunde tvinga sig fram; om icke heller *folket* kunde göra sig gällande, då måste man rusta sig till ett nytt heligt krig. »Sverige» — sade Blanche — »har gjort det förr och för mycket mindre viktiga ändamål. Jag ser icke, hvad vi i förbund med till exempel England och Frankrike kunna äfventyra deri. Hvad vi deremot bestämdt äfventyra, ifall vi med likgiltighet betrakta Polens sak, det är Europas aktning, som vi genom våra sympatier för Italien förvärfvat oss. Vi äfventyra derjemte vår samvetsfrid genom att med korslagda armar och köld i hjertat åse, huru menskliga och gudomliga lagar hånas och trampas under fötterna.» *

Björcks och en annan i samma syfte väckt motion af friherre Staël von Holstein afstyrktes af utskottet. Manderström yttrade sig afvisande och kallt, och Anckarsvärd anmärkte till Blanchés stora sorg, att Polens slafveri nu vore ett faktum. Det enda, man utträttade med hela agitationen, var äfven, att Rysslands ambassadör i Stockholm åskade en förklaring af den svenska regeringen. Detta hade till följd vissa obehagliga rykten. Så till exempel trodde man, att det svenska kabinettet närmade sig till Ryssland i hopp om att kunna lugna det. Pressen var förbittrad, särskildt den liberala. Wetterhoff uttalade sin harm i *Dagligt Allehanda*. »Att försigtigheten» — skref han — »nu skulle fordra, att man genom låtsad vänskap skulle föra ryska regeringen bakom ljuset och sålunda framdeles finna ett skydd i dess nåd, det är i sanning att tilltro ryssarne för mycken dumhet och svenskarne för mycken feghet. Det är en politik, som på allvar kan hyllas endast af några diplomatiserande aristokrat-

* *Borgarst. prot.* den 18 mars 1863.

snobbar, som äro färdiga att sälja sitt svenska blod för en kopp fint karavanté vid ryske ministrernas torsdagssoiréer på Blasieholmen. Det är icke till dem vi tala, ty de betyda intet, sedan svenska folket en gång vet, hvad det vill. Vi för vår del skulle betrakta det som en everldelig skam, om någon man, vare sig ryss eller europé, skulle ett ögonblick tvifla på, hvar Sveriges sympatier äro i den nu pågående striden.»*

Blanche var i hög grad nedslagen och missnöjd. Vål sökte han på alla möjliga sätt elda stämningen. Vål gjorde han sin tidning till en enda lång protest. Han skref om Zamoyski, Langiewicz och Rochebrune, om hjeltarne och hjeltinnorna i den upprörande kampen; om ryssarnes blodsdåd, polackarnes hjeltedåd, om alla deras olyckliga bataljer och resningar. Han intog en öfversättning af Bérangers *Poniatowski*. Han sade i en artikel om *Henriette Pustowojlow*: »Ett land, som fostrat och fostrar sådana qvinnor, kan aldrig gå under», — och dock blefvo motionerna om vårt ingripande i kampen helt och hållet afslagna vid föredragning i stånden.

Den andra dagen i maj 1863 förehade man frågan till afgörande hos borgarne. Lifliga sympatier uttalades för Polen. Hierta anförde några verser af Tegnér: »Ur vägen, moskoviter, friskt mod I gossar blå!» — men voteringen utvisade ett ledsamt resultat. Blanche yttrade sig med ovilja och sorg. »Det är» — sade han — »mer än ömkligt att höra, hur man här uttrycker de lifligaste sympatier för det olyckliga Polen, på samma gång man förklarar sig vilja göra intet för samma folk. Detta är antingen ett skämt eller ett hån eller också begge delarne. En talare, herr Hierta, har ganska lämpligt erinrat oss om våra stora skaller. Nog hafva de sökt rycka upp vår nation, och nog har också vårt folk livvats af dem. Det är icke så längesedan en af våra utmärktaste ännu lefvande skaller i en eldig sång uppmanade oss att en morgon taga ryssarne på sängen, och med hänryckning lyssnade vi då till denna lyras slag.

* Den franska tidningen *Le siècle* angaf Sverige såsom Polens naturliga stridsman och räddare. Sverige var kalladt att spela samma rol i nordén, som Piemont i södern. Blanche sade den 2 maj 1863 på riksdagen angående ett förbund med Ryssland: »Det är nästan omöjligt att tänka det, ty den svenska regering, som inginge ett sådant förbund, hade också innan solens nedgång upphört att regera.»

Nå väl, mine herrar, tiden är nu inne; tagen ryssarne på sängen! Det är åtminstone kaffedags. Men man vore nästan färdig att tro, att vi äro lika tappra på vers, som vi äro fega på prosa!»

Ännu mer glödande och poetiskt talar han i det nummer, som samma dag utsändes af hans tidning. Välbehagligt utsträcka sig nationerna vid härden. Nöjda i medvetandet att sjelfva ligga i ro, höra de genom stormen ulfvarnes hemska tjut. Der — ute i natten — kämpar det arma Polen, ensam, blödande och i smärtans raseri. Hennes ögon spruta eld, hennes bröst flämtar, musklerna äro spända på hennes svårt sargade arm, — och folket inne i stugan hvilar sig framför brasan. »Skall det» — utropar han med sorgens energi — »lyssna till hennes rop om hjälp, eller skola de, när de i dagningen skjuta undan rigeln för den försigtigt tillbommade dörren, endast finna några blodiga lemmar utanför tröskeln!» — — —

Trots det att klokheten och försigtigheten hindrade Skandinavien inblandning i den polska politiken, kunde ej upprop, sådana som det anförda, utslungas i Sverige utan att göra verkan. Skarpskyttarne i Stockholm helsade Czartoryski några dagar senare, då han öfvervar deras öfning, med ett *lefve för Polen* och ett varmt tal af Sohlman. Penningar insamlades på möten och konserter; mattor bortlottades till förmån för polackarne, och öfverallt verkade komitéer i Sverige. På våren, när fursten återvände till Frankrike, läste man i ett tyskt blad, *Hamburger Börsenhalle*, att han hade fört med sig vapen och ammunition, transporter, som voro ämnade för de upproriske i Polen.

När Czartoryski ankom till Göteborg den 12 maj, hölls följande dag en sorgedagstjänst i domkyrkan. Två tusen personer infunno sig i templet. Stående afsjöngo de Polens frihetsbön, hvarefter doktor Wieselgren, Göteborgs domprost, trädde inför altaret och framsade en dikt, hvori han under rörelse anropade den evige om räddning för det arma Polens olyckliga folk.

August Blanche fortsatte med sitt ordkrig i tidningen. Polen och dess kamp lefde i text och bild; texten var en lång följd af förebräelser och upprop. Än såg man den märkvärdiga hjeltinnan *Niemajowska*, hvilken enligt Blanche var en ny jungfru af Orléans — »hon är mer än segerns

gudinna, hon är mensklighetens genius». Än såg man en afbildning af det polska frihetsbanéret, hvilket måhända snart, skref han i sin artikel, blott komme att fladdra öfver en grafvård med inskriptionen: *Ett utrotadt folk — till Europas vanära!*

Blanche's hat mot kungar och suveräner växte, allt efter som tiden gick, utan att något gjordes. Den polska komitén i Paris hade utfärdat ett lågande upprop till Europas folk. Stormakternas adresser afböjdes af czaren; stormakternas monarker bibehöllo sitt lugn. Detta var något starkt för den orolige Blanche. Ega de intet hjerta! utropar han förtviflad. Ega de ingen medkänsla för ett stort lidande folk! Nej — svarar han — »de hänga ihop allesammans, och så länge de icke ogeneradt få betrakta folken såsom sin enskilda egendom, skola de betrakta dem såsom sina uppenbara fiender. Kan man under sådana förhållanden tro, att Frankrikes och Österrikes herskare allvarligen skulle vilja krossa Ryssland, som för dem kunde bli ett ryggsöd, ifall de själfva rikade i förlägenhet och vedergällningens dag en gång uppginge äfven för dem? Men randas en gång denna dag, då skall minnet af Polens slagtrade folk stå fram som en vålnad ur grafven, rågande måttet af despoternas illbragder. Då har Polens frihetsbanér icke svajat förgäfves».*

Småningom dämpades sympatierna för Polen af medkänslan för det angripna och hotade lilla Danmark. August Blanche ensam glömde icke polackarne. Han var så helt och hållet upptagen af Polen, han hade så lidelsefullt deltagit i dess kamp, att hans känslor för danskarne blefvo temligen ljumma. »För Danmark, vår frände» — sade han — »talar blodsbandet; för Polen, främlingen, tala blodströmmarna. Det förra försvinner i försen af de senare.» Häraf hans egendomliga uppfattning af frågan. Tyskland är vaggan för Europas hela bildning. Ryssland är mörkrets och tyranniets förkämpe. Alltså: »Danmark såsom tyskt blir en lisa emot ett ryskt Polen. — — Polen, segrande, bräcker Rysslands makt; Polen, besegradt, ökar den. Men med Rysslands ökade makt växer faran för den skandinaviska halfön.» Hvad gjorde det för öfrigt, om Danmark blefve tyskt? Ryssland erhöle en rival vid Östersjön — vi finge icke en, utan två mäktiga grannar, och »hellre två mäktiga

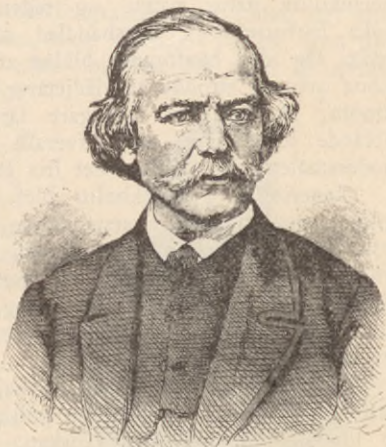
* *Illustr. Tidn.* 1863, N:o 30.

grannar, som med afundsamma blickar måste följa och bevaka hvarandra, än *en enda*, och en sådan som Ryssland, ensam och ogeneradt kretsande öfver oss, färdig att hvarje ögonblick slå ned.» Danmark har i århundraden varit vår nationalfiende. Nu är det vår vän, så länge som det behöfver oss, medan deremot *vi* aldrig kunna erhålla någon hjälp af detta obetydliga land, om vi kräfva det, icke ens om det tillåtes att behålla Slesvig-Holstein. »Helt annat» — slutar Blanche uppsatsen i frågan — »om man för att rädda Polen nödgades gemensamt med Vestern slå sig fram genom Tyskland. Det vore en äkta riddarstrid för den rättvisaste sak och hvars följd, hvars belöning blefve den skandinaviska nordens frihet och lugn för everdliga tider.»*

Troligen blef han styrkt i sin säregna politik af umgänget med den ryske revolutionären *Bakunin*. Denne, som tillhörde en förnäm rysk adelsätt, var under någon tid anställd som officer vid kejsrerliga gardets artilleri-kår i Petersburg. 1838 lemnade han sin tjänst och sysslade ett par år med vetenskapliga studier; 1841 afreste han till Tyskland. Der blef han en ifrig Hegelian och slöt sig till Ruge och påverkades starkt af det så kallade *Unga Tyskland*. Så kom han till Paris och i beröring med polackarne, hvilkas emigration der hade sitt högkvarter, lärde i Schweiz känna kommunism och socialism, återvände till Frankrike 1847 och höll vid emigranternas minnesfest i november på årsdagen af den polska revolutionen 1830 ett lågande tal, der han uppmanade polackarne att knyta en allians med sina bröder i Ryssland och jemte dem krossa den ryske czarens ok. Kort förut hade han blifvit hemkallad af regeringen. Då han icke lydde, konfiskerades hans egendom; nu fäste man 40,000 rubel vid hans hufvud. Utvisad ur Frankrike, dolde han sig i Brüssel, deltog i februari-revolutionen i Paris, spelade en betydelsefull roll i årets händelser, kämpade i Berlin, i Österrike och Sachsen, inspärrades på Königstein, utlemnades till Österrike, dömdes af dess regering att öfverlätas åt Ryssland; skickades till Sibirien, rymde och kom till London, der han jemte Herzen verkade för sin sak.

* *Illustr. Tidn.* 1863, N:o 43. Aftonbladet sökte att verka för Danmark genom tal om Polen. »Det låter visserligen paradox, men är icke desto mindre sannt, att det finnes en möjlighet för att det första slaget för Polens och Finlands frihet skulle kunna komma att slås vid Ejdern.» (Den 27 oktober 1863.)

Den 30 mars 1863 ankom till Malmö ett engelskt ångfartyg, medförande polackar, fransmän och ungrare, hvilka voro stadda på expedition till Polen. Fartyget hade utrustats i London af Bakunin, leddes af Lapinsky, som hade kämpat i Krimkriget, samt af en polsk revolutionär, *Demontowicz*, hvilken var nationalregeringens i Polen kommissarie.* Den engelska besättningen rymde i Köpenhamn, hvarest man för att slippa sina ovälkomne gäster intalade cheferna, att Sverige skulle hjälpa dem, blott de ville visa sig på ett svenskt område. Efter att hafva skaffat sig en ny dansk besättning, lydde den lilla skaran och reste öfver till Malmö. Der blefvo de mottagna af

Josef Demontowicz.

befolkningen med jubel. Ropen »lefve Polen!» klingade öfverallt, och cheferna uppvaktades med sång och Björneborgsmarschen. En af dessa chefer, den ofvannämde Bakunin, hvilken hade stött till expeditionen i Helsingborg, uppträdde och tackade i ett varmt tal för hyllningen. »Polackarne» — sade han — »kämpa icke blott för sin egen frihet, utan för *alla* folk, som lida genom den moskovitiske czarens förtryck. Dessa folk måste ingå ett förbund för att tillintetgöra denne dödsfiende. I ären vår främsta, vår naturligaste bundförvandt, och vi räkna på er, svenskar, ty vi veta, att vid åsynen af Polens lidanden, olyckor och ansträngningar kan ingenting hålla edra hjertans verop tillbaka, och vi veta, att edra handlingar icke skola stå edra ord efter. Lefve Sverige!»

Folket inqvarterades i staden, tiden gick, och de lättörde polackarne drömde om sina bragder. »Hur ofta» —

* *Demontowicz* dog såsom vinhandlare i Stockholm år 1876.

säger en af expeditionens medlemmar — »sutto vi ej, ett litet sällskap, och drömde i fantasien om hvad som skulle hända oss, ifall vi komme tillbaka till Polen. Den ene trodde, att Polen snart skulle blifva fritt och att han sjelf skulle återvända till ett lyckligt fädernehem. En annan mer melankolisk natur tyckte sig redan vara ett offer för det ryska barbariet och misshandlad af en rå soldathop. En tredje såg den hänförande bilden af ett triumftåg i Wilna; sköna qvinnor strödde af glädjetårar fuktade blommor öfver honom; på en yster springare färdades han genom den jublande folkmassan, och öfverallt hörde han på det kära modersmålet ropen: Lefve det fria Polen!»

Regeringen i Stockholm blef emellertid orolig öfver polska expeditionens kvarstannande i Sverige. Rykten om ryska kryssare började äfven gå, och Rysslands envoyé anhöll om en förklaring. Då de ej, oakadt alla uppmaningar, reste, lade höga vederbörande beslag på deras fartyg. Fler-talet återvände till Danmarks hufvudstad, några foro till Stockholm, bland dem Bakunin.

I Stockholm sammanträffade Bakunin med sin hustru,* satte sig i beröring med den polska komitén, och blef af de liberale mottagen med vänskap. Många togo intryck af hans idéer, hans personlighet, hans originella väsen, hans nimbus af martyr. Han fick i August Blanche en god vän och hjälpare och utsådde i hans känsliga och mottagliga sinne frön till en djerfvare social tankeriktning.** Bakunins program var en kommunal sjelfstyrelse, folkrepresentation utan stånd, klass och census, en likartad fördelning af jorden mellan bönderna och i stället för armé en allmän national-beväpning. Detta hans program återfinna vi sedermera i en eller annan form hos August Blanche och hans vänner.

Bakunin synes vidare hafva sökt att värfva Blanche för ännu mer radikala och omstörtande planer. Bakunin var en af ledarne i en revolutionär orden, ett i Europas alla land spridt parti, hvilket hade sin styrelse i Italien, dit Bakunin i egenskap af partiets representant inbjöd Blanche.

* Bland August Blanchés efterlemnade samling af fotografi-porträtt finns äfven en bild af fru Bakunin, en ung, älsklig gestalt med något drömmande och tungsint blick.

** Bakunin bodde en tid på Malmgården. Sedan flyttade han till Djurgården.

I början af oktober for Bakunin till södern. Dit följde honom Blanche några få månader senare.

Först och främst inverkade han dock, som sagdt är, på August Blanches rysshät och politik gent emot Danmark. Ryssland blir nämligen efter denna tid för Blanche icke endast en farlig och oroande granne, icke endast det arma Polens bödel och tyrann, utan äfven en Molok, som uppslukar Europa. »Folk efter folk har det ryckt ur civilisationens famn och fastkedjat vid sig», säger han. »Också tänka vi oss Ryssland såsom en enda ofantlig fästning med Svarta hafvet och Östersjön till löpgrafvar och med 60 millioner listidsfångar inom sina murar. Den är hemsk, denna seklers natt, detta djupa mörker — — och hvarför allt detta? Hvarför, om ej för att uppställa en statsidé af jern, ett moloksystem, som rullar fram, krossande under sina hjul hela generationer!» —

Mikael Bakunin.

Så växte Bakunin för diktarens fantasi till mensklighetens och frihetens riddare och martyr. Blanche sökte äfven värna honom mot det mistroende, de angrepp, hvilka fingo sitt uttryck i onda rykten och pressen, der, såsom Bakunin sjelf sade, man ville göra honom till »ett slags Herostrat och revolutionär kannibal, som ej tänkte på något annat än mordbrand och blodblad».*

August Blanche ansåg, att angreppen voro ovärdiga, att de voro en kränkning af gästfrihetens lag, och i maj skrifver han i sin tidning följande: »Också har oviljan mot

* Bakunin afvisar dessa anfall i artiklar i *Aftonbladet*. Han frågar: om jag nu vore en dylik kannibal, hvad ondt skulle jag väl kunna göra i Sverige, detta lugna, lyckliga och fria land! Här »blefve den, som ville ställa till en revolutionär propaganda, ej annat än en dåraktig narr, som af det allmänna åtlöjet ofelbart skulle krossas.»

ett sådant-förfarande blifvit så allmän, att derest denna förföljelse skulle mot all förmodan medföra några menliga följder för honom, som varit föremålet, så blefve det icke han, utan förföljarna sjelfva som skulle få skäl att darra.»

August Blanche följde honom till festen i Vesterås, der man under jubelrop förde honom till *Berget* och med tal, sång och skålar prisade hans martyrium. Nybom var viss om, att kabinettens diplomati snart komme att dö och efterträdas af folkens; han tyckte sig redan höra »de förebådande ljuden af denna diplomatis verksamhet i de döfva klämtslagen af denna *Kolokol*, (= *Klockan*, *Herzens tidning*, der Bakunin var medarbetare), som kallar folken till en verldsdom, själaringningen öfver obotfärdige czarer, ottesångsringningen till de förslafvade folkens stora påskdag.» Bakunin helsade han som frihetens missionär:

»Välkommen till oss och vår fädernejord,
du romarande, som frihetens ord,
en flammande säd, kring dig sår!
Vi älska dig alla, ty du är oss dyr,
du guds missionär, du ryske martyr,
som mot målet offrande går!»

I Stockholm samlades omkring 200 personer den 28 maj till en bankett på Fenix. Meningen var att fira dels Bakunin, dels asylrätten, hvilken hade gjort Sverige till en fristad för flyktingen. Festen var tillika ett slags protest mot regeringen, hvilken, såsom man trodde, genom en af sina ledamöter ingifvit både *Posttidningen* och *Dagbladet* artiklar, afseende att förbereda allmänhetens sinnen i händelse af Bakunins eventuella utvisning.* Alla de liberale upprördes af harm, och Blanche skref, kort före banketten, i sin tidning en lågande protest mot höga vederbörandes åtgärd. »Pas trop de zèle, Monsieur le ministre, pas trop de zèle (Talleyrand)» — bär artikeln till öfverskrift. Illdådet mot Bakunin skildras och kommenteras, och så vänder sig Blanche mot

* Författaren ansågs allmänt vara statsrådet Bredberg. Nu omtalar emellertid L. De Geer i sina *Minnen*, att han skrifvit artikeln i *Posttidningen*. Den innehöll — säger han — »en historisk framställning af Bakunins antecedentia och hans uttalade kommunistiska åsikter». De Geer tyckte, att Bakunin »såg ut som den värste bandit».

regeringen och dess verktyg. »Det berättas» — skrifver han — »att en i rikets tjänst högt stäld man skulle vara författare till dessa eländiga artiklar, som förvänat hela landet, på samma gång som de framkallat den svenska pressens enhälliga förtrytelse. Hvad som mest öfverraskar i dessa artiklar är det oförsynta framträdandet af en dålig afsigt, som man ej ens gjort sig mödan att bemantla. Men för att våga verkställa den, förbereder man först den offentliga meningen, och för att förbereda denna nedsvärta man. I den svenska gästfrihetens namn, i vår nationalläras namn, som man så skamligt vedervågat, måste vi fråga författaren: hvad är väl meningen, och hvems ärenden går ni? Tala inte om Sverige; ingen skulle tro er, och ni skulle blott utsätta er för åtlöjet. Nej, haf hellre mod att rent ut tillstå, att ni vill förtjena Petersburger-kabinetets välvilja, att ni för detta kabinett hyser en nästan preussisk beundran, lågar af en passionerad kärlek. Det vore visserligen sorgligt, att dylika känslor nu mera vågade här ohöjdt visa sig, men vi kunde då åtminstone hoppas, att er kärlek ännu vore platonisk och oegennyttig, på samma gång som vi då vore i tillfälle att försäkra er, att hvilka afsigter mot herr Bakunin er ära efter Petersburger-kabinetets ynnest än kunde ingifva er, ni hade hvarken rätt, mod eller förmåga att genomdrifva dem.»

På festen såg man embetsmän, prester och militärer, diktare, konstnärer, medlemmar af riksdagen. Hierta satt till höger om Bakunin vid bordet. Hedersplatsen till venster innehades af Blanche. Här var det, som Blanche höll en lågande oration, skakande sina åskviggas som en ny Zeus mot Ryssland, glödande af hänförelsens eld och i vackra ord skildrande, hvad Bakunin hade upplefvat och lidit. »Det är» — sade han — »kring en ljusets och frihetens apostel vi i dag äro församlade. Den ädle, hugstore ryske patriot, som i dag är vår förste gäst, har invigt sitt lif åt sitt lands pännyttfödelse. För den har han lefvat och mer än höll, ty han har lidit. Han har burit martyrens törnekrans, och om ödet sparat hans lif, så är det, hvem vet, för att snart nog sätta segerns krona på det verk, hvartill han så kraftigt bidragit. — Han är en af dem, hvilka tändt den gryning, som ändtligen gått upp i Ryssland, och till hvilken hvarje tänkande ryss ser upp med hopp på middagssolen.» Så följer en teckning af hans romantiska äfventyr, hvilka i mycket hög grad bidro till hans nimbus. Derefter af hans

skilsmessa från en ung, älskad maka, hvilken han någon tid öfvergaf för polackarne. »Det finns hos den sanne patriot ingen kärlek, som går före den, han egnat sitt land. Derför kan han stålsätta sig mot tårar, gjutna äfven af de skönaste och kärleksfullaste ögon, ty han ser endast millionerna, som försmäkta i elände och nöd, hvilkas befrielse han svurit, för hvilka han kan dö och bli martyr ånyo. — Bakunin är för oss mera än en främling. En hvar, som kämpar för friheten, sanningen och ljuset, han är svenskens bundsförvandt, svenskens vapenbror i alla skiften. Så är han oss dubbelt helig, så är det med stolthet vi se honom bland oss, så lägga vi all vår högaktning och vördnad i den skål, vi nu egna honom.» —

Längre fram i juni intager August Blanche i *Illustrerad Tidning* en bild af denne Bakunin. Sjelf skrifver han en lofordande text till porträttet. Bakunin — heter det — ser ut som ett gammalt lejon, »hvilket efter strider, som kommit ödemarkerna att skälfa, och efter mångårig stängsel i bur, som afnött manens skönhet, men icke försvagat ramens kraft, nu befriadt synes rasta för att — hvem vet — kanske den stund, som närmast följer, kasta sig med obetvinglig styrka öfver sitt rof. Flyktig i dag, kan det vara herskare i morgon.» Han skulle — äfven okänd — tilldraga sig uppmärksamhet; »huru mycket mera då, när man känner hans bestämmelse, hans mål: Rysslands befrielse! Har man der ett Augias-stall, så har man här också en Herkules' skuldror.» Blanche hade icke träffat någon älskvärdare person. Ingen var mera lärd, mångkunnig och begåfvad. »Lärorik inom historiens, statsrättens och filosofiens områden, är han icke mindre underhållande inom vitterhetens och de sköna konsternas. Det finnes knappast något moment af det ena såväl som af det andra, som han ej kan förklara och gifva sin sunda kritik öfver.»

Det var sålunda egentligen patrioten, martyren, czarens svurne fiende, Polens trogne vän och icke minst den begåfvade och intressanta personligheten, hvilken hos Bakunin tilltalade Blanche. Dessutom var han utrustad med en märkvärdig smidighet, en ovanlig förmåga att kunna vinna folk och elda dem. Slutligen var han en af revolutionsårets hjeltar. —

Redan fram på hösten 1860 omtalade Blanche för Ridderstad på Malmgården, att han hade ämnat sig till Italiens

jord, »icke» — sade han — »för att bada min själ i dess varma solljus och dess vackra natur, utan för att personligen få se och beundra dess hjelte, Garibaldi.»* Nu, i december 1863, började han på allvar drömma om Italien. Nu hade Bakunin inbjudit honom dit för att erhålla en idé om revolutionsligans verksamhet. Paret Carlén öfvertog redaktionen af hans tidning; vänner och beundrare samlades till en fest den 28 december i Berns nya salong. Der skulle man bringa honom sin hyllning och sitt afsked.

Först spelade orkestern en Ouvertyr, och Blanche kom, mottagen af värdarne och sin egen marsch ur *Engelbrekt*. Efter supén firades han med tal, sång och skålar. Tersmeden önskade honom lycka på hans Romfärd, uttryckande ett hopp om, att sommaren i Italien icke måtte narra honom att glömma Norden. Bjursten föredrog några yerser, der det hette:

»Färväl, färväl, om ock en afskedstår
i glaset faller, då du från oss går,
med samma hjerta skall du, så vi hoppas,
dock återvända hit, då våren knoppas.»

Riksdag, vänner, skarpskyttar och stadsfullmäktige bjuda honom färväl, sorgsna öfver att mista honom.

»Hur skall din tidning gå? Det vete fan,
om Carlo får gå på, som han är van;
jag fruktar, att han, såsom din fullmäktig,
går med en hel hop röda planer dräktig.»

»Men skulle han för 'yfverboren' bli,
till dig i Rom telegrafera vi,
att från den strand, der Tiberns vågor rulla,
du honom sända må — en påffig bulla!»

August Blanche svarade, allvarligt och skämtande. Nu, när hans plan äntligen skulle utföras, nu, när det gälde att skänka verklighet åt hans dröm, såge han kanske helst, att målet för hans resa icke blefve Italien, utan endast södra Sverige. Aldrig skulle han glömma, att han var svensk och hade pligter både mot sitt land, sitt samhälle och sin vän-

* Äfven den 6 juli 1862 yttrade Blanche på ett valmöte, att han hoppades få tillbringa vintern i Italien.

kets. Aldrig skulle han glömma, hvad han var skyldig fosterbygden.

Efter detta tal bar man honom kring salen, under det att orkestern spelade Björneborgsmarschen. Uddman och Jolin framsade dialoger, sånger uppstämdes af teatrarnas artister, och Hedberg deklamerade ett poem i glad ton:

»Dig har det helt visst liksom vikingen gått;
du nog af bestyr och befattningar fått;
du längtar ifrån komitéer
och utskott i stort och i smått!»

Kort efter denna fest för August Blanche och hans Romfärd lemnade han Stockholm och afreste till Marseille. Vinterkölden var stark och gjorde resan från Marseille till Neapel öfver Medelhafvet allt annat än angenäm. Den 19 januari 1864 skrifver han till Carléns och omtalar sina äfventyr. »För att» — säger han — »så fort som möjligt komma till varmare land — ty kölden förföljde mig öfverallt — for jag icke till Paris, utan raka vägen till Marseille, hvarifrån jag tog plats på en ångbåt, som gör turer mellan denna stad och åtskilliga af Italiens kuststäder och slutligen hamnar vid Neapel. Det var mycket att se och begrunda under denna färd, men kölden forfor att vara bitande, hvilket är så mycket svårare på ställen, der det icke finns ens en tillstymmelse till kamin. Sista natten af min resa och just på vägen till Neapel rasade på Medelhafvet en den mest förfärliga storm, och det var på ett hår när, att vår ångbåt, något för svag för ett så stort farvatten, försvunnit för alltid i det våta djupet. Kaptenen var sjelf förtviflad och, hvad som föreföll än dyrare, han kunde ej dölja sin förtviflan. Jag, den ende som ej var sjösjuk och hela natten satt på däck i min pels och fotpåse, väntade hvarvt ögonblick på den sista katastrofen och med fullkomlig resignation — jag försäkrar det. Den naturliga döden i all ära, men merendels är den en rådbråkingsprocess, som kan fördystra minnet äfven af det angenämaste lif, då deremot en död af våda — men det hör nu icke hit, sedan jag väl kommit i land. — — Jag har, sedan jag lemnade den varma säng, som min vän Grenander i Sköfde bäddade åt mig i sin egen sängkammare, icke legat afklädd en enda natt förrän den nyss förflutna, då det lyckades mig finna ett någorlunda

skapligt rum på det hotell (i Neapel), der jag tagit in och der jag i en eländig spis kunde få mig en torftig brasa. I går var det 6 grader kallt i Neapel — något som i mannaminne icke inträffat här — och i dag är det 2, men kännes lika bitande som vid 20 i Stockholm, ty här blåser försvifladt från Medelhafvet. — — Sistlidne söndag gjorde jag en promenad i vagn genom de förnämsta gatorna, klädd i min pels. Det var nära, att jag sålt den i Marseille, ty alla ansågo den omöjlig eller rättare obehöflig i Italien. Det var klokt, att jag icke gjorde det; den har nu fått göra tjänst äfven som sängtäckte, och det i sjelfva Neapel! — —

Neapel tjusade honom dock genom sitt läge, sin herrliga natur, sin himmel och sin sol. »Den som ser Neapel» — skrifer han i en skiss — »finner genast, att det motsvarar sitt rykte såsom ett af Europas skönaste ställen. — — *Se Neapel och sedan dö*, heter det. Men jag tänker, jag, att man då först, om någonsin, kunde få lust att lefva om igen och glädjas med neapolitanaren öfver att födas, der Tasso hade sin vagga, och dö der Virgilius hade sin graf.» Befolkningen var i allmänhet ingen dålig ras — tycker han — ehuru den var förslöad af despotismen och kyrkan. En fläkt af friheten och en stråle af bildningen, och inom kort skulle den bli sitt paradys värdig.

Olympia Perelli, San Carlos primadonna, hör han i *Traviata*, dock utan att hänföras. »De stora talangerna finner man lika litet i Neapel som i någon annan af Italiens städer.» Vidare får han se fyra omtalade rövvarhöfdingar, men, säger han, »de hade ingenting, som erinrade om den älsklige *Fra Diavolo* på svenska scenen.»

Från Neapel begifver han sig till Roms klassiska jord. Han studerar dess museer, minnesmärken och konstverk; ja, han ämnar skildra dem i en bok, säger han; men alla dessa uppgräfdade och stympade antiker, hvilka han träffar på litet hvarstades i museerna, önskar han att förvisa till ateliererna och konstskolan. En dag i februari skådar han Pio Nono, just då han är färdig att resa ut ur Vatikanen, klädd i ett par märkvärdiga skinsockor för podagerna; och Pio Nono, sittande i sin gyllne vagn med trespann, erinrar August Blanche om en gammal vän, glasmästar Söderberg.

Den märkligaste tilldragelsen i Rom var en sammankomst, hållen i katakomberna under nattens tysta lugn af Roms republikaner med Mazzini till president. Tribunen

var smyckad med medaljonger af folkhjeltar. Der såg man Rienzi, Stefano Porcari, Arnold af Brescia; minst en gång om året var Mazzini sjelf närvarande — midt i det sambälle, der hans dödsfiender lefde.

Från Rom fortsatte August Blanche till Florens.* Der gjorde han bekantskap med en del af de storheter, hvilka hade kämpat i Garibaldi's friskaror. Medelpunkten i kretsen var en bagare vid namn *Dolfi*, Florens Masaniello, som förjagat storhertigen. *Dolfi*, skrifver Blanche, var en ståtlig uppenbarelse, »en ängels hjerta i en titans bröst».

Förmiddagarna satt han på sitt kontor i bagarboden. Efter klockan 5 öppnades hans salong, ett ljus, enkelt och odekoreradt rum, prydt med Garibaldi's och Mazzini's porträtt och innehållande ett stort bord, stolar och ett par bokskåp. Gästerna voro ungrare, polacker och italienare, män som varit med i de europeiska frihetskrigen, öfverallt der det gälde att bryta ny jord för folken. Der såg man Kossuths för detta statssekreterare, Pulszky, 1848 en af Ungerns frihets-hjeltar, 1860 Garibaldi's fältkamrat. Der såg man italienarne Bertani och Mazzoni, två af den italienska revolutionens stormän. Der såg man *Vedini*, kapten under Garibaldi, omgifven af ett dussin af de odödlige tusen, nu en af biträdena i *Dolfi*'s bagarbod. Och alla dessa gäster i Masaniello's salong funno i August Blanche en meningsfrände och vän. »Jag har» — skrifver han — »aldrig sett anspråklösare och mer oegennyttiga menniskor, än de Garibaldianer, jag gjort bekantskap med. Afven deruti söka de likna sin anförare.»

Damera utgjordes af en vald samling liberala. »När man», skrifver han, »bevittnar den ifver, hvarmed de omfatta hvar sitt fäderneslands sak, undrar man icke på, att det är kvinnorna, som Polens och Ungerns förtryckare mest ansätta. De göra också allt för att förtjena martyrkrönan.»

* Hans ankomst till Florens omtalades såsom ett événement i italienska tidningar. Blanche kallades der för det liberal-demokratiska partiets mest framstående ledare, den mest populäre mannen i Sverige, Norge och Danmark, borgarståndets mest lysande talare etc. Dessutom erinrades om hans sympatier för Italien, hans verksamhet för Italien på möten och i riksförsamlingen, hans propaganda för Polen etc. (»Augusto Blanche, il capo più eminente del partito democratico-liberale di Svezia. Blanche è l'uomo più popolare del regno Scandinavo, il più grand' oratore della camera borghese, ed è popolarissimo in Svezia, Norvegia e Danimarca.»)

Blanche var en mycket trägen gäst i denna Dolfis salong, Blanche och vännen Bakunin, som uppehöll sig i Florens. Sedan man druckit té, uppstämde Garibaldihymnen, hvilken äfven avslutade samqvämen hos Dolfi. Vårdinnan var en ung, skön och välbildad italienska — klädd i en svart sjalett och i en anspråkslös bomullsdrägt — matmodern i huset, modern till Dolfis barn, »men han är ej vigd vid henne; Dolfi tål ej prester.» Påskdagen voro hjeltarne vid Marsala inbjudna. Då tömdes ett glas för skarpskyttarne i Sverige, och en broderlig helsning sändes dem genom Blanche.

Dock — Garibaldi kom han ej i beröring med. Detta var onekligen en ganska stor missräkning. Blanche hade hoppats att kunna träffa honom i Florens. Då Blanche anlände till staden, var han borta.

icke heller motsvarade Italien hans drömmar. »Jag är» — skrifver han i april från Toscana — »måttligt förtjust. Det är mycket afgudereri man drifver och länge drifvit med den sköna konsten, under det man härar den vida skönare naturen och trampar människan i stoftet. Kanske var jag för gammal för att rätt kunna njuta af Italien, Europas skönaste land; — — det behöfs ungdom och sol, och jag har saknat begge.» Först och främst kände han sig besviken på *folket*. Troligen hade Blanche föreställt sig Italien icke blott som ett skönt land, fritt genom Garibaldi, utan ock som ett hem för mera frisinnade människor. Nu fann han ett paradys, stort genom sin konst, och ett folk, suckande i det ohyggligaste mörker. »Ramen är grann, staffaget rikt, men bakgrunden det kaotiska mörkret.» Särskildt utmärkte sig Toscanas invånare. »Dess forna suveräner, som gjort allt för palatsen och intet för hyddorna, höjde konsten till skyarne och trampade människan i dyn.» Öfverallt herskade en förfärande råhet. Skolorna voro usla, undervisningen befängd; ofta kunde lärarne hvarken läsa eller skrifva, och »detsamma» — säger Blanche — »fann jag i flere andra länder, så att för hvarje gång jag satte foten på mina fäders strand, stärktes jag i min öfvertygelse att, om jag undantager Schweiz och några tyska stater, jag icke funnit någon befolkning i allmänhet så kunnig och upplyst som vår.»

Blanche sitter sálunda i sitt rum nere i Florens. Ute spirar våren och aprilsolen glöder. Friska liljekonvaljer och syrener dofta, »och ändå» — säger han — »längtar jag hem, längtar till de röda stugorna i gröna barrdungar, öfver-

mätt på dessa höga palatser, slösande på marmor och mosaik, sparsamma på frid och frihet.»*

Så packar han in och reser hem öfver Paris, och den 17 maj läsa vi i Aftonbladet: »Herr August Blanche, som tillbragt vintern i södra Europa, återkom i förrgår till hufvudstaden.»

Frukten af denna färd blef en obetydlig novell, skildrande Garibaldi och hans kamp på Sicilien; vidare ett rese-bref, hemskickadt från Florens; slutligen ett par skisser från Neapel och Rom.**

Blanche lär, berättar en af hans vänner, Ridderstad, verkligen hafva intagits i en revolutionär orden. Dock måtte denna orden icke motsvarat hans förhoppningar. Nog af, bland minnena, som han hemförde i sin kappsäck, fanns äfven ett stort och grant textadt dokument, som underrättade läsaren, att Blanche vore en *invigd*, hvarjemte det ålade hvarje ordensbror att hjälpa honom i händelse af behof »mot löfte om fullkoinlig reciprocitet». Ridderstad önskade att behålla aktstycket. Blanche sade leende: »Oändligt gerna! För min del har jag fått nog af hela detta revolutionära frimureri och ämnar aldrig begagna mig af passet. Jag skänker dig det med varm hand.»

Till och med för Bakunin synes han hafva svalnat. Dennes nihilism eller rättare anarkism torde redan förut hafva ogillats af Blanche. Nu såg han hos mannen mera af en fantast, och då Bakunin på försommaren 1864 återvände till Sverige för att här drifva propaganda, fick han väl taga in hos sin gamle vän på Malmgården, men icke heller då i egenskap af agitator. Snart blef han äfven tvungen att med oförrättadt ärende lemna ett så otacksamt arbetsfält, som Sverige, der han icke ens lyckades inspirera *Fäderneslandet*. Malmgårdens herskare var belåten med hans reträtt. Blanche hade blifvit utledsen vid sin gäst — och det grundligt.**

* August Blanche: Den siste Lazzaronen, Olympia Perelli, En syn i Vatikanen, En Garibaldis fältkamrat, Bref från Italien; *Andra kammarens prot.* den 29 februari 1868.

** Han hade gjort utkast till en novell från Garibaldis fälttåg i Neapel, men utkastet blef ej fullbordadt.

*** En af de landsflyktige polackarne, den nu i Norrköping bosatta herr Jean Lawski, som under denna tid bodde nära Malmgården i Stockholm och ofta besökte Blanche, skrifer om Bakunin följande: »Blanche såg uti Bakunin en frihetsapostel, en person, som

Dessutom hade Blanche icke tid med Bakunin. Blanche var för upptagen af de fosterländska frågor, hvilka vid hans hemkomst mötte honom i Sverige. Nu gälde det nämligen hvarken Polen eller Ryssland. Nu gälde det Sverige och en svensk revolution. Nu nalkades året 1865, orons, förhoppningarnas och missräkningens jubelår.*

möjligen skulle kunna bidra till en ljusare framtid för ryska folket. Bakunin var ultra-radikal och hans framtidspolitik var kommunism. Blanche hade inga doktriner, han var endast liberal af renaste vatten och tillhörde, enligt min uppfattning, strängt taget ej något särskildt parti, utan var med alla, som ville framåtskridande och sann, väl ordnad folkfrihet. Jag kommer särskildt ihåg vid ett tillfälle, då jag besökte Bakunin och vi voro inbegripna i ett politiskt samtal, som fördes på blandad polska och ryska. Jag var ung och Bakunin fick mig att nästan blindt tro på hans teorier, då Blanche tillkom och samtalet för hans skull fortsattes på tyska. Jag minnes då särskildt, att Blanche sade till mig: »Ni är visserligen ung, men inte tror jag, att ni kommer att få upplefva och se världen urvecklas efter farbror Bakunins framtidsvyer.» Bakunin, så voluminös och klumpig han än såg ut, var likväl en högst älskvärd personlighet, och hans stora kunskaper och eldiga föredrag måste ovilkorligen skaffa honom stora sympatier, synnerligast hos en så känslig människa som Blanche.»

Om Bakunins senare öden se en uppsats i m:me Adams Tidskrift *La Nouvelle revue* för 1891 (augusti-häft.) Han dog i Schweiz den 3 juli 1876.

* *Litteratur*: speciellt *Aftonbladet* 1862, 1863 och 1868 samt *Illustrerad Tidning* 1862 och 1863. »Polska expeditionen och Stephan Poles» m. fl. broschyrer och tidningar.

Blanche och representationsfrågan.

Frågan om en ombildning af ständsrepresentationen hade nu alltsedan 1840 upprört befolkningen och sysselsatt ständerna. Trots det att ärendet hvilat sig under riksdagen, hvilade icke pressen, de liberale och reformvännerna. I början af januari 1858 hette det i Aftonbladet: ständerna äro utdömda! »Denna riksdag skall näppeligen vara afbläst, innan representationsreformen ånyo blir dagens lösen och samlar till gemensamt och mera energiskt sträfvande än någonsin hittills alla de liberala krafter, som man förut genom materiella intressen och listiga machinationer inom representationen och pressen förstätt att splittra.»

I mars innehöll *Norra Kalmar läns tidning* en uppsats, *Hvad tänker folket?* afhandlande frågan. Aldrig hade riddarhuset fullständigare blottat sig; »aldrig låtit nationens lifsfrågor så ögonskenligt hänga på ett par gardeslöjtnanters när- eller frånvaro; aldrig så skenbarligen adagalagt sin splittring och verkliga obetydlighet.» Presterna hade vunnit en europeisk ryktbarhet, närmast sig sina ständsbröder i Neapel eller Spanien och enligt sin tradition, oberörda af allt, hjeltemodigt kämpat för privilegier och tionden. »Och I, fyllnadsnollor i det tredje ståndet,» — hette det — »aspiranter på domsagor eller småstadskrämare, som kallats till riksdagen *icke* af medborgares förtroende, utan af eder egen ledighet från affärer och detta 'någon måste det vara', som för våra flesta småstäder är ett så signifikativt skäl — frukten ickel Och I, hedervärde dannemän i en Ola Månssons eller Peter Jönssons bunkelag! Stoppen lugnt alla

memorialerna och nya klädesplaggen i kappsäcken och begen er, uthvilade och nöjda, hem till kära mor igen från toddyglaset och pipan — cigarren ville jag säga — samt räknen efter, hur många champagnekorkar sprungit för er enda 'röst', som här hemma, på tinget eller sockenstämman, betyder så litet och knappt betalas med en sup sexgradigt.»

Slutligen föreslår den skämtsamma lilla tidningen, att svenskarne skola erbjuda diktaturen åt en herskare, hvilken på en fem eller möjligen tio år kunde vara villig att sköta deras affärer. Eller måhända borde vi hos en mäktigare granne anhålla om en plats som provins eller lydrike!

Såsom vi hafva sett i ett föregående kapitel ökades det politiska intresset och lifvet tack vara den utvidgade valrätten till borgarståndet. Nu gälde det därför att vara påpasslig och vaksam; ögonblicket var godt, reformvännerna sågo det; Blanche var den mest entusiastiske af alla. Han skref på nyåret 1859 i *Illustrerad Tidning* en uppiggande artikel, rörande sig kring frågan: »När blir Sverige en gång moget?» Sverige hade frihetsanor långt borta från hedenhös; Sverige hade afskakat både in- och utländskt ok; Sverige hade redt sig till och med utan konungar i Engelsebrekts och Sturarnes »ärofulla tid»; Sverige hade räckt till både för sin och Tysklands frihet under det stora trettioåriga krigets dagar, och allt detta oaktadt skulle ej samma Sverige vara moget för något så enkelt, som den *personliga rösträtten!* »Sverige är ännu en kart, hängande på tidens träd, envist grön och hård trots så många seklers sol, pröfningar och strider! — Så tro åtminstone vår regering och vår konungliga byråkrati. När blir då Sverige, detta land af idel omyndige och öfvermagar, en gång moget? Detta är verkligen svårt att bestämdt säga, men det synes nästan, som behöfdes det någon större verldshändelse, för att äfven vårt land måtte kunna uppnå sin myndighetsålder, till exempel någon större, hvälfning — liknande den af år 1814, då Norge passade på, eller den af 1848, då Danmark passade på. Kanske gäller det blott att passa på, när rätter tid är inne, och då vore det väl bra dumt att inte göra det.»

Uttrycket *passa på* är just en lösens för reformvännerna. Alla möjliga tillfällen brukade de för saken, alla möjliga rörelser inom Sverige och i utlandet.

Först riktas slaget mot salig Boström och hans statslära, ståndsrepresentationens vetenskapliga grund. Boström

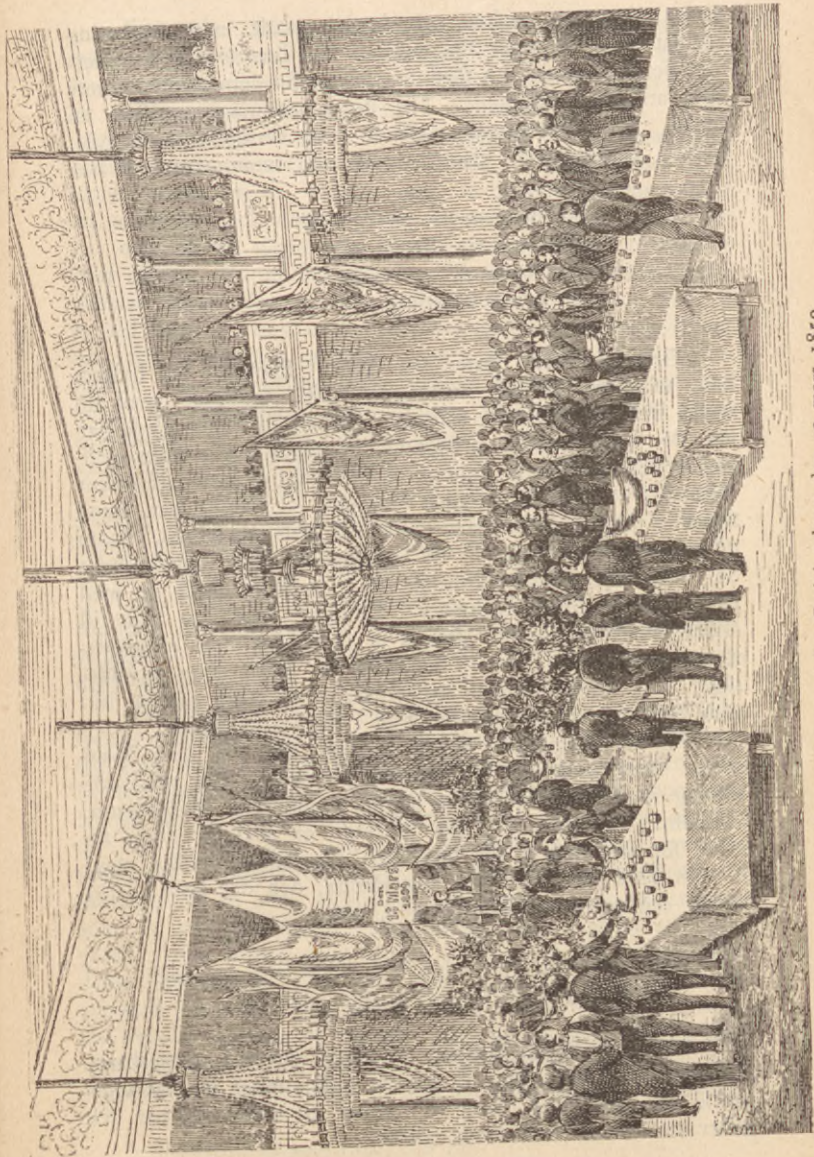
anklagas för att angripa och underminera alla de i ständsförfattningen liggande principer, hvilka kunde skapa en mera fri utveckling. Boströms ideal är en ständsrepresentation. Ständsförfattningen, säger han, är *den enda förnuftiga*. En omedelbar folkrepresentation vore absurd.

Så väcker man sinnena genom fosterländska fester. Redan i januari 1859 skrifver Blanche i sin tidning om ett *stundande riksjubileum*. Den 13 mars hade ett halft sekel gått, sedan Gustaf IV Adolf afsattes i Stockholm. Dagen var en inledning till en ny tid för folket, till en friare konstitution, en ljusare æra. Blanche ville därför, att dagen skulle firas rundtom i hela landet såsom en nationalfest. »Men för att denna nationalfest» — skrifver han — »skall såsom sådan erhålla sin fulla betydelse, är det af vigt, att den utgår från folket sjelft och icke från den vanliga beställsamheten och fjesket som, ifall de bära någon sköld, måhända kunna hafva något annat uti den, än hvad folket vid det tillfället enkom önskar och vill.»

Saken väckte anklang, främst hos de liberale, medan deremot åtskilliga personer af en annan färg icke voro belättna med en ny revolutionsfest. Ty såsom en sådan betraktades den af Blanche. Han tolkade festen som ett frihetens jubileum öfver våldets och despotismens herravälde i Sverige, *mindre* som ett firande af den nya konstitutionen, hvilken ju inneslöt den förhatliga ständsprincipen.

Efter att hafva samlat sig i angränsande rum intogade deltagarne i La Croix' salong den 13 mars klockan tre qvart till 8, under det att musiken uppspelade en festmarsch. Landshöfdingen Montgomery var ålderspresident. Efter honom följde 1809 års män, Adlersparres och Adlercreutz' söner och grefve Anckarsvärd.* På läktaren sutto damer i glänsande toaletter; i fonden öfver tribunen var en större transparang med orden: »Den 13 mars 1809», omgifven af svenska, norska och danska fanor. Montgomery talade, hedersgästerna talade, Anckarsvärd framförde sin tacksägelse för hyllningen, och »hvarje blick» — säger Blanche — »riktades under den djupaste rörelse och vördnad på

* De inbjudne 1809 års män voro: grefve K. H. Anckarsvärd, generaladjutanten Aug. Anckarsvärd, major von Matérn, öfverste-löjtnant Törnebladh, assessor Carlqvist, öfversten baron Adlercreutz, grefve C. A. Adlersparre (Albano) och kapten G. Adlersparre.

Halskellesfesten i La Croix' salong den 13 mars 1859.

denna ännu så vackra och höga gestalt, som ingenting kunnat böja, de snart åtta tiotalen lika litet som de kungliga förföljelserna under en förluten tid.» En deputation anlände från arbetareföreningen. Tre unge blusmän uppläste en adress, och Montgomery tackade i ett kärnfriskt anförande. Carlén deklamerade såsom vanligt om tyrannerna, om hur

»Kring purpurns släp i tider
Slog ned ett blixstens slag
Och tände så — omsider —
En folkets frihetsdag.»

Glanspunkten i festen var August Blanchés tal, hvilket han, afbruten af ett stormande jubel, framsade med sin starka och imponerande stämma. Först och främst rörde han vid de fosterländska strängarna, väckande sin publiks själfkänsla och hänförelse genom en liten bild af nationalfiendens vanmakt. »Steppernas vilda horder» — yttrade han bland annat — »ville vattna sina hästar vid Mälarens strand, liksom de några år senare gjorde vid Seinefloden. Till Seine kommo de, men till Mälaren kommo de ej, och dit skola de med Guds hjälp aldrig komma.» Derefter appellerar han till åhörarnes frihetskänsla. Dagen är ju en fest öfver »despotismens undergång». — — Enväldet är förbi, detta envælde, säger han, »hvars minsta tillstymmelse vi skola qväfva, liksom Herkules qväfde ormungarne i sin starka hand».

Arbetareföreningen firade samma fest. I dess lokal mötte man omkring tre hundra personer. Der prunkade sköldar med frihetskämparnes namn, Engelbrekt, Washington, Wilhelm Tell m. fl. Der tömdes en skål för 1809 års män, för »de män i alla tider och alla länder, hvilka vågat lif och blod för frihet och fosterland», och der läste Carlén verser om regementsförändringen, om

»Hur han, som leder solen, nog tänder upp den dag,
Då folket sjelft får skrifva sin egen viljas lag.»

Äfven ett litet sällskap af några yngre handtverkare, *Enighet och Frihet*, samlades till ett gille, under hvilket man drack för det mod, som ej tvekar att offra allt, när det gäller ett älskadt fosterlands välfärd.

Kort efter denna fest utfärdades ett upprop att fira ett annat minne från 1809 — halfsekelsjubileet öfver samma års grundlag. Den festen vann icke August Blanchés bifall. Så till exempel skrifer han i *Illustrerad Tidning*: »I de dagliga tidningarna läsa vi ett program till en sådan fest, undertecknad af mycket betitladt folk. I programmet talas bland annat om de 'välgerningar' vi hafva vår konstitution att tacka för, och detta var oss en verklig nyhet, ty annars har man så väl utom som inom representationen beständigt hört idislas, att om Sverige någorlunda gått framåt och icke alldeles legat efter sin tid, så har det varit mera i trots af än till följd af 1809 års konstitution med dess ståndssplittring och illa maskerade envælde. Sannt är likväl, att Sverige i tvenne fall åtminstone tagit verkliga jättesteg, och det är i *onödig lyx* och *allmän skuldsättning*. Också finner man bland tillställarne af denna 'grundlagsfest' icke mindre än tre excellenser och tre ledamöter af f. d. kreditföreningen.»*

Dessa nationalfester eggade och väckte, eldade och styrkte, lifvade och hänförde. Menniskorna grepos af ett begär efter frihet, det vill säga på denna tid *begär efter reform*. Och när så konflikterna med Norge inträffade, när så Italien reste sig mot despoterna, när så den fosterländska rörelsen fick sitt uttryck i skarpskytteidén, i nationalbeväpningen — då gjorde frihetens och reformens vänner allt detta till en hel rad af eggelser och maningsrop.

När Blanche vid en diskussion om grefve Anckarswärds förslag särskildt betonar de båda rikenas olikhet med hänsyn till deras rent konstitutionella utveckling; när han i en jemförelse rikena emellan påpekar, hur afundsvärdt och fritt Norge är, och hur dess konstitution är ett mönster för en fri stat — gör han det med en baktanke på de svenska ständerna. Oupphörligt tager han alla Norges företräden — saknaden af en adel, stortinget och vetot — och haller dem som en röd duk framför sina kolleger *icke* i afsigt att upväcka deras afund, utan endast i hopp om att kunna egga deras frihetstörst. Och när han slutligen insmyger detta yttrande i sitt tal: »Jag skulle anse unionens upplösning som en verklig olycka, ty jag har mera än en gång drömt om den möjligheten, att förr eller senare någon konung af den dynasti, som har Sverige ensamt att tacka för sin upphöjelse,

* *Illustrerad Tidning* 1859, N:o 21.

skulle, af erkänsla för detta så stjufmoderligt behandlade land, ändtligen en dag taga initiativet till en regeringsform för Sverige, lika med Norges, för att i denna gemensamma form sammansmälta de begge folken,»* — då visar han klart, hvad han bär innerst i hjertat, hvad som i sjelfva verket drager honom till Norge.

På samma sätt brukar man Garibaldi och Italien. Redan i januari 1859 skrifver Blanche i en uppsats i *Illustrerad Tidning*: »Det mulnar i Italien, en världsexplosion är icke otänkbar. Hvem vet, kanske blir det Italien, som Sverige kommer att tacka för en förnuftig representationsreform!» Italienarnes kamp för att vinna frihet och *enhet* blir sålunda ett nytt agitationsmedel för reformen. »När» — säger Lallerstedt — »i Norden enhetssträfvandet vaknar till fullt medvetande, skall det mötas af samma motstånd, som nu verkar i Södern.» Lallerstedt härleder sympatierna för Italien just ur den inbillade likheten med Sverige. Sträfvandet efter *enhet* var hos oss *representationsreform*.

Så letar man upp alla tänkbara paralleler, båda dessa folks kärlek till de förtryckta, båda dessa länders folkvalda dynastier, frihetsentusiasmen, den fosterländska hänförelsen, Engelbrekt — Garibaldi — Gustaf Vasa — Victor Emanuel. »De båda länderna» — säger Lallerstedt — »hafva samma sträfvanden i allt och hvarför icke äfven samma intressen!»**

Italienarne började inom kort sjelfva tro det, tro att det måste finnas en mycket stark beröringspunkt mellan deras land och det okända lilla Sverige. Så till exempel heter det i en af deras adresser: »Sverige, denna äldra nation, skall genom ett politiskt och moraliskt framåt-skridande intaga en plats bland de folk, hvilka likasom vi vilja bryta slafveriets bojor, afskudda sig förtryckets ok

* *Borgarst. prot.* 12 november 1859. Motionerna »hafva utgått från detta riddarhus, som i Norge icke får finnas; de understödjas af denna prelatur, som i Norge icke får någon makt. — —» Sverige deremot har »en representation med sjelfskrifvenheten i spetsen och statskyrkan midt uti, kall, förfusen, kylande åt alla sidor; en verklig allenastyrande konung, en beskattningsrätt, hvars verkan ofta bestämmes af hasarden etc.» — Jemförelserna tillspetsas så mycket som möjligt.

** Lallerstedts motion den 14 december 1859 och hans tal för Torre-Arsa den 11 juli 1861 (se *Illustrerad Tidning* N:o 28 samma år).

och nederslä de tyranner, hvilka med våldets och missbrukens makt förlama dem. Samma känslor lifva oss, samma kärlek glöder hos oss båda, samma dygder mana oss till handling!»

Blanche hade gifvit uppslaget till de många parallelerne; Blanche kunde äfven bättre än någon annan bruka dem. I tal, i anföranden på riksdagen, i sin tidning glömmes han icke gerna att erinra om Italien. Ögonblicket är inne, så falla hans ord, nu hafva ju söderns folk afskakat sina band och eröfrat en af världens friaste författningar. Nu måste vi handla. Ögonblicket är inne!

Och när Blanche, på tal om nationalbeväpningen, säger, att denna bör kunna värna oss äfven mot *inländskt* ok, då skänker han på samma gång uttryck åt en tanke, hvilken måhända spirade i reformvännernas bröst — tanken att drifva på eller tvinga fram en reform just medelst Engelbrekts vapenöfvade friskaror.

Först satte man sitt hopp till den sammanträdande riksdagen. Strax efter dess öppnande skrifver August Blanche: »Skall äfven denna riksdag gå förbi, utan att landets lifsfråga, representationsreformen, som i sig kan sägas innefatta alla de andra, blir af ständerna allvarligt och kraftigt tagen om hand?» *

Tiden gick, utan att något gjordes i saken. Intet representationsförslag framlades för ständerna; ingen motionerade om en ny riksdagsordning. Månader hade gått, vintern hade flytt, högt uppe i skyn jublade vårens lärka. Då började Blanche känna sig litet orolig, och den 18 april 1860, när frågan om en ändring i riksdagsordningen förekom, visste han att begagna sig af det gynnande tillfället. Männe representationsfrågan vore glömd? sade han. Rundtom i hela verden gjorde den raska framsteg. Blott hemma i Sverige stod den »aldeles orörlig» tack vare en olycklig och beklagansvärd tröghet. Nu fanns det sålunda endast ett bote-medel — »ett representationsförslag, hvilande från riksdag till riksdag, icke i hopp att det under vanliga förhållanden skall gå igenom, utan endast i afvaktan på någon kraftig impuls af yttre händelser, ty hvad som är omöjligt i dag, kan vara möjligt i morgon. Hade år 1848 landet haft ett representationsförslag hvilande från den näst föregående riks-

dagen, och detta förslag förekommit till afgörande under mars eller april detta år, så hade det bestämdt blifvit antaget, hur radikalt det än varit. — — — Lätom oss då alltid, mine herrar, hafva ett sådant förslag hvilande eller vaggande på tidens ström! Hvem vet, vid hvilken guldskuff det förr eller senare kan hamna! Vantom allt af slumpen, när vi icke kunna vänta något af landets eget sunda förstånd, egen goda vilja!»

Slumpen — det är ordet, hvar skulle man finna den? Jordmånen var beredd, hur skulle man bruka den! Folket var intaget af en fosterländsk stämning. Halfsekelsjubileet, Italiens frihetsstrid, skarpskytteidén hade väckt den och eldat den.

Slumpen — det vill säga en nyck af ödets lag! Det vill säga en väntan på detta oberäkneliga något, hvilket såsom gnistan, utkastad på måfa, tänder och gör ett bål af den ringaste lilla kärfve.

Så gingo några månader, utan att slumpen kom. Lärkan, som jublade öfver våren, flydde; sommaren var förbi och hösten vaknade. Blanche hade icke tålmod att speja efter sin slump, och den 17 oktober uppträdde han i ståndet, väckande ett förslag om en skrifvelse till regeringen, hvilken skulle framtvunga en reform — eller omstörtning. »Ett sådant förslag» — sade han — »som ställer regeringen i spetsen icke blott för den reformälskande delen af representationen, utan äfven för hela folket, bildande liksom ett arrièregarde åt reformvännerna, ett sådant förslag måste åstadkomma en påtryckning, så stark och mäktig, att den vanliga motståndskraften skulle böja sig därför likasom röret för vinden.» Sjelf ville han antaga hvad reformförslag som helst, blott det kunde utrota den förderfliga ståndsprincipen.

Sju dagar senare återkom han till ämnet. Då sade han öppet, att om förslaget ogillades, egde man endast ett sätt att åstadkomma en lösning. Sättet var en omstörtning genom våld — revolution. »Belgien», sade han, »beträdde denna väg 1830 och erhöll genom revolutionen sin fria statsförfattning. På samma väg erhöll Danmark 1848 sin, och nu har Sardinien sedermera också på denna väg fått sin.»

Borgarståndet och bönderna gjorde såsom han ville, de afläto en skrifvelse till regeringen med begäran, att konungen vid nästföljande riksdag måtte framkomma med förslag till representationens fullständiga ombildning. Och

icke nog härmed; reformvännerna i stånden sammanträdde och öfverlade om de åtgärder, som kräfdes. Frågan, som gälde att söka *framtvunga* en reform, utvecklades af Blanche och riksdagsmannen Uhr. Derefter blef en stor så kallad »centralkomité» vald, hvilken, med talrika filialer i landsorten, skulle hafva sitt högkvarter i Stockholm och agitera *dels* genom anskaffande af namn på petitionslistor, *dels* genom utgifvande af småskrifter i ämnet. Penningar skulle insamlas och programmet lydde: tvåkammerssystem, samfälda val, ståndens och ständsrepresentationens upphäfvande. Komitén utgjordes af tio ledamöter: friherre H. Hamilton, Björck, L. J. Hierta, Tersmeden, Blanche, G. Cederschiöld, Lovén, Johan Pehrsson, Anders Gudmundsson och Almqvist från Norrbotten. Äfven filialerna bildades inom kort, och i slutet af december 1860 egde man mer än fjorton hundra listor kringspidda öfverallt i Sverige, i städerna och på landsbygden.

Nu blef det verkligen hvad man kallar *luft i luckan*. Pressen agiterade för »nationens lifsfråga». Än hette det, att stånden voro »medeltida feodalinrättningar». An liknades svenskarne, jemförda med normmännen, vid »aktieegarne i gamla *Yngve Frej* bredvid intressenterna i ångfartyget Aros». Än gälde det vårt »trassliga och lappade fyrkammersystem». * Än yrkade man öppet på en våldsammare omstörtning. Så till exempel hette det i *Norrköpings Tidningar*: »Skall den svenska nationen vänta att erhålla en helgjuten representationsförändring till dess alla de aristokratiska fördelningarna blifva ense om ett förslag, som i samma grad som den nuvarande riksdagsordningen ser deras intressen till godo, så får den vänta *in saeculis saeculorum*, i fall ej någon yttre påstötning å la 1848 — och en sådan kan vara närmare för dörren, än man i allmänhet tyckes föreställa sig — tvingar svenska nationen att blifva ett enda folk, för att ej falla i spillror.»

Det konservativa Allehanda uttryckte sitt misshag. Hvarför? säger Blanche i ett genmäle i sin tidning. Är det då så himmelskriande, hvad man nu begär? Har man icke i femtio år sträfvat efter att nå det? Och hafva ej nästan

* Se Göteborgsposten, Hallandsposten, Sölvesborgsposten, Vestmanlands läns tidning, Dalpilen m. fl. för 1860. På nyåret 1861 uppmanade Göteborgs Handelstidning framstående män af adeln och presterskapet att utfärda cirkulär till ständsbröderna med begäran, att dessa skulle afsäga sig sin sjelfskrifna representationsrätt.

alla civiliserade nationer fått det och prisat det som en stor och ljuf lycka! Endast här söker man göra allt för att hindra det. Hvarför? Jo, emedan Allehanda är kränkt. En och annan börs magnat, hvilken det agiterat för, hade ej blifvit riksdagsman under det sista valet. »Och af sådana motiv skyr man icke att sätta på spel nationens viktigaste lifsfråga! Vi hafva icke ett enda ögonblick trott på något resultat af denna originella manöver, ty att tro detta vore det samma som att betvifla nationens sunda förnuft och naturliga rättskänsla. Antingen nu Dagligt Allehanda får några prenumeranter mer eller mindre, och antingen Pål eller Per blir riksdagsman för Stockholm, så skall den stora frågan gå fram, trots alla småsinnets bemödanden. Vida svårare impedimenter har den allsmåktiga tidsandan ur vägen röjt.»

För August Blanche gäller det hvarken nu eller någonsin partiets, personers eller det egna jagets fördel. Blanche ser den fosterländska idén, ljus och skön, troende på dess kraft att skänka friheten en landvinning, troende på dess makt att gifva mer lycka åt folket. Allt annat *vill* han icke och *kan* han icke se.

Han förargades öfver motståndet och motpartiets gräl, men på samma gång var han intagen af en glad och frisk känsla, på samma gång var han öfvertygad om en stundande reform. De växande sympatierna för den sak, han gjort till sin, och de växande petitionslistorna rundtom i landet verkade på hans själ med föryngringens hela styrka. »När man ser allt detta» — skrifver han jublande — »och ställer vid sidan af denna stora fråga nationalbeväpningen, begge med samma allvar och kraft bearbetade och utvecklade, så synes det verkligen, som uppginge en föryngringens eller pånyttfödelsens dag för det gamla Sverige. Särdeles upptröstande och trösterikt är det väl att veta sig tillhöra en tid, som icke helt och hållet nedsjunker i likgiltighet för det allmännas stora angelägenheter.»*

Torsdagen den 11 april 1861 samlades på upprop af reformkomitén i Stockholm fyra hundra reformvänner i La Croix' salong. Der kom man öfverens om, att saken nu var mogen, — representationsreformen kunde ej längre uppskjutas — samt att en mängd adresser skulle utfärdas och undertecknas. Der talade Blanche om revolutionernas trollkraft. »De kunna förliknas» — sade han — »vid dessa

* Illustrerad Tidning 1861, N:o 5.

underbara fenomen, hvarom sagan förtäljer. En välgörande fé lyfter sitt trollspö, och sj, jorden remnar, bergen sjunka och ögat möter hesperiska lunder och fält med gyllene grödal! Det gäller blott att begagna sig af tillfället, men man gör det ej antingen af för litet mod eller af för mycken eftertänksamhet.» Så drager han upp en konturteckning af vår fyrdelning, talar om dessa väldiga processioner af adelsmän, hvilka hack i häl atföljas af presterna, och säger, att den som sett dem i ett förstärkt statsutskott, han har »bevistat ordentliga begrafningshögtider efter sunda förnuftet och allmänna rättvisan». Derefter anger han såsom hvarje folks pligt att bidraga till sitt tidehvarfs »förråd af ljus och vett», det vill säga att icke förblifva stående på *en* plats, utan att skrida framåt, oupphörligt framåt. Annars går det så lätt att urarta till barbarer. »Ett sådant folk kan icke finna sympatier hos andra, om ej hos slafvar och deras beherskare; det skall stå öfvergifvet i nödens stund; det skall alltid betraktas såsom en främling, den ingen vill vidkännas, och det skall slutligen som en vålnad spårlöst försvinna. Det är ett dylikt öde, som hotar vårt land, om det fullföljer ett system, som tiden utdömt och den allmänna bildningen fördömer.»

I slutet af januari 1862 uppvaktades De Geer af reformkomiténs ledamöter, hvilka då öfverlemnade samtliga petitionslistor, innehållande närmare 38,000 namn. Komitén uttryckte den förhoppningen, att konungen måtte förelägga nationen ett nytt representationsförslag, hvilket af de oeniga riksständerna och klasserna skulle göra ett *hell* folk, starkt, enigt och lyckligt. De Geer sade sig dela komiténs önskningsar och lofvade att med glädje frambära petitionerna, och den 14 januari 1863 öfverlemnade regeringen genom statsrådet Bredberg ett nytt representationsförslag till Svea rikes ständer. Tilldragelsen firades af borgarståndets ledamöter genom en animerad middag å hôtél Rydberg. Bönderna hade samma qväll en festlig kollation, der Blanche uppträdde och talade för dannemännen. De Geers representationsförslag kunde ha varit bättre, men, sade han, »det förefaller mig, som låge en af dess största förtjenster i dess fel, emedan det just är dessa fel, som göra dess antagande hos oss möjligt, och det är denna möjlighet jag för min del i främsta rummet håller på.»*

* *Borgarst. prot.* 18 mars 1863.

Aftonbladet helsade det med välvilja och belåtenhet. »Detta representationsförslag kan icke falla», skref det. Borgarståndet och bönderna uppuktade konungen för att öfverlemnna en adress, der de tackade för hans godhet. Adressen uppsattes af fem ledamöter; en af de delegerade borgarne var Blanche.

Karl XV.

Karl XV:s namnsdag den 28 januari firades öfverallt, i hufvudstaden och landsorten. Fester, fackeltåg, sångkörer och föredrag tolkade hvad man kände för kung Karl och för reformen. Konungen blef i skaldens och folkets mun *reformkungen*, och den 6 febr. 1863 lästes i *Aftonbladet* följande korta meddelande: »Dagens stora nyhet är, att det kungliga representationsförslaget blifvit af konstitutionsutskottet förklaradt hvilande. Beslutet

härom fattades i dag klockan två eftermiddagen *utan votering.*»

På årsdagen af 1848 års revolution väckte G. M. Stiernsvärd hos ridderskapet och adeln förslag om att 10,000 riksdaler skulle anslås till en gyllene medborgarkrona åt Louis de Geer, och Blanche, som var intagen af den ädle mannens bragd, sade: »Nu kan vi göra republiken när som helst; vi ha ju en president, — det är *Louis de Geer!*»

På hösten sammanträdde reformvännerna åter och valde en ny centralkomité af tolf ledamöter — Hamilton, Hierta, Tersmeden, Selander, Öfverström, Sjöberg, Lovén, Sohlman, Björck, Blanche, Uhr och Samuel Ödman. Denna komité skulle uppsätta en adress, hvilken, undertecknad af Svea rikets folk, borde läggas fram för en nästkommande riksdag.

Motståndarne voro icke belåtna, det är sannt, men — tänkte de — svenskarne äro tröga; hetsigheten förgår lika fort som den kommer; nu hade man tvenne år att lugnt sofva på saken. En i februari 1863 utgifven *riksdagsrevy**

* *Riksdagsrevy*, 15 februari 1863 (Stockholm, tryckt hos I. Marcus 1863).

innehåller följande: »Vi upprepa ett uttryck, som vi uti ett föregående häfte citerat, att *svenskarne äro ett trögt folk, fullt af hetsigheter*. Dessa senare hafva nu kommit till utbrott, och med en intensitet, som icke brukar vara en borgen för någon längre varaktighet. Trögheten skall nog återtaga sitt värde, och efter någon tids förlopp, då borgmästares och regementschefers tal på Karlsdagen för länge sedan fallit ur minnet, då hurraropen och fanfarerna, som säkerligen varit uppriktiga, men för öfrigt reguliert upprepas hvarje år, förklingat, och då till och med i hufvudstaden ingen mera skall tänka på fackeltåget, som ingen såg, på sången, som ingen hörde, på illuminationen, som ej blef af, — då skall säkerligen en vida skarpare och mindre välvillig kritik riktas mot det kungliga förslaget, som står helt naket kvar, beledsagadt endast af minnet af de under förtjusningen beviljade anslagen (till konungens hofhållning).» Två år derefter — 1865 — visade sig svenskarne mindre tröga, än hetsiga.*

* *Litteratur: Aftonbladet 1858—1863; Illustrerad Tidning 1859—1861; Dagligt Allehanda 1860; Borgarst. prot. 1859—1860 och 1862—1863; Posthumus: Ur minnet och dagboken m. m.*

Året 1865.

August Blanche 1864.

Efter en blyertsteckning af G. S. Hallbeck.

Da Blanche återkom från sin resa till Italien den 15 maj 1864, hade man icke lugnat sig efter marsoroligheterna, hvilka i Sveriges hufvudstad väckte en liten storm.

Den sjette dagen i mars var ett folkmöte för Danmark anordnad i La Croix' salong af »skandinaver». Mötet öppnades af grosshandlaren Wallenberg; Sohlman, Wieselgren, Hedin talade, och i mötets resolution uttrycktes sympatierna för vårt blödande broderland och dess rättvisa kamp. Tillströmningen var stor; salen åter för liten; flere af dem, som anländt, måste stanna på gatan. Hopen växte ut, fyllande hela torget, och då mötet blifvit upplöst, gick den öfver Norrbro, hurrade och sjöng folksången och drog in på Slottets borggård, hvarest den efter sångens slut ropade *lefve kungen!* Andra styrde kosan till danske envoyén, ropade *lefve Danmark!* och aftågade till Blasieholmen. Der gäfvo de i mindre valda ordalag sin harm luft för Manderström, som afhållit Karl XV från kriget.

Polisen skred nu in, arresteringar skedde, rabulisterna fördes bort till vakten midt emot Operan, och massan eskorterade herr polismästaren Wallenberg, som, för att kunna skingra den, använde våra brandsprutor.

Just detta hans stridsätt torde ha varit orsaken till de nya excesser, som dagen derpå följde. Då krossades nämligen några fönster här och der, polisen uppträdde med en

klandervärd råhet och öfverföll med bat-tongerna hvem helst, som mötte den. Härigenom inträffade en hel del våldsdåd.

Polisen bröt sig in i portgångar och butiker, anfallande och pryglade äfven de mest fredlige.

En och annan polisbetjent uppträdde något rusig, hvilket skänkte ytterligare färg åt scenerna.

Allt detta föranledde som sagdt en liten storm. Aftonbladet yttrade i sitt nummer för den 10:
»Samhällsordningen i ett land, der icke

terrorism är rådande, hvilat ytterst på *aktningen för lagen*, icke på den materiella styrka, som de maktogande hafva

Från marsoroligheterna 1864.
Karikatyrteckningar ur Söndags-Nisse.

till sitt förfogande till förekommande och beifrände af brott. Det är därför af stor vikt att i fall, der lagarna blifvit åsidosatta och den allmänna säkerheten störd af några bland dem, som skola vara ordningens, lagarnas och den allmänna säkerhetens väktare, det icke visar sig, att sådant får oanmärkt och obeifradt passera.»

Justitiekanslern anställde äfven åtal mot Wallenberg, dock utan att oviljan öfver rättskränkningen lade sig. En skriftställare Göthberg utsände en broschyr: »Wallenberg, marsorolighetsblad 1864—1865, N:o 1». Skriften åtalades af herr justitiestatsministern. Göthberg utgaf en upplaga n:o två, och den 5 och 6 mars 1865 firade en mängd folk, mest gesäller och pojkar, årsdagen af den Wallenbergska striden med ett upplopp. De skreko, de hojtade och inslogo några fönster; de stormade vaktkontor, sårade polismän och måste slutligen skingras genom hästgardets chocher.

Samtidigt inträffade den stora Holmska krachen, hvilken, som bekant, ruinerade en mängd småfolk. Vidare talades om en tjänsteman i Stockholm, hvilken i egenskap af ombud för en bank visat sig vara oredlig, dock utan att lagföras. Slutligen blef den stora massans rättskänsla kränkt tack vare ett på den tiden mycket beryktadt mål, åtalet mot en statens lokomotivförare Riex, hvilken man hade anklagat såsom orsak till en sammanstötning mellan tvenne tåg vid Sandsjö på södra stambanan. Rättegång inleddes mot Riex, som häktades. Förmännen sköto skulden på den underordnade tjänstemannen, hvilken ej hade gjort annat än lydt deras ordres.* Förmännen ville rädda sitt eget skinn, sade man, och den intrasslade rättegången, som varade i månader, bildade en i högsta grad märkvärdig historia. Här gjorde man allt för att söka fälla en oskyldig, under det att de ofvannämde högre stälde brottslingarne, stadsmäklaren Holm och tjänstemannen-ombudet, icke ens vidrördes af ett rättvisans finger. Ja, man var till och med djerf nog att neka den anklagades kamrater, öfrige lokomotivförare, hvilka blifvit inkallade som vittnen, permission. Härtill kom slutligen, att polismästaren Wallenberg, oaktadt justitiekanslerns åtal, gick fri.

* Förmännen, hvilka af Aftonbladet angifvas såsom skyldige, voro: trafikintendenten Frykholm, stationsinspektoren Bergman och stationsmästaren Knochenhauer.

Allmänheten var kränkt, speciellt de liberale, mest August Blanche, folkvännen och folktribunen. Han såg i alla dessa tilldragelser ett brott — mot lagen, mot folket, mot rättskänslan i allmänhet — och så skref han i Aftonbladet 1865 den 29 mars en artikel, »Samhället sjukt», hvilken i viss mån siade om en omstörtning.*

Först och främst angriper han polismästaren Wallenberg, hvilken hade erhållit en orden för sitt hjeltemod. »Folket» — säger han — »har svårt att fatta hur en tjänsteman, hvilken genom att sätta *eget godlycke* i stället för gällande lag under halfannan vecka gjort hufvudstaden till tummelplats för ett tygellöst käppvälde och våldfört den personliga säkerheten för nära 130,000 menniskor — hur, säga vi, en sådan tjänsteman ännu efter ett helt år kan sitta kvar vid ett embete, för hvilket han långt före detta visat sig sakna hvarje erforderlig egenskap.»

Lagarna äro sålunda icke till för högre embetsmän. »Lagarna äro spindelnät», säger en engelsk författare, »som fånga de små flugorna, men sprängas sönder af getingar och bromsar.» Blott när det gäller *nedåt* äro de mycket snabba. Då hugga de in på arbetare och småfolk. När vederbörande i mars månad 1864 öfverföllö med hugg och slag hufvudstadens befolkning, då hade ett motstånd — säger

* Blanche hade redan förut tagit till ordet i en liknande fråga. Den 2 juni 1860 skref han i *Illustrerad Tidning* en artikel, »Något om jemlikhet inför lagen», der han, med anledning af ett par då nyligen timade händelser, yttrade sig ganska skarpt om myndigheternas partiska förfarande. Några gesäller hade en qväll öfverfallit och misshandlat personer, som de mött. De häktades och fingo i månader vänta på sin dom, inspärrade i fängelsecellen. Några gardesofficerare gjorde sig skyldiga till samma brott. De »antastade och slog fredligt folk, som icke gjort dem det ringaste emot, ryckte sjalar af qvinnor, förföljde ända in i åkdonet dem, som dit blifvit burna sanslösa» genom våldsverkarnes angrepp — men dessa officerare häktades *icke*, ransakningen bedrefs ytterst slappt m. m. »De hafva således icke orätt» — säger Blanche — »de som påstå, att lagarna, skoningslösa mot obildade och obemedlade förbrytare, ofta äro uddlösa mot bildade och bemedlade. Eller skulle kanske bildningen och förmögenheten förminska en handling's straffbarhet? I vår tanke ökas den derigenom i dubbelt mått. Man känner sederna, men hånar dem därför, att man innehar en bättre samhällsställning. Man känner lagarna, men trotsar dem därför, att man kan försona dem med penningar. — — Man utgjuter sin nästas blod och betalar det kanske mera ogeneradt, än man liqviderar den champagne man druckit.»

Blanche — varit *lika lagligt*, som polisbetjenternas nu gjorda battonganfall voro *olagliga*.

Dessutom — hvilken skilnad på förbrytarkategorier! Å ena sidan menniskor med talanger och med bildning, hvilka blifvit omhuldade och värnade af samhället, under det att å andra sidan knappt finnas några kunskaper, icke någon föresyn, ej heller någon uppfostran, icke någon omvårdnad af samhället, något skydd, utan folk, vana att i polisen se en fiende; »det kunde icke undvikas, att lagarna, som stiftats af samhällets bättre och lyckligare lottade, i någon grad upställdes till förmån för de rike».

Så refererar han de bekanta händelserna — stadsmäklaren Holm med nära tjugu millioner skulder, han, som i åratals svindlat och bedragit, men — detta oakadt — helskinnad kommer undan, sedan hans affär såsom stadsmäklare öfverlåtits på ett af hans biträden mot det egendomliga villkor, att större delen af inkomsten skulle tillfalla — fru Holm. Vidare tjänstemannen-ombudet, som går fri därför att, som det heter, han har hustru och barn, hvilket kommer Blanche att utropa: »Nå väl! Men hvarför får man så sällan höra samma rörande ord, när lagen skoningslöst slår ned i de lägre samhällslagren? Finnas ej hustru och barn äfven der? Eller har lagen endast känsla för sådana tårar, som upptorkas med spetsnäsdukar?» Slutligen erinrar han om målet mot Riev, hvilken under tre långa månader suttit inspärrad, skild från sina anhöriga, föräldrar och en brud. »Det finns inga föräldrar, det finns ingen brud bland samhällets underordnade. Men ett samhälle, der detta och dylikt kan och får ske, är mycket sjukt, och fara är, att sjukdomen blir dödlig.»

Allt detta är djerft både till språk, syfte och ton, men erhåller sin förklaring, visar sig i ett nytt ljus, då Blanche tillägger dessa märkliga ord: »Hans excellens herr justitiestatsministern låter i förordet till sitt representationsförslag tydligen förstå, att det någon gång kan bli *för sent* att framkomma med nödiga förändringar i en stats författning. Men det fatala ordet *för sent* svärfvar mycket närmare öfver det land, der rättvisan hånas och der likheten inför allmän lag blott är ett tomt ord. Men derom bekymra sig vanligtvis de maktgärande föga. Kanske le de åt alltsammans. En Polignac, en Guizot logo också, men slutligen logo de ej, och Karl X och Ludvig Filip logo ej heller.»

Häri genom antager denna lågande artikel icke blott karakteren af en fäktning för de små, för folket och likheten inför allmän lag och rätt, för oväld, sanning, frihet, humanitet, utan den blir ett hot, en utmaning, en trumpetstöt, ett nytt agitationsmedel för den gamla representationsfrågan.

Sedd i detta ljus kommer den till sin rätt och torde kunna förklara den upphetsning, som följde. Man sade, att det var lättsinnigt att på grunder, som här anförts, stämpla hela samhället nära nog såsom obotligt. *Allehanda* berättade, att *Aftonbladet* var sjukt, kallade dess artikel både galen och skandalös och undrade, om den tillkommit för att höja bladets aktier, hvilka under en tid oroande fallit. »Man måste morska upp sig» — hette det — »man visar tänkerna. Kanske skall man på denna väg kunna upphinna en medtäflare, som sprungit en förbi på skandalens prenumrationsstege. — — Ändamålet helgar medlen.»

Blanche kunde icke hejdas af sina motståndares skrik. Tvärtom fasthåller han de åsikter, han förfäktat; ja, den 7 april utvecklar han dem närmare i en uppsats, hvilken han publicerar i *Aftonbladet*. Der säger han, att »rättvisan ilar i dalderna med lejonets snabbhet, men skrider på höjderna med snäckans gång. Det är hvad vi klaga öfver och skola klaga, så länge vi ha en röst för vår känsla och en penna för vår hand.» Är folket icke förtjent af mera aktning, mera undseende? Måste man kallas låg, därför att man är arbetare? Nej — svarar han — »finnes det någon *lägre* klass, så är det den, som bildas af lättjan och veklighet». I Amerika är den grofva handen lika god som den fina. Hos oss i Europa äro de tvenne fiender. Hos oss gäller det hvad man *är* och hvad man *har*, icke hvad man *kan*, *uträttlar* eller *duger till!* Och dock — säger han — finna vi öfverallt hos den arbetande klassen »ett bemödande att höja sig», ett sträfvande efter bildning, vett och humanitet, »glädje utan flärd, artighet utan falskhet, belevfvenhet utan öfvermod, förädlande sysselsättningar».

Derför är det af vigt att icke rotfästa den tron, »att medan lagen mot de *lägre* icke har nog skarpa klor, har den deremot för de *högre* icke nog lena silkesvantar. *Likhet inför lagen*, det är *samhällets själ!*»

För att göra sig ett begrepp om det uppseende de väckte, dessa Blanches artiklar, som kalla *Samhället en sjuk-*

ling, torde man böra erinra sig en uppsats i *Aftonbladet*, »Sjukt eller Friskt?» af den 13 april. »Denna bok är en explosion! skref Jules Janin, då Victor Hugos odödliga verk *Les misérables* utkom. Och så befanns den ock vara. Det gamla förmultnade samhällets sykofanter hissade genast sina slitna fanor, förklarade krig mot det nya evangeliet, bearbetade förskräckelsen och sjelfviskheten, och alla ugglor flaxade, yrvakna och skumögda, fram ur sina nästen, skriande: se solen! Låt oss släcka ut henne! Hvad Jules Janin sade om *Les misérables* synes nästan kunna sägas äfven om den bekanta artikeln i *Aftonbladet*, *Samhället sjukt* — en artikel, ringa till omfång, men betydelsefull genom innehållets sanning, framställd i ett rent och ädelt språk, der endast den uppskrämnda yrvakenheten kan spåra 'en feberglödande hand!' Äfven denna artikel tyckes ha verkat nästan som en explosion. Det är lättsinnigt att på så ringa skäl förklara samhället för sjukt! har den ene med helig fasa utropat, och det inkastet har författaren sjelf i en artikel bemött. Det är farligt att sprida dylika åsigtter bland massorna! har jag hört andra förklara. Medgifves! Det är verkligen farligt, och just deruti ligger den stora förtjensten. Det är farligt för de fördomar och missbruk, för hvilkas bekämpande man ingenting vill göra, farligt för de sår man icke vill förbinda, för de sjukdomsfrön man icke söker utrota. Ja, hon är farlig, denna hand, som afslöjar det dolda, men öppna såret, ty hon visar hvarifrån gifvet kommer. Men endast genom att visa verkligheten sådan hon är, hotande, sorglig, vidrig, kan man förmå samhället att söka bot mot det onda, hvaraf det lider!»

Så talas om de hatade och förföljde *demokraterna*, hvilka pekas ut såsom framtidens pionierer, samt om de första kristna nere i katakomberna, den tidens misskände och förföljde folkvänner. »Äfven de angrepo en samhällsordning, svigtande under tyngden af sina orättvisor, äfven de smädades, skymfades, proskriberades alldeles som heroerna bland nutidens demokrater. Men i efterverldens ögon är det de förres odödliga ära att ha störtat Cæsarerernas gamla verld och grundat en ny — —.»

Syftemålet är klart, parallelen afsigtlig. Här gäller det Cæsarerernas gamla verld uppe i Sverige, — här gäller det riksständen och reformens demokrater, hvilka genom Blanche och hans vidt gående stridsrop manas och uppmana till

en afgörande kamp. När slutligen i maj den olycklige Riex ännu sitter inspärrad i sitt häkte i Stockholm, faller man detta varnande och bekanta yttrande: »Ma vi minnas den sanning, som Laboulaye uttrycker sålunda: *la liberté du dernier des misérables est l'affaire de tous. Dès que les formes legales sont menacés, dès qu'un ciloyen est injustement atteint, tous sont menacés.*» —

I början af januari 1865 lät centralkomitén trycka ett manifest »till svenska medborgare», innehållande en redogörelse för representationsförslaget och uppmanande ständen att antaga det vid riksdagen. Först och främst vände man sig till adelsmännen och presterna, hvilka i en artig och fint smickrande ton förehöllos det storslagna i att lyda folkviljan. Förslagens antagande — hette det i skrifvelsen — »skall äntligen göra slut på den oro, hvilken, om förslaget förkastas, hotar att uppfamma till en strid, som fosterlandsvännen skulle djupt beklaga!» Äfven De Geer sjelf yttrade i konseljen: »Det är möjligt, att vi ännu icke kommit nära gränsen af detta *för sent*, som dock mången gång oväntadt genljudit öfver andra länder; men jag kan icke inse något skäl, hvarför närvarande ögonblick skulle vara *för tidigt!*»

Allt detta torde ej hafva fallit reformens motståndare synnerligen på läppen — de hade icke spått sannt! Trögheten var förbi och hetsigheten fortfor — och det i sådan grad, att en och annan talade om det sjuka, utdömda och förmultnade samhället. Otaliga broschyrer vände sig mot förslaget, hvilket kritiserades såsom grundläggande ett penningvälde. Boström uppträdde med en kort och skarp afhandling, der han i enlighet med sin statslära sade, att ständsrepresentationen »är den enda rätta och förnuftiga folkrepresentationen. — — Alla andra representationsformer äro mer eller mindre endast *tanklösa* och *förmuflösa tillställningar*, hvarigenom vissa medborgare sättas i tillfälle att med sken af lag och rätt votera och besluta om rättigheter, som icke egas af dem sjelfva, det vill säga i tillfälle att (skenbart) lagligen begå uppenbara rättskränkingar eller brott.» En sådan representation liknar han vid en röfvarhop. »Nu» — slutar han — »då den okunniga mängden har råkat få hand om staten, så att sjelfva de högste embetsmännen i riket erkänna sig ledas af henne, nu vill man af pur sinlig råhet

och tanklöshet helt enkelt *bortkasta* hela den dyrbara frukt, som — — — blifvit vunnna.»*

Detta allt är en småsak, jemfördt med mycket annat, särskildt med en broschyr af expeditionssketter Ringborg, hvilken efter Blanches första artikel i Aftonbladet, »Sammhället sjukt», visade sig i bokhandeln. Titeln på denna skrift, dedicerad till »Sveriges välfärdsutskott», det vill säga centralkomitén i Stockholm, lydde: *Allmänna Välfärdsutskottet och de vilseledde, också en adress till svenska folket*. Skulle man sätta tro till Ringborgs aktstycke, vore nämligen Sverige 1865 jemförligt med Paris under den stora revolutionen. »Schavotten är permanent», hette det i förordet, »icke den som upptimras på torget, utan den som uppreses i tidningar, flygblad och nidskrifter, der ära och redlighet, der fosterlandskärlek och religion, der trohet åt monarken och fasthet i grundsatser hånas och släpas i smutsen. — — Guillotinen är i full gång. Icke den, som skiljer hufvudet från kroppen, utan den som dödar det dyrbaraste hufvudet eger — tankarna. — — Men liksom fordom i Frankrike demagogiens öfverdåd slutligen straffade sig sjelft, skola äfven i vårt gamla Sverige desse folkledare förr eller senare skörda den lön, som de förtjena.» För att ytterligare betona den stora likheten med Frankrike uppdragas paralleler mellan centralkomiténs män och ledamöterna af franska nationalkonventets välfärdsutskott. August Sohlman liknas vid Robespierre — Carnot, Björck vid Lindet, Hierta vid Couthon, Uhr vid Prieur, Ödman vid S:t André. »Slutligen» — heter det smått ironiskt om Blanche — »har utskottet i den republikanske skådespelsförfattaren och tidningsskrifvaren, den vilde klubbisten men älsklige privatmannen, sin Collot d'Herbois, som också skref många skådespel, flitigt uppträdde såsom talare i klubbarne, sedan han misslyckats på tiljorna, och derjemte utgaf sin egen tidning: *Pappa Gérards almanacka* — ej olik *En skådespelares äfventyr*.»

Obekymrad om motståndet, kall för alla liknelser, fortsatte man att arbeta för reformens framgång. Valkretsarna i Stockholm hade oupphörligt möten. Sammanträden, banketter utlystes af reformvännerna. Fjerde kretsens möte

* »Äro Rikets Ständer berättigade att för svenska folket besluta och fastställa det nu hvilande så kallade representationsförslaget?» (Upsala 1865.)

hölls i Berns salong den 10 maj och var besökt ända till trängsel. August Blanche valdes med acklamation till ordförande och öppnade diskussionen med ett värtaligt föredrag. Han erinrade i början om året 1809, som var »en half revolution med den återstående hälften till testamente». Han erinrade vidare om Louis De Geers ord, »det der ordet för sent, som blifvit så ominöst sedan 1848. Mycket af hvad nämnda år förde med sig till verlden, tog det äfven med sig när det gick, men lemnade likväl det bästa qvar, just detta lilla ord, som är odödligt, emedan Guds röst talade deri, och det skall bli en varning för kommande släkten». Presteståndet och adeln liknas vid tvenne döde, presterna vid en sakristia, adeln vid ett vapenhus. Sannt är, att adeln har varit tapper — säger han — och klädt, såsom det heter, blodig skjorta för landet, men — tillägger han — det har äfven de små, härskarorna, folket, de djupa torftiga lederna. Skilnaden är blott den, att dessa icke fått ömsa. »Vändande hem från de slagfält, de gödt med sitt blod, finga de så lagom med af lagrarna, men så mycket flere och tyngre skattebördor att bära. De sågo de högadlige anförarne jublande intäga i stora slott och beklädas med höga, lönande embeten, men vände sjelfva åter, och oftast utan ringaste knot, till den vanliga husmanskosten, hafrekakan eller barkbrödet.» Blanche tror, att adeln redan erhållit sin betalning, att räkningen är qvitterad, att intet mera återstår. Dessutom är det farligt att grunda några fördelar eller anspråk på blott *historiska* minnen, säger han. Sådana eger folket lika många som adeln. Blanche erinrar om de gamla *allshärjaringen*, »da det fullkomligt suveräna folket ganska hårdhänt handskades med konungar och höge herrar. Tänk nu, om ättingarna till detta folk också ville pocka på företräden och makt just på grund af sådana minnen! Hur skulle då adeln och preteståndet taga det? Jag befarar, att dessa båda så kallade historiska stånd skulle i sin förskräckelse vara färdiga att radera ut hela historien.» Nej, slutar han, delar af dessa stånd komma säkerligen att inväljas i den nya representationen — dock icke på grund af sina minnen och privilegier, »utan på grund af den lefvande känslan af aktning och förtroende, just det som utgör den sanne medborgaren, det sanna fria och lyckliga samhället. Då först skola de bli hjertligt välkomna, hvilket de tillföre aldrig varit. Sjelfbjudna gästers öde känner man!»

Diskussionen, som rörde sig kring De Geers representationsförslag, visade att i kretsen äfven funnos reformfiender. Så till exempel kallade Munck af Rosenschöld förslaget »en guldrepresentation under De Geerska battongväldet», medan Nils Arfvidsson fann det för demokratiskt, vädligt för monarkien och med omstörtning till tendens.

Fjerde kretsens *valmöte* hölls den 12 juli. Blanche, som var uppställd som kandidat, tvekade. Helst ville han slippa att blifva *fjerdingsman* i fyrdelningen. Öfvertalad af valmännen, kunde han icke neka. Efter att hafva gifvit sig »på nåd och onåd» sade han, att hellre ville han stupa, än öfvergifva sin post. Skulle förslaget falla — slutade han sitt tal — då borde alla medel, alla utvägar tillgripas. »Ingen förlängning af riksdagen, ingen ny statsreglering, nytt representationsförslag, likt det fallna, hvilande; riksdagen derefter upplöst och en ny sammankallad» — så lydde August Blanches formulär till ett program. »Borgare- och bondestånden måste göra slut på det nuvarande tillståndet, och hela folket ha de bakom sig.»

Folket — det är slagordet, nu likasom alltid. *Folket* utbytte diplomatiska noter; *folket* afslöt en allians med Italien; *folket* hyllade Garibaldi och Bakunin. Så började samma folk tänka på sitt försvar — det gjorde som i Engelbrekts och folkheltarnes dagar, väpnade sig till strid och blef sin egen krigshär. Nu började samma folk tänka på sin författning; minnet af hvad det var för århundraden tillbaka kommer det att som mönster just välja *allshärjartinget*. Skarpskyttarne förvandlades till en Engelbrekts friskaror; nu blir, i enlighet med samma sätt att se, De Geers representationsförslag en erinran om allshärjartingen. Låt slutligen länkarna hopfogas till ett helt — Engelbrekt, skarpskyttarne, tingen, förslaget — och upp ur tidens haf, oroligt och stormigt, höjer sig i oktober 1865 aftäckandet af Engelbrekts staty i Örebro, folkets stora fest och folkkonungens kröning.

Äran att hafva ingjutit poesi i dessa händelser, äran att hafva gjort dem till hela folkets hjeltedikt tillkommer August Blanche, folktribunen och diktaren. *Han* tog ideerna ur den luft, som han andades, tog dem ur samtidens hela andliga atmosfär och uppbyggde ett drama, speladt af tidens menniskor, hvilka, eget nog, trodde på sina roller. Märk blott, hur Engelbrekt skildras i Örebro af Gumælius, då statyn aftäcktes under festen! Engelbrekt är befriaren, folkets son

och tjenare. Sådane män som han uppträda i tider, då folket, friheten och fosterlandet hotas. Folket bör äfven nu lita blott på sig sjelft. »Folkrättens skydd är icke mycket att bygga på, sedan våldet trotsigt sätter sig i rättvisans ställe!»

Engelbrekt visste att imponera på herrarne — det vill säga på ridderskapet och adeln och presterna. Adelsmännen kufvade han »med murbräckor och dalaskäcktor»; biskoparne ryckte han litet hårdhänt i kragen. Engelbrekt kämpade för det största af alla mål i spetsen för öofvade och frivilliga folkskaror. »I våra dagar har en annan folkbeväpning uppstått, lika frivillig som Engelbrekts, men mera öfvad, och den skulle säkert, om det gälde, visa att den icke vanslägtats.»

»Ännu, när uppbrottstimmen slår,
Som förr det man ur huse går;
Än trifs här hjeltegamman.
Men när vi stridt vår strid till slut
Och segerns kransar delas ut,
Vi offra allesamman
Åt dig, vår frihets fader god,
Vid foten af din minnesstod!»

Så sjöng — med tanke på reformstriden — Lindblad; så talade Gumælius med samma bild i hjertat; och samma syn tedde sig för den eldige August Blanche, då han yttrade vid skarpskyttarnes fest i Örebro: »Vårt centralförsvar skall vara kring foten af Engelbrekts stod. Då skall bronzen tala till oss, och den skall genomglödgas af samma frihetslåga, som fordom brann från Dalas fjäll, och folket, åter kännande sin gamla kraft, skall kasta ut sin kedja med mångdubblad styrka, och då skall det heta: ut med ringen, oupphörligen ut med ringen, till dess de, som äro utanför densamma, kastats tillbaka i hafvets djup!»

Så tolkad blir denna betydelsefulla högtid icke endast ett firande af vårt folks ljusaste minne, icke endast en fest för den nya folkbeväpningen, skarpskyttarne, utan — hvar för icke? — en stor religiös akt: *folket* som inviges till en afgörande kamp, *folket* som drager till Örebro, till sin hjälte, hvilken, förevigad i en starkt glödande brons, står der som värdecket på den frihet, man önskar sig. Så tolkad blir

denna betydelsefulla dag verklighetens afslutning på August Blanchés drama. Bort från Örebro tågade man till riksdagen, hvarest man skulle kämpa för De Geers representationsförslag!

Här finna vi uppslaget till den folkets glorifiering, hvilken under reformstriden nästan blir permanent. Svenska folket prisas i alla möjliga tonarter. Folket är ädelt, *adeligt, anrikt*. »Denna personliga folkkraft var i grunden densamma i vikingatiden, under Engelbrekts, Sturarnes och Gustaf Vasas frihetsstrider samt under Gustaf Adolfs och Karl XII:s riddartåg genom Europa.» Folket är både ridderskapets och presteståndets vagg. Adelsätternas stamfäder utgingo ur allmogen; biskopar och prester äro torpare- eller bondbarn. Ja, i forna tider stadgade äfven lagen, att biskopen och lagmannen *skulle* vara bondsöner. »Och ett sådant folk» — heter det såsom slutkläm — »vill man ännu förneka en förnuftig jemlikhets röst!»*

Ständerna sammanträdde i medlet af oktober. I slutet af samma månad uppvaktades De Geer af centralkomitén, som frambar petitionslistorna från folket, hvilka voro underskrifna af 60,000 namn. Så kommo deputerade från rikets alla delar, hvilka hade företräde hos De Geer och Karl XV.** Bondeståndet uppvaktade ministern med en adress; stämningen var hög, och trupper inkallades.

En af *Göteborgs-Postens* meddelare, Horatio, skref i en korrespondens af den 26 november: »Professor Boström, den konservativaste af alla ständsrepresentationens förfäktare, har i sin broschyr sagt, att blott ett *allshärjarting* skulle kunna ega rätt att kullkasta våra gamla stånd och sätta något nytt i stället. Han bör vara nöjd nu. Ett mera storartadt *allshärjarting* torde icke ens han kunna tänka sig, än alla dessa mångfaldiga möten, om hvilka telegrafan under ett par veckor haft att förtälja från alla vinklar och vrår af vårt land.»

Oroliga rykten började cirkulera. En och annan yrkade på, att skarpskyttekompanierna skulle inkallas i Stockholm

* Se Aftonbladet 1865 22 nov.

** Som bekant nekade han att *officiellt* mottaga deputationerna. Medlemmarne erhöilo dock företräde på vanligt sätt och mottogos en och en, hvarvid intet skulle få nämnas om deras officiella ärende. De framburo sålunda under tystnad sina kommuners önskningsar till monarken.

och ingripa vid behof. Andra hade hört, att styrelsen ville afväpna dem. Andra åter fruktade för en ny Bartholomæinatt.

Pressen var i hög grad bitande och sarkastisk, särskildt reformvännernas organ, *Aftonbladet*. Så till exempel innehöll det i slutet af oktober en djerf liten artikel *Om fullmaktsväsendet på Riddarhuset*. »Frihetstidens korrupktion» — hette det der bland annat — »som florerade genom fullmaktsväsendet till den grad, att man kunde räkna ända till 1,000 medlemmar, som deltog i landtmarskalksualet, har aldrig helt och hållet släppt Riddarhuset. Fullmaktschackring och respengar åt hufvudmän hafva hört till ordningen vid alla de riksdagar, då viktigare frågor varit å bane.» Så följer en lista på principaler och fullmäktige. De förra äro torpare, soldater, sergeanter, konstaplar, beridare, skeppare, inspektorer. De senare grefvar Rosen, Lewenhaupt och Posse, friherrarne Leijonhufvud, Cederström m. fl., och efter denna uppräknig af soldater och befäl kommer tidningen fram med följande beska anmärkning: »När man hör de från adeln utgående beskyllningarna mot representationsförslaget såsom olämpligt, emedan det icke tager hänsyn till klassens gemensamhetsband, måste man med blicken på det samband, som eger rum mellan Riddarhusets fullmäktige och deras principaler, frestas att taga beskyllningen såsom ett skämt. Här ser man målaremästaren utse kammarherren till svenska folkets representant, bagaren en major, skepparen en öfverste, sergeanten en advokatfiskal, kyrkoherden en kapten, arrendatorn och torparen sin godsegare eller husbonde, studenten en professor, soldaten sitt befäl, banmästaren sin öfveringeniör, bonden öfverstar och fideikommissarier; ja, man synes till och med hafva förskaffat sig fullmakter från armén.»

Utskottsvalen i borgarståndet gingo ej efter önskan. Björck och de liberale — Blanche, Hierta m. fl. — öfvervunnos af motpartiet under Muréns befäl. Då lästes i *Aftonbladet* följande manifest: »Må det ofantliga flertalet af politiskt tänkande och oberoende personer öfver hela landet under den närmast kommande tiden liksom bilda ett enda stort reformmöte i permanens, som med den största uppmärksamhet följer saken i alla dess utvecklingsfacier, ständigt färdigt att lemna den allmänna meningens kraftiga stöd åt konungamakten och åt folkets valda representanter.»

Öfverallt lefde man i ett feberaktigt tillstånd. Ingen hade tanke för något annat än reformen. Trögheten var förbi, hetsigheten växte. Tidningen *Göteborgs-Posten* yttrade i en ledare: »*Till Tings! Till Tings! Budkafsen går kring berg och dal! Vi äro nära att med skalden utropa dessa ord*

S:t Görän och draken.

Karikatur af Höckert öfver De Geer och de fyra stånden.

vid åsynen af det storartade skådespel, som utvecklade sig inför våra ögon. Hela svenska folket är i närvarande stund blott genomgått af en enda tanke, det lever, rör sig och andas i densamma, den är *den stora reformen*. — — Från alla läppar ljuder förkastelsesdomen öfver det närvarande

representationssättet. — — Den i sekler nötta drägten är för framtiden oduglig.» *Ny Illustrerad Tidning* innehöll ett poem, stäldt till »Sveriges riddersmän» och skrifvet af Frans Hedberg. Der bjuder han adeln att räcka handen åt folket.

»Se! Folket är lugnt, det bor ej hot
I dess öppna, spanande blick;
Blott vaket och väntande ser det er mot
Och vill läsa sitt ödes skick!
Det vet, att dess forntid skapats af er,
Nu sträcker det ut sin hand och ber:
'Släcken eviga tvedrägtsflamman —
Låt oss skapa en framtid tillsammans!«

Presterna uppmanades att återgå till sitt rike, hvilket ej var ett *verldsligt*, men ett *andligt* prestadöme. Domprosten d:r Wieselgren utsände en predikan, hvori han, utgående från dessa textens ord: »mitt rike är icke af denna världen», framkastade frågan: »är Kristi rike ej ett sjelfständigt rike, som behöfver sina tjenare för sig sjelf?»

De Geer afbildas som en ny bald S:t Görän, hvilken lyfter sitt svärd mot den fyrhöfdade ständsdraken. Två hufvuden återstå, ridderskapet och presterna. Två hafva redan fallit, borgarståndet och bönderna.

Ju närmare afgörandets stund nalkades, desto mer ökades den politiska spänningen. Engelbrekts ande frammanades ur grafven. Adeln stämplades som en aristokratisk röfvarhord, hvilken satte knifven på svenska folkets strupe. Och när så i slutet af november Erik Sparre uppträdde till försvar för politisk sjelfskrifvenhet, aftrycktes i Aftonbladet nedan nämnda citat från engelska underhuset 1831: »Det var emedan den franska adeln 1783 motsatte sig reformen, som den 1789 icke förmådde göra motstånd mot revolutionen. Det var emedan den alltför länge hängde fast vid förhatliga undantag och kastskilnader, som den slutligen var ur stånd att rädda sina gods, sina slott, sina hufvuden. Den ville icke tåla Turgot, och den måste tåla Robespierre.» Aftonbladet tillade ur sin egen fatatur: »Dessa ord förefalla ju aldeles som skulle de vara yttrade nu, med afeende på dagens brinnande fråga i vårt land.»

Här och der fruktade man en våldsammare omstörtning. »Stämningen är nervös», hette det i Aftonbladet.

Ordet *revolution* utslungas i hopen; pulsarna klappa högt, ställningen är farlig. »Det ligger i luften något högtidligt, som bannlyser skämtet, och man tycker sig förnimma en hemlighetsfull hviskning — *numen adest!*»

Så skref i slutet af november Orvar Odd åtta *Stanzer för dagen*, afspeglande stämningen. Det hette den 22:

»Stå stark, du svenske man, i pröfningsstunden,
Stå stolt, orubblig vid din goda rätt!
Stå oförryckt af sorlet, hur det brusar,
— — — — —
Stå vid din mening trofast vakten ut,
Stå stark — men lugn! — — — —»

Den 28 hette det i Stanzen N:o 6:

»De gamla anor bytas ut mot andra,
Medborgardygdens — mer än börd och blod —
Och bättre än med ärfda sporrar vandra,
Är sjelf förtjena dem med idrott god.
Upp, svenske ädlingar! Till nyfödd heder
I gören folkets, tidens sak till eder!
Det gäller gammal äras kapital
Och fosterlandet — för en riddarsall!»

Slutligen skref han den 29 november:

»Om några da'r, när allting så är lyktadt,
Som alla varma hjertan älska tro;
När hvarje stormmoln från vår himmel flyktat,
Och sinnena fått åter hemta ro,
Mitt fosterland, hvad stunder utaf lycka!
Hvad glädje att hvarandras händer trycka,
Att jorda kifvet uti glömskans graf
Och njuta blott, hvad stort oss striden gaf!»

I början af november 1865 hade borgarståndet en sammankomst på *Hôtel Royal*. August Blanche öppnade diskussionen om frågan, hvilken rönste enhällig och liflig anslutning. När därför De Geers representationsförslag förekom den 4 december till afgörande i plena, mötte det endast fem nej i borgarståndets votering. Bönderna reste sig och ut-

talade sitt ja, de, likasom borgarne, klädde i sina högtidsdräfter. Presterna voro tvehågsne; adeln icke mindre; fyra hela dagar talades för och mot, och adelns diskussion under dessa afgörandets timmar egde både intresse, färgrikedom och lif.

De Geers motståndare sparde icke på ord. Så t. ex. sade grefve Carl von Hermanson: »Jag önskar, att detta *nej* måtte höras af samtid och efterverld!» Ihre förklarade, att det hela var *vulkaniskt*, allt för demokratiskt, allt för *aërostatiskt*. De, hvilka sammanfogat den luftiga byggnaden, »hängde på intet sitt murarelod, när de murade verden», och Paykull var rädd för »den demokratiska smitta», hvilken var så uppenbar i De Geers representationsförslag.

Många voro i hög grad uppretade mot pressen, missnöjda med den djerfva agitation, som bedrifvits, elaka mot reformen, hätska mot de frisinna. Gösta Posse sade: »Detta tal om stundens oafvislighet är blott en manöver, en knif, som sättes på vår strupe.» O. von Knorring sade: »Det är icke precis angenämt att uppträda mot förslaget, då man till exempel läst i en tidning, att tryckta listor på förslagets vedersakare skola kringskikas i landet för att beröfva dem folkets förtroende, och det är verkligen bekymmer-

Louis De Geer.

samt, att pressen onäpst får husera som den behagar.» Flach uttryckte sin förvåning öfver De Geer, hvilken ju i Statsrådets protokoll sagt »*för sent*», ord från det märkliga revolutionsåret fyrtiotta. »Jag hade svårt att fatta» — yttrade han förargad — »hur detta eko af den vilda tronomstörtningen kunde af kronans förste minister framställas såsom argument inför Sveriges konung uti en statshandling, ämnad att från honom utgå till Sveriges folk.»

Skarpast uttryckte sig måhända Curry Treffenberg, hvilken i det kungliga representationsförslagets »stamfar» blott

såg en agitator, stämplad med Kainsmärket. »Sen honom» — sade han — »huru han — — grasserar inom alla områden, der han lyckats vinna insteg, i pressen, i adresser, i möten och deputationer! Sen honom, huru han, svängande den politiska fanatismens gissel, än med en fräckhet, som endast öfverträffas af dess dumhet, förolämpar konungens hofadel — —, än söker beröfva konungens rådgifvare den ära, som — — alltid skall blifva deras egendom, — — än uppmanar soldaten att icke lyda sitt befäl, då det gäller ordningens upprätthållande, och äntligen, i måttet af sitt vanvett, lastar konungens upphöjda majestät derhän, att han söker göra troligt, att konungen, glömsk af svurna pligter, skulle sjelf göra sig till den förste fridstöraren.» Förslaget — sade han — var ett drakskepp, som nalkades blott för att sprida död, olycka och förödelse.*

Andra togo saken mera allvarligt och högstämtdt. Friherre Anders Cederström erinrade adeln om historiens lärdomar 1789. Nordenfelt talade om den feberaktiga oron — »hvarje nerv, hvarje fiber visar ryckningar och darrningar» — och Cederschiöld yttrade till förslagens motståndare: »Efter den feberaktiga spänning, hvaruti hela nationen varit fångslad, skola de svikna förhoppningarna frammana alla lidelsefulla passioner och göra hvarje öra döft för alla edra föreställningar!»

Vännerna till reformen uttryckte sig väl, ädlingar icke endast till namnet, men till hjertat. Weidenhjelm talade framför allt värdigt. »Edra ättlingar» — sade han — »skulle till er blicka upp med ännu mera vördnad och stolthet, än ni till edra förfäder, om ni, till biläggande af ett halft århundrades borgerligt split, om ni, till förekommande af kanske än ytterligare ett halft sekels inbördes fejder, i dag på Sveriges altar frivilligt och storsint nedlade sjelfskrifvenhetens arf och i utbyte deremot prydde edra sköldar med medborgerlighetens kronal»

Förslaget segrade med en stark majoritet; adeln hade vunnit »den svåraste af alla segrar, segern öfver sig sjelf», enligt De Geers uttryck.**

* De Geer skrifver i sina *Minnen* om Treffenbergs uppträdande: »Han steg upp på sin bänk, fattade med ena handen om en lyktstolpe, den han emellanåt skakade, så att den dallrade.»

** *Ridderskapets och Adelns prot.* den 4, 5, 6 och 7 dec. 1865.

Under det att man kämpade inom Ridrarhusets murar, kände sig August Blanche orolig öfver utgången. Stundom, skrifver han, »förefaller mig allt som en dröm. Vål voro alla omständigheter för framgången, både stora och små, och ingen var så liten, att den kunde undvaras, men det oaktadt tviflade jag derpå, misströstad ända in i senaste stunden. En sådan förmiddag, som den af den 7 december, har jag ej upplefvat, en förmiddag af den djupaste oro, som kunde fylla ett människobröst, ty måhända mer än någon annan visste jag, hvad följden här i Stockholm skulle ha blifvit, derest frågan fallit. Tidigt på morgonen strömmade folk af arbetsklassen till min gård. 'Nå?' frågade man mig, liksom man frågat de föregaende dagarna. 'Lugnen er, det går,' svarade jag, fast jag sjelf hvarken var lugn eller troende. 'Men om det inte går?' frågade man med allt dofvare stämmor. 'Da går det bestämdt om ett år, förutsatt likväl att vi förhålla oss värdigt och att det allmänna lugnet ej blir stördt,' svarade jag, och med denna text till ingångsspråk höll jag en liten predikan. 'Men vi bli icke lugna, icke en enda minut vänta vi,' afbröt man mig, innan jag hann säga *amen*, och församlingen upplöstes.»

Strax innan han på förmiddagen lemnade Malmgården, sade han till sin syster: »Var beredd på en katastrofl» Han bad henne skrufta till alla fönsterluckor i skymningen, gömma allt silfver och Malmgårdens alla dyrbarheter, ty, sade han, partierna äro olika, sinnesstämningen är hög, högre än man vill tro; kommer det till ett utbrott, kunna de bränna huset!

Arbetare, som mötte honom, frågade hvad han trodde. Blanche sökte lugna dem med ett segervisst leende; dock kände han sig sjelf hvarken segervis eller lugn. Mycket folk rörde sig öfverallt på torg och gator. Borgarståndets klubb var besökt ända till trängsel. Deputationer kommo, deputationer gingo; högstämda och fosterländska tal vaxlade.

Så nalkades skymningen, klockan var nära fyra, och ännu hade ridderskapet och adeln icke slutat. Blanche gick i borgarståndets klubb och väntade. Då hörde man jubelrop från folket utanför Ridrarhuset. Drabbningens resultat offentliggjordes på torget, och in störtade kunskapare i borgarståndets klubb, följda af några adelsmän, som helsades med förtjusning. Folkmassorna hurrade, lyckönskningar vaxlades, obekanta personer tryckte hvarandras händer, omfamningar

utbyttes under tårar af rörelse och fosterländska sänger klingade på kaféerna.

Qvällen var äfven Blanches qväll; *nu* hade han segrat. »Döm, hur lycksalig jag måste hafva känt mig, när frågan gick igenom! Ett skyhögt fjäll föll från mitt bröst, och det var som hade jag fått lifvet andra gången», skrifver han.

Strax efter underrättelsen om segern på Riddarhuset skickade han sin syster en biljett — *det har gått* — och efter ett grant tal för borgarståndet i klubben skyndade han

Utanför Riddarhuset den 7 december 1865.

till La Croix, der samlingen var betydlig. Der tömde han en bägere för det Sverige, som blifvit födt, och gick, efter en ny och glödande oration, Malmtorgsgatan ned öfver torget till Operan. Källarsalen var öfverfull, dörrarna stodo öppna. Blanche måste stiga upp på ett af borden och hålla tal. Föremålet blef kungen, och han slutade sålunda: »Detta är första gången jag föreslagit en skål för någon konung!»

Från salen begaf han sig ut till folkmassorna på torget. En stol tjenade som tribun, och han talade — djerft och inspirerad, uttryckande sin fröjd. *Om icke De Geers re-*

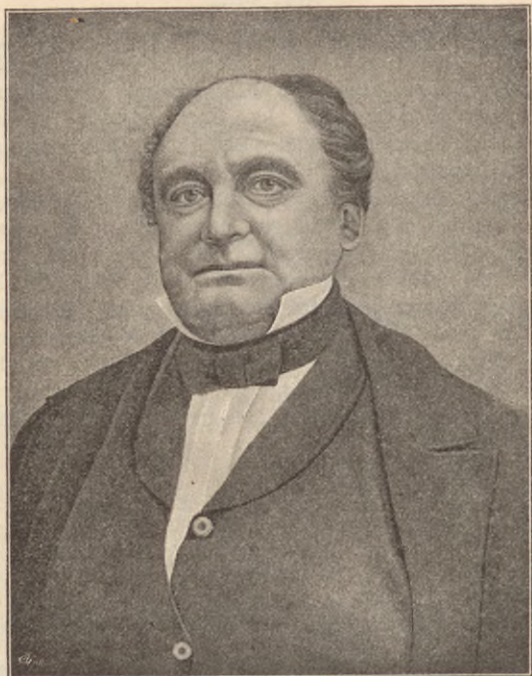
presentationsförslag segrat, skulle våra gator — sade han i sin ifver — denna qväll hafva fläckats af *svenskt* blod!

Senare i den minnesrika och upprörda decembernatten tågade stora folkskaror till De Geers bostad. Folksången klingade och Blanche ropade: »Lefve den store statsmannen och medborgaren Louis De Geer!»

Derefter fortsatte man sin färd till grefve Manderström; Blanche talade, och hyllningen upprepades. Så ilade folkmassorna vidare till Gripenstedt, hvilken liksom Manderström uttryckte sin glädje. Slutligen bar det af till grefve Platen vid Trädgårdsgatan, upp till Stockholms slott, upp till Karl XV. Der sjöng den öfverlyckliga hopen folksången, medan August Blanche ropade: *lefve kungen!* Tåget var sålunda August Blanches triumftåg; när han i vinternatten återvände till Malmgården, drömde han, att han genomlevvat en scen ur Engelbrekts lif.*

* *Litteratur: Tidningspressen, särskildt Aftonbladet, 1864 och 1865; Riksdagsprotokoll 1865; Posthumus: Ur minnet och dagboken; Ridderstad: Regnbågen; A. Hedin: Minnesteckning (i Minnesbilder); Svedelius: Representationsreformens historia; broschyr-litteratur m. m. 1864 och 1865.*

Svedelius säger om representationsförändringen: »Större, mera världshistoriskt märkvärdiga tilldragelser än den svenska representationsförändringen hafva folkslagens häfder att förtälja, men knappt någon, som i art och beskaffenhet liknar det, som nu tilldrog sig i Sverige.»

August Blanche 1866.
(Efter en fotografi.)

20.

Blanche i "Illustrerad Tidning" och hos de nyliberale.

När Blanche öfvertog *Illustrerad Tidning* skref han till en vän följande lilla sats: »Jag har låtit öfvertala mig att öfvertaga *Illustrerad Tidning*. Den har varit blott en salongstidning, men min mening är att, ifall krafterna det medgifva, småningom göra något mera däraf. I början må den hafva sin lätta, oskyldiga eller menlösa färg; men i sinom tid skall jag stryka af vattenfärgen, borttaga siden-draperierna och visa de nakna musklerna.»

Småningom gjorde han, hvad han här lofvade. Krönikorna ersattes af politiska *återblickar*, hvilka både skarpt, fyndigt och spirituelt återgafvo dragen af dagshändelsernas anlete. Tidningen blef ett vapen i August Blanches hand — ett vapen i rörelsen för Italien och Polen, ett vapen i agitationen för representationsreformen, ett folktribunens svärd i kampen för hans idéer.*

Tiden hade mognat; så äfven August Blanche. *Frejas* redaktör hade trampat ut barnskorna. *Illustrerad Tidning*

Illustrerad Tidning
(dess äldsta vignett).

blef därför en *Freja*, hvilken från ett oroligt och obetänksamt barn växt till en mera stark och mera erfaren ungmö.

Pressen är för henne, likasom ock för *Freja*, frihetens, reformernas och oppositionens riddare. Pressen är »en lefvande protest mot allt murket; — — en nagel i ögat på despoterna, är den sjelfva ögat för folken. Det ligger måhända något af lodjur i dess blick, men hur skulle den väl annars kunna genomtränga mörkret!»**

* Blanche skref i *Stockholms Figaro*, som började den 29 dec. 1844 och upphörde med året 1847, många litteratur- och teaterartiklar, särskildt de första två åren. Medarbetare i *Illustr. Tidning* voro presidenten Westerstrand, Braun, Talis Qvalis, H. Bjursten, N. Sander, N. J. Andersson, A. E. Holmberg, J. G. Carlén, Karl Kullberg (alla dessa uppgifna i *anmälan* 1857), senare äfven Orvar Odd och Sehlstedt. När Blanche öfvertagit bladet, skref han till Braun: »Illustr. Tidning, som var nästan döende, när jag tog emot den, har likväl så till vida stigit, som den fått en ganska respektabel prenumeration. Upplagan är 2000, och detta är i vårt land icke obetydligt.»

** August Blanche: *Den finske baronen* (Bilder ur verkligheten).

Samtidigt som han gaf denna mission åt sin tidning, gjorde han den till ett af de populäraste familjeblad, som funnits uppe i Norden före och efter honom. Han kände nämligen konsten att vara qvick och intressant. Han tröttade icke läsaren med vidlyftiga afhandlingar, visste att utan många ord säga, hvad som behöfdes, och var äfven i en tråkig sak spirituellt och angenäm. Publicitetens vådor hade han icke glömt; icke heller hvad allmänheten fordrar af publicisten. »Bör man skrifva långa artiklar? Nej, de äro för tråkiga. Bör man skrifva korta? Nej, de äro för ytliga. Bör man skrifva pikanta? Nej, de stöta på skandalen. Hvad skall man då skrifva? Man bör skrifva alls intet, svarar regeringen, och det förundrar oss icke. Man skall slå hufvudet på spiken, svarar deremot publiken. Men sjelfva spikhufvudet skriker, och det är heller inte bra. Sannerligen vill det icke något till för att undgå en sådan pers med bibehållandet af sitt goda namn och rykte.»*

I synnerhet var han mästerlig i porträttbilder och skisser. »Det är en glädje att lägga sig och dö, när en sådan karl skrifer ens biografi», sade man, och uttrycket är i viss mån alls icke så oäfvat. Bilden, han tecknade, var en fin miniatyrbild, lefvande och natursann mer än något porträtt. Fastän man efter honom gifvit starkare precision åt det rent biografiska, det rent kulturhistoriska, har man icke förmått att skänka den mera lif.

Angående hans skisser torde man kunna påstå, att Blanche i dem gifvit oss det yppersta af sin diktning. Hyrkuskens, prestmannens och skådespelarens berättelser jemte dessa mästerliga små tafloer ur verkligheten, hvilka han publicerade i *Illustrerad Tidning*, äro i sin genre obestriddigen konstverk.

Också har han på dem arbetat som en konstnär — träget, samvetsgrant och med verkligheten till förebild. Man skulle, när man läser dem, tro att de blifvit utkastade nära nog på fri hand, under intrycket af en stämning. Så är dock icke fallet. Blanche hade ej brådtom, fastän han var en flitig och produktiv litteratör. Tidigt om morgnarne steg han upp och gick ut. Efter en promenad i Malmgårdens omgifning satte han sig vid skrifbordet, der han stannade

* August Blanche: *P. E. Svedbom* (Minnesbilder), oktober 1857.

till frukostdags. Omkring klockan 9 åt han ägg och drack kaffe, äfven under måltiden upptagen af sitt arbete; då rullade han brödkulor och funderade på den skiss, med hvilken han för tillfället sysslade i sitt arbetsrum. Så gick han änyo till sin penna och sin diktning — eller till något tal, som skulle skrivas och inöfvas. Flertalet af de lifliga och poetiska föredrag, hvilka han med så rik hand öfverallt utströdde, var nämligen i intet fall ögonblickets barn. Han författade dem på samma sätt som de arbeten, han tryckte, och lärde sig dem i hemmet, innan han gick till talarstolen.

Då och då gjorde han väl ett slag nere i trädgården, men efter promenaderna återgick han till skrifbordet, hvilket han icke lemnade före 3-tiden på middagen. Sedan var han upptagen af sitt hem och sina vänner. Blott en stund i skymningen, innan man tände ljus, kunde han meditera öfver en och annan konflikt eller uppgöra någon plan till nästa dags berättelse.*

Såsom jag i ett föregående kapitel anmärkt, voro dessa berättelser hemtade ur hans anteckningar. Der kan man ofta följa dem i detalj, steg för steg, ända från sjelfva upp-
rättningen och grundstommen i historien ända till mera rent individuella smådrag.

Här ega vi ett utkast till en berättelse ur verkligheten, hvilken August Blanche dock icke hann fullborda. »Ryss, länge Ivan, fången 1809 års fälttåg, tog tjänst hos en bonde i Säbrå socken i Ångermanland — tjente utan lön, blott för maten i 30 år — skicklig att sköta hästar, och sina kläder förtjente han med att sko andras hästar. Aldrig i kyrkan, arbetade lika på söndagar som hvardagar. 'Tro därför ej att jag är utan religion, jag har min för mig och äfven den bäst, när jag sköter hvad jag ska'. Bondfolket fattigt, först brann det, oförsäkradt. — Se'n dog bond', och enkan satt med flere barn. — Allt fattigare, och Ivan blef orkeslös. 'Jag ser nog, att ni inte kan föda er, och jag kan inte göra er något gagn. Derfor går jag nu hem till mitt land för att dö' — vände sig till äldste son, gaf honom sin välsignelse och sade: 'Jag ville nog ge mera om jag hade, men jag eger bara denna hammare, med hvilken jag skott hästar i 30 år, och tog den. Gick om natten utan att ta' afsked, och syntes aldrig mera.»

* Thore Blanche: *Porträtter, Interviewer och Skizzer.*

Här ega vi ett par af de antiteser, han är så rik på, och hvilka han strödde kring såsom blixtar i sina arbeten: »Glädje och smärta af samma rot liksom rosen och törnet. — Glädjen och vadmalsrocken följas åt liksom sorgen och sidentyget. — När man har så vacker hand som du, kan man utan svårighet ha' hela världen på sina fem fingrar. — Hvad är lifvet? Några takter. Hvad är döden? En paus.»

Egde man i behåll Blanches alla notisböcker, alla hans oräkneliga pappersblad med anteckningar, tror jag, att man i dem skulle hitta de anekdoter, hitta de paralleler och antiteser och qvickheter, hvilka gifva hans diktning mycket af dess behag. Redan det lilla, som finnes kvar af hans papper, innehåller väl hundratals liknande små notiser, hemtade än ur vänners mun, än ute på gatan, än ur de arbeten, som han läst eller ögnat i.*

Kort sagdt: han arbetade långsamt, men väl, ändrade och strök ut med eftertanke och omsorg. Just det, att verket, sedan det blifvit färdigt, icke bar ett spår af ett sådant ihärdigt filande; just det, att qvickheten, antitesen och anekdoten framträdde på ett osökt och fullt naturligt sätt, aldeles som om ögonblicket skapat dem i hans hjerna, just det har gifvit hans små historier konstvärde.

Då och då skref han äfven satirer i tidningen, skarpa, qvicka, skämtsamma och bitande. Märk till exempel *Jakobs skorsten*, *Monitor* och *Merrimac*, *Berzelius*, *Nationalmuseum*, *Fåren på experimentalfältet*, hvilka, fastän hemtade ur den samtida dagskrönikan, ännu kunna läsas med utbyte och nöje.

Snart blef han dock så upptagen af kommunen och politiken, att han icke fick tid med redaktionen af sitt blad, hvilken stannade kvar i paret Carléns händer.** Då och då lemnade han i alla fall bidrag, än en nekrolog, än en

* Till flere af Blanches senare skisser har hans vän, lektor Viktor Enblom, lemnat stoffet.

** När Blanche 1864 for till Italien, öfverlät han, såsom nämdes i kap. 17, redaktionen åt Carléns, hvilka äfven inköpte hans andel i tidningen. Carléns innehade den till 1866 års slut, då öfverenskommelse träffades med *Ny Illustrerad Tidning* om den gamlas upphörande. Denna förgick dock under 1867 med C. H. Rydberg till redaktör och under namnet *Illustrerad Tidning, den gamla*. Den 28 december 1865 lästes i *Aftonbladet*: »Det är oss ett synnerligt nöje att kunna nämna, att herr August Blanche under nästa år ämnar öfverflytta sin belletristiska verksamhet till vårt blad och der meddela en serie af dessa tafloer ur lifvet, som inom vårt land tillvunnit sig en så hög grad af popularitet.» Som bekant blef detta endast ett tomt löfte.

liten skiss. Ja, äfven under året 1867 skref Blanche i *Ny Illustrerad Tidning* sju berättelser: *Ständdrabantens gård, Historien om en skeppsbotten, Lurendrejaren, Ett brushufvud, Diamantögon, Farbror Walsterson* och slutligen den täcka historietten *En liten jernvägsscen*.

Man iakttaget sålunda ingen aftying i hans lif. Äfven om det rent litterära fältet mindre odlades, använde han sin kraft och sin talang på sina tal, hvilka äro en praktbukett ur den tidens retorik. Det fanns knappast en fest, en kollation, ett litet samqväm, der man ej gjorde anspråk på August Blanches talarkonst. Blanche var i det fallet popularitetens offer; mången gång hände det, att han omärkligt smög sig bort, just när hans auditorium väntade att få höra honom.

Också var det ett nöje att se honom på tribunen. Hufvudet var tillbakakastadt, handen låg på hjertat, ögonen sköto blixtar, tåren perlade fram, och hans djupa, klangfulla och vibrerande röst inlade i hans föredrag stämning och poesi.*

Hvad Blanche uträttade på riksdagen, minnas vi. Hvad han i stadsfullmäktige främst ifrade för var, såsom en vi erinra oss, sammanbindningsbanan; ** och hvad han i egenskap af församlingsbo stred mot var Nybrovikens fyllning 1865. På ett möte i Berns' salong talade han i frågan. En petition uppsattes för att frambäras till konungen, och Blanche skref i *Aftonbladet* kort före detta möte: *Också en svår sjukdom, angående Nybroviken*. »Hvarför» — säger han — »fylla igen det ena vattendraget efter det andra, dessa vattendrag, som gjort Stockholm verldsbekant? Snart skall främlingen häpen

* Ridderstad skrifer i *Regnbågen*: »Då han höjde sin röst, lyssnade man gerna och uppmärksamt till honom. Man väntade af honom alltid någonting inspirerad. Utom den abandon, som fanns i hans framställning, gäfvö två egenheter en viss aplomb åt hans ord. Den ena ätt eftersatsen till en mening icke så sällan kom nära nog såsom ett slags epigrammatisk följd af försatsen, såsom en fyndig kläm, stundom allvarlig, stundom lekande och qvick; den andra att ofta nog en liten lätt stämning alldeles ofrivilligt dervid instälde sig, hvilken föreföll såsom några små observationspunkter eller med andra ord såsom några tankstreck framför en fyndig tanke, ett godt infall, hvaraf en eller annan författare stundom brukar begagna sig. — I ordet, i tonen och i sättet hörde man, att den varmaste öfvertygelse städse dikterade uttrycken.»

** Blanche var stadsfullmäktig 1863—1866, då han undanbad sig återval. År 1867 besökte han verldsexpositionen i Paris.

fråga: 'Hvar är de sju kullarnes stad, hvar är Nordens Venedig?' Och man skall peka på träskartade ängder och svara: der ligger de sju kullarnes stad, der Nordens Venedig! Hvad Gud i sin visdom gjort, har menniskan i sin galenskap förderfvat!»

Blanches popularitet, samhället och vännerna ryckte sålunda bort honom från hans fält: *litteraturen*. Så till exempel skrifer han 1863 till en vän, rektor Thunberg, följande om sin verksamhet: »Huru gerna ville jag ej egna många rader åt dig, du gamle akademiker till bildningen, men icke till fördomarnel Men jag rår icke om många minuter för min egen del. När man en gång kommit in i det offentliga lifvet med dess oupphörligen omvexlande och tillväxande bestyr, så kommer man ej derur, förrän grafvens port öppnas eller man af sjukdomen blir så fastnaglad vid sitt hem, att man ej slipper derifrån. Man tror sig ha utträttat en sak och tänker: nu kan man få rå om sig sjelf; men innan man tänkt ut denna tanken, är man midt i hvirfveln af en annan sak, om hvars tillvaro man minuten förut icke ens drömde. Det ligger på mitt bord högar af bref, som jag med förtviflan betraktar, ty jag vet att minst en tredjedel deraf blir obesvarad. Jag är dömd till att vara ohöflig mot två tredjedelar. Men det är mig rakt omöjligt att vara ohöflig mot en så gammal hedersman som du, och därför tackar jag härmedelst för den välvilliga skrifvelse du skickade mig och som skall komma mig väl till pass, när diskussionen i Borgarståndet öppnas rörande universitetets flyttning.» —

Öfverallt var han med, i offentliga och familjekretsar; öfverallt var han omtyckt, äfven af sina fiender. Då han på neutral mark träffade sina motståndare, kunde nämligen Blanche vara lika angenäm och älskvärd, som han i stridens hetta brukade vara hänsynslös.* På »klubben för alla klubbar» — Tjulanders operakällare — tillhörde han en tid de celebrare stamkunderna. Wetterhoff, som beskref dessa personer på 60-talet, inleder sin teckning med August Blanches koteri. »Främst» — säger han — »se vi den store populäre, om-

* I sällskapslifvet lär Blanche alltid hafva undvikit dispyter och heta meningsutbyten. Fru Carlén skrifer äfven: »Jag gör Blanche den rättvisan, att jag aldrig hos honom under vår långa bekantskap i öfrigt såg ett enda fiendligt drag mot något menskligt väsen.» Märk slutligen de vackra och ädla nekrologer han skrifer öfver vän som fiende, utan åtskilnad!

gifven af sin skarpskyttestab; den är sammansatt af militärer, publicister, mekanici, handverkare, embetsmän — *August Blanche!*»

Bäst tröfdes han dock i sitt gamla hem nere på Malmgården, der efter moderns död 1858 den yngsta af hans systrar, Hilda Blanche, förde spiran. Lika högt som han älskade sin beundransvärda mor, lika starkt var han fäst vid denna syster, som vårdat honom. Ett af hennes skönaste och dyrbaraste minnen är äfven en vers, som den afgudade brodern skref i den 17-åriga möns album, då hon skulle ut på sin första kondition.

»Ifrån ditt barndomshem du nu skall fara
bort till en främmande och okänd trakt;
dig följe skyddande en högre makt!
Låt den en stadig gäst uti din själ få vara!

De minnen utaf glädje och af sorg
du ifrån hemmet med dig tager,
förvara dem i hjertats fasta borg,
och lifvets natt försvinner för dess dager!»

Hemmets ro, skrifver han, »liknar det milda, svala skenet af en dag, som går ned, kärare och dyrbarare i den mån, man närmar sig sitt slut.» I hemmet älskade han att hvila sig efter kampen, hvilken hos en man, sådan som August Blanche, framkallade oro, upphetsning och trötthet. Här fick han vara glad alldeles som i ungdomen. Här återvann han sin spänstighet och kraft, och här lefde han samma ljusa lif som förr.

En gång i veckan hade han sina »riksdagsbaler». Då strålade Malmgården i sin mest lysande skrud; då hörde man skämt och glam, då trädde man dansen, då var den 55-åriga Blanche ung och älskvärd. Måndagarne hade han sina vanliga musikaftnar, hvilka voro besökta af några mer intima vänner, musikdirektör Nygren, fröken Olivia Regnell och sundom af den bekante harpspelaren Pratté. Blanche brukade då sitta i sin fätölj, tyst och sluten, långt borta i musikens och fantasiens drömverld. *Musiken* — sade han i ett plenum på riksdagen — »är sitt eget ursprung och ändamål, — ett språkrör mellan det ändliga och det oändliga; den höjer och idealiserar vår glädje, då vi äro glada, den skingrar vår

dysterhet, då vi äro vemodiga. På hela vår själ utöfvar den ett välgörande och förädlande inflytande.» *Musiken* — skriver han på ett efterlemnadt pappersblad — »kan roa och tillfredsställa alla sinnen; hon väcker mera njutning än de plastiska konsterna, ja, än litteraturen själf. Om musiken icke existerat, skulle jorden icke hafva känt Gud.»* —

Då och då kände han sig mähända litet trögare; pennan i hans hand löpte icke som förr, och en önskan att öfvergifva den offentliga verksamheten torde under de sista åren af hans lif smugit sig på honom. Dock måtte hans själ hafva bibehållit sin friskhet. Hjertat slog så varmt, tankarna voro unga, känsla och fantasi egde han ännu kvar. Blott någon gång i skymningen kom en och annan dödstanke, en och annan fundering på ett lif bortom grafven. Ett sådant trodde han på, orubbligt och fast. »Hur tomt vore vårt lif» — sade han till sin syster — »ifall vi ej finge återse våra kära efter döden! Döden kan ju gripa oss hvilken minut som helst. Derfor är det vår pligt att alltid vara beredda.»

Döden var sålunda ingen ovälkommen gäst. Blanche hade redan länge tänkt öfver dess innebörd. Det enda han fruktade var en lång och svår sjukdom. Otalig som han var och ovan att bära lidandet, kunde han icke uthärda några kroppsliga smärtor. Den död, han önskade, den död, han drömde om, bar under hans ungdom sommardagens gestalt. »Att dö i ungdomen är afundsvärdt.» — skrek han — »Är det icke att föra med sig i grafven alla sina illusioner? Är det icke att lik Österns drottning begravas sig med sina perlor, sina skatter, sin hela timpliga lycka?»**

* Blanche var, såsom vi erinra oss från ett föregående kapitel, själf kompositör. Han har skrivit musik till Dahlgrens *Sömnens genius*, *Blommornas republik* m. m., till Brauns *Gevärspost* och till flere af sina egna körer och kupletter, t. ex. »Aldrig de återkomma, studentens glada dagar» i *Läkaren* och bondfolkets kör i *Engelbrekt*: »Hå hå, fast himmelen är grå». En sång, han ofta och gerna föredrog, var »Fjäriln vingad syns på Haga». Hans kompositioner lära hafva förkommit vid resan till Norrland. Hans musikaliska begäring gjorde honom äfven till en lyckad öfversättare af operetter, t. ex. af Balfes *Ziguenerskan* (texten af Bunn), *Doktor Tartaglia*, operett i 2 akter med musik af Isidor Dannström, är en af Blanche verkställd bearbetning efter det franska originalet *L'eau merveilleuse* (af Th. Sauvage). Likaså har han bearbetat Offenbachs »Orpheus i underjorden» för scenen. Orden till musiken äro öfversatta af Wallmark, taltexten af L. Granberg.

** *Tvenne systrar* (Taflor och berättelser).

Längre fram yttrade han i *Sonen af söder och nord* om Collette, hvilken stupat för en gevärssalva under striden: »Skola vi beklaga fågeln, när han, träffad af jägarens kula, dör midt i sin glada sång? Skola vi beklaga solens stråle, som midt i sitt sköna lopp brytes och dör ibland molnens nattliga bäddar? Nej, lyckliga Collette! Du dog på höjden af den beundran, man egnat dig, på spetsen af den ära, du förvärfvat. Trefaldt lyckliga flicka!»

I synnerhet var han rädd för att öfverleva sig sjelf, att åldras, hvitna, aftyna och dö — icke endast till kroppen, själen och fantasien, utan måhända lika mycket hos världen och hos samtiden. Så till exempel skref han 1858 med anledning af Foronis oväntade bortgång: »Ar det då så afunds-värdt att långsamt åldras, att småningom dö, mätt på världen, som kanske långt förut blifvit mätt på oss? Ar det icke vida skönare och lyckligare att stupa som man står, att gå som man kommer, lemnande åt efterverlden och vänners minne en helgjuten bild af manlig skönhet, lefnadslust och kraft, — att med andra ord försvinna, innan lockarne hvitnat, innan snillet tappat sin eld och hjertat sina rosor?»

Kort före sin dödsdag sade han till Jolin: »Jag hoppas på en hastig död såsom en verklig nådegåfva af lifvets herre!» —

Saunt är, att spänningen före representationsreformen efterföljdes hos Blanche af en helt naturlig trötthet. Så är lifvets lag; så sker det ju alltid, lika väl hos den enskilde individen som hos folken. Men att Blanche skulle hafva öfvergifvit den fana han svurit, tröttnat i kampen för de ideer han hyllade, vederlägger hans lif under de sista tvenne åren.

Strax efter reformen jublade man i Sverige. Aftonbladet skref: »Ära vare gud i höjden och frid på jorden och menniskorna en god viljel» Stadsfullmäktiges sammankomst den 8 december öppnades med ett: »Gud bevara konung och fädernesland!» Festrepresentationen på teatern samma qväll utgjorde en enda lång hyllning åt konungen. Der fick man bland annat i en tablå se en bild af frihetens, jemlikhetens och broderskapets gudinna.

Här och der börja äfven reformplaner dyka upp. I synnerhet ifrar man för en djupare folkbildning. Så till exempel talas det om ett nytt skolsystem, hvilket skulle

motsvara hela folkets anspråk, »hela folkets första stora, allmänna, gemensamma behof af offentlig uppfostran och af den undervisning, som i denna uppfostran ingår såsom en väsentlig del.» Folkskolan skulle blifva hela nationens bottenskola, »en första, för nationens alla barn gemensam nationalskola såsom uttryck af nationens nu omsider till verklighet blifna solidariska enhet. — — — Svenska folkets första skola måste ordnas så, som den nya organiska enhet, hvartill nationen mognat, fordrar.» Vidare vill man införa gymnastik för alla folk-klasser, föredrag, fosterländska lekar etc. Slutligen talas det om att grunda akademier med undervisning i statsrätt, kulturhistoria, folkrätt, nationalekonomi och sociala vetenskaper.

Dock synes man icke hafva erhållit, hvad man väntat. Aftonbladet skref i en återblick för april, att trögheten såsom vanligt efterföljt hetsigheten. Ingenting hade skett för att göra segern fruktbarande. Segerns pris skrinlades som ett redan dött kapital. Svenskarne hade återfallit i en loj dvala. »Företag» — hette det — »som så långt tillbaka i tiden som för ett år sedan gjorde oss varma om hjertat, dem äro vi nästan färdiga att betrakta såsom urminnes. — — Med Samuel Johnsson, då han på gamla dagar tänkte tillbaka på sin kärleksdröm, egna vi åt dessa vackra ideer, som hetsigheten gaf lif åt, men trögheten qväfde i födseln, en lätt suck och ett till hälften ömt, till hälften skämtsamt: *pretty creature!*»

Så kommo de vanliga komitéerna och mötena, hvilka skulle skaffa det unga Sverige riksdagsmän. Blanche in-sattes jemte Hierta i valkomitén och blef en af de tretton representanter för hufvudstaden, hvilka nu gingo in i den nya andra kammaren.* —

I början af januari 1868 utdelades på riksdagen en kortfattad broschyr med titeln: *Program för det nyliberala partiet*. Broschyren var icke lång, men programmet var omfattande. Först ville man afskaffa hvarje census för valrätt; likaså för valbarhet till första och andra kammaren. Arvoden skulle lemnas äfven i första kammaren och talman

* Högsta röstetalet tillföll *Axel Adlersparre* (2581), och lägsta C. J. Grafström (1399). Mellan Adlersparre och Blanche voro 9 stycken, som fingo högre röstetal. Blanche erhöll 1761 röster, den närmast öfver honom i röstetal Stråle fick 1867 och den närmast under Liljencrantz 1462.

och vice talman utses af riksdagen. »All kommunal röst-rätt är lika för alla.»

Ordnar borde afskaffas, sjelfstyrelse grundas, civillistan bestämmas för hvarje regents listid och medlemmar af konungahuset befordras inom armén endast efter fullgörande af vanliga kompetensprof. »De konsultativa statsrådsplatserna indragas. Ett regeringsdepartement för undervisningen och ett för allmänna arbeten inrättas. — — Den diplomatiska representationen i utlandet inskränkes.»

Vidare måste rättsskipningen skiljas från förvaltningen, dödsstraffet afskaffas, advokatstånd införas, den administrativa lagstifningen öfverflyttas på landstingen, hvarjemte regent och representation gemensamt utöfva den så kallade ekonomiska lagstifningen. »Adelns *forum privilegiatum* upphör; konsistoriernas, landshöfdingeembetenas och polismyndigheternas domsrätt afskaffas.»

Presidenter, generaldirektörer, biskopar, kronofogdar, arméns öfverstelöjtnanter med flere indragas. Länen borde utvälja en länsrepresentation, hvilken hade till mål att kontrollera landshöfdingen.

Den stående armén ersättes af en folkbevärning. Qvinnan erhåller samma rättigheter som mannen. Fullständig religionsfrihet införes i Sverige.

Religionsundervisningen skulle öfverlätas åt hemmen. Presterna skulle helt och hållet väljas af församlingen, befrias från kommunalbestyr och uppsigten öfver skolan. Första och andra klasserna indragas i läroverken. Folkskolan blir en bottenkola för nationens alla barn. Seminarierna ombildas i en medborgerlig riktning.

Kyrkohistorien upphör att vara sjelfständigt skolämne. Dogmatiken strykes i undervisningens plan, och valfrihet medgifves på den klassiska linien att utbyta ett dött språk mot något af de levande.

Slutligen hette det om vår utrikespolitik: »Enda målet för Sveriges utrikes politik är de tre nordiska rikenas för- ening till en stark defensiv makt.»

Snällposten, som aftryckte programmet, tillade: »Ehuru vi för vår del icke obetingadt kunna instämma i en del af de satsar, som här förekomma, måste dock alltid medgifvas, att ganska mycket är af egenskap att af hvarje god medborgare kunna betraktas såsom önskningsmål. I detta program har man emellertid alltid på ett ställe en massa reform-

anspråk samlade, som efter all anledning komma att blifva de mest brännande tvistefrågorna för framtiden.»

Andra sökte göra det till ett nytt revolutionsplakat, en »de mänskliga rättigheternas förklaring», sade man. Toge man det på allvar, hette det i en skrift, »så skulle det bevisa tillvaron af en fraktion, som arbetade på att rycka vårt land ur den jemna och lugna reformationsprocess, hvori alla goda medborgare hoppats att vår utveckling skulle försiggå, för att i stället kasta det in i den revolutionära strömhvirfveln».*

Här se vi alltså ett liberalt reformprogram oaktadt alla klagomål öfver svenska folkets tröghet. Här se vi ideer, som förut äro oss välbekanta, särskildt i afseende på kyrka och undervisning, kvinnoemancipation, kommunal rösträtt, sjelfstyrelse, kunglighet, försvar, diplomati. Ty hvad är det omfattande och djerfva manifestet annat än konsekvensen af August Blanches åsigt? Hvad är det annat än hans ideer formulerade, ordnade i system och uppställda som partiskrift? Och ligger icke en svag reminiscens af Bakunin dold under de mer revolutionära principerna?

Alltså, man anar redan på förhand *Blanche*; man kan nästan med visshet säga, att han är der, äfven om han ej sjelf formulerat satserna. Bekräftelse på sin aning får man i ett nytt bref från Stockholm till *Snällposten* af den 30 januari. Programmet, berättas det, har utgått från »ett radikalt politiskt sällskap, som under ett halft års tid haft sina sammankomster på den gamla klassiska källaren *Tre Remmare*, men numera flyttat till *Hôtel Royal*. Detta sällskap, som bildats af herrar *Blanche*, *Ödman*, *Hedin*, *Mankell*, *Schultz* m. fl., lär nu med sig förenat ett ganska stort antal af Stockholms lägre borgerskap samt flere riksdagsmän: *Uhr*, *Jonas Andersson*, rektor *Olausson* samt de fleste skånske riksdagsmännen af bondeklassen.»

I en ny korrespondens af den 27 april hette det, att sällskapet kallades *Royalister*, samlades på *Hôtel Royal* två gånger i veckan och alltid valde ordförande vid hvarje nytt möte. »Sällskapets tendens», skref korrespondenten, »är icke begränsad af det uppställda programmet, utan lär detta sig så kallande *ny-liberala parti* icke ämna stanna förr, än Sverige blifvit förvandladt till republik. Bland medlemmarne uppgifvas skraddaren *Söderstedt*, själen i tidningen *Fäderneslandet*, *Schultz*, gammal student, qvickhufvud och hufvudredaktör af

* Se broschyren »Riksdagen 1868, principer och personer I» af G. Renholm.

Söndags-Nisse, Svensén, Ola Jönsson i Kungshult, öfverstelöjtnant Keyser vid skärgårdsartilleriet, friherre Liljencrantz, Emil Key, lärftskramhandlaren (sedan lamphandlaren) Odhner, aktören John Fürstenhoff, trädgårdsanläggaren Forssberg med flere unga brushufvuden.»

Den 29 april berättar korrespondenten, att klubben den 26 haft en fest på Pohlsro, »en politisk middag», hvarest man diskuterat. Der hade enligt ryktet halfva Andra kammaren varit. »Pressen var ej representerad, med undantag

af *Fäderneslandet*, *Söndags-Nisse* och *Ny Illustrerad Tidning*. Den ny-liberala klubben har varit tyst af sig någon tid, men i dag hörde jag C—én (= Carlén) säga, att han hoppades att efter den ofvannämnda middagen inom fjorton dagar kunna rida ut på en röd häst och proklamera republiken.»

Skiljer man nu det diktade från sanningen i uppgifterna, finner man, att ett ny-liberalt parti uppstått redan under året 1867; att Blanche varit medlem af detta nybildade parti och att Blanche antagit det program, som det utsände. Åtskilliga trodde, att han och tvenne andra just varit upphofvet till de tryckta satserna. Så till exempel heter det i en samtida broschyr, *Riksdagen 1868, principer och personer*: »Ett anonymt program, hvilket vi likväl våga antaga hafva tillkommit på föranledande af några af Stockholmsrepresentanterna med herrar *Hierta*, *Blanche* och *Stråle* i spetsen, har just nu blifvit tryckt och tillsändt några utvalda.» Visserligen sades i en artikel i *Aftonbladet* den 13 mars 1868, att uppgiften om de ofvannämde herrarnes samarbete »är mera än ett fel, det är — jag behöfver icke säga hvad —», men angående partiet, som så olika kommenterats, yttrade sig författaren i de mest klara ordalag. »Eljest» — sade han efter en och annan replik till landsortskorrespondenterna och broschyrens upphofsman — »är det ej någon så oätkomlig hemlighet, att ifrågavarande program och partibildning redan under förra riksdagen grundades af ett antal demokrater inom och utom representationen, samt att denna

J. G. Carlén.

nya fraktion numera inom Andra kammaren räknar några dussintal medlemmar, bland hvilka det skulle vara mycket lätt att nämna åtskilliga, som hvar för sig kunde stoppa ett triumvirat af spekulativa portföljkandidater och principiösa partichefer i fickan. — — — Denna demokratiska fraktion växer alltjemt. Den räknar inom sig personer, som under förra riksdagens oklara och ofullgångna partibildning utan giltigt skäl hänfördes till de gammalliberale, därför att betraktarne nu en gång nödvändigt ville ha dem placerade på något håll. Men i de djupa lederna af hvad man kallar landtmannapartiet hemtar denna fraktion sin största numerär.»*

Det var äfven vid dessa sina två sista riksdagar — 1867 och 1868 — som Blanche uppträdde mot dödsstraffet, presterna, diplomaterna, riksmarskalken, statsråden, samvetstvånget, hyckleriet med mera, *för* en mera frisinnad ideriktning, sparsamhet, skarpskyttarnes befrielse från andra årets bevåring och *för* en mera utvidgad kommunal rösträtt. Ja, vid dechargefrågans behandling gjorde han anmärkning, därför att Karl XV *mot* statsrådets önskan — åtminstone utan stöd af någon rådgifvares yttrande — hade fattat beslut i ett expropriationsmål. Här tyckte han sig se »det gamla enväldets drag», ty, sade han, »det kan icke vara förenligt med rikets sannskyldiga nytta, att man upplifvar minnet af det envælde, man för 60 år sedan befriades från med Guds hjälp och behjertade mäns bistånd. Ett folk kan icke vara nog ömtåligt om sin frihet. Det bör icke tåla, att man ens andas på dess spegelbild.»

August Blanche tillhörde det parti, som ej nöjde sig med en enkel representationsreform, sådan som den De Geerska. Han, liksom många af demokraterna, antog den *icke* för att stanna vid denna första stora seger, utan för att

* Partiet bildades ursprungligen af J. Mankell, S. A. Hedin och H. Wieselgren, hvilka äfven lära hafva uppgjort programmet. Åtskilligt deri ogillades i början af Blanche; först efter en kort tids oenighet underskref han teserna. Marcellus uppper i *Det nya statskicketets politiska historia* följande riksdagsmän såsom tillhörande partiet: A. Chr. Raab, A. W. Uhr, rektor A. W. Nilsson, C. A. Larsson, Per Nilsson i Östra Kulhult, Ola Jönsson i Kungshult, Ola Bosson Olsson, Jöns Pehrsson (han var icke med), Hierta, Jonas Andersson m. fl. Riksdagens *ny-liberale* uppgingo snart dels i *landtmannapartiet*, dels i den så kallade *intelligensen*. Bland andra, som tillhört de *ny-liberale*, må nämnas A. E. Nordenskiöld, Axel Key, Hjalmar Holmgren och Samuel Ödman. John Fürstenhoff och trädgårdsmästaren Forssberg tillhörde aldrig partiet.

komma till ännu aflägsnare mål. Programmet blef sedermera 1868 kommenterad i en skrift, *Hvad vilja de ny-liberale?* Der läste man följande nya satsur ur deras codex: »1:o) Teorien om tvenne hvarandra begränsande och motvägande statsmakter förkastas såsom falsk i sin grund och vådlig i sina följder. Statsmakten är blott en, nämligen folkviljan, uttryckt genom folkrepresentationen. Regeringen är dess verkställande organ. 2:o) Utvidgad och kraftfull kontroll i alla riktningar å styrelsen och dess verksamhet hör till folkrepresentationens förnämsta pligter.»*

Bättre och vida mer intressant och spirituellt utlades programmet af herr S. A. Hedin, hvilken i *Femton bref från en demokrat till svenska riksdagen* sade »Hvad folket väntar af den nya representationen». I företalet ger han en definition på partiet. »Termen *ny-liberale*», skrifver han, »afser att beteckna, att det parti, hvilket jag tillegnat detta namn, betraktar representationsreformen såsom utgångspunkt och häfstång för ett konsekvent framåtskridande, i motsats mot de *gammal-liberale*, hvilka i den nämnda epoken se en slut- och hvilopunkt, från hvilken ej ens ett och annat steg *tillbaka* förefaller alldeles otänkbart.»

I dessa Hedins bref förekommer bland annat: »Framtidens, en snar framtid, samhällsskick är det demokratiska. Vår verldsdel, det vill säga det *vestra* Europa, måste *amerikaniseras* eller ock dess odling gå under för det från öster hotande asiatiske barbariet. — — Folket är det verkliga majestätet, som icke dör, som består, när andra »majestäter» redan multna i grafkapellen, och när antiqvitetsamlingarna tagit deras rostade kronor i förvar. — — Vi äro således ense om, att *la monarchie c'est une affaire de la liste civile*. Frågan är blott den, om man har råd att kosta på sig tillfredsställelandet af denna romaneskt-politiska fantasi.»

Under 1868 ändrar partiet namn. Då kallar det sig nämligen »det svenska demokratiska», och när det på sommaren mottog en inbjudning till internationella freds- och frihetsligans kongress, hvilken skulle hållas i staden Bern i Schweiz, sammanträdde föreningens centralafdelning i Stockholm den 11 september och uppgjorde ett program, hvilket såsom adress afsändes till ligan. Programmet innehåller i korthet följande: Partiet anser den demokratiska författningen,

* Såsom skriftens författare uppgifves vice härads höfdingen O. J. Hultgren.

kommunal sjelfstyrelse och individens frihet såsom det enda vilkoret för en internationell fred. Partiet önskar frigöra de arbetande klasserna, verka för en fullständig rättsjemlighet, för en allmänt tillgänglig medborgerlig uppfostran, associationsidén, proletariatets utplanande. »Vi vilja freden genom friheten, vi vilja grunda friheten på rättens organisation i det moderna samhället, och vi anse för en pligt att i sådant syfte utveckla en verksam propaganda.» Slutligen vill partiet omorganisera staten och i sammanhang dermed den mellanfolkliga rätten, hvilken skulle grundas på nationalitetsprincipen eller med andra ord på den *demokratiska idén*.

A. W. Uhr.

»Denna rätt ålägger hvarje annan stat en helig pligt — pligten att ej inkräkta utom sitt nationella områdes gräns.» Adressen var undertecknad: »Stockholm den 11 september 1868. Den demokratiska föreningens centralafdelning. Enligt föreningens uppdrag: August Blanche, Robert Ditzinger, A. W. Uhr, N. J. Ekdahl, L. J. Hierta, A. Hedén.»*

Här ega vi sålunda August Blanches åsigtur två månader före hans sista färd genom hufvudstaden. Den, som har

undertecknat ett dylikt dokument; den, som vill göra sig till en förkämpe för dess innehåll, den torde icke gerna kunna stämplas såsom gammal. Snarare ligger det i programmens formulering en ungdomlig tro på den ideella friheten — tron på att kunna göra hela menskligheten lycklig. Och hvad skulle slutligen August Blanche hellre önska, hvad skulle kunna tilltala honom mera, än en sådan dröm, hvilken hade till mål revolutionens tre slagord!

* En ganska rolig kommentar öfver denna adress förekommer i *Nya Dagligt Allehanda* den 1 okt. 1868.

Final.

Blanches sista porträtt.

Mer och mer närma vi oss den 30 november, dagen då hjeltekonungens bild skulle af-täckas. Blanche, som var medlem af komitén, hade brådtom. Ledamöterna beslöto att för de in-bjudne låta upp-föra tvenne läk-tare på östra och vestra sidan om statyn. Kort före den trettionde reste sig dock en tredje, hvilken med stadsfullmäktiges och öfver-ståthållarens med-gifvande uppsattes af en enskild man,

byggmästaren Nilsson. Läktaren, hvilken höjde sig på norra sidan om bilden, skulle komma att utestänga det närvarande

olket och väckte på alla håll missnöje och protester. Två dagar före den stora dagen, den tjuguoåttonde, samlade sig massorna vid statyn nere i Kungsträdgården. Ett och annat försök gjordes äfven mot läktaren. Gaminer började hojta, plankorna brötos loss, polismästaren föredrog på befallning upprorslagen, hästgardet gjorde choc'er på de närliggande gatorna, blod flöt och stämningen var i hög grad orolig. Äfven följande qväll upprepades choc'erna. Tidningarne klagade, arbetarne klagade; flere af komiterade fruktade för utgången.*

Blanche var i synnerhet orolig och upprörd. Han, Christian Hammer och redaktören K. A. Lindström erbjödo sig att nedrifva den fatala läktaren. Han uppsatte en skrift till öfverståhållarembetet, hvilken genom Hammer förelades komitén. Han besökte friherre Bildt, som lofvade sin bemedling. Han gick slutligen upp till Karl XV på slottet och sade i ett ögonblick af den häftigaste spänning: »Om ers majestät icke rifver läktaren, sväfvar tronen i faral!»

Konungen, som i början lyssnade till förslaget, retades af hans ton och motsatte sig åtgärden. Samma dag kallade han de öfrige komiterade sent på qvällen till slottet och uttalade sitt *nej*. Baron Sprengtporten lyckades dock att bringa saken derhän, att om läktaren kunde borttagas under natten till måndagen — hvilket var problematiskt — finge den rifvas ned.

Blanche gick och hoppades ända in i det längsta — han hade icke deltagit i öfverläggningen på slottet — men då han under vägen till Malmgården från Hamburger Börs, der han samma afton varit med några vänner, hörde hvad som passerat — choc'erna och tumultet — och såg, att läktaren ännu ej börjat rifvas, kände han sina farhågor och sin ängslan ökas.

Följande morgon vaknar han, orolig och nervös. Dagen var en obehaglig och kulen novemberdag. Nedkommen till systemn säger han: »Jag är ruskig! Ack, om denna dag väl vore öfver!» Fruktande att ej hinna i lagom tid till

* Många fruktade, andra voro fullt säkra på, att en revolution skulle utbryta. Så till exempel skref den 1864 till Sverige anlände herr Bukowski (konsthandlaren), hvilken deltagit i polska resningen, under natten mellan söndagen och måndagen en korrespondens till en polsk tidning, der han förklarade, att revolutionen med visshet stode för dörren och icke af någon kunde undertryckas.

stationen, hvarest han skulle välkomna och helsa studenterna, säger han: »Jag var dum, som icke tagit en droska!» Slutligen ber han systemen skaffa honom en åkare.

Efter en stund visar sig ekipaget vid trappan, förspänd med ett par hvita och något småväxta dragare. Blanche sätter sig upp, klagande öfver kylan, och börjar, då han ser, att hästarne äro slöskodda, uttrycka sin förargelse, orolig öfver dröjsmålet.

Efter att hafva hemtat herr von Qvanten i förbifarten kommer han till sitt mål, dock icke i feststämning. Taget med studenterna ångar in på perrongen, hvitmössorna ordna sig, Blanche håller ett tal och känner, der han står, barhufvad, och helsar dem, novembervindens köld lägga sig öfver hjessan.

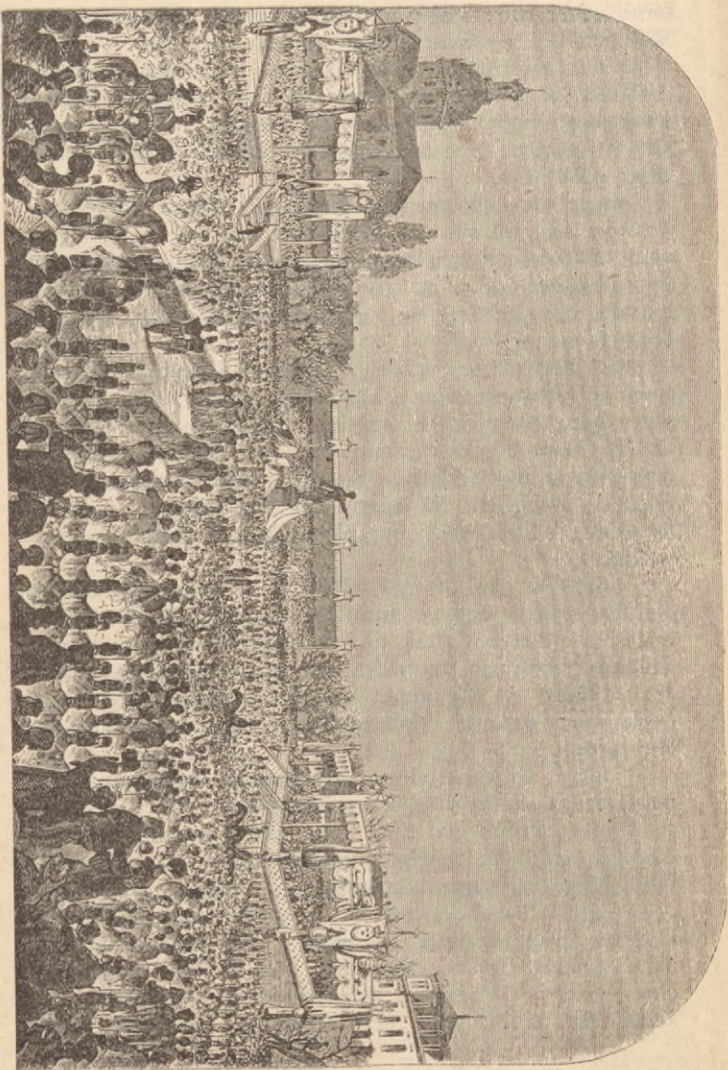
Så börjar han utdela biljetterna till festen. Efter en stund öfverlemnar han arbetet åt en annan. Han är trött, säger han, fryser och är ängslig. Så ordna sig studenterna för att tåga till hotel Fenix. August Blanche följer dem. Marschen är något häftig. Blanche ryckes dock med, ehuru ej utan svårighet. Så snart han kommit upp i hotellets festväning känner han, hur hjertat klappar fort, lifigare än vanligt.

Så håller han ett nytt tal för ungdomen vid frukosten, der han söker betona, huru önskligt det skulle vara, att högskolan blefve flyttad till »intelligensens hjerta». Sånganföraren Forssman uppträder och svarar, afvisande bestämdt *hvarje* tanke på flyttning. August Blanche väntade ej en dylik skarp protest. Molnet på hans panna växer och han blir fåordig.

Inemot klockan elfva säger han till studenterna: »Nu måste vi gå, folket är litet uppretadt! Bäst vore det derför att komma fram i god tid.» Och taget utvecklar sina ungdomliga led; det ringlar utför trapporna, skrider nedför Drottninggatan; sångarne stämma upp, fanorna fladdra.

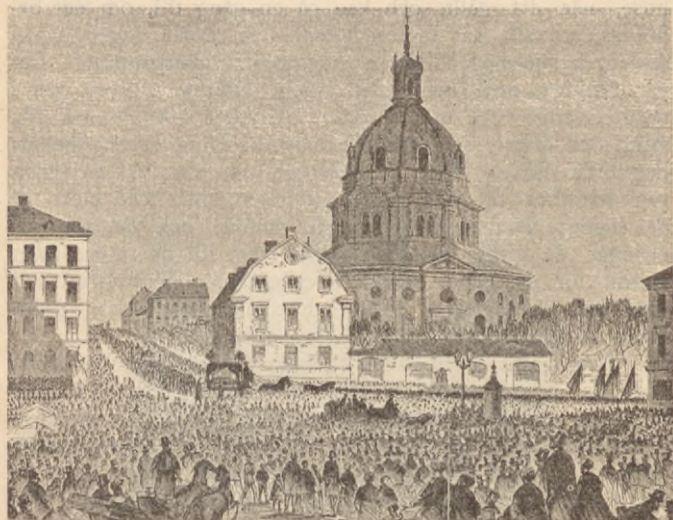
August Blanche synes vid en students arm.* Han går i första ledet, ansigtet är blekt. När taget hunnit fram nära apoteket *Ugglan*, säger han: »Gå ni före, jag kommer efter, gossar!» Vacklande öppnar han apotekets dörr. Han kastar sig på en soffa och säger med svag röst: »Tillåt

* Frithiof Rydén, smålänning, öfversättare af Geroks *Palmblad*, besjungen af C. D. af Wirsén.

Attäckningen af Karl XII:s ståt.

mig sitta här en stund, jag mår illa!» Apotekaren räcker honom ett vattenglas, han dricker — dock endast några drag — kallsvetten bryter fram. Oupphörligt aftorkar han sin fuktiga panna. Då föres han in i ett litet rum strax bredvid. Der sjunker han ihop, alldeles som en sofvande. Medvetandet flyr utan att vända åter, och han dör, såsom han önskade, plötsligt och midt i kampen! — — —

August Blanchés begrafning.

Systemen hade intagit sin plats på en af läkterne. Hon såg, hur studenterna slöto sig kring statyn; såg komiterade, anförda af Sprengtporten; dock — hur hon än spejade, såg hon icke sin bror.

Då skyldrade trupperna, täckelset rycktes bort, fanorna sänkte sig och salut gafs, medan en ensam vagn rullade öfver gatan, mellan de två statyerna i den forna Kungsträdgården. Der, inne i vagnen, hvilade August Blanche. Så reste han för sista gången hem till sin kära malmgård.

Kort efter denna dag fördes han till sin graf. Stockholms alla kyrkor ringde öfver hans lik; tåget, som böljade

genom staden, var oändligt; främst gick hans folkbeväpning — skarpskyttekompanierna!

Till dem hade han talat två månader förut, och icke endast till dem utan till landets hela folkbeväpning, hvilken under september möttes i hufvudstaden. Då sade han på festen för Sveriges alla skarpskyttar: »Den som sett förmiddagsrevyn i dag der ute på gärdet, han glömmet den ej. Det var ett stycke af denna massa, som gått man ur huse, när det gällt, och kan gå en gång till, om det behöfves, ty allt var representeradt der: skolan, lagen, verkstaden, handelsboden, köpmanskontoret, embetsrummet. Det var Sverige med och utan skägg, Sverige i jacka och i rock, Sverige med mörka lockar och med grå; det var alla stånd och åldrar, defilerande och slutna kring fäderneslandets högburna fanor. Det är förlätligt, om man vid en sådan syn hänföres till våra krigiska minnen, men icke blott till de segrar, våra store konungar vunnit, och de stora eröfringar de gjort, utan ock i synnerhet till de segrar *folket* vunnit för sin frihet och sitt sjelfbestånd, och hvilka, Gud vare lof, ännu finnas qvar och skola finnas qvar, derpå svärja vi högtidligt!»

Den krans, som först egnades August Blanchés stoft, nedlades af det nionde kompaniets chef. Denne, August Sohlman, yttrade då följande: »Hvi ljuda i dag sorgmarschens toner? Hvarför står den vapenrustade ungdomen emot vanan med sänkta hufvuden och med vemod i blicken? Hvarför äro fanorna behängda med sorgens symboler? Har en kämpe fallit? Ja, i sanning, en kämpe god! En kämpe för allt ädelt och skönt, för rätt, frihet och fosterland! — — — Nu är hans fälttåg slutadt med seger och frid. Se — sjelfva detta ändlösa liktåg, hvartill vår hufvudstad näppeligen sett någonting motsvarande, det liknar ju nästan, oaktadt sitt allvar och sin stillhet, ett triumftåg. Men dess dimensioner och betydelse växa ännu mera, då vi tänka oss de otaliga skaror, som, befinnande sig fjerran härifrån, dock äro här närvarande med sitt hjerta, med sitt innerliga och djupa deltagande. Det svenska folket bringar genom uppriktig saknad den bortgångne en gärd af hyllning!»

Den krans, som sist egnades August Blanchés stoft, nedlades i det arma Polens namn af Demontowicz. »Der kom en gång», yttrade han vemodigt på tyska, »en biltog skara till detta gästvänliga land. Oändlig sorg tyngde fram-

lingarnes hjertan. Deras förhoppningar voro krossade, i deras barm fanns ej rum för tröst. August Blanche var en bland de förste att tillropa dem: välkomne! — att kärleksfullt dela deras smärta, att egna dem en broderlig hjälp. I dessa biltores, mina landsmäns och kamraters namn står jag vid hans graf för att aflägga vittnesbörd om vår outplånliga skuld till

August Blancches grafvård på Nya kyrkogården.

den hädangångne välgöraren, för att bringa honom vårt sista farväl. Adle, oförgätlige! Hur länge och hvarthän ödet än leder de landsflyktiges steg, skola vi i våra minnens förbundsark öfverallt föra med oss din dyra hägkomst och en gång i vårt befriade fosterland på tacksamhetens altare bevara ditt namn. Hvila i ro, du ädle kämpe för rätt och sanning! Polens högsinnade vän, farväl!»

Den djupt gripande akten avslutades af Hedberg, hvilken med bruten röst uppläste en dikt:

»Från tidens bölja
Till fridens rike
I dag vi följa
En af de rike.
Och om man frågar,
Der skaran tågar:
Hvem sörjes så?
Går svar ur ringen:
En vän som ingen,
En man som få!

En man, som glömmes
Först sent i Norden,
Fast nu han gömmes
I mörka jorden.
Med kraft ej mattad,
Af döden fattad,
Blef kallt ditt bröst,
Förr'n känslan svalnat
Och elden falnat
I lifvets höst.

Och nu må ljuda
Den sista sången,
Farväl vi bjuda
För sista gången!
Farväl, sof stilla
Från lifvets villa
I jordens famn!
Ditt land skall gömma
Och aldrig glömma
Ditt ädla namn!»

Så bäddades Blanche ned strax bredvid modern, hvilken han under djup sorg tio år förut hade följt till hennes hvilorum ute på Nya kyrkogården. Jordfästaren, kyrkoherden i Ladugårdslandet Lindstén, sade ock, när han gifvit honom de tre skoffarne mull: »Hvile du nu lugnt, ädle broder August Blanche, vid din älskade moders sida, lika lugnt som du en gång hvilade vid hennes trogna barm.» Kransen omkring hans hufvud bands af fru Carlén, och på fotplåten

till hans kista lästes följande sats ur förordet till hans lärare Jakob Ekelunds historia, hvilken Blanche skref efter hans dikta-
tamen under skoltiden: »Någorlunda närmande sig Horatii stora uppgift att på en gång gagna och fröjda.»

Det sista, som trycktes af August Blanche under hans lif, var dels en liten skiss i *Ny Illustrerad Tidning*, dels äfven ett företal till *Valkyrian*, en kalender, utgifven till förmån för det skarpskyttekompani, hvilket Blanche tillhörde såsom frivillig ledamot. Der kommer han tillbaka till sin gamla kärlek: *Polen*. »I den stund som är» — säger han i sitt förord — »raderar våldet ut till sista bokstafven Polens modersmål, och de förtryckta måste tala förtryckarnes språk!» Der kallar han naturen Kristi kyrka och predikstol. Der säger han ett godt ord till svenska folkets frivillige: »Hjelp dig sjelf, så hjälper dig Gud! heter det, och han har gifvit menniskan medel dertill, liksom han gifvit eken kraft att kämpa mot stormen. Det gäller således att öfva och stärka sin arm på samma gång man öfvar och stärker sin tro!»

Detta var likväl ingalunda Blancches sista verk. Der, inne på hans arbetsbord, låg ett skrifvet blad, hvilket han, då han afreste till stationen, icke slutat. Papperet innehöll en kort liten berättelse, handlande om den minnesvärda morgonen i »paradiset», då han varit vittne till samtalet mellan grosshandlaren och Carl August Nicander om poeter och statsmän.

Hur hade då Blanche erinrat sig detta? Tack vare ett papper i hans efterlemnade anteckningar kunna vi gå tillbaka till historiens ursprung. Den 9 november 1868, det vill säga ett par veckor innan Blanche stupade, lästes under rubriken *Ekonomiskt* i Aftonbladet åtskilliga elakheter mot sammanbindningsbanan. Der talades först om, hur banan kommit till — genom pressens agitation, beundran för uppfinnaren och medverkan af poeter, af hvilka en yttrade: »Tänk, att få se de frustande anghästarne framspränga ur det gråa berget öfver den blåa ban!» Så följde en snärt åt denne poet, som var Blanche. »Tagen för gifvet, läsare» — hette det i artikeln — »att när poeter lifvas för materiella frågor, går det vanligen på tok. Man bör icke ens i sådana frågor tillåta sig annat skriftsätt än det torra, på sak gående. Dyliga frågor kräfva allvarets hela lugn och besinning.»

August Blanche sårades, nu likasom förr, vid denna insinuation mot hans offentliga verksamhet. Först tänkte

August Blanches handskrift.

Älskade moder!

Hur när min mest älskade vän från jorden? Är den trofne och pochtiska gammeln, som jag så ofta sett trippa i sin hvita kostym mellan tomma dörrar och tomma långa svägar, ännu vid god hälsa, ty det goda kuraget kommer. Troligvis aldrig att fels? Behöfves jag väl säga, att ingen dag, ingen stund förtigad, då jag ej egenas en bank i mamma, det dyrbaraste för mig som finnes, - det starkaste band som fäster mig vid lifvet? Ark! måtte vi en gång få träffas friska och nöjda!

Slitinkills har jag varit fullkomligt frisk och hoppas fortfarande, eller åtminstone så länge jag vistas ute, få behålla min goda hälsa. När mamma får dessa rader, har jag redan länge varit i Paris, där jag utan tvifvel kommer att trivas bättre än i Tyskland, som icke har serdeles mycket att bjuda på.

din älskade, och somme som

August

(Bref till modern från Berlin 1850.)

han svara i ett genmåle till författaren. Ja, han skref det verkligen — dock utan att trycka det — och detta lilla genmåle är historiens ursprung. »Ni anser» — skriver han till författaren af *Ekonomiskt*, hvilken, såsom bekant, var bankdirektör Wallenberg — »denna bana för ett tokeri. — — Det har hänt förr, att dylika verk hugnats af sin samtid med en sådan benämning; men efterverlden har ett annat namn för dem, hon kallar dem storverk. Vårt folk, ofta beskyldt för långa tiders sömn, spritter upp ibland och gör något, som tiderna beundra. En dag reser det sig ur sin säng och säger: jag vill ett föreningsband mellan öster och vester! Och kanalen springer fram. En annan dag säger det: Jag vill ett föreningsband mellan söder och norr! Och sammanbindningsbanan ligger i dagen. Lycklige de, som få upplefva dessa strålande morgonväkter i ett folks lif, ännu lyckligare de som få vara bland dem, som draga ifrån spraklanan och släppa in solen. Kalla dem gerna för tokar, om ni vill. Platen är en tok, Nils Ericson en tok, och jag med, ni har sjelf sagt det, min herre! — — Om det ej bure på tok oftare, än när poeterna lifvas för materiella frågor, huru lyckligt vore ej vårt samhälle! Inga finansiella kriser skulle då uppstå, inga konkurser på millioner göras, och inga oskyldiga bringas till tiggarslafven, under det att de, som ruinerat och störtat dem, onöpsta af lagarne, trotsande allmänna opinionen och kanske just derigenom tolererade, rida upp igen, bli snöboll på nytt för att än en gång sluta som lavinen.»

Vid närmare eftertanke började han en skiss — just denna hans sista om morgonen i paradiset. Tag den och läs den i *Ny Illustrerad Tidning*, i numret af den 1 december 1888, och märk, hur citatet ur ofvannämnda genmåle nära nog ordagrant återkommer i skissen!*

* Jemför med novellen. Nicander säger: »Samtiden kallar mycket för galenskap, som efterverlden har ett annat namn för; hon kallar det storverk. Man beskyller vårt folk för långa tider af sömn, men det händer, att det vaknar ibland, och då utför det något, som seklerna beundra. Så äfven i det rent materiella. En dag satte det sig upp i sin säng och sade: Jag vill ett föreningsband mellan öster och vester! Och kanalen springer fram. — Om Nicander lefvat i dag, hade han säkerligen tillagt: En annan dag vaknar det och säger: Jag vill ett föreningsband mellan söder och norr! Och sammanbindningsbanan ligger i dagen. Han skulle då såsom nu sett kortsyntheten upptorna siffror på siffror; då såsom nu

Allt detta är egendomligt för August Blanchés lif. Första gången han drager bort från sitt hem, ut i världen, medför han på sin färd minnet af detta samtal, under hvilket en skald, den opraktiske Nicander, sökte att göra diktaren till den ypperste statsmannen. Sista gången han, ärad och berömd, sitter vid skrifbordet, tänker han på den stund yttrandet hade fälts, tänker på den syn, hvilken han då egde, tänker på den dröm, hvilken han då drömt. Och så fattar han pennan och ristar sitt minne in på ett litet pappersblad, som skildrar denna obetydliga händelse. Och efterverlden läser den lilla skissen och anar ej, att just den historien är nyckeln till Blanchés lif.

* * *

Charles Mackay skref en gång en dikt, som skildrade, hur folket nedanför tornet spörjer väktaren:

»Hvad ser du, väktare, på tornets bryn?
Skall morgonrodnan flamma snart i skyn?»

Öfverallt är det natt, endast en röd strimma bådardena nya dag, som skall gry fjerran i öster. Yrvaken och nymorgnad spanar man efter sol, men det dröjer, innan väktaren ser henne genom töcknen. Otaliga gånger frågar man: Är hon här? Otaliga gånger svarar han: Nej, hon slumrar! Då tränger en hymn jublande genom molnen, fyllande hela rymden med ett vågsvall af toner. Folket börjar andas, häftigare än förr. Blickarna hänga fast vid ett ljust sken i öster, och väktaren hör ett rop, tusenstämmigt och lifligt:

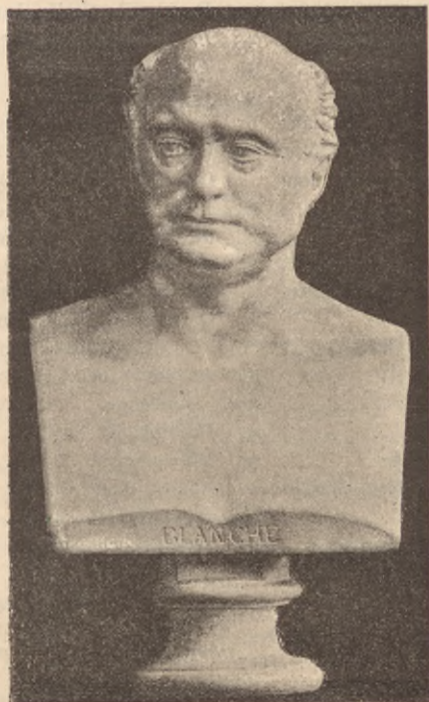
»Säg, väktare, hvad är dess innebörd?
En profetia, säg, ännu ej hörd,
Om ljusets seger? Brusar deruti
En härlig framtids djupa melodi?»

hört henne uttala ordet: *galenskap*, och hans vad till efterverlden hade också blifvit detsamma — — —. Nicander fortsätter: »Ack, bure det aldrig oftare på tok, än när poeterna lägga sig i det materiella, då vore det ett lyckligt samhälle. Då skulle inga finansiella kriser inträffa, — — då skulle inga konkurser på millioner göras, som bringa en mängd oskyldiga familjer till tiggargastafven, under det att de, som ruinerat dem, onäpste af lagarne, trotsande opinionen och kanske just därför tolererade, rida upp igen, rulla ihop sig till snöboll på nytt för att ånyo sluta som lavinen.»

Och väktaren svarar:

»Den siar om förbrödring, om en tid,
Då örlig icke finnes mer och strid,
Då hat och ondska skingrats liksom flarn
Och allt blir ljust kring nya tiders barn!»

Sveriges folk vaknade under August Blanches ungdom. Sveriges folk spejade efter sol under hans mannaår. Väktaren, som siade om en ljus och skön dag; väktaren, som trodde, att det var gryningen han upptäckt, sedan han hade följt hvarje skiftning på himmelen — den folkets och frihetens budbärare var Blanche.

August Blanche.
Byst af Frithiof Kjellberg.

Illustrationer:

	Sid.		Sid.
Sporrongska gården	7	Theodor Sandström	126
Katarina Blanche	12	Karl Kullberg	127
Parti af Stadsgården och Söd- ra bergen	17	Ferdinand Tollin	129
Jakob Ekelund	22	Herman Säterberg	131
Klara skolhus	24	H. B. Palmær	135
»Ekströms paradis»	27	Metodistpredikanten Scott	141
Karl XIV Johan	31	<i>Scott-tafeln</i> (karikatyr)	144
Karl Henrik Anckarsvärd	33	Marie Taglioni	147
Gustaf Hjerta	36	»Strauss och evangelierna» (karikatyr)	154
G. af Wetterstedt	39	»Koalitionen» (karikatyr öfver tidningspressen)	157
G. Scheutz	40	De fyra riksstånden (karikatyr)	159
J. P. Theorell	41	<i>Freja</i> (tidningsvignett 1840)	162
Johan Johansson (»Argus»)	43	<i>Freja</i> (tidningsvignett 1841)	162
Anders Lindeberg	53	J. H. Thomander	168
Upsala på 1830-talet	56	August Blanche (silhuett)	175
En brunnsbal på 1830-talet	65	C. F. Dahlgren	178
E. G. Geijer	69	C. J. L. Almqvist	193
<i>Freya</i> (tidningsvignett från 1824)	75	J. V. Snellman	201
Lars Hierta	81	Strömparterren på 1840-talet	212
J. C. Askelöf	83	August Blanche 1848	217
Karikatyryr ur <i>Sista Afton- bladet</i> : »Åsnan i lejonhuden»	86	Fru Emilie Carlén 1841	236
»Hornufven»	87	Grefve G. K. F. Löwenhielm	264
W. F. Dalman	89	M. Chr. Bergvall	271
Magnus Brahe	96	August Blanche, efter Amalia Lindgren	273
M. J. Crusenstolpe	97	Mathilda Ebeling	275
Justitiekanslern Nerman (ka- rikatyr)	99	Malmgården	277
Rabulistbjörnen (karikatyr)	102	August Blanche (efter en da- guerrotypi)	291
»Sabrez la canaille!» (kari- katyr)	104	Sveriges och Norges förening (karikatyr)	315
August Blanche, början af 1840-talet	117	Karl Johans torg unionsdagen 1864.	324
Parti af Stockholm från Slotts- backen på 1840-talet	121	Gustaf Lallerstedt	326
Gustaf Henrik Mellin	123	Markis Torre-Arsa	329
Kiellman-Göransson	124	August Sohlman	336
G. G. Ingelman	125	Engelbrektsstatyns aftäckning i Örebro 1865	340
		Julius Mankell	341

	Sid.		Sid.
Pultavafesten i Manégen . . .	344	Utanför riddarhuset den 7 de-	
Modellskisser till Karl XII:s		ember 1865	406
staty	346	August Blanche 1866	408
Furst Constantin Czartoryski	352	»Illustrerad Tidning» (dess	
Josef Demontowicz	359	äldsta vignett)	409
Mikael Bakunin	361	J. G. Carlén	421
Halfsekelsfesten i La Croix'		A. W. Uhr	424
salong den 13 mars 1859	375	Blanches sista porträtt	425
Karl XV	384	Aftäckningen af Karl XII:s	
August Blanche 1864	386	staty	428
Från marsoroligheterna 1864		August Blanches begrafning	429
(karikatyren)	387	August Blanches grafvård	431
S:t Görän och draken (kari-		August Blanches handskrift	434
katyr)	400	August Blanche, byst af Fr.	
Louis De Geer	403	Kjellberg	437

Rättelser:

- Sid. 14, rad. 3 uppfir. *kronprinsessans*, läs *kronprinsens* (afser nuv. kronpr. Gustaf).
 » 16, noten 2 febr., läs 8 febr.
 » 31, rad. 15 uppfir. *ingifva*, läs *ingifna*.
 » 34, » 17 nedifr. *Delatorer*, läs *Delatores*.
 » 35, » 14 och 15 nedifr. *Regeringsformen*, läs *Riksdagsordningen*.
 » 36, » 6 nedifr. *15 november*, läs *15 oktober*.
 » 40, » 7 nedifr. *20 november*, läs *29 november*.
 » 44, » 4 nedifr. *greffe Anckarsvård*, läs *friherre Anckarsvård* (A. blef greve 1838).
 » 55, » 10 nedifr. *riksdagarne — 1833 och 1835*, läs *riksdagen — 1834 o. 1835*.
 » 73, not.*; bland inbjudarne var ätven *C. Benedicks*.
 » 74, not.* *16 april*, läs *18 april*.
 » 76, tillägg: 1836 utkom Freja med 25 Lördagsnr och kostade 1 rdr 32 sk. b:o.
 » 89, porträttet: *W. E. Dalman*, läs *W. F. Dalman*.
 » 94, rad. 5 och 6 uppfir. rättare: Aftonbladet ätalades flere gånger om året; 1837 blef det sex gånger indraget.
 » 95, » 14 nedifr. *regementsläkaren*, rättare *bataljonsläkaren*.
 » 96, » 18 uppfir. *fjerde*, läs *andra*.
 » 97, » 7 nedifr. *den 18*, läs *den 19*, och således rad. 4 nedifr.: »Följande dag samlades man ånyo».
 » 105, not.** *1857*, läs *1859*.
 » 108, rad. 15 nedifr. *sjelfva kärlekens*, läs *sjelfkärlekens*.
 » 116, not.* *29 och 47*, läs *29, 31, 36 och 47*.
 » 126, noten rad. 2 nedifr. *1866*, läs *1863*.
 » 130, rad. 19 uppfir. *och*, läs *eller*.
 » 132, » 13 uppfir. *ordensceremonierna*, utklädd, läs *ordensceremonierna utklädd*.
 » 138, » 18 och 19 uppfir. *uttryck tonens*, läs *uttryck för redaktionens*.
 » 162, » 11 nedifr. *Rikens*, läs *Rikens*.
 » 181, » 9 nedifr. *Karl X*, läs *Karl XI*.
 » 189, » 13 nedifr. *hvilket*, läs *hvilken*.
 » 198, » 2 uppfir. *Lindköping*, läs *Lidköping*.
 » 237, Mellin förrättade Carléns vigsel.
 » 264, rad. 6 uppfir. *om*, läs *in*.
 » 332, » 5 nedifr. *Akerhult*, läs *Åkershult*.
 » 338, not.** *N:o 14*, läs *N:o 4*.
 » 344, rad. 1 och 2 uppfir. *Djurgården*, läs *Djurgården*.
 » 353, rad. 20 nedifr. *är*, läs *när*.
 » 363, » 15 nedifr. *oration*, läs *oration*.
 » 371, not.** rad. 12 uppfir. *urvecklas*, läs *utvecklas*.
 » 373, rad. 13 uppfir. *vare*, läs *vare*.

Innehåll.

1. Barndomsår och barndomsintryck	5.
2. Tidens karakter och pressförhållanden	30.
3. Ungdomsperioden i Upsala och Stockholm	55.
4. »Freja» och tidningsgrälet 1837	75.
5. Det minnesvärda året	94.
6. Freja-redaktören och hans stab	117.
7. Ur tidens krönika	134.
8. En resa i Sverige, en brunnsdrinkning i »Aganippen» och en silhuett af Blanche	175.
9. Konflikter med Aftonbladet, Saint-Simonismen och C. J. L. Almqvist	188.
10. Blanche såsom författare	217.
11. Revolutionsåret 1848	235.
12. Intryck från Paris	261.
13. Blanche på Malmgården och på valmöten	273.
14. Folktribunen och diktaren	291.
15. Norska unionstvister	314.
16. Folkpolitik, folkbeväpning och folkhjeltar	325.
17. Den polska rörelsen och den italienska resan	343.
18. Blanche och representationsfrågan	372.
19. Året 1865	386.
20. Blanche i »Illustrerad Tidning» och hos de nyliberale	408.
21. Final	425.

6000251121

Göteborgs universitetsbibliotek

